

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_232129

UNIVERSAL
LIBRARY

اِنَّ اَوْلَادَ اللّٰهِ لَافْ وَاَوْلَادُ
مَنْ عَمِلَ مِثْلَهُمْ لَوْ

بمورد تعالی کتاب مستطاب مجموعہ ملفوظات مسی بحضرت

حرمی کرہ شرف

سیر الاولیاء
مجموعہ ملفوظات مسی بحضرت
میرزا محمد علی علی شریف
میرزا محمد علی علی شریف
میرزا محمد علی علی شریف
میرزا محمد علی علی شریف

ماہ شعبان سنہ ۱۲۸۰

شایع کردہ بندہ ذوالجمال حرمی لال مالک بہتر مطبع مہنت فیض بازار دہلی

مَطْعُ هُنْدٍ هُوَ اَوْقَعُ فِیْصِرُ
دَرْجِ الْحَبِّ

اِنَّ اَوْلٰىئَكَ لَخٰلِفٌ وَّكَاهِنٌ
بِعُوْنِ تَعَالٰى كِتَابِ مُسْتَقْبَابِ مَجْمُوْعَةِ مَقْنُونٰتِ سَمٰى بِمَحْفَرْتِ

بِعُوْنِ تَعَالٰى كِتَابِ مُسْتَقْبَابِ مَجْمُوْعَةِ مَقْنُونٰتِ سَمٰى بِمَحْفَرْتِ

جسٹری کردہ شد

سیرت الاولیاء
تالیف مولانا سید محمد مہر اہل العلومی الکرمانی المدنی
جلد اول

ماہ شعبان سن ۱۳۴۰ھ

شان کردہ بندہ ذوالجمال چرخچی لال مالک ہنرمیں محبت فیض بازار دہلی

مَطْعُ هُنْدِهَا وَقِعٌ وَيَصْرُ
بَارًا اَطْعَمًا

Checked 1968

ویباچہ

1925/12

1925/12

بسم اللہ الرحمن الرحیم

از مدتے آرزویم بود کہ سوانح عمری حضرت محبوب آلہی سلطان المشائخ نظام الحق
والدین چشتی دہلوی قدس سرہ العزیزہ معروض تحریر آید تا از ان ہر خاص و عام مستفید
شوند تا سجدہ و المنۃ کہ درین عہد معدلت ہمد حضور ملکہ معظمہ کوئین و کسور یا قیصر ہند
خلد اللہ ملک و سلطنتہ کہ سنہ جلوسش چہل ہفت است بکلم "جویندہ بایندہ" اس
پہچھاں چرنخی لال جینی رئیس قدیم درگاہ حضرت نظام الدین اولیا واقع عیا پور
متصل وہلی را یک نسخہ کہنہ و قلمی از سید شاہ طہور علی صاحب قاضی زادہ درگاہ موصوف
پس از تجسس بسیار بعد ادا سے ماوجب قابل اعتبار بدست آمد کہ آں گوہر بے بہارا
مولانا میر خور و خلیفہ حضرت سلطان المشائخ قدس سرہ در سنہ ہشت صد ہجری
تصنیف کردہ بود تا آنجا کہ محض آرزو سے دلی برائے دستیابی سوانح عمری آنحضرت
بود۔ حالاً ذخیرہ مستند شمل برسوانح عمری و دیگر حالات تاریخی و ملفوظات پیراں شیخ المشائخ
و پیران پیر و خلفائے و یاران و دیگر اادات عظام ہم عصر و غیر ہم بدست افتاد پس
درین صورت لازم و واجب آمد کہ حالات جنین بزرگاں دین باہتمام تمام مطبع
علیمیہ مطبع کتب نظر برآں یک مطبع سے بہ محب ہند و فیض بازار واقع وہلی جاری
کردم و سید عبد اللطیف صاحب کتاب ساکن سنبری منڈی را بر تحریر ایں
کتاب ملازم گردانیدم و برائے تصحیح و مقابلہ ایں ڈرنا یا با چند مولویاں و منشیان
را یکے بعد دیگرے مقرر کردم و فرید برآں بسیار وقت خود را در وصحت ایں نسخہ مسطورہ

صرف نمودم اگر چه این نسخه شریفه بسیار صحیح و دیرینه است و از نقل دستخط مولانا شیخ
فخر الدین نظامی حشتی دہلوی قدس سرہ مزین و موشح است تا ہم دیگر مطالب کہ از
دیگر مقامها بعد طبع این نسخہ دستیاب شدہ آنہا را درین نسخہ بر پرچہ علیحدہ طبع
کنائیدہ جا بجا چسپانیدم۔ و بعض قسم کہ در عبارت اصل نسخہ یا قسم از جهت الزام الحاکم
و تحریرت بعینہ بر غور مسہراں گزارشتم و بیچ تغیر و تبدیل نکردم۔ باین ہمہ سعی و کوشش و
صرف کثیر چند امور ذیل برائے سہولت مضامین فہمی شایقین ایزا کردم۔

(۱) بعض عبارت عربی کہ در اصل کتاب خیر مترجم بود درین کتاب ترجمہ کنائید شدہ
(۲) معنی بعض الفاظ ادق کہ در اصل کتاب بلا ترجمہ نوشتہ بود و در حاشیہ این
کتاب درج کردم (۳) آسامی بزرگان و مقامها و کتب بقلم جلی نوشتہ شد تا
شایقین را در مضامین فہمی سہولتے رو نماید (۴) حتی الامکان یاے معروف
مد و رویاے مجهول طولانی نوشتہ شد تا این امر در مضامین فہمی معین مددگار
شود (۵) در شک نون غنہ سالم نقطہ ندادہ تا در خواندن نظم سہولتے باشد (۶)
فہرست مطالب ابواب نکات صفحہ وار و بخت و جانفشانی تیار کردہ در شروع این
کتاب ایزا کردم تا شایقین را ذکر بہر یک بزرگ سہولت تمام در یک نظر و یافتہ
علاوہ امور مذکورہ بالا کتاب ہذا بر کاغذ مسریہ اسپوری قیمتی و سفید و نیز بر کاغذ
ولایتی وزنی بظلمت تعلیق طبع کردہ شد و بعرضہ ہشت ماہ بعد صرف کتب ہذا تمام رسید
اگر با اینہما ہتمام وجد و جہد تمام در این نسخہ سہوے یا خطاے رفتہ باشد این
عاصی و خاطر علی را بکلمہ مندرجہ ذیل معذور دارند۔

قاریا بر من مکن قہر و عتاب * گر خطاے رفتہ باشد در کتاب
از خطاے رفتہ را تصحیح کن از کرم و التوا علم بالصواب

چہر سخی لال

مقام درگاہ حضرت سلطان المشائخ قدس سرہ العزیز دہلی۔ مورخہ یکم محرم ۱۳۵۵ھ

فہرست کتاب مستطاب سیر الاولیاء

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۲۹ - ۲۹	تکلمتہ دوم در بیان مشغولی	۲۹ - ۱	بیابان
۵۵ - ۲۹	سوم در بیان عزلت و انزوا و کرامات	۱۵۵ - ۲۹	باب اول در فضائل خواجگان چشت
۵۷ - ۵۵	چہارم در بیان رحلت کردن		از حضرت صلعم تا آخر عہد حضرت سلطان المشائخ
۹۱ - ۵۷	منہم حضرت شیخ الاسلام شیخ العالم		نظام الدین اولیا قدس سرہ الغزین
	فرید الدین قدس سرہ نقل بر پشت نکتہ	۳۱ - ۳۰	تکلمتہ در بیان نعت حضرت صلعم و رسیدہ
۵۹ - ۵۸	تکلمتہ اول در بیان حسب و نسب		خرقہ فقرا امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ
۶۱ - ۵۹	دوم در بیان عزلت و انزوا		و از خدمت او بمشائخ کبار و اولیائے نامور
۷۰ - ۶۱	سوم در بیان مجاہدہ و روش ایشان		قدس سرہم -
۷۲ - ۷۰	چہارم در بیان علم و تجربہ	۳۲ -	منہم خواجہ حسن بصری قدس سرہ
۷۷ - ۷۲	پنجم در بیان یافتن نوافذ ایشان	۳۳ - ۳۲	خواجہ ابو الواحد زید قدس سرہ
۸۷ - ۷۷	ششم در بیان بعضی ملفوظات	۳۵ - ۳۳	خواجہ فیض بن عیاض قدس سرہ
۸۹ - ۸۷	ہفتم در بیان بعضی کرامات و الہام مکرمہ	۳۸ - ۳۵	خواجہ ابراہیم ادہم قدس سرہ
	ایشان -	۳۹ - ۳۸	خواجہ خدیفۃ المعشئی قدس سرہ
۹۱ - ۸۹	ہشتم در بیان مرض و رحلت کنون ایشان	۳۹ -	خواجہ بمبیرۃ البصری قدس سرہ
۱۵۵ - ۹۱	منہم حضرت سلطان المشائخ نظام الحق	۳۹ -	خواجہ نمشاد علو دینوری
	والدین قدس سرہ شامل بر پانزدہ نکتہ -	۴۰ - ۳۹	خواجہ ابوسحاق شامی حبشی
۹۹ - ۹۴	تکلمتہ اول در بیان حسب نسب	۴۲ - ۴۱	خواجہ ابو یوسف حبشی
	دوم در بیان پیدا آمدن محبت شیخ	۴۳ - ۴۲	خواجہ محمود ودیعی
۱۰۰ - ۹۹	شیوخ العالم شیخ فرید الدین قدس سرہ	۴۴ - ۴۳	خواجہ حاجی شریف زندانی حبشی
۱۰۱ - ۱۰۰	سوم در بیان علم و تجربہ ایشان	۴۵ - ۴۴	خواجہ عثمان لارونی رح
۱۰۶ - ۱۰۱	چہارم در بیان ذکایق بعضی احادیث	۴۸ - ۴۵	خواجہ خواجگان حضرت خواجہ معین الدین
	کن سلطان المشائخ تقریر کردہ است -		حسن سجری قدس سرہ الغزیز
۱۰۷ - ۱۰۶	پنجم در بیان فتن سلطان المشائخ بجد	۵۷ - ۴۸	خواجہ قطب الاقطاب حضرت خواجہ
	شیخ فرید الدین قدس سرہ وارد است		قطب الدین بختیار کمالی اویسی حبشی
	آوردن بجدت او		قدس سرہ شامل بر چہار نکتہ است
۱۱۲ - ۱۰۸	ششم در بیان سکونت حضرت سلطان المشائخ	۴۹ - ۴۸	تکلمتہ اول در بیان مجاہدہ

تقریر کردہ است

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۱۶۴-۱۶۳	منہم شیخ بدرالدین غزنوی شمل بردونکتہ	۱۱۶-۱۱۲	در شہر دہلی و از آنجا آمدن بغیث پور قدس سرہ
۱۶۵-۱۶۴	تکلمتہ اول در بیان آمدن شیخ بدرالدین غزنوی	۱۲۳-۱۱۶	تکلمتہ ہفتم در بیان مجاہدہ و احوال حال
۱۶۶-۱۶۵	دوم در بیان کرامت او		جہشتم در بیان یافتن خلافت و نعمت
۱۶۹-۱۶۷	منہم شیخ نجیب الدین متوکل		دینی و دنیوی
۱۷۸-۱۶۹	منہم مولانا بدرالدین اسحاق شمل بردونکتہ	۱۳۰-۱۲۳	نہم در بیان مجاہدہ ہائے سلطان المشائخ
۱۷۹-۱۷۸	تکلمتہ اول در بیان بیوستن مولانا بدرالدین		دراختہم در روش اک بادشاہ دین قدس سرہ
۱۷۴-۱۷۹	اسحاق بخاری شیخ شیوخ العالم	۱۳۰-۱۳۲	دہم در بیان فتح و فتوح و آمدن بادشاہ
۱۷۵-۱۷۴	دوم در بیان کرامات او		و بادشاہ بزاوہ ہا ہنجا کبوسی حضرت
۱۸۴-۱۷۸	منہم شیخ جمال الدین ہانسوی قدس سرہ	۱۳۵-۱۳۲	سلطان المشائخ قدس سرہ
۱۸۵-۱۸۴	منہم شیخ عارف خلیفہ شیخ شیوخ العالم		یازدہم در بیان آنکہ در باب سلطان المشائخ
	فریدالدین قدس سرہ		حاصل آنکہ ہجرت سلطان علاء الدین غلی
			رسانانید۔
۲۲۵-۱۸۵	باب سیدوم در بیان مناقب فضائل اولاد	۱۳۵-۱۳۱	دوازدهم در بیان ملاقات سلطان المشائخ
	بعضے ہنسگان و نمبرگان شیخ فریدالدین قدس سرہ		باشیخ الاسلام رکن الدین قدس سرہ
	سرہ و اقربائے سلطان المشائخ قدس سرہ	۱۳۱-۱۲۹	سیزدہم در بیان بعضے کرامات او
	تکلمتہ اول در بیان کرامات پسران شیخ الاسلام	۱۳۹-۱۳۱	چہار دہم در بیان بعضے کرامات والدہ
	فریدالدین قدس سرہ		بزرگوار ایشان۔
۱۸۶-۱۸۶	منہم خواجہ نصیر الدین نصر السدیح	۱۵۲-۱۵۲	پانزدہم در بیان حالے کہ سلطان المشائخ
۱۸۸-۱۸۶	مولانا شہاب الدین قدس سرہ		را پیا ایش و بدان حال حلت فرمود
۱۸۹-۱۸۸	شیخ بدرالدین سلیمان قدس سرہ	۱۵۵-۱۸۵	باب دوم در بیان مناقب و فضائل و
۱۹۰-۱۸۹	خواجہ نظام الدین قدس سرہ		کرامات خلفائے شیخ الاسلام معین الدین
۱۹۰-۱۹۰	خواجہ بیوقوف قدس سرہ		سنجری۔ و خلفائے شیخ الاسلام قطب الدین بختیار
۱۹۱-۱۹۳	تکلمتہ دوم در بیان کرامات دختران شیخ		کالی اوشی و خلفائے شیخ شیوخ العالم فریدالدین
	فریدالدین قدس سرہ	۱۵۹-۱۶۳	منہم شیخ حمید الدین سولی خلیفہ شیخ الاسلام
۱۹۳-۱۹۳	سوم در فضائل بعضے نمبرگان شیخ		معین الدین حسن سنجری شمل بردونکتہ است
	فریدالدین قدس سرہ	۱۵۴-۱۵۴	تکلمتہ اول در بیان راہ و روش او
۲۳۳-۱۵۸	منہم شیخ علاء الدین قدس سرہ	۱۵۴-۱۵۴	دوم در بیان بعضے کرامات او
	خواجہ عزیز الدین	۱۵۹-۱۶۲	سوم در بیان اسولہ

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۲۲۶-۲۲۷	مکلمه چهارم در بیان کرامات و شرفین	۱۹۸-۱۹۹	منہم شیخ کمال الدین قدس سرہ
۲۲۶-۲۲۷	سماع و رحلت کردن ایشان	۱۹۹-۱۹۹	خواجہ عزیز الدین ابن خواجہ ابراهیم قدس سرہ
۲۲۶-۲۲۷	منہم شیخ نصیر الملثہ والدین محمود و طیب البند	۱۹۹-	مکلمه چهارم در بیان فضائل نصیر گان
	مضمون مشتمل بر چهار نکتہ		(رنگان) شیخ فرید الدین قدس سرہ
۲۲۸-۲۳۷	مکلمه اول در بیان مرحمت و پرورش سلطان المشائخ در باب ایشان	۲۰۱-۱۹۹	منہم خواجہ محمد روح
		۲۰۲-۲۰۱	خواجہ موسی روح
۲۲۶-۲۳۸	دوم در بیان مجاہدہ ماسے ایشان	۲۰۳-۲۰۲	خواجہ عزیز الدین صوفی شیخ کمال الدین
	سوم در بیان اشارت کہ شیخ نصیر الدین محمود قلع نقس کتب صرف و لغت را فرمودہ	۲۰۳-	مکلمه پنجم در فضائل اربابے سلطان المشائخ
۲۲۶-۲۴۲	چهارم در بیان بعضے کرامات ایشان	۲۰۳-	انعام اشرفی والدین قدس سرہ
۲۵۶-۲۴۶	منہم سید موسی نقیب الدین سنور نور الدین مشتمل بر پنج نکتہ	۲۰۳-۲۰۲	منہم خواجہ رفیع الدین اردن
		۲۰۵-۲۰۴	خواجہ نقی الدین نوح
۲۲۸-۲۴۶	مکلمه اول در بیان اوصاف و کثرت بجا و ذوق	۲۰۵-۲۰۴	خواجہ ابوبکر مصطفی دار
۲۵۰-۲۴۸	دوم در بیان یافتن خلافت او	۲۰۶-۲۰۵	مولانا قاسم
۲۵۱-۲۵۰	سوم در بیان بعضے کرامات او	۲۰۶-	خواجہ عزیز الدین ابن خواجہ ابوبکر مصطفی دار
۲۵۶-۲۵۱	چهارم در بیان ملاقات شیخ نقیب الدین با سلطان محمد تغلق	۲۰۸-۲۰۷	مکلمه ششم در فضائل سعادت کرام جد و پادشاهان
			صاحب کتاب سیر الاولیاء
۲۶۲-۲۵۸	منہم چهارم مولانا حسام الدین ملتانی مشتمل بر شش نکتہ	۲۱۰-۲۰۸	منہم سید محمد محمود کرماتی
		۲۱۲-۲۱۱	سید نور الدین مبارک
۲۵۸-۲۵۶	مکلمه اول در بیان عظمت او و مرحمت سلطان المشائخ در باب او	۲۱۲-۲۱۱	سید کمال الدین امیر احمد
		۲۱۹-۲۱۶	خواجہ سید حسین کرماتی
۲۶۰-۲۵۸	دوم در بیان ملاقات میان مولانا حسام الدین ملتانی و مولانا شمس الدین یحیی و مولانا علاؤ الدین بنی قریب بن ہریم	۲۱۹-۲۱۶	خواجہ سید خاموش
۲۶۲-۲۶۱	سوم در بیان خلافت یافتن او	۲۲۰-۲۱۹	باب چهارم در بیان فضائل خلفا حقہ
۲۶۵-۲۶۲	منہم پنجم مولانا فخر الدین زرداری قدس سرہ مشتمل بر شش نکتہ	۲۲۰-۲۱۹	سلطان المشائخ انعام الدین قدس سرہ
		۲۲۳-۲۲۰	منہم مولانا شمس الدین یحیی قدس سرہ مشتمل بر چهار نکتہ
۲۶۳-۲۶۳	مکلمه اول در بیان ارادت آوردن او	۲۲۵-۲۲۳	مکلمه اول در بیان آوردن ارادت او
		۲۲۵-	انعام عظمت و درویش او
		۲۲۶-	او

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۲۹۹-۲۹۸	منہج چہارم مولانا فخر الدین مردزی	۲۶۵-۲۶۶	کلمتہ دوم در بیان مجاہدہ او
۳۰۱-۲۹۹	پنج مولانا فصیح الدین رح	۲۶۶-۲۶۷	سوم در بیان علم و تبحر او
۳۰۵-۳۰۱	ششم امیر خسرو طوطی ہند رح	۲۶۷-۲۶۸	چہارم در بیان شنیدن سماع دہی
۳۰۵	ہفتم مولانا جمال الدین	۲۶۸-۲۶۹	پنجم در بیان ملاقات مولانا فخر الدین زکریا
۳۰۶-۳۰۵	ہشتم مولانا جلال الدین اودھی	۲۶۹-۲۷۰	قدس سرورہ با سلطان محمد تغلق - دہی
۳۰۸-۳۰۶	نہم خواجہ کریم الدین سمرقندی المجدد	۲۷۰-۲۷۱	دہم ششم در بیان رفق مولانا فخر الدین زکریا
۳۰۸	دہم قاضی شرف الدین فیروز	۲۷۱-۲۷۲	بزیارت خانہ کعبہ غرق شدن جہاز و برکت حق پوستان او
۳۰۹	یازدہم مولانا ہادی الدین ادہمی	۲۷۲-۲۷۳	منہج ششم مولانا علاؤ الدین تہلی رح
۳۱۰-۳۰۹	دوازدہم شیخ مبارک کوپاٹووی	۲۷۳-۲۷۴	ہفتم مولانا برآن الدین غریب رح
۳۱۱	سیزدہم خواجہ مولانا کریم	۲۷۴-۲۷۵	مشکل برد و نکتہ
۳۱۱-۳۱۲	چہار دہم خواجہ تاج الدین دادری	۲۷۵-۲۷۶	کلمتہ اول در بیان محبت اعتقاد او
۳۱۳-۳۱۲	پانزدہم خواجہ ضیاء الدین برنی	۲۷۶-۲۷۷	دوم در بیان کوفتہ شدن بازو خشنود
۳۱۳-۳۱۳	شانزدہم خواجہ مولانا الدین انصاری	۲۷۷-۲۷۸	شرف سلطان المشائخ از مولانا
۳۱۵-۳۱۳	ہفدہم خواجہ شمس الدین	۲۷۸-۲۷۹	برآن الدین غریب
۳۱۵	ہشتم مولانا نظام الدین شیرازی	۲۷۹-۲۸۰	منہج ہشتم مولانا وجیہ الدین یوسف کلاکبری
۳۱۶-۳۱۵	نوزدہم خواجہ سالار نبین	۲۸۰-۲۸۱	مشکل برستہ نکتہ
۳۱۶-۳۱۶	بستم زیر این منہج ذکر نوزدہم با حضرت	۲۸۱-۲۸۲	کلمتہ اول در بیان محبت و عشق کمال اعتقاد
۳۲۰-۳۱۶	سلطان المشائخ مذکور و محراب	۲۸۲-۲۸۳	دوم در بیان یافتن او انقاس نیک
۳۲۰-۳۲۰	باب ششم در بیان ارادت و مرید و مراد	۲۸۳-۲۸۴	نعمت اسے سلطان المشائخ
۳۲۱	خلافت مشائخ قدس لہار و احکم	۲۸۴-۲۸۵	سوم در بیان خلافت یافتن
۳۲۱-۳۲۱	کلمتہ در بیان ارادت	۲۸۵-۲۸۶	منہج نہم مولانا سراج الدین عثمان
۳۲۶-۳۲۱	در بیان مرید	۲۸۶-۲۸۷	منہج دہم مولانا شہاب الدین امام
۳۲۸-۳۲۶	در بیان آنکہ مشائخ و پیغمبر کتب	۲۸۷-۲۸۸	باب پنجم در بیان فضایل بعضی یاران علی
۳۲۸	بعده با مشائخ و پیغمبرے دیگر کتب	۲۸۸-۲۸۹	حضرت سلطان المشائخ نظام الدین قدس
۳۳۳-۳۲۸	در بیان توبہ و استقامت آس	۲۸۹-۲۹۰	منہج اول خواجہ ابو بکر مندہ رح
۳۳۳-۳۳۳	در بیان حکم کردن پیرو قبول کردن	۲۹۰-۲۹۱	دوم قاضی محی الدین کاشانی
	مرید حکم پیرو	۲۹۱-۲۹۲	سوم مولانا وجیہ الدین پاکلی

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۲۲۲-۲۲۱	ملکتہ در بیان کسوت اہل تصوف	۲۲۱-۲۲۰	لمتہ در بیان اعتقاد و مرید بخدمت پیر
۲۲۲-۲۲۱	در بیان ادعیہ ماثورہ کہ از شیخ شیعین علیہ السلام	۲۲۲-۲۲۱	در بیان اصل خرقہ و بخشش آس
۲۲۵-۲۲۴	فرید الحق والدین قدس سرہ منقول است	۲۲۹-۲۲۸	در بیان خلافت مشائخ قدس سرہم
۲۲۵-۲۲۴	در بیان ادعیہ ماثورہ کہ از حضرت	۲۵۰-۲۴۹	در بیان حال شیخ
۲۲۵-۲۲۴	سلطان المشائخ قدس سرہ منقول است	۲۵۱-۲۵۰	در بیان ولی و ولایت و ولایت
۲۲۱-۲۲۰	در بیان فضیلت قرات قرآن شریف	۲۵۲-۲۵۱	در بیان کرامت
۲۲۳-۲۲۱	در بیان ورودے کہ فوت شود	۲۵۶-۲۵۵	در بیان ستر کرامت
۲۵۳-۲۵۲	در بیان مشغولی ظاہر و باطن و مراقبہ	۲۵۶-۲۵۵	در بیان یقین شدن اسم از زبان مبارک
	و ذکر خفی		سلطان المشائخ و ارادت آوردن
۲۵۱-۲۵۰	باب ہشتم در بیان محبت و شوق و عشق		مصنف سیر الاولیا
	و رویت باری تعالی و تقدس	۲۶۰-۲۶۰	در بیان طایفہ کہ خود را بابل تصوف
۲۶۶-۲۵۴	ملکتہ در بیان محبت و خواص آس		نسبت کنند و معاملہ ایشان ندارند
۲۶۶	در بیان اشتیاق و شوق		بغیر از آن پیر دست بیعت دہند
۲۸۲-۲۶۶	در بیان عشق	۲۵۲-۲۶۶	باب ہفتم در بیان لہارت و آداب آن
۲۸۳-۲۸۲	در بیان ولولہ عشق		و ادعیہ ماثورہ و او را مقبولہ کہ منقول است
۲۸۳-۲۸۲	در بیان حقیقت عشق		از حضرت شیخ الشیخ مشائخ فرید الدین و از
۲۸۵-۲۸۳	در بیان ترغیب و ترغیب و معذرت پیر		حضرت سلطان المشائخ نظام الدین قدس سرہم
۲۹۱-۲۸۶	در بیان رویت باری تعالی و تقدس	۲۵۵-۲۶۸	اسمہ در بیان لہارت و آداب آس
۳۲۲-۲۹۱	باب نهم در سماع و وجد و رقص غیر دلگ	۲۸۵-۲۸۵	در بیان اوراد
۲۹۳-۲۹۱	ملکتہ در بیان سماع	۳۹۱-۳۸۵	در بیان اوراد ہفتہ و سالیانہ
۳۹۴-۳۹۳	در بیان آداب سماع	۳۹۵-۳۹۱	در بیان صلوات
۳۹۴-۳۹۳	در بیان تحمیل الفاظی کہ کہ بیان شعرا مصطلح	۳۹۹-۳۹۵	در بیان صلوات نفل
	شده و در اوصاف معشوق	۳۹۹-۳۹۹	در بیان صوم
۳۹۴-۳۹۳	در بیان وجد اہل سماع	۴۰۰-۳۹۶	در بیان زکوٰۃ و صدقہ
۵۰۳-۳۹۴	در بیان اجزائے کہ در سماع پیدائے شود	۴۱۳-۴۰۴	در بیان فضیلت ضیافت
۵۰۴-۵۰۳	در بیان رقص و تخریق ثوب	۴۱۴-۴۱۳	در بیان آداب خوردن
۵۱۱-۵۰۴	در بیان استعمال سماع و بجا و رقص	۴۱۸-۴۱۴	در بیان آداب پایندہ کشیدن
۵۱۹-۵۱۱	در بیان بعضے مجالس سماع	۴۲۰-۴۱۸	در بیان آداب

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۵۶۱-۵۶۱	کلمتہ در بیان قبول فتوح و رد آگ	۵۱۹-۵۱۹	کلمتہ در بیان فوائد بعضی مجالس
۵۶۱-۵۶۱	در بیان بہت	۵۲۵-۵۲۲	در بیان محضر سماع و بحث آگ با حضرت
۵۶۳-۵۶۳	در بیان عدل و قلم	۵۲۲-۵۲۲	سلطان المشائخ قدس سرہ
۵۶۳-۵۶۳	در بیان روح و نفس	۵۲۲-۵۲۲	در بیان استماع سماع
۵۶۵-۵۶۵	در بیان الہام و وسوسہ در بیان	۵۲۲-۵۲۲	باب دہم در بیان بعضی ملفوظات و مکتوبات
۵۶۵-۵۶۵	خطرہ و عینیت و در مجرہ بودن و	۵۲۲-۵۲۲	حضرت سلطان المشائخ
۵۶۵-۵۶۵	متاہل شدن	۵۲۲-۵۲۲	کلمتہ در بیان علم و علما
۵۶۷-۵۶۷	در بیان فضیلت مکان بروکان	۵۲۱-۵۲۱	در بیان شب معراج حضرت صلعم
۵۶۷-۵۶۷	وزماں بر زماں و حقیقت زمان	۵۲۱-۵۲۱	در بیان وفات حضرت صلعم
۵۶۷-۵۶۷	و مکان	۵۲۱-۵۲۱	در بیان عقل
۵۶۷-۵۶۷	در بیان لطافت	۵۲۳-۵۲۳	در بیان دنیا و ترک دنیا
۵۶۷-۵۶۷	در بیان بزرگی حیدر زاویہ	۵۲۳-۵۲۳	در بیان فقر و غنا و فضیلت فقر بر غنا
۵۶۷-۵۶۷	در بیان بزرگی بی بی فاطمہ سامرح	۵۲۴-۵۲۴	در بیان طبقات
۵۶۷-۵۶۷	در بیان شہقت و نیت	۵۲۴-۵۲۴	در بیان نیت
۵۶۷-۵۶۷	در بیان امر و عمل کے خوب اعتقاد	۵۲۴-۵۲۴	در بیان صبر و رضا
۵۶۷-۵۶۷	در بیان تفسیر مزاج ملوک	۵۲۴-۵۲۴	در بیان ریا
۵۶۷-۵۶۷	در بیان مردانے کے ایشان مستغرق	۵۲۴-۵۲۴	در بیان توکل
۵۶۷-۵۶۷	باشندہ و از خواب و خورائشان رایا و	۵۲۴-۵۲۴	در بیان علم و غفو و غضب حیا
۵۶۷-۵۶۷	نہا شد	۵۲۴-۵۲۴	در بیان صحبت
۵۶۷-۵۶۷	در بیان یافتن نسخہ میرالاولیاء قاضی و کہندہ	۵۲۴-۵۲۴	در بیان محاسن اخلاص

تکامل شد

چو دیدیدہ ما غرق خون ز شوق جمال * ہزار صیرت و دہشت دگر آں افزود *
 و چون خواهند کہ از غلبہ دہشت روئے بگردانند از سر اوقات جمال مذاکلبش ہوش
 ایشان رسانند کہ نو مید نشوید و صبر را پیرایہ خود سازید و عجلت را کار مغز مائی کہ شایا
 جمال ذوالجمال ما همین شنائیید این ضعیف گوید رباعی شایان جمال ما شنائیید * در
 عشق چہ کاہلی ننمائیید * ہر گز رویت ذوالجمال خواہید * در مذہب عاشقان درآئیید *
 پس بدین بشارت باز بر سر حرف بایستند و میاں رد و قبول و وفاقت و وصول غرق
 در بایک معرفت و سوخته آتش محبت بانند این ضعیف گوید قطعہ غرق در بایک
 معرفت گشتیم * چوں کنم چوں کرانہ پیدا نیست * سوختن شد نصیب جان و دلہم *
 ساختن کار جان شیدا نیست * و زمام اختیاری بید قدرت جل جلالہ دہند و سر
 بر آستانہ رضا نہند این ضعیف گوید بیت بر آستان رضا نہند ام اینک *
 کہ نزد اہل دلال دین صادقان نیست * براہ عشق تو جہاں را سچو رہی ہم پہ نیست
 کار من و کار عاشقان نیست *

نعت

و صلواتہ علی پایاں و تحیات فراوان بر نبی او و جدی و محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ
 وسلم صلی اللہ و من یحیف کہ سر و نجاں و پیشواے مسلاں و خاتم پیغامبر است باد
 صلواتہ اللہ و سلامہ علیہم جمیع بزرگے خوش گوید شعر صلی اللہ و من یحیف بعن شیدہ
 وَالْوٰطِئِمْ وَنَ عَلَی الْاَنْبِیِّ الْاَوْحٰی + مَا اَنْ مَدَّ حَتُّ مُحَمَّدٍ اِلٰی مَقَالِی + لٰكِنْ مَلَّ حَتُّ
 مَقَالِی یَحْتٰی ایں ضعیف خوش گوید نظم فَمَنْ مَنَّا رَدَّ اَیْدِ الْاِشْرَاقِی + قَامَتْ
 عَلَیْہِ قِیَامَتُ الْعُشَاقِی + بَدَلَتْ مَنَی النَّاطِرُونَ کَوَالَهُ + مَا یَبِیْنُهُمْ مِیْنِی عَلَی
 الْاِخْرَاقِ + و بر عترت و یاران او کہ پیشوا یان خلق اند و راہ نمایان حق چنانکہ حضرت

علا رحمت خدا تعالی باد و انا لکم و عرش او بند - و رحمت باکان حق باد بر نبی چو نبی کہ بزرگ است نیست بیکہ
 روح کلم من محمد صلی اللہ علیہ وسلم را بقول خود لیکن روح یک کلم من قول خود را بحد کردن محمد علیہ السلام -
 ۳۵ ما ہتا ہے ہست روشن کہ دائم ہست روشنای او - بر پاشید بہت بروے بر قاست
 عاشقان - ماہ چہار و ہم ہست کہ آرزو میکنند ہذا
 ام کند بر سوختن -

درآمدی از سینه مبارک خود نفس بر آوردی ازال نفس بویے جگر سوخته آمد
 عمر رضی اللہ عنہ چون این سخن بشنید بگریست و گفت که من در همه چیز
 او در مشغولیها تو انعم کردی اما بویے جگر سوخته از کجا تو انعم آوردی و ہم از بیخ
 که امیر المؤمنین ابو بکر صدیق بدین بشارت مخصوص شایان اللہ تجلی الخ
 عامۃ و ابی بکر خاصۃ و ہم بدین سبب بود که امیر المؤمنین عمر رضی اللہ تعالی
 عنہ کرات گفتے یا لیتنی کنت شیخراً فی صدرا ابی بکر کا شکے کہ عمر یک
 بودے از مویہاے کہ بر سینه مبارک امیر المؤمنین ابو بکر صدیق بود رضی اللہ
 تعالی عنہ بعد از ان امیر المؤمنین عمر رضی اللہ عنہ از زن را کہ در جبالہ خود آورده بود طلبید
 و گفت کہ مقصود من از تو تفحص این معانی بوده والا عرض دیگر در میان نبوت ہوا
 بدو داد و او را بگذشت بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ
 العزیز نوشتہ دیدہ ام لقب ابی بکر بالعینق قبل یحمالہ و قیل لبقولہ علیہ السلام
 انت عینق اللورین النار قالت عائشہ کان لابی فحاة ثلاث و کذ عینق و معنق
 و معنق و در آخر عمر مدت پانزده روز رحمت فرامحذات پاک اوشد و در سال
 ثلث عشر من الهجرة برحمت حق پیوستہ و بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ
 قدس اللہ سرہ العزیز نوشتہ دیدہ ام لما مات ابی بکر قائم علی رضی اللہ عنہ علی
 الباب الذی هو مشمی فیہ فقال کنت واللہ لکنین یعسوقاً اولاجین
 یفسر الناس عنہ و آخر حین فسلو کنت کالجبل کا شکر کہ العواقب و آو
 قرئیلہ القواق یعسوق فحل النحل لہ سابت فیما اختلفت آراءہم

کہ بدستی کہ اللہ تعالی تجلی میکند مخلق را از دوسے عموم و مرابی بکر رضی اللہ تعالی عنہ را بخصوصیت
 کا شکے بے دودم موسے و سید ابی بکر رضی اللہ تعالی عنہم تو آزاد کردہ خداے از آتش
 دوزخ گفت ما عیاشہ بود مرابی بکر اسدہ فرزند یے عینق نام ددم معنق نام سیدم معنق نام ہر گاہ
 کہ وفات یافت ابو بکر اسنادہ شد علی رضی اللہ عنہما خداے تعالی از ایشان بر دروازہ کہ خدا را
 بیایاکی یادھے کہ در اں دروازہ پس گفت قسم خداست بودم درین راستخت استوار در
 اولی وقتیکہ کے بختند مردم از ان دین و در آخر وقتیکہ ہوا تو مانہ کہ ہ
 نارد باد تند و نہ دور کند

کرده از ما بمیرد از بی الذکوۃ العاصف الذیخ الکایمہ خواجہ حکیم سنائی در مرصع

از پے دیو بگمگم گوید۔

سر ابلیس
ز احتساب

قصیدہ

ثانی اشین از ہما فی الغار
چوں بنی مشفق چو کعبہ عتیق
اونوت پیمبر ہی کردہ
از پے درد او بخلق دین
درد او جسم دل و جگرش
حور و غلماں ز جعد و گیسو راہ
زاں ز حشم عوام پنہاں بود
رافضی قدر او محب داند
ہمہ را ہجو خویش تن بیند
نہ زرقض و ہوا و کین خیزد
چہ شناس کہ مرد ایمان کیست
کے علی را بجاں زباں خواہد
ورنہ صدقش خلافتے بودے
باز جہاں چہ گونہ بردے ملک
باچنین دشمنے نباشد دوست
تو چہ سال و ماہ برجہ دلی
تو زبان فضول کن کوتاہ
برا بوبکر باد و شیر خداے

کل چو بل اے سرور مونس و یار
و برامد اہل صادق و زجاں صدیق
و برامد اہل قصدا کافر ہی کردہ
رضابو پشیمہ پوش روح امیں
پینہ و تیز او نقش بند زیب فرش
و مرہاں او رفتہ اندتا در گاہ
بذرت و سیرتش ہمہ جاں بود
و ر صد رقیامتش خواندہ
انکہ ابلیس و ارتن بیند
چشم بوبکر میں زردین خیزد
او چہ داند کہ تابش جاں چیت
انکہ جاں بہر خانداں خواہد
گر نجانش لطافتے بودے
مصطفے کے برو سپردے ملک
مرخصے گو کشد ز اعدا پوست
مصحات بود انچہ کرد علی
بود بوبکر با علی ہمراہ
آفرین خداے بے ہمتائے

ہر امیر المؤمنین عن خطاب رضی اللہ تعالی عنہ کہ امام اہل تحقیق و اندر
پس نیست حاجت مارا در کشتن خون۔ مشہور بصلابت و فراست مخصوص

دیباچہ

و حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است الْحَقُّ يَنْطِقُ عَلَى لِسَانِ
 اللَّهِ تَعَالَى عِنْدَهُ اَزْكَمَاتٌ اَوْسَتْ كَمَا الْعَرْشُ لَكَرَاحَةٌ مِنْ مَحْلَطَاءِ الشَّوْعِ وَبِهِ
 الدُّنْيَا اَدْرَا سَلَسَتْ عَلَى الْبَلْوِ وَحَيَوَةُ الدُّنْيَا بَلْوِي مَحَالٌ وَجِبْرِيْلُ صَاحِبُ
 عَلَيْهِ رَابِعَةٌ اسے اسلام امیر المؤمنین عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ پر رسول صلی اللہ علیہ
 وسلم آمد و گفت يَا فَحْمَلُ قَدْ اسْتَلْسَلْتُمْ اَهْلَ السَّمَاءِ الْيَوْمَ يَا سَلَامٌ عَمْرًا قَاتِلًا
 طَائِفَةَ اَهْلِ التَّصَوُّفِ بِلَيْسِ مَمْرَعٍ وَصَلَابَتِ اَنْدَرِيْسِ بَدْوَسْتِ وَاَنْفِهَابِ مَسْتِ
 عدل او کار جہاں بہت بایستاد عجب دُرّہ کہ از مدینہ سر خاقان روم را در روبرو
 پانصد فرسنگ راہ باشد و بر تخت بادشاہی نشسته و مجمع خلق با مذاخت و سخنوی
 اور وز جمعہ بر سر منبر در عین اداسے خطبہ کہ گفت يَا سَارِيَّةُ الْبُجْبَلِ الْبُجْبَلِ بَكُوشِ سَاوِ
 سر لشکر کہ در نہاوند بود در عین حرب رسید تا آن سرشکر از خدیعت کفار کہ میخواستند
 کہ از راہ درہ کوہ بیرون آیند و بر شکر اسلام زندہ دریافت و ہوشیار شد و راہ
 آن درہ بگرفت تا کفار کہ میس کرده بودند مایوس گشتند و این فتح بزرگ از کرامت
 امیر المؤمنین عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ برآمد و وقتے عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ در نواسے
 مدینہ خشت میزد آفتاب بر پشت مبارک او سخت بتافت گرمی آفتاب اثر کرد و بنظر
 غصہ جانبا آفتاب دید بفرمان حضرت عترت نور از آفتاب بستند جہاں تا تا
 شد و غلغلہ در مدینہ افتاد کہ مکیاست قائم شدہ بعدہ امیر المؤمنین عمر رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ بنظر رضا جانبا آفتاب دید آن نورید و باز بخشیدند و مدت خلافت او دہ سال
 و ششماہ و پنج روز بود و بخطاب امیر المؤمنین مخاطب شد و در سنہ ثلث و عشمہ بین
 بردست ابن لولوش بہادت یافت رضی اللہ عنہ خواجہ سنائی در حقیقہ این خلیفہ

منوی

اللہ طہار ش دادہ	او آنکایس ما ر ش دادہ	دیدہ از طہ بھ طہار تہا
لہ حقیقہ کو یامی کند بزر باں عمر رضی اللہ عنہ تعالیٰ از و سہ گویند اگر نقتن بر حقت است از امیزندگان بد سہ و دنیا خاندان است کہ بنیاد نہادہ شدہ ہر تہ سہ شدہ ہر سہ او حقہ تحقیق شاد ہر تہ سہ		

کرده از نامه امارتہا	شاہد حق رویش در حفتن	نائب حق زیانش در کھتن
از پے دیو در زیانہ او	سایہ او سلاح خانہ او	بہتر از ہر زمان زمانہ او
سر بلیس در آستانہ او	روح کردہ زراح سرستش	امحق دادہ درہ بردش
ز احتسابش در اعتدال بہا	کل پیادہ نمازد و باد سوار	روح چوں سوختن سار کرد
کل چوئل پاکو در کاب آرد	از پے حکم ناقذش بشتاب	مانمہ او بخواندہ داد جواب

و بر امیر المومنین عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ کہ گنج حیا و اعیان اہل صفا و متعلق در کاب رضا بود و بہ نسبت حضرت رسالت صلی اللہ علیہ آلمہ وسلم منسوبید و دختر داماد پیغمبریدین انصال بخطاب ذی النورین مشرف گشت چنانچہ فراس مشہد جوعان و مرتب پیش اہل ایمان بود و بانواع گرم و فخر طعم مخصوص و بلباس حلم و بونوع علم موصوف و از غایت حلم و شرم و ہمایمت پیغمبر بود کہ بر منبر سخن مبارک او بہتہ شدہ و فضائل او پیدا است مناقب او ظاہر عیال لعلی رباحہ و ابی قتادہ رضی اللہ عنہما روایت کردہ اند کہ روز جمعہ صریحاً لدا را نزد یک امیر المومنین عثمان رضی اللہ عنہ بودیم چون غوغا بدگاہ او رسید غلامان او سلاح برداشتند امیر المومنین گفت ہر کہ سلام بر نگید و از مال من آزاد و ما از پیش او از ترش جان خود بیرون آیدیم امیر المومنین امام حسن رضی اللہ عنہ بدر سار۔۔۔ و بہ نزدیک امیر المومنین عثمان

آیدیم امیر المومنین حسن
 در سہ سلام کرد و گفت یا امیر المومنین من بے
 فرمان تو با مسلمانان شمشیر تو انعم کشید تو امام بر حقی مرا فرماں دہ تا بلا لے این
 قوم از تو دفع کنم امیر المومنین عثمان گفت یا ابن اخی ارجح و اجلس فی بیئتک
 حتی یأتی اللہ یا قمرہ فلا حاجۃ لنا فی اھراق الدما و میان اہل سلوک این
 مقام رضاست آل را رعایت کرد و مدت خلافت او دہ سال کم دہ روز بود
 و مدت عمر او ہشتاد و ہشت سال و بعضی گفتہ اند نو سال و بوقت شہادت
 مصحف پر کننا را بود و روز چہار شنبہ بردست مینار عیاض شہید شد رضی اللہ عنہ

۱۷۱ - سے فرزند مراد من باز گرد و خوشین در خانہ خود تا آنکہ بیاید جغتو کسے با کمر خون پس نیست حاجت مارا در کھتن خون -

چنانچه حکیم سنائی در مدح این خلیفه راست گوید + دیباچه

قصیده

<p>بیش سهم راه خطیب به بست زانکه دانست جانش را از رم مجتب این که اسحیا من الایمان کحل شرمش کشیده در دیده در کنار شرف بر آمد او نور جانش چون صبح صادق بود ذوالارحام بود در عصبش زشت زنگی بود نه آئینه همه در جستن هوا که خواند سوسه یاراں خوشترن پشت فسیل کوفینک هم خلوتی ساخت</p>	<p>آنکه بر جانی مصطفی نشست آن ز کفایت نبود و از شرم عین ایماں که بود جز عثمان دست مشاط پسندیده هم از اسلاف بهتر آمد او دل او بانبی موافق بود فتنه را که خاست در قبش آن نزو بود فتنه و کینه خلق و عالم هر آنکه نیک بداند او همه نیک بود نیکی یافت ز انجمن چونده خصمش از دست</p>
---	--

و بر امیر المؤمنین اسد الغالب علی ابن ابیطالب کرم الله وجهه که برادر مصطفی
صلی الله علیه و آله و سلم و غرین بحر بلا و حریق نار و لا و مقتدای اولیا پیشوا بے
اصفیا بود و باوصاف بزل و عطا و رزم و دغا و فقر و صفای میان صحابہ کرام ممتاز
شد بقوت و شوکت از حضرت عزت بخطاب اسد الغالب مخاطب گشته بکثرت
عظم از جمہ صحابہ ضوان الله علیهم جمیعین بقول رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
اَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا فَخُصَّصَ لَهَا عُمَرُ بْنُ الْوَلَدِ عَلِيٌّ لَهَا كَلِمَةُ
عُمَرَ وَخَلَعَتْ خُرْقَةَ فَقْرٍ كَمَا از حضرت بحضرت رسالت صلی الله علیه و سلم در شب
معراج رسیده بود میان خلفاء اربع مشرف او گشت لاجرم تا روز قیامت
نسبت سنته الباس خرقه مشایخ قدس الله سرهم العزیز از و مانده و این کاری
سده پس نزدیک است که کفایت کند ایشان اسد تعالی الله انهم شهر علم و علی در است

سے علی بر آئند ملاک شد سے عمر۔

استقامت از گرفت و اوراد تصرف مقامے رفیع بہت و نشانے عظیم چہرہ پر
 رحمۃ اللہ علیہ گوید شیخنا فی الأوصوال والبدن علی المرتضیٰ وازو سوال لرونہ
 کہ بہترین کار باحیث فرمود غناء القلب یا اللہ یعنی ہرگز بجا نہ آئے تو نگر
 باشد میتھی دنیا اوراد و پیش نیکہ و بخط مبارک حضرت سلطان المشائخ قدس سرہ
 العزیز بنشتہ دیدہ ام قال علی بن یحییٰ الخیر انا الذی سمعتنی امی حیدرۃ کہ کلینت
 غائبان کومت المباحیۃ اوفینہم بالصاع کلین السندرة سميته امہ اسدا
 یا شم ایہا وھی فالحیمة بنت اسد و ابوطالب غائب فلما قد مر کرہا
 وسمیہ علیا الخیر من اسماء الاسد السندرة مکینا لہ کبیری اقلہم قبالا
 واسعا قالت عائشۃ رضی اللہ عنہا یوم کحمل حین اذنی من ہود کرجھا
 ثم کلھا یکلوم املکت فاسلخ فبعثت معها اربعین امراة حتی قد قامت
 المدینۃ شعر فردی او انی نوابہ فقد یملک المثل لکری لیکر و مدت عمر
 او شصت سال بود و بعد الرحمن الحکم کہ جانب معاویہ شدہ بود فذاکور ستاد
 تاد نماز امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ را بہ تیغ زہر آلود رستہ زد سہ روز زیست
 روز ادرینہ ہفد ہم ماہ رمضان سنہ ثلثین من ہجرہ شہادت یافت خواجہ سنائی
 در مدح ایں خلیفہ برحق گوید۔

قصیدہ

لے سنائی بقوت ایمان | مدح حیدر بگوئیں از عثمان | با مدحش مدایح مطلق

لے شیخ مادر اصل وابتدا علی مرتضیٰ بہت کرم اللہ وجہہ علیہ سلام اللہ من آنم کہ نام نہادہ ہست
 مراد و من حیدر مانہ شیکہ کہ در فتن بعبت تنہی و شجاعت راہ برادر نظر نیارد غلبہ میکند آن
 شیر بر شیر بزرگان تمام بیکدم بر من حق ایشان را بیجانہ بزرگی نام نہاد علی را مادراو باسم
 خود وادراں علی فاطمہ و حضرت اسدست را بو غالب حاضر بنود پس ہر گاہ کہ آمد مکر وہ پیدا شست
 ایں نام را و خود نام نہاد علی حیدر کیے از ماہما سنے شیر بہت و نام پدر فاطمہ مادر علیست
 و سذرہ چمانہ بزرگ را بویید بیکدم من کا فراں لاک طعن بسیار گفت عائشہ رضی باو خدا سے تقاسے
 انرا بد زعمل و فتنکہ خرب شد علی کجا وہ عائشہ پس تر کلام کرد علی با عائشہ کلام بسیار
 آیا تو باد شاہ کشند پس علیہ کرد آن علی پس ز سنائی با تھا چہل ن را مانا کہ تحقیق سکونت گرفت آن
 عائشہ فریدینہ۔

آن غم دار و علم دار رسول	آن فضل آفت سہا قضا	زینق الباطل ہست جا بخت
آما ز سدرہ جبہ کبیل امیں	چشم پیغمبر از جالش شام	ہم نبی را وصی و ہم داماد
صدقہ در آل یاسین او	شرف ملک دایہ دیں او	لافتی کرد مرد را تلقیں
بہر او گفت مصطفیٰ بہ اللہ	ایزد او را بعلم بگزیدہ	آل یاسین شرف بدو دیدہ
راز دار پیمبر آن حیدر	راز دار خدا و پیغمبر	کہ خداوند وال من والاہ
لفظ قرآن چو دید در پیش	خازن گنج نامہ تاویل	کاتب نقش نامہ تنزیل
شرح را دیدہ بود در اجاب	عشق را بحر بود دل را کاب	خویشتن جلوہ کرد در پیش
از پے سائلی بیک تعریف	خواجہ روزگار قنبر او	کہ خدا نے زمانہ چاکر او
ہمراہ جان مصطفیٰ جانش	مقتضای کہ کردہ یزدانش	سورہ اہل اتے وراثت
ہر دو یک دُر و دیکھدہ بودند	ہر دو یک روح و کالہ شان	ہر دو یک کوبہ خروشان دو
دو برادر چو موسیٰ و ہارون	دو رووندہ چو اختر و گردون	ہر دو پیرایہ شرف بودند
لفظ ادا آب زندگانی بود	عقدا و با قبول ما سلوئے	دل او عالم معانی بود

بود در زیر سایہ طوبیٰ
 و بر امیر المؤمنین حسن ابن علی ابن طالب رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ کہ جگر گوشہ مصطفیٰ و فرزند زہرا بود و از ہمہ خلق بمصطفیٰ مانند تر بود
 از فرق ثنائت و امیر المؤمنین حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ از نافع تا قدم مانا باں
 کان کریم محض لطیف و شفقت و لینت بود و امیر المؤمنین حسن دو سال دودہ ما
 از امیر المؤمنین حسین بہتر بود و در کشف نجوم آوردہ ہست کہ وقتے اعرابی از نادیدہ
 درآمد و امیر المؤمنین حسن در گوشہ پیش در خانہ بخود نشستہ بودند اس اعرابی شناسام
 مادر و پدر امیر المؤمنین حسن را دادن گرفت امیر المؤمنین حسن گفت یا اعرابی مگر
 گرسنہ شدہ و یا تشنہ کشتہ ترا چہ شدہ ہست و او بیچتاں و شناہامیداد
 امیر المؤمنین حسن غلام را فرمود کہ درون خانہ برو و آن بدرہ دنیا را دز زربیار
 و بدیں اعرابی بدہ چون اعرابی این سخن بشنید گفت اشہد انک ابن رسول
 اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وثنا ہا و دعا ہا گفتن گرفت بعدہ گفت کہ من اینجا تجریم

حکم تو آمدہ ام الغرض اس معنی صفت حقیقہ باشد کہ طرح و ذم نزدیک ایشان
یکساں باشد و بجفا گفتن متغیر نشوند و بدینار و درم مکافات و احب بتدواز
کلمات اوست فی حال الوصیۃ علیکم بحفظ اللیثا ابرق ان اللہ مطلع علی
الضیامیز و در علم حقایق و امور بدیستے بود کہ حسن بصری با کلمات دین علم تو جہر بود
و مدت خلافت او ہشت ماہ و پانزودہ روز بود و مدت عمر چہل و ہفت سال زن امرالمومنین
حسن بچہ و بنت الاشعث الکندی یا کخوہ معاویہ بھرتیے کہ دست داد امیرالمومنین
را زہر داد در ماہ ربیع الاول سنہ بی و ہجرت بدر بقا خراید رضی اللہ تعالیٰ عنہ حکیم سنائی

قصیدہ

<p>آید از گیسو انش بوسے علی در رسالت رسول و سید اوست دوست را چیت بہ نامہ دوست سید قوم اولیا را و بود دیدہ و دل حمید مبعے را ہتری رہت در محائل او پاک عرق و نفیس و خلق کریم</p>	<p>بو علی آنکہ در مشام و لی + در سیادت بی مویدا اوست نامہ دوست یا کی دل اوست قرۃ العین مصطفیٰ او بود جگر و جاں علی و زہر را منہج صدق در دلائل او بود مانند جد بن خلق عظیم</p>
--	---

و بر امیرالمومنین حسین بن علی ابن ابیطالب رضی اللہ عنہما کہ شمع آل محمد و از جملہ علایق
مجد و شہید دشت کربلا و بادشاہ عالم و لا بود رضی اللہ عنہ و اتفاق ہمہ خلایق است
تا حق ظاہر بود او متالیج حق بود چون حق پوشیدہ شدہ او شہیر بر کشید و تا جان
عزیز فدائے حق تعالیٰ نکرد نیا امید و از کلمات اوست اشفق الاخوان و یتامک
علیک در کشف محبوب آردہ است کہ روزے مردے نزدیک او آمد و گفت
اے فرزند رسول خدا صلی اللہ علیہ آکہ و سلم سن مردے در تو شیم و اطفال دارم
مرا از تو امر و زقوت امشبے باید امیرالمومنین حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ اور گفت

اسے ترس غم برادران لازم بگیرد دین خود را سہ در حال وصیت لازم بگیرد ہر گاہ در شش ماہ
پس تحقیق صد امانے جز درار رحیمت او نہا ناست۔

بنشین مارازرق در راه است تا برسد پاسب بر نیامد که بیخ صرہ دینار ہا ز فرستاد
 معاویہ آوردند امیر المومنین حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ از سر بیخ صرہ زربدان در پیش
 داد و از وسعے عذر خواست کہ دیر مادی واگر میدہ انستم کہ این مقدار است من ترا منتظر
 نمیداشتم ما را معذور دار کہ اہل بلائیم داز ہمہ راحتہا دنیا یا زمانہ و مراد ما کم کردہ و بر
 مراد ما کے دیگران زندگانی باید کرد و چون امیر المومنین حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 بزہیں کہلا سید بوجھے کہ آن غافر گویند منزل کردہ آنروز چو شنبہ بود دوم روز سنہ سی و ستین بود روز
 آدینہ عبد اللہ بن زیاد با چہار ہزار سوار بدو برسید تا آدینہ دیگر چنانکہ در میان ایشان
 جنگ قائم بود و نہ مدت آب ز اہل بیت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم باز
 گرفتند و با امیر المومنین حسین رضی اللہ عنہ نوزدہ تن اہل بیت مصطفیٰ بودند روز
 آدینہ دہم ماہ محرم سنہ احدی و ستین باہفت کس از فرزندان امیر المومنین علی
 و ستہ تن از فرزندان حضرت امام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہما و از یاران او ہشتاد
 و ہشت تن شہادۃ یافتند مدت عمر او پنجاہ و ہشت سال بود رضی اللہ عنہ خواجہ
 حکیم شامی در مدح گوید۔

قصیدہ

پسر مرتضیٰ امیر حسین	بچو اومے نبود در کونین	مصطفیٰ مرد را کشید دوش
مرتضیٰ پروریدہ در آغوش	و سر اسے فنا و کشور دین	بود در صد ملک کوز دین
شاخ او بچشاخ مصطفوی	دراو عقد حقہ نبوی	دشمنان قصد جان او کرڈ
تا دما از تنش بر آوردند	عمر عاص از فساد را کرڈ	شسع باز و دشت با کرڈ
بازید بلیب بر بیعت کرد	تا کہ از خاندان برآرد کرد	کہ بلا چون مقام بتزل خست
تا کہ آل زیاد روی باخت	جند کر بلا و آن تعظیم	کر بہشت آورد بخلق نسیم
و آن تن سر سیدہ در گل خان	و آن عمرو بن ابی سفیان	و آن گرین ہمہ جہاں کشتہ
در کل خون منش باغشستہ	حسرت دین خاندان رسول	چملہ برداشتند جہاں نضول
یتہا علکون خون حسین	چو بود در جہاں تہر زہدین	زخم شمشیر دینہ و پیکان

برسر نیزہ سر بجائے سنان بہم بردل از علی صدراع شدہ یکسر قرین و طاعی باغ
 کین ل باز خواستہ ز حسین نشدہ مانع بریں شہادت پشین نکتہ عرض میدارد کاتب
 حرور محمد مبارک محمد علوی الکرمانی المدعو با میر خور در آنجملہ کہ چون عمر میر
 بندہ در خانہ بیجاہ رسید و بیچ علیہ آنچنان در وجود نیامد کہ شایان در گاہ بے
 نیازی باشد و این ابیات شیخ سعیدی رحمۃ اللہ علیہ در بیخفت از گوشش بکشید

ابیات

بہر دم از عمر میر و دو نفسے	چون نکتہ میکنم نمازہ بسوی
ایکے بیجاہ رفت و در خوابی	مگر این پنج روز در بیابی
تخل آنکس کہ رفت کار خست	کو س رحلت زوند و بار خست

در عالم تحیر افتادم کہ این چه واقعہ صوفیہ کہ بیچ دست آویزے آنچنان نذارم
 کہ دلیل راہ این گمراہ شود در اشتائے آنکہ در دریائے تحیر غرق بودم عنایت
 ازلی قرین حال این بیچارہ شد و توفیق ایزدی رفیق این شکستہ گشت محبت
 حضرت سلطان المشائخ دستگیری کرد پیت دست من گیر کہ بیچارگی از حد گذر
 سر من دار کہ دریائے تو بنیم جاں راہ از عالم غیب در دل این بیچارہ القا
 کردند کہ اے سرگشتہ عالم تحیر باے در اسن قرار کش اگر چه این جا و قرار نیست
 این ضعیف گوید پیت قرار میطلبی در جہاں زسے غافل بہ ترا قرار نباشد مگر
 بدار قرار بہ وہ بید میران خویش بردل پیران خود بیخشا و اوقات منبر کہ ایشان
 شفیق حال پریشان خویش ساز تا مگر بعد محبت سلطان المشائخ در دل دجان
 تو چشمہ از دریائے محبت رب العالمین بکشاید تا بیاں نجات نفس بد کردار تو
 باشد و اسباب حصول این دولت ہمیں پیش نیست کہ مناقب مشائخ شجرہ
 معطم خواجگان چشت کہ عاشقان در گاہ بین یازے و سیا جان عالم محبت
 خداے بودند و خلق خداے را از قہر ملکہ نفس غوغا ہو اخلص دانند بزرگے
 خوش گوید پیت ^{لے} فَوَکَلُوا لِلدِّینِ اللّٰهِ حِصْنًا مَّوَدَّةً ۱۰ وَ مَسْنَةً مِّنْ سَمِیْتَتِهِ

خیر من سلبہ فی آرت اگر مہتمم ہوا فوج و رحمتہ و انزل لہم بالفضل فی خیر
 منہ لہ از فضائل و کرامات ایشان و از کلمات روح افزا سے و ملفوظات
 دلگشا سے و راہ و روش و مولد و نشاء ایشان و بیان ارادت خویش بحضرت
 سلطان المشائخ و اتصالی آباء و اجداد خود بدلاں در کاہ معظم مشرح بنو سبی
 بیعت ہر خطہ را ز دل بچہد بر سر زباں و دل سے طپد کہ عمر شد تا کہاں بگوئے
 تا بمطالعہ آں چشم را نورک و سینہ را سرور سے حاصل شود و خاطر پریشان جمع گردد
 و نجات آخرت دریا بی این ضعیف کو یہ بیعت نجات آخرت حاصل تو اس
 کرد و اگر در دامن مروان زنی دست و پنج سعدی خوش گوید بیعت دست
 در دامن مروان زن و اندیشہ کن و بہر کہ بانوح نشیند چہ عم از طوفان نش و بنا پرین
 مقدمہ اوقات شریفہ خواجگان چشت اشفیج حال خویش آوردم و بچہد زاری
 از حضرت سلطان المشائخ درخواست نمودم تا میں مجموعہ کہ مستم لسیلا و لیا
 فی محبت الحق جل و علالت بکرم اللہ و عونہ با تمام برسد چوں میں بندہ بخونت
 پیراں در کتابت میں کتاب شروع کرد و بعد و محبت سلطان المشائخ توفیق
 اتمام یافت امیر شاعر گوید بیعت مورسکین ہوسے داشت کہ در کعبہ رسد و
 دست بریلے کبوتر زد و ناگہ برسید و حق علام و علیم است کہ باعث کتابت
 میں کتاب محبت سلطان المشائخ است میں ضعیف خوش گوید بیعت
 و کرنے میں کیا ام آنکہ جاں با و دہم از دیدہ دل نیگواں را بچہدش رو سے
 شاں کردم ہوسناک و کسم دل را ز غمہا چاک در چاک و دنام ہر کیے از میں شیخ
 کہا کہ مناقب ایشان مذکور است بعلامت منہم معلم است و درین علامت
 اشباع شیخ ابوالقاسم قشیری رحمۃ اللہ علیہ کہ در سالہ خود و شیخ علی بچہدیری رحمۃ
 علیہ در کشف المحجوب ذکر کردہ اند کردم و بالہام ربانی بخطاب سلطان المشائخ
 یعنی شیخ شیعہ العالم نظام الحق و الشرع والہدین ملہم گشتم و میں خطاب معظم

لہ بودند آنہم مدین خدا را قلعہ استوار و بودند آنہم قلعہ استوار است مرس را کہ نام نہادہ تو بہتر
 پینہ لہن اے پروردگار میں ہوا از ایشان را بچہدش و رحمت خویش و جائے بدہ ایشان را بفضل را
 خویش و بہترین جائے ایشان۔

دریں کتاب رعایتِ کرم و بیشتر نقلِ روایات و حکایات و لطائف و غرائب
 از سلطان المشائخ آوردم از فوائدی که یاراں اعلیٰ از ملفوظات چاشمش
 سلطان المشائخ روایت کرده اند جمع کردم و آنچه از عزیزانی که بقول و قلم
 و دیانت و صیانت ایشان اعتماد کلی است شنیده ام و آنچه از والدِ مخدوم خود
 و عثمان ہبزرگوار کہ مقریانِ سلطان المشائخ بودہ اند و در شرطِ مبارک او پرورش
 یافته شنیده روایت کردم خواجہ شہنائی حکیم خوش گوید مثنوی لطف او ہر جہد و عقوبت
 بہادری روح بر دیدہ قبول بہادری و از نہرِ جاکہ نظم و بیت و قطعہ در نظر آمدنہا
 کلام افتاد دریں کتاب آوردم کوس محبت سلطان المشائخ مینزد و شعلہ آتش
 محبت از چشموں دلہا سے عاشقان بیروں سے آرد و صحاب شوق آتش
 در میزند چنانکہ بزرگے خوش گوید بیت آتش عشق تو از نہرِ جانِ باست چہ آخراں
 آتش ز جانی خاستست چہ نام شعر اے کہ این لطایف غیبی کہ سبب فرید
 محبت و عشق است از ایشان زادہ است بر سر آں نظم ثبت کردم و آنچه کہ نام
 شعر معلوم نیست بلفظ بزرگی بنشتم و آنچه از سلطان المشائخ مرویست ہم از سلطان
 المشائخ روایت کردم و نظمے کہ از آسانی شعر اچالیست و از معانی ایشان بر
 این خاصہ کاتبِ حروف است کہ از قعر دیاے محبت سلطان المشائخ دوری
 و گوہرے نفیس بیروں آوردم و بنوکِ قلم بر روے کاغذ در سلک سلوک
 منسلک کردانیم شیخ سعدی گوید بیت نالیدن در دناک سعدی چہ بر
 دعوی دوستی بیان است چہ آتش بہ نئے قلم در انداخت چہ و این چیز کہ میر
 دُخان است چہ و اول و میان و آخراں کتابِ نذر سلطان المشائخ زیب
 و زینت داد تا بر دلہا اہل دلاں عالم جلوہ گری و قبول تمام یا بد زیرا چہ
 سلطان المشائخ نے فرمادہ کہ لکھنؤ فی الکلام کا لیلح فی الطعام او
 کالروح فی الوجدان بزرگے خوش گوید بیت گرنچ نامد کے نیش نام
 لکھنؤ فی الکلام مانند نمک در طعام است یا اندر روح در بدن ہاست۔

در نسخہ سہمائی

نام توے گوید من مے شنوم و و این کتاب مبوب است بدہ باب دہر باب
 ازاں ابواب کتابت علیحدہ و مشحوتہ نہ نکتہ دلگشای و لطائف دلربا کہ تحت
 بہ نکتہ رموز عالم حقیقت مکشوف میگردد و چنانچہ در فہرست این کتاب مسطور
 است ملتس آنکہ کتاب حروف را بدعا ایمان نمایند و بقا فتح فراموش نکرده اند
 ضعیف گوید ریاضی از خاطر حق پذیر باران و یک فاتحہ التماس دارم و تا کار شکر
 بر آید و اس داسن نشان نمیکند ارم و نکتہ عرض میدارد کتاب حروف بر راس
 مریدان خوب اعتقاد بر آنجملہ کہ مشایخ شجرہ معظمہ بندگی خواجگان چشت قدس اللہ
 سرجم العزیز ہر یکے در محبت حق جل و علی آفتابہا بودہ اند تا باں و باتباع حضرت
 رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از مقام محبت ترقی کردہ اند و بدرجہ محبوبیت
 رسیدہ **قَالَ التَّعْوَنِي يُحِبُّبِكُمُ اللَّهُ** و ہر کس در عصر خویش در عبادت بار تعالی
 و در ترک دنیا غدار ہم بیکی رساوی مشایخ کبار گشتہ فاما در عالم محبت از
 ہمہ ممتاز این ضعیف گوید مثنوی در عبادات یافتہ توفیق و بادشاہاں عالم
 تحقیق و ہر یکے در زمان خود ممتاز و در محبت میان اہل نیاز و علی الخصوص
 خواجہ بندہ نواز سلطان المشایخ دار الملک را از نظام الحق و الشریع والدین ایر
 ضعیف گوید بیت ز عشق حق مجسم بود و آتش و جہانے بندہ آں ذات پاکش
 نکتہ ہر دم از انفس متبرکہ او محبت رب العالمین فاتح میگشت و ازاں بوجہ
 بمشام جان طالبان حق تو اسے میرسد و جہان را معطر میگردد و این شیخ سعادی
 خوش گوید بیت عالم معطر مے شود چون ناف آہوئے ختن و گویا کہ
 نور روز از پرشما بویے البصر امیزند و عارفان و عاشقان بریں بوے
 روے بجاک بوس آنحضرت مے نہادند خواجہ حکیم سنائی خوش گوید بیت
 عاشقان سوئے حضرتش نہست و عقل در آستین و جاں بردست و شکر
 روان و مدہوش و حیراں مے آمدند و سر بر آستانہ محبت آل سرور عا

لہ تیعت کند ما را تا دوست دارد شما خدا تعالی -

مے نہا ندو روے برخاک آں درگاہ مے مالیدند امیر حسن خوش گوید
 بیت نمیر فتم بلا شد بوئے زلفش چہ خراب اندر پئے آں بوئے زقیم چہ بوئے
 محبت حقتعالے بواسطہ محبت امیں بادشاہل محبت در مشام جان خود حسا
 میگردنذ امیں ضعیف گوید رباعی از بوئے تو بوئے یا خود می یا ہم چہ از روئے
 تو سر کار خود می یا ہم چہ تا جان ندیم فدایا ہم جاناں چہ جاں میدیم و نگار
 خود می یا ہم چہ و حقتعالے امیں بوئے از بوستان محبت خویش در ذات محبوبان
 خود نہا دہ است تا بمشام جان ہر بیچارہ و سوخته کہ آں بوئے رسد شایان
 محبت باریتعالے گرد دو جاں بریں بوئے و ہدایں ضعیف گوید قطعہ
 اے عارفان عاشقان جاں میدیم جاں میدیم چہ بر آستان دوستان
 جاں میدیم جاں میدیم چہ گفتی اگر خواہی بقا جاں را بدہ بر بوئے ما اینک
 بوئے داستان جاں میدیم جاں میدیم چہ سلطان المشائخ میفرمود در
 مقالے کہ اصحاب قلوب جمع شدہ باشند بعد بر خاستن ایشان زمانے
 بوئے خوش در آتقام باقی مے باشد آں بوئے خارجی نیست در ہر
 ذاتی نافہ ہست فاما بوئے بعضے ظاہر بیباںشا و بوئے بعضے پوشیدہ و
 در ہر ذاتے بوئے دیگر مے باشد در کسی بوئے کا فور و در کسی بوئے
 عنبر و از مولانا ظہیر الدین کو تو ال مندہ کہ حافظ کلام ربانی بود روایت
 میسند کہ وقتے بخدمت سلطان المشائخ نشستہ بود ام آنجا بوئے خود می
 آمد نظر چہ راست کردن گرفت مگر جائے خود مینوزند جائے نزدیک
 مگر درون حجرہ خود مے سوزند خادم بمصلحتے در حجرہ باز کرد و رون حجرہ ہم
 نگاہ کرد دید کہ نیست بعدہ سلطان المشائخ اور اجواب گفت کہ مولانا امیں
 بوئے خود نیست امیں بوئے دیگر چیز ہست امیر حسن گوید بیت عطار
 بہ بند کا نرا کہ من زد دست چہ بوئے کشیدہ ام کہ بمشک و عیسر نیست چہ
 روایت مے آرند کہ وقتے سلطان المشائخ گلیمے کہ بمساس قدم مبارک

آن بادشاہ دین مشرف گشتہ بود بقاضی محی الدین کاشانی رحمۃ اللہ علیہ
 وازیں گلیم بوئے مے آنکہ رشک بوئے بہشت بود حضرت قاضی تعظیم و تکریم
 آن گلیم را بر سر رویہ کردہ در خانہ آوردہ و بجایے جاں ننگا بہشت و بجا چند گاہ
 بیروں مے آورد و تقبیل میگرد و ازاں برکت ما و سعادت ہا میگردفت و از بوئو
 آن گلیم مشام جان خود معطر یافت و شیخ سعدی گوید بیت این بوئے عبیر
 آشنائی * از ساخته یار مہربان است * گمان خدمت قاضی آنکہ این بوئو
 ما فہم است چون دستے بریں بگذشتہ و ذرہ ازاں بوئے خوش کم نشود این
 دولت را بنظر تجار معاہنہ کرد آن گلیم را بدست مبارک خود تمام بست آن
 بوئے ازاں گلیم بیشتر آمدن گرفت حیرت قاضی زیادہ تر شد خدمت قاضی کیفیت
 بوئے گلیم بخد مت آن خوشبوئے عالم عرضداشت و ماجرا تمامی باز گفتن
 المشائخ پنج دانشیدین حکایت بوئے گلیم بگرفت مناسبت مقام این ضعیف
 گوید بیت بگرفت چو ابرو بہاراں * خندید چو گل بروئے یاراں * و فرمود کہ
 قاضی این بوئے محبت است کہ در ذات میمان باری تعالی تعبید کردہ اند شیخ
 سعادی خوش گوید * این بوئے نہ بوئے بوستان است * این بوئو
 ز کوئے دوستان است نکستہ و درونہ او کہ دریائے محبت
 رب العالمین بود موج میزد و در آواز گریہ بسیار برآہ چشم کہ چشمہ محبت
 بود بیروں میخفت و از میان آب آتش مے انگیخت بہمت چشم تو کہ از چشمہ برآہ
 محبت * آن چشمہ سبز لعل گہ بار نہ ریزد * و قال و احد من اکا و لیا مے شعر
 کو لا مل ا مع عشا ق و کو عثمہم * لیان فی الناس غم الماع و النار * فکل
 نار من انقا سہم قد حث * و کل ماہ فین عین لہم جار * خواجہ سنائی
 خوش گوید بیت دل چشمش ز شوق در محراب * چشمہ آفتاب چشمہ آب *
 این ضعیف گوید بیت ہر کہ زان چشمہ جرہ نوشید * خلعت لی مع اللہ او پوشید
 و تشنگان عالم محبت را از شر آب ق خود میراب مست گردانید این ضعیف گوید

کسی کو جو عسقت جبر عدا یافت : پکارنا تو قیامت مست مد موش : در آن مجلس مجتبی
 جام عشقت : پنگردانی محمد رافرا موش : بازاریں دل مشتاق گوید پیت زوریائے
 جمالت چون شوم سیراب لے ساقی : کہ ہر چہ بیشتر بنیم تمنا بیشتر باشد : پو کشتگان
 بیاباں عشق حقیقت را براہ نمونے محبت بارتینا لے را سبری میگرد بمنزل مقصود
 میرسانید این ضعیف گوید پیت میرسانید مقصود و منازل ہمہ : لطف او ورنہ
 کہ باشم کہ نیم دل برد دست تکتہ و از جنای لیماہ او آفتاب معرفت لایج میشد و لہبہا
 ظلمت گرفته بیچارگان گرفتاران ہوارا نور سے بخشید قابل منظور نظر حق جل و علی
 میگردانید این ضعیف گوید پیت زدر کہ تو بر آفتاب عشق بتافت : بر آں دلے
 کہ ز دنیا و دین مبرا یافت : ز روشنائی عشقت جہاں منور شد : مگر قریب
 کر آن روشنی نصیب نیافت : و گریازدگان معاصی و سوسوگاران ہوا نفس آمارہ را
 در سایہ مرحمت خویش پرورش میں لادشیح سعدی گوید پیت خدایا بر حمت نظر کردہ
 کہ این سایہ بر خلق گستردہ : این ضعیف گوید قطعہ آلودہ دامناں کہ نظر بر تو افگندہ
 صافی شو ند و پاک چو صوفی با صفا : اے آفتاب حسن از آن چشمہ حیات : پو آب بخش
 تا نشوم بعد از این فنا : این ضعیف گوید قطعہ اے مایہ حسن کان نعمت : اینک
 بدت امید از آن : جاں بر کف دست کردہ از دل : بر شکل خوش تو جان سپاران تکتہ
 و ذات مبارک حضرت سلطان المشائخ متابع دل دریاوش او شد و دل حق پذیرا و
 متابع روح مطہر و گشت روح مطہر او از کمالیت خویش قلب جرب کرد و قلب
 بحکم اتحاد روح قالب جذب پس بریں قضیہات مبارک سلطان المشائخ ہمہ روح
 باشد امیر خیر و خوش گوید پیت وجود خواجہ آزاب گل گشتہ ترپ : کہ جان خضر و سجا
 بہم شدہ است مرکب : پس حکم موت خوہست روحانی شدہ بنجینہات کہ مجسم از روح است
 لایت تماشا : بہر چشمہ آلودہ نباشد کہ از آن چشمہ معرفت از دریکہ جاں نظر کن جلو اجہ سنائی
 گوید پیت از در دل بمنظر حال : بہ تماشا کی باغ جانان : ہر بزرگے را ز بندگان دس
 سوال کردند خواہی تا دوست پوئی گفت پیر سید چرا گفت اندرہ ذاک الرجال عن نظر فتنی

۱۔ پاک نمودم آن جمال را از دیدن ما ندر من مدستی کہ من ہر آئینہ حسد میبینم یعنی ہا بسو کو ترا تا اینجا کہ چشم
 سے پوشتم من و فتنی کو جو ہمیں بسو کو تو سے ہم سے ہم سے ختمے گذر و دل تو چرکہ در فتنہ من پس غیرت تو بزم من از تو تو

اَللّٰهُمَّ نَظِّرْ لِيْ عَيْنِيْكَ حَتّٰى يَخْرُجَ الْظُّلْمُ اَيُّهَا وَارَاكَ يَخْطُرُ فِيْ سَمَاءِ اِلَاقِ الْوَجْهِ فِيْ قَسْبَتِيْ
 فَاَعَاثَمِنَكَ عَلَيْنَا ۚ فہرست ابواب کتاب سیر الاولیاء فی محبت الحق جل
 وعلی باب اول در بیان مناقب فضائل و کرامات مشایخ شجرہ
 طہیفة خواجگان چشت از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ آلہ وسلم تا آخر
 عہد دولت حضرت سلطان المشایخ نظام الحق اشرف والدین قد
 سرہ اغریز نکتہ در بیان نعت سید المرسلین رسول رب العالمین محمد
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ آلہ وسلم و پوشید آمدن خرقہ فقر از جناب نبوت
 صلی اللہ علیہ آلہ وسلم جناب میر المؤمنین علی ابن ابی طالب کرم اللہ
 و جہہ از خدمت او و مشایخ کبار و اولیاء نامہ ارباع عشر قیس اللہ سرہم
 الغریز نکتہ منہم خواجہ حسن بصری قدس سرہ نکتہ منہم خواجہ عبد الواحد ابن زید قدس
 سرہ نکتہ منہم خواجہ فضیل بن عیاض قدس سرہ نکتہ منہم خواجہ ابراہیم بن ادہم
 قدس سرہ نکتہ منہم خواجہ خدیفۃ المرعشی قدس سرہ نکتہ منہم خواجہ میر بقر البصری
 قدس سرہ نکتہ منہم خواجہ مہتاب دعلو و نورانی قدس سرہ نکتہ منہم خواجہ ابو سحاق
 شامی چشتی قدس سرہ نکتہ منہم خواجہ ابو احمد چشتی قدس سرہ الغریز نکتہ منہم
 خواجہ ابو محمد چشتی قدس سرہ الغریز نکتہ منہم خواجہ ابو یوسف چشتی قدس اللہ
 سرہ الغریز نکتہ منہم حضرت خواجہ خواجگان خواجہ مودود چشتی قدس اللہ سرہ الغریز
 نکتہ منہم خواجہ حاجی شریف زندنی چشتی قدس اللہ سرہ الغریز نکتہ منہم حضرت
 خواجہ عثمان ہارونی قدس اللہ سرہ الغریز نکتہ منہم حضرت خواجہ خواجگان سردار
 اہل عرفان نائب رسول اللہ صلعم فی الہند حضرت خواجہ معین الدین حسن چشتی سنجر
 قدس اللہ سرہ الغریز نکتہ منہم خواجہ قطب لاقطاب سرور عشاق حضرت خواجہ

قطب الحق والشرع والدين حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی حقیقی
 ذکر این بزرگ مشتمل بر چہا نکتہ قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ اول در بیان مجاہد
 شریف نکتہ دوم در بیان مشغولی نکتہ سوم در بیان عزلت و انزاد کرامات نکتہ چهارم در بیان رحلت
 کردن نکتہ پنجم حضرت شیخ الاسلام شیخ شیوخ العالم فرید الحق والشرع والدين
 قدس اللہ تعالیٰ سر العزیز ذکر این بادشاہ دین و دنیا مشتمل بر ہشت نکتہ
 نکتہ اول در بیان حسب نسب نکتہ دوم در بیان عزلت و انزوا نکتہ سوم در بیان
 مجاہدہ و روش شیخ شیوخ العالم نکتہ چهارم در بیان علم و تجربہ نکتہ پنجم در میان یافتن خلافت
 شیخ شیوخ العالم از جناب حضرت شیخ الاسلام معین الحق والشرع والدين و شیخ
 الاسلام حضرت خواجہ قطب الحق والشرع والدين قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ
 در بیان بعضی ملفوظات نکتہ دوم در بیان بعضی کرامات والدہ بزرگوار شیخ شیوخ
 نکتہ سوم در بیان مرض رحلت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والشرع والدين قدر
 اللہ سرہ العزیز منہم حضرت سلطان المشائخ نظام الحق والدين طاب ثراہ
 ذکر این بادشاہ دین مشتمل بر ہزادہ نکتہ نکتہ اول در بیان حسب نسب حضرت سلطان
 المشائخ نظام الحق والدين قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ دوم در بیان پیدا آمدن محبت
 سلطان المشائخ نظام بخدمت حضرت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدين
 قدس سرہ نکتہ سوم در بیان علم و تجربہ سلطان المشائخ قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ
 در بیان دقایق بعضی احادیث کہ سلطان المشائخ تقریر کردہ است نکتہ
 در بیان رفتن سلطان المشائخ بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدين
 و از ادت آوردن بخدمت او نکتہ دوم در بیان سکونت حضرت سلطان المشائخ
 در شہر دہلی و از آنجا آمدن بغیاث پور قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ سوم در بیان مجاہد
 سلطان المشائخ در اوائل حال قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ چهارم در بیان یافتن
 خلافت و نعمت دینی و دنیوی سلطان المشائخ از حضرت شیخ شیوخ العالم
 فرید الحق والشرع والدين قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ پنجم در بیان مجاہد سلطان المشائخ

در آخر عمر و روشن این بادشاہ دین و دنیا و راہ ایشان قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ
 در بیان فتح و فتوح و آمدن بادشاہ و بادشاہزادہ ہاجا کبوسی حضرت سلطان المشائخ
 قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ در بیان آنکہ حاسدان از سلطان المشائخ بسططان
 علاء الدین سخنانے رسانیدند کہ لایق مجلس سلطان المشائخ نباشد قدس اللہ
 سرہ العزیز نکتہ در بیان ملاقات سلطان المشائخ باشیخ الاسلام شیخ رکن الدین
 بنیرہ شیخ بہاؤ الدین زکریا قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ در بیان بعضے کرامات سلطان
 المشائخ قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ در بیان بعضے کرامات والدہ بزرگوار سلطان
 المشائخ قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ در بیان حالے کہ سلطان المشائخ را پیدا
 یان حال از دار دنیا بدار عقبہ رحلت فرمود قدس اللہ سرہ العزیز باب دوم
 در بیان مناقب فضائل و کرامات خلفاء شیخ الاسلام معین الدین
 سجری و خلفاء شیخ الاسلام قطب الدین بختیار اوشی و خلفاء شیخ
 شیوخ الاسلام فرید الحق الدین قدس اللہ سرہ العزیز منہم شیخ حمید الدین
 سوالے کہ خلیفہ شیخ الاسلام معین الدین حسن سجری بود ذکر این بزرگ شتمبر
 نکتہ است قدس سرہ العزیز نکتہ در بیان مجاہدہ و راہ و روشن شیخ حمید الدین
 سوالی قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ در بیان بعضے کرامات شیخ حمید الدین و مر اسلما
 کہ میان شیخ حمید الدین و شیخ بہاؤ الدین زکریا و نکتہ در بیان اسولہ کہ صحابہ ک
 از مشکل این راہ حقیقت از شیخ حمید الدین راہست کردہ اند و جواباں بزرگ قدس
 اللہ سرہ العزیز منہم شیخ بد الدین غزنوی کہ خلیفہ شیخ الاسلام قطب الدین بختیار
 بود و ذکر این بزرگ شتمبر نکتہ است قدس سرہ نکتہ در بیان آمدن شیخ بد الدین
 غزنوی از لاہور در دہلی و آوردن ارادت بخدمت شیخ الاسلام قطب الدین قدس
 اللہ سرہ العزیز نکتہ در بیان عظمت کرامات مولانا بد الدین غزنوی رحمۃ اللہ علیہ
 منہم شیخ بخیر الدین منتول کہ ہم برادر و ہم خلیفہ شیخ الاسلام فرید الحق و الدین

قدس اللہ سرہ العزیز و ذکر اس بزرگ مستجابہ عظمت کرامات اوست منعم مولانا بدر
 اسحاق کہ ہم دلاو وہم خلیفہ شیوخ العالم فرید الحق والدین ذکر اس بزرگ
 مشملہ دو نکتہ است قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ در بیان بیوستن مولانا بدر الدین
 اسحاق بخد مت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین و کثرت بکا و تجتہ او در عالم
 با قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ در بیان عظمت کرامات خدمت مولانا بدر الدین
 اسحاق قدس اللہ سرہ العزیز منہم شیخ جمال الملئہ والدین ہانسوی کہ خلیفہ شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین بود قدس اللہ سرہ العزیز ذکر اس بزرگ
 معلومت از عظمت کرامات و ذکر مولانا برہان الدین صوفی کہ پسر شیخ جمال الملئہ
 والدین بود و اونیز خلیفہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین بود قدس اللہ سرہ العزیز
 منہم مولانا عارف کہ خلیفہ شیخ الاسلام فرید الحق والدین بود و در رعایت عظمت و
 صاحب کرامات بود قدس اللہ سرہ العزیز در ضمن اس احوال ذکر حضرت شیخ
 علی صابر ہم مذکور است قدس اللہ سرہ العزیز باب سلوک در بیان مناقب
 و فضائل کرامات اولاد بعضی بزرگان شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین
 و اقربا سلطان المشائخ و سادات کرام جد ابابرا و ران کاتب حضرت
 کہ مخصوص بودہ اند بہ خصوص شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین
 و سلطان المشائخ نظام الحق الدین قدس اللہ سرہ العزیز و این باب
 مشتمل بر شش نکتہ نکتہ در بیان مناقب و فضائل کرامات
 پسران شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز منہم
 خواجہ نصیر الدین نصر اللہ از ہم پسران شیخ شیوخ العالم ہنتر بود منہم مولانا شہاب الدین
 قدس اللہ سرہ العزیز منہم شیخ بدر الملئہ الدین سلیمان کہ صاحب سجادہ شیخ شیوخ
 العالم بودہ قدس اللہ سرہ منہم خواجہ نظام الملئہ الدین قدس سرہ منہم خواجہ یعقوب

کہ از ہمہ سپران شیخ شیوخ العالم کہتہ بود نکتہ در بیان مناقب فضائل و کرامات
 مستوران و ختران شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ نکتہ در بیان
 فضائل و کرامات بعضی نبیرہ گان شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین منہم شیخ
 علاء الملکہ الدین ابن شیخ عبدالدین سلیمان قدس سرہ منہم خواجہ عزیز الملکہ والدین
 ابن خواجہ یعقوب قدس سرہ منہم شیخ کمال الملکہ الدین ابن شیخ خزادہ بایزید
 ابن شیخ نصیر الدین نصر اللہ منہم خواجہ عزیز الملکہ والدین ابن خواجہ ابراہیم ابن
 خواجہ ابراہیم ابن خواجہ نظام الدین نکتہ در بیان مناقب فضائل بعضی نبیرگان
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ منہم خواجہ محمد ابن مولانا بدر الدین
 اسحاق منہم خواجہ موسیٰ ابن مولانا بدر الدین اسحاق منہم خواجہ عزیز الملکہ والدین
 کہ ما در این دفتر شیخ شیوخ العالم بود نکتہ در بیان مناقب فضائل اقرباء حضرت
 سلطان المشائخ نظام الحق والدین قدس سرہ عزیز منہم خواجہ فریح الملکہ الدین
 ہارون کہ سیر خواہ زادہ سلطان المشائخ نظام الحق والدین قدس اللہ سرہ است
 منہم خواجہ تقی الملکہ الدین نوح کہ برادر حقیقی خواجہ فریح الدین ہارون بود منہم خواجہ
 ابو بکر مصلا دار خاص کہ بشرت قرابت حضرت سلطان المشائخ مشرف بود منہم
 مولانا خواجہ قاسم یکے از خواہر زادہ گان سلطان المشائخ خواجہ قاسم ابن عمر برادر
 زادہ خواجہ ابی بکر مصلا دار خاص بود قدس سرہ عزیز منہم خواجہ عزیز الملکہ الدین ابن خواجہ
 ابو بکر مصلا دار خاص و نکتہ در بیان مناقب فضائل کرامات سادات کرامہ مخصوص بہت خاص شیخ
 شیوخ العالم سلطان المشائخ از آبا و اجداد کاتب بودہ اند محمدیہ کاتب حرف قدس سرہ منہم
 نور الملکہ والدین مبارک سید محمد کرمانی والد کاتب حرف منہم کیلک الدین امیر حمد ابن سید محمد کرمانی
 کہ عم بزرگ کاتب حرف بودہ قدس اللہ سرہ عزیز منہم حسین ابن سید محمد کرمانی کہ عم میانی کاتب حرف بودہ قدس
 سرہ عزیز منہم غیبوش بن محمد کرمانی کہ عم خود کاتب حرف بودہ قدس سرہ عزیز باب چہارم در
 بیان مناقب فضائل و کرامات خلفاء حضرت سلطان المشائخ
 نظام الحق والدین بیان یافتن خلافت خلفاء مذکور است از حضرت

باعظمت سلطان المشائخ قدس اللہ سرہ العزیز منہم مولانا شمس الملتہ
 والیدین محمد یحییٰ ذکر این بزرگ مشتمل بر چہار نکتہ قدس اللہ سرہ نکتہ در بیان آوردن
 ارادت مولانا شمس الدین یحییٰ بحضرت سلطان المشائخ قدس سرہ نکتہ در بیان
 عظمت پرورش مولانا شمس الدین محمد یحییٰ رحمۃ اللہ علیہ نکتہ در بیان علم و تحمیر
 مولانا شمس الدین محمد یحییٰ رحمۃ اللہ علیہ نکتہ در بیان کرامات و شنیدن سماع
 مولانا شمس الدین یحییٰ رحمۃ اللہ علیہ رحلت کردن ایشان از دنیا بعبقبت ہنہم
 شیخ نصیر الدین محمود و وارث النعمتہ ذکر این بزرگ مشتمل بر چہار نکتہ قدس اللہ
 سرہ العزیز نکتہ در بیان مرحمت پرورش از جناب حضرت سلطان المشائخ
 در باب شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ نکتہ در بیان مجاہدہ کہ حضرت سلطان المشائخ
 شیخ نصیر الدین محمود تلقین کردہ او مجاہدہ ماہ شیخ نصیر الدین قدس سرہ العزیز نکتہ در
 بیان اشارت کہ شیخ نصیر الدین محمود در قلہ نفس کا ترجمہ افزونہ است قدس سرہ نکتہ در بیان بعضی
 کرامات شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ منہم شیخ قطب الدین منور ہانسوی قدس سرہ العزیز ذکر
 این بزرگ مشتمل بر پنج نکتہ نکتہ در بیان اوصاف و کثرت بکار و ذوق درونی شیخ
 قطب الدین منور رحمۃ اللہ علیہ نکتہ در بیان یافتن خلافت شیخ قطب الدین
 منور و شیخ نصیر الدین محمود از حضرت سلطان المشائخ قدس اللہ سرہ العزیز
 نکتہ در بیان بعضی کرامات شیخ قطب الدین منور قدس اللہ سرہ العزیز نکتہ
 در بیان ملاقات شیخ قطب الدین منور با سلطان محمد تغلق قدس اللہ سرہ العزیز
 نکتہ در بیان سماع شنیدن شیخ قطب الدین منور رحمۃ اللہ علیہ منہم مولانا
 حسام الملتہ والیدین ملتانی ذکر این بزرگ مشتمل بر سہ نکتہ نکتہ در بیان لطافت
 مرتبت او و مرحمت ہا سلطان المشائخ در باب او قدس سرہ نکتہ در بیان ملاقات
 میان مولانا حسام الدین ملتانی و مولانا شمس الدین یحییٰ و مولانا علاؤ الدین نیلی قدس
 سرہ العزیز نکتہ در بیان خلافت یافتن مولانا حسام الدین ملتانی از حضرت سلطان

المشایخ قدس الله سره العزیز منهم مولانا محمد و منافخر الملة والدين زرادى که است
 کتاب حروف بود ذکر این بزرگ ششش بر شش نکته قدس الله سره العزیز نکته در بیان
 ارادت آوردن مولانا فخر الملة الدين زرادى بجناب حضرت شیخ المشایخ قدس
 الله سره العزیز نکته در بیان مجاهده مولانا فخر الدين زرادى و مشغول بودن
 باطن او رحمة الله عليه نکته در بیان علم و تجر مولانا فخر الدين زرادى نکته
 در بیان شنیدن سماع خدمت مولانا فخر الدين زرادى نکته در بیان ملاقات
 مولانا فخر الدين زرادى قدس الله سره العزیز با سلطان محمد تغلق نکته در بیان
 رفتن مولانا فخر الملة والدين زرادى بجانة کعبه غرق شدن جهاز و بر حمت حق
 پیوستن منهم مولانا علما والدين علی ذکر این بزرگ ملو از عظمت کرامات و علم
 و تجر اوست رحمة الله عليه منهم مولانا برهان الدين غریب کرایس بزرگ شش
 برد و نکته رحمة الله عليه نکته در بیان محبت و اعتقاد که مولانا برهان الدين غریب با
 حضرت سلطان المشایخ داشت نکته در بیان کوفته شدن و خوش گشتن
 حضرت سلطان المشایخ از مولانا برهان الدين غریب یافتن خلافت منهم
 مولانا یوسف کلاهرى عرف چندیری ذکر این بزرگ ششش بر شش نکته رحمة الله
 عليه نکته در بیان محبت و عشق و کمال اعتقاد مولانا وجهیه الدین یوسف که
 با حضرت سلطان المشایخ داشت قدس سره نکته در بیان یافتن لانا
 وجهیه الدین یوسف انفاست نیک انواع نعمتها از حضرت سلطان المشایخ
 نکته در بیان خلافت یافتن خدمت مولانا وجهیه الدین یوسف از سلطان
 المشایخ قدس الله سره العزیز منهم مولانا مسراج الملة والدين ذکر این
 بزرگ ملو از عظمت کرامت اوست رحمة الله عليه منهم مولانا شهاب الدین امام
 سلطان المشایخ ذکر این بزرگ ملو از عظمت و کرامت اوست رحمة الله عليه
 باب پنجم در بیان مناقب و فضایل کرامات بعضی یاران اعلی که بشر
 ارادت و قربت سلطان المشایخ مخصوص بوده اند از فاک علی

تحت شری و در نظر تصرف ایشان بود و ہم کلمہ اخبار قدس اللہ ۲۷
 سر ہم العزیز منہم خواجہ بو بکر مندرہ ذکر این بزرگ مملو از عظمت کرامات
 اوست رحمۃ اللہ علیہ منہم مولانا محی الدین کاشانی ذکر این بزرگ مملو از عظمت
 و کرامات اوست رحمۃ اللہ علیہ منہم مولانا وجیہ الدین پاپائی ذکر این بزرگ
 مملو از عظمت کرامات اوست منہم مولانا فخر الملتہ والدین مروزی ذکر این بزرگ
 مملو از عظمت و کرامات اوست رحمۃ اللہ علیہ منہم مولانا فصیح الملتہ الدین
 ذکر این بزرگ مملو است از عظمت و کرامات اوست قدس سرہ منہم امیر خسرو
 دہلوی ذکر این بزرگ مملو است از عظمت کرامات اوست قدس سرہ منہم
 مولانا جلال الملتہ والدین ذکر این بزرگ مملو از عظمت و کرامات اوست
 رحمۃ اللہ علیہ منہم مولانا جلال الملتہ والدین اودہی قدس سرہ منہم
 خواجہ کریم الملتہ والدین سمرقندی قدس سرہ منہم امیر حسن علای سنجوی
 مصنف فوائد الفوائد لفظ حضرت سلطان المشائخ قدس اللہ سرہ العزیز منہم
 قاضی شرف الدین رحمۃ اللہ علیہ منہم مولانا ہا و الملتہ والدین ادھی
 منہم شیخ مبارک کو یاسوی رحمت اللہ علیہ منہم خواجہ موید الدین کری قدس
 سرہ منہم خواجہ تاج الملتہ الدین داوری قدس سرہ منہم خواجہ ضیاء الملتہ
 والدین برقی رحمۃ اللہ علیہ منہم خواجہ موید الملتہ والدین انصاری قدس
 سرہ العزیز منہم خواجہ شمس الدین خواجہ زادہ امیر حسن علای سنجوی منہم مولانا نظام الملتہ
 والدین شیرازی منہم خواجہ سالار بنین قدس سرہ منہم مولانا فخر الدین میرٹھی
 رحمۃ اللہ علیہ باب گشت در بیان ارادت خلافت مشائخ قدس اللہ
 سر ہم العزیز و این باب تکل بر پانزدہ نکتہ است نکتہ در بیان ارادت
 نکتہ در بیان مرید نکتہ در بیان آنکہ با پریمیعت کند و بعد دیگرے بیعت
 کند نکتہ در بیان توبہ و استقامت نکتہ در بیان حکم کردن پیر و قبول کردن پیر
 نکتہ در بیان تبتی بیعت نکتہ در بیان اعتقاد مرید نکتہ در بیان اصل

خرقہ و بخشش آن نکتہ در بیان خلافت مشائخ نکتہ در بیان حال شیخ نکتہ
 در بیان ولی و ولایت نکتہ در بیان کرامت نکتہ در بیان ستر کرامت نکتہ در بیان
 تعیین شدن اسم از زبان سلطان المشائخ و ادوات آوردن نکتہ در بیان
 طایفہ کہ خود را بایک تصوف نسبت کنند و معاملہ ایشان ندارند و بغیر اذن پیر مرید
 گیرند باب ہفتم در بیان ادعیہ ماثورہ و او را د مقبولہ کہ منقول است
 از شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین و از سلطان المشائخ
 نظام الحق والدین این باب مشتمل بر ہر چیز وہ نکتہ است نکتہ
 در بیان مہارت نکتہ در بیان اولاد و نکتہ در بیان اولاد مہفتہ و سال
 نکتہ در بیان صلوة نکتہ در بیان صلوة نفل نکتہ در بیان صوم نکتہ در بیان
 زکوٰۃ و صدقہ نکتہ در بیان حج نکتہ در بیان فضیلت ضیافت نکتہ در بیان
 آداب طعام خوردن نکتہ در بیان آداب ماندہ کشیدن نکتہ در بیان قویہ
 قلت طعام نکتہ در بیان کسوت تصوف نکتہ در بیان ادعیہ ماثورہ کہ از
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق منقول است نکتہ در بیان ادعیہ ثورہ کہ از حضرت
 سلطان المشائخ قدس المدرسہ العزیز منقول است نکتہ در بیان فضیلت
 قرأت قرآن نکتہ در بیان وردے کہ فوت شود و نکتہ در بیان مشغولی ظاہر و باطن
 و ذکر خفی باب ہشتم در بیان محبت و شوق و رویت باری تعالی
 و تقدس و این باب مشتمل بر مہلت نکات است نکتہ در بیان محبت و غمخیز
 آن نکتہ در بیان اشتیاق و شوق حضرت سلطان المشائخ نکتہ در بیان
 عشق سلطان المشائخ نکتہ در بیان ولولہ عشق حضرت سلطان المشائخ
 کہ در باطن این ضعیف است نکتہ در بیان حقیقت عشق نکتہ در بیان غیب
 در عشق و معذرت بے درداں نکتہ در بیان رویت باری تعالی باب نہم
 در بیان سماع و وجد و رقص و تخمیر ذلک این باب مشتمل

است بر یازده نکتہ در بیان سماع نکتہ در بیان آداب سماع نکتہ در بیان
تعمیل لفظی که میان شعرا مصطلح شده نکتہ در بیان وجد اهل سماع نکتہ در بیان
حوالہ که در سماع پیدا میشود نکتہ در بیان قص و تخریق ثوب نکتہ در بیان استماع
سماع و بهاء و قص سلطان المشائخ نکتہ در بیان بعضی مجالس که سلطان المشائخ
سماع شنیده است نکتہ در بیان فوائد که در بعضی مجالس سلطان المشائخ در باب
سماع فرموده است نکتہ در بیان محضر سماع و بحث آن که بر سلطان المشائخ واقع
شده نکتہ در بیان استماع سماع اهل زمانه بابت هم در بیان بعضی موقوفات
و مکتوبات سلطان المشائخ که در ابواب تقدیم تخریر یافته و این باب
مشتمل بر بیست و هشت نکتہ است نکتہ در بیان علم و علم نکتہ در بیان شب
معراج نکتہ در بیان وفات حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نکتہ در بیان
عقل نکتہ در بیان دنیا و ترک آن نکتہ در بیان فقر و غنا نکتہ در بیان طبقات
نکتہ در بیان نیت حضرت سلطان المشائخ نکتہ در بیان صبر و رضا نکتہ در بیان
خوف و رجا نکتہ در بیان ریا نکتہ در بیان توکل سلطان المشائخ نکتہ در بیان
حلم و عفو نکتہ در بیان صحبت نکتہ در بیان محاسن اخلاق نکتہ در بیان قبول قنوج
و رد آن نکتہ در بیان همت نکتہ در بیان عدل و ظلم نکتہ در بیان روح و نفس
نکتہ در بیان الهام و وسوسه نکتہ در بیان فضیلت مکان بر مکان نکتہ در بیان
لطائف شیخ نکتہ در بیان بزرگی حیدر زاده نکتہ در بیان بزرگی بی بی فاطمه
سام نکتہ در بیان شفقت و نیت نکتہ در بیان امر او و خلفا سے نکتہ در بیان
تغییر مزاج ملوک نکتہ در بیان مردانیکه مستغرق وحدت شده اند باب اول در
در بیان مناقب فضائل و کمالات و شجره طیبہ معطره مکرمه حضرت خواجه
چشت از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تا آخر عهد دولت حضرت
سلطان المشائخ نظام الحق دین قدس سره العزیز نکتہ
در بیان نعت حضرت سید المرسلین رسول رب العالمین محمد رسول اللہ

باب اول در فضائل فوج بگمان چیست از حضرت سالت نامہ حضرت نعام الحق والدین قدس سرہ

۳۰۰

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در رسیدن خرقہ فقرا حضرت یونس نامہ المؤمنین
 علی ابن ابی طالب کرم اللہ وجہہ از خدمت کبار و اولیا کبار
 نامدار قدس اللہ اسرارہم آں بادشاہ عالم فتوت آں مالک ملک مروت
 آن خورشید سپہ رسالت آں ماہ فلک جلالت آں صاحب قوس سین آں پیشوا
 کونین آں صدر جریدہ اصفیاء آں شرح جمع انبیا بزرگے خوش گوید قطعہ سندانیا صید
 رسل کا مقصد ہشت ہفت پنج و چہار ما آں رسولے کہ جان عقل خرد ہر کرد پیش
 بہ بندگی اقرار پد این ضعیف گوید۔

نظم

<p>عالم براسے دوستی توست آشکار شاہ ہے چو تو میان رسل شاہ نامہ نامت بنام خویش ترین کرد کردگار از رنگ لاف تست کہ شہا چہنیں است چارہ ہمیں بود کہ نم جان خود نثار بیچارہ ضعیف فقادہ محمد امب وار شادی کنان بخشہ بر آید روسے با</p>	<p>شاہ رسل شہنشہ نشان روزگار گردوں نذید و نیز نہ بین بچشم خویش جاہت بلند و مرتبہ عالی بہ نزد حق از نور روسے تست روشن شدہ تو بادشاہ ہر دو جہاں من گداسے تو شامابراہ تست فقادہ میان خاک گر قطرہ ز بحر و صالت بدور رسد</p>
--	---

این بادشاہ مرسلان در باب عظمت کرامات اولیا بزبان نبوت بیان میفرماید
 عَنْ عُمَرَ بْنِ حَطَّابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ أَنْسَاءَ مَا هُمُ الْأَنْبِيَاءُ وَلَا الشُّهَدَاءُ يُغِيظُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ وَالشُّهَدَاءُ أَيُّ يَوْمَ لَقِيَا
 بِمَكَارِهِمْ مِنَ اللَّهِ تَكَلَّى فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ مَا أَعْمَلْتُمْ لِقَائِ اللَّهِ قَالُوا قَوْمٌ مَيِّتُونَ
 يَدْرُجُ اللَّهُ مِنْ غَيْرِ أَرْحَامٍ بَيْنَهُمْ وَأَمْ مَالٌ يَسْقَاطُ مِنْهَا بَيْنَهُمْ وَاللَّهُ أَنْ وَجُوهُهُمْ أَنْ
 سلم ترجمہ حیرت گفت عمر رضی اللہ عنہ کہ گفت پیغمبر سے اللہ علیہ وآلہ وسلم بدستی کہ مردماند از بندہ ہائے خاتم النبیا
 انبیا و میتند ایشان شہدا مانظہر میکنند ایشان را از انبیا و شہدا بسبب مرتبہ کہ نزد حق تعالی است ایشان را در
 روز قیامت پس گوید مرد سے انبیاں چہ بود حکما سے ایشان کہ بسبب علم ہا بدین مرتبہ رسیدہ اند بدستی کہ
 بالمان سہرا علم دوست رسد ہم انبیاں را گفت پیغمبر خدا ایشان سے اند کہ دوستی میں شہدند در دنیا براسے خدا از انکہ
 خویشاں کہہ کر باشند و در دوزخ میان ایشان معاملات داد و ستد باشند کہ بسبب ان داد و ستد محبت باشند قسم
 خداست بدستی کہ روئ ہا انبیاں روشن۔

فَالْتَهَمُوا عَلَىٰ مَنَابِرٍ مِن تُولَىٰ وَلَا يَخَافُونَ إِذْ أَخَاتَ النَّاسَ وَلَا يَخْزُونَ إِذْ أَخْرَجَتْهُمُ
 ثُمَّ قَرَأَ آيَاتِ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِذْ دَعَا إِلَىٰ خَلْقِهِ وَأَبْرَأَ إِلَى اللَّهِ فَاتَّخَذُ الْمَلَائِكَةُ
 وَمَنْابِعَ الرِّسَالِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَىٰ الْعَالَمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
 لِحَبِيبِهِ يُجِيبُ قَوْلَهُ قَدْ سَأَلَ اللَّهُ سِرًّا الْعَرَبِيَّ نَيْزَ شَعْرَتِهَا بِأَنَّا فِي الْغُيُوبِ قُلُوبُهُمْ
 وَجَاءُوا بِالْغُرَابِ الْمَسْجُودِ الْمُتَفَضِّلِ ۖ وَنَالُوا مِنَ الْجِبَالِ عَطْفًا وَرَأْفَةً وَقَضَىٰ
 وَأَحْسَنَ آوَابًا وَبَدْرًا مُجْمَلًا ۖ أُولَٰئِكَ نَحْيُ الْعَرَشَ هَامِتًا قُلُوبُهُمْ ۖ وَفِي مَلَكَوَتِ
 الْعَرَشِ مَا أَوْىٰ وَمَنْزِلٍ ۖ وَبِأَيِّ مَدْرَجَةٍ وَتَنَادَىٰ بِأَبِائِهِ أُولِيَاءِ أَلِ بُوْدَسْرٍ وَرَقِيْبَا
 وَرَشِبٍ مَعْرَاجٍ نَجَعَتْ خَرْقَةٌ فَقَرَّ مَشْرِفُ كَشْتِ وَأَنَّ خَرْقَةَ أَرِيْشِ تَحْتِ فَرْقٍ فَرَسَا حَىٰ
 مَعْلَىٰ وَفَرَكَ سُلْطَانَ الْأَنْبِيَاءِ نَجْمِ الْخَلْفَاءِ الرَّشِيْدِيْنَ وَوَصَىٰ رَسُوْلُ الْعَالَمِيْنَ الْمِيْرُوْنِيْنَ
 قَطْبِ الْأُولِيَاءِ مَنِيْعِ بَحْقَانِيْنَ تَوْحِيْدٍ مِّنَ الْوَمَعِ تَقَرَّرَ السُّلْطَانُ الْعَالِبُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ
 كَرَمَ اللَّهُ وَجْهَهُ رَسِيْدِيْنَ جِيَامِيْعِيَّتِ الْوَمَعِ مَقْضُوْلِ اسْتِزْمَانِ الْمَشْتَاخِ دَرِيْسَا
 اِرَادَاتِ دَرَكِيْتِ صِلِ خَرْقَةَ وَنَجَشِشِ أَلِ تَحْرِيرِيَانِيَّةِ اسْتِ بَزْرَكِيَّةِ خَوْشِ كُوَيْدِ شَعْرِ
 جَعَلَ لِوَلَدِهِ مُحَمَّدًا اشْمَسَ الْهَدْيَا ۖ بِضِيَاءِئِهِ يَهْدِيْ جَمِيْعَ عِبَادِهِ ۖ مِنْهُ اسْتِضَاءٌ
 وَصِيْبَةٌ وَوَلِيْبَةٌ ۖ فَآرَ اَرِيْشِ الْبَدْرِ رُكْلٍ بِكُوَيْدِهِ ۖ اَعْلِيَّةِ عِيْلَتِ اسْتِذْمَانِ الْوَمَعِ
 بِدَلِيْلِكَ ۖ اَوْلِيَاءِ الْوَالِدِ وَتَادِرِ مِّنْ عِيَامِيَّةِ ۖ وَارْحَمْتِ اِبْرَاهِيْمِيْنَ عَلِيَّ رَضِيَ اللهُ

عنه
 هر توفیق بود پس بدستی که ایشان هرگز نیند بریدند می خواهند بود از نور خود آهند ترسید ایشان و قنیه که خواهند ترسید
 مردان نه نکلین خواهند بود ایشان و قنیه نکلین خواهند بود مردان پس ترخو نام رسول خدا این است را آگاه باشید بدانند
 که دوستان خدا نیستند پس ایشان را ولایتند ایشان را نکلینی ایشان چراغ تاریکی اندو چشمه شادند و خاص کرده شده اند
 از ایشان از جهت باریکی آنفخاص و از جهت آنکه پیرینند کنند از زیاد اخاص ۱۲ سیر کردم سیر مردم از عالم
 غیبی دلهای ایشان و جلال کرده اند به قرب مسجد با سه بزرگ و رسیدند آنها از جبار حقیقی جهانی را و مقدمه
 را و نیکو کاری و نیکو کاره را بنودی آن جامعه بسوسه عرش حیران شدند دلهای ایشان و در ملکوت
 بزرگ جاسه نامدن و فرود آمدن ۱۲ کردانند الله تعالی محمد را خوشید هدایت بروشنی آن آفتاب هدایت
 می کند جمیع بنگان خود را از آن محمد گرفت روشنی و وحی آن محمد و ولی آن محمد پس گردانید مانند دروختان
 شهرهای خداست تعالی مرا همه دارم علی را بهترین نراهان خیر و اربابش با بیس و اوال و او را و زینند
 با سه خدا -

عنقنا باولیا و نامدار و مشائخ گباریہ امید و اصلا منوا اصلا شد چنانچہ تحریر سے یاد
 انشا اللہ العزیز منہم آں پرودہ نبوت آں کان فوت آں سحر علم آں سنج عمل
 و علم آں ریس التابعلین آں رام متقین آں متفق علیہ بصاحب صدیقی
 خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ منقول است کہ این بزرگ خرقہ ارادت از امیر موبین
 علی کرم اللہ وجہہ پوشیدہ و این بزرگ را فضائل بسیار و مناقب بی شمار است
 و ما در خواجہ حسن بصری از موالی ام سلمہ حرم محترم حضرت رسالت صلی اللہ علیہ
 وآلہ وسلم بود خواجہ حسن شیر خوار بود کہ مادر او بکار مشغول بود خواجہ بگریستہ ام
 سلمہ رضی اللہ عنہا سیدہ مبارک خود در ہن او نهادے نظر چند شیر پدید آمد ایں ہمہ
 بر کا و کرات آزاراں بود ام سلمہ پیوستہ عاکرے خاوند این رفیقہ خلق کرواں تاصدی آلئہ صحابہ
 دریا رضوان اللہ علیہم جمعین منقول است روزا میر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ در برہ
 آمد و تذکراں را منع کرد و فرمود تا جملہ نمبر نالہ شکستہ مجلس خواجہ حسن بصری آمد
 سوال کرد کہ تو عالمی یا متعلم گفت من بیچ نیم ہر جہ از پیغامیر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 بن رسیدہ است آں را بخلق میرسانم رضی علی رضی اللہ عنہ گفت این جوان
 شایستہ سخن است چون خواجہ از نمبر فردا آمد در بے امیر المؤمنین رواں شدہ
 و دانش گرفت و گفت از بہر خداے مرا وضو ساختن بیا موز و در مقامے کہ
 آں را باب لطشت گوینہ طشت آوردند خواجہ حسن را وضو ساختن بیا موزت
 منقول است کہ خون و بکار حق تعالی خواجہ حسن را بسیار بود قدس اللہ
 سرہ و کاتب حروف بخط مبارک سلطان المشائخ نبشتہ دیدہ است آواز
 آمدہ شب فان خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ ان اللہ اصطفی آدم و نوحا
 و آل ابراہیم و آل احمسن و بزرگے آں شب کہ وفات خواجہ حسن بود در خواب
 دید کہ در ہاے آسمان کشادہ بودہ و منادی میگردند کہ خواجہ بخداے خویش
 رسیدہ از و خدا خوشنود است رحمۃ اللہ علیہ منحصر ان شیخ شیوخ
 العصر ان علامتہ الدہر قلب العالم خواجہ عبد الواحد زید کہ صاحب کرامات عالمی است

سہ بدستی کہ احد تقاے برگزیدہ آدم را و نوح و آل ابراہیم را و فرزند اوصن را -

باب اول در فضائل خواجهان جنت از حضرت سالت نامه حضرت نظام الحق والدين قاسم سلمه العزیز

سوم

خرقه ارادت از خواجه حسن بھری پوشیده شرفاً اللہ بالروح والشرافۃ منقول
 است کہ وقتی جماعتی در ویشال بخدمت او شسته بودند و گرنگی بغایت اثر کرده
 و چیزی موجود نبود کہ بخوردند از خواجه عبد الواحد زید طیب اللہ مضبوطاً و درخواست
 کردند کہ ما را حلوا مطلق است چون الحاج در ویشال بسیار شده خواجه عبد الواحد زید
 روسے مبارک جانب سمان کرده بجهت در ویشال درخواست نمودی بحال این
 بابے ز باریدن گرفت فرموده کہ ہماں مقدار از این بستان کہ حلوا سے بقدر کفا
 موجود شود بچیناں کردند خواجه از آن حلوا بیخ خورد منقول است کہ در آخر عمر خواجه
 عبد الواحد زید مفلوج شدہ روزی وقت نماز آمد و کسی نبود کہ خدمت ایشانرا
 وضو کند و خوف زوال وقت نماز شد خواجه عبد الواحد زید قدس اللہ سرہ العزیز
 مناجات کرد الہی مرا آن مقدار قوت بخش کہ وضو بسازم چون وضو ساخته باشم حکم
 حکم تست خواجه صحت یافت وضو نماز برد خود کرد چون بفرش بازگشت باز بچینا
 مفلوج شد رحمة اللہ علیہ منھم آن شاہ اہل حضرت آن بادشاہ در گاہ وصلست
 آن فلک لولایت آن شمس الدراست آن کثیر الفضائل ابو علی الفضیل ابن عمیر
 قدس اللہ سرہ العزیز کہ از مشایخ کبار و سرور روزگار بود و سر بیع البکار و دایم
 الحزن و شریذ الفکر بود و خرقة ارادت از خواجه عبد الواحد زید پوشیدہ و از کلمات
 اوست لا یتشکل ایمان العبد حتی یوتری ما افترعن اللہ علیہ و یجندک ما حتر
 م اللہ علیہ و ینزونی مما قسم اللہ لہ لہ حاق مع ذایک ان لا یتشکل الایمان
 ولا یقبل منہ و قول اوست اذ احب اللہ عبداً اکثر غمہ نازاً البص عبداً
 و سع عبداً و نیاہ و نیز قول اوست لو عرفت علی الدنیا بجد انیرھا ولا

سے کامل بخشود ایمان بندہ تا آنکہ او کند چیزی را کہ فرض کرده است اللہ تعالی بر آن بندہ تا آنکہ برسد کند
 چیزی را کہ حرام کرده است اللہ تعالی بر آن بندہ تا آنکہ رضی شود بچیز کہ قسمت کرده است حق تعالی بر او پس
 از آن بترسد با وجود او از این قضایا و از این قضایا بترسد این کامل کند یا از این را کہ قبول کند خدا تعالی از
 ہر عمل را از او سکند و قبکہ دست مدارد خدا این تعالی بندہ را زیادہ میکند غم او را پس وقتیکہ شوم سے
 بندہ را زیادہ سے کند بر آن دنیا را سکند اگر عرض کرده شود بر من دنیا بصورت دریا سے کرانہ و در
 حساب گرفتہ نشوم مال دنیا بر آئین باشم من کہ بخش بندارم من آرا جانم کہ جس سے بندہ بودی کرانہ

باب اول و فضائل نواجگان چشت از حضرت سالتنا محمد حضرت نظام الحق والد بن قدس مره

أَحْسَبُ بِهَا لَكُنْتُ أَفْعَلُهَا كَمَا يَتَقَدَّرُ أَحَدٌ لَكُمْ الْحَقِيقَةُ وَأَيْسَ نَزَقُولُ أَسْتِ
 تَرَكَ الْعَمَلَ لِأَجْلِ النَّاسِ هُوَ السَّيِّئُ الْعَمَلُ لِأَجْلِ النَّاسِ الشَّرُّ وَالْبُوعَى رَازِي
 روایت میکند که سنی سال با خواجہ فضیل عیاض صحبت کردم بچوقت و تبسم ندیدم مگر
 در روزی که سپهر و علی ابن فضیل که بمرتبه اولیا بود نقل کرد از او پرسید مذکوره بچوقت
 تبسم کرده امروز چیست که تبسم میکنی فرمود بدو سنی که خدا تعالی کارے را دوست
 میدارد من نیز آن کار را دوست میباشم منقول است که در ابتداے حال
 راه زنی کردے وقتے راه بازرگان فرو گرفته بود قاری در آن قافله میں آیت خواند
 أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ فَقَالَ لِفَضِيلٍ يَا رَبِّ قَدْ
 أَنْ فَضِيلُ رَاقِتِي بِمَا شَدَّازَا حُرْفَتِ نُوْبِهِ كَرُوْصَمَا زَاخْشَنُوْ دَرَانِيْدَ اَزَا سَجَا بَكُوْفُوْ
 آمد با امام ابوحنیفه صحبت کرد و اولیا بسیار را دریافت و فضیل ریح ذریعہ مارون
 رشید روایت میکند کہ من با مارون رشید در مکہ رفتم چون بجای آوردیم مارون
 پرسید کہ اینجا مردے باشد از مردان خداے کہ سعادت قدمبوس او دریا بمگم گفتم
 عبد الرزاق صنعانی رحمۃ اللہ علیہ بہت بجاہت او رسیدیم بعد مکالمہ مارون بہت
 اشارت کرد کہ او پارس کہ بیچ وام دادنی داری او قبول کرد آسے مارون گفت
 تا وام بگذارد باز مارون گفت آسے فضیل ہنوز دم تقاضاے مردے دیگرے
 کہ گفتم سفیان بن عقیبہ اینجا ست چون بجاہت او رسیدیم بعد مکالمہ بسیار ہمار
 سخن گفت کہ مرد چیزے وام دادنی دارد سفیان گفت آسے مارون گفت
 تا وام بگذارد باز گفت آسے فضیل دم تقاضاے مرد دیگرے است فضیل
 یاد آمد فضیل عیاض رحمۃ اللہ علیہ اینجا ست بنزدیک او رفتہ او در حجرہ بود مشغول
 بتلاوت قرآن ایس آیت میخواند اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ

سے ترک کردن عمل نیک برائے مردم ہمیں ریاست کاریک کردن برائے نمودن مردم ہمیں
 شرک است **سے** آیا نرسیدہ است بر او آن کا نیکہ ایمان آوردہ اند اینکہ بتبرسد ہوا کا ایشان از
 العصر **سے** اتعالے پس گفت فضیل سے پروردگار من تحقیق رسیدہ است آنوقت سے آیا نرسیدہ است آنا مکہ
 میکند دیدہا را اینکہ بگردیم ما انہا را مانند آن کا نیکہ ایمان آوردہ اند عمل نیکہ میکند۔
 سے پرسو

باب ۱۰ فضائل خواجگان چشت از حضرت سادگانه حضرت نظام الحق والدین قدس سر

۳۵

کَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ چون این آیت در گوش مارون رسید گفت او
فضیل همین آیت یس است فضیل در حجره بزرگت کیست گفت امیرالمومنین است
مَالِي وَكَأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ گفتم بجهت شفاعت نفس خود آمده ام و اطاعت او
واجب است انگاه چیراغ به کشت و در بکشا و در زاویه بایستاد مارون در آمد و او را
میطلبید تا دستش بر فضیل نه فضیل فرمود که آه دستے ازین نرم ندیده ام اگر از آتش
دورخ خلاص یابد مارون در گریه شد چندان بگریست که بهوش شد چون بهوش
باز آمد مارون گفت اسے خواجہ مرا پندے بدہ گفت اسے امیرالمومنین پدرت
کہ عم مصطفی بود از پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم امارت قومی درخواست کرد مصطفی
فرمود صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ اسے عم یکنفیس تو در طاعت خدایہتر از منی اسالہ
طاعت خالق مرتزاکان اَلْوَسَارِكُ یَوْمَ الْقِيَامَةِ نَدَامًا مارون گفت در صحت
زیادہ کن فضیل قریب اللہ سرہ العزیز گفت مے ترسم یا امیرالمومنین کہ این روے
خوب تو باش دورخ گرفتار شود از خدا ترس و حق او بہتر ازین بگذارد بعدہ مارون
گفت کہ چیزے وام دادنی داری گفت کہ آسے وام خداوندہست کہ در اداعہ
آں مشغولم حقتعالی دوختہ گرداناد انگاہ مارون صرہ ہزار دینار زر پیش فضیل
نہاد فضیل رحمۃ اللہ علیہ گفت اسے امیرالمومنین این پندہ مے من ترا بیج
سود داشت کہ من ترا ہنجات میخوانم و تو مرا در بلا مے اندازی مارون گریال بیشتر
او پیروں آمد فضیل اس ریح را گفت کہ ملک بھقت خواجہ فضیل عیاض است
منقولست کہ ہم در مکہ فات یافت و رامہ محرم ۷۱۷ سابع و ثمانین متصحم آں سلطان
ال لکین آں مقرب حضرت رب العالمین آں تارک ملک الدنیا آں صنا
سلطت العقب اطل اللہ فی العالم خواجہ ابراہیم ادہم قدس اللہ سرہ العزیز کہ
در انواع معاملات واصنافات حقایق مشاہدات خطے تمام داشت مقبول
ہمہ عالم بود و بیشترے مشایخ کبار را دریافتہ بود و خرقہ ارادت از خدمت خواجہ

۱۰ چست مراد امیرالمومنین را۔

فضیل عیاض پوشید بود بزرگے خوش گوید تَرَكَ ابْنِ اَدَهْمٍ مَلِكًا وَمَنْزِلَهَا قَاتِي
 لِقُضَيْبٍ مَتَابِعًا لِمَعَادِيهِ تَرَكَ ابْنُ وَالتَّحْنُوقِ دَوَّاهُ لَهْلَهٗ نَا قَا مَسَاعِدًا مَقْلَهٗ
 و سَادِهٖ و با امام ابو حنیفه صحبت کرد و قول امام عظیم است سَبَدْنَا اَبْرَاهِيْمَ اَدَهْمَ
 قَدْسِ اللّٰهِ سَمَّ اَصْحَابِ كَفْتَهٗ اَوْ سَيَاوَاتِ بَحْرِ يَافِتِ اَبُو حَنِيفَةَ رَحِمَتْهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ
 اَوْ دَايَا رُحْمَتِ خُدَاوَدِ تَعَالَى مَشْفُوسَتُ مَا يَكَارُ بَايَ دِكْرِ مَشْفُوعِيْمِ و خواجه
 جنید قدس سره که سر قوم اولیا است می فرماید صَفَا تَرَجَّ الْعُلُوْمُ اَبْرَاهِيْمَ مِنْ
 اَدَهْمٍ يَنْعَى كَلِيْدًا و ايس طایف ابراهیم او هم است و سببش به او بعد از آنکه مشهور است
 نَحْلَجُ كِتَابَتِ اِسْمِ عَلِ يَنْعَى قَوْلِ اَوْسْتِ اِنَّ النَّصُوْنَ التَّنْزِيْمُ وَ النَّسِيْبُ
 وَ النَّطْرُقُ وَ النَّطْفُ و نیز قول اوست وَ النَّحْيُ اللّٰهُ صَاحِبًا و دَعِ النَّاسَ جَانِيًا
 و نیز قول اوست كَثُرَتْ النَّظْرُ اِلَى الْبَاطِلِ يَدِي هَبْ مَعْرِي كَثُرَتْ اَلْحَقُّ مِنَ الْقَلْبِ و نیز
 قَوْلِ اَوْسْتِ فَلَمَّا كَرِهَ اَصْحَابُ الصِّدْقِ وَ الْوَلَوَّاعِ وَ كَثُرَتْ اَلْحَرِيْمُ وَ الْفَطْحِ
 يَكْتَلِزُ الْغَمَّ وَ الْجَمْرُ و نیز قول اوست قَدْ رَضِيْنَا مِنْ اَعْمَالِنَا بِالْعَالِي و مِنْ طَلَبِنَا
 بِالنُّوَاكِي و مِنْ الْعَيْشِ الْبَاقِي بِالْاَشْيَا لَفَانِي و قول اوست اَطْلِبْ مَطْعَمَكَ وَاوَا
 عَلَيْكَ اَنْ تَقُوْمَ اللَّيْلُ وَ تَصُوْمَ النَّهْرَ اَمْ تَقُوْلُ سَتُ كَخَوَاجِرِ اَبْرَاهِيْمِ اَدَهْمِ مَرْدِي
 در باب دید اسم عظیم او را تعلیم کرد از برکت خواندن آن اسم بهتر خضر را دریافت بهتر
 خضر فرمود که بر آدم بهتر الیاس اسم عظیم تر تعلیم کرده است اینهمه برکات از نسبت
 و بیشتر دعا و خواجده ابراهیم او هم پس بوده اَللّٰهُمَّ اِنْفَلِحْ لِي مِنْ ذَلِّ مَعْصِيَتِكَ اِلَى خَيْرِهَا
 منقولست که خواجده ابراهیم او هم قدس سره العزیز بر جعفر منقولست که دوم خلیفه
 بود از آل عباس رضی الله عنه درآمد خلیفه بر سید که چگونگی است کارش مایا ایا اسحاق

سازگداشت ابن ادم ملک منزل خود را پس آمدن ابن ادم فضیل را در جاست که پس روز هفت فضیل را
 از جهت ناسازگردن میعاد ترک کرد فراتین را و بشکر کرد و فرزندان را پس قام مسافت بازو سے خود را مقام و
 ساده شد سر داد ابراهیم او هم است که درستی که در نظر بزرگ و دشمن است همه مخلوقات را حواله کردن خود را
 بخواجه کج نظر و سخن بسو خدا هرانی کردن بنده است که بخیر خلاصت و بگذرد زمان را دیک کنار است
 بسیار دیدن بسواطلن معرفت حق را از دل است اندک کردن حرص طبع میرسد صدق را و هر چند بزرگوار را در
 حرص و طبع زیاد میکند و جزع را است ای بار خدا یا نقل کن مرا از خواری گناه خود بسو عرفت خود

بالک و فضائل خواجگان چشت از حضرت اسات نام حضرت نظام الحق والدین قدس سره و عزیز

۳۷

خواجہ ابراہیم ادرم گفت یا امیرالمومنین شعر کز فح ذینا انما یتمیزتین ذینا انما یذیننا بقی
و کذا فروع منقول است کہ لباس او در زستان پلاس بودے کہ در زیر او
پیراہن نمودے و در تابستان دو شقہ کہ بہاے آں چہار درم باشد یکے از آں
قوطہ بچما سے از راستے دوم ردا ساختے و در سفر و حضر صامیم بودے و شہبہا پید
و دائم الفکر بودے و قوت از اجرہ حصا و کرد کہ چوں از مزدوری حصا و فارغ
آمدے یارے را بر صاحب کشت فرستادے تا بنی صایا جرد حصا آورڈے آں
اجر را بدست خود نگرفتے و صحاب خود را دادے کہ انچہ مطلوبی باشد بیارید و بکار
برید و اگر جرد حصا دنیفا وی اجر حفظ بسا تین قبول کردے منقول است کہ روز
بر کوہ قمیس نشستہ بود و با صحاب خود نے فرمود اگر ولیئے از اولیا سے خدا کوہ را
بلو گیا کہ رواں شود حال رواں شود بچود گفتن این سخن کوہ بجنبید بعدہ
پاسے مبارک خود بر کوہ زد و فرمود کہ ساکن باش کہ من تمشیلے میکم بخدمت
یا این خویش منقول است کہ خواجہ ابراہیم ادرم در سفر و یا در جہاز سوار
بود و خود را بگلیم پیچیدہ و سر درمراقبہ آورده در اثناے آں حال پا دے سخت
برخواست چنانکہ خون غرق جہاز شد اہل جہاز ہمہ بخیمت او آمدند و گفتند چگونہ
است در معرض تلف افتادیم و تو در خوابی خواجہ ابراہیم سر از گلیم مراقبہ بر آورده
گفت خداوند قدرت کاملہ نرا دیدیم اکنون بکرم خویش غلو نمائی احوال بایستہ
و جہاز قرار گرفت منقول است کہ نے فرمود من باذن اللہ در باد یہ میرستم
چوں بذات العرق رسیدم ہفتاد مرتبہ پوش را دیدم جاں دادہ و خون از ایشان
رواں شدہ گردو آں قوم بر آدم یکے را دیکے ماندہ بود بر رسیدم کہ اسے جواں
مرداں چہ حال است گفت یا ابن آدم علیک بالساء و الخراب دور دور مگر بخور
کردی و نزدیک نزد یکے میا کہ بخور گردی مبادا کہسے بر سلاطین گستاخی
کند و بترس از دوستے کہ حاجیاں را چوں کا فزان روم میکشد و با حاجیاں
سلا بلند کردیم دنیا و خود را منقصان کردن دین خود پس بن ما بالی نماز نہ چیز کہ ما بلند کردیم بر

باب ل و فضائل خواجگان چشت از حضرت سیدنا محمد بن عبدالمطلب و والدین قدس سره

۳۴۸

غزایم کند یا آنکه قومی بودیم صوفی و قدم بر توکل در بادی نهادیم و عرفم کردیم که سخن
نگویم و بجز از خدا سے تعالیٰ اندیشه نکنیم و بغیر او التفات ننماییم چون با حرام گاه رسیدیم
خضر بارسید سلام کردیم و سلام را علیک داد و شاد شدیم گفتیم سبحان الله که سیدها سے
ما مشکوکه آمد و طالب بمطلوب پیوست که خضر سبقتبالی مدائن تفریح بجانب ما سے ماندا
کر داسے کڈ آیاں و اسے رعینان تو کہا سے و عهد ما سے شما یاں این بود که
فراموش کردید بغیر ما مشغول گشتید بروید بغرامت جان شما بغارت بهر یکم تا خون
شما نریزیم با شما صلح نکنیم این جو انحراد که منے بینی همه شهیدان حضرت انداسے
ابراہیم اگر تو نیز سراں داری پاسے درنه والا از میاں دو شو بزرگے خوش
گوید تلموئی خونریز بود همیشه در کشتو ماہ جاں خود بود همیشه در مجر ماہ داری سہ ماہ
دور از بر ماہ ما دست کشیم تو نداری سرا بہ خواجہ ابراہیم تخیر شد و گنت ترا چہ را
کردند گفت ایشان بچہ بودند ما گفتند تو ہنوز خامی جان میکن تا تو نیز بچہ شوی
انگاہ از پے داری این بگفت جان داد منقول است کہ آخر عمر خواجہ ابراہیم
ادبم ناپس باشد چنانکہ سہ تانکہ کجا خفتہ است از خوف شہرت بعضے گویند در
بغداد است و بعضے گویند در شام است بیا خلق راوی اندکہ لرختیہ است
آنجا کہ خاک ہتہ لوط علیہ السلام است غار است وفات کردہ است چوں وفات
اور رسید آواز آمد الا ان امان الارض قد اعات ہمہ خلق تخیر شد کہ این چہ
آواز است تا خیر آمد کہ ابراہیم ادبم رحمۃ اللہ علیہ فات یافتہ است مستحکم آن دافر
لفضل والاحسان آن اکرم اہل ایمان آن ملک الاولیاء امام الفقہاء آن
شیخ العصر آن علامتہ الدہراں سمرت جام بے غشی خواجہ خذیفہ المرعشی
خصۃ اللہ بالعفو والرضوان کہ از کبار مشائخ روزگار و سمر نامدار بود و خرقہ ارادت
از خدمت خواجہ ابراہیم ادبم پوشید و سالہا بخدمت در سفر و حضر ملازم حضرت او
بود و اعمال خیر او در نظر مبارک آن بزرگ بیچ وز نے مذہبت و قول اوست

سہ آگاہ باشند بدستی کہ پناہ زمین کہ بود تحقیق مرد

باہل فضائل خواجگان چشتی حضرت تاج العارفین نظام الحق والدین قدس سرہ

لَوْ جَاءَ فِي رَجُلٍ وَقَالَ وَاللَّهِ الَّذِي كَلَّمَهُ الْقَوْمَ لَأَخَذْتُ لِقَاءَ مَا كَفَرْتُ بِكَ وَلَا تَخْذَنْتَ
 يَوْمَئِذٍ بِيَوْمٍ أَحْسَبُ أَنَا قَوْلُهُ يَا هَذَا لَا تَكْفُرْ عَنِّي بِمِيلَانِكَ يَا نَكَ لَا تَخْذَنْتَ
 وَقَوْلِ أَوْتِ أَيَاكُمُ وَهَذَا بِالْفَجَارِ وَالسَّفْهَاءِ فَإِنَّكُمْ إِذَا قَاتَلْتُمُوهُمْ أَطَقْتُمْ بِاللَّكْمِ
 رَضِيْتُمْ بِغَضَبِهِمْ مِنْهُمْ آلِ إِمَامِ الْإِمَامِيَّةِ مَقْنَدِ السَّامَةِ أَنْ نَاصِرِ الشَّرِيعَةِ
 آلِ اسْتَادِ الطَّرِيقَةِ آلِ تَاجِ الْعَارِفِينَ آلِ مَنَهَاجِ السَّالِكِينَ خَواجِجِ بَهِيرَةِ
 الْبَصْرِيِّ كِهْرَقَةِ ارَادَاتِ از خواجه خانیقہ المعشوقی پوشیدہ نو و این بزرگ
 مقتدا سے علماء و اولیاء سے وقت بود و معرفت حق جل و علی میان مشائخ
 کبار سرفراز و مشہور و درجات رفیع و مقامات عالی دشت قدس اللہ سرہ الخیر
 منهم آلِ شمس الفقراء آلِ بدر الانقیاد آلِ شیخ الاصفیاء سے الوقت آلِ حسان
 الکشف و الکرامت آلِ پسندیدہ و ذات صفات آلِ یافتہ خلعت سرور
 حضرت خواجہ مشاد علو دینوری نور اللہ مرقدہ بانوار القاریس و آلِ بزرگ
 خرقہ ارادت از خواجہ بہیرہ البصری پوشیدہ و در مجاہدات محلی رفیع و در مشاہدات
 مقامات عالی داشت این بزرگ درد و حیوۃ خود در روز چہرے بخورد و دنیا
 شامید چون این بزرگ تولد شب شب شیر بخورد و چون صبح بدید می تا شب
 شیر در دہن مبارک نگر فتنے یعنی در مدت عمر عزیز خود صائم بود تا افطار بہ لقاء
 رَبِّ الْعَالَمِينَ كُنْ شَعْرَهُوَالَّذِي قَدْ صَامَ فِي أَيَّامِهِ مِنْ هَذِهِ حَتَّى زَمَانَ رَقَا
 دِهٍ مَنْحَمِ آلِ تَاجِ الْاُولِيَاءِ آلِ سَرَاجِ الْاَصْفِيَاءِ اِنْ مَلِكِ الْمَشَائِخِ بِالْتَفَاقِ آلِ
 مَقْتَدَا سِ الْوَقْتِ خَواجِجِ الْاَبْوَالِحِقِ چِشْتِي كِه بَادِشَاهِ عَالِمِ نِيَا ز بُو دِ سُلْطَانِ
 دَارِ الْمَلِكِ رَا ز و اِيں بزرگ خرقہ ارادت از خواجہ مشاد علو دینوری پوشیدہ

لے اگر بیاید مراد سے بگوید آمدندم آن خدای کی نسبت سزاوار پرستش مگر
 او سے خدای نیست عمل نماز عمل کسے ایمان ہے آرد آنکس و نسبت چنانچہ وقت ۳۰ دور دراید نفس
 با سے خود را از بدکاراں و از بے عقلاں پس بدستی شمایان وقتیکہ رو آوردید شمایاں بدکاراں
 و بے عقلاں گمان خوابید برد آہنایانیکہ شمایان راضی شد بدیکہ در آن بدکاراں و بے عقلاں
 ۳۰ آن کے بہت کہ تحقیق روزہ داشت او در تمامی عمر خود از ایام گہوارہ تا زمان خوابیدن در تہذیب

وزیر کے درباب او کو یہ شعر قریبہ اقدار محاربت اهل چشت شین خیمہ کل و لی
 اللہ فی میلادہ منہم ابو اسحاق الذری شینخیم طوق سماء من شینخ اطاق ادا
 اضحیٰ ہذا الہ النین یتبعونہ لا یعدون ان الذہب فی مقدارہ و این بزرگ
 در عانت ستر عالم مکاشفات کوشیدہ و صورت صحورایہ خود ساخت تمہم
 آن عمدۃ الابراک قدوة الامیر ملک الاولیاں سلطان الاصفیاں
 برمان الاتقیاء آن در غم سعادت سعادت خواجہ ابو احمد چشتی طاب ثراہ و این بزرگ
 خرقة ارادت از خدمت خواجہ ابو اسحاق چشتی پوشیدہ بود قدس سرہ
 العزیز و این بزرگ بادشاہ مملک ملک مکاشفات و سلطان دار الملک مشاہدات
 بود بیخ سر سے از اسرار دوست بیرون ندادہ و در عالم ذوق درونی بادشاہی
 ہارندہ رحمۃ اللہ علیہ منہم آل قطب المشیخ والفقہر آن ملک الاممہ والعلما آر
 طبارا و اتواد آن مفر العباد خواجہ محمد چشتی طیب اللہ مرقدہ و نور اللہ شہادہ
 کہ با نوع کرامات و اصناف درجات مشاہدات آراستہ بود و این بزرگ خرقة
 ارادت از خدمت ابو احمد چشتی پوشیدہ بود منقول است کہ خواجہ ابو محمد چشتی
 اغلب حال در عالم تمیز بود و ساہا پہلو سے مبارک الیشال بزین رسید
 بود و رعایت مجاہدہ و در غلبات شوق نماز معکوس گذاردے در خانہ خولتر
 چاہے داشت در آنجا خود را سزنگوں آویختہ خدا سے تعالیٰ را عبادت کردے
 منقول است کہ روزے بر سر دجلہ شستہ بود و خرقة مبارک خود را بنجیہ
 میزد در اثنا سے این حال پسر خلیفہ بخدیست اور رسید باکو کہ خلافت از اسب
 فرو آمد و رو سے بزین آورد شست خدمت خواجہ فرمود کہ حضرت رسالت
 صلے اللہ علیہ آلہ وسلم میفرماید اگر پیر زنی در بلاد مملکت شب بفاؤ بنجید
 روز قیامت امتا و صدقنا دامن والی خود بگیرد بعدہ پسر خلیفہ خدمتہا از ہر جنس

سہ و باوقا کردہ اندازا بل چشت ہمہ شیخان ہمہ نزدیکان خدا در میلاد او ہستند از ان
 شیوخ ابو اسحاق کلانتر ایشانت روشن است راہ نمایاں دینت پیروی میکند آن ابو اسحاق

پیش آورد خواجہ تبسم فرمود و گفت از خواجگان ما زینہا کسے قبول نکرده است
 دیداں حاجتے نذاریم کہ بندہ روے مبارک خود سوے آسمان کرد و گفت الہی
 آنجہ بندگان خود راے نامائی این را نیز بہاں بنماے در حال ماہیان و جلمہ
 دینار ماے زرد رہن کردہ بالا آمد ند بعدہ خواجہ فرمود کہ حق جل و علی بر بندگان
 خود در خیر نہ غیب کشادہ ہست و دست تصرف دادہ بدیں آوردہ شما احتیاج
 نذاریم منعمم آں آنکلم علی آں سید الاولیا آں سید الاذکیا آں پیشوا آں اہل
 تصوف نامہ الملتہ و والدین خواجہ ابو یوسف چشتی کہ بحال طریقت و کمال
 حقیقت بود و این بزرگ را کرامات ظاہر و برامین پید ہست تو را اللہ رؤفہ
 و تہوثر تہو و خرقہ ارادت از خدمت خواجہ ابو محمد چشتی قدس سرہ العزیز
 و شت منقول است کہ وقتے خواجہ ابو یوسف چشتی در اسے میرفت
 دید کہ مسجدے عمارت میکند و تیرے بہت سقف مسجد بالا میبرد و آں تیر
 از موازنہ عمارت کوتہ نے آید دریں حیرت بودند کہ چہ کنند در اثناے ابر
 خدمت خواجہ بر سر وقت ایشان رسید و آںاں حال استطلاع نمود و چون
 قصہ این حال خواجہ را روشن شد از اسب فرود آمد بالا دیوار مسجد
 برآمد و یک سرچوب بدست مبارک خویش گرفت و گفت بسم اللہ الرحمن الرحیم
 چندی چون آں تیر بالاے عمارت آوردند از عمارت مسجد یک گز از جا بنے
 کہ خواجہ گرفتہ بود زیادہ آمد تا این غایت آں تیر کرامت بدان عمارت مسجد یک
 گز بیرون آمد و بر قرار ہست کاتب حروف از والد خود سید مبارک محمد
 کرامتی رحمۃ اللہ علیہ سماع دارد کہ مے فرمود آں مسجد را دیدہ ام در میان
 چشت و ہر یو در کنار ہر یو الرو دست منقول است کہ خواجہ ابو یوسف
 چشتی را قدس سرہ کلام اللہ یاد نمود بدین سبب مترد بود و تاشے
 در آں ترود پیر خود خواجہ محمد چشتی را قدس سرہ العزیز در خواب دید کہ میفر
 چہ حال است کہ در غایت ترود مے بنیم خواجہ ابو یوسف گفت کہ سبب کلام اللہ

کہ یاد ندارم فرمود کہ صد بار سورہ فاتحہ بخوان از برکت آن کلام اللہ محفوظ خواہ
شد خواجہ یوسف چشتی چون بیدار شد بچنان کرد بفضل و کرم حق سبحانہ تعالیٰ
از برکت سورہ فاتحہ تمامی کلام اللہ خواجہ یوسف را محفوظ شد چنانکہ ہر روز پنج
ختم کردن گرفت منعمم آن سرور مشائخ کباراں بادشاہ اولیای نامداراں ظل اللہ
فی الخلق ان سیف اللہ الناطق باحق خواجہ قطب الحق والدین المنصوص
بعینت رب العالمین خاتم الفقرا والمساکین ملک اولیا سلطان الاسفیا خواجہ
مودود و چشتی کہ جملہ مشائخ کبار وقت محاکوم و نقاد حکم او بودند در غایت تعظیم
و در نہایت تکریم او میگوشتند و این بزرگ خرقہ ارادت از خدمت خواجہ ناصر الدین
یوسف چشتی پوشیدہ کاتب حروف بخط مبارک سلطان المشائخ بنشہ دیدہ
ام شیخ ابوالعباس قصاب ہارسد اولیا را بنظر ناکردہ بود چون خواجہ مودود
چشتی شیخ عثمان استاد مردان را بہ پیشاپور ولایت داد نظر او بدل کرد چون
از خانہ علیہ منقول است ہر وقت کہ خواجہ مودود و چشتی را اشتیاق زیارت خانہ
کعبہ غائب فرشتگان را حکم شدے تا خانہ کعبہ را سے آوردند و نظر خواجہ میداشتند
خواجہ مودود کردے تا خانہ کعبہ آمدہ است بگذاردے بعدہ خانہ کعبہ را سے بردند
منقول است بزرگ زادہ بدخشاں بخدمت خواجہ مودود و چشتی آمد و ارادت
آورد و کلاہ در خواست کرد خدمت خواجہ بنور باطن دریانہ بود کہ در جریدہ
معصیت لوث دنیا باقی است التماس او قبول نمیکرد تا بیشترے بزرگاں را
آن بزرگ زادہ شفیق آورد خواجہ او را کلاہ فرمود و گفت اے جوان چون
کلاہ ستی نگاہ داشت آن کبکی والاپشیمان شوی چون آن بزرگ زادہ کلاہ
بستد و در بدخشاں آمد بعد چند گاہ بدنیاد بدانچہ مطلوب نفس او بود مشغول
شد ایں خبر بخدمت خواجہ رسانیدند خواجہ فرمود چگونہ است کہ آن کلاہ
کار او نمیکند بعدہ بسے بر نیاید کہ او را با تہاے بگرفتند و چشمہاے جہاں بین
او کشیدند منقول است کہ چند روز ذات ملک صفات خواجہ مودود

باب اول در فضائل خواجگان چشتی حضرت سیدنا ماسعودی حضرت نظام الحق والدین قدس سره

پستی را قدس اللہ سرہ العزیز زحمت مزاحمتش در اثنا سے آں زحمت مردی
با ہیبت بیاید و حریر پاره نبشته بدست مبارک خواجہ داد خواجہ مطالعہ کرد آں
حریر پاره بر چشم مبارک خود نهاد و جان عزیز بچق تسلیم کرد مہر ہنوز عالم افتاد کہ
خواجہ مودود خود دنیا نماند بعد تجمیز و تکفین نمودند کہ جنازہ خواجہ بردارند
ایچکس نتوانستند کہ بر گیرند ہمہ رحیرت ماند بعد زمانے آواز صعبت آمد خلق
دور شد مردان غیب بیامد و نماز جنازہ خواجہ بگذارند بعدہ خلق بگذارند
و پس بفرمان خداے تعالی جنازہ خواجہ بر مواشہ میرفت و خلق دنبال
جنازہ میرفتند تا بموضع کہ حضرت قبول کرده بودند چون این کرامت معاہدہ شد
چندین ہزار کافران در آں روز مسلمان شدند متہم آں علم علماں قدوہ
اولیا خواجہ حاجی شریف زندگی کہ بکلمات حقایق حقیقت میاں مشائخ
کبار زمانہ عدیم المثال بود و توجہ علما و فضلا و اہل حقیقت بدو بود و خرقہ ارادت
از خدمت خواجہ قطب الماتہ والدین مودود چشتی پوشیدہ بود قدس سرہ
سرہ العزیز منقول است کہ خواجہ حاجی شریف زندگی چہل سال از خلق
عزلت گرفت و تراز بہ اختیار کرد و برگ درختان و میوہ گراں جنگل خیز و قوت خست
واگر کسی بخدمت او آمدے خادم گفتم زینہار ذکر دنیا و حکایت آں نکستی کہ از
سعادت زیارت محروم گردی منقول است روزے مردے بخدمت
خواجہ چیزے نقد اند آورد خواجہ فرمود کہ با درویشاں چہ عداوت
داشتی کہ دشمن گرفتے خدا سے را بیاوردی این سخن گفت فرمود کہ سب
صحرا بہ میں آں مردے بین کہ جوئے زر و مہر اواں شدہ است بعدہ
خواجہ فرمود کہے را کہ در خزانہ غیب انجین نصرتے باشد او نظر مال شمانند
منقول است کہ سلطان سمرقند در خواب دیدند از او پرسیدند کہ خدای
تعالی با تو چہ کرد گفت معاملہ مرا کہ در عالم کردہ بودم از نیکی و بدی نظر من
داشتند و فرشتگان عذاب فرماں شد کہ میں را جانب دوزخ بریدیم در

در کتب معتبرہ

در کتابات معتبرہ

اثنای این فرماں رسید که فلان روز در مسجد دمشق سعادت قدمبوس
 خواجه حاجی شریف زندنی حاصل کرده بود از برکت آن بیامرزیدیم
 منہم آن صاحب کشف و کرامات آن بادشاہ عالم مشاہدات آن خلیفہ
 حاجی شریف زندنی خواجه عثمان ہارونی کہ در علم شریعت و طریقت
 و حقیقت اعلیٰ وقت بود و مقتا سے اوتاد و ابدال و خرقة ارادت از خدمت
 خواجه حاجی شریف زندنی پوشیدہ قدس سرہ العزیز منقولست کہ
 شیخ الاسلام خواجه معین الدین حسن سجری طیب اللہ مضجعه میفرمود کہ وقتے
 من برابر خواجه عثمان ہارونی در سفر بودم در کنارہ و جلد رسیدم کشتی نبود
 خواجه عثمان قدس سرہ العزیز فرمود کہ چشم پیش کن چشم پیش کردم خواجه
 را خود را در گذارے و جلد دیدم از خواجه عثمان قدس سرہ العزیز رسیدم
 کہ شما این چه کردید فرمود کہ بیچ بار سورہ فاتحہ بخوانم منقول است وقتے
 پیرے بخدمت خواجه عثمان قدس سرہ العزیز بغایت پریشان خاطر آمد
 خواجه از او پرسید کہ یہ حال است کہ خاطر بر جان داری گفت مدت چهل سال
 باشد کہ پسرے از من غایب شدہ است از حیوات و موت او خبر ندارم بخدمت
 خواجه آمدہ ام تا فاتحہ در خواست کنم مگر میر بین رسد خواجه در مراقبہ شد چوں
 زمانے بگذشت حاضران مجلس را فرمود کہ فاتحہ بخوانیم بر نیت آنکہ پسر این پیر
 بدو رسد چوں فاتحہ خواند فرمود بر و پست در خانہ آمدہ باشد چوں پیر در خانہ
 آمد آیندہ پیدا و گفت مبارکباد پست آمد چوں پیر را با پسر ملاقات شد پد و پسر
 بخدمت خواجه آمد و بہر دو سعادت پایبوس حاصل کردند خواجه از او پرسید
 کہ کجا بودی گفت در جزیرہ از جزائر دریایاں گرفته بودند و زنجیر کرده ام روز
 در آن مقام بودم در ویشتے ہم بطریق شما دست در زنجیر کرد و مرا نزدیک نیشتر
 بایستائید زنجیر از من بیفتا و بعدہ گفت پائے بر پائے من زنجیراں کردم
 فرمود چشم پیش کن چوں چشم پیش کردم خود را برد زنجیراں دیدم منقول است

۴۵

که شیخ الاسلام معین الدین سجری قدس اللہ سرہ العزیز فرمود کہ مرا ہمہمایا
 بود از مریدان خواجه عثمان ہارونی او نقل کرد من برابر جنازہ او رفتم چون او را
 در گور نہادند خلق بازگشت من ساعتی بر سر قبر آن ہست مشغول بودم دیدم
 فرشتگان عذاب حاضر شدند دریں میاں خواجه عثمان ہارونی رسید
 و گفت یہنار ایں را عذاب ملکی کہ این از مریدان من است فرشتگان را فرمایا
 شد او را بگوئید ایں برخلاف تو بود خواجه قدس اللہ سرہ العزیز فرمود کہ آری
 ایں برخلاف من بود فاما خود را در پایہ من بستہ بود فرماں شد کہ اے فرشتگان
 دست از مرید خواجه عثمان بردارید کہ ما او را بدو بخشیدیم منہم آں شیخ شیوخ طہرت
 آں اصل الاصول بحقیقت آں صاحب سمرالہی و آں باوصاف صحیحی
 وارث النبیاے والمرسلین نایب سول اللہ فی الہند حضرت خواجه معین الحق
 و الشرع والدین خواجه معین الدین حسن سجری قدس اللہ سرہ العزیز کہ
 بجمیع اوصاف مشایخ موصوف بود و بالوابع کرامات علو درجات مشہوہ و این
 بادشاہ اہل اسلام خلیفہ خواجه عثمان ہارونی بود منقولست کہ شیخ الاسلام
 معین الدین قدس اللہ سرہ العزیز فرمود کہ چون من بخدمت خواجه
 عثمان ہارونی پیوستم و بشرف ارادت آں بزرگ مشرف شدم ہیست سال
 ملازم خدمت ایشان بودم چنانکہ یک ساعت نفس را از خدمت آں بزرگ
 راحت نداوم و در سفر و حضر جامہ خواب خواجه من مے بردم چون رسوخ
 خدمت من باعقاد تمام معائنہ کرد انگاہ لغتہ کہ از کمال خواجه اقتضا کرد
 در حق من کرم فرمود و خواجه معین الدین و الحق میفرمود کہ علامت شینا ختنہ
 حق تعالی گریختن از خلق است و خاموش بودن در معرفت میفرمود کہ چون
 ما را از پوست بیرون آیدیم و نگاہ کردیم عاشق و معشوق و عشق کیے دیدیم یعنی
 در عالم توحید ہمہ یکست و مے فرمود کہ حاجیاں بقالب گرد خانہ کعبہ طہرت
 کنند فاما عارفان بقلوب گرد عرش و حجاز عظمہ سلوان کنند و لقا شوند

در وحدت چو

و میفرمودتے گرد خاۃ کعبہ طواف کردم فاما میں زماں خاۃ کعبہ گرد من طواف
 مے کند و میفرمود میرد مستحق اسم نقر و قتیے گرد که در عالم قانی باقی بماند پرسید مذہبید تا
 کے گرد و فرمود آں زمانکہ فرشتہ ذلت بیست سال برو بیچ گناہے نویسد و میفرمود
 کہ نشان اہل محبت چیست آنکہ مطیع باشی و تبر سے نیاید کہ برانند و میفرمود کہ علامت
 شقاوت چیست آنکہ معصیت کنی و امیداری کہ مقبول خواہم شد و میفرمود چوں
 روز قیامت در رسد حق تعالی فرشتگان را زماں دہن داد و زرخ را از دہان مار
 بیروں آرندا نگاہ دوزخ را بتابند چنانکہ یک م بزند جملہ کشر قیامت پرود و کند
 ہر کہ خواہد از عقبات آں روز زمین گرد طاعتے کند کہ نزدیک خدا سے تعالی بہتر
 از آں طاعتے نباشد پرسیدند کہ آں طاعت چیست فرمود کہ در ماندگان را
 فریاد رسیدن و حاجت بیچارگان رواں کردن و گرسنگان را سیر گردانیدن
 و میفرمود در سر کہ این سہ نصلت باشد در حقیقت بدان کہ خدا سے تعالی اوراد و
 میاردا اول سخاوتے چوں سخاوت در یادوم شفقتے چوں شفقت آفتاب سیکوم
 تواضعے چوں تواضع زمین و میفرمود ہر کہ نعمت یافت از سخاوت یافت و ہر کہ از
 متقدمان باشد از صفا باشد و نے فرمود کہ متوکل بحقیقت آں است کہ سرخ و
 محنت خود از خلق برگیرد و میفرمود کہ قرار گرفتن درین راہ دو چیز است یکے اذ
 عبودیت دوم تعظیم حق تعالی حضرت سلطان المشائخ مے فرمود چوں حضرت
 شیخ معین الدین طاب اللہ وجوہہ در اجمیر آہ پتھورا سے مملکت ہند در
 اجمیر بود چوں شیخ در اجمیر سکونت ساخت پتھورا را و مقرران اوراد شوار نے
 آمد چوں عظمت و کرامت شیخ معاینہ مے کرد نہ مجال زدن نبود الغرض مسلمان
 از پستندگان شیخ معین الدین قدس اللہ سرہ الغزیر پتھورا سے بود پتھورا
 آں مسلمان را سے مضرت رسانیدن گرفت آں مسلمان لتجا بخدمت شیخ
 معین الدین کرد شیخ در باب او پتھورا بشفاعت سخنے گفت پتھورا زبان شیخ
 قبول نکرد و گفت این مرد اینجا آمدہ است و شستہ سخنان غیب میگوید چوں این

باب اول فضائل خواجگان چشت از حضرت ایتام حضرت نظام الحق والدین قدس سره

۴۷

سخن بسبع مبارک آل بادشاه اسلام رسانید بلفظ مبارک اور رفت کہ پتھورا
را زندہ گرفتیم و دادیم بکشکرا سلام ہمدراں ایام لشکر سلطان معزز الدین
سام انا اللہ بیا کہ از غرخی رسید و پتھورا مقابل لشکر اسلام شد و بدست سلطان
زندہ افزا عرض میدارد کہ کتاب حروف بر آنجملہ کہ کدام کرامات علو درجات بالا
ازیں تواند بود کہ از بزرگانی کہ بدین بادشاہ دین پیوستند شاہانے خاستند
کہ بندگان خدایے تعالیٰ و تقدس را دستگیری کردند و از غرور دنیا پیروں آوردند
بسر سرور عیبی منز لگاہ دادند و تا روز قیامت کوس غلغلہ عظمت این
بادشاہان دین در گوش ہوش فلک و ملک فرو خواہد کوفت و نایق بجمت ایشان
در مقصد صدق جاے خواهند یافت کرامت دیگر آنکہ مملکت ہندوستان
تاجہ برآمدت افتاب ہمہ دیار کفر و کافر ی و بت و بت پرستی بود و محمدان ہند
ہر کیے دعویٰ آنرا بیکہ الا غلے نے کردند و ندایے راجل و علی شریک جو گفتند
و سنگ کلوخ و دار و درخت و ستور و گا و و سرکین ایشانرا سجدہ میکردند و
بظلمت کفر قفل دل ایشان بظلم مجکم بود قطعہ ہمہ غافل از حکم دین و شریعت
ہمہ بخیبر از خدا و پیغمبر نہ ہرگز کسی دیدہ ہنجا قبلہ نہ ہرگز شنیدہ کس اللہ اکبر
بوصول قدم مبارک آن آفتاب اہل یقین کہ بحقیقت معین الدین بود ظلمت
این دیار نور اسلام روشن و منور گشت قطعہ از تیغ او بجایے صلیب کلیہ
در دار کفر مسی و محراب منبر بست آنجا کہ بود نعرہ و فریاد مشرکان بہ کنوں
خروش نعرہ اللہ اکبر است و ہر کہ ازیں دیار مسلمان شد و تادم و قیامت
مسلمان خواہد شد و فرزند ان ایشان تا اولاد و اولاد تا اسلو است مسلمان
خواہند بود و آل طاہرہ را کہ بہ تیغ اسلام از دار حرب در دیار اسلام خواہند آورد
الی یوم القیامتہ مشوبات آن بہ بارگاہ با جاہ شیخ الاسلام معین الدین سن
سنجری قدس اللہ سرہ العزیز مبتابعت حضرت او واصل و تو اصل خواہند بود
انش اللہ العزیز منقول است در آن شب کہ شیخ الاسلام معین الدین

سجری قدس اللہ سرہ العزیز نقل خواهند کرد چند بزرگ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم را در خواب دیدند که میفرمود دوست خدا معین الدین سجری خواب آورده است که او آمده ایم چون خوابه نقل کرد در پیشانی مبارک خوابه بنشته پیدا آمد که **حَبِيبُ اللَّهِ مَا كُنْتُ فِي حَيْبِ اللَّهِ** و نقل خوابه روضه متبرکه که هم در اجمیر است و خاک پاک مزار این بزرگ دو اسے دل در دستان سعادت زیارت میسر با مشہم آن شیخ علی الاطلاق آن قطب با اتفاق آن منبع اسرار آن مطلع انوار آن شیخ عالم آن بادشاہ نبی آدم آن شیخ الاسلام نامدار قطب الحق والدین بختیار اوشی قدس اللہ سرہ العزیز خلیفہ شیخ الاسلام معین الدین حسن سجری بود و از اکابر اولیاء و واجلہ صحفیا بود و در عصر او ہمہ شفا و معتقد و بودند و قبولے عظیم داشت و نفسے گیر و شفق لی مع اللہ مخصوص تبرک تجردی و صوفی این بزرگ در ماه مبارک رجب رجب قدرہ شہور ۲۲۰۲ شنبہ و عشرین جمہادیہ در شہر ہمدان در مسجد امام ابوالمیث سمرقندی بحضور شیخ شہاب الدین سہروردی و شیخ اوصد کرمانی و شیخ برہان الدین چشتی و شیخ محمد صفا مانی بشرف ارادت شیخ الاسلام شیخ معین الدین سجری مشرف گشتند نکتہ اول در بیان مجاہدہ شیخ الاسلام قطب الدین قدس اللہ سرہ العزیز سلطان المشائخ سے فرمود یارے از شیخ شینوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز پرسید کہ شیخ الاسلام قطب الدین کانسہ و کندوری داشت فرمودند نہشت عیش ایشان در عشرت بڑے بقاعے مسلمانے ہمایہ خواجہ بود خواجہ در اوائل از و ام کردے و اورا گفت کہ دام تو چوں سڑھ دم شود زیادہ از ان نہی چوں فتوح رسیدے ہم از ان ادا کردے بعدہ خواجہ با خود جزم کرد کہ بعد ازین دام نکنم بعدہ از فضل خدایے عزوجل یک قرص زیر مصلے پیدا شدے ہمہ خانہ را بسندہ بودے فقال دانست مگر خدمت شیخ از من ناخوش ہست کہ و ام نے ستانہ از خواجہ پندو را بر حرم شیخ فرستاد بہمت شخص حال حرم شیخ خواب داد

من
ذکر این بزرگ
مشتمل بر چهار
نکتہ است

هر روز یک قرص زیر مصحف شیخ پیدا می شود هم اهل خانه را کافیت بعد
از آن کاک پیدا شد خدمت شیخ از حرم خود پرسید که حکایت پیدا شدن کاک
پیش کس گفته حرم خواجگه گفت آن س پیش زن بقال گفته ام سلطان المشایخ
میفرمود که شیخ معین الدین حسن سجری تا پانصد روز شیخ قطب الدین
راذن داده بود و فرض کند چون کار بحال رسید از آن نیز دست داشت قدس
الله سره العزیز نکتہ دوم در بیان مشغولی شیخ الاسلام قطب الدین بختیار
قدس الله سره العزیز سلطان المشایخ می فرمود که شیخ قطب الدین بختیار از آنجا
مشغولی ترک خفتن بظهور آمد و چون آنکه بچکه بستر راست نکرده در اول عهد بعد
غلبه خواب رفته و در آخر عمر آنهم به بیداری بدل شده بود و در زبان مبارک
ایشان چنان رفته بود اگر وقت می خیم زحمت می نیم حال شغل بحق بجا
رسیده بود چون کسی زیارت ایشان آمد زمانه بایسته تا بخود باز آمد و انگار
باینده مشغول شد می یا از حال خود و یا حال آئینده چنین بگفتند بعد گفته
مرا معذور دید باز بحق مشغول شد و سلطان المشایخ میفرمود که شیخ الاسلام
قطب الدین را پسر می بود خود در رحمت الله علیه بر حمت حق پوست چون خدمت
شیخ قطب الدین از دفن او بازگشت آواز گریه مادر خور در کسب مبارک
شیخ رسید شیخ تاسف کردن گرفت شیخ بدر الدین عمرنومی پرسید که این سنان
چیت شیخ فرمود مرا این زنا یاد می آید که من چرا از حق بقا پسر خواستم
اگر می خواستم می یا نعم سلطان المشایخ میفرمود و نگریه استغراق ایشان در یاد
دوست بچه غایت بود که از حیات و ممات پسر یاد نیامد نکتہ سیم در بیان عظمت
و کرامات شیخ الاسلام قطب الدین نور الله مرقدہ سلطان المشایخ میفرمود که مرد
بود رئیس نام شبی در خواب دید قبه و خلق انبوه در حوالی آن قبه مردی که کتاه
بالا می دید که هر بار در آن قبه دروں می رود و بیرون می آید و پیغام خلق را جواب
می گوید آن رئیس پرسید که درین قبه کیست آن مرد کو تا ه بالا که بیرون می آید

و میرود کدام است گفتند درین قبۃ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 و آن مرد عبد اللہ مسعود است رئیس میگوید نزد یک عبد اللہ رقوم و کفتم کہ بخت
 رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم عرض دار کہ من میخواهم کہ ترا بہ بیخ عبد اللہ مسعود درو
 رفت و بیرون آمد و گفت رسول خدا من ترا ہنوز اہمیت آن نشدہ است
 کہ مرا بتوانی دید ما برو سلام من بخت یار کاکی را بر ماں و بگو ہر شب تحفہ کہ بر من
 میفرستی میرسد شب است کہ نمیرسد مانع آن بخیر باد این رئیس میگوید من
 بیدار شدم و بخدمت شیخ قطب الدین بخت یار آمدم تو را اللہ مضجعہ و کفتم کہ
 حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم شما را سلام رسانیدہ است یا بنام
 و گفت پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چہ گفتہ است گفتیم بچنین فرمودہ است تحفہ کہ شب
 بر من میفرستی میرسد مگر شب است کہ نرسیدہ است شیخ قطب الدین
 ہمان زمان زنتہ کہ خواستہ بود پیش طلبیدہ و ہر او برو تسلیم کرد و او را بگذاشت
 و آنچنان بود مگر شبہ در ترویج مشغول بود کہ آن تحفہ نرسیدہ بود بعد از آن
 سلطان المشایخ فرمود قدس اللہ سرہ العزیز تحفہ این بود کہ ہر شب سہ ہزار بار
 صلوٰۃ گفتہ گاہ حقے سلطان المشایخ میفرمود کہ وقتے شیخ قطب الدین بخت یار
 و شیخ بہا والدین زکریا و شیخ جلال الدین تبریزی قدس اللہ سرہم العزیز
 در ملتان بودند لشکر کافر زیر پایے حصار ملتان آمد والی ملتان قباہچ بود
 بہمت دفع ملا عین بخدمت این بزرگان آمد عرض داشت کہ شیخ قطب الدین
 بخت یار تیرے بدست قباہچہ داد و فرمود این را عمیا جانب لشکر کافر فرست
 قباہچہ بچنان کرد چون روز شد بیچس از کافر نماندہ بود سلطان المشایخ میفر
 کہ من بزیارت شیخ الاسلام قطب الدین بخت یار قدس اللہ سرہ العزیز فرستہ
 بودم در خاطر من گذشت این کس کہ زیارت بزرگان مے آید ایشان را
 از آمدن این کس خبر مے باشد یا نہ بمعنی در خاطر گذرانیدم و نزدیک روضہ
 مشغول شدم در اثنا مے این مشغولی از روضہ متبر کہ این بیت شنیدم

بیت مرآتہ پندار جوں خویش تن بد من آیم سجاں گرتو آئی بہ تن بد سلطان
 المشائخ میفرمود کہ شیخ قطب الدین بختیار در مبداء حال در آوش بود
 و در آن شہر مسجد بہت خراب و در آن یک مسجد منارہ بہت کہ آنرا بہفت منارہ
 میگویند مگر بختیار است ایشان دعائے رسیدہ بود کہ آن یک دعا بود آن
 بہفت دعا گفتند بہر کہ آن دعا بہالائے آن منارہ بخواند باہتر خضر
 اور ملاقات شود الغرض شیخ قطب الدین راہستیاق غالب شدہ کہ با
 ہتر خضر ملاقات کن شبے از شہار ماہ رمضان در آن مسجد برفت و دو گانہ
 بگذازد و بر آن منارہ برآمد و ایں دعا بخواند و فرود آمد چوں قدم از مسجد بیرون
 نہاد مردے را دید ایستادہ بانگ بر شیخ قطب الدین زد کہ دریں بیگاہان
 تو اینجا چکنی شیخ گفت من اینجا آمدہ بودم تا ملاقات ہتر خضر حاصل کنم ایں دست
 میرشد باز بخانہ میروم آن مرد گفت خضر را چہ خواہی کرد او یکے سرگردان است
 ہچو تو از دیدن آن چہ شود در بنمایان پرسید دنیاے طلبی شیخ گفت خیر گفت
 وائے دادنی داری شیخ گفت خیر بعد از آن مرد گفت خضر را چہ مے بینی
 بعد از آن گفت دریں شہر یک مرد دست کہ خضر دوازده بار برد راورفتہ است
 و بار نیافتہ ایشان دریں محاورہ بودند کہ مردے نورانی جاہا پاکیزہ پوشیدہ
 پیدا شد ایں مرد بوعظیم تمام پیش او باز رفت و در دست و پاسے او افتاد شیخ
 قطب الدین قدس سرہ العزیز فرمود کہ آن مرد چوں نزدیک من رسید
 روے سوے آن مرد پیشینہ کرد و گفت کہ ایں درویش و امی دادنی ندارد
 و دنیا نمے طلبد آرزوے ملاقات تو دارد شیخ فرمود ہم در بنمایان بانگ نماز
 برآمد از ہر طرف درویشاں و صوفیاں پیدا شدند جماعتے شدہ تکبیر گفتند بگو
 پیش رفت و نماز بگذازد و در تراویح دوازده سیارہ بخواند و دل من گذشت
 اگر بیشتر خواند بہتر باشد چوں نماز تمام شد ہر کسے طرفے گرفت من بجائے خود آمدم
 سلطان المشائخ میفرمود کہ وقتے جلال الدین تبریزی در خانہ شیخ

قطب الدین قدس اللہ سرہ العزیز خواست آمد شیخ قطب الدین نور اللہ مرقدہ
 اور اسٹنقبال گردان خانہ خود پیروں آمد خانہ بر سر چند و گھر بود از آنجا کہ پیروں آمد
 در کوچه شارح زلفت در کوچه باریک رفت شیخ جلال الدین کہ سے آمد در شارع
 نیامد ہم دریں کوچه باریک سے آمد ہر دو یا ہمدیگر ملاقی شدند قدس اللہ سرہ ہا کہ
 دیگر در مسجد ملک عمر الدین کہ ہم پیش گرماہ اوست آں ہر دو بزرگ یکجا شدہ اند
 سلطان المشائخ میفرمود وقتے بخدمت شیخ قطب الدین قدس اللہ سرہ
 العزیز مرد سے از بنو امی شکایت کرد شیخ فرمود اگر گویم نظر من در عرض
 خدا سے افتد استوار داری گفت آسے بلکہ بیشتر ہم گفت نیکوست چون
 این مقدار میدانی بار سے آں ہشتاد تنکہ نقرہ کہ در خانہ بناؤہ بنور بعد ازاں
 شکایت کن آن مرد شرمندہ شد رو سے بر زمین آورد و باز گشت منقول است
 کہ شیخ قطب الاسلام قطب الدین بخت یار قدس اللہ سرہ العزیز میفرمود
 کہ وقتے من و قاضی حمید الدین ناگوری مسافر بودیم چو کرانہ در یار سیدیم کہ رشتگی
 درین اثر کردیک مان بگذشت گو سفند سے دونان جوین در دہن کرد چو پیدا
 شد بیامد پیش ما نہاد و باز گشت ما از اتنا دل کردیم و با خود گفتیم کہ این گو سفند
 از غیب بود ہم در اتنا دا اینجاں یک گز سے نزدیک نزدیک در یار سید خود را
 در آب انداخت گذار شد تا در تامل شدیم و گھٹیم دریں زیر حکمت ہست بیامینز
 دنبال او برویم دست بد عابر دیم بفرمان خدا سے تعالی در یاد و شوق شدوزمین
 خشک پیدا شد ما بگذاشتیم زیر درختے مرد سے راہ خفتہ دیدیم و مار سے در آمدہ
 تا اور ہلاک گردانند این گز دم از جا سے برجست آں مار را ہلاک کرد و از پیش
 ما ناپید شد ما نزدیک شدیم کہ آن مرد را در یاریم کہ بزرگے کسے خواہد بود دیدیم
 مستے خراب تھے کردہ افتادہ ہست ما شرمندہ شدیم کہ این مرد اینچنین بڑی
 فرمان و از خدا سے تعالی اینچنین نگاہداشت ہا تھے آواز دادا سے عزیزاں
 اگر ما ہمیں مصلحی نرا و پارسایا نرا نگاہاریم مفسدان و گناہ گاران را کہ نگاہارک

بهدرین بودیم آنمرد سید ارشد کیفیت برو تقسیم شمرند گشت ازاں فعل توبه کرد
 و یکی از واصلان گشت امکا گاه شیخ الاسلام قطب الدین بر لفظ مبارک
 لاند که اے درویش چون وقت در آید و نسیم لطف زیدن گیر و صد هزار خراباتی
 را صاحب سجاده گرداند و اگر مباد نسیم قهری و زد صد هزار سجاده نشین را
 براند و بخرابیات افکند منقول است که ملک اختیار الدین ایبک
 حاجب چیزے نقدانه یا سم خدمتی بخدمت شیخ الاسلام قطب الدین
 آورد شیخ الاسلام قبول نکرد بعد ازاں برآں بوریایے که کشسته بودند آنرا
 برداشت ملک اختیار الدین را نمود که زیر بوریایے تنگهایے زیر سرود
 و فرموده برآیں آورده شما حاجت ندارم باز بر منقول است که فرزندان
 شیخ الاسلام شیخ معین الدین سنجری را در حدود اجمیر دیدے احیائی بود
 مقطعان بجهت مقرر داشت مزاحمت مینمودند فرزندان شیخ را برآں آوردند
 که در شهر برود و از باد شاه مقرر داشت بیارد و بضرورت خواهد از اجمیر
 دہلی آمد و بر شیخ قطب الدین قدس سره العزیز فرود آمد شیخ قطب الدین
 گفت شما را حاجت نیست که بروید شما بدولت در خانه باشید من بروم و مقرر
 داشت بیارم شیخ الاسلام قطب الدین قدس سره العزیز بر سلطان
 شمس الدین رفت سلطان شمس الدین در تعجب شد چون وقتے بر سلطان
 زرفته بود و کرات سلطان بجهت ملاقات التماس میکرد و اجازت نمے یافت
 چون ملاقات شد هم در مجلس فرمان مقرر داشت باصّره تنگها و زیر پیش آوردند
 بود آن مجلس کن الدین حلوائی حاکم خطا و دده بالا شیخ بنیست سلطان اجمیر ملازم نیتنا
 شیخ قطب الدین تغیر مزاج سلطان بنو باطن فست و کشف فرمود چون حلوا و اکال بخورد و حلوا بالا کاک
 بنند اگر حلوائی بالا کاک نشیند چه تفاوت کند انرض چون شیخ قطب الدین فرمان مقرر داشت بافتوح شد
 شیخ معین الدین آورد شیخ معین الدین شهرت اعتقاد خلق در حق شیخ قطب الدین معاینه کرد و فرمود
 که ایں چه کرده پنهان بگفت بودن بهتر شیخ قطب الدین غرضت کرد که از طرف بنده چیزے نیست

و از سلطان المشایخ روایت میکنند چون شیخ معین الدین از اجمیر در دہلی
 آمد و شیخ نجم الدین صغیر اشیح الاسلام حضرت دہلی بود میان شیخ معین الدین
 و شیخ نجم الدین محبت بود شیخ معین الدین بدین شیخ نجم الدین رفت او در خانہ
 چو ترہ عمارت مے کنایہ چون نظر مبارک شیخ معین الدین برو افتاد و بطریق
 سرگرم پیش نیاید شیخ فرمود شاید شیخ الاسلامی دماغ ترا بر ہم ساخته است
 شیخ نجم الدین در جواب گفت کہ من ہماں مخلص و معتقد ماما شتا مریدے را
 د شہر گذاشتہ اید کہ شیخ الاسلامی مرا کسے بھوے کشتار و خدمت شیخ معین الدین
 بتسم کرد فرمود کہ بابا قطب الدین را من ہماہر خود مے برم تو مشوش مباش در آں
 ایام طیلت کحالات شیخ قطب الدین بسیار قوی شدہ بود و ہمہ اہل شہر رخ
 بخدمت او آوردہ چون شیخ معین الدین در خانہ آمدند فرمود کہ بابا بختیار
 ہم یک باچہیں مشہور شدی کہ خلق از دست تو شکایت کردن گرفت ازینجا برخیز
 و در اجمیر بیا و بتشین من پیش تو باستم شیخ قطب الدین فرمود کہ مخدوم مرا
 چہ محل آں باشد کہ پیش مخدوم تو انیم ایستاد کیفی کہ نہ شتیم پس در ان مرتبہ شیخ
 قطب الدین ہماہر شیخ روانہ اجمیر گردید ازین مقدمہ تمام شہر دہلی شور افتاد ہمہ
 اہل شہر مع سلطان شمس الدین و تبال برآمدند و ہر جا شیخ قطب الدین قدم
 میگذاشت خلایق خاک آن زمین بہ تبرک بر می داشتند و نہایت اضطراب
 و زاری مینمودند شیخ معین الدین اینچال را معاینہ کرد فرمود و بابا بختیار ہمہ

دستہ داوردی بگردانید خدمت شیخ طرف دیگر رفت و دست او گرفت شیخ نجم الدین آغاز کرد
 بختیار را براچہ گماشتہ او را منع کنی شیخ معین الدین فرمود کہ منع خواہم کرد و در آں وقت صیبت شہرت
 شیخ قطب الدین قدس اللہ سرہ العزیز در شہر قوی شدہ بود و ہمہ شہر رخ بخدمت او آوردہ شیخ معین الدین چو
 در خانہ آمد فرمود کہ بختیار ہم یک باچہیں مشہور شدی کہ خلق از دست تو شکایت کردن گرفت ازینجا
 برخیز در اجمیر بیا و بتشین من پیش تو باستم شیخ قطب الدین فرمود کہ مخدوم مرا چہ محل آں باشد کہ پیش
 خواہ بتوانم ایستاد و بلاکہ در پاسے مخدوم بغلظم و بیفتہ کیفی کہ نہ شتینم الغرض بچہیں روایت کردہ اند کہ
 شیخ معین الدین قدس اللہ سرہ العزیز در سوسے اجمیر رواں شد ہنوز شیخ معین الدین در اجمیر
 نرسیدہ بود کہ شیخ قطب الدین بختیار در شہر بر حمت حق چہوست ۱۲

مقام باش که حلالیت از بیرون آمدن تو در اضطراب و خراب است رواندارم که
 چندان دلهای خراب کباب باشند برو این شهر را در پناه تو گذاریم پس سلطان
 شمس الدین سعادت قدم بوس شیخ را دریافت همه راه شیخ قطب الدین باشد
 تمام متوجه شهر گردید و شیخ معین الدین بطرف اجمیر روانه گشتند نکته چهارم
 در بیان نقل شیخ الاسلام قطب الدین بخت بسیار از دار دنیا بدار عقبه طیب است
 مضحجه سلطان المشایخ میفرمودند روز عید بود شیخ قطب الدین از نمازگاه بازگشت
 آنجا آمد که این زمان روضه مشکیه اوست آنجا زمین میسخر بود بیچ گورے و گنبرے
 نبود شیخ آنجا میامد و بایستاد و در تامل شد عمریزانے که برابر بود و در عرض داشت کردند
 که امروز روز عید است و خلق منتظر آنکه محرم در خانه بیاید و طعاعے بخورد شما
 اینجا درنگ چه می کنید شیخ فرمود که مرا ازین زمین بوسے و لهامے آید در زمان خصم
 آن زمین را طلبی و از خاصه مال خود و بهای خرید خود را بدفن بهما بخا فرمود بدین
 سلطان المشایخ چشم پر آب کرد و فرمود در است شیخ آنکه من فرمود اینجا بود
 و لهامے آید ببینید که اینجا کجا خفته اند و میفرمود که شیخ الاسلام قطب الدین قدس
 البدر سره العزیز را چهار شبانروز تحمیر بود در وقت نقل و اینچنان بود که در خانقاه
 شیخ علی اسکتری رحمة الله علیه معام بود شیخ قطب الدین نور الله قدس در آن جمع
 حاضر بود و ذوال این قصیده میخواند کشتگان خنجر تسلیم را چه روزها از
 غیب جان دیگر است چه شیخ قطب الدین را قدس البدر سره العزیز ازین بیت
 و گرفت از آن مقام بجانہ آمد مدبوش و تحمیر بودند و میفرمودند که ایس بیت گو
 ایس میگفتند و اینچنان در تحمیر بود الا آنکه چون وقت نماز در من آمد نماز میگذارد
 و باز ایس بیت میگویدانید و ایس میگفتند و اینچنان در تحمیر بود و حالے و میرتنے
 پیدامے شد چهار شبانه روز ایس حال بود شب پنجم رحلت فرمود شیخ بیدار
 غزنوی رحمة الله علیه میگوید که من آن شب حاضر بودم چون وقت نقل شیخ
 نزدیک شد مرا اندک غنودنی بود در آن خواب نیم شیخ گویا از مقام خود برآمده

است و جانب بالامیر و وهران گوید بدرالدین دوستان خدا سے را هرگز
 نباشد چون بیدار شد شیخ بدار بقار حلت فرموده بود در آن مجلس که واقعه
 شیخ بود شیخ احمد نهر والی حاضر بود رحمة الله علیهما و کاتب حروف در رساله سماع
 که تالیف مولانا فخر الدین زرا دی دیده است ترجمه آن اینست که شیخ
 قطب الدین نورالدین مرقدہ در آن سماع در عالم تحیر شطیبی بود در آن ایام
 حاذق که لقب او شمس الدین بود دلیل شیخ قطب الدین را برابر و بر مذتاد
 ماہ زحمت را در یاد چون آن شمس الدین دلیل بدید گفت این دلیل مردی
 است که سوخته است با تش محبت جگر او بگداخته است و طیبیت کورین
 قول صادق بود و دین استدلال مصیبت چه خوب است در معنی که انشا
 کرده اند در مجلس مصطفی صلی الله علیه و سلم قَدْ لَسَعَتْ حَيَّةُ الْهُوَالَى كَبْدِي
 وَلَا طَيْبِي لَهُ وَلَا رَأْيَ إِلَّا الْحَمِيدَ الَّذِي قَدْ شَغَفْتُ بِهِ فَعَيْذٌ كَأَرْقَمِي
 وَرَبِّي أَيْ الْغَرَضُ قَاضِي حُجِّي الدِّينِ كَاشَانِي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ نَجِي مَتِ سُلْطَانِ
 الْمَشَائِخِ مِيكَفَتْ هَمْدًا سَالِ كَمَا نَقَلَ سُلْطَانُ شَمْسِ الدِّينِ الْهَمِشِ
 بُوَدْنَ قَلَّ شَيْخُ الْإِسْلَامِ قُطْبُ الدِّينِ بَخْتِيَارِ قَدَسِ السُّرَّةِ الْغَزِيرِ نَقَلَ
 مَوْلَانَا قُطْبُ الدِّينِ كَاشَانِي هَمْدًا سَالِ بُوَدَّا زِي حَرْفِ سُلْطَانِ الْمَشَائِخِ
 تَارِيخِ نَقَلَ سُلْطَانُ شَمْسِ الدِّينِ يَادُ فَرَمُودِوَايِ بَيْتِ كَفَتْ بَيْتِ سَالِ
 شَشْ صَدُوسِي وَسَهْ بُوَدَكَمْ اَزْ بَحْرِيَتِ + نَمَانْدُ شَاهِجِهَانِ شَمْسِ دِينِ عَالَمِ كَبِيرِ بُوَدَا
 نَقَلَ شَيْخُ الْإِسْلَامِ قُطْبُ الدِّينِ چِهَار دَهْمِ مَاهِ رِيحِ الْاَوَّلِ بُوَدَسَنَهْ الْمَذْكُورَهْ
 وَكَاتِبِ حُرُوفِ اَزْ بَزْرُگِ سَمَاعِ دَارْدَلَهْ بَعْدَ نَقْلِ شَيْخِ الْإِسْلَامِ قُطْبِ الدِّينِ
 بَخْتِيَارِ نُوْرُ اللهِ مَرْقَدَهْ دَهْ سَالِ قَاضِي حَمِيدِ الدِّينِ نَاگُورِي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ
 وَرَصْدِ رَحْوَاهُ بُوَدِ چُونِ وَقْتِ نَقْلِ خَدْمَتِ اِيْشَانِ شَدُ وَصِيَّتِ كَرُوكَمْ دَرِ
 پايان شیخ قطب الدین دفن کنند فرزندان قاضی حمید الدین ناگوری

سلا مخفیتر هر آینه گزیده است بار دوستی جگر را پس نیست طیب مرکز گزیدگی مراد نیست افسوس
 کرده است آنکه چنین فریفته شد با آن دوست پس نزد او افسوس من است و دو سخن است

نہیں خواستند کہ پنچناں کنیز چوں وصیت تاقصی بود بضرورت دشن کردند فاما چوترہ
 بلند تر از روضہ تمبر کہ شیخ الاسلام قطب الدین قدس اللہ سرہ العزیز عمارت کتفا
 بعدہ قاضی حمید الدین ناگوری رحمۃ اللہ علیہ فرزند آن خود در خواب نمود
 گفت کہ شما چوترہ چرا بلند کردید و مرا از روی مبارک شیخ الاسلام قطب الدین
 قدس اللہ سرہ العزیز بدیں سبب بغایت شرمندہ گردانید سلطان المشائخ نے
 فرمود کہ من بارہا در میان این دو تربیت در پایان شیخ الاسلام قطب الدین و سر
 آن قاضی حمید الدین ناگوری قدس اللہ سرہ العزیز نماز کردہ ام و ذوق و راحت
 بسیار یافتہ ام بعدہ فرمود کہ مکاں را چہ اثر است اما اثر آن دو بزرگ است
 کہ یک طرف شاہ حقیت است و طرف دیگر شاہ سہ قدس سرہ العزیز منہم آن سلطان
 العارفین آن برہان العاشقین و محققین آن پیشواے اصحاب دین آن
 مقتداے ارباب یقین آن کنج عالم عزت آن گنجینہ سراے دولت آن سرور
 اقلیم عظم آن قطب قطاب عالم یعنی شیوخ العالم فرید الحق والبرین طہار
 والمساکین مسعودین سلیمان کہ بسعادت ابدی و بدولت سرمدی رسیدہ بود
 و در علم تقوی و ورع و ترک و تجرید و عشق و بکار و ذوق کلام محبت و اشارات
 و رموزات بے نظیر زمانہ و در عہد دولت خود یگانہ بود و گوئے پیدقت از
 میدان کرامت و از سروران عالم دین بردہ و این بادشاہ خلیفہ شیخ الاسلام
 قطب الدین بخت یار ادبی بود و از حضرت با عظمت او مجاز مطلق گشتہ زبے علو
 بہمت و رفعت در جت کہ پہنچ چیز از نعم دنیوی و اخروی جز عشق ذات باری
 تعالی امیل نکرد در پنچناں عہدے کہ بوجود ذات مبارک او کہ عالم پیچ بوستان
 ارم آراستہ بود و در پنچین شہرے یعنی شہر دہلی کہ تبة الاسلام گیتی است
 و بندگان خداے تعالی از مشائخ در مقامات و کرامات سے زود و میکشاند
 و علماء و خواص معانی باریک استنباط سے کروند و او ساط خلق تبریہ حال
 و ترجیب آل خوش سے گشتند چنانکہ پہنچ نوع پہنچ فن سے را از خلاق در آل نامہ

راحت جز خوش خوشی و خوشدلی بیخ کار سے ہو دایں بادشاہ عالم حقیقت در آچینار
 روزگار باختیار از همه انقطاع کرد و تخیل رو سے بدوست آورد و ترک انجینش فریب
 گرفته و بیابان و جنگل را بچو شیران دیں پیشہ ساخته و بتان درویشانہ و جامہ فقیر
 قانع گشته هر چند که خود را مستور میداشت لاجرم ہیئت حسن معاملہ آں بادشاہ
 در کونین میرسانید و تا روز قیامت غلغلہ آں صیدت چنانکہ در میان ملا اعلیٰ
 درینجہاں خواہد بود و عالم بنام او و بوجود فرزند ان او کہ ہر یک در دریائے کرات
 و از دو دمان رحمت اند و بندگان او کہ بشرف اتصال آنحضرت متصل اند تا قیوم
 قیامت روشن و منور خواہد بود و بزرگے خوش گوید شعر اللہ کہ لیلکم من قریب جلیلیہ
 و الشمس تغرب فی شقائق خدہ ۰ ملک الجمال یاسدہا فکما آچسن البریۃ کما ہین
 عینہ شمنوی اے سرور اولیایے عالم ۰ اے قبائلیہ اصفیایے اکرم ۰ دروستی
 کہ آفتاب حسن است ۰ پیداشد از وضیاء عالم ۰ ہر چند ایں بیچارہ در دریائے
 اوصاف او غوطہ بخورد یا یاں نے یا بد بزرگے خوش گوید مصرع بدریائے
 در افتادم کہ پایانش نے بنیم ۰ ایں گدازا چہ محل آں باش کہ بیان اوصاف جمال
 ولایت ایں بادشاہ اہل یقین کند و وصف جمال چوں تو مکی نیست حد
 بیان سن ۰ من چہ صفت کنم ترا اے تو چنانکہ ہم تو می ۰ چارہ جز ایں نیست
 کہ دعائے کینم و بگذرم ایں ضعیف گوید ریاضی جہاں تا قیامت بنام تو باد ۰
 فلک بامرہ و خور غلام تو باد ۰ بکام دل و جان عشاق تو ۰ شراب محبت ز جام
 تو باد نکتہ اول در بیان حسب نسب شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین
 قدس اللہ سرہ العزیز مقرر صاحب دلان عالم باو ایں بادشاہ اہل دین از دو دمان
 شاہ کابل فرخ شاہ عادل بود و در آن عہد زمام مملکت دنیا بردست فرخ شاہ
 بود و جملہ بادشاہان اقا لیم مطیع حضرت او بودند و مملکت کابل بیش از مملکت
 غزنی بود چوں مملکت کابل بجاو ادث روزگار حلال پذیرفت بدست بادشاہان
 غزنین افتاد و فرزند ان فرخ شاہ ہم در دیار کابل با ملاک اسباب خویش مشغول

ذکر ایں بزرگ
 اعلیٰ حضرت شیخ
 شیوخ العالم
 فرید الحق الملئ
 والشرع والدین
 حضرت فرید الحق
 لشکریار مستوفی
 اچو جہاں شتی
 قدس صدر
 العزیز شتمول
 ہشت مکتہ

سالہ ماہ جہاں در مہمانان عی شہداء رگاہ ہشتانی اعدا آفتاب نہاں بیٹود در روشنی رضارہ او بادشاہ حسن است
 بجای حسن جہاں مملکت کہ جزلی بر طبق از فرزند است۔

مانند تانہا تے کہ چنگیز خاں خروج کرد و ملک ایران و توران بزیر تیغ آورد
 و تاراج نہاد و شکر بجان مملکت غرین کشید چون در کابل رسید آں دیار را نیز
 بگرفت و خراب کرد و جد بزرگوار شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ
 سرہ العزیز در حرب کفار شہادت یافت بعدہ جد بزرگوار شیخ شیوخ العالم
 قاضی شعیب با سلسلہ پیرو اتباع و خیل و تبار و دیار لاهور تشریف آوردند و در
 قضیہ قسور نزول فرمودند قاضی قسور کہ در عدل و انصاف و مروت و مردے
 فخر قضات عصر بود ذکر بزرگی و عظمت خاندان شیخ شیوخ العالم پیش ازین
 شنیدہ بود و چون این بزرگان را بدید صد چندان کہ شنیدہ بود مشاہدہ کرد
 سنا کی خوش گوید بیت انچه گوش از کمال خواہد شنید چہ چشم ازو صد ہزار
 چندان دید چہ قدم این آیندگان را سعادتے دانست و بتعظیم بسیار پیش
 آمد و ضیافتہائے شگرت کرد و ذکر رسیدن این بزرگان کہ بحال علم و بحال
 حلم آراستہ بودند و عظمت و کرامت خاندان ایشان بر بادشاہ عہد نبوشت
 بادشاہ فرمانے بتعظیم و تکریم بسیار بجا بست این بزرگان فرستاد مضمون
 آنگاہ انچہ آن بزرگان را اختیار افتد از سر علی دنیاوی و دینی از بہت من رضا
 است مصرع رضائے دوست مقدم براختیار من است چہ بعدہ جد شیخ
 العالم فرید الحق والدین فرمود کہ ما از عمل دنیا بچ مطلوب نیست چیزے کہ
 از ما رفت دنیا آں نشویم بعدہ قضائی کہتوال کہ از ملتان نزدیک است
 بقاضی شعیب جد شیخ شیوخ العالم مغوض شد و انجا سکونت کرد حق تعالی
 از دووان این بزرگ بادشاہے را پیدا آورد یعنی شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 و الشرع والدین قدس سرہ العزیز تا خلافت مملکت ہندوستان را کہ در دیار
 ظلمت و معاصی غرق بودند دستگیری کرد و دیوبند آورد و نکتہ ذوم در بیان
 غرلت گرفتن دانزد و اگر زین و بخت مشغول گشتن شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 والدین دیوبند است این بزرگ بخدمت شیخ الاسلام قطب الدین بلجستیا

قدس اللہ سرہما العزیز منقول است کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین طیب اللہ مضجعہم از عرفوان جو انے کہ قوت کامرانیست بعبادت و محبت باری تعالیٰ مشغول گشت نہ ترکی بیکباری پیش گرفت و از خویش و پیوند جدا شد بیت ہر کسے را جہاں خویشی و پیوندے ہست کہ غم تو خویش من و عشق تو پیوند من است کہ امیر خسرو نیز گوید بیت اگر تو با غم لیلی بر بخت خویشی داری کہ چون جنوں فرو باید شد ہم از خویش و ہم از بیگانگان کہ چون نیت صادق بود حق تعالیٰ تقدیر کردہ جہانے تا قیامت در سایہ دولت او بسا ساین و در آخرت بخا ابدی یا بند سعادت ملاقات و دولت دست بوس شیخ الاسلام قطب الدین بختیار قدس اللہ سرہما العزیز و در کتاب شفا اعتدہما روزے کرد چنانکہ شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ سے فرمود و در تاریخ شیوخ العالم والدین طیب مضجعہم تعلیم مشغول بود و صحبت تعلم و تجرد و بعد شیخ شیوخ العالم در عالم منتشر شد و اس آوازہ السبع مبارک شیخ الاسلام بہا والدین زکریا ثور اللہ مرقدہ و روشتہ رسیدہ و شیخ الاسلام بہا والدین را مطلوب آس بود کہ با شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہما العزیز ملاقات کند ہمدرینحال شیخ شیوخ العالم فرید الدین بچہ تعلیم در ملتان رفت و دریں ایام ملتان قبتہ الاسلام عالم بود فحول علما انجا حاضر بودند شیخ شیوخ العالم فرید الدین در مسجدے فرو آمد روزی در اس مسجد مستقبل قبلہ سبق کتاب نافع بردست کردہ مشغول نشستہ بود در اثناے اینحال شیخ الاسلام قطب الدین بختیار قدس اللہ سرہما العزیز از اوش در ملتان رسدہ و ہمدریں مسجد کہ شیخ شیوخ العالم کہیہ بود در آمد شیخ شیوخ العالم کہیہ در سماعے شیخ قطب الدین نظر کرد تا چہ دید تعظیم بسیار کرد و بر سبت ادب بستہ چوں شیخ الاسلام قطب الدین دو گانہ تحیت مسجد بگذازد جانب شیخ شیوخ العالم دید فرمود کہ مسعود تو چہ جوانی گفت کتاب نافع گفت میدا کہ نفع تو ازین نافع خواہد بود شیخ شیوخ العالم گفت نفع من از کیمیا سعادت

بخش شما خواهد شد و شیخ شیوخ العالم بر فور برخواست سعادت قدم بوس شیخ
 الاسلام قطب لدین دریافت نمودر قدم شیخ الاسلام قطب الدین آورد و
 بخدمت ایشان پیوست ہمدری نجال شیخ الاسلام مہاوالدین براسے دیدن
 شیخ الاسلام قطب الدین بر حکم آقا دیم یلڈا ہمدریں مسجد کہ شیخ الاسلام قطب لدین
 و شیخ شیوخ العالم فریدالدین بودند آمد قدس اللہ سرہا ہا ہمدیگر ملاقات کردند
 بوقت برخاستن شیخ الاسلام مہاوالدین قدس اللہ سرہ نعلین شیخ الاسلام
 قطب الدین بدست مبارک خود راست کرد و این تعریف بہت میان مشائخ
 کہا را گر کسی را خواهند کہ معذرت کنند نعلین آنکس را راست کنند ہما ساعت
 شیخ الاسلام قطب الدین قدس اللہ سرہ الغزیز خیمت شہر دہلی کرد شیخ شیوخ
 العالم فریدالدین برابر شیخ الاسلام قطب الدین دشمہ آمد و بدولت بیعت شیخ
 قطب الدین بختیار مشرف گشت قدس اللہ سرہا الغزیز منقول است
 در آن مجلس کہ شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس اللہ سرہ الغزیز بخدمت
 شیخ الاسلام قطب الدین بختیار بیعت کردہ است این بزرگان حاضر
 بودند قاضی حمید الدین ناگوری و مولانا علاء الدین کرمانی و سید
 نور الدین مبارک غزنوی و شیخ نظام الدین ابوالموید و مولانا شمس ک
 و خواجہ محمود مومنے دوز و عزیزان دیگر کہ ہر یک از عرض تا تحت انشروی در نظر
 مبارک ایشان بود قدس اللہ ارا و اہم شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس
 اللہ سرہ الغزیز بعد آوردن ارادت ہم بخدمت شیخ قطب الدین دشمہ ماند و حق
 مشغول شد چنانکہ سلطان المشائخ میفرمود کہ شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین
 طیب اللہ مرقدہ بخدمت پیر خود شیخ الاسلام قطب لدین بعد دو ہفتہ رفتے بجلال
 شیخ بدر الدین غزنوی و عزیزان دیگر کہ ملازم آنحضرت مے بودند و خلاصہ
 این سخن این مصرع است کہ دینباب بربزبان مبارک سلطان المشائخ
 گذشتہ بہت مصرع بیرون درون بہ کہ درون بیرون نکتہ بیوم دین

مجاہدہ و روش شیوخ العالم فرید الحق والدین از ابتدا تا انتہا و عمر عزیز
 ایں بادشاہ دین قدس اللہ سرہ الغریز سلطان المشائخ میفرمود مذا نجیب شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ الغریز و شہرے بود در تذکیر شیخ
 پدر الدین غر توئی حاضر شدے یکروز بر سر منبر شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین
 رادح کرد حاضران ندانستند کہ کرامت میکند زیرا چہ جامعہ شیخ شیوخ العالم
 نیک پارہ بود بعد فراغ تذکیر بیرون آمد مردے پیرا بن پیش آورد شیخ شیوخ
 العالم آن را پوشیدہ در حال تکبیر و شیخ نجیب الدین متوکل را داد و
 فرمود سن ذوقے کہ در آنجامہ پارہ و آتم در نیجامہ نوینا فتم الغرض بعد آنکہ بخلا
 شیخ الاسلام قطب الدین مخصوص شد و خلق تجوم کرد و مطالب ستر بود از
 شہر بیرون آمد و در ہائسی رفت آنجا ساکن شد و مجاہدہ و مشغولی ظاہر و باطن
 مشغول گشت و خود را مستور میداشت و نجو است کہ بیچ آفریدہ بر حال و مطلع
 شود تا روزے مولانا نور ترک و علما حضرت اورا بتعصب ناصبے و مرے
 میگفت و او ازاں پاک بود و در غایت تقوی و بزرگ چنانچہ سلطان المشائخ
 در باب بزرگی او کرات سخن راندہ و امیر حسن آنرا در فواید القواد آورده الغرض
 ایں بزرگ رہائی سید و تذکیر کثیر شیوخ العالم در مجلس حاضر شد و جاہاں شیخ شیوخ العالم یکبارہ
 بود و یکبارہ نظر مولانا نور ترک بر حال لایت شیخ شیوخ العالم افتاد و گفت کہ مسلمانان مشائخ سید
 بعدہ را چہ کرد چنانکہ بادشاہانرا کند چون در ہائسی عظمت کرامت شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر
 خلق را روشن شد از نیجاہی طرف کہتہوا لا رفت کہ وطن قدیم آبا و اجداد ایں شاہ
 دین بود و متے آنجا مشغول بود سلطان المشائخ مے فرمود در آن ایام
 کہ شیخ جلال الدین تبریزی قدس اللہ سرہ الغریز از ملتان در شہر مے آمد
 چون در کہتہوا لایرسید پرسید کہ اینجا کسے بہت از درویشاں کہ اورا بہ بنیم گفت
 قاضی یکچہ بہت از مریدان شیخ الاسلام قطب الدین بختیار قدس اللہ سرہ انرا
 پس پشت نماز گاہ کہتہوا مشغول میباشد شیخ جلال الدین قصد ملاقات شیخ

شیوخ العالم فرید الدین کرد در اثنا سے راہ مرد سے یک انار بخدمت شیخ جلال الدین آورد شیخ جلال الدین ہماں را دست کردہ بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الدین آمد بعد ملاقات بنشستند شیخ جلال الدین تبریزی آں انار پارہ کرذ و خوردن گرفت شیخ شیوخ العالم فرید الدین صائم بود افطار نکرد و سہرا و میل شیخ شیوخ العالم پارہ بود در اثنا سے اس حال و مکالمہ احوال بہر بار یاد میزد و شیخ شیوخ العالم فرید الدین بدامن محل ازار پارہ مے پوشید شیخ جلال الدین دریافت فرمود کہ درویشے بود در بخارا بتعلیم مشغول ہفت سال ازار در تہ نداشت و فوطہ داشت خاطر مبارک جمعہ راجہ کشود سلطان المشائخ میفرمودند شیخ جلال الدین را ازین درویشی مراد نفس خود داشت الغرض چون شیخ جلال الدین آں آمار بخورد و شیخ فرید الدین افطار نکرد شیخ جلال الدین بر خاست و برفت شیخ فرید الدین در تاسف شد کہ من چرا افطار نکردم یکدانہ انار البقیہ آں آمار در زمین اقتادہ بود بستہ و در کرہ دستار چہ بست بہ نیت آنکہ شب بدال افطار کنند چون شب شد بدال افطار کرد یک رویشنامی در دل پیدا شد در خاطر کرد کہ چرا زیادہ نخوردم چون شیخ شیوخ العالم فرید الدین قدس المدسرہ العزیز در شہر آمد بخدمت شیخ قطب الدین چوست فرمود کہ مسوؤ آں دانہ انار کہ مقصود بود بتورسید خاطر جمعہ الغرض چون نام و آوازہ شیخ شیوخ العالم فرید الدین جہانگیر شد و وضع و شریف روی بجا کبوس حضرت شیخ شیوخ العالم نہاوند موضع کہتوال کہ از ملتان نزدیک بود ملتان توجہ بداد حضرت کردہ از آنجا در اجود ہن آمد کہ مقامے مہبول بود بروایتے شانہ زادہ سال و بروایتے بیست و چہار سال تا آخر عمر در اجود ہن ماندہ و آنمقام بود مبارک او قبلہ ہند وستان و خراساں شد و تا روز قیامت لمجاہ بیجا رگاں و مسکیناں و ملوک و بادشاہاں گشت سلطان المشائخ میفرمود کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس المدسرہ العزیز یک چندے

در هاشمی بود چون علم و افتاداشت بعل مقرون گردانید امثال آن بدان زیاده
شد انجا مشهور گشت از انجا نقل کرد در کتب سوال که معاش کمتر باشد و مقامی
مجهول است ساکن گشت چون آن مقام از زمان نزدیک است انجا مستور نما بندار ما
خواستنی که از انجا هم برود در راهی که خراب است و آب روان دارد و سکونت
سازد فی الجمله آخر عمر را جو دهن گذرانید مقصود از این حکایت آن است که خود را
مستور داشت در رشتهار نکوشید و بار بار زبان مبارک شیخ شیوخ العالم
فریدالدین طیب الله مضجعه این بیت رفیع بیت هر که درین نام و آوازه است
خانه او برول دروازه است بد سلطان المشایخ میفرمود **شیخ علی**
در خط میرت بود و خاک اوها انجا است او در هاشمی بر رسید و در آن ایام
شیخ شیوخ العالم فریدالدین قاسم الله سره العزیز را روزه داد و دعا بود روز
افطار خود شیخ علی را همان داشت و را ثانی آن هر دو بزرگ هملهقه شدند
بناظر شیخ علی گذشت که چه نیکو بود که شیخ شیوخ العالم را صوم دوام بود
شیخ شیوخ العالم با مشران باطن دانست بفرودست از طعام داشت و گفت
اچیز به خاطر خاصه گمان حق گذشت تکفل کردم صوم دهر از پیش او برداشت
از سلطان المشایخ پرسید که شیخ الاسلام قطب الدین را صوم دهر بود فرزند
تحقیق نیست اگر بود شیخ شیوخ العالم فریدالدین صوم دهر بر متابعت ایشان
کرد و سلطان المشایخ فرمود در محلی که ذکر شیخ بدرالدین غزنوی افتاده بود
که کار شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس الله سره العزیز دیگر بود او ترک
خلق گرفت و دشت بیابان اختیار کرد یعنی در اجود دهن ساکن گشت
بنای درویشانه بچیزهای که در آن دیار خیزد چون پیلو و مانند آن قانع
گشت با آنهمه از آمد و شد خلق حاصل نمود در خانه تقیاس نیم شب کم و بیش بیدار
یعنی پیوسته در باز بودی و طعام و نعمت موجود از کرم خداست تعالی و آینه
درونده را از آن نصیب شد بیچکس بخدمت ایشان نیامد که او را

در صوم دهر

چیزے نصیب نکر دو عجب فوتے و عجب زندگانی کہ بیخ کس را از نبی آدم میسر نشود اگر کسی بخندست او بیا مدے که هرگز نیامده بود و دیگر کسیکه نیز حاضر بودے و آشناے چندیں ساله بودے در محاوره با او برابر بودے و در توجیه با هر دو متساوی بعد از آن فرمود که من از مولانا بدرالدین اسحق شنیده ام که من خادم بودم و مخدوم هر چه بودے با من گفتے و مرا بکاریکه بر راه کردهے در خلا و ملایک سخن بویے بیخگاه در خلا سخن گفتے و کارے نفرمودے که ملاعین آن گفتے یعنی ظاهر پلطن یک روش داشتے این از عجایب روزگار هست و سلطان المشایخ میفرمودے که بیشتر افطار شیوخ العالم فریدالدین قدس الله سره العزیز بشریت بودے یکقدھے در اینجا شربت بیا و دندے و قدرے مویز گبے در آن کرده از آن شتر بمقدار نصفے بلکه ثلثانے بر جله حاضرانے که مے یو دند قسمت کردندے و مقدار ثلثے که ماندے خود بکار بردے و از بقیه آن همه کس را که خواستے نصیب کردے تا آن دولت کرا بودے بعد پیش از نماز دو مان بر رخن چرب کردے و بیا و دندے آ دو مان کم از یک آتا ربودے یک نان پاره کردے بجا حاضران رسانیدے و یک نان دیگر خود خوردے و از این نان خاص هم کسے را که خاستی هم نصیب کردے بعد از او اے نماز شام مشغول شدے شغولی شدنی تمام بعد از آن ماندھ پیش او آوردندے و طعام از به لون بودے چون طعام خرچ شدے بیش طعام دیگر خوردے مگر باز بوقت افطار روز دیگر بعد از آن فرمود که یک شب بوقت استراحت من بخندمت حاضر بودم کہے جنگلی راست کردند ہماں گلیم کہ بر آن روز پنجشنبہ ہماں بالاسے کہتے انداختندے چنانچہ آن گلیم تاپایاں نیرسید آسجا کہ موضع پایے مبارک ایشان بود شفق آوردندے و نہادندے کہ اگر آن شفق بالا کشیدے آتموضع از بستر خالی ماندے و یک عصاے بود کہ از شیخ قطب الدین قدس بدرسہ العزیز یافتہ بوداں را منی آوردند و جانب سر آں کہتے میداشتند شیخ شیوخ اعلم بیاں تنکا کردے و استراحت فرمودے و بیاں دست فرود آوردی و تقییل کردے

سلطان المشائخ میفرمود کہ شیخ شیوخ العالم فرید الدین نورانی بر قدرہ بیشتر تان
 زنیل خورے البتہ وقت افطار یک دو پر کالمان نیل بیش بودے وقتے کہ درخانہ
 خواجہ دیوار زنیل کشتی بیشتر تیاراں را در روز تان زنیل بودے شب درامدہ خواجہ
 کشیدندے منقول است وقتے براسے شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین
 قدس اللہ سرہ العزیز خادم یک دانگ رانک وام کرد چوں بوقت افطار طعام پیش
 شیخ شیوخ العالم نور باطن دریافت فرمود دریں طعام بوسے تصرف فی آید
 خادم عرضداشت کرد درخانہ نمک نبود وام کردہ شد فرمود تصرف کردی ہم برآگ
 بسندہ میگردی روانباشد کہ من این طعام بخورم سلطان المشائخ میفرمود شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز را در آخر عمر عیش تنگ شدہ بود
 کہ درآن نزدیکی بار بقار حلت خواہن کرد تا بجایے کہ ماہ رمضان من آنجا بودم
 اندک طعام آوردندے چنانکہ حاضر ترا بس نگرے بیچ شے من درآن آیام طعام
 سیر نخوردہ بودم وانچہ اسباب معاش منتظم بود معاینہ افتادہ ہست کہ ہم سہل چیز
 بودہ ہست و میفرمود درآنچہ از اجودہن مراد اع شد شیخ شیوخ العالم یک سلطانی
 مرا خرج فرمود ہم درآن روز مولانا بدر الدین اسحاق فرمان شیخ شیوخ العالم
 برسانید کہ امر وزبانشید فردا رواں شود چوں وقت افطار شد درخانہ خدمت
 شیخ چیزے موجود نبود کہ از آن افطار شود چوں اینحال معاینہ کردم ہماں سلطانی
 را کہ من خرج یافتہ بودم در نظر شیخ شیوخ العالم بردم و عرضداشت کردم از صدقہ
 شیخ شیوخ العالم یک سلطانی مرا خرج رسیدہ است فرمان شود تا ازین چیز
 بسیارند شیخ شیوخ العالم اینچکایت بمعنی بغایت خوش شد و دعا کرد و چنانکہ بقینہ
 اینچکایت در ذکر سلطان المشائخ در کتب فتح فتوح تحریر یافتہ است شیخ نصیر الدین
 محمود رحمۃ اللہ علیہ از سلطان المشائخ روایت فی کند کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 والدین قدس اللہ سرہ العزیز را ہم بسیار بود خادم حرم ایشان بیامے وقتے
 خواجہ اموز فلان پسر را یک فاقہ ہست یا فلان دختر را دو فاقہ خواجہ چہاں مستغنی

حق بودے کہ سخنان ایشان بچو باد بودے یعنی گفتہ ایشان را بخود راه ندادے
 وقتے نیز حرم ایشان بخدمت شیخ آمد و گفت خواجہ ما روز فلاں پسرا از بسبب
 گرسنگی در معرض ہلاکت شدہ است شیخ شیوخ العالم سراز مشغولی براوردند و
 فرمودند مسعود بندہ چیکن اگر تقدیر حق در آید و از جہان سفر کنند رستے در پیاسے
 او بندگی و بیوفی و بیای بعدہ سلطان المشائخ فرمودند خواجہ کہ خوشتر فرمود
 و خوش خسید و دعوی محبت خدا کند دروغ گفتہ باش منقول است چوں
 شیخ شیوخ العالم فرید الدین خواست کہ مجاہدہ پیش گیرد و درین باب بخدمت
 شیخ قطب الدین تہمت پارانوار اللہ مرقدہ عرض داشت کہ در شیخ فرمود کہ طے
 بکن شیخ شیوخ العالم طے کرد و سہ روز چیرے نخورد و سیوم روز وقت افطار کرد
 چند نان آورد شیخ شیوخ العالم دانست کہ از غیب است ہاں افطار کرد
 بعد ازاں دید کہ زانے بر کالہ رود ہاے مردارے در دہن کردہ ہا لاسے دست
 نشستہ است ہمیں کہ نظر شیخ شیوخ العالم بر آن افتاد درونہ مبارک او را کراتے
 حاصل شد درونہ جو شہریاں ناہنا کہ وقت افطار تناول کردہ بود تمام بیرون انداخت
 و معدہ پاک ایشان خالی شد این معنی بخدمت شیخ قطب الدین قدس سرہ اللہ
 سرہ العزیز گزاریدہ شیخ فرمود کہ مسعود بعد سیوم روز از طعام خماری افطار کردی
 فاما عنایت باری تعالی در باب تو بود کہ این طعام در معدہ تو جا سے نیافت
 ہلا بر سہ روز دیگر طے کن و آنچه از غیب سہ ازاں افطار کنی سہ روز دیگر
 طے کرد چنانچہ شش روز بودے طعام بدیشان نرسید ضعف بنایت غلبہ کرد
 چوں وقت افطار شد بیچ طعامے پیدا نشد تا یکدس شب گذشت ضعف
 غالب تر شد و نفس از حرارت گرسنگی سوختن گرفت دست مبارک جانب
 زمین فرار کرد وین سنگ ریزہ کہ از زمین برداشت در وہان مبارک خود
 انداخت آن سنگ ریزہ از برکت دہن مبارک او شکر شد حکیم سنائی
 خوش گوید پیت سنگ در دست تو کہ ہر گردہ زہر در کام تو شکر گردد

چون این کرامت معاینه کرد با خویش گفت که این معنی نباید که از مکر باشد آن سنگریزه
 که در کام مبارک شکار گشته بود بیرون انداخت باز همچنان مشغول حق شد تا نیم
 شب گذشت ضعف غالب تر گشت باز شیخ شیوخ العالم چند سنگریزه دیگر
 از زمین برداشت در دهن انداخت آن سنگریزه نیز شکر شد همان معنی
 مکر در خاطر مبارک ایشان گذشت این شکر نیز از دهن بیرون انداخت
 همچنان مشغول حق بود تا آخر شب شد با خویش گفت نباید که از غایت ضعف
 از طاعت بارانم باز چند سنگریزه بسته در دهن انداخت شکر شد این بار در
 خاطر مبارک گذرانید که این از حق است که سیوم بار روزی می شود و آنکه
 شیخ فرموده بود که آنچه از غیب پدید آید افطار کنی همین خواهد بود بعد از آن سنگریزه
 شکر بخورد چون روز شد بخدست شیخ الاسلام قطب الدین رفت شیخ فرمود که نیکو کردی
 بدان افطار کردی هر چه از غیب است نیکوست بر تو همچو شکر شیرین خواهی بود شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدين قدس الله سره العزیز را از اینجا پیرش کربار و نجشکر
 خواند بعد شیخ شیوخ العالم بهمت از ویاد مجامده باز خدست شیخ قطب الدین
 نور الله مرقه عرض داشت کرد که اگر فرمان شیخ باشد جمله بدام این معنی موافق
 مزاج شیخ نیفاده فرمود که حاجت نیست ازین چیزها شهرت حاصل آید شیخ
 شیوخ العالم جواب گفت وقت شیخ حاضر است که بنده را مطلوب شهرت
 نیست بعد شیخ شیوخ العالم فرمود که من در لقیه عمر خود ازین سخن پشیمانها
 خوردم که چرا جوابی دادم که نه موافق مزاج ایشان بوده است الغرض بعد
 شیخ الاسلام قطب الدین قدس الله سره العزیز فرمود که ملاحظه جمله معکوس بردا
 شیخ شیوخ العالم را معلوم نبود که جمله معکوس چه باشد شیخ شیوخ العالم شیخ
 بدر الدین غزنوی را گفت که خدمت شیخ مرا جمله معکوس فرموده است و
 من از هایت شیخ نه پرسیدم که جمله معکوس چه باشد شما تربیت کنی یا این معنی
 از خدمت شیخ استکشاف نمایند شیخ بدر الدین از خدمت شیخ قطب الدین

کیفیت چہلہ معکوس پر سید شیخ فرمود کہ چہلہ معکوس آں باشد کہ چہلہ و زیا چہل
شب پائے خود بر شتہ بہ بندند و در چاہے سرنگونوں خدائے تعالیٰ را عبادت
کنند چون امین شیخ شیوخ العالم را تحقیق شد عزیمت چہلہ معکوس مصمم فرمود لیکن
بنوعی کہ این معنی مستور ماند بعدہ در طلب مقامے شد کہ آنجا مسجد کے باشد
و درون آں مسجد چاہے و نزدیک آں چاہ درختے کہ شاخ آں درخت بر
آں چاہ رسیدہ باشد و آں مسجد موزنے باشد متدین لایق صحبت درویشاں
باشد و صاحب سراپیشاں شیخ شیوخ العالم پنچین مقامے دشہر تفحص کردند
نیافت در مائشی رفت و مدتے آنجا بود ہم انعیسی میسر نشد چنانکہ در ہر قصبہ و خطہ شیر
خلوت می طلبید تا آنکہ در خطہ اچہ رسید آنجا مسجد کے یافت بغایت مروح
کہ آنرا مسجد حاج گویند و در آں مسجد چاہے و نزدیک آں چاہ درختے و موزنے
کہ نام او خواجہ رشید الدین مینامی گفتندے و اواز مائشی بود و بخدمت
شیخ شیوخ العالم صدق ارادتے داشت شیخ شیوخ العالم چند روز در آں
مسجد ماند چون تجرید بر صدق صحبت محافظت اسرار او وثوقے یافت براو این
بکشا و بشر طبعیکہ کشف نگر و الغرض آں موزن را فرمود تا بعد ادائے نماز مختفین
چون خلوت باز گردد رسنے بیارد چون موزن سن بیاورد و شیخ شیوخ العالم
شیخ کبیر قدس اللہ سرہ العزیز بعد وضو تمام بیک سر شتہ پائے مبارک
خورد کہ تاج سراو لیاست بست دوم سر شتہ بدان شاخ درخت کہ بر سر چاہ
بود بر بست نظامی خوش گوید پیت دارد و سراپین رشتہ کیے عجز و گر ناز
زیں سو بہر عجز آمد و زال سو بہر ناز بعدہ سرنگون خود را در نیچاہ او نخت مشغول
شد امیر حسن خوش گویدے ہر دل کہ در وہر تو آویختہ شدے آویختہ شد
عاقبت از کنگرہ عشق و آں موزن را فرمود کہ شاپیش از طلوع صبح بیاید شیخ
شیوخ العالم قدس اللہ سرہ العزیز ہیچاں در چاہ نماز معکوس مشغول شد چون پیش
از صبح موزن بیا دید کہ شیخ شیوخ العالم ہیچاں مشغولست گفت مخدوم اشاعت

چیت فرمود که صبح دیدم هست موزن گفت نزدیک است که بدید فرمود که این
 رشته را بالا کش شیوخ العالم از جایا بیرون آید و در مسجد مستقبل قبله بنشست
 مشغول شد هم بریں جملہ چہل شب چہلہ معکوس داشت و فرمان پیر ابنوعی
 بنفاد رسانید کہ شائے را ازیں ستر معلوم نشد و آن مسی بنوز در او چہر قرار است
 و آن مقام مقبرہ کہ حاجت رواے خالق گشتہ است بچنین گویند **شیدالین**
 مینامی کہ موزن بود بخی بست شیوخ العالم عرض داشت کردہ من مردے
 در دیشم و ابوالبنات در حق من خواہد کرم کند انفسہ ہمراہ من کند تا بال دستے
 حاصل شود شیوخ العالم فرمود کہ بروند کہ کن موزن گفت من چیزے نخواہم شیوخ
 شیوخ العالم فرمود کہ یاے بر منہ نہادن از تو کرم از حق تعالی جل علما و اکرمے کرد و علم کرامت
 کہ مذکرے گیرایے سخن شد و سخی و مناک اور حاصل گشت سلطان المشایخ فرمود شیوخ
 ابو سعید ابو انخیر رحمۃ اللہ علیہ گفتے آنچه من بسیار منصفے صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بکرم
 تا انگاہ کہ معلوم کردم و قتی حضرت سالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نماز معکوس گذارده است
 بر قدم یاے خود بر شتہ بر شتم و خود را سزنگوں در چاہنہ انداختم نکتہ چہارم در بیان
 علم و تجربہ شیوخ العالم فریدالاحتی والدین قدس سرہ العزیز سلطان
 المشایخ می فرمود کہ دانشمندے بود ضیاء الدین لقب در زیر منارہ در س
 کردے از شنیدم کہ قتی من بخی بست شیوخ العالم فریدالاحتی والدین نور اللہ
 مرقدہ رقم و من از فقہ و نحو و علوم دیگر بیچ چیزے نہ آتم ہمیں علم خلاقی آخستہ
 بودم و در خاطر من بود اگر شیوخ العالم از فقہ و علوم دیگر پرسد چہ جواب گویم
 این اندیشہ در دل من بود تا بخدمت شیوخ رقم و شتم روے سوے من کرد و
 گفت متفقے مناظر چہ باشد من خوش شدم در بیان آن شروع کردم و نقی و اشیا
 کہ در آن معنی آدہ است بمراد لغتم بیدہ سلطان المشایخ فرمود از کمال کشفے کہ
 شیوخ را بود ہم از علم او پرسید و میفرمود بخی بست شیوخ العالم عرض داشت کردم
 کہ من بچواہم کلام اللہ پیش شما بخوانم فرمود بخوان بعد از آن روز جمعہ و یار و دیگر

باب اول در فضائل خواجگان پیشانی حضرت امانت تا بعد حضرت نظام الحق الدین قدس سره العزیز

۱۰۷

که فرصت بودے چیزے میخواندم چنانکہ شش سیپارہ پیش شیخ شیوخ العالم
خواندم چون من خواندن آغاز کردم مرا فرمود کہ کچھ بخوان چوں بخواندم و در اول انما
لین رسیدم فرمود ضا و بعد چھینیں بخوان کہ من میخوانم بہ کہ نہ خواستم چہاں نیاید
انگاہ سلطان المشایخ فرمود کہ آن چہ فصاحت و بلاغت بودے شیخ شیوخ العالم
ضا و بنوع خواندے کہ یکس را میسر نشود بعد فرمود رسول صلے الله علیہ و آلہ
وسلم را رسول انما گویند انگاہ این لفظ یاد کرد رسول العباد آی انزل تنکدہ
الضاد و میفرمود کہ مولانا بدرالدین اسحاق را و مراد سخنے شریفہ
چوں بخوانمت شیخ شیوخ العالم فقیرم بایستادم فرمود کہ چرا ایستادہ ایستادم
نمیادیم در شرعہ ترک است یا سبک شیخ شیوخ العالم فرمود و نظیر اور و انش
بیتیک من ذی القیامہ اے نگاہ دار سر خود را از گوے کریہاں کو نیستے اورا
ہم مگوے و میفرمود کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ العزیز
می فرمود فقیر صابر بر غنی شاکر حجاب دار و زرا کہ غنی شاکر بر شکر را و عدہ
چیت فرید نعمت لبین شکرتمہ کا ذیل لکنم و فقیر را در صبر شاکر چیت
نعمت مہیت ان الله مع الصابرين میان این مرتبہ و آن یہ میں فرق از
کجا تا کجا است دریں حال قاضی محی الدین کاشانی از سلطان المشایخ
سوال کرد کہ ^{بہ} و لہی معکمہ آیتما کنتمہ عام است و ان الله مع الصابرين عام
است میان عام و خاص در تصور تفاوت چیت جواب فرمودند
عام را مجرد معیت است یعنی بعلم و یرحی و خاص را معیت با عنایت است
یعنی شیخ شیوخ العالم فرمود کہ نعمت لبین شکرتمہ کا ذیل لکنم و فقیر را در صبر شاکر چیت
شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین فرمودے عرضداشت کرد کہ بجانب
سلطان غیبات الدین بلبن رقعہ در قلم آرید شیخ شیوخ العالم بدین طریق

لے اے نازل کردے شہ بر آن حضرت ضا و حق آن ضا و محم و ادا کرده است شہ بر آن بزرگوار
شکر گوید شمارا کمینہ زیادہ کنم رحمت را بر شما لے برستی کہ اللہ تعالی با صابرانست لے حق تعالی با شاکر
چہ جابشید و برستی کہ اللہ تعالی است با صابران لے دوست پیدا و درانست۔

وَقُلْ أَوْ رَدَّ فَعَنْتَ قِصَّةً إِلَى اللَّهِ ثُمَّ إِلَيْكَ فَأَنْ أَعْطَيْتَهُ شَيْئًا فَالْمُعْطَى هُوَ اللَّهُ
 وَأَنْتَا الْمَشْكُورُونَ وَإِنْ كَمْ تُعْطَهُ شَيْئًا فَالْمَالِغَ هُوَ اللَّهُ وَأَنْتَا الْمُعْذَرُونَ وَكَتَبْتُمْ تَحْمِيماً
 دَرِيانَ نَعْمَتِ يَافِقْتَنِ شَيْخِ شَيْبُوخِ الْعَالِمِ فَرِيدِ الْحَقِّ وَالِدِينَ أَرِشَيْخِ الْإِسْلَامِ
 مَعِينِ الدِّينِ سَجْرِي وَأَرِشَيْخِ الْإِسْلَامِ قَطْبِ الدِّينِ بَخْتِيَارِ أَوْشِي قَدِيسِ
 الْمَدْرَسِهِمَا الْعَزِيزِ سُلْطَانِ الْمَشَائِخِ فِي فَرْمُودِ كَشَيْخِ الْإِسْلَامِ مَعِينِ الدِّينِ سَجْرِي
 وَشَيْخِ الْإِسْلَامِ قَطْبِ الدِّينِ بَخْتِيَارِ أَوْشِي قَدِيسِ الْمَدْرَسِهِمَا الْعَزِيزِ وَشَيْخِ شَيْبُوخِ الْعَالِمِ
 فَرِيدِ الْحَقِّ وَالِدِينَ قَدِيسِ الْمَدْرَسَةِ الْأَهْمِ دَرِيكِ حَجْرِهِ حَاضِرِ بَدَنِ شَيْخِ مَعِينِ الدِّينِ
 شَيْخِ قَطْبِ الدِّينِ كَقِفْتِ كَبَخْتِيَارِ إِسْجَوَانِ رَاجِحِدِ الزَّجَادِ هِ خَوَاهِي سُوخْتِ چِيَزِ
 بَخَشَشِ كُنِ شَيْخِ قَطْبِ الدِّينِ عَرْضِ كَرْمَرَا چِي مَحَلِّ إِسْجَوَانِ مَاشِدِ كَدِ نَظَرِ مَبَارَكِ
 شَمَا بَخَشَشِ كُنِ شَيْخِ مَعِينِ الدِّينِ فَرْمُودِ كَهَمْتِ تَبُودِ اِدَا كِنَا هِ شَيْخِ مَعِينِ الدِّينِ
 بَايْتَادِ وَكَقِفْتِ بِيَا تَاهِرِ دَوْبَخَشَشِ كُنِيمِ رَاسْتَا شَيْخِ مَعِينِ الدِّينِ بَايْتَادِ وَچِيَا
 شَيْخِ قَطْبِ الدِّينِ مِيَا نِ شَيْخِ شَيْبُوخِ الْعَالِمِ فَرِيدِ الْحَقِّ وَالِدِينَ رَا بَايْتَا نِيدِنْدِ وَ
 بَخَشَشِ كَرْدِنْدَايِ ضَعِيفِ كَوِيْدِ قَطْعَةِ بَخَشَشِ كُونِينِ اَرِشَيْخِينِ شَدِّدِ رَا بَابِ تَوْبِ
 بَادِشَاهِي يَاقَتِي زِي نِ بَادِشَاهَا نِ زَمَانِ بَدِ مَلَكْتِ دُنْيَا وَدِينِ گِشْتِهَ مُسْلِمِ مَرْتَرَا
 عَالِمِ كُنِ گِشْتِهَ اِقْطَاعِ تَوَا سَهَ شَاهِ جِهَالِ بَدِ سُلْطَانِ الْمَشَائِخِ مِي فَرْمُودِ چُونِ قَبْتِ
 نَقْلِ شَيْخِ قَطْبِ الدِّينِ نَزْدِيكِ شَدِّ بَزْرُگِهَ رَا نَامِ كَرَفْتِنِ كِهَ اَوْدِ رَا يَايَا نِ شَيْخِ
 قَطْبِ الدِّينِ خَفْتِهَ اسْتِ اَوْرَا تَمْنَاءِ اَلْ بُوْدِ كِهَ بَعْدِ اَرِشَيْخِ وَرِمَقَامِ شَيْخِ نَشِيدِنْدِ
 وَشَيْخِ يَدِ الدِّينِ غَرَنُوزِي رَا هِمِ اِمَادَا كِ سَمَاعِ كِهَ شَيْخِ قَطْبِ الدِّينِ نَقْلِ خَوَاهِدِ كَرْدِ
 فَرْمُودَايِ جَابِرِ مَنِ وَعَصَا مَنِ وَنَعْلِينِ چَوِي نِ مَنِ شَيْخِ شَيْبُوخِ الْعَالِمِ فَرِيدِ الْحَقِّ
 وَالِدِينَ قَدِيسِ الْمَدْرَسِهِ الْعَزِيزِ بَدِيدِ سُلْطَانِ الْمَشَائِخِ فِي فَرْمُودِ كِهَ مَنِ اَكُنِ جَابِرِ
 دِيدِهَ بُوْدِمِ دُو تَا سَهَ بُوْدِ سُو زِي اَنْشَبِ كِهَ نَقْلِ شَيْخِ قَطْبِ الدِّينِ بُو شَيْخِ شَيْبُوخِ الْعَالِمِ
 فَرِيدِ الدِّينِ دَرِ مَاشِي بُوْدِ هَا لِي شَبِ شَيْخِ شَيْبُوخِ الْعَالِمِ پِيرِ خُوْدَا رَا دَرِ خَوَابِ دِيدِ

له پیش کردم من اول خود را پیش خود را پیش اگر عطا کنی اطمنی پس بکشش کنده حق تعالی است تو
 شکر کرده شده و اگر نه بخند ی تو او را چیزه پس باز دارنده الله تعالی است و تو معاف هستی -

که او را بحضرت میخوانند چون روز شد شیخ از هانسی روان شد چهارم روز در شهر رسید
 قاضی حمید الدین ناگوری رحمة الله علیه آن جامه بخدمت شیخ شیوخ العالم
 فرید الدین آوردند قدس الله سرهما العزیز و آن جامه را شیخ شیوخ العالم بپوشید و گوا
 گذاردن بپوشید و در خانه که شیخ قطب الدین بود بیاید و نشست بر و ایستاد
 بود که سر بزنگا نام یکی بود از هانسی آمده مگرد و سکه بار و آن خانه آمده بود و در آن
 درون را نکر دیکه روز شیخ شیوخ از خانه بیرون آمد این سر بزنگا که فقط بود در آن
 شیخ شیوخ العالم افتاد و گریستن گرفت و گفت که شمار دانی بودید من شمارا آسان
 میدیدم این ساعت دیدن شمار دشوار شده است شیخ بهمان ساعت یار انرا
 گفت که من در هانسی خواهم رفت حاضران گفتند که شیخ قطب الدین شمار را
 این مقام داده است شما چرا جاسی دیگر میرید فرمود که نعمتی مرا بر روان کرده
 است در شهر بهمان است و در بیابان بهمان منقول است که شیخ شیوخ العالم
 فرید الدین میفرمود وقتی بخدمت شیخ قطب الدین قدس الله سرهما بعینه
 نشسته بودم برخاستم بر نیت آنکه جانب هانسی روان شوم نظر مبارک
 شیخ قطب الدین بر من افتاد چشم پر آب کرد و فرمود که مولانا فرید الدین دم
 روان خواهی شد گفتم هر چه فرمان شود فرمود بپرو و تقوی بر برین رفته است
 که در وقت سفر آخرت تو برمانباشی بعده رو سے سو سے حاضران کرد و فرمود
 براس فرید نعمت دین و دنیا و فقر این درویش فاتحه و سوره اخلاص بخوانیم
 هر همه بخوانند و دعای نیز کرم کردن نگاه مصلی خاص دعا گورا بصاحبیم عطا
 فرمود و گفت من امانت شمار یعنی سجاده و خرقة و دستار و نعلین بقاضی
 حمید الدین ناگوری خواهم داد بعد از نیم روز بشما خواهد رسانید آنرا گرد آید
 مقام با مقام شماست همینکه شیخ قطب الدین این سخن بگفت لغز از
 مجلس بجاست و هر همه دعا کردند و حضرت سلطان المشایخ میفرمود شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس الله سرهما العزیز در دیشی صاحبان

دید بشناخت بر فرود خانه آمد در خانه بجز قدری جوارس چیزے دیگر نبود
 آترا خود آس کرد در بر ویزن زد و نمانے خود بخت در مسجد جمعه که آں درویش
 فرود آمدہ بود آو رد آں درویش گفت از حال آنکندہ در خانه بجز این چیزے دیگر
 نبود و تو بچہ نوع این را آس کردی و بختی معاینہ می کردم ملاچہ میخواہی بخواہ شیخ
 شیوخ العالم مطلوبے کہ داشت بخواست بعنایت اللہ تعالیٰ از بخشش آں
 درویش بدان مطلوب رسید بعد نظر را بخیگاریت سلطان المشائخ می فرود
 آں بختیاب شیخ کبیرا بعد تخیل مشقت و تنگی حال بسیار بود بعدہ سلطان
 المشائخ فرمود چون درویشے از سر صفام درویشے را چیزے بد بطریق
 درویشانت کہ آں درویش ہم برسبیل مکافات بقدر وسعت خود خدمتے
 کند نکتہ پنجم در بیان بعضہ ملفوظات شیخ شیوخ العالم فرید الحق قدس اللہ
 سرہ الغریز سلطان المشائخ قدس اللہ سرہ الغریز بخط مبارک خود در قلم آورده
 کہ شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر فرمودہ است ہمار چیز از ہفت صدیر طبقات سوال
 کردند ہمہ یک جواب فرمودند **مَنْ أَعْقَلَ النَّاسِ تَارَكَ اللَّهُ نَبَاً وَمَنْ أَلْسَنَ النَّاسِ
 الَّذِي يُؤْتِيهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ كَفَرَ النَّاسِ الْقَائِعُ وَمَنْ أَنْقَرَهُ النَّاسِ تَارَكَ الْقِنَاعَةَ
 وَفَرَمُوهُ اللَّهُ يَسْتَنْجِي مِنَ الْعَبْدِ أَنْ يَدْفَعَ إِلَيْهِ يَدَيْهِ وَيَرُدُّهُمَا خَائِبِينَ** و فرمود
 اگر ہست غم نیست و اگر نیست غم نیست و فرمود روز نامہ ادی شب معراج
 مرد است و فرمود امام شافعی گفتہ است **ذو سال شاگردی صوفیاں
 کردم تا فر معلوم شد کہ وقت چہ باشد و فرمود کار کردم خود را بسخن سرد مردماں
 نیامد گذاشت و فرمود **بیت** بقدر رنج یا بی مری را چہ بشب بیدار
 بودن ہتری را چہ و فرمود **وَالصَّوْغُ فِي يَضْفُوا بِهِ كُلَّ شَيْءٍ وَلَا يَكِلُ رَهْ شَيْءٍ** و فرمود**

کہ کیست دانائزین مردماں آنکندہ تارک دنیا است و کیست بزرگترین مردماں آنکندہ تفر نشود بجز کسے کیست
 ے نیازترین مردماں آنکندہ قناعت کند و کیست محتاج ترین مردماں آنکندہ ترک کند قناعت را **عَنْ قَالَ حِيَا
 ے کند از بندہ خود را نیز کہ بلند کند آں بندہ بسوسے خدا ہر دوست خود را در کند حق تعالیٰ ہر دوست
 بندہ را نا امید **عَلَى** مونی آنست کہ صفایز پر و بہ برکت آں ہر اشیایز ہر ہر ہر آں صوفی را بچہ شے**

قال شيخ الاسلام جلال الدين لومرا اللد مرتبه الكلامه مسكدا القلوب ان اول
الكلامه و آخره ان كان لله فتكلمه و الله فاسكتت و فرمود چو من فقير جابه نو
پوشه چنان پنهان كرد كه من مي پوشد و فرمود اول انبياء احياء في القبور و فرمود
شعر كذا كان هذا ايلع يدريك بالمني ما كان يتقى في البرية جاهل
فاجهد ولا تكسل و لا تدك عافوا فذامه العقبه لمن يسك اسل و فرمود
حكايه عن النبي كذرت كذا محققا فاحببت ان اعترف فحلفت ان اخلق و اعترف
و فرمود آس نكاه شامي ورنه باز نمايندت چنانكه باشي و فرمود جد به من جد
بات الحق خير من عباده الثقلين و فرمود قال عليه السلام طوبى لمن
شغله عيبه عن عيوب الناس و فرمود شعر رضىنا قيسمة الجبار قيسما
علم و لجهال مال و فرمود الصوفى يصفق به كل شئى و لا يكره ان يردنه بلوغ
درجه الكبار فعملكم بعد اول التفات الى انباء الملوك رابعي شديده
شبنم دل خزينم گرفت و داندیشه يارنا ز منم گرفت و گفتم بسرويه روم
بردتو و اشكم بدويد و آستيم گرفت و فرمود المباحثه بين الوثنيين و خير من
تكرار السنين بيت اسى بدعوى چدين كمن دليرى و يك حرف را
ز معنى سه صد جواب باشده و فرمود آكافه في

سه بيارى كلام غافل ميگذرد تا با بدستى اول كلام و آخر كلام اگر باشد براسه خدا پس سخن گوید
خاموش شوئ انبيا زنده اند در قبر است اگر بودى اين علم كه دريانت كرده ميشه نخواهش بنودى
اينكه باقى ماند خلق تا داني پس كوشش مكن و كاظمي نوروز مشو و غافل پس پشيماني در آخرت كسى را خواه
بود كه كاظمي خواهد كرد در وقت كه حكايه كنده هست از خدا بودم من كج پنهان پس دوست اوستم
اين را كه شنناخته شوم پس پيدا كردم من خلق را تا شناخته شوم من رعدوني از روي نهامه
خدا بهتر است از پرسيدن جن و انس مخرج را گفت پيغمبر خدا صلى الله عليه و آله وسلم خوشي
مركبى راست كه باز دارد او را عيب او را نويد عيب مردان راضى شديم قسمت پروردگار
را كه در بيان كرده است يرا ما علم هست و براى جاهلان مال هست صوفى انست كه عفا پذيرد بركت از
پراشيد و تيره نه سازد او صوفى را پنج شى اگر نخواهد شمارسيدن مرتبه بزرگان را پس لازم گيرد شمانه كردن
انتهاست بسو فرزدان با زمان صوفى بحث كردن و كس بايكه گيرد بهتر از كس كردن تنها اول الله نصيب

النَّبِيُّ وَالسَّلَامُ فِي السَّلَامِ وَفِرْمُودِ الْعُلَمَاءِ أَشْرَافُ النَّاسِ وَالْفُقَرَاءُ أَشْرَافُ الدُّنْيَا وَفِرْمُودِ الْفُقَرَاءِ هَيْئَتُ الْعُلَمَاءِ كَالْيَدِ الرَّابِعَةِ كَوَالْبِ السَّمَاءِ وَفِرْمُودِ أَنَّ أَرْكَانَ النَّاسِ مِنْ اشْتِغَالِ بِلَا كُلِّ وَالدُّنْيَا مِنْ مَقْبُولِ اسْتِ بزرگی از ملقوبات شیخ شیوخ العالم فرید با حق والدین قدس الله سره العزیز پانصد کلمه جمع کرده است از آن چند کلمه ما آورده شد و آن اینست: با خدا تعالی باید ساخت - که همه بستانند - او بدهد - چوں او بدهد - کس نستاند - اگر چشمتن از خود رسیدن بحق شمر - تن را مرادیده - که بسیار خوانند - نادانان زنده دلا - از نادانان دانا نما حذر کن - راستی که بدروغ ماند مگو - مفکر آنچه نخرند - از براسے جاہ و مال مخاطره مکن - نان هر کس مخور - و لیکن نان همه بده - اجل را دریغ جافرا موش مکن - سخن را در قیاس مگوی - بلار را نتیجه بوداں - از گناه لاف مزن - دل را با ریچہ دیو مساز - پنهان خویش بهتر از آشکاراوار - در آرایش مگوش - نفس را از براسے جاہ بیقدر مکن - از عاجز و نوکیسه وام مکن - حرمت خاندان قدیم نگاه دار - هر روز و طلب دولت نویبایش - نایقوانی مشورا زنا از خوے کردن بدشام باز دار - قیمت مزاج و خم شمر - سنت پندار - و منت ر کس منہ - بجاسے هر کیے هر که نیکی کرده همچو خویش داس - هر چه که دل بیدئی آں گو اهی دهد زود از سر آں برخیز - بنده که فروختن خواهد مدار - بر نیکی کردن بهمانه جوی - جنگ تمام مکن - بخت بقصص صلح بگذار - سبکساری و درستی ضعیفی شمر - از هیچ دشمن اگر چه از تو خوشتر است ایمن مباش - هر که از تو ترسد از تو ترس - بر تو نامحی تکیه مکن - بوقت شهوت خویشتن داری از همه وقت زیاده کن - چوں با اهل دولت نشینی دین را فراموش

۴ تدبیر است و محفوظ ماندن از نقصان در سپردن کار و بار خود است به خداے عزوجل ۱
 علماں بهترین مرد مانند و درویشاں بهترین بهترین ۲ ترجمه این قول نیست که درویش در میان
 دانیان مانند چهار دهم است در میان ستارگان آسمان ۳ بدستی که خفیه ترین مردمان
 کسے است که مشغول باشد بخوردن و پوشیدن -

مکن به عزت و جہت در عدل و انصاف و ادا به وقت تو نگری بزرگ ہمت
 باش و دین را بیچ بدل مکن و وقت را بیچ بدل مشناس به سخاوت را برت
 تو لے بدہ و برگردن کشان تکبر واجب ہیں و باہمانان طریق تکلف مرو
 پوش از دانش و تجربہ ساز و چوں زحمت خدا سے عزت و کبیل رو سے بتو دارو
 از و مگریز و درویش کہ بامید تو نگری باش صریض و ادا به ملک بوزیر خدا
 ترس ضبط کن و دشمن را بمشورت بر انداز و دوست را بتواضع بند کن
 پلاسے ناگہاں جہاں پرستی داس به تعبیر خویش بینا باش و تو نگری بام
 خر سندی گیر تا بماند بہتر بخواری بدست آر به سخن دلخ دشمن از جا سے مشو
 از خصم سے بیفکن و اگر خواہی کہ رسوا نشوی حجاج مکن اگر ہمہ خلق را دشمن
 خواہی متکبر باش بہ نیک و بد خویش را پنہاں دار و دین بعلوم نگاہ دار و
 بلندی خواہی باش کستگان نشین و آسودگی خواہی حد کن و آزار بہد یہ
 بر گیر و در آن کوش کہ برگ زندہ شوی و سلطان المشائخ می فرمود کہ
 بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الدین آمد و گفت کہ من چند دانہ پیش کج شکا
 انداختم روز دیگر کمین گنم و یک تنکہ را بیچ بمن رسید شیخ شیوخ العالم
 قدس سرہ العزیز فرمود بہت فورش و ہ بکج شک و کبک و ہام
 کہ ناگہ ہما می درافت بام و از تلقات منقول است وقتے از خدمت
 شیخ الاسلام بہاؤ الدین زکریا بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الدین قدس
 سرہ العزیز سخنے رسانیدہ بود کہ موافق مجلس شیخ شیوخ العالم فرید
 حضرت اک سخن شیخ الاسلام بہاؤ الدین بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الدین
 کا غیبے نوشت سخن این بود کہ میان ما و شما عشق بازی است جواب این
 بخدمت شیخ شیوخ العالم نوشت میان ما و شما عشق ہست و بازی
 نیست و اللہ اعلم نکتہ ششم در بیان بعضے کرامات شیخ شیوخ العالم و بامحق
 والدین و والدہ بزرگوار و قدس سرہ العزیز سلطان المشائخ قدس سرہ

سره العزیز می فرمود که وقتی بخدمت شیخ شیوخ العالم خدمت کردم
 درخواستی هست اگر خدمت شیخ بخشش فرماید فرمود که چیست گفتم تا کسی
 از محاسن مبارک جدا شده است اگر فرما باشد من بچای تعویذ بکنم
 فرمود که بچنان کن من آن تار را با عزاز بگردم در جامه پیچیدم برابر خود در شهر آوردم
 سلطان المشایخ در سخکایت چشم پر آب کرد فرمود تا چه اندازه دیدم از آن
 یک موی بعد از آن فرمود که هر درو مندی و رنجور می که بیامی از من
 تعویذ خواستی من آن موی را می دادم آن زحمت زائل میشد تا مرادوستی
 بود او را تاج الدین میناکی نام بود خود کج او را زحمت شد بر من آمد
 آن تعویذ بخواست جا یکده نهاده بودم هر چند طلبیدم نیا فتم چنانکه اسپرک
 آن دوست در آن زحمت نقل کردیم در آن طاق که نهاده بودم در نظر آمد
 یعنی چون اسپرک آن دوست رفتنی بود آن تعویذ غایب شده بود سلطان المشایخ
 می فرمود بزرگ بود در دلی اطمینان نام مسجدی عمارت کرد و امامت آن
 مسجد شیخ نجیب الدین متوکل را داد آن بزرگ دختر خود را شادی عروس
 کرد یک لک جیتل در کار خیر و خرج کرد وقتی شیخ نجیب الدین متوکل در محاور
 با او گفت که مومن تمام آنکس باشد که اولاد دستی حق بر دوستی اولاد غایب
 آید اگر دو چند آن که در حق فرزند خود خریده کرده در راه حق خرچ کنی انگاه تو
 بچنان باشی شرک ازین سخن برنجید اما رفت شیخ نجیب الدین بستند شیخ
 نجیب الدین در اجود سن رقت و بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الدین
 قدس الله سره العزیز صورت حال باز نمود خدمت شیخ شیوخ العالم قدس سره
 العزیز فرمود ما نلش من آیه اوله نسما نائت بخدی منها اوله منلها بعده بر لفظ
 مبارک را ندانم اگر تیری رفت ایتیری را پیدا آوردیم در آن روزگار ایتیر نام
 ملکی در آن دیار رسید آن خانواده که کرم را خدمتها کرد و بخدمت گاری

سره مسوخ نیکیم ای لیا موش نیکیم اول مسلمانان کرا که می گویم بهترینان آیت را
 یا مانند آن آیت -

آل خاندان منسوب شد سلطان المشائخ می فرمود در آنچه سلطان ناصر الدین
 جانب او چه و ملتان رفت جملہ شکر و سے زیارت شیخ شیوخ العالم
 فرید الدین قدس اللہ سرہ العزیز نہادند تا آل مقام بود کہ از نبوسے خلق خراب
 شد انگاہ آستین شیخ شیوخ العالم را از بائے جانب کوجہ بیا و نختند خلق می آمدند
 و می بوسیدند و می رفتند تا آنکہ پارہ پارہ شد انگاہ در مسجد درآمد می آرا
 فرمود شما کرد بر گردن باشید تا خلق درون حلقہ نیاید هم از دور سلائے کنند
 و باز گردند میداں بچیاں گردند تا یکے فراتے پیرے بیاید و از دایرہ میداں
 بگذشت و در پائے شیخ افتاد و پائے شیخ بگرفت و بخشید و بوسید بگفت
 شیخ فرید تنگ می آئی شکر نعمت خدا سے تعالیٰ بہ ازین بگذرا چون این شیخ
 شیوخ العالم بنیاد نعرہ بزدا انگاہ فراش را بنوخت و معذرت بسیار کرد و کاس
 حروف ازوال خود سید محمد مبارک کرمان رحمتہ اللہ علیہ سماع دارد کہ می
 فرمود ہمدرین شکر کہ چون سلطان ناصر الدین نزدیک نہوال رسید بخواست
 کہ میان اجودہن برود و سعادت قدم بوس شیخ شیوخ العالم حاصل کن سلطان
 غیاث الدین کہ آن ایام الغخان بود و نائب مملکت و خسر و سلطان گفت
 کہ شکر بسیار است و در راه اجودہن بے آبیت اگر فرماں شود بخدمت
 شیخ شیوخ العالم من بروم و ہدیہ و فتوح برم و از جهت خداوند عالم معذرت
 کنم و سلطان غیاث الدین را در آل ایام در خاطر ہوس سلطنت جہانگیری
 بود با خاطر اندیشید اگر ایں کا نصیب منست و تحت سلطنت من خواہد
 رسید نفسے درین باب شیخ شیوخ العالم بر من خواہد راند ایں معنی در خاطر گرفت
 و بفرمان سلطان با مبلغے سیم و مثال چہار دیہ بخدمت شیخ شیوخ العالم آورد
 و سعادت قدم بوس حاصل کرد و آن سیم با مثال چہار دیہ پیش شیخ شیوخ العالم
 نہاد شیخ شیوخ العالم فرمود کہ ایں چیت الغخان گفت کہ ایں سیم است و این مثال
 چہار دیہ خاص برائے شما شیخ شیوخ العالم تبسم کرد و گفت کہ نقد را مجاہدہ با درویشا

خرج خواجگم کرد و مثال دید با برادر که طالبان این بیشتر اندیجه کشف المعنی که
 انخاں را در خاطر بود از حضرت شیخ شیوخ العالم در دل خلیدن گرفت بر فور
 شیخ شیوخ العالم بر لفظ مبارک رانده فریدون فرخ فرشته نبود ز خود
 ز عنبر سرشته نبود زرداد و دیش یاقوت آل نیکوئی + تو داد و دیش کن فریده
 توئی + همینکه این نفس بسع مبارک انخاں رسید در گره دستار چه بست
 و زمیں بوس کرد و خوشدل بر خاست بعد هم در آن چند گاه انخاں باو شنا
 شد و امور مملکت بند دستاں در ضبط سلطنت او آمد بزرگے خوش گو بیست
 سرے که سوده شود بزرگین بخدمت + بزرگ قبول تو تا حشر تا جبار شود +
 سلطان المشایخ میفرمود که شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سره
 العزیز نماز زیاد کرده بود و مشغول شده و نترزمین نهاده و مستغرق شغل بریں
 هیات بسیار بود و الغرض همان شکل سر بر زمین نهاده و مشغول شده
 و هوای زمستان بود پوستانه بیاوردند بر وجود مبارک او انداختند هیچ
 خدمتگارے انجا نبود و همیں من بودم و بس در نیماں یکے بیامد و با از بلند
 سلام گفت چنانکه شیخ شیوخ العالم را از وقت بر شیخ همچنان سر بر زمین نهاد
 بود و پوستانه در پوستانه گفتم ایچا کسے هست گفتم نم بعد فرمود این کس
 که آمده است تنگے هست میانہ بالا زرد گوں من در آن مرد دیدم همان ہیست
 بود جواب دادم آرسے بعد از آن فرمود در بنجیر در میان دارد در و دیدم همچنان
 بود گفتم آرسے دارد باز فرمود که در گوش چیزے دارد من در و دیدم همچنان
 بود گفتم آرسے دارد در انچه در و دیدم و جواب باز میدادم و متغیر میشاں
 بار که گفتم آرسے حلقه در گوش دارد شیخ فرمود او را گو که بر پیش از آنکه نصیحت
 نشد و چون این بار جانب او دیدم او خود رفته بود منقول است وقتے
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سره العزیز را بر انگشت سحر ماری
 بز و پنج غلابه نکرند و بحق مشغول گشتند در غلبه مشغولی عرق از اندام مبارک

ایشان روان شد زهر اثر نکر و سلطان المشائخ میفرمود که ما در اجودین میقیم
 در صحرا بهر سی مرا مارگزید مردی که در صحبت او میبرقیتم آنجا بر بست زهر فرو بست
 و نیکو شد چون در اجودین رسیدیم بیگانه بود در وازه پایسته بودند یاران گفتند
 حصار کجیم و برویم دیدیم در حصار هر طرفی راهی شد القصر یاران همه بالا رفتند
 و من می ترسیم دست من گرفتند و بالا بردند چون با ما شد خدمت شیخ
 شیوخ العالم رفیق همه را پرسید و مرا بچ گفت یک زمان شد فرمود که مارگزیدن بابی
 است حصار بستن کجا آمده است فاما از خدمت شیخ نصیر الدین محمد و
 رحمته الله علیه روایت میکنند که بعد گزیدن مار و رجوع و دهم سی بنور باطن شیخ
 شیوخ العالم را روشن شد شیخ شیوخ العالم بر سبیل تجلیل کردن فرستاد تا سلطان
 المشائخ را سوار کنند و بیارند چهاں کردند یعنی در گردون سوار کردند و آوردند
 سلطان المشائخ فرمود شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سره
 را مرضی حادث شد خواست که گانه چند بر عصا بگرفت روان شد چند گام رفت عصا را زد
 با انداخت چنانچه از پیشانی پیشانی مبارک ایشان معاینه شد پرسیدند چه بود که خواجه
 عصا زنت با انداخت فرمودند که ما را عتاب کردند که نکیه بر غیر ما کردی سلطان المشائخ
 فرمود که یوسف هانسی از یاران سابق بود و وقت او از او چه آمد شیخ شیوخ العالم
 پرسید کیان را دیدی گفت فلاں کس چنین چنین مشغول است فلاں کس
 چنین متعب است شیخ شیوخ العالم را رغبت شد که ایشان را به بند بهانه وضو
 ساختن برخاست و پیرتر آمد درون مسجد بالا و فرود تفتحص کرد شیخ شیوخ العالم
 را یافت بعد از زمانه خواجه پیدایش یوسف پرسید که خدمت خواجه
 کجا بود فرمود که چنداں خلق او چه را صفت کردی که ما را رغبت
 شد بملقات ایشان در او چه بودم همه را دیدم دو کانهها کرده اند و
 نشسته کنده پزی میکنند منقول است و مجلس سلطان المشائخ
 یارے آغاز کرد که بها والدین خالد میگفت که در اجودین سجد

شیخ شیوخ العالم فتم در سبیل پیش محراب ششم سجده مست خواہ مرار مانے کردند و در
 محراب شکانے بود پارہ کاغذ سے آنجا افتاد چون آن کاغذ را بکشاد و در آن
 کاغذ بنشستہ اند کہ خالد از فرید سلام خواند این کہتر حیراں ماندہ بعدہ بندگی شیخ
 شیوخ العالم فتم و این معنی تقریر کریم یار سے از سلطان المشائخ پرسید کہ این
 کاغذ کسے نے نویسد و یا از طرف حضرت عزت صاد میشود سلطان المشائخ فرمود
 بلکہ است طہم نام آن نقش در دل او سے نوید الہام پیدا سے شود و آن
 مرد گفت مگر کاغذ ہوں نے نوید سلطان المشائخ فتم فرمود بعدہ فرمود کہ
 میں رابطے گویناں آں سہ چیز است کہ از آن جانب پیدا سے شود یکے آنکہ
 در دل چیزے میگذراند دیگر باقی آواز میدہد دیگر آنکہ کاغذ نوشتہ پیدا سے
 شود و ادبیا نقش سے بیند نقاش نہ بیند انبیا نقاش چہند و نقاش را ہم بیند
 این زماں کہ نقش پیدا میشود اگر در دل نور سے پیدا شد آن سخانی است
 کہ آن ملک مینویسد و الرظمت پیدا شد آن شیطانیت کہ شیطان در دل القا
 سے کند بعدہ فرمود ملک بچارہ دریں ملک چکار دارد و شیطان چکن بہر چه
 پیدا شود از انطرف پیدا سے شود کاتب حروف از خدمت سید ابادات
 سید حسین عم خود رحمتہ اللہ علیہ سماع دارد کہ وقتے شیخ شیوخ العالم
 فرید اسحق و الدین قدس السمره العزیز سے خواست کہ کاغذ سے بجانب
 شیخ الاسلام بہا و الدین زکریا رحمتہ اللہ علیہ نویسد کاغذ و قلم بردست
 مبارک گرفت در تامل شد کہ خطاب شیخ الاسلام بہا و الدین چہ نویسد در خاطر
 مبارک گذرانیدہ خطابے کہ خدمت ایشان از روح محفوظ بنشستہ اذ آن نبویم
 در خیال سے مبارک خود بالا کرد جانب آسمان دید نظر در روح محفوظ کرد و دید کہ
 نوشتہ اند شیخ الاسلام بہا و الدین زکریا بعد ہمیں خطاب مکرم در آن کاغذ
 کتابت فرمود قال واحد من الاولیا شعر قلوب العاکفین لہا عیون

سہ دہا سے عارفان را پس برائے انہا چشم ہست۔

تو ہی مالایہ راہ الناظرینا + ماجھستہ تطیر بغیر ریش + الی ملکوت
 رب العالمنا سلطان المشائخ میفرمود محمد نام یارے بوداں یار بر بعضی
 اسرار شیوخ العالم فرید الدین قدس سرہ العزیز واقع بود تا در روز
 جمعہ در مسجد آں یار و عقب شیخ شیوخ العالم نشستہ بود زمانے ہموش آشت
 شیخ از او پرسید کہ حال تو چہ بود باز بر لفظ شیخ شیوخ العالم رفت آنرا ماں در
 نماز مرا معراج بود ترا ہم از نعمت درویشاں نعیب شد عرض میدارد کاتب
 حروف بر آنجملہ کہ حالے و تخمیرے کہ سلطان المشائخ را بعد تخریمہ نماز جمعہ
 پیدا شدہ بود تا روز نقل ہم بر آں حال بود چنانکہ در ذکر سلطان المشائخ در
 نکتہ مرض موت تحریر یافته است بمعراجے ماند کہ شیخ شیوخ العالم را در نماز
 جمعہ پیدا شدہ بود چنانکہ در صدر ایں حکایت مسطور است سلطان المشائخ
 می فرمود کہ چون من مخلوق شدہ از خدمت شیخ شیوخ العالم فرید الحق الدین
 قدس سرہ العزیز در ہلی آمدم خرقہ گلیمے کہ از شیخ شیوخ العالم یافته بودم
 پوشیدہ در مسجد جامع سیرقم شرف الدین قیامی و اطلب من کیفیت عبت
 و یافتن خلعت با او گفتہ باستماع حال من شیخ شیوخ العالم را دو کرت
 چنانچہ نہ لائق حال باشد ذکر کرد و مراد ہی گفت با آنکہ قوت جواب داشت
 تحمل کردم شیخ سعدی خوش گوید بیعت بخدا و بسرو پایے تو کز دوستیت ہنہ
 از دشمن دانیشہ دشنام نیست + چون باز بخد مت شیخ شیوخ العالم فرم
 آں ماجرا باز نمودم شیخ شیوخ العالم ہاے ہاے گریست و مریدان تحمل آتھساں
 فرمود در غلبہ آنحال چناں بزبان مبارک را نہ کہ من دانستم شیخ شرف الدین
 رفت چون باز بہ ہلی رسیدم شرف الدین قیامی نامزدہ بود از شیخ نصیر الدین
 محمود روایت میکنند کہ مردے بخد مت شیخ شیوخ العالم فرید الدین قدس
 سرہ العزیز آمد شیخ فرمود طعام پیش او آرنما و گفت چندین گاہ باشد
 سلکے بیند آزاں چشمہ چہ چیز کہ نے بیند آں چیز ما بیندہ ہاے ہیران سے کندہ مبارک
 بغیر ہر بسوے عالم ملکوت پروردگار عالمیان -

که طعام گذاشته تمام شیوخ العالم فرمود چرا گذاشته گفت من در وسیع
 ساکن بودم مسلمانان را بسبب تمردان در تینا فتنه اتفاق افتاد فرزندان من
 اقرار با من و دیگر را اسیر کردند خورتم و داشتم که دل و جان من متعلق او بود و او نیز در آنجا
 اسیر شد بسبب او دل من نمی آرمید دل بر مردن نهادم شیخ شیوخ العالم فرمود
 که طعام بخور در دنیاها مردی رسید از اهل کتبه با تخت بند او را پیش خواهر آوردند
 شیخ شیوخ العالم فرمود که ترا تخلیص خواهد شد اما آن مرد را کنیز که بدی او قبول
 کرد آن مرد گفت کنیز که چه خواهم کرد برابر او نمی رفت آن نویسنده گفت تخلیص من
 متعلق بشرط او آن کنیز است ضرورت کسان را بر او گذاشت تا او را برابر کرده
 بر اسب سوار کرده می برند چون این نویسنده بر ملکی که او را پند کرده بود رسید بجز در
 ملاقات او تخلیص فرمود و کنیز که او را از ماتحت پیداشده بود فرمود بدو بدینند
 چون کنیز که بدو دادند نویسنده آن کنیز را بدان مرد داد آن مرد بدو دید بقدر این
 مجال عورت او بود و حاطر او جمع گشت سلطان المشیخ می فرمود در جمیع اجودین کسی از جنه قاضی خطیب
 در نماز جمع خطا نماند یکی از زبان شیخ شیوخ العالم در گفت نماز اوقات کن بر طلق نماز گذارد از بد قاضی
 عبد الله قاضی اجودین بد با گفتن گرفت آن قاضی عبد الله را قاضی محمد ابوالفضل گفتند
 او نیک جنگ جو بود گفت که مشتے کار از گزشتگان از جا بجای اینجا آمده اند بعد چو
 شیخ شیوخ العالم در خانه آمد با یاران گفت اگر کسی بر کسی تهور براند و آنکس تحمل
 کند و اگر او هم از آن خود براند رو با باشد یعنی آنکس سخن بر زبان مبارک رفت قاضی
 عبد الله را فالج زد روی کتر شد قاضی عبد الله بخدمت شیخ شیوخ العالم یک سب
 شکر و آرد و گو سپید آورد در پائے شیخ شیوخ العالم فریدالدین قدس الله سره
 النیز اتفاقاً شیخ شیوخ العالم فرمود عبد الله در مدت هفت ماه هر کسی از تو چیزی
 بمن میرساند کنون سرحد در حال مصحف بیرون آید حکم بهما باشد چون مصحف
 بکش از ذنبت همت نوح علی بنیاد علیه الصلوة والسلام بیرون آمد قتال یا کون

له گفت پروردگار سے نوح۔

اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُصَالِحٍ شیخ شیوخ العالم فرمود ہمیں حکم ہوا
 ہر چند قاضی عجل اللہ جہد کر دیسرتہ و آورده آورده گرد قاضی در خانہ رفت نقل
 سلطان المشائخ فرمود وقتے در اجودہن مرد سے بخدمت شیخ شیوخ العالم
 آمد آں مرد در گوش با بستگی گفت کہ در دہلی من و تو ہر دو ہم سبق بودیم تا آن تھا
 کہ در شہر قاضی ومفتی پیش روی شیخ شیوخ العالم یعنی بنوریاطن دریانت و کشف کرد
 کہ اے بیچارہ اگر خواندن برائے بدل است نخواستن و بخلت ایذا سے مرساں
 و اگر برائے عمل است ہینقدر کافی است کہ بخوانند و عمل میکنند مقصود از
 خواندن علم شریعت برائے عملست نہ از برائے ایذا سے خلق سلطان المشائخ
 یہ فرمود مرد سے از وہلی رواں شد تا در اجودہن بخدمت شیخ شیوخ العالم
 تائب شہد در اثنا سے راہ مطربہ پریشاں قدمے چند باوا ہمراہ شد و این مطربہ
 بسیار خوش است و در بند آں سے بود کہ باں مرد تعلقے کنڈیاں مرد میت صاوق
 داشت بیچ بیداں زانیہ میلے نکر دتا و منزلے در یک گردوں سوار شد تا ندیم مطربہ
 بیاید نزدیک آں نشست چنانکہ میان ایشان حجابے نماذ مگرہ در خیال
 اندک مایہ دل آمد و میل کرد تا سخنے گفت یادستے دراز کرد در آن حال آمد مرد
 را دید کہ بیامد و طباطبچہ بر رو آمد و زد و گفت بخدمت فلاں بزرگی میروی
 برینت توبہ این چیست آمد و بر فور متنبہ شد القصہ چوں بخدمت شیخ شیوخ العالم
 رسید اول سخن شیخ شیوخ العالم با آمد ایں بود کہ خدا سے تعالیٰ ترا آنروز
 قوی بنگا بداشت سلطان المشائخ سے فرمود کہ یار سے بود از مردان شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز اور محمد شہ غوری گفتے سے
 مرید سے صادق و معتقد را سخ بود بخدمت شیخ شیوخ العالم آمد مضطرب حیران
 فرمود کہ چہ حال است گفت برادر سے دارم رنجور و در ہم چنانکہ رقتے پیش
 نماذہ است این ساعت کہ من بخدمت آمدہ ام چہ عجب کہ تمام شدہ باشد

۴ بدستی کہ آں نیست از فرزندان توبہ دستی کہ آں فرزند عمل غیر صالح است۔

بسبب آن در ہم فرزند بریم شیخ شیوخ العالم فرمود و چنانکہ تو این ساعت سستی
 من ہم عمر بچہ نین ام و تے باکے نیکویم نگاہ اورا گفت برادر تو صحت خواہ
 یافت محمد شہ چوں در خانہ آمد دید کہ برادر نشسته است و طعام میخورد سلطان
 المشایخ میفرمود کہ وقتے پنج درویش بخد مت شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر رسیدند
 درویشانے درشت مران فراخ سخن از پیش شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر فرخواستند
 و گفتند باچندین گشتیم درویشے نیا فقیر شیخ شیوخ العالم فریدالدین قدس اللہ سرہ
 العزیز فرمود کہ نشینید شمارا درویشے نامیم ایشان استناد کردند و رواں شدند
 شیخ فرمود چوں میروید باید کہ راہ بیابان مروید ایشان سخن شیخ شیوخ العالم
 را خلاف کردند راہ پیش گرفتند شیخ شیوخ العالم کسے را در عقب دو انید نفیض
 کردند کہ کدام راہ رفتند خرا آوردند کہ راہ بیابان رفتند شیخ شیوخ العالم چوں
 این خبر شنید ہائے ہائے بگریست چنانکہ بر ماتم کسے بگریزند بعدہ خبر آوردند اک
 ہر شیخ تن را باد ہوم بزد چہار بر جاعے پاشند کیے پر سر آب رسید و آب بسیار
 خورد ہما پنجامر عرض میدارد کاتب حروف بر آنجا کہ خواجہ احمد بیوستانی
 از ہریدان سابق شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز بود او
 نے فرمود کہ من آسے بچہ توضحی و غسل شیخ شیوخ العالم میرسانیدم روز
 پشت من در کردن گرفت بچہ آب آوردن مرا طلب شد گفتم کہ پشت من
 درو میکن مشک نمیتوانم آورد شیخ شیوخ العالم فرمود کہ اورا پیش من آرنند
 چوں بخد مت شیخ رتم بشفقت نزدیک طلبید و فرمود پشت خم کن من توضح
 پشت خم کردم شیخ شیوخ العالم دست مبارک خویش بر پشت من فرود آورد
 و فرمود کہ برو آب بیار آنوقت باز کہ ایام جوانی بود تا این غایت کہ قریب
 بصد سال رسیدہ است ہرگز پشت من درو نکرد و مشکہائے آب با فرط
 نے آوردم و ہمیں خواجہ احمد میفرمود کہ وقتے شیخ شیوخ العالم مرا جاہا مبارک
 خود شستن فرمود من آن جاہا کنارہ آب آوردم و شستم و بخد مت شیخ

شیوخ العالم بر دم فرمود کہ برویکبار دیگر بشو من با خود گفتم درین فرماں مقصود ک
 نواد بود و از من تقصیر سے دریں باب جامہ شستن رفته باشد اندیشیدم یاد آمد
 کہ من اول جامہ شستم بعدہ و قوسا ختم ادب آن بود سے کہ اول وضو میگردم
 بعدہ جامہ سے شستہ این بار اول وضو کردم و دو گانه بگذاردم و جامہ با احتیاط
 تمام شستم و بخدمت شیخ کشیوخ العالم بر دم دریں کرت نیز شیخ فرمود یک کرت دیگر
 بشو این بار حیرت من زیادہ تر شد اگر چه احتیاط سے کہ در جامہ شستن باشد
 من بجای آورده بودم فاما چون فرماں شیخ کبیر برینجمله شدہ است البتہ این
 بار نیز تقصیر سے رفته باشد چون فکر کردم یاد آمد دریں کرت جامہ شستم و
 برائے خشک شدن بر شاخہای درختے انداختہ بودم کہ بالاسے آن
 شاخہاے دیگر بود و طیور بالاسے آن نشسته احتمال دارد کہ از ان طیور
 چیزے جاشده باشد و بران جامہ ہا افتادہ دریں کرت کہ شستم بجهت
 خشک کردن در وضو انداختم چون این بار بخدمت شیخ بر دم قبول افتاد
 و کاتب حروف آن خواجہ احمد ریافتہ بود و بسعدات قدسیوس او مشرف
 گشته و در عهد سلطان تغلق از اجود ہن در عنیا شپور آمدہ و بخدمت
 سلطان المشایخ مدتے بود پیرے عزیز سے کہ قریب صد سال عمرا رسیدہ
 بود و بیچ انحنائے در قامت مبارک او پیدائشده و ہم در آن ایام والد کاتب
 حروف سید مبارک محمد کرمانی رحمۃ اللہ علیہ خواجہ احمد را در خانہ طلبیہ
 بود و برادرم امیر داؤد ششماہ بود او را زحمتے حادث شد و چند روز شیر
 نخوردہ و چون او را در نظر مبارک آن بزرگ آورد و کیفیت بخدمت او
 کہ شیر نخوردہ گفت این بزرگ انگشت مبارک خود بلعاب خویش تر کرده
 بر لبہاے برادرم امیر داؤد مالیدہ فی الحال لبہا جنبانید خواجہ احمد را
 فرمود کہ شیر بدہ چون دایہ جاسے شیر در دہن او نہاد میکند گرفت و بہر او خورد
 نکتہ ہفتم در بیان کرامات والدہ مکرمہ شیخ کشیوخ العالم فرید الحق والدین

باب فیضال فواجان چشت از حضرت سالت نامہ حضرت شیخ نظام الحق والدین قدس سرہ

قدس اللہ سرہ العزیز سلطان المشائخ نے فرمود شیخ کبیر را والدہ بود پس بزرگ
 تاشے دنوے در خانہ در آمد اطفالہ خفتہ بود مذو والدہ شیخ شیوخ العالم پیدا بود
 بحق مشغول چون دزدو آمد کورشہ آواز داد اگر دریں خانہ مرد است پدر و برادر
 منست و اگر عورت است مادر و خواہر منست بر کہ هست من از ہابت او
 کورشدم باید کہ مراد کانڈ تا مینا شوم و نو یکنم والدہ شیخ کبیر دعا کرد و او بینا شد
 و برقت والدہ شیخ شیوخ العالم این حکایت پیش ہمچکس نکشاد ساعتی گذشتہ
 مردے را دید مذسبوسے جفرا ت بر سر کردہ بیاید و اہل بیت او برابر او پرسیدند
 تو کیستی گفت من امشب بزدی در نیخانہ آمدہ بودم عورتے بزرگ اینجا پیدا
 بود من از ہمیت او کورشدم و بدعاے او چشم یافتم و من عہد کردم کہ بعد از اس
 دزدی نکم اینک این ساعت آمدہ ام با اہل بیت خود تا مسلمان شوم انظر
 برکت آں ولیہ ہمہ مسلمان شید مذ سلطان المشائخ نے فرمود در اخیر شیخ شیوخ العالم
 در اجدوس سکونت ساخت شیخ نجیب لدین متوکل را فرستاد تا والدہ را
 بیارد شیخ نجیب الدین والدہ ماجدہ را از انجار وال کرد و در اثنا سے راہ
 زیر درخت فرو آمد دریں میان آجا جت شد شیخ نجیب الدین بطلب
 آب فت چوں باز آمد والدہ را مذ حیران و تحیر ماند از اں سبب چپ و
 راست دوید و طلب کرد پیچ اثر والدہ نیافت بخدمت شیخ شیوخ العالم قصہ
 باز گفت شیخ فرمود طعام ساختند و صدقہ کہ آمدہ است بداد مذ بعد از مدتے
 شیخ نجیب لدین را در آسجد و گذر افتاد چوں در زیر آں درخت آمد در
 او گذشت کہ در چپ و راست این موضع بروم کہ نشانے از والدہ بیام
 همچنان کرد استخوانے چند یافت از استخوان آدمی با خود گفت باشد کہ
 استخوان ہاے والدہ ماست شیرے و دوسے ہلاک کردہ باشد آں
 استخوانہا را جمع کردہ در خریطہ انداخت و بخدمت شیخ شیوخ العالم
 فرید بحق والدین آد دو قصہ باز گفت شیخ فرمود کہ آں خریطہ پیش من بیاید

چون خریطه بیاورد و میفشاند یک استخوان هم پیدایش سلطان المشایخ
 بر خیزد چشم پر آب گردد و فرمود که این از عجایب روزگار است نکته ششم
 در بیان مرض و رحلت کردن شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس سره
 سره العزیز دار فنا پدار بقا سلطان المشایخ میفرمود که شیخ شیوخ العالم
 فریدالدین را زحمت خفته شد بدان زحمت رحلت کردند از سلطان المشایخ
 سوال کردند که شما در وقت نقل حاضر بودید چشم پر آب کرد و فرمود که خیر در راه
 شوال مرا بدلی روان کرد نقل ایشان پنجم ماه محرم بود وقت رحلت از من یاد
 کرد و گفت فلان درویشی است ای سخن هم گفت که وقت رحلت مشایخ
 قطب الدین من نیز حاضر بودم در بالشی بودم سلطان المشایخ این حیاتی
 میفرمود و گریه میکرد چنانکه در همه حاضران اثر کرد و فرمود شب پنجم ماه محرم
 زحمت شیخ شیوخ العالم غالب شد نماز خفتن بجاعت گذارد و بعد از آن
 بیهوش گشت ساعتی شد بهوش باز آمد پرسید که نماز خفتن گذارده ام گفتند
 آری گفت یکبار دیگر بگذارم که داند چه شود دوم کرت نماز گذارد و باز بیهوش
 شد این بار بیهوش بیشتر شد باز بهوش آمد پرسید که نماز خفتن گذارده ام
 گفتند دوباره گذارده اید فرمود که یکبار دیگر بگذارم که داند چه شود سوم کرت
 هم گذارد بعد از آن بر حمت حق پیوست کاتب حروف از والد خود سید محمد
 کرمانی رحمه الله علیه سماع دارد چون شیخ شیوخ العالم بر حمت حق پیوست
 و در مقام مقصد صبح قرار گرفت غسل دادند در محل چادر بے
 خواستند تا بالا سے جنازه شیخ شیوخ العالم باندا زند والدین بنده
 میگفت که مرا یاد است که میر یعنی سید محمد کرمانی چه کاتب حروف
 تجلیل در خانه آمد از والد و والد که جد کاتب حروف باش چادر بے طلبید
 چادر سے نوپید بسید محمد کرمانی داد و آن چادر بالا سے جنازه شیخ شیوخ العالم
 فریدالحق والدین قدس سره العزیز انداختند و اتفاق فرزند الدین شیخ شیوخ العالم

این بود که بیرون حصار اجودهن در مقامی که شهرا خفته اند اجادفن کنندید
 نیت بیرون حصار آوردند بعد از میان خواجہ نظام الدین که سپر محبوب
 شیخ شیوخ العالم بود رسید و او چاکر بود بر اسلطان غیاث الدین بلین
 در قصبه بیلی بود شیخ شیوخ العالم را در خواب دید که بخیرت خود میخواند خواجہ
 نظام الدین اجازت بستد و جانب اجودهن روان شد در آن شب که نقل
 شیخ شیوخ العالم بود در اجودهن رسید فاما دروازه های حصار بسته بودند
 شب بیرون حصار ماند و در آن شب که شیخ شیوخ العالم رحلت میفرمود
 و میگفت نظام الدین آمد ولیکن چه سو که ملاقات نشد چون بامداد شد خواست
 که درون درآید نزدیک دروازه رسیده بود که جنازه شیخ شیوخ العالم بیرون
 آوردند الغرض از برادران پرسید که کجا دفن خواهند کرد گفتند بیرون حصار
 نزدیک شهرداری که شیخ شیوخ العالم پیشتر آنجا مشغول بودند و مقام مروح
 است خواجہ نظام الدین گفت اگر شما شیخ شیوخ العالم را بیرون حصار دفن
 کردید شمارا بیخس اعتبار نکنند هر که زیارت شیخ شیوخ العالم بیایدیم از بیرون
 زیارت کند و بگذرد و بعد نماز جنازه هم بیرون کردند و با اتفاق آن شاهزاده
 باز درون حصار آوردند و درین مقام که مدفونست دفن کردند سلطان المشایخ
 میفرمود مردمی بخیرت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والین قدس سره الین
 آمد و گفت اگر فرمایا باشد حجره براس مسکینان که از بیرون آب و بهیزم می
 آرند از خشت بنا کنم شیخ شیوخ العالم فرمود که مدت هفت سال است که مسکو
 بنده نیت کرده است که خشت بر خشت نهند القصه آن مرد اولاد شیخ را
 بران داشت که حجره عمارت شود همچنان شد فاما بعد نقل شیخ شیوخ العالم
 آن حجره را خراب کردند و روضه نمبر که شیخ شیوخ العالم هم آنجا شاه سلطان
 المشایخ میفرمود که بهمت بخد شیخ شیوخ العالم خشت خام حاجت شد چون
 موجود نمی شد در خانه شیخ شیوخ العالم که خشت خام برآورده بودند از آن

و رختش فرو آورند تا در کج خریج شارب طیب اللہ مرقدہ و جعل خطیرة القدس مشوا
 پوشیده نماید که تولد حضرت شیخ اشیدوخ فرید الحق والبرین مسود گنجشکر در ۲۶۷۰ هجری پانصد
 شصت و نهم بود و اوقات حضرت ایشان در شش صد و شصت و چهار بود
 عمر حضرت ایشان تو دو و پنجاه باشد و اللہ اعلم و ارادت آوردن حضرت گنجشکر
 بحضرت خواجہ قطب الدین قدس اندر همه الغریرین پانصد و هشتاد و چهار بود
 بعد از ارادت آوردن هشتاد سال در عقده حیات بود طیب اللہ مرقدہ و جعل
 خطیرة القدس مشوا از حضرت سلطان المشائخ پرسیدند که عمر شریف
 حضرت شیخ اشیدوخ العالم فرید الحق والبرین قدس اللہ سره الغریرین چند سال
 بود فرمودند که نو و پنجاه سال و بوقت نقل این سخن میگفت یا محی یا قیوم
 سلطان المشائخ فرمود که اول شیخ سعد الدین حمویہ نقل کرد بعد از او بیست سال
 شیخ سیف الدین ماخرزی بنی از او بیست سال شیخ بہاوالدین زکریا بعد از او بیست
 سال شیخ اشیدوخ العالم فرید الدین قدس سره الغریرین سلطان المشائخ فرمود که خوش
 آمدی بود که شیخ بزرگوار در حیات بودند شیخ اشیدوخ العالم فرید الحق والبرین
 و شیخ ابوالغیث یمنی و شیخ سیف الدین ماخرزی و شیخ سعد الدین
 حمویہ و شیخ بہاوالدین زکریا قدس اللہ سره الغریرین ضعیف گوید قطعہ شیخ اعظم
 فریدت و دین و شیخ ابوالغیث و شیخ سیف الدین و شیخ سعدی حمویہ شیخ الوقت
 شیخ صاحب نفس بہاوالدین و بود شیخ پیر در یک عصر و مرکی بادشاہ دنیا
 و دین و منہم آن سلطان المشائخ و آن برہان الحق و آن سرور اولیا
 دین و آن پیشواے اصفیایے عالم یقین و آن عالم علوم ربانی و آن
 کاشف اسرار رحمانی و آن بطاہر و باطن آراستہ و بوجود مبارک خود امو
 عالم پیراستہ و آن والہ صفات حق جل و علی و آن عاشق ذات باری تعالی
 و آن معدن کان کرامت و آن صورت لطافت و آن بکثرت بکامیاب
 اولیا معروف و آن بہمہ اوصاف گزیدہ و میان اصفیا موصوف و تینے

بال کوفتائل خواجگان چشت از حضرت تاج محمد حضرت نظام الحق والدین قدس الدین حضرت سید

سلطان المشائخ نظام الحق و حقیقہ و اشترع والدین وارث الابنیا و المرسلین محبوب

سید سلطان الاولیا نظام الدین محمد محبوب لہی بن سید احمد بن سید

علی البخاری اچشتی الدہلوی قدس اللہ تعالیٰ اسرار ہم العزیز ابن ضعیف

گوید بیست ذاتے کہ در لطافت طبع و کرامت شش پشاش نبود و نیز نباشد در دنیا

امیر خسرو در مدح سلطان المشائخ چہ خوش گوید قطعہ قطب عالم نظام

ملت و دین * کافقاب کمال شد رخ * و ز جنید و ز شبلی و معروف *

یاد گاریے است ذات فرخ او * شیخ ایساں اگر چنین بودند * ورنہ بودند

ایچنین شیخ او * ہر سے درونہ دریاوش او کہ قدح ہائے الامال ہر کھنڈہ و

ہر لمحہ از عالم غیب از ساقی و سقاہم زبہہ شراباً طہوراً در میکشید بزرگے

خوش گوید بیست دریا کشم از کف تو ساقی * نگذارم نجر عمہ باقی * ذرہ اسرار

دوست بیرون نمیدار چنانچہ بار ہا میں مصرعہ بزبان مبارک او میرفت

مصرع مرداں ہزار دریا خوردند و نشنہ رفتند * این چہ قوت و حوصلہ بود

کہ تانفس آخر ہم بر قاعہ صحو بود این ضعیف گوید قطعہ جنید را کہ از صحاب

صحو میگیرند * بجنب قدرش او را نبود این مقدار * برفت راہ ہمیر دام پے

بر پے * چہا ریاری می را بکشت نیم یار * و اکثر درونہ مبارک او از غلبہ عشق

موج زدے بقوت صحو موز اسرار و دست نگاہد اشتے فاما نعم البدلے دم سرد

از سینہ مصطفیٰ بر آوردے آب دیدہ خون آلودہ گرم از راہ چشم چوں جوے آب

بیرون میراندے خواجہ شمس الدین دبیر خوش گوید بیست آہ سربستہ من

اشک مراد دل گفت * خیز بارے تو بیرون رو کہ گذریافتہ * و شیخ

سعدی در بنی چہ خوش گوید بیست گرفتہ آتش دل در نظر نمے آید * نگاہ

نے کنتی آب چشم پیدا را * شیخ عطار نیز خوش مینوید رباعی عاشقی چہیت

ترک جاں گفتن * سہ کو نمین بے زباں گفتن * ہر از ہائے کہ در دل پر نحویت

جملہ از چشم خون فشاں گفتن * اگر چہ ایس بادشاہ از اہل محبت از ازاران متاخر

سے نوشانیہ ایساں را پروردگار ایساں آب پاک۔

شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز بزرگے خوش گوید قطعہ
 خاقانی بعد از سہ مراتب آدمی زادہ بعد از سہ کتب رسید فرقاں و گل
 باہمہ خورمی کہ دارد و از بجایا گیا رسید بیستاں و لیکن بجمت و عشق باری تعالی
 کار خود از یاران اعلیٰ پیش برد و بر مشایخ کبار سبقت گرفت این ضعیف گوید
 بیت زمیں را با سما نسبت نیا شد و فلک با عرش کے دارد مساوات و
 کوئے محبت از میدان ہمسواران دین بچو بادشاہان مرداں در ریو دایں
 ضعیف گوید بیت تو بادشاہی و بیچارگاں اسیر کند و توشہ سواری و عشق
 خاک پائے سمنہ و نکتہ بندہ کمیندہ را چہ زہرہ و یارے آں باشد کہ وصف چہ نپیز
 بادشاہ بدین زبان ملوث کن این ضعیف گوید بیت بدین زبان ملویش
 مرا چہ زہرہ بود و کہ وصف ذات تو گویم من شکستہ گدا و در تمنی بزرگے خوش
 گوید بیت آسماں را چہ ثنا گوید بیچارہ زمیں و مدح خورشید چہ انداز سہا
 حق علم است و علام است آن زمان کہ خیال جمال ولایت این بادشاہ در دل
 میگذرد و تخیر و دہوش میگردم کہ چہ نوسیم و بچو جدا وصف ذات عظیم المثال
 در تحت عبارت و حیر استعارہ نیکنی بزرگے خوش گوید قطعہ دل خواست
 کہ آرد بہ عبارت و وصف رخ او با ستغارت و شمع رخ او زبانہ زرد و
 ہم عقل بسوخت ہم عبارت و شیخ سعدی خوش گوید بیت نشان پیکر
 خوبت نے تو انم داد و کہ از تامل آں خیرہ میشود بصرم و بجز خویش معترف
 میشود این ضعیف گوید بیت ترا صفت دل بیچارہ کے تو اند کرد و بجز خوش
 اقرار می کند اینک و بزرگے خوش گوید در تمنی بیت ماکہ در شکل یا حیرانیم
 ستر او صاف او کجا دانیم و با زچوں آتش محبت این سلطان المشایخ
 شعلہ میزند و آئینہ دل را کہ بگذرت بشریت آلودہ است بانوار محبت رو
 میگردد مذاقت نے ماند از زیر ہر موئے کے برتن این ضعیف است نعرہ
 شوق میخیزد مصرع نعرہ شوق مے زخم تار مے است در تم و امید از

فضل ذوالجلال لایزال متعال آنست که از دریای محبت این سرور شرف
 درگاه بے نیازی جبرئیل در کام این بیچاره که بوے ازاں بدور سید است
 بچکد مصرع امیر خوبان آخر گدایے کو بے توام ، این ضعیف گوید بیت
 زور در عشق مے میر و محمد پروده اے ساقی ، ازاں دریای عشق آمین تا او
 پیغمبر گردد و بعشق جمال آں بادشاہ دیں تالب گور قص کنان برود و شیخ
 سعدی گوید قطعه گر رسد از تو بگو شوم کہ بمیراے سعدی ، تالب گور باعزاز و کرا
 بروم ، در بدنام بدر مرگ کہ حشرم باقتت ، از سحر قص کنان تا بقیامت
 بروم ، فاما اعتقاد و محبت آں حضرت صادق است و یقین و اثق کہ این
 شکستہ را میاں بندگان سلطان المشایخ حشر خواہد بود زیر علم محبت آنحضرت
 جاسے خواہد یافت کہ گفته اند جو بندہ یا بندہ باشد من طلب کثیفاً و جلا و جلا
 و ذکر این بادشاہ دین مشتمل بر پانزواہ نکتہ است نکتہ اول در بیان نسب
 و حسب سلطان المشایخ قدس المدسره العزیز مقرر صاحبان عالم با آبا
 واجداد بزرگ و ارسا سلطان المشایخ از شہر بخاری بودند کہ کنج علم و کان تقوی
 است جد پدرین سلطان المشایخ را خواجہ علی بخاری میگفتند رے و جد ویراں
 را خواجہ عرب و ایں سرد و بزرگ مصاحب برادر یکدیگر بودہ اند و انجاریکیجا در
 لامور آمدند و از لامور یکجا در بداول آمدند چون در آں ایام قبۃ الاسلام
 شہر بداول بود ہما نجا سکونت ساختند و خواجہ عرب خواجہ ممکن بود و مال
 بسیار و بندگان پیشمار داشت و بندگان او بعضے بکسب بعضے مال او بخار
 میکردند الغرض خواجہ عرب دو فرزند داشت یک دختر و یک پسر خواجہ
 عبداللہ ابنہ خواجہ سعید ابنہ خواجہ عبدالعزیز ابنہ خواجہ حسن بہر ہار پشت
 حضور خواجہ مذکور بودند ہمیان این دو بزرگ اتفاق تواریت شد خواجہ عرب دختر
 خود آں ولیہ خدا سے آں رابو عصرلی بی زلیخا را رحمتہ اللہ علیہا کہ خاک
 پاک روضہ تمبر کرد ادا مروز در شہر دہلی در مان اہل درد و کعبہ حاجات در ماندگا

است بخواجه احمد بن علی پدر سلطان المشائخ سلیم کرد و اسباب دنیاوی
 باسم جہم چنانکہ رسم بزرگان است بدای شفیقہ اہل محمدی داد و حق تعالیٰ از ان
 صدق پاک این دکان کرامت و سرمایہ عشق و محبت یعنی سلطان المشائخ
 را پیدا آورد و روشنائی در عالم آزاں آفتاب جہانگیر طابہر گشت تا بواسطہ
 او جہانیاں در دنیا پرورش و در آخرت خلاص یابند شیخ سعدی گوید
 بیت آفرین خدایے بر پدرے کہ ازو ماند اینچنین سپرے ، بزرگے خوش
 گوید نظم پدرے کہ آ پنچناں خلف است ، مادرے را کہ اینچنین سپر است ،
 اقتابش بر آستین قیامت ، ماہتابش بر آستان درست ، الغرض سلطان
 المشائخ در عالم صغر بودہ کہ پدر سلطان المشائخ خواجہ احمد علی الحسین البخاری
 راجحمت شہ شبے اشفیقہ اہل محمدی والدہ سلطان المشائخ خواجہ بیدیکہ اورا
 میگویند از دو کس یکے را اختیار کن یا خواجہ احمد را یا پسر را یعنی سلطان
 المشائخ را آن پادشا من سلطان المشائخ را اختیار کرد چون روز شد آن
 خواب با بچکس گفت و در رحمت خواجہ احمد ترک اتھادی کرد و انچہ مطلوب
 و مطبوع آن بزرگ بود از ما کولات و مشروبات بد و رسانیدن گرفت
 تا بعد چند گاہ خواجہ احمد بر حمت حق پیوست و آن بزرگ ہم در سواد بد او بن
 مدفن یافت چنانکہ تا این غایت روضہ بقبر کہ او ہما بنجاست ماہوا المقصود سلطان
 المشائخ قدرے بزرگ شد والدہ در کتب فرستاد کلام اللہ بخواند
 و تمام کرد کتابها خواندن گرفت کتابے بزرگ نزدیک بود کہ تمام کند استاد
 سلطان المشائخ گفت کہ تو کتابے معتبر تمام میکنی ترا دستار نشندی
 بر سر مبارک خودے باید بست سلطان المشائخ این حکایت پیش والدہ
 خود گفت و آن مخدومہ جہاں کہ جہاتے در کشف حمایت اوست بدست
 مبارک خودیرسمانے برشت و دستارے از ان با فانیدہ چون سلطان
 المشائخ آن کتاب تمام کرد والدہ بزرگوار ترتیب طعمائے کرد و چند نفر

از بزرگان دین و علمائے اہل یقین را طلب کرد و در آن مجلس خواجہ علی مرتضیٰ شیخ جلال الدین تبریزی بود کہ نعمت دینی از ویافت و در آن زمان اکبر است مشہور گشتہ بود چوں طعام خرچ شد سلطان المشائخ آن دستار گرفت دست مبارک کردہ بمجلس درآمد تا در نظر این بزرگاں در سر بندد شیخ علی مذکور یک سہ دستار بدست مبارک خود گرفت و دوم سہ دستار بدست سلطان المشائخ داد سلطان المشائخ آن دستار کرامت بر سر بست اول سہ در قدم خواجہ علی آورد و خواجہ دعا کرد حق تعالی ترا از علمائے دین گرداناد و بپنہاں ہمت رساناد بعدہ سہ در قدم اہل مجلس سے آورد و دعا ہائے آن صادق را خریداری میکرد الغرض اچوں فقیر نعمت اللہ نوری در کتاب سیر الاولیاء دید کہ ذکر شجرہ طیبہ اجداد بزرگوار حضرت سلطان المشائخ خواجہ علی محمد البخاری وجد مادری سلطان المشائخ خواجہ عرب محمد بن حسین البخاری کاتب حروف کتاب سیر الاولیاء سید محمد بن سید مبارک بن سید محمد علوی کھنچی الکرمانی مندرج ساخته بود بنا بر این این شجرہ طیبہ اجداد بزرگوار خود خواجہ عرب و خواجہ علی جد حضرت سلطان المشائخ قدس اللہ سرہم العزیز معفنسن الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کہ از بزرگان خود بد صبح رسیدہ است دریں تکتہ دسیر الاولیاء با بشارت حضرت سلطان المشائخ تحریر یافتہ است و در نظر صاحبہ الدان عالم خواندناں اللہ تعالیٰ ابیات در شجرہ طیبہ

سوائے عبارت سیر الاولیاء کہ شجرہ طیبہ اجداد بزرگوار حضرت سلطان المشائخ حضرت نعمت اللہ نوری نوشندہ و حضرت نعمت اللہ نوری نیز ہم جد حضرت سلطان المشائخ چوں مناسبان مقام بود در مذکور حسب نسب حضرت تجر آمد و سوائے ذکر شجرہ طیبہ نیز سطر سے از احوال اولاد آنحضرت صلعم ہم نوشتہ بودند چوں خالی از فائدہ نبود نیز سطور شایانہ سوائے از نوشتہ معنی سیر الاولیاء لیکن بسبب آنکہ حسب الارشاد حضرت سلطان المشائخ بود بپہرہ بقلم آمد۔

ابیات

میکنم ذکر سے از اولاد بتول یاد گا کہ سے بود زین العابدین بود باقر نور چشم آن امام زدو بعالم جعفر الصادق بمسند موسی الکاظم امام نیک بخت

بعد حمد خدا و نعمت رسول از امام الحق حسین شاہ دین در جہاں من بعد او قائم مقام او چوں محل جانب فردوس را ند بیوہ ماند از شاخ آن عالی درخت

بود امام مسکین علی الرضا
ماند فرزندش محمد نیک نام
ز و علی الهادی اندر دهم ماند
آمد آنکه جعفر از و در وجود
گوهر روشن زکان جعفر است
از علی الصغیر جو عبید اللہ زاد
ز و علی آمد و دعالم را سعید
وز حسن آمد محمد یادگار
بود او سعید حسینی البخاری با خدا
سوے باغ خدا و ہم رو نهاد
اہل جنت را شدے او ہماں
سالک راہ ہدے عبد العزیز
احمد از و بے بود با طقے عظیم
داشت او شغل بزرگ از حق مدام
بود و انا و فقیہ روزگار
بود و صدر الدین ثمر از شاخ او
صالح آمد زان نکو فرد وجود
نعمت اللہ نوری از و السلام

ز ان فروغ شعل را ہدے
کرد او رحلت سوے دار السلام
چون فروغ حق بغر و سش رساند
آسماں سوے بہشتش رہ نمود
سرور عالم علی الاصفراست
گشت عالم خورم و آفاق شاد
ہم ز عبد اللہ احمد شد پدید
وز علی آمد حسن فرخ تبار
ماند از و خواجہ عرب فرخندہ زنی
آخر از و سوے خواجہ عبید اللہ
ماند از و خواجہ سعید اندر جہاں
ماند زان صاحب دل اہل تمیز
ز و حسن ماند از حسن عبد الکریم
ماند فرزندش بود طاہاش نام
ماند عبد القاہر از و یادگار
روشنی بخش چراغ کاخ او
در صلاح و نہد چون او کس نبود
ماند فضل اللہ زان عالم مقام

و کربسب اہل شجرہ طیبہ حضرت قطب الاقطاب محبوب لعالمین سلطان
المشاہد نظام الحق و الشرع والدین سید محمد نظام الدین اولیا
قدس الدرہ العزیز بن سید خواجہ احمد وجہ حضرت ایساں سید خواجہ
علی حسینی البخاری بن سید عبد اللہ بن سید حسن بن سید میر علی
وجہ ماوری حضرت سلطان المشاہد سید محمد نظام الدین بن سید خواجہ

عبدالحسین بن علی بن سید محمد بن سید حسن بن سید میر علی بن میر احمد بن میر علی
عبدالله بن میر علی صفیر بن سید جعفر بن سید علی الامام بن سید علی الهادی
اشقی بن الامام سید محمد بن ابجواد بن الامام سلطان الشهدا حضرت امام
علی موسی الرضابن الامام حضرت موسی کاظم الغیظین الامام الهمام حضرت
امام جعفر بن الصادق بن الامام حضرت محمد بن الباقر بن الامام علی حضرت
امام زین العابدین بن الامام فی الارض و اسما سلطان الشهدا حضرت امام
حسین الشهدی فی الکربلا بن الامام فی المغارب المشارق حضرت امیر المؤمنین
علی المرتضی و علیهم السلام و الاکرام و ائم الامام السعید الشهدی حضرت امام
حسین حضرت فاطمة الزهراء علیها السلام بنت حضرت افضل الانبیاء اکرم المرسلین
رسول القائلین سمر و الکائنات من غیر الموجودات رحمة للعالمین حضرت محمد رسول الله
تعالی علیه و آله و ائمه الطهاره و جمیع اصحابه الاحیاء و المبرور الاولیاء المحبوبین المقربین
حضرت الغفار برحمتک یا ارحم الراحمین و یا اکرام الاکریمین ذکر فرزند ان حضرت رسول
علیه السلام آنحضرت صلی الله علیه و سلم را چهار فرزند بود و مذ طیب طاهر قائم
ابراهم و چهار دختر خور و تیرین دختران آن سرور و کائنات صلی الله علیه و
سلم فاطمة الزهراء رضی الله تعالی عنهما و بزرگ ترین بنات آن سرور صلی الله علیه و سلم
زینب و ویرا با پسرخاله اش ابوالعباس بن الریح بن عیسی العزیز بن
عبد المتوفی عقد فرمودند و عیسی رقیه حضرت علیه السلام با عتبه بن ابی لهب
نکاح بسته بود بعد از موت او رقیه را بحضرت عثمان بن عفان رضی الله
عنه داد حضرت ایثار بجانب چشمه حیرت کردند سیوم ام کلثوم و نام او آمنه
بود و ویرا اول عتبه بن ابی لهب نکاح کرد او پیش از رسم دنیوی ویرا طلاق
داد بعد از وفات رقیه عثمان دادند بقول صحیح است بی بی فاطمه قوم حضرت
شاه مردان علی بی بی زینب قوم ابوالعباس بی بی رقیه قوم حضرت
عثمان چون بی بی رقیه فوت شد بعد از بی بی ام کلثوم را بحضرت عثمان

۱ ذکر فرزندان آن
حضرت صلی الله علیه
و سلم حضرت
نعمت الله نوری
رضی الله تعالی عنه
حسب الله شاره حضرت
سلطان المشایخ
رضی الله تعالی عنه
نوشته اند و سوری
عبارت سیر الاولیاء
بیبی زینب حضرت
نعمت الله نوری
داخل این کتاب
منوده شد -

دادند از آن سبب حضرت عثمان را ذوالنورین میگویند و فکر ازواج مطهرات آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم به ترتیب نکاح ایشان اول حضرت خدیجه بنت خویلد دوم مسو
 بنت رقیه سوم حضرت عایشه صدیقہ بنت ام رویاں مهر عایشه متاعی بود
 که به بنجاه درم از زندی برادری است آنکه هر او با نصد دریم بود و رسول علیه السلام آنرا
 فرض کرده تسلیم نمود چهارم حفصه دختر حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه مادر زینب
 پنجم حمیمه بنت زینب ششم ام سلمه بنت امی بنعمت زینب بنت جحش ششم
 جویریہ بنت حارث بن تمیم بن ثعلبہ الحارثی و ہم جدیہ بنت ابی اخطب میفرمود بیغمیر علیہ
 سلمہ زن دیگر بودند که بعضی از ایشان نکاح کرده و زفاف واقع نشدہ و بعضی ازینہارا
 خواستگاری کردند نکاح با ایشان اتفاق نیفتاد فاما سہاری سلمہ بودند اول ماتہ
 بنت شہعہ بنت قطیبہ دوم ریحال بنت زید عمر سیوم کنیز که زینب بنت
 جحش با آن سرور بخشیدہ بود و اما دختران و سہ زینب بزرگترین بنات آن سرور
 علیہ السلام و لادت او در جاہلیتہ در سال ششم از واقفہ فیل و پراپسہ خالہ اش
 ابو العباس عقد فرمودہ بودند و در روز بد چوں ابو قریش گفت من گوہی
 میدہم خدایکے است و محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بندہ و رسول اوست پس
 آنکہ بیرون آمد خود را به پیغمبر علیہ السلام رسانید آنسہ روز زینب را بہاں نکاح
 اول بوے باز کردند و روایت آنکہ محمد ید نکاح کرد مجمع الفتاویٰ وے عینہ -
 سَاءَ لَتُ الشَّيْخِ الْوَمَا مَحْمِدُ الدِّينِ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ عَنْ مَنْ لَهُ أَنَّهُ سَيِّدُ
 وَأَبِ لَيْسَ سَيِّدٌ هَلْ هُوَ سَيِّدٌ فَقَالَ أُسْتَادِي شَمْسُ الْوَعْمَةِ الْكُرْوَرِي
 رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ هُوَ سَيِّدٌ وَأَسْتَدَلَّ بِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ عَلَيْهِ مِنْ ذُرِّيَّةِ
 نُوحٍ وَآبِرَاهِمَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ مَحَبَّةَ الْوَمَا وَتِلْكَ مَحَبَّتُنَا إِنِّي هَا الْآيَةُ
 وَرُوَيْتُ فِي تَأْوِيلَاتٍ عَنْ عَلِيٍّ مِنْ أَوْلَادِ إِسْحَاقَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِثْلَ أَوْلَادِي
 مِثْلَ سَفِينَةِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ رَيْكَمَا الْحَيِّ وَنَ تَخَلَّفَ عَنْهَا هَذَا كَقَبِ
 تَكْتَمَةُ دَوْمِ دَرِيَانِ پِيَادَن مَجْتِ شَيْخِ شَيْخِ الْعَالَمِ فَرِيدِ الْحَقِّ وَالِدِيْنِ قَدْسِ سَرِ

سرہ العزیز سلطان المشائخ را و آمدن از بد اول در شهر مدلی بجهت تعلم سلطان المشائخ میفرمود را آنچه خورد بودم بقدر دو از ده ساله کم یا بیش لغت میخواندم مردے کہ اورا بوبکر خراطه و ابوبکر قوال ہم گفتند بے بجدت دستا ازین آمد لکہ از طرف ملتان آمدہ بود او حکایت کرد کہ من پیش شیخ بہاوالدین زکریا قدس اللہ سرہ العزیز سماع گفتہ ام و این قول میگفتم لَقَدْ كَسَعَتْ خَيْطُ الْهَوَا حَيْثُ كَبِدِي مصراع دوم یاد نماید شیخ زیاد و ادبہ مناقب شیخ بہاوالدین زکریا گفتن گرفت کہ انجا ذکر جنین و عقب جنین ناکنیز کانے کہ اس سیکند ہمہ ذکر میگویند این و مانند این بسیار گفت تیمنی بیچ درد دل من نشست بعد از آن حکایت کرد کہ از انجا در اجودین آمد شامے دیدم جنین و جنین الغرض چون مناقب شیخ شیوخ العالم فرید الحق الدین قدس اللہ سرہ العزیز در گوش من افتاد محبتہ و ارادتے بصدق و رد دل من در آمد تا چنان شد کہ بعد ہم نماز سے ذہ ذہ بار میگفتم شیخ فرید ذہ ذہ با میگفتم مولاناے فرید انکاہ میخفتم پس این محبت بغایتے رسید کہ جملہ باران مرا از تیمنی خبر شد چنانکہ اگر ازین سخنے پرسیدندے و خواستندے کہ سوگند دینہ میگفتندے سوگند شیخ فرید بنور بعد از آن چون شانزده سالہ شد م غنیمت دہلی شد پیرے عزیزی عوض نام ہمراہ شد در اثناے راہ اگر جابے خوف شیر و یا دزد بودے گفتے اے پیر حاضر باش و اے پیر مادر پناہ تو میردم من از تو پرسیدم کہ امیں پیر کرامیگوئی گفت شیخ شیوخ العالم فرید الدین زاد من قلع و اضطراب محب شیخ شیوخ العالم زیادہ تر گشت تا در شہر آمدہ شد قضا را ہم در جوار شیخ نجیب الدین متوکل برادر شیخ شیوخ العالم فرود آمدیم نکتہ سیوم در بیان علم و تبحر سلطان المشائخ نظام الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز سلطان المشائخ میفرمود چون در شہر درآمد سه چهار سال تعلم و تبحر کردم و ہمدراں ایام کہ تعلم میکردم اگر چه در صحبت متعلمان و انا بودے فاما کرات گفتے لکن میان شما سخوام ہم ماند و چند روز پیش میان شما نہ ام چنانکہ بقیہ این حکایت

شیخ شیوخ العالم

در نکته سکونت سلطان المشایخ تحریر یافته است مقصود از این سخن اینست چوں
 حق تعالی مجتنب نمود نصیب سلطان المشایخ کرده هم از ابتدا عی خاطر مبارک او بر آن
 بود که از همه قطع کند و بادوست بسازد مصرع که در یکدلی نیکی غم جان غم جانان منقول
 است که تعلم و علم سلطان المشایخ بحدی رسید که دنیا شغلان تیر طبع و دانشمندان
 کامل مشهور گشت و بخطاب مولانا نظام الدین بخت محفل شکن مخاطب گشت
 و از هر علی حقی تمام و نصیبی کامل بگرفت چوں در علم فقه و اصول فقه استحضار
 تمام حاصل کرد شروع در علم فضل کرد و بواسطه مولانا شمس المله والدین دامغانی
 که یار و سبق سلطان المشایخ بود و جدا درین کاتب و پیش شمس المله والدین
 که در علم و فضل در عصر خود مستثنی بود و بیشتر استادان شهر شکردان او بودند و این
 علم بحث کرد و چه مقام حریری یاد گرفت چوں این علم بکمال رسید شروع در علم
 احادیث نبوی صلی الله علیه و سلم نمود و کلمات آنکه چه مقام حریری یاد کرده بود و مشایخ
 الانوار یاد گرفت پیش مولانا کمال الدین زاهد که عالم و زاہد زمانه بود در علم حدیث روایت
 احادیث بے نظیر و یگانه عصب و مشارق الانوار بحث کرد و خوا مضای این علم در حدیث
 و صحیح سنه قصه و روایات احادیث باقصی الغایات تحقیق کرد نکته چهارم در بیان جز
 و فایق احادیث که سلطان المشایخ قدس سره الخیزه تقریر کرده است سلطان
 المشایخ میفرمود که من از مولانا و جبهه مله بن پانلی پرسیدم که در حدیث است
 اصنعوا کل شیء الا النکاح ظاهرا یعنی حدیث می آگایان که نکاح حرام است پس
 منتهی این چه باشد ساعتی تأمل کرد و گفت شما بیان فرمایید لقمه صحابه در بندگی
 حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم عرض داشت کرد چوں زنا حایض
 میشود بستر علیده میکنند ما را چه میفرمایید حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم فرمود اصنعوا
 کل شیء الا النکاح یعنی فرود گیر سایه و بالانصرون کنید و میفرمود که غیر علیله اسلام
 فرموده است صوفی الشهر ستره قاضی محی الدین کاشانی رحمة الله علیه

له کنید هر چیز را مگر نکاح را - سه روزه دارید روز اول ماه لا و روزه اجراه را -

و این شک از راوی است هر دو لفظ را معنی واحد است از اینجا است که در حدیث
 سماع شرط داشته اند و میفرمود رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرموده است حَبَّبَ
 إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ ثَلَاثَ الْطَيِّبِ وَالنِّسَاءُ ثُمَّ سَأَلْتَنِي فِي الصَّلَاةِ بَعْدَهُ فَرَمُودُ
 مقصود از این تا و عائشه است سبب آنکه از همه عمرها میل رسول صلی اللہ علیہ
 وآلہ وسلم جانبی بیشتر بود و مقصود از قُرْبَى الْعَيْنِي فِي الصَّلَاةِ فَاطِمَةُ است رضی اللہ
 عنہا آن ساعت او در نماز بود بعد از آن فرمود بعضی گویند مقصود از این نماز
 است اگر مقصود از این صلوة بودے صلوة را مقدم داشته برین دو چیز انگاه
 فرمود خلفاے راشدین نیز چون ابو بکر صدیق و عمر خطاب و عثمان و
 علی رضی اللہ عنہم بر فوق لفظ رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم سہ گان چیز گفتند
 اینکاه جبرئیل از حضرت عزت فرماں رسانید کہ من نیز سہ چیز دوست میدارم
 سَأَبُ تَائِبٌ وَعَيْنٌ بِأَيِّ وَقَلْبٌ خَاشِعٌ و میفرمود کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم
 بسیار جای فرموده است کسیکہ چنین کند او فردا با من در بهشت یکجا باشد
 و در بیان این حدیث اشارت بدو انگشت کرده انگشت شهادت و انگشت میانه
 و فرمود کہ تائِبٌ بعدہ سلطان المشائخ فرمود یعنی همچنین در جہ کہ مرا باشد بختین
 در جہ او را دهنند زیرا کہ انگشتان خلق کہ مترا انگشت میانه بلندتر از مسجہ اند
 اما انگشت میانه و شهادت از آن رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم هر دو برابر بودند
 و میفرمودند کہ مرا خواہی زاده بود او را بشوئے دادند آنم در در خانہ نیکوئی بود و والدہ
 ماجدہ من مرا گفت بخواب میان ایشان خلع کنم گفتم فرمان شما است شب آل در
 خواب دیدم کہ میگویند شیخ نجیب الدین متوکل رحمۃ اللہ علیہ می آید و والدہ را
 گفتم قدرے طعام برائے شیخ موجود کنند و والدہ فرمود در خانہ طعام کجا است
 بہر پیمایا شنیدم کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم با جماعتی می آید رقم پائے بوس
 کردم و گفتم یا رسول اللہ در خانہ من بیایید فرمودند چرخو اہی کرد گفتم طعامے پیش آرم
 بلہ دوست داشته شدہ است بطرف من از دنیا سہ چیز یکے خوش بودہ عورت خوب سیوم روحی
 چشم من در نماز یکے جوان تو یکندہ ہدم چشم گریان سیوم دل فرود نمی کندہ -

فرمودند و خانه تو طعام نجاست ہمیں زمان باو والدہ ہر اسے طعام چیزے بیگنتی
 شرمندہ شدہم گفتم یا رسول اللہ! جو اہم حدیثے از زبان پاک سید کائنات بشنوم
 پیغمبر فرمود صلی اللہ علیہ وسلم کل امری الا تزوجت بزواج و طلقت النفرۃ مینہ
 قبل قضی سکتین و یضیف سنۃ فی ملعق نۃ چون بیدار شدم تامل کردم واقع
 خواہر زادہ بود با ما دایں قبضہ با والدہ گفتم و گفتم چند گاہ صبر می باید کرد تا از مدت نکاح
 ایشان دو نیم سال بگذرد بعدہ صبر کردیم آن داماد نیک موافق طبع شد الغرض اجابت
 نامہ سبق گفتن علم حدیث کہ مولانا کمال الدین زاہد بخط مبارک خود در ذیل اشارت
 کہ سلطان المشائخ ازین بزرگ سماع دار زبشتہ است کاتب حروف نسخاں
 درین کتاب کتابت کردہ است و اینست بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الْحَمْدُ
 لِمَنْ لَهُ الْاَوْھَمَاءُ وَالْاِعْطَاءُ وَالصَّبَاحُ وَالرَّوَّاحُ وَالْمَدْحُ لِمَنْ لَهُ الْاَوْلَادُ وَالْمَغْنَمُ
 وَالصَّبَاحُ وَالْمَدْحُ وَالصَّلَوةُ الْقَصَاحُ عَلٰی ذٰی الْقَضَائِلِ السَّمَاوٰی وَالْاَلْمَیَّةِ
 وَالْکَلَامِ الْمُبْتَاحِ وَالْمُنَاقِبِ الْعُلَیَا وَالْاَحَادِیثِ الصَّحَاحِ صَلَوةٌ تَدَّ وَفَمُ
 ذَوَامِ الصَّبَاحِ وَالرَّوَّاحِ وَبَعْدُ قَاتَ اللّٰهُ تَعَالٰی وَفَقَّ الشَّیْخُ الْاِمَامَ الْعَالِمَ
 النَّاسِکَ السَّالِکَ نَظَرَ اللّٰہِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ اَحْمَدَ بْنِ عَلٰی مَعَ وَفُو رَفِیْضَہِ
 فِی الْعِلْمِ وَبُلُوغِ قُدْرَتِہِ ذَمِّ وَہِ اَحْلَمَ مَقْبُولِ الْمَشَیْخِ الْکِبَارِ مَنْظُومِ الْعُلَمَاءِ
 الْاَوْخَارِ وَالْاَبْرَارِ اَبَانَ قَسْرَہُ هَذَا الْاَوْھَلِ الْمُسْتَخْرَجِ مِنْ الصَّحَاحِ عَلٰی سَاطِرِ

سہ ہرگز کہ بزنی با ہر خود را مردی و طاعتی ہماں زن جدای را از آن مرد پیش از گذشتن بی نیم سال بر آن ملعون است
 یعنی زانہ شدہ است از رحمت اللہ تعالیٰ ترجمہ اجازت نامہ سبق گفتن علم حدیث کہ مولانا کمال الدین زاہد بخط مبارک
 در ذیل اشارت کہ سلطان المشائخ ازین بزرگ سماع دار زبشتہ است کاتب حروف نسخاں درین کتاب بعبارت
 عربی کتابتہ ترجمان بعبارت فارسی بظلم آمد بسم اللہ الرحمن الرحیم جمیع ثنا دستایش مختص است مرکبے را کہ ہماں
 پنجشش صفت است صحیح و شام درست و مستوی مختص است مرکبے را کہ درست تعرف اوست ہمہ
 نعمتہا صحیح و ثنا و جہتہا صحیح نہایت بر صاحب کبھاسے کلاں تر و بر صاحب نکتہ ہا و سخنہا کہ کبھہ بستگی ہاست
 و بر صاحب نفست ہاست بزرگتر و بر صاحب یرت ہاست صحیح و صلواتے کہ پایا دار است پایا یری صحیح و شام وعد
 ثناے و صلوات نیست کہ نہ تھا توفیق داد بزرگ امام و داد بسیار پرستندہ خدا و روندہ جو را حق نظام الدین
 محمد پسر احمد پسر علی بخاری را با وجود بسیار فضل او در علم و کمال بلاغت قدرت او در مرتبہ علم پر زبشتہ شہ شیمان
 بزرگ ترش کرد ہندہ غامان نیک و نکو کارانی کہ خواندین مصل و فی این کتاب کہ بر آورد شدہ است از

هَذِهِ السُّطُورُ فِي زَمَنِ الزَّمَنِ الْحَارِ وَدُرُورِ الْأَمْطَارِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ قِرَاءَةٌ
 بِحُسْرٍ وَأَنْتَانِ وَتَنْقِيحٌ مَعَانِيهِ وَتَنْقِيحٌ مَعَانِيهِ وَكَاتِبُ السُّطُورِ بِزُورِيهِ قِرَاءَةٌ
 وَسَمَاعًا عَنِ الشَّيْخَيْنِ الْأَمِينَيْنِ الْعَالَمَيْنِ الْكَامِلَيْنِ أَحَدُ الشَّيْخَيْنِ مَوْلَانَا
 شَرِاحُ أَنْكَارِ اللَّيْثِيْنَ فِي أَخْبَارِ الصَّحِيحَيْنِ وَالْآخَرُ صَاحِبُ الدَّرَجَاتِ الْمُنِيرِينَ
 الْأَوْيَامِ الْأَوْجَلِ الْكَامِلِ مَالِكِ رَقَابِ النَّظْمِ وَالْكَثِيرِينَ هَذَا الْمَلِكُ وَالَّذِي فِي مَجْمُوعِ
 بِنِ الْإِي الْحَسَنِ أَسْعَدُ الْبَلِيغِي رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا رَحْمَةً وَأَسْعَدُ بِنَابَهُ
 وَشَفَاهَةً وَهَذَا يَرُوي بِيَانَهُ عَنْ مَوْلَانِيهِ وَأَجْرَتْ لَهُ أَنْ يَبْرَهُ عَنِّي مَا هُوَ
 الْمَشْرُوطُ فِي هَذَا الْبَابِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ وَأَوْصِيئُهُ أَنْ لَا يَكُنِيَ لِي
 وَأَوْلَادِي فِي دَعْوَاتِهِ فِي خَلْقِهِ وَصَحَّحَهُ الْقِرَاءَةُ وَالسَّمَاعُ فِي الْمَشْرِيقِ
 الْمُنَسَّوْبِ إِلَى نَجْمِ الدِّينِ أَبِي بَكْرٍ التَّوَّاسِي رَحْمَةُ اللَّهِ فِي بَلَدِ دَهْلِي
 صَاحِبًا لِلَّهِ عَنِ الْأَقَاتِ وَالْعَاهَاتِ وَهَذَا أَحْطَى أَضْعَفُ الْعِبَادِ لِلَّهِ وَخَيْرُ
 خَلْقِهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمَلِكِ الْمَلْقَبُ بِكَمَالِ الزَّاهِدِ وَالْفَرَعِ
 مِنَ الْقِرَاءَةِ وَالسَّمَاعِ وَكَتَبَ هَذِهِ السُّطُورُ فِي الثَّانِي وَالْعَشْرِينَ مِنْ
 رَبِيعِ الْأَوَّلِ سَنَةِ ثَمَانِينَ وَسِتِّ مِائَةٍ حَامِدًا لِلَّهِ تَعَالَى وَمُصَلِّيًا عَلَى
 رَسُولِهِ سُلْطَانَ الْمَشَائِخِ فِي فِرْمُودِ كِهْ أَيْ مَوْلَانَا كَمَالِ الدِّينِ زَاهِدِ بُونُوعَلَمِ

چون صحیح مسلم و صحیح بخاری بر نویسنده این سطر از اول آن کتاب تا آخر آن کتاب خوانند بجز دو کوشش و استواری
 صوابی و شک کردن معانی آن کتابی وقت کردن در بنامه ای آن کتاب نویسنده این سطر و اوست بیکند این کتاب
 از سید خوانند و شنیدند از دو شیخ پیشوا و انا و کمال بوزان دو شیخ جمع کنند شرح آثار سیدین و خبر های دو شیخ و شیخ دیگر
 صاحب رس بیست صاحب علم ظاهر و صاحب علم باطن صاحب علم منبر یعنی اعظم علم شریعت علم طریقت پیشوا و بزرگتر
 و کمال تر فاروقی و انا و نظیر شریک ملتین بن محمد ابوالحسن سعید نجفیت حجت خدا بود بر آن بر دو شیخ رحمت بسیار
 از سید نوشتن از روی بنامی و آن بر دو روایت می کنند این کتاب از جمع کنند که این کتاب حیات ادام من مراد سلطان
 المشایخ را بیک روایت کن از چنانکه اگر شرط کرده شده که در علم حدیث خدا و انما ترست با بنام کار و رحمت کرد من آن
 سلطان المشایخ را بیک فراموش کند مراد اولاد مراد و عالمی نویسنده و رحلت خود دوستش مراد از خواندن شنیدن این
 کتاب سید و کفر و سب بسوی نجم الدین ابی بکر التلو ای رحمت کند خدای تعالی او را در شهر و ملی نگاه دارد و امد تعالی
 این شهر را از آفات کند نگذارد و این خط ضعیف ترین بنده که الله تعالی و حقیر ترین خلق آن خدا محمد پسر احمد پسر محمد الماکلی
 نقیض شده است کمال آنده فارغ شد از خواندن شنیدن این سطر حاصل گشت و تاریخ نیستیم هم از ماه ربیع الاول در شهر
 همدان و بیست و هفت و هشت صد و آن حال که حمد کند که الله تعالی را در دو روز و در شش ماه بر رسول خدا صلی الله علیه و سلم و جنت علیکم السلام

و کمال تقوی و ورع موصوف و مشہور بود از دیانت و صلاحیت و علم و عمل او سلطان
 غیبات الدین بلبن امار اللہ بر ما تہ رسید سلطان را آرزوئی آں شد کہ خدمت
 مولانا زید کمال الدین را امامت خود فرماید بدین سبب خدمت مولانا کمال الدین
 را پیش خود طلبید چوں مولانا پیش سلطان رفت سلطان فرمود کہ ما در کمال علم و
 دیانت و صیانت شما اعتماد تمام است اگر با ما موافقت کنی و امامت من قبول
 کنی محض کرم باشد و ما را قبول نماز خویش بحضرت ذوالجلال و ثوقی تمام حاصل
 شود خدمت مولانا فرمود کہ در ماجز نماز چیزے دیگر نمانده است اکنون بادشاہ
 چه میخواہد کہ این ہم از بارہ و چوں خدمت مولانا این جوایب صلاحیت دین گفت
 سلطان ساکت شد و دانست کہ این بزرگ قبول کردنی نیست بمعزرت بسیار
 بار گردانید سلطان المشائخ می فرمود کہ من شش سیارہ کلام اللہ و سہ کتاب سنی
 قاری بودم و دو سماع دانشم و شش بابی عوارف پیش شیخ شیوخ العالم گذراندم
 و تمہید ابو شکو رسالی تمام پیش شیخ شیوخ العالم خوانده ام چنانکہ نسخہ اجازت
 سبق گفتن تمہید ابو شکو رسالی لسان مبارک شیخ شیوخ العالم فریاد حق والدین
 با خلافت نامہ سلطان المشائخ کہ مولانا بدر الدین اسحاق کتابت کردہ است در
 مکتبہ بیان خلافت سلطان المشائخ درین کتاب تحریر یافتہ است نظر صاحب لانا
 عالم خواهد بود انشاء اللہ تعالیٰ نکتہ پنجم در بیان رفتن سلطان المشائخ در اجودہین
 و ادرات آوردن بخدمت شیخ شیوخ العالم فریاد حق والدین قدس سرہ العزیز سلطان
 المشائخ می فرمود کہ در اثناے تعلم آرزوئی پایے بوس شیخ شیوخ العالم فریاد الدین
 نور اللہ مرقدہ غالب در اجودہین رقم روز چہار شنبہ بود کہ سعادت پایے بوس
 شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر حاصل کردم نخستین سخن کہ از شیخ شنیدم این بود بیت
 اے آتش فراقت دلحا کباب کردہ بہ سیلاب اشتیاقت جانہا خراب کردہ بہ
 بعد از ان خواستم کہ شرح اشتیاق خدمت ایشان باز رانم و بہشت حضور حضرت
 شیخ علیہ کردہ ہم قدر گفتم کہ اشتیاق پایے بوس عظیم غالب بود چوں اثر

بو هشت درس دید این لفظ بر زبان مبارک را از لیکل داخل دهنش آمد بعد از آن روز
 بخدمت شیخ شیوخ العالم بیعت کردم قانیت حلق شد ششم زیر محلقوق شده میان
 متعلماں بودن مرا شرم آمد و دوم روزاں سے پنجم کیے بخدمت شیخ شیوخ
 العالم ارادت آورد مولانا بدرالدین اسحاق اور اخلق کرد دیدم در نور سے پیدا
 شد بعدہ دو سہ کس دیگر را دیدم حلق کردہ از دروں بیروں آورد انوار سے در ایشان
 ظاهر شد خاطر میل کرد کہ من نیز محلقوق شوم بخدمت مولانا بدرالدین گفتم کہ من
 میخواهم حلق کنم خدمت مولانا بدرالدین بخدمت شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر عرصہ
 من گذرانید ہمازماں فرماں شد کہ حلق کنن فی الحال حلق کردم بعدہ شیخ شیوخ
 العالم فرمود کہ بجهت این متعلم غریب جماعتی نہ کہت راست کنیہ چود جماعت خانہ
 کہت راست کروند من با خود گفتم من بارے ہرگز بر کہت خواہم خفت زیرا چہ
 چہ میں مسافران عزیزاں و حافظان کلام ربانی و عاشقان در گاہ رحمانی جوینم
 کہ بر خاک مے غلطی من چگونہ و کہت بغلط میں خبر بمولانا بدرالدین اسحاق
 رسانیدند مولانا فرمود کہ ادرا گوئی کہ تو گفستہ خویش خواہی کرد و یا فرمان شیخ بجا
 خواہی آورد گفتم فرمان شیخ بعدہ گفت کہ برو بر کہت بخسب سلطان المشائخ
 پرسیدند کہ شہاچہ سالہ بودید کہ بدولت ارادت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین
 طیبیہ مرقدہ مشہد پد فرمود کہ بیست سالہ بعد از ان بخدمت شیخ شیوخ العالم
 عرضداشت کردم فرمان شیخ چیست ترک تعلم گیرم و با وارد و نوافل مشغول شوم شیخ
 شیوخ العالم فرمود کہ من کسے را از تعلم منع نکم انکم کن انہم کن تا غالب کہ آید
 در دیشے را قدرے علم باید و میفرمود سہ کرت بخدمت شیخ شیوخ العالم کبیر
 رفتہ ام ہر سال یکبار بعد از ان کہ نقل فرمود ہفت بار دیگر رفتہ شدہ است یا ش با
 اما اغلب گماں اینست کہ ہفت بار رفتہ ام چنانکہ در خاطر بچہن مقرر است کہ
 در حیات و تہات دہ بار رفتہ شدہ است بعد از ان فرمود کہ شیخ جمال الدین
 ہانسوی ہفت بار رفتہ است از ہانشی شیخ بچیب الدین متوکل نوزدہ بار

رفته است چنانکہ در ذکر شیخ نجیب الدین متوکل تحریر یافته است مکتبہ ششم
 در بیان آنکہ چون سلطان المشائخ بعد آوردن ارادت از شیخ شیوخ العالم
 فرید الحق و الدین قدس المدسره الغیز در شہر دہلی آمد کجا با سکونت داشت
 و از شہر در غیاب پور چگونہ آمد کاتب حروف از والد خود سید مبارک محمد کرمانی
 سماع دارد چند سال کہ سلطان المشائخ در شہر مے بود بی خانہ بلکہ نہ داشت
 و ہر تمامی عمر خود مقامے باختیار خود نگرفت چون از بد اول آمد در سراسے میان بازار
 کہ از سراسے نمک ہم گفتندے فرود آمد و والدہ ہمیشہ را ہما تجا داشت و خود در بارگاہ
 فلاں تو اس کہ پیش در سراسے مذکور بود ساکن شد و امیر خسرو و ہمدراں محلہ خانہ
 داشت بعد چند گاہ خانہ راوت عرض خالی شاہ پسران او در اقطاع رفتن بوسیله
 امیر خسرو کہ راوت عرض جدا دین امیر خسرو بود سلطان المشائخ در آن
 خانہ رفت فریبی سال در آن خانہ بود و این خانہ متصل برج حصار دہلی نزدیک دروا
 متہ و پل بود چنانکہ برج حصار داخل عمارت خانہ مذکور آمدہ بود و عمارت ہما رو اتقا
 بس رفیع داشت سید محمد کرمانی جد کاتب حروف ارا جو دین ماتبع ہم در آن خانہ
 بنجرت سلطان المشائخ آمد و آن خانہ سہ پوشش داشت پر پوشش فرود سید محمد
 کرمانی ماتبع می بود و پوشش میانہ سلطان المشائخ می بود و در پوشش بالا
 یاراں مے بود و طعام ہما تجا خرج شدے و خدمت الدیفہر بود در آن ایام جز
 بشر و من کہ خود بودیم از خدمتگاران دیگر کسی نبود تزیین طعام افطار سلطان المشائخ
 جدہ کاتب حروف کہ بہ بیعت بنجرت شیخ شیوخ العالم فرید الدین شرف بود
 کردے و طعام بوقت افطار سید محمد کرمانی جد کاتب حروف کہ ہم ضرقہ سلطان
 المشائخ بود پیش بردی فاما خدمت خاص از وضو سازانیدن و کلوخ و مستراح
 بردن و جز آن والدیفہر و کہ من بیکروم الغرض در اثنا و این حال پسران راوت
 عرض از اقطاع برسیدند و خانہ خالی کنانیدن گرفتند و سلطان المشائخ را آنقدر
 فرصت ندادند کہ مقامے دیگر بگیرد و مراتب ملکی خود را در آوردند سلطان المشائخ

بضرورت از آنخانه برخاست کتا بهای سلطان المشایخ که جز آن رخت دیگر
 نبود بر سر کردیم در مسجد چیمه در پیش خانه کمرج بقال آوردیم یک شب سلطان المشایخ
 در آن مسجد نماز و سید محمد کرمانی جد کاتب حروف اتباع را در دلیلیز چیمه در فرو آورد
 دوم روز آن سعد کاغذی که از مریدان شیخ صدر الدین بود این ماجرا شنید
 بخدمت سلطان المشایخ آمد و تقطیم و المباح بسیار سلطان المشایخ را
 در خانه خود برد و بالای بام بارگاہی داشت سلطان المشایخ را آنجا فرو آورد
 و بجهت سید محمد کرمانی مقامی دیگر ترتیب کرد سلطان المشایخ یکماه در آن بارگاہ
 بود بعد از مدت سلطان المشایخ از آنجا برخاست و در سرای رکابدار که متصل
 پل قیصه بود در میان آن سرای خانه بود در آن ساکن شد و سید محمد کرمانی
 در سرای مذکور حجره بود اتباع را در آنجا فرو آورد بعد از مدت سلطان
 المشایخ از آنجا برخاست و در خانه شادی گلانی میان نیسال دو کاہنای
 محمدیموه فروش مقامی بود آنجا بودن گرفت و بینیاں فرزندان و اقربای
 شمش الدین شہر بار معتقدان سلطان المشایخ بودند سلطان المشایخ
 را بتقطیم تمام در خانه شمش الدین شہر بار آوردند ساہبا سلطان المشایخ در آنخانه
 بودند و راحت و جمعیت بایشتر در آنخانه روبے داد و بیشترے باران از اجود ہن
 کہ رسید خدمت سلطان المشایخ را در آن خانه یافتند و در آنمحل عزیرے
 بود و صاحب نعمت کہ اورا خواجہ محمد نعلین دو ز گفتند بے میوست انگشتان
 مبارک ادا ز رنگ نعلین رنگین مے بودند اورا با ہمتہ خضر ملاقات بود الغرض
 این بزرگ سلاطین المشایخ را در خانه خود ہماں طلبی و وسوسہ یار عزیزان دیگر بود
 قدرے کھچسبار بود از باران ہنر پیش آورد چون آن را خوردند آغاز کردند کہ در
 کچھری نمک بیخ فرمود کہ اے باران چہ مے عنبر ز تنے طیب آمیز آغاز
 کرد سلطان ان بیخت و پیش شما آورد الغرض بعد از آن دایں عزیز قدرے نمک
 در خانه داشت

از خانہ را و عرض در مسجد چھپر وارد آمد ہمدراں شب در خانہ راوت عرض آتش
 گرفت تمامی عمارت ہائے رفیع و روایات بے نظیر با زمین پست شد الغرض در ہر خانہ
 کہ سلطان المشائخ ساکن میث بسید محمد کرمانی جا کاتب حروف با اتبلیع برابر بیو
 و سلطان المشائخ را در آن ایام اتفاق ماندن شہر بنو دچنانکہ سلطان المشائخ
 مے فرمود کہ در ایام قدیم مراد لں دریں شہر بنو در روزے بر سر حوض قتلخ جا
 بودم در آن ایام قرآن یاد مے گرفتم درویشے دیدم بخی مشغول نزدیک اور فتم از و
 پرسیدام کہ شما ساکن این شہرید گفت آسے گفتم بطبع خود ساکن یہاں شید گفت خیر
 بعد از آن اندرویش حکایت کرد کہ من وقتے درویش عزیزے را دیدم از دروازہ
 کمال بہروں برب خندق ہم نزدیک دروازہ کمال زمینے است بلند در
 حظیرہ شہر بان اند الغرض اندرویش مرا گفت کہ اگر میخواہی ایمان سلامت بری
 ازین شہر بہروں شو ہماز ماں من غنیمت کردم کہ ازین شہر بروم ولے بموانع مانده
 شدت بہت پنجال باشد کہ غنیمت من مقید است لے رفتہ نئے شو و سلطان
 المشائخ مے فرمود چوں من این سخن از آن درویش شنیدم با خود مقرر کردم
 کہ دریں شہر نہا تم چند جا بے دل من شد کہ بروم نختے دل کردم کہ در قصبہ نیپالی
 بروم در آن ایام ترک آنجا بود مقصود ازین ترک امیر خسرو بود با ز فرمود کہ یک
 دل کردم کہ در بہتالہ بروم کہ موضع نزدیک است الغرض در بہتالہ رفتم
 سہ روز آنجا بودم بیچ خانہ نیا فتم نہ کروی نہ کرای دیریں سہ روز ہماں کیے بودم
 چوں از آنجا باز گشتم این اندیشہ در خاطر مے بود تا وقتے جانب حوض رانی و
 باغے کہ آن را باغ جسرت گویند با خدا مے مناجات کردم وقتے خوش بود گفتم
 خداوند! مرا بے باید کہ ازین شہر بروم جائے با اختیار خود منہ! آنجا کہ خواست
 آنجا باشم در نیماں آواز آمد کہ غیث پورہ مرے چوتے غیث پورہ را ندیدہ بودم
 و نیدہ اسم کہ غیث پور کہ جاست چہن آسں آواز شنیدم بردستے رفتم اندو
 نقیبے بود نیش پوری چہاں در خانہ اور فتم مرا گفتند کہ در غیث پور رفتہ بہت

من بادل خود گفتیم کہ میں اس غیاث پورا راست الغرض بااوشده در عیاشیوں
 آمد آنروز آن مقام پچنین آبادان بنود موصیئے مجہول بود بیامدم سکونت کردم تا آنگاہ
 کہ کمقیبا دور کیلو کہری ساکن شد در آن عہد اینجا خلق انبوه شد از ملوک و امرا
 وغیر آن آمد و شد خلق و فراحت ایشان بسیار شد با خود گفتیم از اینجا ہم باید رفت
 دریں اندیشہ بودم ہماروز نماز دیگر جوانے در آمد صاحب جسے اما نزار گشتہ
 واللہ اعلم از مردان غیبیہ یا کہ بود الغرض چون بیامدا دل سخن با من این گھنت
 آنروز کہ مرشدی نمیدالنتی کا نگشت نماے عالی خواہی شد + امروز
 کہ زلفت دل خلقے بر بود + در گوشہ نشینت نمیدار دوسو + بعد از ان این سخن
 گفت کہ اول بار سے مشہور نباید شد چون این کس مشہور شد باید کہ چنان مشہور
 شود کہ فرداے قیامت از روی رسول صلی اللہ علیہ آک وسلم شہ منہ نما
 انگاہ این سخن گفت آن چہ قوت چہ حوصلہ باشد کہ از خلق گوشہ گیر نہ و کج مشغول
 باشد یعنی قوت و حوصلہ آن باشد کہ با وجود خلق مشغول حق باشد چون این سخنہا
 تمام کردم من قدر سے طعام پیش آوردم خورد من ہماں زمان نیت کردم ہمیں
 جاے خواہم بود چون این نیت کردم قدر سے از ان طعام بخورد و برفت و پیش
 ازین اورانیدیم عرض میدارد کاتب حروف برانجام کہ ہمت نہمت سلطان
 المشائخ پیوستہ بر آن بودے کہ ہیج آفریدہ را اطلع بر مشغول ہماے من نباشد
 و از خلق بجلی اعراض کند و حق مشغول باشد و دلیل بدین سخن آنست کہ جو زور
 در ایام جوانے کہ مرا یا خلق نشست بر جاست بودہ است ہر
 می آمد کہ کے باشد از میان اینہا بروں آیم اگر چہ
 و مشغولے در بحث ہم باران نعت گرفت چنان
 شمانخواہم بود من چند روز سے ہماں شمام
 شیخ شیوخ العالم پیونہ شود فرمود آرسے
 نگرفت تا آن غامت کہ از غیب اذن

کوشید که میفرمود من بود اول از این گان می شنیدم که شیخ خضر یاره دوزور بهما
 خالقے دارد و رویش را خدمت میکند نیت جزم کردم که بروم و غلام
 بجگان اورا تعلیم بکنم بچند گاه آید گان آمدند و بدست ایشان مکتوبے بمن فرستاد
 و در آن اخلاق و مردم بهاب یار پیدا کرد دستم که او هم مرا شناخت آنجا زوم و
 فرمود که من در خطیره میروم در اثناے راه بریں پیغمبر بهماے خود نظر منے
 اقتدار زومے برم اگر این کسے را همین مقدار هم می باشد بهتر باشد و میفرمود که
 در اول مرا گاه گاه در اول بودے مخالفت مردان غیب میسر گرد و باز اندیشیم
 که این چه تمناست دنیا مصالحتے بهتر باید کرد میفرمود که مردان غیب اول
 او ازین دهنده سخن مے شنو اند بعد از ان ملاقات کتن بعد از ان مجربا بند
 در آخر این حکایت بر لفظ مبارک راند تا مقام باراحت است آنجا که این
 کس راسے بر نذکمتے منتقم دریاں مجاهده هاسے سلطان المشائخ که در اول
 حال بود قدس السمره العزیز سلطان المشائخ میفرمود که من برابر شیوخ شیوخ
 العالم فرید الحق والدین قدس السمره العزیز در کشتی نشسته بودم بسیار ارا
 حاضر و ایام تموز بود و یاراں ہر ماں بر مے خاستند و سایہ میکردند و بچراں وقت
 قیلو لہ شہرہ خفتند و این دعا گو نشسته گس میراند شیخ شیوخ العالم بیدار
 فرمود کہ یاراں کجا اند گفتم قیلو لہ کردہ اند فرمود بیا ترا چیزے بگویم آغاز کرد و چون
 در و طلی بروی در مجاہدہ باشی بیکار بودن پنج نیست روزہ داشتن نیمے نیست
 نماز و حج نیمے راہ مولانا بدرالدین اسحاق گفت کہ شیخ
 تو بودینے دریں سفر از بخشش شیخ شیوخ العالم
 المشائخ میفرمود در آن حال چنان در ذوق
 کہ ام مجاہدہ پیش گیرم بجا یاراں رسیدم
 بہر پیش گرفتم قاما چون از پیش شیخ
 خلل میشود سلطان المشائخ میفرمود

در عہد عثمانی کہ در آنوقت دو جیل منے خرپڑہ بود بیشتر از فصل گذشتہ بود کہ من خرپڑہ
 پنجشیدہ بودم و بر آں خوش مے بودم و آرزو مے بردم اگر باقی فصل ہم خرپڑہ خوردہ نشو
 نیکیا باشد تا در آخر فصل مردے چند خرپڑہ و چند تاں پیش من آور و چون از غیب
 ہما نزد آں فصل خوردہ شد بعدہ فرمود یک شہار و زگد شستہ بود و شب دیگر آمدہ
 نصفے ہم گذشتہ کہ چیزے خوردہ بودم در آں ایام بیک عتیل دو سینان میاں مید
 مرا یکہ انگ ہم بنودے تمان ہم بخورم و والدہ ہم شیدہ من و دیگر آدیان خانہ کہ در موت
 من مے بودند ایشان را ہم ہمیں حال بود و اگر در چیں حالے کسے نہاتے و یا شکاری
 و یا جامہ ہمیں بیاوردے اگر چہ از وقتن آں غرض حاصل شدے فاما من بچیں
 نڈر مے ہم بر آں ساختے کہ از غیب سیدے و پیدا ست کہ ازاں گرسنگی نزود
 و سچ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ روایت می کند کہ من از سلطان المشایخ شنیدم
 در آں ایام کہ من در بچہ کہ نزدیک دروازہ مندہ ایست مے بودم سہ روز گذشتہ
 بود بر من چیزے نرسیدہ مردے بیاد تختہ و بر بزدے کے لگنم برو بہ بین بر در کیت
 آنکس رفت در باز کرد مردے کا سہ پڑ کھجوری آگن دا دورفت من نفتم آنکر
 رانے شناسی گفت نمے شناسم آں کھجوری خوردیم آں ذوق و آں حلاوت کہ
 در آں کھجوری خشک یا نفتم تا این زمان در بچ طعمائے نمے یا ہم ویر نعتے کہ بدیں
 ضعیف میرسد طفیل آئندہ خوردہ نمے شود و مے فرمود والدہ مرا یا من چیاں
 مہبود بود روزے کہ در خانہ ما غلہ بنودے مرا گفتے کہ امروز ما جہان خدایم در
 ذوق این سخن پیوم قضا را مردے یک تنکہ رانلہ در خانہ ما اور چند روز متواتر
 ازاں مان مے کردن من تنگ آمد کہ والدہ کے خواہندہ گفت کہ ما جہان خدایم
 تا آں غلہ کم شد والدہ مرا گفت امروز ما جہان خدایم یک ذوقے و راحتے درین
 پیدا شد کہ از صفت متواں کرد کاتب حروف از والد خود سید مبارک محمد
 کرمانی رحمۃ اللہ علیہ سماع دارد کہ مے فرمود پیش ازین در خیانت پور در سلطان
 المشایخ زنبیل میگرددانیدہ بوقت افطار پر کالہ ہاسے نان کہ در آں زنبیل

اقتادے پھرتے سے آوردند افطار سلطان المشایخ وقتی چند نفر سے کہ ملازم انحضرت
 سے بودند از آن بودے و کتاب حروف از سید السادات سید حسین علی کرمانی صاحب کتاب
 حروف سماع داردے فرمود در پیش بوقت افطار سلطان المشایخ در آمد و کم از آن
 پر کاہے نان زنبیل مایده کشیدہ میخواستند کہ افطار کنند این در پیش دانست
 طعام خرچ کرده اند این پر کالہ بالقیہ طعام مانده است تمامی آن پر کالہ بالقیہ بود
 گرفت و رواں شد سلطان المشایخ بیسم کرد و فرمود کہ ہنوز در کار باخیرت بسیار است
 کہ گر سنہ سے در انداز خیال بعد وفاقتہ بود کہ آن در پیش را زنجیرے سانیہ مذکور کا
 حروف از والد خود رحمتہ اللہ علیہ سماع دارد کہ سے فرمود ہمد آں ایام عسرت و فقر
 وفاقہ کہ سلطان المشایخ را بود بعضی خدمتگاراں بغایت تنگ آمدہ و یاران علی
 کہ مردان شیخ شیبوخ العالم فرید الحق والدین بودہ اند ایشان را نیز احوال سخت
 میگفتند و وفاقتہ سے کشیدہ مذکور داشتے این حال سلطان جلال الدین خلجی
 چہرے فتوح فرستاد و گفت اگر فرمان سلطان المشایخ باشد من دیسے بچیت
 خدمتگاراں سلطان المشایخ بدیم تا بدل فارغ خدمت توانتہ کرد سلطان
 المشایخ امتناع فرمود و خدمتگاراں بعضے موقتہ ان کہ بعد از گرسنگی بیٹلا بودند پختی
 کشیدند بخدمت سلطان المشایخ نیک اتفاق ہجوم آوردند و گفتند ہمیں بارشہ کہ
 سلطان المشایخ از بیوجہ بخورد فاما ماننے تو انیم حال ما دشوار است سلطان المشایخ
 در خاطر مبارک گذرانید کہ از خدمتگاراں بعضے یاراں کہ این سخن میگویند التفاتے ندارم
 اگر ہمہ بروند غمے نباشد فاما این چند یارا علی کہ ہم خدمت من اند ایشان را در بیواقفہ
 بیاز ما ہم کہ ایشان نیز طالب این ہستند یا نہ بہا بریں تھنیہ سید محمد کرمانی جد
 کتاب حروف بعضے یاران اعلیٰ دیگر را طلبیدہ و در باب سندن دیدہ بمصلحت مشا
 کرد ایشان گفتند کہ مولانا نظام الدین کہ ما وقت و تھے در خانہ تو ان سے خوریم
 اگر بعد ازین دیسے معین شوں ما آب ہم خوریم سلطان المشایخ ازین جواب لکشا
 بغایت خوش شد و فرمود کہ از دیگران التفاتے ندارم مقصود من شما ید خاطر امر بغایت

خوش گردانیدید که در کار دین مدد فرمایند یا لایحین میاید و از ثنات منقول
 است در آنچه سلطان المشائخ بخیرت شیوخ العالم در اجودین بود
 جاهاے سلطان المشائخ بغایت ریگیں شده بود سبب آنکه جصاصول نبذ
 که سپید کنن روزے بی بی رانی جده کاتب حروف سلطان المشائخ را گفت
 که اے برادر جاهاے تو بغایت ریگیں شده و پاره هم گشته اگر بهی من بشویم و
 پیوند برآں نرم سلطان المشائخ بزبان کرم معذرت میکرد جده علیها الرحمه
 معذورنا مشیت چار خود داد که این را پوشید تا آن غایت که جامه باشویم
 سلطان المشائخ همچنان کرد جده کاتب کاتب بجاها شستن مشغول شده
 و سلطان المشائخ کتابے بروست داشت و گوشه رفت بمطالعہ آن مشغول
 گشت چوں جامه هاشمته شد و خشک گشت بعد جده ام دستار حیه از
 سید محمد کرمانی جده کاتب حروف طلبید پشت بر پیراهن سلطان المشائخ
 که از نزدیک گریباں رفته بود پیوند کرد و جاها نسلطان المشائخ داد سلطان
 المشائخ بعد معذرت آن جامه پوشیده و تا آخر عمر رعایت امنی یافت سید محمد
 کرمانی و فرزند آن او کرد و الی یومنا از صدقه سلطان المشائخ پرورش می یافت
 و گرد بر گرد و وضع جانسپاری می کنن این ضعیف گوید قطعه آن بخت کو که یک
 قدم آیم سوے تو چ آن دولت از کجا که بنیم روے تو چ بوسے گل خفت بشام
 دلم رسید چ جاں میایم بر سر کویت به بوسے تو هر سلطان المشائخ می فرمود
 وقتے من از بدائل در و بلی می آدم مرده زنده پوشی گلچسپه سماه در
 و سر بندے ریگیں بر سر او همچین بطریق مستان در اشار راه آمد سلام کرد
 گوی ستمه است بیامه را در کنار گرفت و سینه من بوسے کرد و سینه خود بر سینه
 من نهاد و چشم فراز کرد سوے من دید و گفت اینجا بوسے مسلمان می آید
 من در نیافتم که کیست کثرت دیگر در جماعت خانه کند و ری کشیده بودند او
 آمد سلام کرد و راه نده نشست همچنان برفت بعد فراغ طعام او را ندیدم از ایشان

پرسیدم که این درویش چیزے خور و گفتند چهار نان و قدرے شوربا در کاسه چوب
انداخت پیش خانقاه مقابل بلندی بود نشست مان بخورد و رفت و مارا
در آنوقت از حضرت سہ گان فاقہ نے شد کرت بیوم یاران کلامہ آمند و یاریکہ
اوراموالا نامہ گفتند سے اوراں درویش در سیر سے پیش آمد پرسید کہ کجا میری
مولانا گفت بخدمت فلان فرمود کہ آن سکیں چہ دارد این دو از وہ جتیل
اور بید ازاں روز باز فتح و فتوحے پیدا شدن گرفت روشن شد کہ ہماں مرد
بود و افخو را پیدا نکرد مگر در حالت عسرت تکلمہ ہشتم در بیان یافتن سلطان
المشاخ نظام الحق والدين قدس سره الغزیز خلافت و نعمتہاے دینی
و دنیاوی از حضرت با عفت شیخ شیدخ العالم فرید الحق والدين قدس الله
سره الغزیز سلطان المشاخ قدس سره الغزیزے فرمود ورا وکل کہ بتعلم
مشغول بودم دستفراق تمام دہشتم شیخ شیوخ العالم فرمود کہ نظام الدین
این دعا یاداری یاد ائم الفضل علی الرضا یا یا سبط الیدین بالنعطیة ویا صاحب
المصاب السببیة یا دافع البداء و البلیة صل علی محمد و علی آلہ البررۃ
القیة و اغفر لنا یا انشاء و العشیة ربنا انقنا مسلمین و الحقنا یا الصالحین
و صل علی جمیع الانبیاء و المرسلین و علی ملائکته المقرین و سلم تسلیما کثیرا
کثیرا و رحمتک یا ارحم الراحمین گفت خیر شیخ شیوخ العالم فرمود کہ این دعا یاد
گیر و موافقت نماے تا ترا خلیفہ خود گردانم و بموجب فرمودہ دعا گو در شہر آمد و سہ
کثرت از دلی بخدمت شیخ شیوخ العالم رقم بیدہ یکروز خواجہ طلبید سیزدہم
ماہ رمضان سنہ تسع و تین و تمانی بود و فرمود کہ نظام یاداری ائمہ گفتہ بودم
گفتم آرسے فرمود کہ کاغذ بیارید اجازت نامہ بنویسند کاغذ آورند اجازت نامہ
بنشاند بعدہ فرمود مولانا جمال الدین را در ہاشمی و قاضی منتجب را و
دلی بنامی ذکر شیخ نجیب الدین نکرد استم مگر خاطر مبارک ایشان کوفتہ کرد
باشد چون در دلی آمد گفتند نہم ماہ رمضان شیخ نجیب الدین نقل کردہ است

۱۱۷
 می فرمود آن روز که شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر مرا خلافت خود داد و روی سوسه
 بی دعا گو کرد و فرمود خدا اتماعی ترا نیکبخت گرداناد **اَسْعَدَكَ اللهُ فِي الدُّنْيَا**
وَرَزَقَكَ عَمَلًا نَافِعًا وَعَمَلًا مُقْبِلًا ازاں علمه ایگه خدا یراست و فرمود که تو
 درختی شوی که در سایه تو خلقی بریاست و فرمود و مجاهده می باید کرد بر اے استعدا
 و چون باز گشتم از حضرت شیخ شیوخ العالم در هاشمی رسیدم شیخ جمال الدین
 را خلافت نامه نمودم ایشانست و ملاطفت بسیار کرد و این بیت بر زبان
 مبارک راند بیت خداے جہاں را ہزاراں سپاس کہ گوہر سپردہ بگوہر
 شناس و نسخہ خلافت نامہ و اجازت نامہ سبق گفتن تہبید
 ابو شکوہ سلمی کہ ساطان المشایخ از حضرت شیخ شیوخ العالم فریاد الحق الدین
 یافته است درین کتاب تحریر یافته و آل اینست **بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ**
الَّذِیْ قَدَّمَ اِحْسَانَهُ عَلَیْ مَنَّا وَ اَخْرَجَنَا عَلَیْ نِعْمَتِهِ هُوَ اَوَّلُ هُوَ الْاٰخِرُ
وَ الظَّاهِرُ وَ الْبَاطِنُ اَوْ هُوَ خَيْرٌ لِّمَا قَدَّمَ وَ لَمْ يَمُدِّ مَرِّ لِمَا اَخْرَجَ وَ لَوْ مَعْلَنَ لِمَا
اَبْتَنَ وَ لَوْ مَخْفِیْ لِمَا ظَهَرَ وَ اَدْبَكَ اِلَیْ طَرَفِ الْاَوَّلِ وَ الْاَوَّلِ عَلَی دَمِیْ مَتَّهِ اَعْبَا
اَوْ تَقَابُلًا وَ الصَّلٰوةُ عَلَی رَسُوْلِہِ الْمُصْطَفٰی مُحَمَّدٍ وَ اٰلِہٖ وَ اٰهْلِ الْاَوْدَادِ وَ الْاَوْلَادِ تَقَبَّلْ
وَ بَعْدُ فَاِنَّ الشَّرَّ وَ عَیْ فِي الْاَوْصُوْلِ یُوَسِّعُ دُعَاءَ الشُّهُوِّ وَ یُبَصِّرُ مِنْ یَسْرِ عَ
مِنْهَا فَمَارِقَ الْوَرْدِ عَلَی اَنَّ الطَّرِیْقَیْنِ مَعْقُوَّتَ وَ الْعُقْبَةَ كَوْ قَدْ وَ نِعْمَ الْکِتَابُ
فِي هَذَ الْفَنِّ تَمْهِيْدُ الْمُهْتَدِیْ اِلَی سُلُوْسِ بَرَدِ اللّٰهِ مَضْمُوْعَةٌ وَ قَدْ
قَرَأَ عِنْدَیْ اَلْوَلَدِ الرَّشِيْدِ الْاِمَامِ النَّقِيِّ الْعَالِمِ الرَّضِيِّ نِظَامَ الْمَلِكَةِ وَ الْاَلِیِّ
مُحَمَّدِ بْنِ اَحْمَدَ زَيْنِ الْاَوْثَمَةِ وَ الْعُلَمَاءِ مُفَخَّرِ الْاَوْجَلَةِ وَ اَلْتَقِيَاءِ اَعَانَهُ اللّٰهُ عَلَی
اِتِّعَافِ مَسْ صَاتِرِہٖ وَ اَنَالَہُ مِنْتَہِی رَحْمَتَہٗ وَ اَعْلٰی دَرَجَاتِہٖ سَبَقًا بَعْدَ سَبَقِی
مِنْ اَوَّلِہٖ اِلٰی اٰخِرِہٖ قِرَاةً تَدْبُرُ اَبْقَاہُ وَ تَقْبِطُ اَوْثَانِی مَشْتَبِحِمْ رِعَابِہٖ
سَبْحِمْ وَ دِرَاہِہٖ جَنَانِی وَ کَمَا حَصَلَ الْوَقُوْفُ عَلَی حُسْنِ اِسْتِغْدَادِہٖ کَذٰلِکَ وَ قَدْ

۱۱۷
 سہ نیک بخت گردانند ترا خداے قائلے در ہر دو جہاں در روزی کند ترا علم نفع کنده و روزی کند
 ترا حق تعالیے عمل مقبول ..

تصانفها اجزائه ان يدل رس فيه للتعليل بشرط المحاربة عن التضعيف والتعاطل
والشريف وبذل الجهد والوجته في الحجج والنتائج عن الكل وعلته المعقول
والله العالم وكان ذلك يوم الاربعاء من الشهر المبارك رمضان عظمة الله
ببركته بالاشارة العلية اذ له الله علاها وعن الخليل حياها تحزرت هذه
السطر يعون الله على يد اضعفت الفقير الى الله العتي اسحاق بن علي بن
اسحاق الذي هلكي بمشاهدي حامدا او مصليا فاجرت له ايضا
بان يزوي عني جميع ما استفادة وحوي وسمع ذلك عني وورعي والسلام على من
اشج الهدى واجرت له ايضا ان يلزم الخلوة في مسجد فتمت فيه الجماعة
ولا يجمل بشر الطها التي بها حصول الريادة وبرفضها تكون الاقل ام عاتلة كما
وذلك تجريد المقاصد عن مغاسد ها وتفريد الهمة عما تغفلها وبيان
ذلك ما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لمن في الدنيا كانتك عرابي او
كعابري سبيل وعمل نفسك من اصحاب النبوة الحديث صعد ذلك صلح قصد
واجتمع همة وصارت الهمة المختلقة جهة وبعده فليد خل الخلوة مقرا انفس
معد ما للخلق عاليا يعجزهم ثار كاللذنيا وشهواتها واقفا على مضارها
وامسيتها وتلك خلق لله معونة بانواع العادات اذ سميت نفسه
عن احتمال الا على يبرها الى الدني وان تجت فليزنها اما على يسيرا و
بالنور فان فيه اختيار عن هو اجس النفس وليجز البطالة فانها تقسم
القلوب والله تعالى على ذلك اعانه ويحفظه عما شانه ورحمته وهو
ارحم الراحمين صلى الله على محمد وآله وايضا اذا استوفى حظه من الخلوة
وانفجحت بها عين الحكمة واجتمعت خلقا الله بمنار ديانته وصل اليه من لم
تقد رايق صول اليها يستوفى اليه اياه بيده الفكرة نايبة عن يد تا وهو
من جملة خلقاينا والبرام حمله في امر الدين والدنيا من جملة تعظيمنا
فراحم الله من اكرمه وعظم من اكرمناه واحسان من لم يحفظ حق من حفظناه

صَحَّ ذَلِكَ كُلُّهُ مِنْ الْقَفِيهِ الْمُسْتَعْوِدِ بِعَوَانِ اللَّهِ وَحُسْنِ تَوْفِيقِهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِسْمِ اللَّهِ
 الرحمن الرحيم سبب اس و ستایش ثابت است مراد را آن الله که مقدم کرد
 احسان خود را بر منت خود و موخر کرد شکر خود را بر نعمت خود اوست اول اوست
 آخر اوست ظاہر اوست باطن نیست پست کندہ کسی مہ چیز را کہ بالا کرد خداے
 تعالیٰ و نیست بالا کندہ کسی مہ چیز را کہ پست کرد خداے تعالیٰ و نیست علیٰ مہ کندہ
 مہ چیزے را کہ پوشیدہ کردہ است خداے تعالیٰ و نیست نہاں کندہ کسی
 مہ چیزے را کہ پیدا کرد خداے تعالیٰ و نزدیک نئے شود گویا یکی اولین و آخرین
 بر ہمیشگی خداے تعالیٰ نہ از روے اعتبار نہ از روے مقابلہ و رحمت کاملہ نازل
 یاد بر رسول آن خدا بچو رسولے کہ برگزیدہ شدہ است و نام پاک او محمد است
 و رحمت کاملہ نازل یاد بر آن محمد و بر آل آن محمد و بر اصحاب آن محمد و رحمت
 کاملہ نازل یاد بر اہل دوستی و بر اہل برگزیدگی و بعد حمد کردن و صلوات فرستادن
 پس میگویم من پس بدرستی کہ ابتدا کردن در علم اصول حدیث کشادہ میکند دعا
 حاضر از او بدینا میکند مہ کسی را کہ آب میبہد از آن علم اصول جاہا و سوختن کل
 را بنا برین کہ بدستی راہ ترسناک است عاقبت کار پر دشوار و بہترین کتاب
 در علم اصول تمہید المہندی ابو رشکو راست سر و خوش کندہ الله تعالیٰ خواجگاہ
 اورا تخلصی خواند نزد من فرزند رشید امام پاک دین و پاک راسے دانا و برگزیدہ
 آراستگی کردہ محمدی و دین محمدی محمد سپہا حمید زیب آوری اماماں و علماں جا
 فخر بزرگان و متقیان مدد کند اورا الله تعالیٰ بر طلب کردن و جستن رضامندی
 مایے خود و برساند اورا نہایت رحمت خود و بالاترین مرتبہ ہمعنایت کردہ خود
 خواند تمہید را سبق بعد سبق از اول آن کتاب تا آخر آن کتاب خواندن با فکر
 و اندیشہ بایے شکے و بے گمانے خواندن بہ شجاری و استواری کرد آرنده
 نگاہ داشت شنیدن بگوش و دستن بدل چنانچہ حاصل گشت اطلاع بر خوبی استعداد
 آن نظام الحق بچتیں حاصل گشت اطلاع بر بسیاری آراستگی و شایستگی

نسخ خلافت
 نامہ اعانت
 نامہ سبب
 جہت باور
 سلسلہ کتب
 سلطان المشائخ
 از حضرت شیخ
 شیوخ العالم
 فرائد معجز الایمان
 یافتہ نمود
 کتب عبارات
 علی مستور
 است ترجمہ
 آن ہر شدہ
 عبارات پاک
 بعد از نوشتن
 آن ہر شدہ
 بولی بقرہ
 آید کہ براسے
 خواندن فایز
 خواناں بکمالہ

او و اجازت و اوم اور اینکہ سبق این کتاب یدم خواندگانرا بشرط احتراز کردن از
 خطا و گفتن و از خطا و نوشتن و گردانیدن سخن از محل آں بشرط خرج کردن دستی
 در سخن خرج کردن قوت و درست کردن نسخ و پاکیزه کردن سخن اللہ تعالیٰ است
 نگهبان از لغزشها در سخن و از بیماری تباہی در کارهای دین کردن و بوده است
 کتابت این مثال در روز چهارشنبه از ماہ مبارک رمضان بزرگ گرداند حق تعالیٰ
 برکت آں ماہ را بوده است کتابت این مثال باشارہ جناب شیخ شیوخ العالم
 ہمیشہ در حق تعالیٰ قدر و منزلت آں اشارہ عالیہ را رنگا بار و آزا از خلل نوشته
 شد این سطر ہا بر سہ دادن اللہ تعالیٰ بردست نا توان محتاج بسوسے اللہ توانای
 بے نیاز اسحاق پسر علی پسر اسحاق متوطن دہلی نوشته بحضور آں شیخ
 شیوخ العالم در حالے کہ حمد کتندہ است و درود فرستندہ است و نیز اجازت
 و اوم من مرآں النظام الملتیہ والیدین را اینکہ روایت کند از من ہمہ آں چیز کہ
 استفادہ کردہ است آزا گرد آورده است و شنیدہ است آزا از من نگاشتہ
 است و سلام باد بر کسی کہ پیروی کند راہ راست را و نیز اجازت و اوم من ا
 را اینکہ لازم گیر و خلوت را در مسجدے کہ بر پا کرده ہے شود دروسے جماعت
 و رخصت کند در شہر ہاے آن خلوت ہمی شہر ہا کہ باں حصول زیادت است ترقی
 و بہ ترک آں خلوت میگردند چہا بہ بدی شہر بندہ و بدی کندہ و آں شہر ایط
 مجرود کردن است مقصد ہارا از تباہی ہاے آں مقاصد و یکسو کردن ہمت
 است از چیزیکہ غافل کند آں چیز ازاں مقاصد بیان این خلوت چہیزیت
 کہ گفت رسول صلی اللہ علیہ وسلم باش در دنیا مانند مسافریا مانند گذرندہ راہ
 و شمار کن نفس خود را از اصحاب قبورتا آخر حدیث پس نزدیک ادا کردن شہر ایط
 خلوت و درست شود و قصد خلوت آن خلوت نشین و جمعگرد و ہمت آں خلوت
 نشین و گرد و ہمتہاے مختلفیک ہمت پس گو کہ داخل شود و خلوت را در حالے
 کہ دست کتندہ است نقش خود را در حالیکہ معدوم دانندہ است مخلق را

و اما است بنا تو انی ایشان در حالے که ترک کنندہ است مردنیار او شہوت ہائے
 آن دنیا را در حالے کہ اناست بر مضرت ہائے آن دنیا و بکار زوے ہائے آن
 دنیا کو کہ شود خلوت آن خلوت نشین آباداں باقسام عبادات و تکیکہ عاجز شو نفس
 آنصاحب خلوت ز برداشت کردن شغلہائے بر تر و کلاں تر فرو آرداں
 نفس را بسوے عبادتہائے خورد تر و سبک تر و اگر غلبہ کند بدلیل پس خوش و
 راضی داراں نفس را یا بعل اندک یا بخواب اندک پس بدستی کہ درین خوش داشتن
 پرنہ است از شورش ہائے نفس گو کہ پرنہ کند آنصاحب خلوت بیکاری را پس
 بدستی کہ آن بطالت سخت غافل نے کند دلہارا خدا تعالیٰ بر این کار اعانت
 کند کہ آن نظام الحق والدین را در نگاہ دارد و بر احتقالتے از چیزیکہ بدستی کہ مہربانی
 کند او را حق تعالیٰ در آن حالے کہ اللہ تعالیٰ مہربان تراست از مہمہ مہربانان
 رحمت کامل تر نازل باد بر محمد و آل محمد نیز وقتے کہ بسیار شود بہرہ آن نظام حق
 از خلوت جاری شود بسبب آن خلوتہا چشمہ دانائی و علم و وقتے کہ جمع کنندہ شود
 خلوت او عبادات نافلہ برسد بسوے او کسے کہ قادر نشود رسیدن را بسوے ما
 تمام بکند بسوے آنکس آن نعمت را پس دست بزرگ آن نظام الحق نائب
 دست ماست و آن نظام الملتہ از جملہ خلیفہ ہائے ماست و لازم از رفتن حکم آن
 نظام الحق در کار دین و در کار دنیا از جملہ تعظیم ماست پس رحم کن حق تعالیٰ
 کسے را کہ اکرام کند آن نظام الحق را و بزرگی دارد کسے را کہ من بزرگ دشمتم
 او را و تہان و خوار دارد کسے را کہ نگاہ ندارد آنکس حق کسے را کہ من نگاہ دشمتم حق
 آن را صحیح و ثابت است تمامی این مثال از فقیر مسعود تمام شد این مثال بیکار
 اللہ تعالیٰ و بخوبی توفیق دادن آن خدا تعالیٰ اللہ دانای تراست بسر انجام کار
 کاتب حروف از والد خود سید مبارک محمد کرمانی رحمۃ اللہ علیہ سماع دارد و
 در آنچه شیخ شیعخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ زحمت داشت کہ بدل
 زحمت از او دنیا بدار عقبہ خواہد خرامید سید محمد کرمانی جد کاتب حروف از

شہرِ دہلی در اجودہن رسید دید کہ شیخ شیوخ العالم درون حجرہ بالائے کہت
 غلطیہ است و فرزندان و یاران پیش در حجرہ نشسته در مشورت آنکہ بہت مقام و سجا
 التماس کنند ہمیں میاں سید محمد کرمانی علیہ الرحمۃ خواست کہ بچہ پانہوس درون حجرہ
 برود فرزندان مانع شدند کہ وقت نیست سید محمد کرمانی علیہ الرحمۃ را طاقت نماز و حجرہ
 یکشا و دروں رفت و در پاسے شیخ شیوخ العالم افتاد شیخ کبیر شیم مبارک باز کرد
 و پرسید کہ سید چگونہ و کس رسیدی سید محمد کرمانی گفت این بندہ ہمیں ساعت رسیدہ
 است بعدہ خواست کہ قدم بوس سلطان المشائخ برساند انیشید کہ در نخل اگر
 ابتدا از ذکر سلطان المشائخ خواہم کرد شیخ شیوخ العالم تحقیق در بابِ مرحمت ایند
 کرد اینی بر مزاج فرزندان شیخ کبیر خوش خواہد بود اول سلام و پیش از شایخ
 کہ در آن ایام در شہر بودند رسانیدن گرفت و شیخ شیوخ العالم گوش رضا استماع
 میفرمود چون ذکر سلطان المشائخ خواست گفت کہ مولانا نظام الدین بند
 مخدوم بندگی و پانہوس رسانیدہ است و اوقات زیاد دعاے شیخ شیوخ العالم صرف
 میکند شیخ شیوخ العالم بر نچون در باب سلطان المشائخ مرحمت فرمود و پرسید کہ او
 چگونہ است خوش ہست بعدہ گفت کہ ایجامہ و مصلے و عصاے بدود ہرید
 چون این سخن بسبب فرزندان شیخ کبیر رسید بر آشتند و ہر یکے بخصومت و عہدہ پیش
 آمدند کہ آئیں چہ کردی مطلوب مارا بدیگرے دہانیدی سید محمد کرمانی گفت من چلتم
 مخصوص ذکر ایشان نکر دم امانت سلام ہر یکے را از مشائخ دہلی میرسانیدم در اثناء
 آن ذکر ایشان نیر کردہ شد چون حق تعالی عزوجل بکرم خویش کیے را بداند اندازہ من
 باشد کہ مانع آن دولت باشم چون خبر نقل شیخ کبیر سلطان المشائخ رسید سلطان
 المشائخ عنایت اجودہن کرد چون بزیارت شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر مشرف شد
 مولانا بید الدین اسحاق ایجامہ و مصلے و عصا بخدمت شیخ المشائخ حضرت سلطان
 المشائخ رسانید و ذکر سید محمد کرمانی کرد کہ خدمت سید رعایت حقوق
 محبت شہاد و رغبت بواجبی کرد و سلطان المشائخ سید محمد را در کنار

گرفت و عقد محبت میان این دو بزرگ حکم تر شد الحمد للہ علی ذلک و سلطان
 المشائخ بقلم مبارک خود بنیشتہ است کہ شیخ شیعوخ العالم فرید الحق والدین قدس
 سره العزیز کہ کاتب حروف را بخواند در روز آدینہ بعد از فراغ نماز بیست و پنجم ماہ
 جمادی الاول سنہ تسع و ستین و ستیما تہ لعاب از دہن مبارک در دہن کاتب
 کرد و وصیت فرمود و حفظ کلام اللہ البجیدہ رزقہ اللہ تعالیٰ و شیخ شیعوخ العالم فرید الحق
 والدین فرمود نظام گفت لبیک خواجہ گفت نین دنیا ترا دادہ اند اینجا ہم نیست برو ملک بندگی
 نظر لامینک یکتفی بزرگے خوش گوید بیت بسی لطف تو بتوان ز آتش آب
 آگینت بہ بعون جاہ تو بر حیرت بر تو اں آمد و در غرہ مبارک شعبان سنہ تسع
 و ستین و ستیما تہ از حضرت شیخ شیعوخ العالم قدس اللہ سرہ العزیز التماس نمودہ
 آمد شیخ شیعوخ العالم با جاہت و مدد فاتحہ مقرون فرمود از برای آنکہ کتاب
 در بدر تعلق نگردد و سلطان المشائخ میفرمود در آنچه شیخ شیعوخ العالم قدس اللہ
 سرہ عنہ زحمت داشت مرا با چند یار زیارت شہدائے کہ آنجا بودند فرستادہ بود
 چون ما بخدمت پیوستم فرمود کہ دعائے شمانچ اثر نکرد مرا پنج جواب فرایم نیامد یا
 بود او را علی بہاری گفتند سے او دور تر ایستادہ بودا و گفت مانا قصانیم و ذات
 مبارک شیخ کامل و دعائے ناقصاں و حق کاملان کے مستجاب شود این سخن
 بسبح مبارک شیخ شیعوخ العالم نرسیدہ من عین آن بسبح مبارک رسانیدم مرا
 فرمود کہ من از خدا خواستہ ام کہ ہر صیقل تو از خدا سے بخوای بیابی بعد از اں
 روز عصاب من داد و میفرمود کہ شیخ شیعوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ
 سرہ العزیز در حجرہ سرور ہنہ کردہ و بشیرہ متغیر کردہ میگشت و این بیت میگفت
 بیت خواجہ کہ ہمیشہ در وفائے تو زیم و خاکے شوم و بزیر پایے تو زیم و مقصود
 من خستہ ز کوفتین تو ای از ہر تو میرم از برایے تو زیم چون بیت تمام کرد سر بسجود
 نہا و چند کرت من مثل این دیدم در حجرہ در رقم و سرور قدیم شیخ شیعوخ العالم
 نہادم شیخ کہ فرمود بخوایہ پر بخوایہ من چیزے وینی خواستم شیخ مرا بخشد بعدہ

ف
 در طلب شفقت

پیشماں شدم که چرا خواستم که در سماع بمیرم بعدہ قاضی محی الدین کا شانی پرسید
 آن چه بود سلطان المشایخ فرمود استقامت خواستم شیخ مراد بخشید و میفرمود که روز
 نظام الدین پسر شیخ شیوخ العالم داین ضعیف ہر دو پیش شیخ شیوخ العالم
 بودہ ایم بر لفظ مبارک راند شہا ہر دو فرزند یک سو سے او اشارت کرد کہ تو ماننی و سوی
 بندہ اشارت کرد کہ تو جاننی و میفرمود کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین میفر
 کہ یکے بود باسن پیوند کردہ بود چوں از من برفت چند گاہ مراجع او برقرار بود باز
 از اں قرار گشت و یکے دیگر بود کہ از من دور تر رفت و دیر سے ہما نجا بود تا دیر سے
 مراجع برقرار بود بعد از دیر سے او ہم گشت انگاہ سو سے باسن کرد کہ ایں
 مرد تا من پیوستہ است ہم برکن مراجع است و بیچ نگشتہ است سلطان المشایخ
 چوں بر نیوف رسید بگریست و ہم در گریہ بر لفظ مبارک راند تا امر و ز محبت ایشان
 برقرار است بلکہ بر مزید الحمد للہ علی ذلک نکتہ نهم در بیان مجاہدہ ہے سلطان
 المشایخ در آخر عمر و روش اں بادشاہ دین قدس اللہ سرہ العزیز کاتب صرف
 از والد خود سید مبارک محمد کرمانی سماع دارد کہ مدت سی سال در ایام جوانی
 سلطان المشایخ را مجاہدات سخت بود چنانکہ شئمہ از اں ہم درین کتاب شحیر فرماتہ
 است و مدت سی سال دیگر یا آخر عمر مجاہدہ ہے سخت تر از اں بر ذات ملک صفات
 خود نہاد با وجود فتوحات و اقبال دنیا بہ بندگی بندگان او آواز انجملہ مبرا بود
 الغرض چوں عمر عزیز سلطان المشایخ بہشتا و سال کشیدہ نچوقت نماز بہت
 جماعت از بالا سے بام جماعت خانہ کہ عمارتے بس رفیع است فرود آمدے و
 باور ویشاں و غزیراں کہ در اں جمع ملکوت حاضر میشدند نماز گزاروے ایشان
 بواسطہ سلطان المشایخ مستوجب بہشت میگشتند تا ایں کبر سن صوم
 دوام بود روزہ افطار کم میکردند و بوقت افطار سہل چیز سے از طعام میخوردند یک
 نانے و یا نیم نانے برابر سبزی و یا تلخ کرلیہ و یا قدر سے برنج ایں ہم بسبب
 موافقت عمریزاں و درویشاں و مسافراں و تا اں غایت کہ بدولت در مایدہ

ہے بودند ہم در این بارے بودند در باب ہر کہ شفقت بودے بصحیح خاص و بنوالہ اختصار
 مخصوص میگردد ایند تا آن سعادت کراروزی بودے از مولانا شمس الدین
 یحییٰ روایت میکند کہ فرمود کہ من وقتے در ماڈہ سلطان المشایخ حاضر بودم بوقت
 افطار نظر من جانب سلطان المشایخ بود دیدم کہ آغاز طعام خوردن سلطان
 المشایخ کہ دست مبارک در کاسہ بجهت لقمہ دراز کرد و همچنان دراز کردہ در کاسہ بود
 کہ وقت برداشتن ماڈہ شد الغرض بعد از افطار بالا کہ مقام سکونت بود میرفتند
 یاران و عزیزان کہ از شہر و اطراف آمدہ منے بودند میان نماز شام و نماز خفتن بالا
 طلب شدے تا ساعتے سعادت مجالست و بشرف جمال ولایت سلطان
 المشایخ مشرف و منور گردند بزرگے خوش گوید شعر طوفانی لایعین قو مرآنت
 بلینہم ففمن من نغمة من و جھاک الحسن بد بعدہ از ہر جنس میوہاے ترو خشک و
 ماکولات و مشروبات لطیف لذیذ پیش مے آوردند و آن عزیزان تناول میکردند
 و ایشان را دلداری میفرمود و از عالم ہر کیے پریش میگرد تا کہسے گمان آن نبرد کہ
 سلطان المشایخ ازاں نعمتہاے دنیا خطے میگرفت تا ما این الوان نعم از بر آ
 آن مے آوردند تا آن عزیزان غریب و شہریرا دل دریا بد و چون سلطان المشایخ
 بدولت نماز خفتن بجماعت مگذار دے باز بالا رفتے ساعتے نیکو مشغول بودے
 بعدہ چون بجهت استراحت در کہف نشستے در آن وقت تسبیح مے آوردند و
 بردست مبارک او میدادند و بدان وقت بچکس را از یاران محل آن بنو دے
 کہ پیش برو دجز امیر خسرو کہ حکایت ہاے ہر جنس پیش نشستہ کردے سلطان
 المشایخ بر اے خاطر امیر خسرو و سر مبارک برضا جنبا نیدے و وقت از وقت
 فرمودے کہ ترک خبر باجیت امیر خسرو و بر حکم این فرماں میداں فراخ یافتے اگر
 مکتہ پرسیدندے فصلے فرود خواندے دریں محل از خوردگاں قرابتیاں و بعضے
 مولازادگاں کہ محل داشتند پیش میرفتند کہ ہاے مبارک بسر و دیدہ میمالیدند
 امیر خسرو گوید بلیت نخفت خسرو مسکین ازیں ہوس شہباہ کہ دیدہ بر کف

پایت نہد پنجواب شود و بعدہ چون امیر خسرو و نور دگاہ از پیش تخت فرقد سائی
 سلطان المشائخ بیرون آمدے اقبال خادم بیاد سے و چند آفتابہ پیر آب
 بہت توفی سلطان المشائخ داشتے و خود بیرون آمدے بعدہ سلطان
 المشائخ خود برخاستے و در را بنجیر کردے و در آن محل جزوق کسے دیگر نبودے
 خداوند کہ تمام شب چہ راز ہا و چہ نیانہ و چہ ذوقہا و چہ شو قہا با خداے تعالیٰ
 بودے چنانکہ در اینمے این بیت بار ہا بر زبان مبارک سلطان المشائخ
 گذشتے است **بیت عشقے کہ ز تو دارم اسے شمع چگل** و دل داندون دانم و
 سن دانم و دل و **و بخط سلطان المشائخ بنشتہ دیدہ ام قطعہ تنہا نم و شب**
و چراغے چہ مونس شدہ تا پگاہ روزم و کاش ز آہ سر د بچشم و گاہ از ترف سینہ
 بر فروزم و **و نیز ایں بیت بر زبان مبارک برگذشتہ است** **بیت یاسے**
بتماشلے سن و شمع بیا چہ کز من دسکے نامند و ازوے دودے و **شیخ سعدی**
خوش گوید بیت شبہا من و شمع میگدازیم و اینست کہ سوز من نہاں است
 وقتے مولانا بہرام کہ از بنیرگان شیخ نجیب الدین متوکل بود و بصلاحیت و دیانت
 و مردوی موصوف او میگفت کہ وقتے سلطان المشائخ را بنیارت شیخ الاسلام
قطب الدین بختیار قدس اللہ سرہ الذہب در یافتہ فاما در غایت مشغولی دیوم
 بعد ملاقات سلطان الاولیا سلطان المشائخ فرمود کہ مرا مشب نمودہ اند کہ
 نظام ہر کہ ترا دیدہ است از من من اورا یا مزیدم و کاتب حروف بخط مبارک
 سلطان المشائخ بنشتہ دیدہ است کہ **اِنِّیْ بَاغْتُ هٰذِیَ الْبَلَدَ اَرْبَعِیْنَ**
سِنَةً نَّاسُحَیْتُ مِنْ سَبِّ ذَکْرِنِ ذِیْ بَابَا و لَمَّا کَاتِب حُرُوفِ اَیْنِسْتِ کہ آن
 شب کہ سلطان المشائخ را بیداں کرامت مخصوص گردانیدہ اند چنانکہ ذکر
 رفتہ است ہمیں شب است کہ سلطان المشائخ بقلم مبارک خود وقتے
 آن شب در تحت عبارت عربی آورده است **و رَأْسُ فِیْ سُلْطَانِ الْمَشَائِخِ**
سَلَامٌ کہ رسید من دریں شب چهل سال را پس شرمے آید مرا از چهل سالگی خود و قلیکہ
 یادنے آید یا دکنہ حق تعالیٰ مرا بقدر پرکس۔

بدین کرامت مشرف گشته بود و بدین درجه اعلیٰ کہ بدیدن او امر زنده شوند مکرم شده از جهت
 سلطان المشائخ ہمیں جواب آید کہ من شرم دارم ازین عمر خویش کہ در اس حضرت بدین
 یاد کنند اگر چه ہر شب از اس سلطان المشائخ شب قدر سے بود چنانکہ روایت کنند
 شبے سلطان المشائخ بمطالعہ کتب اسرار الہی مشغول بود و بقلم مبارک خود
 اس معانی کہ از عالم غیب طلوع میشد قیام میکرد و در اثنا سے اس مطالعہ کتاب موزات
 غیبی قلم از دست مبارک سلطان المشائخ بجست مہر نوک خود بر زمین نہا
 و بایستاد و خدا تعالیٰ و تقدس را سجدہ کرد سلطان المشائخ بدین علامت
 شب قدر دریافت بزرگے گوید بیعت امشب شب قدر است بشتاب قدر
 شب قدر خویش دریاب از خواجہ سالار نہیں کہ ذکر او در نکتہ مناقب یاران
 تحریر یافتہ است روایت میکنند کہ سلطان المشائخ سے فرمود ہینکہ آخر
 شب سے شود بیعت از عالم غیب در دل من فرود سے آید بر اس خوش بیباشم
 شیخ سعدی خوش گوید بیعت چنداں بنشینم کہ بر آید نفس صبح کا وقت بدل
 میرسد از دست پیلے امیر خسرو در مدح اس بادشاہ خوش گوید قطعہ
 نے زابرا دیدہ کس غمش نے زابدا ل یافتہ بدش بہر شیش زاوج عالم سہرا
 صبح دولت میدہ در شب تار چنانکہ امشب در دل من اس بیعت فرود خوانند
 بیعت در نہانیم عذر ما پذیرہ اسے بسا آرزو کہ خاک شدہ است کہ گمانیم زندہ
 بردوزیم دانستے کہ فرات چاک شدہ است چوں دوم بار اس بیت آغاز کرد
 ناگاہ عورتے را دیدم کہ ہر من آمد بجز تمام آغاز کرد کہ شمارناشاید کہ اس بیت
 بخوانید سلطان المشائخ رو سے سوئے حاضران کردند کہ تعبیر اس چہ باشد
 قاضی شرف الدین یار کہ اورا فیروز گے ہم گفت سے عرضہ اشت کرد
 مخدوم انہی در واقعہ بود و یاد خواب سلطان المشائخ فرمود کہ خیمہ چنانکہ
 من و تو نشستہ ایم یعنی در پیداری بود بعدہ قاضی شرف الدین عرضہ اشت
 کرد کہ اس دنیا است بخوابد کہ از شمار برد و سلطان المشائخ قول اورا تحسین

کرد ایم بر سر حرف یوں وقت سحر شدے خادم بیامدے و از جانب بیرون تختہ
 بزدے سلطانات المشائخ دیا زکر دے طعام سحر ازہر جنس پیش میں بندہ سہلے ازا
 تناول کر دے باقی فرمودے بچت خورد گان نگاہارید و از خواجہ عیال الرحم
 کہ سحر بردن عہدہ او بود و روایت میکنند کہ بیشتر حال آں بودے کہ سلطان المشائخ
 سحر خوردے عیال الرحم میگفت من عرضہ اشت میگردم کہ مخدوم وقت افطار طعام
 کمتر بخورد اگر طعام سحر ہم اندکے تناول کنحال پیشود و ضعف قوت گیردیں محل بگریتے گفتم
 کہ چندیں مسکینان و درویشاں در کجھائے مساجد و دوکانہا گرسنہ و فاقہ زدہ
 افتادہ اندایں طعام در حلق من چگونہ فروردہ بچھاں طعام از پیش بر میداشتہ
 چون روز شدے ہر کہ نظر بر جمال مبارک سلطانات المشائخ افتادے تصور
 کر دے مگر مستے طلح است چشمہاے مبارک سرخ بودے از بیداری شب
 ایں ضعیف گوید مثنوی ثنا کار چشم تو جانہا بیکبارہ اسیر زلف تو دلہا بہر تارہ
 خیال زلف تو خواب از سرم بردہ دو چشم مست تو خون دلم خوردہ و چندیں مجاہدہ
 ہاکہ سلطان المشائخ اختیار کردہرگز ضعیفی بر وجود مبارک او ظاہر نشد و از سبتے
 کہ داشت نکشت و بہرگز کیسے گفتم کہ سلطان المشائخ چہار صد یا پانصد کعبت
 نامنے گذارد و یا چندیں تسبیح میگوید مگر آنکہ عمر عزیز او بشغولی ہاے باطن کہ بزہقتا
 بر آں مطلع نبود و دریافت دلہا مصروف شد چنانچہ میفرمود کہ مراد رو اقم کتابے داد
 در آں مسطور بود تا تو انی راحتے بدے مے رساں کہ دل مومن محل اسرار توبت
 است بز رنگے خوش گوید پیت میکوش کہ راحتے بجائے برسد چہ یاد دست گشتہ
 بنانے برسد چہ میفرمود در بانا رقیامت ہیچ کالاے رانچناں رولن نخواہد
 بود کہ دریافت دلہا را العرض یوں روز شدے تمام روزاں ماوشاہ دین بر سجاؤ
 مشائخ کبار استقبال قبلہ مشغول باطن متوق حوا الی اللہ کائناتہ فی نظر الیہ شہستہ
 بودے و از ایندگان ہر کہ آمدے از طوائف مختلف از علما و مشائخ و صدور
 اکابر و فصیح و شریف بر اندازہ علم و مرتبہ ہر کہ میکشخص در آں فن بودے

مشغول گشتے و در عبادات و سلوک این راہ و محبت حق صل و علی راہ نمونی کرد
 و فحول علما و زہاد و عباد کہ بخدمت در آن مجلس حاضر می بودند کسی را مجال آن
 نبودے کہ سر بالاکند دروے مبارک سلطان المشایخ یہ بیند از جهت آنکہ
 کہ بائے حق تعالی بر سلطان المشایخ آیتے بود و ہر چہ سلطان المشایخ فرمودے
 سہر برز میں مینہادند و قبول میگردند مولانا محسن الدین سیکھے رحمۃ اللہ علیہ
 نے فرمودہ آن زمان کہ در مجلس سلطانات المشایخ نے بودیم مارا مجال نبودے
 کہ سر بالاکنیم دروے سلطان المشایخ بہ بنیم سرفروانداختہ بدانچہ فرمان شد
 روئے برز میں نے آہر دویم امیر خسرو گوید بیت خوباں ببادہ غورن من
 جہر غہ خوار ایشاں + ہر جہر غہ کہ خوردہ سر برز میں نہادہ + و اگر در علم سخنے افتاد
 و یا مشکلے بودے حاضران مجلس انہو باطن از علم من لدنی جو ابہائے شافی فرورد
 بحسن تقریرے کہ ایشاں تخمیرے ماندند و باخود میگفتند کہ این جو ابہائے کتابی
 نیست و این بجز علم الہام ربانی و من لدنی نباشد ہم از میں سبب فحول علما
 شہر کہ تعصیف تعذ اہل تصوف مشہور بود مذندہ این حضرت گشتند و رعوت
 و سروری از سردور کردند و سر بریں آستانہ نہادند کلمتہ وہم و ربیان فتح و
 فتوح و اسباب آں و آمدن بادشاہان وقت بگدائی بردر سلطان المشایخ
 نظام الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز امیر خسرو در مرع این بادشاہ
 دیں گوید ثنوی در حجرہ فقرا دشاہی در عالم دل جہاں پناہی + شائہندہ
 بے سر رویے تاج + شاہالش بجا کپاسے محتاج + و بزرگے خوش گوید بیت
 شدہ بیش در کاہش اندر زینش + مغاک از لب تاجداران کشور + کاتب صرف
 از والد خود سید مبارک محمد کرمانی رحمۃ اللہ علیہ سماع دارد چوں و فتوح
 از عالم غیب بر سلطان المشایخ بگشتادند و دنیا از ہر چہا طرف رخ بہ بندگان

سلطان المشايخ نهاد و سلطان المشايخ از آنجمله مبارک بود و در روز مبارک
 اورا محبت باری تعالی چنان فرود گرفته که پروا هیچ چیز نداشت شیخ سعدی
 رحمة الله علیه خوش گوید بیست چنان بر وی و آشفته ام به بوسے تو مست
 که نستم خبر از من که در دو عالم هست به و از بهت اقبال دنیا که خاطر حق پذیراواران
 بکلی منفر بود در گریه بودے و اگر وقتے فتوحے گراں سیدے گریه بیشتر کردے
 و جهد بیشتر فرمودے که زود تر تفرقه کنید و ساعته فضاة کساں میفرستاد
 که تفرقه کردن چوں مے شنید که در حال قسمت کردن و بجاتا جان رسانیدند
 خاطر مبارک فرار گرفتے و در هر جمعه تجرید فرمودے و حجره ها و انبار خانها خالی
 کتانیدے چنانکه جارب میدادند بعدہ در مسجد جمعه رفتے و اگر از باد شاهاں
 و باد شاهزادگان بر در سلطان المشايخ مے آمدند و فتوحات مے آوردند
 و آواز دید به آمدن ایشان ناگاه بگوش مبارک اور سیدے نفسے سرواز
 سیدے مصفا بر آورده که آه کجای مے آیند وقت درویشے غارت کردن امیر
 خسرو خوش گوید بیست تو که بر در تو کم شد سرو تاج باد شاهاں به چه خیال
 فاسد است اینکه من گدات جویم به وقتے چشم مبارک پر آب کرده بود میفرمود
 که اینهمه از آنجا است در آنچه خواستم از حضرت شیخ شیعوخ العالم باز کردم
 بوقت وداع شیخ کبیر مرا یکد وکانے عثمانی خرج راه فرمود باز فرمان رسانیدند
 که امر وزیر باش فردا رواں شوی چوں وقت افطار شیخ کبیر نزدیک شد
 هیچ موجود نبود من عرض داشت کردم صدقه مخدوم یکد وکانے مرا خرج را
 رسیده است اگر زمان باشد از آن وجه طعمے بکنند شیخ شیعوخ العالم
 بغایت خوش شد و دعایا ئے خیر از زانی داشت چنانکه این حکایت مشح
 در نکته مجاہده شیخ شیعوخ العالم تحریر یافته است بعذر شیخ شیعوخ العالم

العالم فرمود کہ من برائے تو قدرے دنیا از خدا خواستہ ام ہیمنکہ شیخ شیوخ
 العالم فرمود بلزیدم کہ آہ چینی بزرگاں سبب دنیا در فتنہ افتادہ اند حال
 من چہ خواہد بشبجو و آنکہ آنمغنی در خاطر گذشت شیخ شیوخ العالم بر فور فرمود
 کہ ترا فتنہ نخواہد شد خاطر خود جہدار بدیں نفس مبارک خوش شدم وے فرمود
 شبے بوقت آخر شب مے بینم عورتے در صحن جماعت خانہ جاروب میدہد
 پرسیدم تو کیستی گفت من دنیا ام جاروب زنی خانہ مخدوم میکنم کفتم اے
 خانہ ترا در خانہ من چکار از خانہ من بروں رو بر چند کہ مے گفتم بیروں
 نیرفت بعدہ انگشت بر قفای او نہادم و از در خانہ بیروں کردم و در میان
 کوچہ ہانمودم الغرض ہم بمقدار آنکہ انگشت بر قفای او رسید آن نارمانہ
 روے داد و میفرمود در آنچه خورد بودم پیش مولانا علاؤ الدین اصولی
 در یاد اول میخواندم روزے در مسجد خلوت بود تکرار میکردم در اثناے
 آن دیدم کہ مار ہائے زریں باہگ گناں میروند من بہ طر تجارب دیدن
 گرفتم آخرین ہمہ ماراں مارے خورد دیدم میرفت گفتم بارے دریا ہم کہ این
 حیست دستار چہ برآں مار خورد انداختم دیدم کہ در زیر آں دستار چہ تودہ
 تنکہ ہائے زراست من دستار چہ برداشتم تنکہاے زراست را سخا افتادہ گذارتم
 نکتہ یازدہم در بیان آنکہ در باب سلطان المشائخ نظام الحق والدین
 قدس اللہ سرہ العزیز حاسدان بخاریست سلطان علاؤ الدین خلجی
 انا اللہ بر مانہ سخنانے رسانیدند کہ لایق مجلس حضرت سلطان المشائخ
 نباشد و القا کردن و مقهور گشتن دشمنان و الہ کاتب حروف سید
 مبارک محمد کرمانی رحمۃ اللہ علیہ میفرمود در آں آیام کہ حق تعالی سلطان
 المشائخ را جہوہ عالمیان جلوہ گری داد و کوس عظمت و کرامت او در

۱۳۳

خوش فلک ملک رسید و خلق از علما و مشایخ و امرا و ملوک بنده آنحضرت گشتند
 این ضعیف گوید ششوی قبله خسرواں روسے زمین و بہفت کشو ہمیشہ رنگین
 تاج شاہاں ز خاک درگہ توہ سرو راں خاک گشتہ در رہ توہ درگہ تست سماں
 و گر بہ ماہ و خورشید پاسباش نگرہ حاسد از افراسد در دل خلیدن گرفت
 بگوش بادشاہ عهد سلطان علاؤ الدین رسانیدند کہ سلطان المشایخ
 مقتدر اے عالم شدہ است و ہیج خلقی از خلق نیست کہ خاک در او را تاج سر
 نیدارد حکیم سنائی چہ خوش بیتی ہر کہ او خاک نیست بر او ہر گرفتہ
 است خاک بر سر او و الوان نعم مایدہ سلطان المشایخ رشک الوان
 بہشت است مثل این کیفیت لایر بادشاہ عهد گفتند و در ضمیر او نشانند
 نباید کہ خلل مملکت بادشاہ از آنحضرت زاید زیرا چہ خلل ملک بعضی بادشاہان
 سلف ازین طائفہ شدہ است چون این معنی بسیار رسانیدند و این مشایخ
 غیور بود بیک خیال ملکی جہانے لایر تیغے آورد و خلیجانہ ہایرے انداخت
 الغرض این بادشاہ غیور در خاطر گذرانید کہ احتمال دارد این معنی رست
 باشد زیرا چہ مہربان و لویازم و جوانب تخت من و سایر خلق بنده و مرید
 او شدہ اند بزرگے خوش گوید بیتی متابعند ترا چون سپہر خور دو بزرگہ
 ترا چون زمانہ پیروچواں و جیلہ باید ایگخت تا از ضمیر مہارک او چیزے
 موشن شو و کہ میل بدیں چیز یاد آید یا بادشاہ دانا بود تذکرہ در پرداخت
 امور بادشاہی متضمن بچند حدیث نویسانید یک حدیث بندہ مضمون بود چون
 سلطان المشایخ مخدوم عالمیاں است و دروین و دنیا ہر کرا حاجت نیست
 از آنحضرت برے آید حق تعالی زمام مملکت دنیا بدست این بندہ
 دادہ است بندہ را شاید کہ ہر کارے و مستحقے کہ در مملکت پیش آید بندہ

سلطان المشایخ عرض دارد تا بدینچه از آنحضرت خیریت مملکت و خلاص
 جان این بنده باشد فرمان شود تا این بنده باقتال آن بکوشد و خلاص جان
 و مملکت خویش از آن داند و بزرگے خوش گوید **میت** تا که خدمت بر نه بست *
 چرخ بخورشید نشد تا جور به بنابرین مقدمه چند حدیثی درین باب بخیریت عرض
 افتاده است بقلم مبارک خویش آنچه خیریت کار مملکت در آن باشد زیر بر حدیثی
 بیش تن فرمایند تا بنده آنرا به پروا خست رساند بزرگے خوش گوید **شعر** و آری او
مؤثر المشکلات تمس قدت * **ظلم** انهما عن دایه المستوفی * و بزرگے
 خوش گوید **میت** آسائش ظالمین و اولئک جہاں * و طلعت مبارک در آن
 متین تست * و چون این تذکره مرتب کنان **تخصر خاں** را که از سران محبوب
 او و مرید سلطان المشایخ بود طلبید و آن تذکره بردست او داد و او را گفت
 که این کاغذ بوزن بوس برساں و بردست سلطان المشایخ بود **تخصر خاں**
 را قفصه این حال معلوم بنود چون **تخصر خاں** بخدمت سلطان المشایخ
 رسید بعد قدم بوس آن کاغذ را بردست مبارک سلطان المشایخ داد سلطان
 المشایخ آن کاغذ را بردست کرد و مطالعه فرمود و حاضران مجلس را گفت که
 فاتحه بخوانیم بعد فرمود که درویشاں را با کار با دشاهاں چه کار من درویشم از شهر
 گوشه گرفته ام و بدعا که یکی بادشاه و مسلمانان مشغولم اگر بسبب این معنی بادشاه بعد
 ازین چیزه مرا بگوید من ازینجا هم بروم **أرض الله واسعة** چون بخواهم **تخصر خاں**
سلطان علاء الدین رسانید بادشاه بغایت خوش شد و گفت من
 میدانستم که این معنی بحضرت سلطان المشایخ نسبت نداد و فاما دشمنان میخواستند
 که مرا با مردان خدا در امان نماند و این معنی بسبب خرابی ملک گرد و بعد بادشاه
 بندگان جناب قدس سلطان المشایخ را معذرتها کرد و گفته فرستاد که
 این معنی من کار باهست مشکلات را معذرت شود تا که بپایان آن مشکلات از تحمل روشن آن

ان از معتقدان آن محم و محمد جراتی کرده ام بخشیده باشند و اجازت
 تدا من بیایم و سعادت پاپے بوس حاصل کنم سلطان المشایخ گفت
 آمدن حاجت نیست من بدعاے غیبت مشغولم و دعای غیبت را فرست
 سلطان علماء الدین باز بجهت ملاقات اصلاح بسیار کرد سلطان المشایخ
 فرمود که خانه این ضعیف دو در دارد اگر از یک در در آید من از در دیگر بیرون
 روم و نیز والد کاتب حروفنا رحمة الله علیه فرمود که سلطان جلال الدین
 انار الله برانه دو عدد دولت خود خواست که بخدمت سلطان المشایخ بیاید
 هر چند درین باب التماس میکرد میسر نمیشد تا غایتی که با امیر خسرو و شاعر که
 مصحف دار ابو و اتفاق کرد که بغير اجازت بخدمت سلطان المشایخ بروم
 امیر خسرو مناسب همین دانست که این معنی بخدمت مرشد خود عرض میاید
 و اگر بخدمت سلطان المشایخ عرض ندام تحقیق از من برنجند که ترا معلوم
 بود مرا خبر نکردی اگر چه بادشا با امیر خسرو سرے گفته بود فاما از سر جان خود
 برخاست و بخدمت سلطان المشایخ عرض داشت کرد که فردا سلطان بخدمت
 خواهد آمد بجزو یک سلطان المشایخ این معنی شنید همان ساعت غنیمت
 اچودهن کرد و بزیارت اشیح شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سره
 سره العزیز رواں شد چون این معنی بادشا شنید از امیر خسرو پرسید که تو
 سرگشفت کردی و از سعادت پاپے بوس سلطان المشایخ محروم گردانیدی
 امیر خسرو گفت از بخش بادشا ههیں خوف جان باشد فاما از بخش سلطان
 المشایخ خوف سلب ایمان باشد بادشا هه دانا بود این جواب را استخساں فرمود
 مکتبه دو از دهم در بیان ملاقات سلطان المشایخ نظام الحق والدین بشیح
 لاسلام رکن الحق والدین بشیح الاسلام بهاء الدین زکریا قدس سره

سره العزیز کتاب حروف از سید مبارک محمد کرمانی رحمة الله علیه سماع دارد
 که کرات سلطان المشایخ را با شیخ رکن الدین قدس الله سره بملاقات
 شده است کرات اول در عهد سلطان قطب الدین پسر سلطان
 علاء الدین شیخ رکن الدین رحمة الله علیه از ملتان در شهر دہلی می
 چون نزدیک رسید سلطان المشایخ استقبال کرد و شیخ رکن الدین
 را رگزر حوض خاص علای سرای است بوقت فرض مبادا ایجاد ریافت
 بتعمیم بسیار ملاقات کرد فاما ملاقاتی سبکی و فی الحال بازگشت چون شیخ
 رکن الدین بسطان قطب الدین پیوست سلطان پرسید که از بزرگان
 این شهر اول شمارا که بر سید شیخ گفت آنکه بهترین اهل شهر بود یعنی سلطان
 المشایخ قدس الله سره العزیز کرت و دو شیخ رکن الدین چون شنید که
 سلطان المشایخ نماز جمعه در مسجد کیلو کهری میگذازد روز جمعه در مسجد
 کیلو کهری بجهت نماز جمعه حاضر شد و نزدیک در شمال که سمت الپا است
 بنشست و سلطان المشایخ هم در مقام مهو نزدیک در جنوب بوقت
 درآمدن چنان نشسته بود سلطان المشایخ را خبر کردند که شیخ رکن الدین
 درین مسجد حاضر شده است در میان این دو در مسجد معنی وسیع و مسافتی
 بعبار است چون سلطان المشایخ از ادائے نماز جمعه فارغ شد بر سجده
 در مقامی که شیخ رکن الدین نشسته بود بیاید و شیخ رکن الدین بنما
 مشغول بود سلطان المشایخ پیش پست شیخ رکن الدین بنشست
 تا آن غایت که شیخ رکن الدین از مشغولی خود فارغ شد بعد هر دو بزرگ
 ملاقات کردند و مصافحه و معانقه بجا آوردند و از هر دو جانب شیخ تقصیر از هر دو سپها
 بنود شیخ رکن الدین از آنجا که کمال او بود و سبک حضرت سلطان المشایخ

گرفت حکایت کنان سمت در جنوب کہ مقام مہبود سلطان المشائخ بود در واس
 شد و ڈولہ شیخ رکن الدین نیز برین آوردند چون ہر دو بزرگ بر آستانہ این در
 رسیدند شیخ رکن الدین تعظیم سلطان المشائخ را گفت کہ اول شما در ڈولہ سوار
 شوید و سلطان المشائخ نیز بہ تعظیم شیخ رکن الدین را سے فرمود کہ اول شما سوار
 شوید تا بریں اسلوب کہ اول شیخ رکن الدین سوار شد کرت تیلوم ملک السادات سید
 کمال الدین احمد محمد کرمانی غم کاتب حروف در در سراسے بادشاہ بود چون
 از آنجا باز گشت دید کہ شیخ رکن الدین سمت غیاث پور سے آیا بفرست در پست
 کہ بخدمت سلطان المشائخ میرو داسپا تعجیل برانہ و حظیرہ سلطان المشائخ
 رسید تا خبر کند سلطان المشائخ در آن روز در حظیرہ بود در مقام مہبودہ بارگاہت
 بود بالاسے حوض خانہ و صفہ کہ منسوب بعمارت خواجہ جہاں احمد یار است
 در محلے کہ در نیوقت شیخ حسن سر رہنہ عمارت کنان یہ است در آن بارگاہ نشسته
 بود چون خبر کرد شیخ رکن الدین شنید این معنی بخود راہ مذا و فرمود کہ این سمت
 اندر پست ہم بہت احتمال دارد کہ در زیارت بزرگان این حوالے برو و فاما
 اقبال خادم استعداد ما یدہ دہد و ہایا سے شکر ت گرد آرد چون شیخ
 رکن الدین از راہ اندر پست منحرف شد و جانب و حظیرہ سلطان المشائخ
 میل کرد چنانکہ ڈولہ شیخ رکن الدین در گنبد و ہنیر میا گئی کہ نزدیک چوتزہ مقابل
 یاراں است رسید سلطان المشائخ از بالاسے بام بسعادت فرود آمد در میان
 صفہ ستون این ہر دو بزرگ ملاقات شد ڈولہ شیخ رکن الدین ہم دروں
 صفہ ستون مذکور فرود آوردند شیخ رکن الدین را در آن ایام در پائے مبارک
 آزار سے رسیدہ بود ہداں سبب نمیتوانست کہ از ڈولہ فرود آید ہر چند کہ در فرود
 کہ فرود آید از آنجا کہ تواضع و اخلاق سلطان المشائخ بود ہرچو ہر فرود آمد
 ندا و شیخ رکن الدین ہم در ڈولہ نشست و متصل ڈولہ شیخ رکن الدین
 مقابل رو سے جانب قبلہ سلطان المشائخ نشست و ساعتے بکاملہ مجاورہ

یکدیگر مشغول شدند دریں میان مولانا عابد الملک والدین اسمعیل کہ برادر
صوری و معنوی شیخ رکن الدین بود قدس اللہ سرہ العزیز گفت کہ امروز بوجود
این دو بزرگ مجلسے بابرکت است و خیر المجالس مجلسے است کہ در آن بحث علمی
باشد این سخن بگفت بعدہ توجہ بساطان المشائخ کرد سلطان المشائخ گفت
بود و شیخ رکن الدین نیز سخنی نگفت بعدہ مولانا عابد الدین سوال کرد کہ حضرت
رسالت صلی اللہ علیہ وسلم کہ زکمہ در مدینہ ہجرت فرمود حکمت چہ بود شیخ رکن الدین
توجہ بساطان المشائخ کرد و جواب تہمتس کرد و بساطان المشائخ توجہ بساطان المشائخ
رکن الدین کرد و گفت شما بیان فرمایید بعدہ شیخ رکن الدین جواب فرمود درجہ
و کمالات نبوت کہ بہجت حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم تقدیر کردہ بودند
موقوف بر آن داشتہ چون حضرت رسالت صلعم باصحاب صفہ کہ در مدینہ بودند برسد
کمالات و درجات مکمل گرد و چون شیخ رکن الدین این جواب فرمود بساطان المشائخ
گفت کہ این ضعیف را نیز چہ در خاطر نے گذرد تا ما در بیچ تفسیر سے و کتابے منیدہ
ام و آن اینست کہ دعوت ارشاد حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم ہمکماں رسید
بود و ایشان یاداں دولت مشرف گشتہ تا ما با جماعت ناقصان کہ در مدینہ بودند حضرت
رسالت صلی اللہ علیہ وسلم نیتوان تدرسی حضرت رسالت را صلی اللہ علیہ
وسلم فرماں شد کہ از مکہ در مدینہ ہجرت کن تا از کمالات تو بدین ناقصاں چیزے
برسد و ایشان از دولت تو مکمل گردند عرض میدارد کاتب صرف بر آنجا کہ در
جوابہائے کہ این دو بزرگ دین فرمودند در تحت ہر جوابے عظمت و کمال ہر دو
بزرگ معلوم مے شود کہ یکدیگر را بدین عبارات لطیف تو عظیم کردہ اند الغرض چوں
خواستند کہ مایندہ پیش آرند رخ جانوں کاتب حروف رحمتہ اللہ علیہ آوردند کہ
این کار شماست کہ از میان ما کسے را زہرہ آں نباشد کہ پیش این دو بزرگ
مایندہ تواند کشید و الیہ فرمود رحمتہ اللہ علیہ چوں سن کند و روی پیش بروم
دیام کہ یا اے دولہ شیخ رکن الدین کاغذ ہائے عریض محتاجاں بسیار است

اں کا غذا یا کجانب میگردم تا جاسے نہادان نان باشد درین محل شیخ رکن الدین
 قدس سرہ العزیز و سوسے سلطان المشایخ کرد و گفت شما میناید کہ
 این کا غذا چیست بعدہ فرمود این غریض مسکینان این زمان کہ من برباد شدم
 میروم خلق محتاج غریض میدہند تا ہمت ایشان بکفایت رسد و امر و انشیا
 را معلوم نبود کہ من برباد شام دین میروم سلطان المشایخ بحسن عمارت اطاعت
 و اخلاق بسیار معذرت کرد چوں طعام ترتیب کردہ شد و سکورہ سہ کہ انگور دو کورہ
 بود شیخ رکن الدین جانب من اشارت کرد کہ این سکورہ پیش من بیار درین
 محل سلطان المشایخ فرمود کہ ہم شہرہ است شیخ رکن الدین رحمۃ اللہ علیہ
 فرمود ترش ہم ازاں است سلطان المشایخ فرمود کہ عزیز ہم ازاں است
 الغرض چو طعام برداشتند اقبال خادم چہ قطعہ جامہ مہین از بہر تلی و شام
 یافت و یک گروہ صبتک زرد جامہ باریک بستہ چنانکہ شعاع لعلی تنگہ ازاں
 گروہ پیروں میزد پیش شیخ رکن الدین آورد و چون نظر شیخ رکن الدین
 بر آن گروہ تنگہا زرقا و فرمود کہ اُسٹر ذہبک سلطان المشایخ فرمود اُسٹر
 ذہبک و ذہابک و مد ذہبک و ازین حرف مستنبط خواص سلوک
 کریم الدین بیانہ داماد خواجہ محمد بدر الدین سہل کہ نمبرہ شیخ شیوخ العالم
 فرید الحق و الدین قدس سرہ معنی استنباط کردہ اینست کہ انچہ شیخ الاسلام
 شیخ رکن الدین رحمۃ اللہ علیہ فرمود کہ اُسٹر ذہبک مفہوم این معلوم و ظاہر
 است و انچہ سلطان المشایخ فرمود کہ اُسٹر ذہبک و ذہابک
 و مد ذہبک مراد این دو لفظ دیگر ذہابک و مد ذہبک درین محل چیست
 مقرر یا کہ ستر معاملہ سلوک این راہ واجب است بلکہ فرض تا این معاملہ
 دینی منظور نظر نگردد کہ نظر خالق آفتہ تو نیست و دفع این آفت ہمیں است
 کہ خدا سے تعالے در باب کیے کرم کند از مقام محبت بدرجہ محبوبیت رساند و نحو ہا
 کہ بر معاملہ محبوب خدا کسے را اطلاع و ہد پس نامزد حال او چیزے گرداند کہ خلق

۱۳۹
 در دفع غیبت و غیبت
 جلسہ روضہ
 نور ۱۳۹

ظاہر میں انظر برکات چیز افتخار و خلق و گرفت و گوے آن چیز نمازند و معاملہ آن محبوب
 در پردہ ستر باشد چنانکہ دوستے از دوستان خداے تعالیٰ را دنیا اقبال کند و آواز آنجلہ
 مسبر باشد باطن مبارک او بخت باری تعالیٰ چنان مستغرق کہ پروا کے ہر چیز سے
 نباشد و میل بگوین نکلند و نظر خلق بر آن اقبال دنیا باشد و او بخاطر جمع بر سجادہ بخت
 باری تعالیٰ راضی و مستقیم بیت تا ذوق دروغم خبر سے یہ ہذا دوست چہ از طعنہ دشمن
 بخدا اگر خیر تم بہ بسبب معاملہ انجمنیں و لیے بدیں سبب نظر انخیا و معصون و محروس ماند
 و در عالم مشاہدہ و قرب ہر روز بلکہ ہر ساعت بر فریاد پس این دو لفظ ذہا بک و
 مدنا ہبک و جواب انا لہ ذہبک درست آید باز ایم بر سر حرف آن جامہ
 و تنگہ ہے ز شیخ رکن الدین قبول نمیکردند بعدہ آن جامہ با گرہ تنگہ با پیش
 مولانا عہد الدین اسمعیل کہ براد شیخ رکن الدین بود بردند و خدمت مولانا
 عہد الدین نیز سبب موافقت شیخ رکن الدین قبول نمیکرد درین محل شیخ
 رکن الدین جانب مولانا عہد الدین اشارت کرد کہ تو بتاں بعدہ مولانا
 عہد الدین کہ بوفور علم و فضل و تقویٰ آراستہ بود بیک اشارت شیخ خود قبول کرد کہ
 چہارم سلطان المشایخ را زحمت بود شیخ رکن الدین قدس سرہ العزیز بیعت
 سلطان المشایخ آمد و عشرہ ذی الحجہ بود چون ملاقات شد شیخ رکن الدین
 فرمود کہ عشرہ ذی الحجہ بہت و مر کہے بہت دریافت سعادت حج سعی مے کند فاما سن
 سعی کردہ ام تا زیارت سلطان المشایخ در ایام تا وہاں حج حاصل آید سلطان
 المشایخ قدس سرہ العزیز چشم برآب کرد و بانواع کرم معذرت میفرمود کہرت پنجم
 چون زحمت سلطان المشایخ قدس سرہ العزیز غالب شد عجب زحمت کرد
 غالبہ بخت و عشق چند کرت ہر روز غایب میشد و چند کرت حاضر در این چنین حالے
 شیخ رکن الدین بیعت آمد شیخ سعادی خوش گوید پیت خاک آن شیخ کرام
 بیعت بسر آید و در منداں بجز این دوست ندارد دید و آراہ و سلطان المشایخ
 بر کہت نشستہ بود قدرت فرود آمدن از کہت ممکن نبود بعد ملاقات سلطان المشایخ

شیخ رکن الدین رابرتھت نے نشانہ شمسیت بچھاں کر سی آوردند شیخ
 رکن الدین برگرسی نشسته و یاراں تھی بودند کہ سلطان المشائخ در عالم تحیر
 مکالمہ مجاہدہ بگوئے خواہ بود فاما سلطان المشائخ از کمالے کہ داشتند بحال خود
 باز آمدند و با شیخ رکن الدین مشغول شد بعدہ شیخ رکن الدین فرمود رحمۃ اللہ
 علیہ اَلَا لَيْدِيَا وَيَخْتَرُونَ عِنْدَ الْمَوْتِ چنانچہ در حایت است مَا مِنْ نَبِيٍّ يَمُوتُ
 اَلَا وَيَخْتَرُونَ او یا خلف ایشان انداویا را نیز تحیرت خواہ باشند خواہ بر دند چو
 قصہ ریچھ است سلطان المشائخ را حیات خود کہ حیات عالمیان منضمن است
 از حضرت رب العالمین چند کلامے باید خواست تا ناقصا از کمالے حاصل شود
 سلطان المشائخ چشم پر آب کرد و فرمود کہ من حضرت رسالت راصلی اللہ علیہ
 وسلم را در خواب دیدہ ام کہ میفرمود نظام ہستیاق تو ما لاب بسیار است شیخ رکن الدین
 رحمۃ اللہ علیہ حاضران بریں صرف در گریہ شد بعد زمانے شیخ رکن الدین
 باز گشت عرض میا در کاتب عیون برا بخلکہ کہ این بنہ سعادت قدم بوس شیخ
 رکن الدین رحمۃ اللہ علیہ عہد تعلق و دشہر و ملی برابر جہ مادرین خود مولانا
 شمس الدین دامغانی دریافتہ بود و حق نمک مایہ ایشان در زستہ این بندہ گستا
 شد نکتہ سیر در ہم در بیان بعضے کرامات سلطان المشائخ نظام الحق و الشرع
 والدین قدس سرہ العزیز سلطان المشائخ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ و بجمعی
 حاضر بود و خواجہ محمود چوہ کہ از میداں شیخ شیوخ العالم فریدال بن اونیو در آن
 مجلس حاضر میگفت کہ من اول حال در خواب صور تہاے لطیف و صاحب
 جمال میدیدم ازین جنس بسیار میگفت بعدہ سلطان المشائخ فرمود این شیخ
 بسیار میاشد و قتی من در کہت نشسته بودم فرشتہ بصورت ماہ بیاد نزدیک
 کہت من بایستاد و مرا گفت در ویشے پیش در ایستادہ است بعدہ فرمود نور تریں
 روز چہار شنبہ وقت است و افرومے آید تا روز شنبہ مے باشد ہمیں کہ آفتاب
 بر مے آید آں نور بالامے رود و قتی مردے بخدمت سلطان المشائخ طوعا مے
 آید انبیا اختیار دادہ مے شوند نزوموت خواہند ہمیشہ در دنیا ماندن خواهند نزدیک مے رود نیست
 بی کہ مریو آں بی مگر نیکو اختیار دادہ مے شود آں بی ۱۴

مے بردارثناے راه در خاطر او گذشت اگر سلطان المشایخ بدست مبارک خود نواله در کام من نهد کامرانی کتم چوں بنی برت رسیدم مایه برداشت کرده بود سلطان المشایخ تنبول بخورد تنبول از دهن مبارک خود بکشید و بدست مبارک خود کرده در کام من نهاد و فرمود که بستان از ان بهتر وقتے چند یار عزیزا اتفاق آں شد که بنی برت سلطان المشایخ بروند و میان ایشان یکے دانشمند بود هر کسے ازین یاراں بوجه خدمتے شیرینی مختلف بها خریدند این دانشمند گفت که این هدایاے مختلف یکجا پیش سلطان المشایخ خواهید نهاد و خادم برخواهد داشت و او قدرے خاک از راه برداشت و در کاغذے پیچید چوں بنی برت سلطان المشایخ رسید بند هر کسے چیزے پیش نهاد دانشمند آں پُری کاغذ پیش نهاد خادم آں هدایا برداشتن گرفت خواست که آں پُری کاغذ هم بردارد سلطان المشایخ فرمود که این را همیں جا بگذار که این سرمه بشیریت خاص چشم ماست آں دانشمند تائب شد سلطان المشایخ او را بشیریت خاص مشرف گردانید و او را مستطهر کرد اگر در ارے ویانے ترا حاجت باشد مال بگوئی از قاضی محی الدین کاشانی رحمة الله علیه وایت میکند که او میفرمود که من از خانه وضو کرده بودم و بنی برت سلطان المشایخ آمدم و خاطر مشوش بود که تجدید وضو نکرتم سلطان المشایخ بنور باطن دریافت و فرمود که وقتے سپر سید اجل بر من آمدہ بود ہر چند کہ با او من سخن میگفتم او را حاضر نے یا فتم گفتم سید چه حال است که ترا غایب نے بنیم گفت مخدوم من وضو در خانه سافتمہ بودم باز تجدید وضو نکرده ام خاطر من مشوش است من گفتم سید برو وضو مکن و نوش بیا فارغ و جمع بنشین خواہ پرین حروف رسید من برخاستم خدمت کردم کہ منی روم مرا نیز نہیں واقعه است تبسم کرده فرمود کہ برو وضو کن و بیاروزے دو یار بنی برت سلطان المشایخ یکجا آمدند یکے در وضو چند مال حقیقے نکرده چوں بنی برت سلطان المشایخ آمدند اول سخن سلطان المشایخ بنی برت آں بود کہ در وضو احتیاط باید کرد کہ اَوْضُوْیْکُمْ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اَزْ قاضی محی الدین کاشانی

باب اول فضائل خواجگان چشت از حضرت سالک تہجد حضرت نظام الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز

رحمۃ اللہ علیہ روایت ہے کہ تندر کہ در عہد علما می بسے موقوف شدہ بودم و آن حسب دستور
کشید کسی را بخدمت سلطان المشائخ فرستادم کہ بیگناہ سے موقوف ماندہ را بکند
و کسی از من یاد نمیکند حال من چگونه خواهد شد سلطان المشائخ نہ کند بود
بر من فرستاد کہ ہر روز یکے ازین بخور چھناں کردم سیوم روز خلاص یافتم از مولائی
و چہمہ الدین پابلی علیہ الرحمۃ روایت میکند کہ او نے فرمود مرا زحمت دق آغاز
شدہ بود بطیبیاں گفتند در باغے بر سر کبے سکونت کن گفتم در باغ سکونت دشوار
است و خانہ سلطان المشائخ بر سر کب است آنجا باشتم دارو ہا نیکہ طیبی فرمودہ
بود حاصل کردم چون بخدمت سلطان المشائخ رسیدم دیدم افطار کردہ بود دنیا
زستاں بود کسی مندیہا آوردہ بود و سلطان المشائخ تناول میکرد مرا فرمود
بسم اللہ الرحمن الرحیم در کبے با آنکہ زحمت دق بود من سے گرم باشد بحکم فرمان
سلطان المشائخ خوردہ شد چون از پیش سلطان المشائخ برخاستم صحبت کامل
یافتم محتاج بعلاج نشدم مولانا پیر الدین یار کہ اور رفیق ہم گفتند سے مردے
صادق القول بود روایت ہے کہ تندر کہ من شبے در دہلیہ سلطان المشائخ
شترے را دیدم از دریکچہ بیروں در زیر دریکچہ بایستاد سلطان المشائخ بر آں
شتر سوار شد و شتر در ہوا میرفت من بچو دشام چون زمانے گذشتہ بخود باز آمد
خواب از سرفرت تا آخر شب شد باز دیدم آں شتر آمد زیر آں دریکچہ بایستاد
سلطان المشائخ در یکچہ باز کرد و دروں رفت شتر باز گشت و کاتب حروف
از ثقہ سماع دارد کہ شیخ نجم الدین صفا ہانی شخصت سال مجاور خانہ کعبہ
بود و خانہ ساختہ بود کہ پیوستہ نظر او از آنجا نشستہ بر خانہ کعبہ افتادے شیخ
کامل حال بود روزے حجا و ران مکہ اورا پرسیدند حکمت چیست کہ سلطان
المشائخ امر و مقتدا سے عالم است و بن گمان خدا سے را بمقصد میرساند
چگونہ است زیارت خانہ کعبہ نے کند و دولت حج در نے یا بد شیخ نجم الدین رحمۃ اللہ
علیہ فرمود کہ بشیرہ حال نماز با مدا و رخانہ کعبہ حاضرے شود و در جماعت با نامتوا

نہا احتساب دارد کہ این شتر فروخته بود کہ از غیب سے آئے باشد و سلطان
 شایخ را در خانہ کعبہ سے برد و خواجہ ابوبکر و زراق کہ بشرف قربت و مصطفیٰ و
 سلطان المشایخ مشرف ہوئے فرمود کہ وقتے سلطان المشایخ حبیہ خاص
 میں بخشید میں تریب شکرانہ کردن گرفت کہ میں حبیہ را بہ با خود ابقاد
 من ازین سخن متغص شد م چون شکرانہ بخدمت سلطان المشایخ بروم
 خادم را فرمود کہ یک سیر روغن ازین بستان محب من عرض داشت کردم کہ
 میں سہل چیز است قبول فرمایا بعدہ ہشتم فرمود کہ ترا میں حبیہ را بہ با خود ابقاد
 سلطان المشایخ سے فرمود پیش ازین کہ من از غیبت پورہ سبھی کیلوی کی
 بہ تازگیہ پیارہ میرفتم ہوا سے تاستان بود مقدار یک کروہ راہ و من صایم مرا
 دوران سہرا آمدہ در دو کاسے نشستم در خاطر من گذشت کہ اگر مرا کہے بودے
 در آن سوار میرفتم بعدہ این بیت شیخ سعدی در دل گذشت بیت ما قدم
 از سر کنیم در طلب بستاناں بہ راہ بجائے بردہ کہ با قدم رفت بہ آزاں خطره
 توبہ کردم بعد از سہ روز خلیفہ ملک یار پراں رحمۃ اللہ علیہ ما دیاںے بر میں
 آورد کہ میں را قبول کنی میں او را گفتم تو مرد درویشے از تو چگونہ قبول کنم او
 گفت سیوم شب است کہ شیخ ملک یار پراں رحمۃ اللہ علیہ ما در خواب فرمایا
 ما دیاں پیش فلان سیر الغرض من او را جواب گفتم کہ شیخ تو فرمود اگر شیخ من
 فرماید نگاہ قبول کنم چون شب شد در خواب دیدم کہ شیخ پیشوای العالم قدس سرہ
 مرا سے فرماید کہ بخاطر ملک یار پراں آں را قبول کن و نزدیک آورد و دانستم کہ مرثا
 حق است قبول کردم بعد از آں اسپ از خانہ من کم نشد بعد از مدتی آں
 ما دیاں را بخواجہ محمد خواہر زادہ دادم بعدہ قاضی محی الدین کاشانی
 دریں محل گفت کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمودے **أَمَّنْ عَيْكَ اللَّهُ فِي الْحَرَاتِ**
قَضَى اللَّهُ حَقَّ الْعَجْدَةِ بِالْحَطَرَاتِ و نیز وقتے یار سے بوقت افطار در خاطر گذرانید
 اگر سلطان المشایخ بقیہ آب کہ بیاں افطار خواہد کرد من دیدم محض کرامت
 اللہ کی کہ پرستہ حق تعالیٰ در تابستان بر آرد خدا سے تاملے حاجتہا سے اور با بظنرات۔

باین ل فیض اعلیٰ خواجگان چشتی حضرت سالت تاجہ حضرت نظام الحق والدین قدس سرہ الہدی

۱۴۵

باش ہم در شامے این خطرہ سلطان المشائخ فرمود کہ این آب آں یار را بند
آں یار مستغفر شد چون سلطان المشائخ بعد از نماز ببالا آمد و در مقام سہو بود
بنشست آں یار را بایاران دیگر طلب شا چون بنشست بعد فرمود کہ خدائے
تعالے را بندہ باش کہ چہل سال است نہ طعام سیر خوردہ است و نہ آں سلطان
المشائخ نے فرمود کہ در میدا حال با خود جزم کردہ بودم نہ کتابے بنویس نام
و نہ بہا بست نام ہاراں ایام مردے اربعین امام غزالی برین آورد مرا خوش
آمد با خود گفتم کہ من با خود جزم کردہ ام کتابہا نام از آن نتوان گذشت باز دم
دل خود را متعلق آن کتاب یافتم چند روز گذشتہ ہماں کتابش من بطریق
ہدیہ آوردن من قبول کردم وقتے مردے بخدمت سلطان المشائخ آمد
دید کہ احوال درویشاں و خدمتگاراں بنا مرادی میگذ بخدمت سلطان
المشائخ عرض داشت کہ کہ ساختن زر شمارا بیا موزم تا بار تنگی از پیش
برخیزد سلطان المشائخ فرمود رنگ آمیزی کار ترسیاں است و زر
کردن صفت جہودان است نزدیک محمیاں زر کردن زر روی
است نہ مارا مال میل است و نہ سوے ذب و ہابے و نہ حاجت من
بدینا است و نہ اقتراح من بعتی حاجت از قاضی الحاجات میخواہم مصرع
دنیا بچہ کارا دید فردوس چہ باشد بہ عزیزے صادق القول سلطان المشائخ
را دید در خواب کہ گوئی در بہشت بر تختے نشستہ است مرغوب بنیندہ را فرمود
کہ حق تعالیٰ مرا ہر روز وظیفہ میدہاں مرد از ہبات سلطان المشائخ
را نتوانست پرسیاں چہ وظیفہ است ساطاں المشائخ خود آغاز کرد کہ ہفتاد
در دنیا از من خلق را وظیفہ دہاںید آں را قبول فرمود و بکرم خویش عرض
آں وظیفہ چندین ہزار دوزخی وظیفہ من کردہ است کہ بمن ہر روز بخشتہ
عزیزے حکایت کرد کہ من از قصبہ خود قصد زیارت سلطان المشائخ
رواں گردیدم گذر من میان قصبہ بوندی افتاد در دل گذشت اینجا و دیشے

است که در آن شیخ مومنین گویند با او ملاقات کنم برو فتم پرسید کجا خواهی رفت گفتیم
 بنجد است سلطان المشایخ گفت سلطان المشایخ را سلام من برسان
 و بگوئی که شیب جموعه که ملاقات میکنم چون من بنجد است سلطان المشایخ پیوستم
 عرض داشت کردم در قصد بودی که در ویشی است سلام رسانیده است این
 سخن گفته شیخ منقص شد و فرمود که او در ویشی عزیز است و لیکن زبان خود بخورد
 نازد و خواجیه منہاج شکر که یکے از مردان خوب اعتقاد بود میگفت که مرا اتفاقاً
 شد که سماع کنم که پیش سلطان المشایخ عرض داشت کردم فرمود نیکو باشد
 خوش خواهد بود بنیرگان شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز
 و یاران دیگر از غیبات پور طلبیدم پیش از آنکه یاران شهر برسد هر کس گفتند
 قولان حاضر اند بفرمائی تا سماع بگویند باز گفتم بیشتر یاران نرسیده اند و طعام موجود
 نشده گفتند سماع بفرمائی و الامیر و حیم در بازار فرستادیم طعام آوردیم و خرج
 کردند و سماع آنگار کردند بیچ ذوق پیدا شدند مشوش شدم که مجلس شیب شد
 بعد این ناخوشی سر فرود کرده بودم ناگاه سر بر کردم سلطان المشایخ را دیدم
 کلاه بر سر کرده بر در حوض خانه ایستاده است از دست بے خود شدم چون
 بحال باز آمد سماع سخت اثر کرده بود و یاران شهر هم رسیده چون بنجد است
 سلطان المشایخ آمد و این کیفیت باز نمود تصدیق داشتند و گفتند جا
 که یاران این ضعیف باشند این ضعیف را حاضر تصور باید کرد و همچنین احوال منہاج
 مذکور میگفت که وقتی شبی در خانه سلطان المشایخ بودم که سلطان
 المشایخ بیرون راست کرده بودند بر بام جماعتخانه و بالایا که کبک جامه نم گیر
 گرفته بیشتر شب گذشت بود که از بالایا که کبک سلطان المشایخ عمود
 از نور طالع تا آسمان گرفت و صحن جماعت خانه و لب آب هم روشن شد مرا
 زد گوشه گرفتم و خود را خفته ساختم وقتی شیخ نورالدین فرود می آید یار خود را بنجد
 سلطان المشایخ فرستاد که من بر من شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین

طعامی ساخته ام شفقت کنیدی بایندی که ازاں سزای نگر گفتم اگر سلطان
 المشایخ شیخ است مرا چیزی بدید آن خوردنی و دیگری گفت که مرا جامه
 بدید بیوم گفت بزرگان را امتحان نباید کرد هیچ نماندیشی چون بخدمت سلطان
 المشایخ آمدند فرمود ما نیز طعامی ترتیب کرده ایم تو انیم آمد و لیکن دل من بسو
 شما خورد بود بھدیرین بودند مردے یک دیکے جفراں و چهار تنکے آورد سلطان
 المشایخ تمام دو را فرمود آن مرد را بدیدہ جانب آں مرد اشارت کرد کہ چیزی خوردنی
 و سیم اندیشیدہ بودی بعدہ فرمود جامہ بیار آن دوم را بدیدہ و سیوم را فرمود بچین
 باید آمد کہ تو آمدہ و دتنکله و را ہم فرمود عرض سید اردکاتب حروف بر آنجملہ کہ شیخ
 رکن الدین فردوسی را بخدمت سلطان المشایخ جنڈاں اخلاص نمود
 و او از شہر آمدہ بود ہم در کنارہ آگے آن در حدکیلو کہ رہی مقامی ساخته است
 و شیخی بنیاد نہادہ و پسران او را کہ جوان نہ خاستہ بودند و مردان او را باندگان
 سلطان المشایخ تقاضے بود کہ زیارت در شتی سوار و سماع گویاں و قص
 کناں زیر خانہ سلطان المشایخ مے گذشت تدروزے بطریق بعد از نماز
 پیشین در شتی سوار با جمعیت و سماع و قص کناں از پیش خانہ سلطان
 المشایخ میگذشتند سلطان المشایخ بدولت بر بام جماعت خانہ مشغول
 نشستہ و والد کاتب حروف رحمۃ اللہ علیہ در آن مجلس پیش ایستادہ بود چون
 با غلبہ شور و سماع کہ در شتی میگردد و در نظر مبارک سلطان المشایخ در آمدند
 فرمود سبحان اللہ ساہایکے ویریں کار خون میخورد و جان خود فدائے این راہ
 میکند و دیگران نو خاستہ اند و میگویند تو کیستی کہ مانہ ایم دست مبارک خوشترن
 با ستیں مبارک بر آورد و جان با ایثال اشارت کرد کہ مالار و ہمیں کہ کشتے
 پسران المشایخ رکن الدین باں غوغا نیر تلذذ خود رسید از کشتی فرود آمدند
 خواستند غلبے کنند ہمینکہ بر لب آب درآمد در حال غرق شدن بندہ این
 حکایت از خدمت سید السادات سید حسین علم خود سماع دار و خدمت ایثا

نیز روایت ہم از والد کاتب حروف میگردند رحمة الله علیہا پس صلح بقال طیبی
 کردے اور مید سلطان المشایخ بود او بزیرت سلطان المشایخ رفته سلطان
 المشایخ اور در روز بزرگدانی رس و شب نداشتے او از رفتن خانه سلطان
 المشایخ ترک گرفت مولانا علی شاه جاندار میگوید کہ من اور گفتم نیکو نمے کنی
 ہر ہمت یکبار برو پائے بوس کن شب در خانہ کسے باش و بشرہ او شبے ضائی
 دیدم بعد از چند گاہ پائے او درم کرد از درو بیقرار شد مولانا علی شاه گفت باز
 اور گفتم کہ اینت ازک سلطان المشایخ است گفت آرسے و عجز کردن گرفت
 میلنے لاجین مراد داد کہ بجہت سلطان المشایخ برسائ و از حال من عرض
 داشت کن چون بخدمت سلطان المشایخ عرض داشت کردم سلطان
 المشایخ منتقص شد چون من از خدمت سلطان المشایخ باز گشتم آں
 طیبی نقل کردے بود کاتب حروف از خواجہ مبارک گو پمپوئی کہ یکے از بار
 اعلی بود سماع دارو کہ من ہر بار از قبصہ گو پمپویر سلطان علاء الدین
 سے آدم جامہ مکلف چنانکہ کسوت ملوک باشد مرا عطا میفرمود و این خلعت
 معبود من شدہ بود تا وقتے بر سلطان آمدہ شد درین کرت یکتے سپید
 فرمود من بدین سبب منخص گشتم و بخدمت سلطان المشایخ آدم بعد
 پائے بوس روے مبارک بجانب من کرد و فرمود بیت تحفہ شاہ بس عزیز
 بودہ گر چہ دینار یا پیشیز بودہ بندہ را با سماع این بیت فرحتے افزود و التفات
 خاطر بکلی رفت الحمد للہ علی ذلک وقتے دانشمندے بخدمت سلطان المشایخ
 آمد و گفت کہ من بیعت خواہم کرد سلطان المشایخ بنوی باطن دریافت کہ بحکم
 سبب آمدہ است ہر چند بہمت بیعت اصلاح کرد سلطان المشایخ فرمود کہ راست
 بلو کہ بچہ نیت آمدہ بعدہ گفت در تا کور زمینے دارم مقطع آنم قطع مرا فرامحت
 میکنہ سلطان المشایخ فرمود اگر من رقعہ بنویسم ترا بدہم تو ترک ارادہ بیعت
 گیری گفت نیک باشد ہمان ساعت بجانب مقطع رقعہ نوشتند و غرض وصل شد

سلطان المشایخ سے فرمود کہ وقتے من از زیارت مولانا رشید فری
 بازگشتہ بودم و نزدیک حطیرہ ایشاں کوچہ بود حالے مردے را دیدم مشکل
 سکران و بے ضبطے آیدم در دل گذشت کہ داندا میں مرد مرا آسبے رساند
 من بطرف دیگر رفتم او ہم گشت و ہماں طرف شد کہ من گشتم بسوے من آمد
 بحق گریختم مرا سلام کرد کنار گرفت و سینہ مرا بوسید و گفت الحمد للہ اینچنین
 سینہ ہنوز در میان مسلماناں بہت ایں گفت و گذشت چون ہمیں کردم
 پیچ کسے را دیدم ہا پیدا شد فاما از شیخ نصیر الدین محمد مور وایت مے کند کہ
 سلطان المشایخ سے فرمود وقتے من نزدیک دروازہ پیل مے بودم بقا
 بر خود ما بوس بودے و با خود گفتے کہ نظام تو کجا و حجت حق کجا بدیں نیت در
 روضہ شیخ رسال چہلہ گرفتیم چہلہ تمام کردم و در روضہ شیخ رسال درختے
 بود خشک ہم دریں چہل روز معائنہ کردم اس درخت تر و تازہ گشت پیش فری
 ایشاں ایستادم عرض داشت کہ دم کہ شیخ ایں درخت خشک درں چہل روز
 از حال خود بگشت من چہل روز آمدم ہیچ حال من نہ گشت ایں سخن گفتیم جانب
 خانہ رواں شدم در اثناے راہ مردے را دیدم کہ غلطاں مے آید مرا ایں طن
 شد آں مرد مگر انست از و مخوف شدم آنم و میل جانب من کرد باز از و منحرف
 شدم آں مرد جانب من شد با خود گفتیم نظام پس یا شد بخداے گریز قصد بنا
 او کردم نزدیک اے رسیدم من ہر دو روز از کردم معائنہ کردم از دہن و از سینہ
 او بوسے عطر مے آمد تا اینچنین گفت اے صوفی از سینہ تو بوسے محبت حق
 مے آید اینقدر گفت و غایب شد نکتہ چہار و ہم منجملہ یازدہ نکتہ ذکر حضرت
 سلطان المشایخ در بیان بعضے کرامات آل فخر النساء فی العالمین
 رابعۃ العصر بی بی زلیخا صحیحہ والدہ ماجدہ حضرت سلطان المشایخ قدس سرہ
 اسرار ہا حضرت سلطان نظام الحق والدین سلطان المشایخ
 مے فرمود کہ والدہ مرا با خداے تعالے رسائی بود اگر او را کارے پیش آدے

وہو

اتمام آں کار در خواب بیدے اختیار بدست او میدادند و بار بار والدہ من
 پائے من بیدے بگفتے کہ در تو علامت نیکبختی و سعادت مے بنیم بزرگے خوشتر
 گوید بدیت وے آیتے کہ آمد در شان کہ باہ اندر حبسین ناھدیہ او بسین است
 تا تنگ عیشے سخت شد با والدہ گفتم نفس شما بزرگ بختی و سعادت رفته است بیخ
 اثر آں نمے بینم گفت اثر آں ظاہر خواہد شد فاما وقتے کہ من از جہاں رفته شہم
 و بچیناں بود و ہر حاجتے کہ مرا باشد پیش خاک الدہ خود عرض دارم غالب
 آں باش کہ ہم در ہفتہ کفایت شود و کم باشد تا ماہستہ کفایت برسد و میفرمود
 اگر والدہ مرا حاجتے بودے یا نصیر بار صلواتہ گفتے و دانستے مبارک خود پیش آیتے
 و حاجت خواستے بچیناں شدے کہ خواستے سلطان المشائخ نمے فرمود وقتے
 کنیزکے آزاں والدہ بگریخت چوں خدیو نگارے دیگر نبود ملتفت گونہ شد ما آں
 مصلحت نشست و دانستے مبارک خویش پیش نہا و با ہتھعالے مناجات کرد
 گرفت در اثناے ایں حال والدہ را دیدم فرمود کہ کنیزک گریختہ است و من
 وام کردہ ام دستہ دتا کنیزک نیارند من دانستے بر سر تکلم من ازین صحن
 در تامل شدم پھر در ایں حال شیخے بردروازہ آمد و گفت کنیزک از آں شما
 گریختہ است بیایں بستانید و آں ایام کہ سلطان قطب الدین پسر سلطان علاؤ الدین
 خلجی خواست کہ با سلطان المشائخ منازعت کند و سبب منازعت
 یکے آں بود کہ سلطان قطب الدین مسجد جامع میری عمارت کرد و در اول
 جمعہ ہمہ مشائخ را و علمای را طلب کرد کہ دریں جمعہ نماز دریں مسجد نو بگذارید سلطان
 المشائخ جواب فرمود کہ ما مسجدی ریزد یک داریم و ایں الحق است ہمیں جا خواہم
 گذارد در مسجد میری زلفت و سبب بگر در غرہ ماہ رسم شدہ بود کہ تمامی ائمہ مشائخ
 و صد و روا کبریہ تہنیت ماہ نو بخدمت بادشاہ مے رفتند سلطان
 المشائخ نیز رفت فاما اقبال خادم میرفت ہر عیاں و حاسناں را چاہے
 درآمدن و القاسے عداوت شد سلطان قطب الدین را گفتند کہ

سلطان المشائخ روز جمعہ چنانکہ فرماں بود در مسجد میری حاضر شد و تہنیت
 ماہ نو چنانکہ شاخ دیگرے آئینہ دستے آید یک غلامے میفرستد سلطان قطب الدین
 را غریب بادشاهی و نخواست سلطنت و بہانہائی در کار آمد گفت اگر در غزہ ماہ آئینہ نیاید
 بیاریم چنانکہ دایم چون مخلصان سلطان المشائخ کہ بر آن بادشاہ مقرب بودند
 بخدمت سلطان المشائخ این سخن رسانید سلطان المشائخ سچ گفت
 و زیارت والدہ خود در برفت و گفت کہ ای بادشاہ در خاطر ایذا من وارد کرتا ماہ
 آئینہ کہ با خود ایذا من بر آگرفته است کار او بکفایت نزد من زیارت شمانیم
 از راه نازسے و نیازسے کہ بخدمت اللہ خود داشت اینی بوالدہ خود گذرانید
 و سعادت در خانہ آمد و یاران و خدمتگاران ازاں سخن بادشاہ منقص میبودند
 برین کہ ماہ نزدیک میرید انتفات مخلصان را بیشتر روے میداد و سلطان
 المشائخ خاطر جمع بر اعتماد آنکہ بخدمت والدہ گذرانیدہ است بر سجادہ کرامت
 نشستہ تا غیب چہ پیدائے شود چون شب ماہ شد و خلق منتظر آنکہ فردا غزہ است
 سلطان المشائخ را طلبانے طرف بادشاہ خواہد الغرض بہدین شب ماہ
 بلائے از آسماں بر جان بادشاہ بلانیش نازل شد و خسرو خان بلغاک
 کرد و سرازتن سلطان بدخواہ سلطان المشائخ بہ تیغ تیز جدا کرد تن او را
 از بالاسے قصر بیرون انداخت و سر او را بالاسے نیزہ کرد و بخلق نمود و شاخ
 سعدی خوش گوید بیت اسے رو بہک چہر نہ نشستی بجاسے خویش + باشیر نجبہ
 کردی و دیدی سراسے خویش + و کاتب حروف از عورتے کہ بر صق قول
 و دیانت او اعتقاد تمام است سماع دارد کہ میگفت کہ من خواب دیدہ ام گوئی
 قیامت قائم شدہ است و خلق حیران و مدہوش شدہ چپ راست میدوند
 ایس عورت میگوید در نیماں من ہم تمخیر گشتہ میروم در اثناے ایحال سے بنیم
 مردے علم بردست کردہ ایستادہ است و مرا ایگوید کہ این علم بی بی زلیخا است
 والدہ ماجدہ سلطان المشائخ تو در زیر این علم میان در آن هجوم و خوفنا

زیرا علم جامع یافتہ عرض میگرد که کاتب حروف این عورت خواب بیننده دختر
 عم کاتب حروف است سید احمد محمد کرمانی که در جباله کاتب حروف است
 و در نظر سلطان المشایخ بواسطه شفقت سیدالسادات سید حسین گذشته
 و فتمتہاے دینی و دنیاوی از آنحضرت یافته و سلطان المشایخ میفرمود غرہ ما
 جمادی الاخر روز نقل المده من بود شبیک چون ماه نو دیده شده سر در قدم ایشان
 نهادم و تهنیت ماه نو بر وفق مہر و بجا آوردم در آنحال بر زبان مبارک ایشان فرست
 کہ غرہ ماہ آینه سر بر قدم کہ خواہی نهاد در یافتہ کہ نقل ایشان نزدیک است
 حال من متغیر شد گریہ دین گرفت گفتم اے خداوند من غریب بیچارہ را یکہ سے
 سپاری فرمود جواب این با ما در خواہم گفت گفتم صحبت در حال جواب نے گوئید
 ہم در اتنا سے این حال مرا فرمود برو شب خانہ شیخ نجیب الدین باش حکم
 فرمان ایشان آنجا رفتیم آخر شب قریب صبح جاریہ دوا آمد کہ مخدومہ شمار میطابہ
 تر سیدیم و پرسیدم در حیات ہستند گفت آری چون بخد مت ایشان پیوستم
 فرمود ووش سخنی پرسیدہ جواب آں وعدہ کردہ بودم این زماں بلکوم کنوں
 بشنو فرمود دست راست تو کدام است پیش دہتم گفتم اینست برگفت و گفت
 خداوند ایں را تو سپارم ایں بگفت و جاں بحق تسلیم کرد و شکر و سپاس بقیاس
 بر خود واجب دیدم و با خود گفتم اگر ایں مخدومہ یک خانہ پراز زر و گوہر پس خود
 میراث گذار شتے من اینچنین خوش نیشم دریں حال نفس خیرین ایں کلمہ مایہ
 من گذار شت رحمتہ اللہ علیہا نکتہ پانزدہم در بیاں حالے کہ سلطان المشایخ
 را پیدا شد و بدان حال ازین دار فناء بدار بقار حلت فرمود و وصیت کہ حاضر نرا
 کرد عرض میدارد کاتب حروف بر آنجملہ کہ روز جمعہ بود و سلطان المشایخ
 را حالے پیدا شد و بنور تجلی دروند مبارک او منور گشت و حق تعالی را در
 اثناے نماز سجود ہا کرد همچنان در عالم خمیر در خانہ آمد و گریہ کہ پیش ازین بڑ
 از ان غالب تر شد و ہر روز چہ کرت غایب میشد و چہ کرت حاضر و ہمیں میفرمود

نکتہ پانزدہم

که امر و زور و زجه است هر آئینه دوست موعود دوست یاد آرد و غرق آن حالت باشد
 و دیگر در آن حال می فرمود وقت نماز است نماز که باز هم و اگر گفتن که شما نماز
 گذارده ایار می فرمود که بار دیگر بگذارم بهتر نماز می را مکرر داد است که دوست و چند روز
 که درین عالم بودند ما هم دوست سخن را مکرر می کردند که امر و زور و زجه است و ما نماز گذارده
 ایم و این سخن هم می فرمود مصرعه می روی می روی می روی می روی می روی می روی می روی می روی
 جمله اقربا و خدمتگاران و مریدان حاضر را پیش طلبیده و روستی مساکین خویش می
 ایشان کرده و فرمود که شما گواهی باشید و اشارت بجانب اقبال خادم کرده که اگر این
 چیز می در خانه از بیخ جیفه نکند را روز فواصی قیامت عهد و جواب حضرت حضرت
 باشد اقبال خادم قبول کرد که بیخ نکند از مهربان و در سر سلطان المشایخ صدقه
 و هم آن سفر و همچنان کرد جز غله که چند روزه علوفه درویشان بود عهد بداد و
 سید الشادات سید حسین عم کاتب حروف رحمت الله علیه سلطان المشایخ
 رسانید که جز غله هر چه بود صدقه سلطان المشایخ بختاجان سزای سلطان
 المشایخ ازین حرکت براقبال منغص شد و طالب مود و گفت این مود که ریگ
 چه داشته اقبال گفت هر چه بود وجود بود جز غله که چند روز علوفه باشد نماز است
 که چندین هزار خلق بخورد چیز می نداشت تمام فرمود که خلق را طلبی چون خلق
 حاضر شد فرمود که در ما سے انبار خانه ما سے عالی کشید و تمامی غله را بی باک
 به برید و آنجا جاوید به بهید سناخته جمانه جمع شد غله اغارت کردند
 و بعد درین رحمت یاران و خدمتگاران حاضر شدند از سلطان المشایخ پرسیدند
 که حال ما مسکینان بعد محذوم چه خواهد شد فرمودند که شما را در روضه من چنداں
 برسد که کفاف باشد فاما کاتب حروف نیز این قدر از زمینان صادق القول
 سماع دارد که صحاب گفت میان ما قسمت حاصل که کن فرمودند که یکم از شریک
 خود بر خیزند درین رحمت بعضی یاران خدمتگاران خدمت مولانا شمس الدین
 داسغانی جید مادرین کاتب حروف را فرما شدند که شما از سلطان المشایخ به رسید

کہ ہر کسے بحسب اعتقاد و خویش و حظیرہ سلطان المشایخ کہ حظیرہ القدس است عمارتہا
 رفیع سکاف کردہ نیت از آنکہ بزیر کیے ازاں عمارتہا بیا ساید اگر سلطان المشایخ
 لاقصد در سہ روز زیر کہ ام عمارت دفن کند این عرض داشت بکنید تا این مکان
 بحسن را خود کارے نکرده باشند چون مولانا شمس الدین بن بخت سلطان
 المشایخ این عرض داشت کرد فرمود کہ مولانا من زیر عمارت کسے نختنہ نہ
 من در سحر و جادو نختنہ بچنان کردند آنجا کہ روضہ متبرکہ سلطان المشایخ
 است صحرا بود بقل سلطان المشایخ سلطان محمد بن تعلق بر روضہ
 متبرکہ سلطان المشایخ کند عمارت کنانید حق بل علی بر اسے سلطان
 المشایخ حظیرہ با عمارت ہاے رفیع بے نظیر و گنبد ہاے فلک رفعت کہ در
 لطافت و صفائی آں و لاقصد اے عالم کسے نشاں نداد از عجب تر بگردنید
 در وصف اینچنین حظیرہ متبرکہ کہ رفک حظیرہ القدس است بزرگے خوش گوید
 رباعی ازین پس من و سحر اے سخن او کہ دلم و زہدہ ہاے بر سید چہاں بجائے
 ز سید دل بتجا شارب آمدہ بدماں چو ذکر زیرت آں بقعہ در زباں آمدہ بزرگے
 نیز خوش گوید بیت از روضتای سخن ہواے اور دل ہاے نایک اسرار غیب
 پوشیدہ ہاے ہمہ حرف پیش از نقل سلطان المشایخ چہل و طعام
 گذشتہ بود بوسے طعام نیک گریہ بچاے ستوے شدہ کہ یک ساعت چشم
 مبارک از آب دیدہ نمے ایستاد و بچیت گریہ بینی گریہ زار منڈانی فرق کردہ کا
 چشم است اینکچہ پشت میزد و یا آچھے ہاے ہمدینیاں انجی مبارک روزے شوہا
 با بچہ پیش برد و مخلصان بہت آشامیدن آں چہد میگردند سلطان
 المشایخ پرسید کہ ایں چیت گفتند قدرے شوہاے ما بچہ است فرمود کہ
 در آب رواں اندازند و ازاں بچ خورد بعدہ سید حسین عم کاتب حروف
 عرض داشت کہ روز است کہ مخدوم طعام گذاشتہ است حال چہ خواہند فرمود
 سید کیمیکہ شامق حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم باشد او طعام دنیا چاہند

باب دوم فضائل خلفائے شیخ الاسلام معین الدین حسن سنجری شیخ قطب الدین نجفی راشدی شیخ فرید الدین قاسم سرزم

۱۵۵

چنانکہ اشجکایت در نگار ملاقات شیخ رکن الدین تحریر یافته است العرض در مدت
چهل روز چنانکہ طعام نمی خورد سخن ہم کسری گفت تا روز چهارم شب کہ وفات
سلطان المشایخ بود این حال بود کہ در صدر تحریر یافتہ ہمزدهم ماہ بیع الاخر
۲۵۰۰ خمس و عشرين و سبعماية بن طلوع آفتاب سلطان المشایخ بجو امرت
رب العالمین پیوست و در مقام صدق و صفا و دیدار تجلی حق جل و علی قرار
گرفت این ضعیف گوید رباعی مہ بزیرا بر احتجاب نمودہ عاشقان را بدین عباد
نمودہ پردہ از زلف بستہ بر رخ خودہ در دو حیرت بدیں خراب نمودہ و اسیر
رحمتہ اللہ علیہ در مرثیہ سلطان المشایخ تاریخ نقل در بیت آورده است بیت
بر بیچ دوم و ہزده زمرہ ابر رفت آں مہ ہذا نہ چون شمار بیست و ادو پنج و مفسد را
و در نماز جنازہ سلطان المشایخ شیخ الاسلام رکن الدین نبیرہ شیخ الاسلام
بہاء الدین زکریا قدس اللہ سرہ العزیزا است کرد بعد ااست نماز جنازہ شیخ الاسلام
رکن الدین بر زبان مبارک را نہ کہ امر وزمرہ تحقیق شد کہ چہا سال کہ مراد شہر
دہلی داشتند مقصود این بود کہ بشرف ااست نماز جنازہ سلطان المشایخ
مشرف شوم و بوقت نماز پیشین حضرت سلطان المشایخ را ہم در خطبہ سلطان
المشایخ کہ نسخہ خلد بنیست دفن کردند بزرگے گوید بیت گویا جگر زمین کش دند
آں دوست خدا در و نہاوند و روضہ تہ کہ سلطان المشایخ امر و قبلہ اقامیم
عالم است خاک پایان روضہ و تریاک عظم است این ضعیف گویا قطعہ جا
درت کہ سر مہ اہل نظر شرہ است بہر شفا سے دلہا تریاک عظم است ہر
ز خاک درت نر و عاشقان ہ جانیت بلکہ در جاں سترے عظم است ہ و این
ضعیف گویا قطعہ مسلمان و ہند و و ترسا و گبرہ ز خاک درت جملہ افسر کنند
چو کا نور و صندل از اس خاک پاک ہچشم انداز کند و وار کند ہ باب دوم
در بیان مناقب فضائل و کرامات خلفائے شیخ الاسلام معین الدین حسن
سنجری و خلفائے شیخ الاسلام قطب الدین نجفی راشدی و خلفائے شیخ

۱۵۶

۱۵۷

۱۵۸

۱۵۹

۱۶۰

۱۶۱

۱۶۲

۱۶۳

۱۶۴

۱۶۵

۱۶۶

۱۶۷

۱۶۸

شیخ العالم فرید الحق و الدین قاسم الله سرزمین عزیز مقرب صاحب الان عالم با
 و ذکر شیخ الاسلام قطب الدین که خلیفه شیخ الاسلام معین الدین بود و
 ذکر شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین که خلیفه شیخ الاسلام قطب الدین
 بود و ذکر سلطان المشایخ نظام الحق و الدین که خلیفه شیخ شیوخ العالم
 فرید الدین بود در باب اول میان شجره و احکام چشت علیهم الرضوان تحریر یافته
 است فاما ذکر خلفاے دیگر از ان ایس مشایخ کبار درین باب تحریر می یابیم
 آن شاه بل تقوی آن مجرب از آفت تکلف آن عالم با عمل آن عابد بے کسل آن
 قائم دلیل آن صائم النهار آن والی حضرت متعالی یعنی شیخ الاسلام حمید الملمه
 و الدین سوادلی و ارث الانبیاء و المرسلین اے احمد السعیدی اصفوی
 قدس الله سره العزیز بن بزرگ خلیفه شیخ الاسلام معین الدین سجری بود و بخرقه
 شیخ الاسلام قطب الدین بختیار اوشی قدس الله سره العزیز و اوساکن خطه
 ناگور بود سلطان المشایخ میفرمود چو این بزرگ بخت شیخ معین الدین
 سجری رحمه الله علیه پوست و بدولت توبه بفضوح رسید جبراً و قهراً او را بر آن داشتند
 تا باز بر سر او کارشود و شیخ حمید الدین رحمه الله علیه جواب داد که بروید بنشین منکه
 از این روز خود را چنان محکم بستم که فرود اجوران بهشت هم بار نکند و سلطان
 المشایخ نے فرمود که شیخ حمید الدین سوادلی را سوال کردنا که بعضی اولیا
 جہاں میروند نصیت ایشان در اقصای عالم می رسد و بعضی که میروند نام ایشان
 کسی نمی گیرد حکمت چیست جواب فرمود که هر که در حیات خویش خود را مستور
 داشته است بعد رفتن آن حق تعالی او را مشهور گرداند و آنکه در حیوة خود
 در شهرت کوشیده است بعد رفتن او نام او بچکس گیرد و ذکر این بزرگ
 مشلمبر سه نکتہ است نکتہ اول در بیان مجاہدہ و روش شیخ حمید الدین
 سوادلی قدس الله سره العزیز منقولست کہ شیخ حمید الدین در خطه ناگور
 یک بیگم زمین ملک داشت روزگار خود بدان گذرانیدے نیم بیکه ازان بدست

عنه اول

مبارک خود بکلمه راست کردے و چیزے بکاشتے تا این غایت کہ آں برسیدے
 نیم بیکہ دیگر راست کردے و چیزے بکاشتے و آنچه ازین بیکہ حاصل شدے آنرا بقوت
 لایبھی و ستم عورت ضروری بمصرف رسانیدے چنانکہ یک فوطہ چادر مگر مبارک
 بستے و چادر دیگر بر سر وجود مبارک انداختے بدین طریق درین دنیاے خدا تر
 عزیز بسر بردے حکیم شایخی گوید بیتی این دو روزہ حیات نزد خود چہ خوش و
 ناخوش چہ نیک چہ بد چہ چوں ازین حال مقطع ناگو را خبر شد چیزے نقدانه بخت
 شیخ حمید الدین قدس سرہ العزیز بر دو عرض داشت کہ اگر خدمت شیخ قدرے
 زمین دیگر قبول کند من تدبیر تخم و حواصل آں بکنم حال را بہتر فراسے باشد شیخ حمید الدین
 فرمود کہ از خوابگاں با کسے ازین بابت قبول نکرده است و این یک بیکہ کہ ملک نیست
 مرا کافی است مقطع را معذرت کرد و از آوردہ او بیچ قبول نکر و مقطع از بزرگی شیخ
 حمید الدین قدس سرہ العزیز در روایتی او بخدمت بادشاہ عهد اعلام داد بادشاہ
 عہد پانصد تکہ نقرہ و فرمان یک دیہ بنام شیخ بر آں مقطع فرستاد کہ این بخدمت
 شیخ بر و از قبل من بجز دو مسکنت بسیار عرض داشت کن تا قبول کند مقطع بچہ
 کرد چوں سیم و فرماں بخدمت شیخ حمید الدین بر و شیخ حالے بیچ گفت مقطع فرستاد
 بگذاشت و بر حرم محترم خود رفت و حرم ایشان در آں حال دانستے بر سر نہ داشت دامن
 پیر این مبارک خود بر سر انداختہ بود و شیخ را نیز فوطہ کہ در مگر مبارک داشت کہتہ و پارہ
 کشتہ العرض شیخ خواست تا آں شاہ زماں را دروشی بیازماید بخدمت آں شیر
 زن گفت کہ بادشاہ عہد پانصد تکہ نقرہ و فرمان یک دیہ فرستادہ است توجہ
 نے گوی بستم آں شاہ زماں گفت کہ اسے خواجہ توجہے خواہی کہ فقیر چندین
 سالہ خود را باطل کنی تو خاطر جمع دار من دو سیر زبیاں بدست خود رشتہ ام از انقطاع
 جامہ خواہ شد کہ ترا فوطہ و مراد اسے مرتب خواہ شد چوں این سخن شیخ حمید الدین
 از آن فخر زماں شنید بغایت خوش شد و بیرون آمد و مقطع را گفت کہ اسے خواجہ را بیں
 آوردہ تو حاجت نیست من قبول کردی نہ ام نکتہ دوم در بیان بعضے کرامات

در دو

باب دوم و فضائل حقا شیح الاسلام امیر المؤمنین حضرت شیخ محمد علی بن ابی طالب بن نجف راضی و شیخ فرید الدین قاسم سرزم

شیخ حمید الدین سوادلی و مرسلاتے کہ میان شیخ حمید الدین و شیخ الاسلام
 بہاؤ الدین زکریا بود قدس سرہ الغزینی فرمود ہندو سے بود در ناگو رجوں او
 در نظر مبارک شیخ حمید الدین بیادے شیخ فرمودے کہ ایں ویے خداست و کفے
 بوقت مردن او با ایمان خواهد رفت و خم کار او بخیر خواهد بود و واقع ہم بر آنجملہ شہ کہ ایشان
 میفرمودند و این نفس بر علو درجت و کرامت شیخ حمید الدین سوادلی است
 کہ اور انظر بر عواقب امور بود منقول است در آن عصر کہ نام و آواز شیخ حمید الدین
 سوادلی در جہان منتشر شد سو اگرے بود در ناگو رک کہ کنی از ناگو رک در ملتان بر دے و از
 ملتان پنہ در ناگو رک اور دے مرسلاتے کہ میان شیخ حمید الدین و شیخ الاسلام
 بہاؤ الدین بود بر ساندے شیخ حمید الدین بخدمت شیخ بہاؤ الدین بنشت
 کہ من تحقیق میدانم کہ خدمت شیخ از واصلان خداست و انہم تحقیق است کہ دنیا
 بیخوفس باری تعالی است چگونہ است کہ اس بزرگ این دشمن خدا را دور نمے کند
 و شیخ بہاؤ الدین دریں باب جو ابہاے نوشت کہ مطابہ است ہم دنیا چیست ان
 چہ مقدار برین خواهد بود تشبیہ کہ در قلت و حقارت دنیا کردہ اند جوابے نے نوشت
 و شیخ حمید الدین را دلاسا نمیشد کرات دریں باب شیخ حمید الدین سے بنشت
 و بدیں سبب ملتفت خاطرے بود کہ ایں بر چہ عمل شود کہ خدا ان لایحیۃ معان
 الغرض تا ایں غایت کہ شیخ حمید الدین دریں باب غلو کرد کہ اور اس سر یعنی از عالم
 غیب و شن شد فاما ایں سر بر کسے نکشاد منقول است ہمدراں ایام فرزند
 از فرزندان شیخ الاسلام بہاؤ الدین زکریا قاسم سرہ الغزینی در ناگو رک
 شنید کہ شیخ حمید الدین در نماز جمعہ حاضر نمے شود و غوغا نمے انگفت و خدا نافر
 دانشمن اس طاہر ہیں را با خود یار کرد و در خصوصت کشاد و باجمیت ہم بود شیخ
 حمید الدین قاسم سرہ الغزینی آمدہ امر معروف کردن گرفت شیخ سادک بود
 چون غلبہ او زیادت شد فرمود کہ غلبہ کن کہ ناگو رک حکم مصدقہ بخت شرعی اورا
 ملزم کرد فاما چون شیخ حمید الدین را رنجانیدہ بود و اوقات معمورہ اول بغوغا مشغول

کذا در فضیلت
 در بیان فضیلت
 آن امام و فضلا

گردانیده شیخ حمید الدین بر زبان مبارک را ندو فرمود که آنمقار که وقت ما را
متفرق گردانیدی ما ترا جس رویشانه فرمودیم الغرض بعد نقل شیخ حمید الدین
و شیخ بہاؤ الدین قدس سمرقند العزیز آن فرزند شیخ بہاؤ الدین چاہے
سفر کرده بود در اثنا سے لگتھم دے اور اگر وقت و گفت کہ چندین مال از میراث شیخ
بہاؤ الدین ترا سیار ہست بیار تا من ترا تا کنم فرزند شیخ بہاؤ الدین جس
کرد او بجانب شیخ صدر الدین قدس سمرقند العزیز ماجرا جس خود نشت و حصہ
مال خود از مال مقسوم طلبی چون شیخ صدر الدین آن مال بر و فرستاد آن متمد
مال بستہ و گفت حصہ تو آمد بر شیخ صدر الدین بنویس تا اونیز از نصیب خود
مالے بر تو بفرست نگاه ترا بگذارم او بضرورت بکتوبے درین باب بجزرت شیخ
صدر الدین قدس سمرقند العزیز در قلم آورد شیخ صدر الدین مبلغی از مال خود
بر آن متمد فرستاد تا آن برادر را بعد مدتے از جس خلاص ہا میدعرض میدارد
کاتب حروف بر آن بجلد کہ حق تعالی را در حکمتے بود و آن آنست و اما علم یعنی
شیخ الاسلام بہاؤ الدین را قدس سمرقند العزیز قوت آن بود کہ مال نگاہ دارد
لاجرم اوقات مہمورہ ایشان را متفرق نمیگردانید تا چون آن مال بفرزند
رسید تطبیق ہست کہ مال دنیا فتنہ ہست و ایشان را آن قوت کما کہ گرد آوردن
توانند ہر آئینہ و حق فرزندان او باری تعالی کہیم کرد تا بنفس شیخ حمید الدین
سوالی قدس سمرقند العزیز آن مال از دست فرزندان شیخ الاسلام
بہاؤ الدین نوزاد مرقہ متفرق شد و ایشان را در بلانین اخت اینم ذیل
بر علو و جت و کرامت شیخ حمید الدین بود قدس سمرقند العزیز فی الجملہ
منقب و فضائل این بزرگو بسیار ہست برینکہما را اختصاص یافتہ نکستہ سیوم
در بیان اسوئکہ اصحاب سلوک ما از مشکلات راہ حق ہست از شیخ حمید الدین
کردہ اند و آن بزرگ جواب دادہ و درین کتاب آید عرض میدارد کاتب حروف
بر آن بجلد ہر مسئلہ کہ در طریقت و حقیقت اصحاب سلوک را مشکل شدہ سے از خدمت

بہاؤ الدین

باہم و فضائل علیہ السلام سعید ابن جریج بن سخی شیخ قطیب بن نجیب ارشدی شیخ فرید الدین قدس سرہ

و یا جو چینیں گویم کہ چون از خرابات عدم بدرآمدی در صومعه وجود درآمدی و در صومعه
وجود شراب ہمو نوش کردی و چون مست شدی عہد خرابات آنست ^{بہ} یکم فراموش
کردی محبوب اول کہ ترا از فناے ابد در وجود آورده است تقاضاے تقاضیاں
فرستاد و داعیان را نصیب کرد تا ترا از صومعه وجود و خرابات عدم دعوت کنند و ندا
و فاسے عہد کہ **وَاللّٰهُ يَدْعُوْكَ اِلَى دَارِ السَّلَامِ** رسانند ^{بہ} گوید **سَأَرْحَمُكَ اِلَى مَعْقِلِ عَدْنٍ**
و دیگرے گوید **وَأَتَّبِعُكَ اِلَى اَرْضِكَ** و سیومی ندانند تو بوالی اللہ و چهارمی آواز دہد
کہ **يَا اَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ** و پنجمی گوید **وَنَبِّئْ اِلَيْهِ تَبْتِيْلًا اِلَى اٰخِرِ الْهَدٰى** طے
اینهم چسیت گلخن و صومعه وجود را در خود گلشن گردانند اکنون وقت آنست کہ برخیزید
و روسے دل خرابات عدم آرید و خرابات عدم را با شمار قدم و انوار دم منور کنید و شراب
محبت نوش کنید و محبوب روز نخست فراموش کنی شعر علی قول **اَدٰى حَيْثُ الْهَوٰى**
مَا نَجِبْتَ اِلَّا الْعَجَبِيْبَ ^{از} اول ^{بہ} سوال در چسیت و صافی کہ امست جواب در
جگر است صافی دل دل و جگر در پہلوے یکدیگر نہادہ اند از روز مرادید دازاں آورده است
تا در ہموں خورد کہ صافی خوردست مرید طالب است لاجرم در جگر است و در نصیب
اوست و مراد مطلوب است لاجرم با دل است و صافی نصیب است سوال در کہ ام
و دو کہ ام جواب با در بیاتاد و اسے برسی یعنی با در دنیا یافت بیاتاد و اسے یافت
بیری با در و شوق بیاتاد و اسے ذوق بری با در و فراق بیاتاد و اسے وصال بری
باقدر دیشتی بیاتاد و اسے بری با در و فنا بیاتاد و اسے بقا بری با در و نیاز بیاتاد و اسے
بے نیلہی بری سوال معرفت چسیت جواب معرفت آنست کہ حق تعالی را
بِحَقِّ تَعَالٰى سَجَّحْنَا عَنَّا اِذْ رَاكَ الْعُقُوْلُ وَاِحْسَاسِ الْاَوْهَامِ بشناسی کہ اورا

۱۰ آیا استیم پروردگار شام **۱۱** خداے تعالی سے خواہد شما بسوسے خانہ سلامتہ یعنی بہشت **۱۲** جلدی
کنید بسوسے آمرزش **۱۳** و چون کنید بسوسے پروردگار خود **۱۴** تو بکنی بسوسے خدا تعالی **۱۵**
اسے ہر کہ اسے نفس را مگر نہ عبادت حق **۱۶** برابر دنیا بسوسے خدا گذارشتہی بریدنی **۱۷** آیا دل تو
از روسے دوستی بہ دوست نمیدارد مگر دوست اول **۱۸** در حالیکہ او خالی کردہ شدہ است
از دنیا متن محل **۱۹** از زمین دہم **۲۰** در خیال **۲۱**

بایدیم و در فضائل خلق شیخ الاسلام معین الدین حسن بن نجوی شیخ قطب الدین بختیار راشی شیخ فرید الدین گنج شمس

۱۶۳

کسے نتواند شناخت زیرا کہ کسے باید کہ تا اور بشناسد و در یاد و نویس فی اللوح و جبرئیل
سوال پس معرفت چیست جواب معرفت خود را شناختن است چنانکہ هر چه موجود است
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در عبارات خود بدین معنی اشارت فرموده است مَنْ عَرَفَ بِنَفْسِهِ
فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ ^{بیشتر} مسوال خود را شناختن چه بود جواب آنکہ مجموع خود را شناسی
و اجزای خود را شناسی و اجزای خود را از کلیات باز دانی و مقصود هر جزو سے علوم
کئی و مدار هر کلی ادا رک کئی و خاصیت هر جزو سے بدانی چیست طبایع کلیات
قبل ترکیب بعد التعلیف بشناسی کہ چه بود و چه خواهد بود و در عالم گذشتی و خود را
باز شناسی آنکہ اصل تست با زبانی به تعلم بلکه بعمل کہ عمل توجیز دیگر است و را سے
میکنی علم چیز دیگر است و را سے آنکہ میدانی وقوع خود را و اضافت روح خود را معلوم
کنی نہ تعلم بلکه بعمل اگر بوصول بهشت راضی باشی طالبان بهشت و جویندگان درستان
نیز درین ایام و درین روزگار اندک نہ بسیار صفات ذمیه فرع دل و اضافات نفس
مخوفی کہ وصول بهشت را این مقدار کفایت است این نیز اگر تیسرے شتو امخص
عنایت است مرد بختیار باید تا این اورا اختیار آید و اگر همت عالی است سریدین فرود
نمی آید و سریرت متعالی سریدین فرود نمی آرد و اوصاف یا نفس هاد ذمیه کانت
أَوْ حَمِيمًا ^{بیشتر} مع اصناف الروح در دریا سے عدم اندازی شناختن اگر باوصاف
بشناسی باز خود چه چیز اندازی و با چه چیز در سازی بدانکہ اوصاف بر انواع است اوصاف
رحیمی و اوصاف نفسانی و اوصاف قلبی و اوصاف روحی کہ بحکم مجاورت اضافات
بباری معتبر شده است اگر بنده را سعادت مساعده کند دولت و صلت معلوم کند
و همت سلوک درو سے ظاهر گردد پیر نچته و راه رفته و شناخته طلب کند اگر دوست
دهد سر بر قدم او باید نهاد و جان بشکرانه او باید داد اگر دست ندید این فصول را مقتدا
خود باید ساخت پیمت از سخت بلغم گرفت و شد خورشید از نور خست هما چراغ
گیرم ^{بیشتر} چیز دیگر نباید برداخت کہ روزگارش بمشغولی آن مشغول شود کہ

له نیست در وجود غیر خدا سے کسی کہ شناخت ذات خود را پس تحقیق شناخت خود را
خود را ^{بیشتر} علی صفات برداشند آن صفات یا نسکون است یا روح -

باب ۱۰ و فضائل خلق شیخ الاسلام امیرالمؤمنین حضرت شیخ قطب الدین بختیاراوشی و شیخ زید الدین قدس سرہ

ہر چہ در راہ دل سے آید دین رسالہ بیاید سوال اینہمہ لغتی و محققہ کہ معرفت چیست
 جواب معرفت آنست کہ بدانی کہ مرکب از حسوس و نفوس و قلوب و ارواح ہر یکے
 از ایشان از صفات کم برضد یکدیگر است صفات بشناسی ہم بعلم و ہم بوجہ عمل کہ اگر بعلم
 بشناسی بوجہ نشناسی بیخ سودت بخندد اگر بعلم نشناسی نہ بعلم تو عالم باشی بوجہ عارف
 نباشی تا اوصاف محققہ و یا خودچنین گویم کہ ہاچوں صفائی کامل بدست آوردی
 انگاہ ترا عارف تو اں گفت سوال نحو اوصاف را طریق چیست جواب آنکہ
 اوصاف حسی محکمہ کہ اوصاف نفسانی محسوس تا اوصاف حسی برپاست اوصاف
 نفسانی را از اوصاف حسی برداست و تا مدد برپاست ولایت برپاست و چون
 حسی محسوسہ روئے با اوصاف نفسانی آرد و آنرا بدست محسوس پارو کہ اگر با وجود او
 نفسانی روئے نحو اوصاف قلبی آرد تو اند کہ اوصاف نفسانی را مدد است و تا
 مدد محسوسہ و ایک سوئے نشود تا صفات قلبی بود استقاظا صفات مجال بود و
 بوجدت رسیدن خیال میت بدریاے عصمت فرد فریتہ بہ کہ آنجا بدریاے
 وحدت رسی بہ ابتدا سے این کار خلوت است و عزلت و فرا مشوشی خود با تنفر
 یا دوسوے لغالی

قصیدہ

یا یاد خودت یاد خدا شرک بود	تا تو نشوی ز خود جدا شرک بود
آنجا کہ فتاے مطلقیت سے بید	تا بہت وجود تو ہب را شرک بود
آزاد کیست کون خود آزاد است	ہر غم کہ بدو رسد بیاں غم شاد است
محصول دو کونین کہ در بہت او	چوں آب نگویم کہ ہمہ چوں باد است

مہتمم اں بدر السالکین بہ اں مس العارفين بہ اں شیرہ بشیہ محبت بہ اں
 سر پایہ مودت بہ شیخ بدر الدین غزنوی کہ فعال پسندیدہ و احوال
 گزیدہ داشت و در وقت خود میان اہل سماع و عشق متحشم بود و خلف شیخ الاسلام
 قطب الدین بختیاراوشی بود و مشایخ روزگار بزرگی او معترف و معتقد

بودند و او تذکره گفته و سخن گیر او شست و خلق خدای را سخن پذیرد و خطبه کرد و سوراخته
 بدلبهار سانسید و پیشتر و داداے محبت بود و این بزرگوار را دیوانی است که دستور
 عاشقان خدمت و ذکر این بزرگ مشتمل بر دو نکتہ است نکتہ اول در بیان آمدن
 شیح بدر الدین غزنوی از غزنین در لاهور و از لاهور در دہلی و آوردن احوالات
 بخدمت شیح الاسلام قطب الدین بختیار قدس اللہ سرہما الغریز حضرت سلطان
 المشایخ قدس اللہ سرہ الغریزے فرمود کہ شیح بدر الدین غزنوی بیگفت من
 اول از غزنین در لاهور آمدم و در آن ایام لاهور بنایت آباداں بود چند کماے
 آنجا بودم بعد از آن غیرت سفر کردم بکدال آن شد کہ بطرف غزنین بروم و یکدل
 آن شد کہ در شہر دہلی بیایم و کشش خاطر من جانب غزنین بسیار بود و چہ مادر و پدر
 و اقرباے و دوستان آنجا نباشتم و در دہلی داما دے پیش نمود و درین ترد و فال
 مصحف یدم اول تبت غزنین دیدم آیت عذابا و بعدہ ببنیت دہلی دیدم آیت
 رحمت آمد و ذکر بہشت بچوے ہاے آن حکم فال جانب دہلی آمدم تھم امداد
 کہ در دہلی چاکر بود و سر اے سلطان رفتم این داما دے میزی پر از تنکھاے نزدیک
 کردہ بیروں مے آید چوں مرادید کنار گرفت خوش شد و آن سیم و نظر من آورد بعد
 ہم در آن چند گاہ از غزنین خبر آوردند کہ مغل در آن دیار رسیدہ مادر و پد و کل قریبا
 را شہید کردند از سلطان المشایخ پرسیدند کہ شیح بدر الدین بن ابی انکہ در دہلی
 رسیدہ بخدمت شیح الاسلام قطب الدین ارادت آوردہ و مخلوق شدہ فرمود کہ آے
 و مے فرمود چوں شیح بدر الدین بخدمت شیح الاسلام قطب الدین ارادت آوردہ
 و مخلوق شدہ تا آن غایب کہ شیح الاسلام قطب الدین در صد حیات بود
 شیح بدر الدین ملازم خدمت پیر بود نکتہ دوم در بیان کرامت شیح بدر الدین
 غزنوی رحمت اللہ علیہ سلطان المشایخ مے فرمود کہ شیح بدر الدین را با خواہم
 خضر ملاقات بود پدید شیح بدر الدین گفت اگر مرا بنامی نیکو باشد روزے در مسجد
 تذکرہ حاضر بود جلے بلند شدہ کہ کسے آنجا نتوانستے نشست شیح بدر الدین

خدمت اول

خدمت دوم

پدر را بنمود کہ آں خواجہ خضر است پدر شیخ بدر الدین دید و خاطر کرد این زماں اورا
 چہ رحمت ہم بعد از تذکیر خواہم دید چون تذکیر تمام شد خواجہ خضر از آنجا غایب شد
 سلطان المشائخ نے فرمود کہ شیخ بدر الدین سخت بزرگ بود فاما ہر گاہ کہ
 در شہر درآمد و بخلق مشغول شد کار او چگونہ پیش رود و نیزے فرمود اگر کسی بزرگے
 را بیند و باز غایب شود از نظر این قوت ہمت خضر را باشد و نے فرمود شیخ بدر الدین
 غزنوی شنیدم کہ من در خانہ قاضی حمید الدین ناگوری در اکرم دیدم جائتہ سستن
 دادہ است و مواد سراسر است میرزی در تہ دشت من جیوید آستم نو پیش او مردم در حال
 قبول کرد و پوچشید و گفت پدر تراز بر من منت ہاست دریں محل سلطان المشائخ
 فرمود اگر کسی در محل شگنخہ لطفہ و اخلاقے کند اندر ہمہ عمر او بسندہ باشد و کاتب حرف
 از خدمت سید السادات سعید حسین عم خود سماع دارد کہ مردے محقرے بنجرت
 سلطان المشائخ میآدے پیش او قیام تمام آوردے و ولداری کردے بجلا
 یاراں اعلیٰ کہ ایشان را بدان حد تعظیم نے کند و این مردشایاں آں نے نماید فرمود
 کہ این مرد وقتے مراد رحلت اضطرار یک گرجا میاری کردہ است پیش من
 آوردہ حق آں نگاہ میں رام سلطان المشائخ نے فرمود در آخر حجب نمازی
 آمدہ است بچتہ درازی عمر کہ شیخ بدر الدین غزنوی بیوستہ آں نماز نگذاردے
 بعد از آں فرمود کہ از نظام الدین پسر شیخ صبیاء الدین پانی پتی علیہ الرحمۃ شنید
 ام کہ در آں سال کہ فوت شیخ بدر الدین غزنوی بود نماز نگذاردہ بود او گفتند
 چرا آں سال آں نماز نگذاردہ اید فرمود مر از عمر چیز نماذہ است بہاں سال نقل
 او بود و دفن شیخ بدر الدین غزنوی در پایاں پیر اوشی شیخ الاسلام قطب الدین
 بختیار است قدس سرہ العزیز و سلطان المشائخ نے فرمود من از شیخ
 بدر الدین غزنوی شنیدم میگفت کہ شیخ قطب الدین بختیار قدس سرہ العزیز
 این دو بیت بسیار گفتمے رباعی سوداے تو اندر دل دیوانہ ماست ہ ہر چہ نہ حدیث است
 افسانہ ماست ہ ہر گاہ کہ از تو گفتم او خوش من است ہ ہر چہ نیست کہ نہ از تو گفتم ہر گاہ

مہم آں پیشواے اہل شریعت آں مقتداے اہل طریقت آں مشہور بتوکل
 آں میان اولیاء و عرجموں گل آں از سر تا قدم ہمہ دل آئی شیخ نجیب الدین
 متوکل قدس سرہ و الغزیز برادر و خلیفہ شیخ شینوخ العالم فرید اسحق والدین
 بود و این بزرگ عجب عالمہ داشت و عجیب شے داشت سلطان المشائخ مے فرمود
 شیخ نجیب الدین متوکل مدت ہفتاد سال در شہر بود دیہے و ادارے نہ داشت
 با اتباع و فرزندان متوکل بودے و عیش خوش داشت و مے فرمود ہن اسبتکا
 وے درین شہر نہ دیدم وے فرمود کہ او نہ استے کہ امر و کد امر روزہت و این ماہ
 کلام ماہ است و این درم چہ درم است و مے فرمود روزی کہ بود شیخ نجیب الدین
 انچہ در خانہ داشت انفاق کردہ در نمازی رفت چون از انجا باز گشت برابر چنہ
 نضر باز در خانہ آمدہ پرسیدہ چیرے طعام موجود است گفت کہ شما انچہ در خانہ موجود
 بود پیش از نماز تمام بخج رسانیدید و در نماز رقی این زماں چیرے ماندہ است
 طوف یاراں ملتفت شد و یاراں را معذرتے کرد و خود بالاسے بام رفت بوقت
 مشغول شد ہمدریں میاں مے بیند مردے بالاسے بام مے آید و این بیت
 میگوید بیت بادل گفتم و لا خضر را یعنی بادل گفت اگر مرانا میدنیم و این مرد
 مبلغے طعام پیش آورد و گفت کہ کوس توکل تو در عرش میان ملاک اعلیٰ مے
 و تو بجهت این یعنی ملتفت گشتہ شیخ فرمود حق میداند سیر خوب ملتفت نکشتہ ام
 سببیاں القاتے روے دادہ بود بعدہ این مرد و گفت کہ این طعام بر فرزندان
 خود رسال خد مت شیخ نجیب الدین دامن مبارک خود بدیاں طعام غیبی پیر کرد
 بام فرود آمد و بفرزندان خود رسانید چون از بالاسے بام آمد آں مردانہ دید
 و آں مرد ہتر خضر بود سلطان المشائخ مے فرمود کہ شیخ نجیب الدین متوکل
 را برادرے بود و در بداول ہر سال بدیدن او اسخارفتے تا وقتے ہر دو برادر
 بدیدن شیخ علی بزرگ کہ صاحب نعمت بود و در بداول وقتے شیخ نجیب الدین
 دوسرے کام پیش از انکہ ہویا رسد براسے رعایت ادب پا افزا نکشید چنانکہ نخست

باب دوم در فضائل مولانا شیخ الاسلام سعید الدین بن حسن بنوری شیخ تطلیب بن بختیار اوشی شیخ فرید الدین قدس سرہ

پاسے برتر میں نہادہ پس اراں پاسے خود بریوریا کہ مصلے است نهاد شیخ برنجید و
گفت کہ این بویا مصلے است و ہر دو برادر شستند و کتابے پیش شیخ علی بود
شیخ نجیب الدین پرسید کہ این کدام کتاب است چون آں بخش باقی بود جواب
نیافت شیخ نجیب الدین گفت اگر فرمائے باشد این کتاب را بنجیم اجازت یافت
بجوہر آنکہ کتاب بکشا دید کہ در آخر زماں اینچنین مشایخ باشند کہ در خلاصیت کنند
و در بلا جوں بریوریاے ایشان کسے پاسے نہاد قیامت قائم کنند عین آں در
نظر شیخ علی داشت و گفت کہ کتاب شماس ت و بے قصد و نظر آمدہ است شیخ علی
پشیمان شد و معذرت بسیار کرد سلطان المشایخ مے فرمود شیخ نجیب الدین
را در آں شب کہ فاقہ بودے بی بی فاطمہ سام لاکہ در حوائے قبیلہ بذرت خفتہ
است و روضہ او قبلہ حاجات خالق گشتہ نور باطن روشن شدے یک سنے بانج
سنے قرص پختے و بخدمت شیخ نجیب الدین متوکل فرستادے و میان بی بی فاطمہ
سام و شیخ نجیب الدین متوکل برادر خواندگی و خواہر خواندگی بود چون آں قرص
پر رسید شیخ نجیب الدین فرمودے چنانکہ بی بی فاطمہ از حال درویشاں
اگا ہی میشود اگر بادشاہ وقت را شود چیزے بابرکت فرستد بعدہ تبسم کردے
و گفتے بادشاہاں را این کشف از کجا سلطان المشایخ مے فرمود پیش آں آنکہ
من بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید احمد الدین قدس سرہ العزیز پیوندکنم
مبعد بودم روزے در مجلس شیخ نجیب الدین متوکل قدس سرہ العزیز برقامت
و گفتہ یکبار سورہ فاتحہ اخلاص بخوانید بہ نیت آنکہ من قاضی جاے شوم شیخ
نجیب الدین اغماض کرد من دانستم کہ ایں التماس بسع مبارک ادر رسید باز
گفتہ کہ یک بار سورہ فاتحہ اخلاص بخوانید بہ نیت آنکہ من جاے قاضی شوم
دریں گرت تبسم کرد و فرمود کہ تو قاضی شو چیزے دیگر شوریں حرف سلطان
المشایخ مے فرمود کہ ایں چه خداست کار بود ایں کار کہ فاتحہ ہم بخواند و میفرموند
کہ شیخ نجیب الدین متوکل ررباب خرچ کردن دنیا بدیں عبارت فرمودے

باب فیض اعلیٰ خلق شیخ الاسلام حسین الدین من بحر شیخ قطب الدین بن قیصر الشافعی شیخ فرید الدین قدس سره

۱۴۹

که چون می آید بدیهه که لم نیاید و چون میرود نگاه مدار که نیاید و من فرمود شیخ فرید الدین
از خدمت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سره العزیز رسید که
که مردان بچندین گویند این زمان که شمار مناجات یاریست که جواب من شنوید
که لَبَّيْكَ حَبِيبِي فرمود که خیر بعد فرمود اَلَا كَرِحًا وَمَقْدَمًا اَلَا كَرِحًا يَا
پرسید بچندین گویند که بهتر خضر بر شام می آید فرمود که شیر باز رسید بچندین گویند
که ابدالان بر شام آمد و شد دارند درین باب بکف نغمه فرمود و گفت تو هم ابداسی
من فرمود که شیخ تحسین الدین من متوکل هر سال بخدمت شیخ شیوخ العالم
فرید الحق والدین قدس سره العزیز در اجودین بر رفتن چوں خواست که باز
گرد و بوقت وداع فاتحه التماس کرد و نیت آنکه چنانکه این بار آمده ام باز دیگر
نیز بیایم شیخ شیوخ العالم بعد فاتحه خواندن فرمود که بارها خواهی آمد تا نوزده
گرت بخدمت شیخ شیوخ العالم پیوست چوں نوزدهم گرت خواست که باز
گرد و بخدمت شیخ شیوخ العالم عرض داشت کرد که بنده هر گرت که بخدمت آمده
التماس فاتحه کرده نیت آنکه چنانکه این بار آمده ام گرت دیگر هم بیایم و بر
مبارک شیخ شیوخ العالم رفته بود که بارها خواهی آمد اکنون تا این غایت
نوزده گرت شد که بخدمت رسیده ام باز التماس میکنم و فاتحه در خواست نمایند
که یکبار دیگر بیایم تا بیست بار راست شود شیخ شیوخ العالم فاتحه ته خواند و نوزده
گرت که در شهر آمد نقل شیخ تحسین الدین بود رحمة الله علیه و روضه متبرکه که او بیرون
شهر در عازمه منزه است قدس سره العزیز منمهم آن باسط علوم ربانی آن گاه
خواص معانی اعنی مولانا بدر الحق والدین اسحاق بن علی بن اسحاق
الدهلوی و این بزرگ در زهد و ورع و عشق و در دو بکاسه نظیره و داماد و خادم
و خلیفه شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین بود قدس سره العزیز و ذکر
این بزرگ مشتمل بر دو نکته است نکته اول در بیان پیوستن مولانا بدر الدین
اسحاق بخدمت شیخ شیوخ العالم و آوردن ابراد و کثرت بجا و تجر او در

در زمان حیات
کسی که در خدمت
شاید
چیز است

در زمان حیات
کسی که در خدمت
شاید
چیز است

عام دینی قدس سرہ العزیز منقول است کہ میں بزرگ ہم از شہر علی بود و تعلم ہم
 د شہر کرد و بود و از انشدان خوب طبعان شہر در علم و فضل فایز گشتہ چون دانشمندی
 بکمال د شہر حاصل کرد و بہت بلند داشت خواست تا جمیع علوم را باقصی الغایۃ جاری شود
 و چند مشکلی نیز در علی بروماندہ بود کہ از فحول علمائے شہر حل نشدند بدین سبب یاکتب
 بسیار عزمت بخارا کرد چون در اجودین رسید و در آن ایام صیت کرامات و بجز
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ العزیز در عالم منتشر شدہ بود و خلق
 خدائے تعالیٰ از اقا لیم و سہ بخاک بوسن حضرت با عظمت نہادہ الغرض خدمت مولانا
 بدر الدین اسحاق یار سے داشت عزیز او خدمت مولانا را بر آں آورد کہ با خدمت
 شیخ شیوخ العالم ملاقات کند چون خدمت مولانا بدولت پائے بوش شیخ شیوخ
 العالم رسید شائے دید کہ سیدہ مصطفیٰ و تقریر دلکشائے او از ضمیر آئینہ حکایت میکن و دل
 زدوستی بر او چنانکہ سلطان المشایخ نے فرمود کہ حسن عبارت لطافت تقریر بر
 شیخ شیوخ العالم بحد سے بود چون سبح اینکس رسید خواستہ کہ اینکس از غایت ذوق
 ہماں ساعت بمید نیکو باش الغرض چند مشکلی کہ خدمت مولانا را بود از خدمت شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ العزیز در عین بحث علمی و تقریر حکایت
 دینی حل میشد خدمت مولانا تا تحیر ماند با خود گفت کہ میں بزرگ کتابے نزدیک خود
 نذا د و جاہائے چادر پوشیدہ از علم من لدنی خبر میدہا میں علم کسی نیست بجزت
 چیزے کہ در بخارا میرقم صد چندان ہمیں جایا فتم نیت بخارا رفتن از خاطر مبارک
 دور کرد و باحققاد صافی بخارست شیخ شیوخ العالم پیوست و مرید آنحضرت شد
 شیخ سعدی گوید بیت من کہ در بیج مقالے نردم خیرہ عشق پیش تو رخت ہیگانم
 و سیر نہادم * شیخ شیوخ العالم نیز چون خدمت مولانا را قابل دیدم حمت فرمود
 و بخادمی و دامادی خویش مشرف گردانید و بجزیت مخصوص کردگار بحد سے کشید کہ
 یکے از واصلان در گاہ بے نیازی گشت بنعمت خلافت شیخ شیوخ العالم
 رسید ہم بخدمت شیخ شیوخ العالم مستقیم ماند و از اقرباء و خویش پیوستہ کہ د شہر

باب دوم و فضائل خلق شیخ الاسلام معین الدین من سخری شیخ قطب الدین بن خلیفہ از شیخ فرید الدین گدیں سمر

۱۷۱

داشت، کلی برید و باد دست یکے شد مصرع دل و جان تن با خیالت یکے شد و کاتب
حروف از والد خود سید مبارک محمد کرمانی رحمتہ اللہ علیہ سماع دارو کہ خدمت مولانا
بدر الدین اسحاق رحمتہ اللہ علیہ بعد سے سیلج الہکال بود کہ یک ساعت چشم مبارک
او از آب دیدہ خالی بنود سے این ضعیف گوید بیتی اسے ز خدمت خانہ عقلمت بہ
مردم چشم زگریہ غرق آب و چنانکہ از کثرت گریہ در سرد و چشم مبارک او گل افتادہ بود
بزرگے خوش گوید بیتی فرود خا ہد زدن سقف و چشم بہ بتہ آثار کردہ است ایچ کلین
وقتے جدہ پدریں کاتب حروف کہ بیعت بندت شیخ شیوخ العالم فرید الدین
داشت خدمت مولانا بدر الدین اسحاق را گفتے برادر گر شماسائے آب دیدہ خود
نگاہارید من علاج اک بسمرہ کہیم خدمت مولانا بدر الدین بگریست و فرمود کہ اسے
خواہر من چکنم کہ آب دیدہ بردست من نیست بزرگے خوش گوید بیتی از آب دیدہ
خانہ چشم خراب شد و بس نامید دیدہ خانہ خراب و والد کاتب حروف رحمتہ اللہ علیہ
سے فرمود کہ خدمت مولانا بدر الدین اسحاق بعد نقل شیوخ العالم فرید الدین
والدین قدس سرہ العزیز در سببہ قدیم اجود من بنشستے و سبب آں بود
چوں بعد از نقل شیوخ شیوخ العالم از فرزندان او شیخ بدر الدین سلیمان
بر سجادہ شیخ شیوخ العالم بنشست خدمت مولانا بدر الدین اسحاق چنانکہ
پیش شیخ شیوخ العالم خادمی میگردیش مخدوم زادہ خود کہ خدمت بست ایستاد
بزرگے خویش گوید بیتی در خدمت تو اسے ز دل و جان عزیز تر و جہاں بر میاں
بہ بندم و صد بندگی کنم و چون چند گاہے بریں بگذشتہ البتہ حاصلان میان شیخ
بدر الدین سلیمان و میان خدمت مولانا بدر الدین اسحاق القاد عدوات
کرد و خواستند کہ منصب خادمی خود فرود گیرند خاطر مبارک خدمت مولانا بدر الدین
اسحاق بدیں سبب منقص شد و دریں باب با سید محمد کرمانی جد کاتب حروف
شورت کرد و سید محمد کرمانی عزت و احترام مولانا بدر الدین کہ بند خدمت
شیخ شیوخ العالم داشت دیدہ بود فرمود کہ مولانا مصرع صحبت کہ بغزت بنود

باجم در فضائل خلق شیخ الاسلام عین الدین حسن بن علی تظلیقین بن مختیار اوشی شیخ فرید الدین قدس سرہ

۱۶۲

دوری بہ خدمت مولانا چون این سخن بشنید و در مجموعہ آمد بخدمت الغرض خدمت
والد رحمۃ اللہ علیہ سے فرمود من و خواجہ یعقوب پسر خود شیخ شیوخ العالم فرید الحق الدین
شیخ علاؤ الدین بنیرہ شیخ شیوخ العالم قدس سرہ الغزیز و چند خود کے دیگر اول
سجہ جمعہ پیش مولانا بدر الدین اسحاق کلام اللہ بخواندیم حاجی مبارک کہ غلام شیخ
شیوخ العالم بود و خدمت شیخ قدس سرہ الغزیز باسم ہمازی دختر خود بی بی
فاطمہ را کہ در جبالہ مولانا بدر الدین اسحاق بود داد و وظیفہ ما بود الغرض خدمت
والد سے فرمود آن زمان کہ خدمت مولانا در نماز چاشت مشغول شد سے جہاں
بگریستے کہ بوقت سجدہ سجدہ جاے ایشان تمام آزاب دیدہ مبارک تر گشتے و خدمت
والد سے فرمود کہ مولانا بدر الدین اسحاق قدس سرہ الغزیز مشعلہ سوزان قاضی
بود و فرمود بکمال مراد خدا سے رسیدہ غرض از آمدن این جہاں مردم را بکمال
کمالات است چون بکمال رسید پیش ازین جہت نداشتند چیز و در شیخ شیوخ العالم
رسید قدس سرہ الغزیز منقول است کہ وقتے در حیات شیخ شیوخ العالم
مولانا بدر الدین اسحاق قدس سرہ الغزیز میں بیت بر زبان مبارک از بیت
پیش سیاست غمش روح چہ نطق نغیزند اسے زہار صعوہ کم پس تو نوا چہ میزنی ہ تہامی
روز در ذوق این بیت در عالم تحیر بود و نہ بار کہ بر زبان مبارک سے آمد بکائے و اشہار
پیدا سے شد چون وقت نماز تمام درآمد شیخ شیوخ العالم خدمت مولانا بدر الدین
اسحاق رحمۃ اللہ علیہ امامت فرمود و خدمت مولانا در نماز شروع کرد و تحیر بہت
و بجائے قرات ہمیں بیت بر زبان مبارک ایشان گذشت بعدہ یہ ہوش شدہ
چون بخود باز آمد شیخ شیوخ العالم فرمود کہ باز در امامت شروع کن و حاضر باش
دریں کرت نماز تمام کرد و سلطان المشائخ سے فرمود کہ مرا با مولانا بدر الدین
اسحاق بخدمت نخت بود و در کل امور کہ مرا پیش آمد سے خدمت مولانا پیش
شیوخ العالم مدد ہا کرد سے و خود نیز تربیت ہا فرمود سے تا آن غایت کہ خدمت
مولانا در حد جہالت بود بسبب عظمت احترام او سلطان المشائخ بکسے دست

باب دوم در فضائل قلقل شیخ الاسلام عبدالعزیز بن حسن بن علی بن محمد قطیفی قسطنطنیہ میں جنم پایا فرمایا۔ قدس سرہ

۱۷۳

بیعت نذا و چون خدمت مولانا در پردہ شدہ بعد از ان دست بیعت و ادان گرفت
 و سید محمد کرمانی جدید کاتب حروف کہ محرم اس خاندان کرامت بود در وجود ہن زیست
 تا پسران مولانا بدرالدین خواجہ محمد و خواجہ موسیٰ و والدہ ایشان را کہ دختر شیخ
 شیوخ العالم و حرم محترم خدمت مولانا بود در شہر آورد و بانواع رعایت کردہ در رہا
 ایشان تربیت یافتہ و چنانکہ این کیفیت مشرح در ذریبی بی فاطمہ در نکتہ مناقب
 دختران شیخ شیوخ العالم تحریر یافتہ است و خدمت مولانا بدرالدین در علم تصنیف
 کتابی منہجوم تالیف کردہ است کہ بر بلاغت و جبر و فصاحت ایشان دلیل و واضح
 و ان را تصنیف بدری گویند و در آخر ان کتاب میں شعر غزلیہ ہے

<p>اَللّٰهُ اَبِيْ بَسَطَتْ يَدَيَّ اِلَيْكَ اِهْلِيْ فَاَرْحَمْ بِيْكَ اِيْ وَاَعْفَ عَمَّا قَدْ حَوِيْ وَاَسْكُرْ بِفَضْلِكَ ثَمَلَةً فِيْ نَظْمِيْ وَاَضْمِكْ عَلَيَّ مِنْ قَبْلِ لِكَ جَمْعَةٍ وَاَلْظُرْ شَوْاعِلَ خَاطِرِيْ وَتَشَدِّدِ فَعَلَّ اَبْتَلِيَّتْ بَلِيَّةً لَمْ اَزْجَحَّ اَلَّذِيْنَ فِيْهَا رَاحِلٌ اَوْ نَادِيْ وَاَحْلُ فِيْهَا كَاثِمٌ مَّتَّ اَبِيْ</p>	<p>وَلَيْسَ سَيْلُ الدَّمْعِ مِنْ مَاءٍ مِنْ عَقْلَةٍ فِيْ هَذِهِ الْاَوْوَرَقِ وَاَجْعَلْهُ بَعْدَ الْمَوْتِ مَبِيَّ الْبَاقِي تَهْوِيْ اِلَيْهِ اَفِيْدَةٌ الْعَشَا فِي يَا مَنْ سَتَرَتْ مَعَانِيكَ الْاَوْفَاقِي قَمْرًا مِنَ الطَّيْسِ لَا مِنْ اَرَاقِ وَاَرَى الْبَقَاقِ مَعِ اَضْعَ الْاَخْلَاقِ وَعَلَيْهِ قَسْرُ حَالِ الْعُدُوِّ وَالْعَاقِي</p>
---	--

ترجمہ شعر تصنیف کہ حضرت بدرالدین اسحاق تصنیف فرماتے

<p>پس سے کہ من کشادہ کردم بر سوت و خود رسو و او پس رحم کن بر سیت من بخش از خود کہ گرد آردہ است و درین بفضل خود جیسے کہ درین نظم واقع شود سر بر آن نظم از قبول خود جسر ع یہ میں شغلہ سے خاطر مراد بخشی ہے و پس تحقیق آزموہ شدم من بخشی کہ بر شما تم من آستی و درین و درین ایام رفتہ است یا تم است و در وادان عدو کے یہ نام دینی نہان خصوصاً آشکارہ است</p>	<p>رواں سے شود و شک از گوشہ چشم من از خلقت درین و رہبسا و گرداں این نظم را بعد موت از من باقی یادگاہ سے نافرو و آید بسو سے نظم گردان ہائے عواقب اسے کہ یک پوشیدہ عیب ہے عالم را یہ تو بخت از بسیاری ہلاکت نیست من را و علاج سے پیہ من نفاق را در جاہے اخلاق ہر بریں قیاس کن حال تیناں و دوستان یں مانا</p>
--	---

وایام و فضائل خلفای صحیح الاسلام معین بن حسن بخاری صحیح قطب الدین بختیار راشدی فریدالدین قدس سرہ

<p>وَالْبُوعُ بِرُؤْمِ الْفُسُوقِ وَالْفُسُوقِ فِي يَتِمَّ زَعْمُونَ تَمَارِغِ الْأُرُوقِ أَذْهَى الْبِلْدَاءِ وَالرَّوْعِ الْوَحْشِ ات الْإِسْحَاقُ ابْنُ عَلِيِّ الْأَسْحَاقِ</p>	<p>وَالْعَيْشُ فِيهِ لِمَنْ تَشْرَبُ نَدِيْقَ عَامِدٍ الْبَادِلِينَ أَوْ كَلْبِينَ لِحَوْ قَهْمِ وَأَرَى الزَّمَانَ عَزِيمًا أَوْ فُطَاكِيْمًا وَأَرْحَمُ لِمَنْ يَتَلَوُّ وَيُدْعُو عَبْدَكَ</p>
---	---

و نیز مولانا بدرالدین اسحاق رحمة اللہ علیہ در تتمہ تصنیف مذکور نظم مبارک خود
بالتماس سلطان المشایخ بنی شد بود شمع منی و قرآ اهدا نظم العزیز
الدمام الجاهد العالم نظام الملة واللین محمد بن احمد ذو الخصال
الرضیة والشماکل السیة شملت شماء لله واناره و عمت فصا لله والنواره
وای وان كنت قليل البضاعة في هذه الصناعة ولكن اتفاق هذا
النظم كان كامر من هو واحب الایما ر کسب الملة بیان بدی سلیمان
وهو دایم فضله التمس منی هدیه الاستطر مع کثرة قدره فكتب لله
امتیلا ولا مره وانا اضعف الفقیر ابر الی الله الغنی اسحاق بن علی
الذی هلی بی خطی رجاء ان بدی کس فی بصالح دعایه حامیدا او مصلیا

امروز روز بد کاری و بد کاران است
باره باره کرده چو زبانه باره کرده خوردن مرغان
شخصی هاسے بلاوا از ترس هاسے سوزانده
اسحاق ابن علی ابن اسحاق

دیوارت بودن زیوقت حاصل ہر کسے لایہ دینی فقیر
عاملاں عادلان اس زمانہ خوردن گانگ شت دراند
میں بیچمن زمانہ لاکمیا فت زیر کاران
رحم کن مرکسے رکہ خوانداس فصیر او دکا کر کند

تندی از من و خواندایں نظم را رحمت و پیشوا سے ضعیف بسیار کوشش کنندہ در کار دین دانایا بحقائق اوستی
کرده و دین بخوی نجم پسر احمد صاحب فصلتها سے پسندیدہ صاحب دعا و تہاسے استوار فرمائید بہت خلعت
نیکی و اہم را دگر بندہ بہت ہمارا ان ہاسے خوشے او بسیار بہت بزرگ ہاسے و انوار برستی کس من و اگر
بود من کم یاد رکاز شعاریون لیکن اتفاق گفتن اس نظم بود بہت از جهت فرمودن کسے کہ آنکس لازم
است قبولی کردن فرمان نظم کردن مانند دین و شتاب کردن موجود بہت در جہو سلیمان آن نظام
ہمیشہ یاد برستی اود خواست کرد از من اس چند سطر نوشتن را یا بسیار سے بزرگی و نہت خود پس نوشتہ
من اس چند سطر را براسے فرمان برداری فرمان اود من ناتوان ترس محتاجاں بسوسے اللہ تو انا وے نیار
اسحق پسر علی باشندہ دہلی نوشتہ چند سطر را بظ خود با میدانکہ یاد کند آن نظام اسحق
بہ نیکی دعا سے خود در وقت عزت خود در رہا لیکہ ثبت کنندہ خدام و درود
فرستندہ مصطفی ام برجتک یا ارحم الراحمین

باب دوم فیض الیخلاق شیخ الاسلام معین الدین حسن بخاری شیخ قطب الدین بختیاراوی فرید الدین قدس سرہ

۱۷۵
جستجو

تکلمہ دوم در بیان عظمت کرامات مولانا پیر الملتہ والدین اسحاق قدس اللہ
سرہ العزیز وقتن او از اردتیا با رعقبه منقول است کہ ملک شرف الدین
کبریا مقطع دیو پالپور بود او اتفاق آں شد کہ بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الحق
والدین قدس اللہ سرہ العزیز ارادت آید برین نیت دولت قدسوس شیخ شیوخ
العالم حاصل کرد و بیعت التماس نمود شیخ شیوخ العالم اشارت بجای مولانا پیر الدین
اسحق کرد کہ این را تو دست بخت بدہ خدمت مولانا پیر الدین بکلم فرزان شیخ
شیوخ العالم داد دست بیعت داد و چند گاہ بکلم فرزان بادشاہ عمدا ورا بند کردہ
از دیو پالپور بجای شہر رداں کرد نہ ملک شرف الدین عرض داشتہ
دریں باب بخدمت مولانا پیر الدین اسحق نوشت و کسان خود را گفت چون
در اجودہ سن برسید صل فرپوزہ است قدرے خوریزہ بخزید و برابر عرض داشت
بخدمت مولانا پیر الدین کہ بخدوم منت بہ برید چون کسان این عرض داشت
یا خوریزہ بخدمت مولانا پیر الدین رحمۃ اللہ علیہ آوردند جمیع از عزیزان بخدمت
آں بزرگ نشستہ بودند قاضی صدر الدین حاکم اجودہ سن خادمی مولانائے کرد
اور فرمود کہ صدر الدین این را قیمت کن قاضی صدر الدین خوریزہ قیمت
کرد چون بخدمت مولانا رسید نصیب خدمت مولانا پیر الدین پیش نہادہ خدمت
مولانا پیر الدین فرمود نصیب شرف الدین گیرے ہم نزدیک من بہنہ چون
خوریزہ قیمت شد خدمت مولانا دستار مبارک خود از سر فرود آورد و نزدیک
خوریزہ کہ نصیب شرف الدین گیرا بود نہاد و فرمود کہ مایں خوریزہ راستہ بخیر
داین دستار بر سر نے بنیم تا آں زمان کہ شرف الدین کبری نیاید چون
او برسد باو این خوریزہ بخوریم این چون بگفت و بکلیات مشایخ و مناقب بزرگان
با حاضران مجلس مشغول شد ساعتی گذشت شرف الدین کبری رسید خدمت
مولانا پیر الدین رحمۃ اللہ علیہ دستار مبارک بر سر خود نہاد و بخوریزہ خورد
مشغول شد درین میاں شرف الدین کبری لے حکایت تخلیص خود بخیرت

باب دوم در فضائل اعلیٰ الشیخ الاسلام معین الدین حسن نجوی شیخ قطبکین بن مختیار شیخ فرید الدین قدس سرہ

۱۷۷

ہست کہ فرو دشو و بعدہ خدمت مولانا فرمود تا امر و آفتاب را بگویم تا صغیر تمام شود
فرو و نرو چون صفحہ تمام شد خواجہ فرمود کہ آفتابا بی بیند چون یک کس بالارفت دید
کہ آفتاب بر قرار است خواجہ حکیم سنائی در مع امیر المؤمنین اکرم اللہ وجہہ
خوش گوید شہ قوت حسرتش ز قوت نماز داشتہ چرخ را ز گشتن بازہ سلطان
المشاہد سے فرمود کہ مولانا بدر الدین اسحاق چنان خادمی شیخ شیوخ العالم
قدس سرہ العزیز کردے کہ از دہ تن چنان خدمت نیاید با آن ہم مستغرق
و مشغول حق بودے تا بعدے کہ بخدمت شیخ شیوخ العالم ششمہ مستغرق
حق تعالیٰ بودے کہ از خود نہ بداشتہ و خدمت مولانا سخت بزرگ بود و صاحب
نعمت تاروزے من بالایشان گفتیم کہ من در حالت تنگیہ اہول شیخ شیوخ العالم
رایا و میکنم پس از ان شمارا بخدمت عزت اشفیج نے آرم جواب گفت کہ من نعمتے
داشتم از من سلب شدہ است و در تعزیت آنم بعدہ سلطان المشاہد فرمود سبحان
اللہ پیش از ان خود در نعمت بودہ است کہ این زمان کہ بدین حد است اینچنان
بود کہ روزے شیخ شیوخ العالم مولانا بدر الدین اسحاق را عتاب کر و سبب
آنکہ وقتے خدمت شیخ شیوخ العالم مولانا بدر الدین را آواز دادہ بود ہمانا مولانا
بدر الدین اسحاق از غلبہ کار جو ایے گفت شیخ شیوخ العالم از برنجید و
نفس شیخ رفت کار از سر گیر پیشینہ رفت و حمد شد سلطان المشاہد سے فرمود
بزرگے بود از خلفائے شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ العزیز
وقت نقل اور بر وقت او حاضر شدم چون من بخدمت شیخ کبیر شیخ شیوخ العالم
رسیدم و از حال نقل آں بزرگ بخدمت شیخ شیوخ العالم باز نمودم شیخ
شیوخ العالم چشم مبارک پر آب کرد و فرمود کہ حال نماز پر بود گفتیم سہ روز نماز
نوت شد شیخ شیوخ العالم بیچ گفت مولانا بدر الدین اسحاق دریں
محل گفت کہ این نیکو رفت من با خود گفتیم شیخ شیوخ العالم دریں باب بیچ نقل
چرا سید کہ مولانا بدر الدین رحمۃ اللہ علیہ ازین ما گوید تا وقتیکہ نقل مولانا بدر الدین حق

باب دوم در فضائل مفسر شیخ الاسلام عبدالعزیز بن حسن سجری شیخ قطب الدین بن عقیل اوشی و شیخ فرید الدین قدس سرہ

بود رحمۃ اللہ علیہ نماز با جماعت بگذارد و او را تمام کرد در سید وقت اشراق شدہ است
 اشراق نیز بگذارد و با وارد مشغول شد باز پرسید وقت چاشت شدہ است چاشت نیز بگذارد
 و سربسجد نہاد و رحمت حق تعالی پیوست رحمۃ اللہ علیہ بعدہ سلطان المشائخ فرمود
 من با خود گفتم کہ اورا رسد کہ این سخن بگوید و ہدفن این بزرگ ہم در مسجد جمہورہ قایم اجود ہن
 کہ بیشتر حال انجام مشغول بود سے بندہ عرض داشت میدارد کہ کتاب حروف برا بخلانیک
 مردمان خدای تعالی تائب گور بر عبادت باری تعالی توفیق استقامت یافتند
 و بمشائخ خود بدین حسن معاملہ رسیدند ہر آئینہ نام دوازہ ایشال تا دور قیامت
 باقیماذ مصرع ناچیم کہ در بیچ حسابے ناچیم و بزرگے خوش گوید ہیبت مردان ہما
 گو سے زیباں بردند چہ اسے ننگ زناں حدیث مردان چلتی متہم آن شیخ باکرا
 و خاطر عاظر او از غیر حق سالیست آن از رسوم و تکلف بری اعنی آن شیخ جمال الملئہ
 والدین ہانسوی انخلیب کہ جمال اہل حقیقت و قدوہ اہل طریقت بود و بعلم تقوے و
 لطافت طبع و درویشی مخصوص و نظم او کہ دستور عاشقان خداست دلیل بر کمال عشق
 او سے کند و این بزرگ خلیفہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ
 العزیز بود و بہ ترتبہ مشائخ کبار رسیدہ شیخ شیوخ العالم دوازہ سال محبت او در
 ہانسوی ساکن بود و در باب شیخ شیوخ العالم کہ آن فرمودے کہ جمال جمال
 ماست و گاہے فرمودہ است کہ جمال میخواہم کہ گردوسر تو بگردم و این سخن دلیل فصیح
 است بر عظمت آن بزرگ قرب منزلت آن بزرگ نزدیک شیخ شیوخ العالم
 شخصے را خلافت نامہ دادہ بود و او را فرمودہ کہ چون در ہانسی برسی جمال ما را بہ نامی
 چون آن شخص در ہانسی آمد و خلافت نامہ کہ از شیخ شیوخ العالم یافتہ بود مستند
 شیخ جمال الملئہ والدین نمود شیخ جمال الدین آن خلافت نامہ را پارہ کردہ
 فرمود و توشایاں خلافت نہ مانا کہ آن شخص با تہماس و فرا حمت از شیخ شیوخ العالم
 خلافت نامہ یافتہ بود و الغرض آن شخص از ہانسی در اجود ہن باز آمد و خلافت نامہ
 کہ شیخ جمال الدین پارہ کردہ بود بخیرت شیخ شیوخ العالم نمود و شیخ شیوخ العالم

باب دوم در فضائل خلفا شیخ الاسلام حسین الدین حسن بخاری شیخ قطب الدین بختیاراوشی شیخ فرید الدین قدس سرہ

۱۷۹

فرمود کہ پارہ کردہ جمال را مانو انیم دوست نیز عطر ایجہد سے بود کہ سلطان المشائخ
قدس سرہ العزیز نے فرمود کہ اے نانا کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین
قدس سرہ العزیز مابعد دولت خلافت خود رسانیدہ فرمود کہ میں خلافت نامہ در
مانشی مولانا جمال الدین را بنمائی چنانکہ میں کیفیت مشرح در ذکر سلطان
المشائخ تحریر یافتہ است سلطان المشائخ سے فرمود کہ پیش از خلافت وقتیکہ
میں بخیرت شیخ جمال الدین میرقم مرالطیم کردے و قیام آورے چون بعد از
خلافت یکروز بروز رفتہ شد شستہ ماند مرا در خاطر گذشت مگر انمعنی موافق ایشان
نیست بر فور فرمود مولانا نظام الدین تا تو بدانی کہ من پیش تو نہ ایستادہ ام
سیب چیز دیگر است فاما ہر گاہ کہ محبت در میان آمدن و تو یکے شرمیم پیش خود
بر خاستن چگونہ روا باشد شیخ سعدی گوید بیت قیام خواستم کرد عقل
مے گوید مکن کہ شرط ادب نیست پیش سر و قیام سلطان المشائخ نے فرمود
مرا شیخ جمال الدین ہانسوی و خواجہ شمس الدین دبیر و جماعتے از یاران و
عزیزاں را یکجا اتفاق مراجعت شد از حضرت شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین
قدس سرہ العزیز در وقت داخ شیخ جمال الدین وصیتے درخواست کرد
و آداب اہل ارادت میں است چون بر غم سفر سے شیخ را و داخ کنی وصیتے نمود
اگر شیخ پیش از سوال وصیتے کرد فهو المراد و الا مردان درخواست کن شیخ شیوخ
العالم نور السمر قدہ فرمود کہ وصیت ماہمین است کہ فلان را و اشارت بجانب
من کرد و میں مصاحبت مے باید کہ خوش دار مصرع مقصود توئی در بہانہ است
شیخ جمال الدین بحکم وصیت لطفنا مے فرمود و خواجہ شمس الدین دبیر کہ معان
لطافت و کان ظرافت بود نیز تعظیم و تکریم مے نمود تا نزدیک او رسیدیم لادن
دوستانان شیخ جمال الدین عزیز سے میں نام فرما نہ اے موضع بود سید
یاراں لا سعادتے دانست استقبال کرد و شیخ جمال الدین با جمیع یاراں الدین
خو برد و زلبا اگر اس پیش آورد شیخ جمال الدین فرمود کہ میں بانی شکرگ از بلند

باب دوم فضائل تعلقاً شیخ الاسلام معین الدین حسن بجزی شیخ فضل الدین بن مختیار اوشی شیخ فرید الدین قدس سرہ

۱۸۰

الکون مارا کے اجازت میکنی تارواں شویم گفت انگاہ اجازت کفر کہ ماراں بہ با زور آ
ایام اسماک یاراں بود و خلق بہ بلائے قحط قیلا شیخ جمال الدین مگر اں گشت
و تیغ گفتت بمعاملہ از باطن تو حید نمود و شب ہنوز نگذشتہ بود کہ یاراں سخت بارید و چون
اں ولایت سیراب کرد با یاد اں ہر یک شاداں پیش آمدند و برائے شیخ جمال الدین
ویاراں دیگر اسپاں با گریہ آوردند چنانچہ از آنجا تا ہائشی سوار آمدند اسپے کہ با گریہ
بودید لگام و سکرش فتاد و یاراں پیش رفتند و من تنہا ما مذم مشقت بسیار کشیدم
بے طاقت شدم از اسپ فرو آوردم صفرا غالب شد یہوش شدم درین حال یہ
شیخ شیوخ العالم بر زبان من سے گذشت چون بخود باز آمدم مرا خود و ثوتے
شد کہ در آخر نفس نیز یاد ایشان خواہم رفت مصصرع خوش اں رفتن کہ بر یاد
رو و حاتم سلطان المشائخ سے فرمود من در وجود من میرقم در ہائشی
رسیم شیخ جمال الدین مرا گفت از من بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الحق
و الدین قدس سرہ العزیز عرض داشت کہنی کہ در خرج عشرتے سے باث
شیخ شیوخ العالم ہائے در حق من کند چون بخدمت شیخ شیوخ العالم
رسیم پیغام ایشان گفت فرمود اورا بگو سے چون ولایت یکسے دادہ شود اورا
واجب است استمالت اں ولایت از شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ
کردند کہ استمالت ولایت ملوک دنیا معلوم است فاما استمالت ملوک آخرت چیست
فرمود کہ استمالت ملوک آخرت توجہ القلب الے اللہ من کل لوجہ ساکل زیاد
کرد کہ مشغولی و کراست شیخ جمال الدین مشہور است فرمود کہ آری بچندین است
فاما معلوم ہمین انبیا پیش اندوالا ہمیں پیغام اں بزرگ و جواب شیخ شیوخ
شرا لم دلیل سے کند منقول است شیخ جمال الدین ہانسوی رحمۃ اللہ
فرمود نیز کہے بود خاد مہ بغایت صاحبہ العین شیخ جمال الدین از ہائشی
ملافت شیخ شیوخ العالم دبر دے شیخ شیوخ العالم اورا مادرمونناں
کہ شیخ مے رونے شیخ شیوخ العالم فرمود کہ مادرمونناں جمال ماہے سے کند ماؤ

مومنان عرض داشت کرد کہ خواجہ ازاں روز باز کہ بندگی شیخ شیعہ العالیہ ہویند
کرده است دیہ باو سبب شغل خطابت بکلی ترک داده و گرسنگی باو بلا ہلکت
میکشد شیخ شیعہ العالیہ از شنیدن این حکایت خوش شد و فرمود کہ احمد لہ
خوش مے باشد سلطان المشائخ مے فرمود وقتے در ہوا سے زمستان من
بخدمت شیخ جمال الدین ہانسوی نشسته بودم دریں میان شیخ جمال الدین
ایں نظم بر زبان مبارک راندیمت بار و عن کا و اندرین روز فتنک د نیکو باشد
ہر بیستہ نان تنک د من گفتم ذکر الغایب غیبیہ بعدہ تبسم کرد و فرمود کہ اول آن را
موجود کرده ام انگاہ مے گویم بعدہ آنچه فرمودہ بود و مجلس حاضر آ و مقبول است
کہ شیخ جمال الدین ہانسوی را با شیخ ابو بکر طوسی حیدری کہ در کنارہ آب جون
متصل اندرینست خاقا سے چون بہشت دارد او ہما نجا آسودہ است و
او درویشیے عزیز بود و معاملہ او بحدریان نسبتے نہاشت الغرض میان شیخ
جمال الدین و میان شیخ ابو بکر طوسی رحمۃ اللہ علیہما محبت بود و واسطہ
مولانا حسام الدین اندریتی شیخ القضاة و الخطباء بود و این لانا حسام الدین
ارادت بخدمت شیخ جمال الدین رحمۃ اللہ علیہ اشت و در آک ایام کہ شیخ
جمال الدین بزیارت شیخ الاسلام قطب الدین بن بختیار قدس سد سرہ در شہر
آمد سے با شیخ ابو بکر طوسی ملاقات کرد سے و مولانا حسام الدین قدوم
شیخ جمال الدین را غنیمت شمرد سے و ضیافت ہا سے شکر ت کرد سے سلطان
المشائخ و ماں ضیافت ہا حاضر بود سے الغرض وقتے شیخ جمال الدین
انہا لسی مے آمد مولانا حسام الدین استقبال کرد و بوقت استقبال کردن
شیخ ابو بکر طوسی مولانا حسام الدین را گفت کہ شیخ جمال الدین را بگو سے کہ من
در حج میروم الغرض چون مولانا حسام الدین در کنارہ آب بہ موضع کلکو کہری رسیدہ
بر آں کنارہ شیخ جمال الدین رسیدہ بود و برین کنارہ مولانا حسام الدین
و آب دہنہ در میان بود شیخ جمال الدین از مولانا حسام الدین با و از بلند

باب دوم در فضائل فلکافشیج الاسلام معین الدین حسن مغربی شیخ قطب الدین نجف اراکشی شیخ فرید الدین ترمذی سرزم

پرسید که آن باز سپید ما چگونه است یعنی شیخ ابو بکر طوسی مولانا حسام الدین
 که او در حج میرد شیخ جمال الدین هم از کنار آب مولانا حسام الدین را گفت که
 تو ہم او اینجا برایشان برو و این بیت بگو متعاقب ما هم میرسیم بیت این است
 بیت مرپاست ترا سرم نثار دلمے تره یک سر صیہ بود ہزار سراولے ترہ در غار
 وطن ساز چو بو بکر از انکہ بو بکر محمدی بغار دلمے ترہ از شیخ قطب الدین
 مشہور فیہ پسرین شیخ جمال الدین ہانسوی رحمۃ اللہ علیہ منقول است کہ نے
 فرمودند از ان روز باز کہ میں حدیث قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم القبط
 روضة من ریاض الجنة اذ حفرة من حفرة النيران یسمع مبارک شیخ
 جمال الدین رسید بغایت ملقت سے بود از سیدت این وعید بقرا چوں
 خدمت ایشان بجز رحمت رب پیوست یاراں وغزیراں نیز سبب این معنی
 در قلق و اضطراب ہے بودنکہ حال ایشان در گو رگچو نہ نوامد بود العرض بعد
 چند گاہ خواستند تا قبر مبارک ایشان گنبدے عمارت کنند بنیاد گنبد کاویدان
 گرفتن چوں نزدیک آمد رسیدند دیدند غرہ پیش روے مبارک ایشان جانب
 قبلہ پیدا شد کہ از ان بوسے بہشت مے آمد ہاں ساعت از انجا دور شدند و ان
 موضع را مسما کردند سلطان المشائخ مے فرمود مولانا جمال الدین علیہ السلام
 رابعی نقل در خواب دیدند فرمود چوں مراد گو فرود آوردند و فرشتہ عذاب فرود
 آمدند باز فرشتہ ہو گیگے در پے ایشان آمد و فرماں رسانید کہ ما اورا بدو کعبت
 صلواتہ البروج کہ متصل سنت نماز شام میگذا رد و آیۃ الکرسی کہ متصل بہر چوں
 میخواند بخشیدم منقول است چوں شیخ جمال الدین نقل کرد پھر مولانا
 کہ خادمہ شیخ جمال الدین بود رحمۃ اللہ علیہا مصلے و عصا شیخ جمال الدین
 کہ از شیخ شیوخ العالم یافتہ بود مولانا بر مان الدین صوفی پسر خورشید
 جمال الدین کہ پادشہ شیخ قطب الدین منور بود در عالم صغر بود بخدمت شیخ
 شیوخ العالم شرح شیوخ العالم بر حمت مولانا بر مان الدین مذکور است

گور باطل است
 از باطن ہاں
 بہشت ہاں
 چشم ہاں
 از حق ہاں
 و در حج ۱۲

و تکریم نمود و بشرف ارادت بیعت نمود و مشرف گردانید و چند روز بر خود داشت
 و بوقت مراجعت خلافت نامہ و آن محلے و عصابا بتے کہ مولانا شیخ جمال الدین
 رواں کردہ بودہ مولانا برہان الدین صوفی بخشید و فرمود چنانچہ جمال الدین
 از بہت ماجازی بود تو ہم مجازی و این ہم فرمود باید کہ چند گے در صحبت
 مولانا نظام الدین باشی یعنی سلطان المشائخ دریں محل مادر مومناں
 بخد مت شیخ شیعوخ العالم عرض داشت کہ بزبان ہندی کہ نوجا برہان
 الدین بالاسہے یعنی خورد است این بار گراں رطاقت نواند آورد شیخ
 شیعوخ العالم قدس سرہ العزیز فرمود بزبان ہندی کہ مادر مومناں (پنوں
 کا چاند بھی بالا ہوتا ہے) یعنی ماہ شب چہار دہم در اول شب خوردے یا شد
 کہ بتاریخ بہ کمال میرسد خواجہ پشتمانی گوید مصرع برگ توت است
 کہ گشت بہت بتاریخ طلسم و شیخ شیعوخ العالم مولانا برہان الدین را وداع
 کرد و مولانا برہان الدین بر حکم فرمان شیخ شیعوخ العالم بخد مت حضرت
 سلطان المشائخ ہر سال آمدے و ترتیب یافتہ الغرض چو مولانا برہان
 الدین بمرتبہ کمال رسید و اوصاف مشائخ کبار از برکت نظر شیخ شیعوخ
 العالم و صحبت سلطان المشائخ در جمع شد یک مرید ہم گرفت و اگر کسی
 از بہت ارادت آمدے و بدو توجہ کردے و مزاحم شدے فرمودے کہ با وجود بند
 سلطان المشائخ شیخ زمانہ حضرت سید نظام الدین محمد بچونے را
 کلاہ ارادت دادن و بیعت گرفتن روانیست و این معنی بسج مبارک سلطان
 المشائخ رسیدہ بود چوں مولانا برہان الدین بخد مت سلطان المشائخ
 آمد سلطان المشائخ فرمود کہ مولانا چنانچہ این ضعیف از شیخ شیعوخ العالم
 حجاز است شمامیم مجازید چرا کلاہ ارادت نے دہید مولانا ہماں سخن گفت
 کہ با وجود بچو شمامی بچونے را روانیست کہ کلاہ ارادت بدہد مولانا برہان
 الدین باعتبار دصافی از دل محبت سلطان المشائخ آفا زید و ہر سال

کہ بخدمت سلطان المشائخ از ہانسی در شہرے آمد سلطان المشائخ
 سے فرمود بجمت او در جماعت خانہ کہت راست کنیہ چون او صاف تو واضح وانکسا
 خاقہ او بود بسبب ترک ادب در جماعت خانہ در کہت نے غلطیہ و ہر وقت کہ خواستے
 بخدمت سلطان المشائخ برود اول جامہ ہاسے پاکیزہ خود را بعود و عطریات دیگر
 معطرے گردانید انکجا بخدمت سلطان المشائخ میرفت اگرچہ کرات در یک روز
 طلب شدہے و حکمت این معنی ازاں بزرگ پرسیدند فرمود چون بخدمت بزرگے
 بروند خوشبو شدہ باید رفت و این بزرگ را جمال با کمال بود و ظاہری آراستہ و باطنی
 معمور داشت و سلطان المشائخ نے فرمود جمال الدین ہانسوی را پسے
 بود بزرگ دانشمند دیوانہ شدہ بود گاہ گاہ بہوش آمدے و ہوشیارانہ سخن گفتے
 اگرچہ دیوانہ شدہ بود فاما از ہزار ہوشیار نشیم کہ او شنیم میگفت العلم حجاب بہ
 الاکبر دانشتم کہ این دیوانہ معنوی است بیان این سخن از او پرسیدم جواب گفت
 علم دون حق است و ہرچہ دون حق است حجاب حق است منہم آں عارف ربانی
 اک زائد سبحانی شیخ عارف کہ خلیفہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس
 السمرہ الغریز بود و سلطان المشائخ نے فرمود کہ این عارف را شیخ شیوخ العالم
 قدس السمرہ العریز جانب سیدہ ستمثال آنحد و فرستادہ بود و اورا اجازت بیعت
 دادہ بود و اینچنان بود کہ ملکہ بود طرف آختہ و ملتان و این عارف بر آں ملک
 امامت داشت یا تعلقے با ہم دیگر الغرض وقتے آں ملک صد تنگہ بدست این عارف
 بخدمت شیخ شیوخ العالم فرستاد و ازاں پنجاہ تنگہ بر خود نگاہداشت پنجاہ تنگہ
 بخدمت شیخ شیوخ العالم آورد شیخ شیوخ العالم بسم کرد و گفت عارف قسمت
 برادر و کردی این عارف شمرندہ شد بر فوراک پنجاہ تنگہ آوردہ پیش داشت
 و ازاں خود ہم چیزے آورد و عجز بسیار کرد و ارادت التماس نمود شیخ شیوخ العالم
 دست بیعت بدو داد و او مخلوق شد بعد ازاں چنان در خدمت راسخ شد کہ ہتفاقتے
 حاصل کرد تا آنکہ آخر الامر شیخ شیوخ العالم اورا اجازت بیعت داد و ہم طرف سیدہ ستم

فرستاد فاما پچھیں ہم گوین کہ مولانا عارف خلافت نامہ خود بخود دست شیخ شیوخ
العالم آورد و عرض داشت کرد ایں کارنازک است اندازہ من بیچارہ نیست و من
عہدہ دار ایں کار و نفل مشائخ کبار نتوانم شد ہم بر شفقت و مرحمت خود مالمیاں
کہ در نظر مبارک خود در آورده است ببنده کرده ام بعد رسانیدن خلافت نامہ حکم
اجازت شیخ شیوخ العالم در کعبہ رفت و پیش از آنجا باز نگشت رحمتہ اللہ علیہ عرض
میدارد کاتب صرف محمد مبارک علوی المدعو بامیر خور در آنجا ایں بنده از خدمت
والد خود و رحمتہ اللہ علیہ سماع دارد کہ درویشے بود بزرگ صاحب نعمت کہ اورا
شیخ علی صابر گفتندے در درویشی قدرے ثابت و نفسے گیر داشت و ساکن قصبہ
ڈیکری بودے و پیوند بخارست شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ
سرہ العزیز داشت اورا از حضرت شیخ شیوخ العالم اجازت بیعت بود الغرض در آنجہ
بعضے یاراں بزرگ کہ بدولت خلافت شیخ شیوخ العالم شرف شدہ بودند ہر یک
را وداع مے شد و بویستے مخصوص مے گردانید و نفسے ہمراہ او میگرد و دریں میان
شیخ علی صابر عرض داشت کرد کہ در باب بنده چہ فرماں مے شود شیخ شیوخ
العالم در باب او فرمود کہ اے صابر برو ہو کہما خواہی کرد یعنی ترا عیش نوش
خواہ گذشت الغرض تا آخر عمر شیخ علی صابر ایشے خوش گذشت و او مردے
خوش باش و کثادہ ابر و بود علیہ الرحمۃ باب تیوم در بیان مناقب فضائل
و کرامات اولاد بعضے نسیگان و نبیرگان شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس
سرہ العزیز و اقربا سے سلطان المشائخ نظام الحق والدین قدس سرہ
العزیز و سادات کرام کہ مخصوص بودہ اند باخصاص شیخ شیوخ العالم فرید الحق
والدین و سلطان المشائخ نظام الحق والدین قدس سرہ ہما العزیز عرض
کرد کاتب صرف محمد مبارک علوی المدعو بامیر خور در اے میدان نوب
ہا و پوشیدہ نماذیر آنجا کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین را پنج پسر بدستہ
بودہ اند فاما نسیگان و نبیرگان شیخ شیوخ العالم اکثرت شدق و غائب لم

شیخ

گرفته اند و هر طرفه را از اطراف گیتی بقدم مبارک خود منور گردانیده اند و در حمایت خویش داشته اند تا ما بعضی فرزندان و بنسکان و مفسران که مناقب و کرامات ایشان مشهور است و بعضی که در نظر مبارک سلطان المشائخ پرورش یافته اند و کاتب حروف حضرت ایشان را یافته درین کتاب تحریر یافته تا از برکت ایشان این کتاب در دلهای اهل دکان عالم سایه گیرد و نویسنده امیدوار است و مغفرت باشد انشاء الله تعالی که در میان مناقب فضائل و کرامات پسران شیخ شیخ العالم فرید الحق الدین قدس سره العزیز منهم آن شیخ زاده معظم آن فخر بنی آدم که از همه پسران شیخ شیخ العالم بهتر بود و توابه نصیبه الهی درین نصره الهی که باوصاف سنیّه و اخلاق مرضیه موصوف بود و روزگار عبادت باری تعالی و بزراحت و حرارت که نعمه حلال است گذرانیده و خداے تعالی را در فلاح و ملامت کرد و عمر عزیز در رضای باری تعالی بسر برد رحمة الله علیه منهم آن بزرگوار آن کان حکم آن بقوے آماسته و بوع پیوسته اغنی مولانا شهاب الملمتة والدین که بود و نور علم و فضائل بسیار مشهور بود و بیشتر حال بخدمت شیخ شیخ العالم فرید الحق الدین حاضر بود و اگر در مجلس شیخ شیخ العالم بنشیند در علم افتادے در این باب شروع کردے و آن بحث را بتقریر خود تمام کردے چنانکه دلاساے شیخ شیخ العالم بودے سلطان المشائخ می فرمود که میان من و میان مولانا شهاب الدین طریق محبت مساوی بود و می فرمود که وقتی مراجعتی رفت بخدمت شیخ شیخ العالم بے قصد من و آنچه آن بود که روزے نسخه و عوارف بخدمت شیخ شیخ العالم بوده است از آن فواید می فرمود همان نسخه بود و بخط باریک نوشته یا ستم گونے شیخ شیخ العالم را در بیان آن اندکے کسی بوده است من نسخه دیگر بخدمت شیخ نجیب الدین متوکل رحمة الله علیه دیده بودم مرا از آن یاد آید گفتم شیخ نجیب الدین نسخه صحیح دارد و گمراهن سخن بر خاطر گرامی ایشان گران نمود و ساعتی شد بر لفظ مبارک را ندیدنی در ویش را قوت تصحیح نسخه استیون نیست یکدیگر این لفظ بر زبان مبارک را ندوم هیچ بدل نیست که در معنی بکه

نکته

مے فرمایا کہ میں قاصداً و عامداً گفتہ باشم انگاہ بر خود کمال برم چون دو تبارا میں بگفت
 مولانا بدرالدین اسحاق رحمۃ اللہ علیہ مگفت کہ شیخ امین سخن در باقی مے گوید من
 برخاستم سر بر نہ کر دم در پائے شیخ افتادم گفتم لغو ذبا لہ کہ ہر مقصد و ازین سخن لغو
 کتابخانہ محمدیہ و ماہنامہ من نسخہ دیدہ بودم از ان حکایت بہ کر دم مرا اصلاحیہ سے در خاطر
 چیزے دیکر نمودم چند معذرت کر دم از سے رضائی بیجاں در شیخ شیوخ العالم
 میدیدم چون از انجا خاستم نہ خاستم کہ کلیم سباد ایچکس را اچخان غم کہ مرا آں روز بود و گریہ
 درین افتادہ مضطر و حیران بیرون آمد تا برسیدم بر سرہ چاسے خواہتم کہ خود را در آں
 جایہ اندازم با زائل کر دم و با خود گفتم گدائے مردہ گیر اما میں بدنامی سباد ایکہ باز گرڈ
 در سختی حیرت سرا سید میگشتم و با خود گریہ زاری میکردم خدا سے دانہ تا میں کس
 را در آں ساعت چہ احوال بود الغرض شیخ شیوخ العالم را پسر سے بود کہ اورا
 مولانا شہا الیہ بن گفتہ ہے میان من و میان او طریق سعادت مسلوک پڑ
 اورا زیں حال خبر شد بخدمت شیخ شیوخ العالم رفت از حال من بطریقے بہتر با
 گفت شیخ شیوخ العالم صحیح خورد و طلب من فرستاد و بیامدم و سر در قدم آوردم
 انگاہ نوشود شد دوم روز آں مرا پیش طلبید و مرحمت و شفقت بسیار فرمود و گفت
 میں ہمہ بر سے کمال حال تو کر دم میں لفظ آں روز از خدمت ایشان شنیدم
 کہ پیر شاہ مرید است انگاہ مرا خلعت فرمود و کسوت خاص مشرف گردانید سلطان
 المشائخ مے فرمود کہ وقتے پیر سے بخدمت شیخ شیوخ العالم آمد و گفت من
 بخدمت شیخ قطب الیہ بن طیب الشیخ شراہ بودم و شمالاً بخا دیدہ ام شیخ اورا نے شناستا
 چون تعریف کرد بشناخت الغرض یکے جو اسکے برابر خود آورده بود و آں پسر او
 سخن در علم افتاد آں پسر کہ بے ادبیلار در بحث درآمد و گستاخ و ابد با شیخ
 بحث کردن گرفت چنانکہ سخن بلند شد شیخ ہم سخن بلند کرد و شیخ ان شہا الیہ بن
 بیرون در نشستہ بودیم چوں غلبہ کہ تہ شد دروں درآمدیم آں پسر کہ بیجاں ہے او را
 سخن مے گفت مولانا شہا الیہ بن درآمد آں پسر کہ اسیلی ہا زدن گرفت تیرہ شد

چونخواست کہ بر مولانا ایسفاہست و رافقا من دست آں پسرک گرفتہ دریں میاں
 شیخ شیخوخ العالم قدس سرہ لغزیر فرمود کہ صفا کنی مولانا شہاب الدین
 یک چپا کی لغز و سیلغے سیم بیاورد و بیاں پدرو سپرد ادمہ دو بازگشتند و رسم شیخ
 شیخوخ العالم این بود کہ ہر شب از افطار ہمہ پیش طلبی سے و مولانا کن لہین
 سمرقندی را ہم مولانا شہاب الدین گئے بودے و گئے بودے الغرض مارا
 بطلبی سے نکایت آں روز باز رسید حکایت آمدن آں پیرو ادب کردن مولانا
 شہاب الدین آں پسرک را تقریر افتاد شیخ شیخوخ العالم سے خندید دریں میاں
 من عرض داشت کہ دم کہ درانچہ آں جوان خواست کہ با مولانا شہاب الدین
 درافتہ میں این قدر کہ دم کہ دست او گرفتہ شیخ شیخوخ العالم بخندید و فرمود کہ نیکو
 کردی شیخ سعدی خوش گوید بیت ایچے دیدتہ آسایش و خندیدت آفت +
 گوے از ہمہ خوبیاں بر بوی بلطافت منہم کہ شیخ المشائخ طریقت و آں آفتا عالم
 خفیتت اتنی شیخ بدر الملک والدین سلیمان کہ بعلم و تقوی مشہور باوصفا مشائخ
 کبار موصوف بود و بعد وفات شیخ شیخوخ العالم بر سجادہ شیخ شیخوخ العالم
 فرید الحق والدین پذیرد و باتفاق برادران و اہل ارادت کہ حاضر بودند نشست
 و آں مقام لابو رضو بر جادہ طریقت منوگردانید کہ الولد سرلابیہ و کاتب حروف
 از والد خود سید محمد مبارک کرمانی رحمتہ اللہ علیہ سماع دارد کہ شیخ بدر الدین سلیمان
 مخلوق نبود فرق کردے بر طریقتہ مشائخ چشت قدس سرہ العزیز زیرا چہ دست خلقت
 از خلفاے چشت داشت و اینچنان بود کہ چون خواستند کہ خواجہ قطب الدین
 چشتی را قدس سرہ العزیز بر سجادہ پدر چشت بنشانند و خواجہ قطب الدین
 در عالم صغر بود بزرگان چشت و اقربائے دیگر رضا نمیدادند و خواجہ علی چشتی
 عم او و عمد سلطان غیاث الدین بلبن در شہر ولعی آمدہ بود بزرگان چشت
 دو تالیفہ بزرگ صاحب را از خلفاے خاندان چشت کیے خواجہ زور کہ بوقت شنیدن
 نام مبارک او تکبیر گویند اللہ اکبر اللہ اکبر لا الہ الا اللہ اللہ اکبر و بعد الحمد و دو م خواجہ

کہ بوقت شنیدن نام مبارک او تسمیہ گویند بسم اللہ الرحمن الرحیم بھمت میں مصلحت
 و باز نمودن کیفیت سجادہ خاندان چشت کہ خواجہ قطب الدین میں ہند بخدمت
 خواجہ علی رواں کر دین چنانچہ اس حکایت مشرح در نکتہ سادات در ذکر والد کتاب
 حروف تخریر یافته است الغرض میں دو ذلیفہ صاحب نعمت چون نزدیک اجود ہن
 رسید شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ الغرض را خبر شد کہ اس
 دو بزرگ از خاندان چشت میرسند شیخ شیوخ العالم استقبال کرد این دو
 بزرگ را تعظیم در اجود ہن فرود آورد و ضیافت ہائے لشکر کربعدہ مولانا
 شہاب الدین و شیخ بدر الدین سلیمان را در نظر مبارک ایشان آورد گفت
 کہ میں ہا را شما کلاہ ارادت ہو شانید آں بزرگان گفتند ما را چہ مجال آں باش
 کہ در نظر چون تو شایہ کلاہ بدیم شیخ شیوخ العالم فرمود کہ ما میں نعمت ہم از
 خاندان شما داریم مطلوب من این است کہ کلاہ ارادت از دست شما بپوشند و
 آں بزرگان گفتند چون محمد و محمد و نمیدار اشارت شود و کلاہ از جامہ دار خا
 مخدوم بیارند و محمد و بدست مبارک خود کلاہ راست کند ما لادہ انکاخ ما کلاہ
 ہو شانیم مولانا بدر الدین اسحاق بحکم اشارت شیخ شیوخ العالم دو کلاہ آورد شیخ
 شیوخ العالم بدست مبارک راست کردہ بدال بزرگان داد آں بزرگان در
 نظر مبارک شیخ شیوخ العالم مولانا شہاب الدین و شیخ بدر الدین سلیمان
 را کلاہ ہو شانید نانا از برکت آں میان ہمہ فرزندان کیے عالم با عملی دوم و ارادت
 سجادہ شیخ شیوخ العالم گشت الغرض چون بیشتر مشائخ چشت را قدس سرہ
 سرہ العزیز فرقی بود شیخ بدال الدین نیز بہاں معنی رعایت کرد چون شیخ بدر الدین
 سلیمان یوفات یافت درون گنبد شیخ شیوخ العالم مدفن یافت قدس سرہ
 سرہ العزیز منہم آں موصوف باوصاف مردان دین آں مشہور بقویے یقین
 اعنی خواجہ نظام الملئہ والدین سلطان المشائخ نے فرمود کہ خواجہ نظام الملئہ
 را شیخ شیوخ العالم از جملہ پسران دوست ترا داشته و او شکر شیخ بود بخدمت

شیخ شیعوخ العالم عظیم گستاخ بود ہر چہ کہ شیخ شیعوخ العالم از غایت آن کہ اورا
دوست داشتے بلع رضا شنیدے و بسم کردے و از آنچہ او گفتے زنجیدے منقولست
کہ در مردی و جوانی حیدر ثانی بود و کیاستے ظاہر داشت و فرستے صادق چنانکہ
ذکر کراست و فرست او در نکتہ وفات شیخ شیعوخ العالم تحریر یافته است الغرض
چوں بعد نقل شیخ شیعوخ العالم کفار در دیار جو و سن رسیدند خواجہ نظام الدین
از جهت مردی و غایت لاوری بجز کفار پیوست بعد قتال بسیار شہادت یافت
چوں در میان کشندگان تفحص کردند ہیچ اثر آن بزرگ زادہ عالم نیاقتند رحمۃ اللہ
علیہ منہم آن سیرت خوب نزد اہل دلان محبوب عنی خواجہ یعقوب کہ از ہمہ سپران
کمتر بود و تبادل دایما مشہور و نفسے گیر داشت و کراستے ہویدا و طریقہ اہل ملامت
رفتے و عکس آنکے مخلوق نمودے با حق بودے و طبعی قیاض و لطافتے تمام داشت
کاتب حروف از والد خود سید محمد مبارک کرمانی سماع دارد کہ مے فرمودے بیشترے
حال در سفر و حضر صاحب شیخ زادہ عالم صاحب دہ دارین خواجہ یعقوب صاحب بوم
وقتے برابر او در خطہ او وہ فتم چوں در او وہ رسیدم در سر کفر و آدمیم شیخ زادہ مرا
در وثاق گذاشت و خود بہ تماشائے شہر بیرون آمد چنانکہ یکیا شب بگذشت
در وثاق نیامد و جائے بعیش مشغول شد ہم در آن شب مطلق او وہ کہ خانے
معظم بود او را در دشمن گرفت بحدے کہ یک ساعت از در سخت قرار نمود ہر چند کہ
عملج کردند شفا میسر نشد کار تعویذ و ادعیہ کشید دریں میاں مردے گفت شیخ زادہ
خواجہ یعقوب فرزند حضرت شیخ شیعوخ العالم لا دیدم بوقت نماز دیگر در شہر او وہ
درآمدہ اگر اولاد یابند امید باشد کہ از برکت و عالمے آن شیخ زادہ عالم این رحمت
بصحت بدل شود فی السحال مطلق در آنیم شب ہر طرف کساں بطلب شیخ زادہ
فرستاد طلب کیناں در سر اسے آمدند کہ فرود آمدہ بلوچیم گفتے شیخ زادہ کجا است کہ خان
مے طلب گستم بوقت نماز دیگر از من جدا شدہ در میان شہر جائے خواجہ بود و شخص
و متبع کردند در مقامے یافتند کہ بہ بشرت مشغول بود و دیدند کہ در خواب است آہستہ

سید ارگرد نماز خواب ثرو لیدہ برخواست گفتن شما را خان سے طلبہ قسم کر دو گفت
 خرچہ کلم شدہ بود و من در آن تفکر خفقتہ بودم کہ شمارہ سہ وقت من رسیدید چہناں
 برخواستہ رواں ش چون بجان رسیدید کہ از غایت دشمنی از کبشت بر زمین از زمین
 بر کبشت سے غلطہ و نزدیک بہلاک رسیدہ است نزدیک کہ کبشت خان بنیست
 و دو انگشت مبارک خود بر شکم خان نہاد و چیز سے بخواند فی الحال درد شکم مہوتو
 ماند خان برخواستہ در پائے شیخ زادہ عالم فتاد و فرمود تا یک بارہ سیم و جاہت
 ہمین بخدمت شیخ زادہ آوردند و شیخ زادہ با آن سیم و جامہ بازگشت و مبلغ از آن
 سیم بجا جہاں پرہہ داران خان عطا فرمود و در سراسے کہ فرود آمدہ بود دم در آن
 نیم شامی آخر الامر در اثنا سے راہ قضیہ انبر و ہمدان بزرگ زادہ را مردان غیب
 بر بودند و غایب گردند رحمۃ اللہ علیہ مکتبہ در بیان فضایل و صلاحیت کرامات
 و خیرات شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس سرہ العزیز کاتب حرف
 ازوالہ خود سید مبارک محمد کرمانی رحمۃ اللہ علیہ سماع دارد کہ شیخ شیوخ العالم
 سکہ دختر بود ہتہ ایشان بی بی مستورہ کہ تافس آخرد پرودہ مستر و صلاح و عفت کراست
 بود و دم بی بی شرفیہ کہ بشفرت عبادت و طاعت مشرف بود رحمۃ اللہ علیہا و
 این بزرگ زادہ و عنقوان جوانی میوہ شدہ بود و قالب گوشہ سہ مشغول
 گشتہ ہمینکہ میوہ شد چہناں بچون مشغول شد کہ شیخ شیوخ العالم فرمود اگر
 عورات را خلافت و سجادہ مشائخ دادن روا بود سے من بی بی شرفیہ میداد
 و لوکان النساء کمثل ہذا الفضل النساء علی الرجال شیخ سعدی خوش گوید
 بیست در سہا پرہہ عصمت بعبادت مشغول بہ نام در عالم و خود کنت ستر خلدہ
 سیوم بی بی فاطمہ کہ در جالبہ مولانا بدرالدین اسحاق رحمۃ اللہ علیہا بود چون
 مولانا بدرالدین اسحاق در اجودہن بر حمت حق پیوست فرزندان صغیر
 گذشت چنانچہ خواجہ محمد امام و خواجہ موسی سلطان المشائخ را بدین
 سبب تعلق سخت پیش آمد زیرا چہ سلطان المشائخ را با بدرالدین اسحاق

چہ

فرط محبت بود چنانچه در ذکر مولانا بدرالدین اسحق تحریر یافته است سلطان المشایخ
 دریں اندیشہ نے بوداگر خرج پیدا شود بی بی فاطمہ را با فرزندان از اجودہن بیان
 تا حق محبت مولانا بدرالدین اسحق بنوعی ادا کرده باشد الغرض دریں باب بنیست
 سید محمد کرمانی جہا کتاب حروف مشورت کرد سید گفت ما ہمراہ واجب است کہ رعایت
 فرزندان مولانا بدرالدین اسحق بکنیم کہ در باب ہر یکے از اہم خدمت شیخ شیخ العالم
 مدد ما کردہ است ہم در اثنا سے ایں حال کہ مشورت کردند مردے بود سوداگر ملتانی
 ہمسایہ سلطان المشایخ مگر از جہائے سودا آورده بود و تنگہ از پیش خدمت
 سلطان المشایخ فتوح آورد سلطان المشایخ اُس دو تنگہ از پیش سید
 کرمانی نہاد و فرمود کہ یک تنگہ از شمار خانہ خود خرج بہید و دوم تنگہ از بیعت آوردن
 اتباع و فرزندان مولانا بدرالدین اسحق یا خود در اجودہن خرج بہید زیرا چہ
 شما محرم ایں خاندان یا کرامت اید خدمت سید محمد ایں قبول کرد و دوم روز طرف
 اجودہن رواں شہابی بی بی فاطمہ رحمۃ اللہ علیہا را با فرزندان و شہر آورد
 الغرض چون چند گاہے از رسیدن بی بی فاطمہ و فرزندان عزیز او در شہر گذشت
 از خوشی بیگانہ ہر کسے گمانے بردند مگر سلطان المشایخ در خاطر دارد کہ بی بی
 فاطمہ اوجہالہ خود آورد چنانکہ ایں سخن کہ نہ لایق حال سلطان المشایخ بود
 در گوش خاص عام افتاد شبے خلوتے بود سید محمد کرمانی ایں حکایت سجدت
 سلطان المشایخ گفت کہ خلق در باب ورود بی بی فاطمہ سخن میگویند
 کہاں آنکہ خدمت شمابی بی بی فاطمہ را آرایندہ آید مقصود کو دیگر است چنانکہ در حد
 کتابت رفتہ است سلطان المشایخ بشنیدن ایں معنی انگشت تخریر اہندان
 تفکر گرفت و دست مبارک خود بر روی و محاسن مصفا خود فرو داد و در گفت
 کہ استعدا غریبت اجودہن کنید دوم روز ایں بزیارت شیخ شیخ العالم رواں
 چون از اجودہن بازگشت پیش از آنکہ در شہر ہر دستہ روز بی بی فاطمہ در
 غیبت سلطان المشایخ نقل کردہ بود و در روز شنبہ شیخ نجیب الدین متوکل حضرت

باب سوم در فضایل بعضی نیرنگان شیوخ العالم فرید الدین آقرباے سلطان المشائخ و سادات کرام قدس سرهم

۱۹

علیہ بیرون دروازه مندره مدفن شدہ چون روز سیوم بود خلق حاضر گشت سادگان
المشائخ از اجودہن ہمدراں روز در روز و منہ شیخ نجیب الدین متوکل روزیارت
سیوم روز بی بی فاطمہ دریافت خواجہ محمد خواجہ موسیٰ کہ در عالم صغر بود نایشان
را در نظر مبارک خویش پرورش داد و خواجہ احمد نشاری را کہ مرید شیخ شیعوخ
العالم بود اتفاق او تا یکی ایشان فرمود رحمۃ اللہ علیہم جمعین نکتہ در بیان فضائل
و کرامات انیرنگان شیوخ العالم فرید الحق الدین قدس اللہ سرہم العزیز متہم
آن فضل مشائخ طریقت آں اکرم اولیا حقیقت کہ در علوم درجات رفعت مقامات
و شدت مجاہدات و ذوق مشاہدات در عصر خویش مثل نداشت و در بذل ایثار
بے نظیر بود و در مبالغت طہارت ظاہر و باطن در میان مشائخ وقت نیش
بود اعنی شیخ علاء الملتہ والدین ابن شیخ بدر الدین سلیمان و این بزرگ
شانزدہ سالہ بود کہ بر سر سجادہ شیخ شیعوخ العالم بجای پذیرفتست پنجادہ
چہار سال حق آں سجادہ کما ہو حقہ بگذار چنانکہ صیت عظمت کرامت او ہم در
حیات غزوا میان عالم منتشر شد و اسم مبارک او میان آسامی اولیا مذکور بود
گشت چنانکہ در دیار اجودہن و دیپا لپور و جبالی کہ سمت کشمیر است خلق
آں دہ راز غایت محبت اعتقاد مقاہم ساختہ اند و قبر ما کردہ و بنام روضہ
متبرکہ او تمکن و تبرک مے گیرند و در آں موضع صدقات و ختمات مے کنند کتاب
حروف از والد خود سید مبارک محمد کرمانی رحمۃ اللہ علیہ سماع دارد کہ میفرم
شیخ علاء الدین قدس اللہ سرہ العزیز ہم شیر من بود و میان من شیخ
علاء الدین حق رضاع ثابت گشتہ و شیر مادر من خوردہ و پستان لانا بدر الدین
اسحق کلام اللہ بجا خواندہ چنانکہ کیفیت مشرح در ذکر مولانا بدر الدین اسحق
تخریفاست و خدمت والد مے فرمود روز مے در عالم صغر من و شیخ
علاء الدین بخدمت شیخ شیعوخ العالم حاضر بودیم شیخ شیعوخ العالم
بدولت بر کہت نشستہ بود و ما ہر دو پی کہت گرفته ایستادہ بودیم و ریں

محل شیخ شیوخ العالم تنبول حسین مبارک داشت از راه شفقت فرزند پوری
 تنبول از دهن مبارک خود مبارک مبارک در کام شیخ علاء الدین نہادہ و بقید آن
 تنبول در کام سن نہادہ بعدہ از کہت بجهت توفی فرود آمد و بر کرسی نشست عیسی
 نام درویشی بود کہ در خلوت خدمت کرد و حرے را کہ نوبت او بود بے بخارست
 شیخ شیوخ العالم فرستادے و نوبت این شغل نگاہ داشتے تا عدل درین کار
 مرعی ماند الغرض این خواجہ عیسی شیخ شیوخ العالم را وضو سازانید و سجادہ راست کردہ
 بودند تا بعد از وضو شیخ شیوخ العالم بر سجادہ نشستند ہم در شاسے این شیخ شیوخ
 العالم بوضو مشغول بود و شیخ علاء الدین بازمی کنناں رفت بر سجادہ نشست
 عیسی جانب شیخ علاء الدین دید و انگشت بدان گرفت درین حال شیخ شیوخ
 العالم جان خواجہ عیسی دید بعدہ نظر بجانب شیخ علاء الدین کرد کہ بر سجادہ نشست
 است شیخ شیوخ العالم تبسم کرد و گفت عیسی مینسخہ تبھی بزبان آن دیار ریشے
 بگذرا نشیند از برکت نفس مبارک شیخ شیوخ العالم قریب قرین شیخ علاء الدین
 بر سجادہ شیخ شیوخ العالم نشست چنانکہ ہیچ وجه پایے مبارک اجز در سجدہ جمہ جاے
 دیگر رفت اگر بادشاہان وقت مے آمدند از مقام خود بیج و جہت بیدے و فطرس را
 ہیچ پوشک نتر دانستے و اگر کسے بجهت ارادت آمدے حوالہ بروند شیخ شیوخ العالم
 کردے و فرمودے کہ این را در پیا یاں بابا بربید و کلاہ بدبید و صوم تام خاصہ آن
 بزرگ بود یکس آن بزرگ را در روز طعام خوردن نذیند تالب گو جز و عیدین و ایام
 تشریف و ہیچ وجه بجز این پیروز افطار نکرد و افطار خدمت ایشان بوقت یکپاس
 بودے چند نان بدوغن مے پلند چنانکہ از سیرے ہشت آنان از آن دو نان بہر
 حیل با قدرے شیر موازنہ یک سیر بکار برودے و بوقت افطار جز این طعام حلواے
 بسیار مانہا پیش مے بردند از آن ہیچ تناول نکردے صحتک ہسے حلوا ابدان وقت
 کہ خلق خفصہ مے بودند برسانیکہ خاطر مبارک او اقتضا کردے بفرستادے خارج
 کندوری درویشاں کہ دو وقت در جماعت خانہ مے کشیدند و خاص و عام را از اس

سیدہ و فضائل بیضہ نیرنگان شیخ شیوخ العالم فرید الدین اقبیہ سلطان المشائخ و سادات کرام قدس سرہم

۱۹۵

نصیرت سے اگر ارحم خل خلوت در روضہ شیخ شیوخ العالم آمدے از درویشاں
و محتاجاں ہیئت بذل ایثار شیخ صف زده ابتدا رہے بودند از صرف کہ ایثار
آغاز کرے ہر کیے را بیلئے سیم فرمودے و مے گذشتے و اگر کسیکہ بار و چیزے رسیدہ بودے
از مقام خود جدا شدے و محل دیگر ہم در میاں صف بایستادے و از اں حال حد
شیخ را خبر نہ کردند کہ ایں مرد یکبار رسیدہ است او را دو چنرال دمانیہ
کہ پیش زان رسیدہ بودے اگر چہ کرات ایں حرکت کردے برو تگرتے و ز جری لغو
مقصود شیخ ایں بودا کہسے مناعاً الخدی نشود و کسانیکہ نجی مت خاص شیخ مشغول
مے بودند و طایفہ کہ آب وضو مے رسانیدند و قوے کہ جاہاے مبارک شیخ میدو
و مے شستند شیخ آفریدہ را مجال نبودے کہ آسیدنجیش بدیشاں رساند و اگر بدیشاں
دستے و یا ایسے کسے رسانیدے او را از خانقاہ بیرون میگردند و در طہارت نظر
بدیں حد کوشیدے منقولست در انجہ شیخ رکن الدین بن شیخ الاسلام بہاؤ اللہ
زکریا رحمۃ اللہ علیہ ز شہر دہلی در ملتان میرفت بزیارت شیخ شیوخ العالم
فرید الحق و الدین قدس اللہ سرہ العزیز رفت چون از روضہ منبر کہ بیرون آمد
باشیخ علاؤ الدین قدس اللہ سرہ العزیز ملاقات کرد شیخ رکن الدین ہیئت
مصافحہ و معانقہ پیشتر شد و شیخ علاؤ الدین را در کنار گرفت و گفت کہ خداے
تعالے شما را استقامتے بخشیدہ است ہر آئینہ کسے نیتواند کہ از جا بجنباند فاما سبب
چنان قدر قربت کہ تعلق بدینہا دارند کشاں مے برند ایں سخن فرمود و یکن بگر او را
کردند چون شیخ علاؤ الدین رحمۃ اللہ علیہ در مقام خود آمدنی الحال اں جاہہ تا
بکشید و غسلے تازہ کرد و جاہاے دیگر پوشید و بجاہ شستن ایں معنی
بنجہ مت شیخ رکن الدین رسانیدند و گفتند کہ ایں چہ بزرگ و مکبر است کہ سبب
معانقہ بچو شمایاں پاک زادہ انچنین کند شیخ رکن الدین رحمۃ اللہ علیہ فرمود کہ
شما قدر مولانا علاؤ الدین چہ دانید او را مے رسد کہ انچنین کند زیرا چہ از ما
پوسے دنیا مے آید و او را مے مبراشدہ زندگانی مے کند آدمیم بر سر حرف و اگر

بیت

کے از دست ظلم ظالمان و متعديان در جماعت خائنه روضه تمبر که شیخ شیوخ العالم
 در آنکے مجال نبودے کہ کسے آں مظلوم را بزور و تعدی از حرم روضه تمبر کہ
 بیرون آر دگر چه بادشاہ وقت بودے از جہات این بادشاہ دیں و دنیا تبریک
 و چون شیخ علاؤ الدین بر جنت حق پیوست ہم در جواری و ضعیف شیوخ العالم
 قدس سرہ العزیز مدفن این بزرگ شد و بر روضه تمبر کہ او گنبر عالی سلطان
 محمد تغلق کہ مرید و معتقد خدمت شیخ علاؤ الدین بود عمارت کنانیدہ است
 از خدمت شیخ علاؤ الدین رحمۃ اللہ علیہ و پسر ماند صاحب عظمت کرامت
 کیے شیخ زادہ معظم و بچہ و مکرم در علم و کرامت جہات مستثنی بود و ہر کہ در سیلے
 مبارک او بدیدارے تحقیق دانستے کہ از دو دمان کرامت و بزرگیست اعنی شیخ
 معزالحق الدین کہ در علم تلمذ پیش مولانا وجیہ الدین پائلی کردہ بود و در دین
 و دیانت حطے کامل داشت و بجایے پدر در مقام شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 والدین بنشست و در بدل ایشان بر بندگان خدا بکشاود بعد چند گاہ سلطان
 محمد تغلق در شہر ہلی طلب فرمود و تقویم و تکریم او بواجبی نگاہ داشت و فرمود تا نظر
 مبارک او امور مملکت را پر داخت رسانند کہ آذین و المملک تو امان بعدہ را
 آں بادشاہ این اعتقاد کرد کہ دیار کجرات حوالہ بندگان او کرد شیخ معزالین
 رحمۃ اللہ علیہ در کجرات رفت تا آخر کار تقدیر اللہ از دست ظالمان و
 باغیان بدرجہ شہادت رسید امر و زآن دیار از بکرت روضه تمبر کہ او منور است
 و خاک پایان او دواے درد حاجتمندان آں دیار است و دوم شیخ سادہ
 علی الاطلاق و آں مقبول اہل عالم باتفاق کہ در جمیع اوصاف سنیہ مثل شہادت
 اعنی شیخ علم الحق والدین کہ ظاہر و باطناً آراستہ بود و در سماع ذوقے تمام
 داشت و گریہ جگر سوز و حافظ کلام ربانی بود و سلطان محمد در نهایت احترام
 و اکرام او کوشیدہ و شیخ الاسلام مملکت ہندوستان گردانید و کہہ بہ بندگان
 او داد جمیع مشایخ روزگار متقاد و محکوم او گشتند و در دین و دنیا بغایت مجمل مکرم

سلا
 دین و ملک
 پروردگار
 شک انداز

ابن شیخ زادہ با سیرید ابن شیخ زادہ نصر الدین ازباس تحلف بکلی عاری بود در بزل و با
 بے نظیر زمانہ پختے و بخلق دادے و اطعامہائے لذیذ اتر از نمودے و اگر عزیمت ہمت کردے
 کردوں ہائے پزناں برابر بودے و در آنچہ این بزرگ در عہد دولت سلطان محمد تغلق
 در شہر دہلی از دہار کہ مقام سکونت او بود آمد کاتب حروف بخدمت این بزرگ
 بسبب رعایت حقوق خاندان معظم ایشان کہ با آبا و اجداد کاتب حروف داشتند
 رفتہ بود و شیخ دروں حجرہ بالائے کہت نشستہ جوں کاتب حروف را دید از دروں
 حجرہ دیکے بردست مبارک کردہ بیرون آمد و صحنکے گلین بخدمت آوردند و دست
 مبارک ہر بیسہ از ان دیکے بیرون آورد و بجایے روغن ستور روغن کنجد اندا
 و قدر سے حلوانیز برآں ہر بیسہ افزود و فرمود بر رغبت بخور کہ من نان ہائے دست
 پختہ جتدہ پدیں بزرگوں تو بسیار خوردہ ام کاتب حروف آن ہر بیسہ تناول سکند
 ولذت فراوان سے یافت و این شیخ زادہ صاحب کرامت در اداکل و مطبخ
 حضرت سلطان المشائخ قاس السدسہ العزیز دیک شوی کردے اینہمہ
 نعمت کرامت از ان بود و در آنچہ شیخ زادہ کمال الدین و شیخ زادہ عزیز الدین
 یعقوب خا متذکہ ہر دو جاے سفر کنن بوقت وداع سلطان المشائخ بیک
 جلاے بدست شیخ کمال الدین یک جلاے بدست شیخ زادہ عزیز الدین دا
 و شیخ زادہ کمال الدین را فرماں شد کہ تو در مالوہ باش و شیخ زادہ عزیز الدین
 را فرماں شد کہ تو در ولایت دیوگیر باش چون از خدمت سلطان المشائخ
 بیرون آمدند شیخ زادہ عزیز الدین گفت ازیں یکاں جلالی چہ غرض حاصل
 خواہد شد شیخ زادہ کمال الدین گفت خاطر جمع دار سلطان المشائخ
 با جلاے دادہ ہست یعنی بزرگی و آخر الامر ہر دو بزرگ زادہ حیا خوش تمت
 و با کرامات بسیار تا آخر عمر یافتند و روضہ مقبرہ کہ این بزرگ زادہ کمال الدین
 دو واسے ہمدرد ہاست حاجت روا سے خلق گشتہ رحمتہ اللہ علیہ منہم
 اس بصورت مسیرت سلف خلف یعنی خواجہ عزیز الماتہ و الدین ابن فتح امیر

معم

ابن خواجہ نظام الدین مادر بزرگوار اوسیدہ بودہ عمدہ کاتب حروف و لگان کاتب
 حروف و اکثر اہل ارادت کہ میں شیخ زادہ رہتیں را دریافتہ بودہ نداشت کہ بیچ
 صغیرہ از ان شیخ زادہ عالم در وجود نیامدہ باشد و باطنی مہمو و ظاہری تہبستم
 و اخلاق پاکیزہ آراستہ داشت و درونہ مبارک او با حق تبارے بمراقبہ و ذکر خفی
 سنوارینہمہ از برکت آن بود کہ در نظر مبارک سلطان المشائخ پرورش یافت
 و بوقت مایہ پیوستہ حاضر بودے و اگر وقتے خواجہ محمد خواجہ موسی کہ خواند
 دعاء مایہ عمدہ ایشان بود حاضر نمے بودند این بزرگ زادہ دعائے مائہ خواند
 و تا آن غایت کہ میں شیخ زادہ راستیں درد عاخواندن مشغول بود سلطان
 المشائخ فرمودے رحمت با و رحمت با و این رحمت مخصوص بحق او بودے
 و این شیخ زادہ سلطان المشائخ را در مشغولی و عالم مشاہدہ دریافتہ بود
 چنانکہ در باب او را در تلمتہ مشغولی تحریر یافتہ است این شیخ زادہ معظّم نے فرمود
 کہ وقتے من در قبضہ کبریہ کا خیر خواہ ہر زادہ رفتہ بودم چون از آنجا باز گشتم اول
 بخدست سلطان المشائخ آدم و سعادت قدم بوس حاصل کردم رحمت
 و شفقت فرمودن گرفت کہ کا خیر جاگوند گذشت سماعہا چگونہ بود تبسمے فرمود
 و باز پرسے کرد بعدہ فرمود کہ اللہ خود را دیدی عرض داشت کردم کہ خیر
 اول سعادت پاسے پس مخدوم حاصل کردم بعدہ بدان سعادت برسہم دھک
 خیر ارزانی داشت و فرمود کہ برو آن سعادت را ہم در باب خیر الامر چند روز
 ذات مبارک میں شیخ زادہ صاحب کرامت را رحمت فرما ہم شد در دوستہ
 روز کہ رحمت بودیک سعادت لب مبارک از ملاوت کلام اللہ بیکار نہانہ ہمدریا
 و رحمت بر رحمت حق پیوستہ در پایان سلطان المشائخ مقابل روضہ تہبیر کہ
 سلطان المشائخ مدفن یافت رحمت اللہ علیہ تلمتہ در بیان فضائل و مناقب
 و بزرگی و کرامات نبیرگان حضرت شیخ شیوخ العالم فریدالحق و الدین قدس
 اللہ سرہ العزیز متہم آن سر دفتر نبیرگان شیخ شیوخ العالم شیخ زادہ معظّم

بہت

نہ

ایستوم و فضائل مفسر بگلشن شیخ عالم فرید الدین و اقربا سے سلطان المشائخ و سادات کرام قدس سرہ

و مکرّم خواجہ محمد امین مولانا بدرالدین اسحاقی کہ مادر او دختر شیخ شیخ العالم
بود این شیخ زاده معظم بہمہ وقتا سنیہ موصوف بود و در علوم دینی و تقوسے و نظا
طبع موزوں و ذوق سماع و گریہ جگر سوز و بذل و ایشارہ مشہور و مذکور و از عالم صغر
تا کبر سن ہم در نظر مبارک سلطان المشائخ پرورش یافتہ و حافظ کلام ربّانی
گشتہ و علوم و افرو عشتے کامل حاصل کردہ چنانکہ ہم درجات سلطان المشائخ
بمرتبہ خلافت سلطان المشائخ رسید و خلق خدا پر ہم درجات سلطان
المشائخ دست بیعت دادن گرفت این شیخ زاده معظم باامت سلطان
المشائخ مخصوص بود و الے یومنا و اولاً خواجہ محمد امام گویند و در امامت او
سلطان المشائخ دارتے و ذوق حاصل میشد و بعد امامت بکسوتنہاے قائ
مخصوص نے گشت و در مجالس بالاتراز و نزدیک سلطان المشائخ کسے
نشستے و در قص یا سلطان المشائخ موافقت نمودے و در مجلس سلطان
المشائخ بحکم اشارت سلطان المشائخ صاحب سماع شدے و بیچکسے را
از نبیرگان و یاراں اعلیٰ را این محل نبود و از ملفوظات جاں بخش سلطان
المشائخ کتابے بنشتہ است و انوار المجالس نام کردہ بہت بوشیہ عمر عزیز او
در عبادت باری تعالیٰ و ذوق سماع کہ در آن باب قلمو تمام داشت مصروف
گشتہ از ہر جنس قوالان کامل از پارسی و ہندی گوے بخدمت او حاضرے بودند
و علم موسیقی را وضعی بود کہ مثل آن نشاں نتواں داد و در بیان معانی آں
علم رموز و اشارت نعمات و تحمیل آں بر حقیقت آیتے بود کہ کتاب حروف کرات
این بزرگ زاده عالم را چہ در سماع و چہ در غیر سماع دیدہ بہت چشم ہاے مبارک
ایشاں مدام از کمال ذوق در میان آب غلطاں بودے و گریہ و نعرہ او در
سماع جگر ہاے اہل دلاں را سولخ کردے و وقتے سلطان المشائخ
را در خانقاہ شیخ ابو بکر طوسی کہ حوالی اندپٹ بہت استند عاگردند و در آن
مجلس در ویشاں صاحب محبت حاضر بودند ہر چند کہ سماع میگفتند بیچ اثر پیدا نمے شد

سلطان المشایخ فرمود که سماع را بدارند و بجایات و اثر بزرگان مشغول شدند در آن
 این حال ذوق پیدا شد درین معرض شیخ علی زنبیلی روس بجانب شیخ نظام الدین
 پانی پتی که طلیفه شیخ بدرالدین غزنوی بود در منظره خوب حالے و افرومانه
 خوش داشت و گفت که ما از شما سماع مطلوب داریم که بشنومیم الغرض شیخ
 نظام الدین پانی پتی میان مجلس بجایے توالات نشست چون او تنهائو
 سلطان المشایخ بجانب خواجہ محمد که ذکرش بخیر باد اشارت کرد که شما یاری
 دهید خواجہ محمد از مقام خویش برخاست برابر شیخ نظام الدین پانی پتی
 نشست این هر دو بزرگ اول غزلے آغاز کردند بعد هوسه برگزیدند چون
 بدین بیت رسیدند بیت بهر بخرو ی که یعنی اشب است به از سن همه در گذار
 تا روز سلطان المشایخ را بگرفت و در جمله جمع افکر و الغرض با آن
 فضائل که حق تعالی ایشان داده بود انکسار و تواضع تمام بهم بخشیده تا در میان
 جمع پیش آمد نخست سماع گفت آرسے چون از قبولان حضرت الی بوده
 اند از ایشان همه حرکات و سکنات پسندیدگان آنحضرت سے آمد و ایشان نزد
 و در علم حکمت نصیبے وافر داشت این ضعیف گوید بیت بعلم حکمت جائے
 رسیدہ کہ زرشک به میان گور کند شو بو علی سینا به منہم اس مشہو بعلم
 اس مذکور حکم کہ زبند و تقویے موصوف بود اعنی خواجہ موسیٰ ابن مولانا
 بدرالدین سقاکی کہ برادر حقیقی خواجہ محمد امام بود و این بزرگ زاوہ نیز در نظر
 مبارک سلطان المشایخ پرورش یافته و در جمیع علوم کمالے داشت و
 ذوقنون روزگار گشته و در علم اصول فقہ بزودی پیش مولانا و صہبہ الدین
 پانگی گذرانده و حافظ کلام ربانی بود و در تحقیق سخن کوشیدے و طبعے فیاض
 و لطافتے بسیار داشت و در نظم و اشعار عربی و پارسی کامل بود و غزلے پر سوز
 گفته و در علم موسیقی طایفه کہ ہارت داشتند لطافت و لربالی اس علم از نظر
 روح افزاے این بزرگ سے بروند و در جمیع علوم دستے داشت و در علم

حکمت کما لے یافتہ بوداں را بتجارب مقرون گردانیدہ و در نصیحت خواہر مصلحت عالم
 بزرگ خود امامت سلطان المشایخ کردے و بغایت خوش خواندے و بخلعتہا
 فائز حضرت سلطان المشایخ مشرف گشتے آخر الامر ہر دو بزرگ بزرگ زادہ
 و حظیرہ سلطان المشایخ مدفن یافتہ رحمۃ اللہ علیہما منہم آن شیخ زادہ دلکش
 والیے و الیات والا عینی خواہر عزیز المملتہ والدین صوفی کہ والدہ بزرگوار ادبی بی
 مستورہ دختر شیخ شیوخ العالم فرید الدین بود قدس اللہ سرہ العزیز و این شیخ زادہ
 فضائل بسیار داشت معانی و لطایف بشمار و از لطف و طاعت روح افزاے حضرت
 سلطان المشایخ کتابے بنیاد است مسے بتحقیقہ الا برار کرامت الاخیار
 و ازین نسخہ بیشترے در نظر مبارک حضرت سلطان المشایخ گذرانیدہ وقتے
 ہماییدہ سلطان المشایخ مولانا و جیبہ الدین پاپلی بالاترین شیخ زادہ بنیاد
 چون سلطان المشایخ دید فرمود کہ مولانا چنانکہ من تنخواہم کہ پہنچ جمعے بالاتر
 متعین بنشیندیں ہم تنخواہم کہ پہنچ جمعے بالاتر محمد زادگان من بنشیند اگر جمعہ مذموم زادہ
 جمعہ باشد و مولانا و جیبہ الدین شیخ عزیز الدین را در نیافت کہ بنیادہ شیخ شیوخ
 العالم است چون جمعہ دید و دانست کہ محضے دیگر بہت فی الحال مولانا و جیبہ الدین
 روے بزمین آورو و بعد ازت بایستاد کہ من نہ نشتم کہ این شیخ زادہ عالم بہت
 والاہرگز این جرات نمے کردم و این بزرگ زادہ بحکم فرمان سلطان المشایخ
 بخدست قاضی محی الدین کاشانی تلمذ کردہ بود و در کتابت خط بہتر و باریک مثل
 زمانہ بود و در جہاں نظیر در نیافت کہ پہنچ کس عالم بدیاں لطافت نتواند بنیاد
 کتابت کردے وقتے اس شیخ زادہ معظم در خانہ کاتب حروف بوسیلا محبت آبا و
 اجداد آمدہ بود و این شکتہ را بزرگی دادہ در اثناے فوایدے کہ مے فرمود کہ
 مبارک جانب کاتب حروف کرد و این بیت گفت بیت گرد وقت خوش است بہت
 شنیت مبارکہ کاں را چونان قضا نتواں کردہ و ازین بزرگ خلفے ماندہ
 بصورت میرت سلف اعنی شیخ زادہ معظم قطب المملتہ والدین حسن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ویدل وایشار و تحمل گو سے سبقت از ہم سران خود بوده است و شرف غفلت
 شیخ نصیر الدین محمود شرف گشت و بجز مبارک شیخ نصیر الدین محمود اجازت
 نامہ بروست دارد و فلق خدا را دست بیعت میدهد و دلها از و نه آسایه حق تعالی
 بر جاده طریقت مستقیم دارد نکته در میان فضائل و مناقب و بزرگی افزای سلطان
 المشایخ نظام الحق و الدین قدس سره البزیر منہم آن بگرام اخلاق محمود
 آن بقرت و شفقت سلطان المشایخ مخصوص و معروف است یعنی خواهر رفیع
 المائتہ والدین مارون که پسر خواهر زاده حقیقی بر اطان المشایخ است
 و از عالم صغرتا کبر سن در نظر محبت سلطان المشایخ پرورش یافته است
 و بواسطه شفقت سلطان المشایخ حافظ کلام ربانی گشته سبحان اللہ این
 چہ شفقت بود که سلطان المشایخ بروداشت اگر وقت بوقت مائدہ این
 بزرگ حاضر نمی بود سلطان المشایخ با وجود چندین بزرگان توقف
 کردی و منتظر رسیدن این بزرگ بودی و از فتوحات و تحفه آنچه رسیدی
 بہ نصیبی کامل و حفظی و افزای جمله اقرابے خویش اول این بزرگ را مقدم
 داشته و بجای فرزندان خود در خلا و ملائکنا مبارک خویش پرورش میداد
 با ایشان تہمتی و بسطی می بود و بیشتر حال در نظر مبارک سلطان المشایخ
 می بود و این بزرگ ہم در حیات سلطان المشایخ متولی خانہ و حظیرت
 اگر چه این بزرگ دتیر و کمان و سیاحت و کشتی ہوسے تمام داشت سلطان
 المشایخ از غایت شفقت ہمدان یا کی این بزرگ را رغبت بود ترغیب کرد
 و از حال این ہنرمندے پسندیدہ کہ شرعاً مشروع است پیر سیک بلکہ خواہض
 این ہنر را تلقین می نمودے تا خاطر مبارک این بزرگ خوش شود و حق تعالی
 این بزرگ را کمال می یابد کار سلطان المشایخ است بر جادہ طریقت مستقیم از
 و بر اصحاب راجع مقیم باشد آیین منہم آن موصوف بعلم آن منسوب بحکم آن

۲۰۳
 ل
 لیکو در اول
 اشکافے
 کار سے ہیں
 اور سیان
 سے اللہ
 فضائے بتر
 مردان خطا

بہر

فرشته صفات آن پسندیده ذات اعنی **خواجہ تقی الملمتہ والدین نوح** کہ بشفقت
 قرابت حضرت سلطان المشایخ مشرف درادر کثیر **خواجہ رفیع الدین ماروان**
 بود و نظر خاص سلطان المشایخ مخصوص گشته و ہم در اوان جوانی باوصاف بزرگوار
 بر این کتاب حروف مناقب ما ترا و چه تواند نوشت جائے کہ سلطان المشایخ
 در باب این بزرگ فرموده کہ یاراں این را عزیز دارید کہ این نیکو کسے است قرآن
 یاد دارد و مہذب آدینہ ختم نے کند و در تعلم ہوسے تمام دارد و حاصل بسیار و با پیچ
 کسے کارے مذاہدہ بدوستے و بد شمنے بغایت صلاح است مار و نوسے من از و
 پر سیدیم کہ چندین اعانت و عبادت کہ نے کنی مقصود تو چیست گھت
 مقصود من حیات شمانے سلطان المشایخ نے فرمود کہ این سخن اورا کہ
 آموخت یعنی این سخن اہل سعادت است و منقول است آں روز کہ محمد
 سلطان المشایخ از رحمت بود پیش از رحمت موت **خواجہ نوح** را پیش خود
 طلبید و چند نفر درویش عزیز رسیدہ بودند ایشان را نیز طلبید و بحضور یاراں درویشاں
خواجہ نوح را خلافت داد پس نصیحت فرمود باید کہ ہر چہ بر تو رسد نگاہ نداری و
 آں را بخرج رسانی اگر بر تو چیزے نیاشد بیچ دل خود را نگراں نداری کہ خدا ترا خواہد
 داد و بچکے را بدخواہی و از خدا ہم کیے را بدخواہی و جفا را بعبا بدل کنی و دیہ وادراں
 کہ درویش قرار دوا در خوار بناش تا اگر تو چنین باشی بادشاہان برد تو آیند لغرض
خواجہ نوح را ہم در حیات سلطان المشایخ و در غنواں جوانی رحمت و حق فرم
 ذات مبارک او شد و ہم در آں رحمت بر رحمت حق پیوست و ہم در حقیرہ سلطان
 المشایخ در سر آں چونتہ یاراں مدفن یافت رحمتہ انہ پند علیہ منہم آں زاہد یگانہ
 آں عابد زمانہ آں مخصوص گردانیدہ حق آں بشرف اختصاص مطلق اعنی
خواجہ ابو بکر مصلی در خاص کہ بشرف قرابت سلطان المشایخ مشرف بود
 و در خلا و ملاخدمت سلطان المشایخ کردے و با چندین اہل برت ایشان را
 صوموم دوام بودے بلکہ روز ما گذشتہ افطار نکردے چنانکہ شکم آں بوقت

منقول است

منہم

چشمبند بودے و در غایت مشغول و در نہایت مجاہدہ بودے روز جمعہ مصلے
 سلطان المشائخ بعد اداے نماز با ملا و در مسجد جمعیہ کیلوا کہری بردے جمعہ بود
 سلطان المشائخ مے فرمود کہ خواجہ ابو بکر مصلے مراد در مسجد جمعیہ بردہ بہت
 و مشغول شدہ و در سماع ذوق و افروغی و غلو تمام داشت وقتے بود کہ در سماع از
 غایت ذوق و ایثار دستار و پیرین بقوال دادے و میرزوی بر کتف مبارک
 او حامل بستے الہی اور آں میز در رقص چہ زیب دادے و از غایت شوق
 لغو دل و دوز و بگر سوز و رے و قوالاں را بگرفتے و بچنب بانیدے و از ذوق
 او حاضر از ذوق تمام مہل شدے و اینہما از برکت نفس سلطان المشائخ
 بود کہ خواجہ ابو بکر را فرمودہ بود کہ در حال سماع بوقت امتہزاز و رقص نزدیک مین
 شدہ محافظت کنان بر مے و بعد از نقل سلطان المشائخ بعضے یاران
 بو طیفہ و دیبے و زمینے مشغول شدند اما این بزرگ بہچ چیز تعلق نکر و از برکت
 سلطان المشائخ با اتباع انبواہ حیاتے خوش گذرانید تا آخر الامر چہ روز
 زحمت ملازم ذات پاک او شد از در فنا بہار بقار طلت کرد و در بیان سلطان
 المشائخ مدفن یافت نہم مولانا قاسم یکے از خواہر زادگان سلطان المشائخ
 قدس سدسہ العزیز خواجہ قاسم ابن عمر برادر زادہ خواجہ ابو بکر بہت کہ صاحب
 لطایف التفسیر است در ویں بابچہ تفسیر مے فرماید کہ بندہ امیدوار بحضرت و برحمت
 پروردگار قاسم بن خواہر زادہ حقیقی سید السالکین بران العاشقین نظام
 الحق و الدین طیب شد شرہ و جعل الجنت مشواہ چون این عنایت سابقہ کرد
 این بیچارہ را از کتم عدم در عالم وجود آورد بانواع کرم ہا مخصوص گردانید بعضے
 برکتہ دانان و سخن نہاں پوشیدہ نامذ کہ در سیر الاولیا لفظ خواہر زادہ چند جا واقع شدہ است
 بعضی مختلف و رنگتہ اقربا در مناقب خواجہ رفیع الدین ہارون مے نویس کہ پسر خواہر زادہ
 حقیقی و در کتبہ بعضے کرامات حضرت سلطان المشائخ مے نویسہ اسپ ماویاں را بوازدند
 بخواجہ محمد صالح خواہر زادہ ہم و در کتبہ بیان بعضے دقائق و احادیث مے نویس کہ مراد خواہر زادہ
 بود او را بشوہر دادند آن مرد مرغانہ نیکو نبود و رنگتہ اقربا و زنتب برانوالقاسم مے نویس مولانا

که موجب سعادت دارین است آنست که بنظر این سلطان المشایخ قطب
 الاقطاب علم محمود گردانید و با انواع انفاس از باطن خویش که معدن غیب
 مفر علوم لایب است بزبانسه که ناطق است بحق ارزانی داشت اعلیٰ از ان
 این بود که این شکرسته چهار رساله و چهار ماه و چهار روزه شد و الداین مسکین
 تَعْمَدُ اللَّهُ بِالْحَمْدِ وَالْوُضُوءِ بِحَضْرَتِ اَنْ سَمُوْرِعَ اشقان و پیشوا مشاقان
 بر دایم ایشان بکاتب فرستند حضرت از راه تلمظ و بنده نوازی تحفه اول
 بقلمی که آن حاکی است از قلم وحی بدست که آن موصل است بدست حضرت
 رسالت پناه صلے الله علیه وسلم کابرا عن کابر نوشت این ضعیف را که
 در حالت نوشتن تحفه ایستاده کرده بود نذر نشست اقبال که خادم این بادشا
 معنی بود ایستاده کرد باز این ضعیف بنشست باز اقبال خواست که ایستاده
 کند آن مخدوم عالمیاں و لچار بهائیاں بنفعی که حکم متین است گفت که بگذر
 این نشسته خواهد خواند بعد نوشتن همچنان نشسته بزبان مبارک خود از کمال
 شفقت بگذر و کت تقیقین کرد بعد بلفظ مبارک فرمود حق جل و علیٰ این
 کودک را کبر سن رساند و بکمال علم مشرف گرداند چون این ضعیف دو ازده سال
 شد چون صل و علی بفظ کلام مجید و فرقان حمید مشرف گردانید بعد بحق جل
 و علی سلطان الائمة و العلماء الوجل و الفضلاء جل الملة و الدین عالم
 اعلیٰ ارا منک الله لواء جل و زر قنا طل لوانه رسانید این بزرگوار دین پرور

سلسله
 بنو شد از
 خطای قلم
 در حضرت
 و اگر زین
 ۱۲

۱۲ بادشاه امام باد عالمنا کلاں و بادشاه فضل بزرگی کرده مسلمانان و بزرگی دین دین دران
 عالم بر جراد را کند حق قنای نشان بزرگی او را نصیب کند سایه نیر و او
 ۱۳ قاسم ابن عمری در زاده خواجہ ابابکر و در همین مکتب عبارت لطایف التفسیر که تصنیف همین
 مولانا ابو القاسم است نقل کرده قاسم بن خواجہ زاده حقیقی آریں عبارت با تمیید
 می شود که لفظ خواجہ زاده عام است پس خواجہ زاده را پس در خواجہ را هم می گویند و دختر خواجہ
 و دختر خواجہ را هم می گویند و آریں عبارت با این هم معلوم می شود که خواجہ محمد
 پس خواجہ حضرت سلطان المشایخ و نام پدر ایشان صالح است و خواجہ ابابکر و خواجہ عمر
 هر دو پسران خواجہ حقیقی حضرت سلطان المشایخ اند فظ

بخط خویش مشرف گردانید و قریب پنجاه سال در خدمت این سرور عظامت زیور ضیاء ۲۰
 تمد کرد و از مبادی علوم تا نهایت آن بقرات خویش تمام کرد و بشرف اجازت کفایت بدایه
 و پردوی و کشفات و مشارق و مصابیح مشرف گردید پس از آن این ضعیف در تفاسیر
 عربی و پارسی نظر کرد و هر یک را مخصوص یافت بعبارتی لطیف و معانی و الفاظ
 غریب است تا مجموعه نویسد که مستحسن معانی غریب شامل لطائف عامه تفاسیر باشد
 تا منافع بخاص عام رسد و بمطالع آن براسرار قرآن و در تائین فترت مطلع گردند
 و نام این تفسیر لطایف تفسیر کرده منہم آن فخر نازد و آن جمال عمباد که در علم و تقوی
 و روح در ایام خود مثل ندارد عینی خواجہ عزیز الملک و والدین ابن خواجہ ابوبکر مصلی
 دار خاص کہ بشرف قرابت سلطان المشایخ مشرف بود و این بزرگ چند
 ملفوظات سلطان المشایخ را یکجا ترتیب پایوان جمع کرده است و آنرا
 بمجموع الفوائد نام نهاده و نام خود عبد العزیز ابن ابوبکر خواجہ زاده سلطان
 المشایخ بنشسته است سبحان اللہ سالها باشد کہ این عزیز الوجود بر جادہ طریقت
 مستقیم می رود و از عالم صغیر تا کبر سن تکبیر اولی در بیچ فرصی از وفوت نشد در مساجد
 بگشته تا تکبیر اولی در نیافتن تحمید نیستی چون بعنوان جوانی رسید و در تعلم غلو کرد هر چه
 تعلم میکرد و جعل مقرون می گردانید و هر شب جموع ختم می کند و در جماعت خانه
 سلطان المشایخ سالها باشد کہ بوقت و آن مقام قیامت می کند
 و خلق خدای را دست تو به میدهد و بدانچه دست میدهد آینه و رونده را بخیر
 پیش می آید و بیچ معینت ندارد و بر بیچ کس آمد و شد نه با اتباع انبوه خوش می گذارند
 حق تعالی او را صبر جمیل بخشیده است فتنی این بزرگ بوقت قیلوله بخدمت
 سلطان المشایخ رفت خادم بخدمت سلطان المشایخ ذکر کرد خواجہ عزیز
 ہر شب ختم می کند سلطان المشایخ فرمود کہ بلند می خواندی یا ساکن این
 بزرگ گفت ساکن این جواب بر مزاج سلطان المشایخ موافق افتاد و حسین
 فرمود و کرت دیگر نورالدین پسر خواجہ بیشتر کہ مخصوص بشفقت سلطان المشایخ

بدر

بود این بزرگ را پیش برد و گفت مخدوم عزیزم چه شگفتا است فرمود که آری من درین
 و مرا این فرزند فخر است مستیع الله المسلمین یطول بقایه لکنه در بیان نقل
 و مناقب سادات کرام جدید و پدید اعمام کاتب حروف که مخصوص بقهرت و محبت و
 شفقت و رحمت سلطان المشایخ نظام الحق والدین قدس مدرس العزیز
 بوده اند و اتصال ایشان بحضرت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین و بحضرت
 سلطانات المشایخ قدس مدرسهما العزیز در هر اقصی منتهی آن سیدال بول
 آن افضل اولاد بول آن جگر گوشه مصطفی آن نور دیده مرتضی و زهرا
 یعنی سید محمد محمود کرمانی جدید پیرین کاتب حروف که سرد سادات کرمان بوده
 آنها و اجداد این سید پاک را در کرمان اسباب نیامدی از قریات و باغات از حق
 بسیار بوده و یک علم این سید بزرگوار سید محمد کرمانی در ملتان عهدہ سیکه
 دار الضرب داشت الغرض سید محمد کرمانی تجارت از کرمان به لاهور در شهر
 آمدے چون بازگشته میان اجودهن شارسے و سعادت قدسوس شیخ شیوخ
 العالم فرید الحق والدین حاصل کردے و در ملتان بخدمت عم خود آمدے
 و از آنجا که یہاں رفتے در اثنایے این آمدوشد و دریافت سعادت پالے بس
 شیخ شیوخ العالم دولت محبت اعتقاد شیخ شیوخ العالم در سویدایے دل
 سید محمد کرمانی جالے داد تا بخدمت شیخ شیوخ العالم ارادت آورد و این
 محبت بخدمتے کشید که اسباب املاک کرمان بجلی ترک داد و در ملتان بخدمت
 سید احمد عم خود آمد سید احمد دختر خود بی بی رانی جدّه کاتب حروف بنکاح
 تسلیم سید محمد کرمانی برادرزاده خود کرد بخت آنکه سید محمد را هم در ملتان بداد
 هر چند سید احمد اسباب نیامدی عرض کرد ز غیب دل شغل خود نمود چون محبت
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس مدرس العزیز دامن گیر دل و دیده
 شده بود سکونت در ملتان پیش نشد تا آنکه سید احمد گفت که صحبت شیخ الاسلام
 بهما والدین ذکریا قدس مدرس العزیز عم عزیز است سید محمد کرمانی گفت محبت

تقاس
 سلطان
 با عدلی
 بشارت
 عزیز
 بتول
 فرق
 میان
 و
 یک
 از
 ۱۳

از تہا نے شود شیخ سعدی گوید پیت خار سودا سے تو آویختہ در دامن دل
 جیت یا شد کہ با طرف گلستاں نگر مہ بعدہ بی بی رانی اتباع خود را در اجود
 آورد و با اختیار ترک اسباب الملک و وطن قدیم داد و بقیہ عرفانہ در اجود ہن
 قناعت کرد و بر محبت شفقت بنظر لطف شیخ شیوخ العالم مخصوص شد بی بی
 رانی و اتباع او نیز بشرف میعت شیخ شیوخ العالم مشرف گشت اگر وقتہ ماران
 اعلی بہت مطبخ شیخ شیوخ العالم گل کریل چیدن و حواری وقتند سید محمد
 نیز بر وقتہ ہر کسے گل کریل بیشترے آوند سید محمدانک آوردے سبب آنکہ
 دستہاے مبارک او نازک بود و خار ہاے کریل جحروج نے گردانید چوں این
 وقتہ شیخ شیوخ العالم را روشن شد فرمود کہ سپہ را حاجت نیست کہ برو دما اثر
 قبول کردیم الغرض ہر دوہ سال در نظر مبارک شیخ شیوخ العالم بود و از وہ
 سال در ارادت از سلطان المشائخ سابق و سید محمد کرمانی را با سلطان
 المشائخ بواسطہ آنکہ در اجود ہن ہر دو غریب بود مذ فرط محبت بود چوں محبت
 این دو بزرگ شیخ شیوخ العالم را تحقیق شد فرمود کہ در صحبت یکدیگر باشد
 و میاں شما مواخات باشد تا بیاں محبت سید محمد با فرزندان بخدمت سلطان
 المشائخ آمد و عمر گذرانید و این روایت مشہورست کہ وقتہ سید محمد کرمانی
 را با سلطان المشائخ سببے تغیر مزاج شد سید محمد در مادہ حاضر نے شد تاشبے
 سلطان المشائخ در خواب دید کہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 در قبۃ نشستہ است و سید محمد کرمانی رحمۃ اللہ علیہ بر آں قبۃ ایستادہ و سلطان
 المشائخ نے فریاد کہ سن از این حال معاینہ نے نم و در خاطر نے گذرد کہ
 خدمت سید محمد را با من تغیر مزاج است کہ دانم در اول قبہ بہر دیانہ من
 در اثنا این خطرہ سبب محمد رحمۃ اللہ علیہ را آورد کہ اسے مولانا نظام الدین
 بیاجوں من فتم دست من گرفت و دروں قبۃ بخدمت رسالت اصلی شد
 علیہ آلہ وسلم برد و پایے بوس دہانید حضرت رسالت صلی اللہ علیہ آلہ وسلم

باب سوم و فضائل بعضی بزرگان شیخ شیخ العالم زید الدین و از ما سے سلطان المشائخ و عبادات کرام قدس ہر ہم

۴۱

فرمود کہ مولانا نظام الدین محمد تو از فرزندان ما شی بانسب صحیح و سید محمد بنیز
از فرزندان من است چون روز شد سلطان المشائخ در خانہ سید محمد آمد سید محمد
را خبر کرد فرمود تا سلطان المشائخ را نفرستادند بر ما نیاید سید محمد استقبال
کرد در محفل خانہ کرم کنان و بشارت گو یایاں در پاسے یکدیگر افتادند و نشستند شیخ
سعدی خوش گوید ملت پید خوش نو و دلارام دست در گردن بہم نشستند و
حلوئے آستی خوردند بہ آخر الام چند روز سید محمد را از محبت مزاحم شد از ارفنا
بدار بقاشب جمعہ سنہ حدے و عشر و سبعایۃ رحلت کرد و در حطیرہ سلطان
المشائخ در سراں چوترہ یاراں دفن یافت این سید بزرگوں پر چہاں سیر کرد آشت
سید نور الدین مبارک و سید کمال الدین احمد و سید قطب الدین حسین
و سید خاموش چنانکہ مناقب ایشان تحریر سے باید منہم آں سید تارک دنیا
باختیار و آں باوصاف سینہ نزدیک عام و خاص مختار آں مقبول اولیا آں
محبوب صفیا آں مشہور باطعام طعام آں مذکور بحسن کلام اعنی سید السادات
نور الملتہ والدین مبارک ابن سید محمد کرامی پر کاتب حروف کہ از جمیع
فرزندان سید محمد ہتہ بود و تولد این سید پاک ہم در حیات شیخ شیوخ العالم
در اجودہن بود و کینت او ایوان القاسم تعیین کردہ ہر بد شیخ شیوخ العالم فرید
والدین قدس السیرہ العزیز فاما سلطان المشائخ ابن سید پاک را سید
گفتہ و قلب غلیم بدین اسم خواندے و این بزرگ بفضائل بسیار و لطافت لہج
آناستہ و محبت درویشاں بسیار و ریافتہ و راہ و روش ایشان نیکو دانستہ سبحان
اللہ در مدت نوو سال کہ عمر عزیزاں سید پاک بود ہیچ نوع میل بدنیاد و ابناکے
و دنیا کرد و ہیچ معنی مشغول نگشت و بفضل حق جل و علی آیام حیات با اتباع انہو
خوش گذرناشد و ہمت بر آں داشت کہ با جہانان مراعت بسیار کند و طعنا ہماکے
مکلف پیش آرد و اہل دنیا و آرزو سے لذت طعام این سید پاک بودند سے
و علما و فقرا را سخت دوست داشتے و در تعلم و خدمت کردن درویشاں

نعم

و محبت اهل عشق فرزندان خود را ترغیب نمود و علی الخصوص کاتب حروف
 را و در تعلیم کاتب حروف بسیار مباحث نمود و زرو مال ایشان را استادان کاتب
 حروف کرد چنانچه این کیفیت در ذکر مولانا و استادنا فخر الملت و الدین
 زرادی که خلیفه سلطان المشایخ بود تحریر یافته است و عمر عزیزین سید پاک
 و نظر مبارک مرحمت سلطان المشایخ گذشت با آنکه ارادت بخاندان ^{حقیقت}
 بنو اجمه قطب الدین حیثی داشت و دو کورت در چشمت رفته بود چون کورت دوم
 بنو اجمه قطب الدین حیثی رسید چندانگاه آن خانوادہ کریم را خدمت کرد
 و بنو اجمه قطب الدین را تحقیق شد که این سید پاک خاص برائے زیارت
 خواجگان چشمت می آید مشرف بخلافت خود گردانید و بخرقه خلافت و اجازت
 نامه بنشان مبارک مخصوص کرد و یک سب کیت مغلی که خاصه سواری
 خواجہ پیر و بخشید و وصیت فرمود که با وضو با شوی و طعام تنها نخوری و با عزاز تمام
 باز گردانید و این همه از برکت آن بود که سید پاک در نظر شیخ شیوخ العالم
 گذشتہ بود و تنبول از دهن مبارک خود در کام این سید پاک نیامده و کلام
 اللہ برایش شیخ علاؤ الدین قدس سره پیش مولانا پیر الدین اخوی خوانده
 چنانکه در ذکر شیخ علاؤ الدین تحریر یافته الغرض این سید پاک بی فرمود و در
 سال که من از چشمت باز گشتم بر اسپ که خواجہ قطب الدین داده بود بسو اسب
 می آمدم و آن اسپ باغ پائے گاه خاصه خواجہ داشت و لشکر پائے کفار در آن
 سال از لشکر منصور شهر و ملی در عهد دولت سلطان علاؤ الدین غلی لمان اللہ
 بر مانہ شکسته باز گشته بودند هزارگان و دو هزارگان متفرق میفتند در اوقات
 راه خراسان چند کورت مرا پیش آمدند و خواستند که اسپ بقیه جامه ما که در آن
 خرقة خواجہ بود از من ببرند ہمیں که داغ پائے گاه خاص خواجہ در آن اسپ
 می دیدند تمم آن اسپ بسو سید ندونے گفتند که از برکت خواجہ قطب الدین
 چشمت سلامت خواهد رفت خدمت الدرس فرمود رحمة اللہ علیہ قطب الدین

چستی در عالم صغر بود و خواستند کہ بر سجادہ چشت بجای پدربشا نادر بزرگان چشت
 و اقربا سے دیگر گفتند کہ این صغیر است و خواجہ علی چستی عم خواجہ قطب الدین کہ
 در وہلی سست و وارث سجادہ اوست اور علم دہیم تا او چہ فرمایا بگفت این
 مصلحتی و خلیفہ بزرگ صاحب نعمت خلفائے خاندان چشت بخدمت خواجہ علی چستی
 در شہر وہلی رواں کردند چنانکہ شہہ ازین حکایت در ذکر شیخ پدربالدین سلیمان
 پس شیخ شیوخ العالم تحریر یافته است الغرض چون این دو خلیفہ در شہر وہلی
 بخدمت خواجہ علی چستی رسیدند و عرایض بزرگان چشت سانیہ نمودند
 دولت سلطان غیاث الدین بلبن بود شیخ علی خواست کہ عزیمت چشت
 کند سلطان غیاث الدین شنید در پادشہ خواجہ علی افتاد و سوگند خورد
 اگر خواجہ عزیمت چشت کند من ترک مملکت گیرم و در رکاب خواجہ در چشت بیایم
 خواجہ فرمود تو عهد رعایت بندگان خدا سے تغافل مکنصل کردہ و عالمی در
 کنت حمایت تو آسودہ اند اگر تو بیای آشوب در عالم افتد و تو موافق باشی
 سلطان گفت ہر ہمیشہ گویشو من از رکاب خواجہ دور شدنی خام چون خواجہ
 علی در صدق اعتقاد و ثوق یافت بضرورت در شہر وہلی ماند و مکتوبات بجانب
 اقربا سے و بزرگان چشت ملک شمس الدین کتہ ملک ہر یو کہ مرید و بندہ
 اس خاندان بود در قلم آورد کہ من ہر نعمتی کہ از مشائخ چشت و والد عثمان
 خود یافتہ بودم بخواجہ قطب الدین برادر زادہ خود بخشیدم و مقام سجادہ چشت
 حوالہ ادا کردم باید کہ ہمہ التجا بدو کنند چون این دو خلیفہ در چشت رسیدند مکتوبات
 بزرگان چشت ملک شمس الدین را رسانیدند اقربا بازمنازعت آغاز کردند
 درین معرض ملک شمس الدین کتہ گفت کہ شاہ ہر ہمہ از دو دمان گرامی
 اید مرا یک سخن فرمایم آید اگر قبول کنید بگویم ہمہ بدان رضادادند ملک شمس
 الدین گفت کہ سجادہ و عصا سے پیران چشت و رون حجرہ ایست کہ پیشتر
 در آن نشستہ اید و دریں حجرہ مفضل است ہر کہ انہ شما دست بدان قفل زندو

بے کلیہ آں قفل از برکت دست او بکشاید این سجاده و مقام او را با شرم قبول
 کرد و بعد ہر یکے دست بر آں قفل نہادہ مے خواندند و مے جنبانیدند قفل باز
 نے شایوں نوبت خواجہ قطب الدین چشتی رسید خادم خواجہ را در کنار گرفت و
 نزدیک در آں حجرہ آورد بگردے کہ دست خواجہ بر آں قفل نہادہ قفل بکشا
 و طبقہای در حجرہ باز شد و غلغلہ در میان چشت خراسان ازین کرامت
 افتاد و بعدہ خادم خواجہ را در کنار کردہ درون حجرہ برد و بر سجادہ مشائخ چشت
 بنشاند خواجہ ابی محمد چشتی پسر خواجہ ابی احمد چشتیست خرقہ ارادت و خلافت از پدر
 خود یافتہ و در سنہ بہت چہار سالگی بر جادہ پاد خود بفرمودہ این شست و
 خواجہ ابی یوسف چشتی پسر خواجہ ابو محمد چشتی است و میرد و تربیت یافتہ پدر است
 و خرقہ خلافت ہم از پدر بزرگوار خود پوشیدہ حضرت خواجہ قطب الدین مودودی چشتی
 پسر خواجہ ابی یوسف چشتی است خرقہ ارادت خلافت از پدر بزرگوار خود یافتہ
 الغرض مناقب کرامت خواجہ قطب الدین چشتی بحدیست کہ قلم از رقم آں
 عاجز آید و خواجہ یوسف پسر خواجہ محمد چشتی نبش پسرین خواجہ قطب الدین
 امروزر بر سجادہ چشت است در غایت کرامت و عظمت الغرض چون خدمت اللہ
 رحمت اللہ علیہ از چشت باں اعزاز و اکرام در شہر دہلی رسید تا آخر عمر ہیچ مرید
 نگرفت و ہیچ وقت نگفت کہ من خلیفہ ام و ہمہ مسافران لنگر دار وقت این سید
 پاک را بخارست خواجہ قطب الدین دچشت دیدہ بودند و نظر رحمت و شفقت
 خواجہ در بابا لیس سید پاک معاینہ کردہ ہر کسے از ان مسافران در ویشاں
 در شہر دہلی بلنگرے و دیہے تعلق کردہ مگر خدمت والد رحمۃ اللہ علیہ کہ ہمہ بر خدمت
 و محبت سلطان المشائخ بندہ کردہ و تا آخر عمر از ان قاعدہ نگشت و
 بیشتر حکایات و نقل و روایات کہ درین کتاب تحریر یافتہ است منقول از
 خدمت والد است رحمۃ اللہ علیہ کہ راہ و روش این خاندان با عظمت کرامت
 بہتر از خدمت ایشاں کسے ندانستے و بہر کہ را در تحقیق راہ و روش این خاندان

باب سوم فضایل بعضی بزرگان شیخ شیوخ العالم فرید الدین واقرباے سلطان المشائخ و سادات کرام قدس سرہم

یا کرامت سخن و یا شبہ بودے از خدمت ایشان می پرسیدند خدایا مرزات ملک
صفت را چند روز ز رحمت مزاحم شد روز نهم بوقت چاشت پانزدهم با صفر
سنه تسع و اربعین سبعا ثانیہ بر حمت حق پیوست و در خطیرہ سلطان المشائخ
نزدیک سید محمد کرمانی در سر آں چو ترہ یاراں مفن یافت رحمتہ اللہ علیہ و انیس
سید پاک سہ سپہرمانند کیے کاتب حروف دوم سید لقمان و سیدوم سید داؤد
و جد مادری کاتب حروف مولانا شمس الدین دامغانی در باب سید داؤد
خوش گفته است بیت میر داؤد گو سیما نیست بہ بردل دوستان بہ ازجا
نیست بہ منہم آں سید باوقاراں سرور سادات روزگار اعنی سپہرکمال الدین
امیر احمد ابن سید محمد کرمانی کہ عم بزرگ کاتب حروف بود و در مردی و جوان
مردی حیدر ثانی صدقے وافر و فراستے کامل داشت و در ویشاں دست کیا
فقیرا تنگہ زر و فقرہ دادے اگر چہ ایں بزرگ صاحب اقطاع و طہیل و علم بود و فاما بہر
اوصاف تصوف موصوف بود و عقلے کامل داشت و کارہا بمقتضای عقل
تام کرے امیر خسرو خوش گوید بیت کارے نکر و چہ کجالات علم و عقل بہ گوی
کہ صد علامہ بزرگ گاہ داشت بہ عجب قوتے داشت کہ جز صدق بزرباں مبارک
او سخنہ رفتے و ایں ہمہ فضایل ثمرہ آں بود کہ در نظر سلطان المشائخ پرورش
یافتہ بود و مادری و پدر ایں سید پاک از و را ضعی بودند و بہمہ حال در رضاے ایشان
کوشیدے و آنچه حاصل او بودے در نظر ایشان آوردے و باز پرس آں چگونہ
و کاتب حروف از و الدخود رحمت اللہ علیہ سماع دارد کہ بر آدم امیر احمد در
در عمل بود و من برابر پدر یعنی سید محمد کرمانی از بیرون در خانہ مے آمدیم دیوانہ
صاحب انعت پیش آمد و گفت سید محمد در خانہ تو سپہرے خواہد آمد و او را امیر احمد
نام نہی ہمیں کہ در خانہ آمدیم بر آدم امیر احمد تولد شد و متھے ایں سید پاک سلطان
محمد لغاتوق در عہد خانے در شکرتنگ بسبب سہی ساعتے در پنت خانہ بچاکی
کہ نزدیک دیو گیسو است بفرستاد و بند سخت فرمود و آں بندی خانہ تا ایں نجات

منہم

سید
بچاکی

مشہور ہیں است ہر کہ را در آں بندی خانہ بند کنند از زندہ نمازند بسبب ماراں
 و موراں و موشان گر بصفت چند گاہ کہ این سید پاک در آں بندی خانہ
 بود و دیان مذکور بیچ ایڈسے تو انستد رسانید و شہا بند ما سے این سید
 پاک بعنایت افتد از یکدیگر جدا سے شدند و سے افتاد مذاں سید پاک طایفہ
 بندی و اماں را سے طلبید سے و بند ما باز شدہ نمود سے و گفتے کہ من بچہ منے
 این بند ہار و در کردہ ام کہ ہم انستد تعالیٰ خود جدا سے شوںد چوں چند روز
 این حال معائنہ کردند بجہت سلطان عرض داشت نمیشند سلطان
 فرمان فرستاد کہ اور انخلص کنید و بر من فرستید و این سید بزرگوار در آں ایام
 یک جہد کر دے و قبا پوشید سے چوں خواست کہ پیش سلطان رود و جہد
 کرد و خرقة صوفیانہ پوشید پیش رفت سلطان گفت کہ این چہ کردی جواب
 گفت کہ در ما ہمیں اتباع صوری مانده بود بفرزدان حضرت رسالت صلی
 علیہ وسلم چوں آزمایم ترک داویم سزا سے خود دیدم سلطان گفت تو از ما ہیں
 بہانہ سے خواہی گریز کنی و ما سے خواہیم کہ پرداخت امور مملکت بمشورت شما
 کنیم بعدہ ہم بر آں لباس گذاشت و ملکہ معظمہ گردانید محل مشورت و ادوقے
 این سید پاک از رحمت بود در مقامے بالائے کہٹ غلطیدہ و کسے نزدیک
 نہ مرد سے لے بین از غرفہ کہ در آں مقام بود از جانب بیرون سردرون
 غرفہ کردہ سو سے این سید پاک سے بیند این سید بزرگوار پر سید کہ تو کہستی
 آن مرد گفت کہ من امیر المؤمنین علی ام رضی اللہ عنہ این سخن گفت و
 غایب ہماں ساعت این سید پاک از رحمت نیکو شد و آحر کار در لشکر
 لامور شہور سنہ ثمان و عشرين و سبعمانہ بزمجت بوا سیر در غرہ ماہ جمادی
 بزمجت حق پیوست اما آنجا تا بوت کردہ آورند در حظیرہ سلطان المشائخ
 نزدیک پدور در سراں چوترہ یاراں مدفن یافت رحمۃ اللہ علیہ و این سید
 بزرگوار دو سپر گناہت یکے سید السادات منبع السعادات عماد الحق الدین

نہم

امیر صلح در علم و در ع و تقویٰ سے مثل بود و ظاہری آراستہ بجمال محمدی
و باطنی پیراستہ بذکر خفی دوم سید نور الدین نور اللہ قلبیہ نبوالمعرفت نہم
آں سید باصفآں جگر گوشہ مصطفیٰ آں کان حسن ماحت آں مایہ لطف
معان طرافت آں در دریاے پیغامبری و آں گوہ شب چراغ حیدری
سید السادات نبیہ سید المرسلین قطب الحق والدین سید حسین ابن
سید محمد کرمانی کہ عم میانگی کاتب حروف بود و در علم و فضل و بذل ایشان
ظاہر و باطن لطافت طبع بے نظیر زمانہ بود و عقل کامل داشت فرست تمام
و درین دنیاے خدای مجربانہ زیست و از ترویج و تعلق اتباع مبرا بود و علوم
دینی بجدت مولانا فخر الدین زراذی خلیفہ سلطان المشائخ بحث
کرده و درے بازداشت بہر کہ خواستہ در خانہ او در آید بیچ مانعہ نبودے از
غریب و شہرے و حاجتمند یک سر در خانہ او و جائے کہ مقام خلوت این
سید پاک بودے میرفتند و با آنچه مطلوب ایشان بودے بوفارس آید
و سرالقلب باز گردانیدے انہی ہیچ کس را از وضع و شریف میسر نشد
طریق سید پاک و پاک زادہ پاک بازار او این فضائل شمرہ آں بود کہ از
عالم صغرتا کہ بر سن در نظر مبارک حضرت سلطان المشائخ پیروش یافتہ
بود و بشرف پسر خواندگی سلطان المشائخ مشرف و مشہور گشتہ چنانکہ
مالک المذکرین کریم الدین نبیرہ کہ مالک نظم و نثر بود در مدح این سید پاک
سنے نوبیہ صفت ذات و سے اندر جہاں ہمیں نہ بس است کہ شیخ
خواندش فرزند و خواہرانبستہ است و این سید پاک را جمال بالکمال بود
سرکہ را نظر بر جمال او افتادے اگر چه مغموم بودے با نجاصت سرالقلب
گشتہ شیخ سعدی خوش گوید بیت اے روے تو راحت دل من چشم
تو چراغ منزل من + این ضعیف گوید نظم اے سید پاک و پاک زادہ +
در عالم حسن داد دادہ + در حسن لطافت و طرافت + خوباں ہمہ پیش تو پیادہ +

در پیش قیلاطفت تو + سر و چین است ایستاده + از روی تو کافاج من است
 شویست درین جہاں فداہ + آرسے سر زلف گیسوانت + بوئے بہ نسیم
 صبح دادہ + وقتے سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز راقبضے بود غسل
 تازه کرد و جامہ ہائے مبارک گردانید و خواست کہ طرف باغے رود درین حال
 آں سید پاک با صفا رطلب کرد چوں سید اسادات بخدمت سلطان المشایخ
 آمد سلطان المشایخ تبسم کرد و فرمود کہ ما راقبضے بودے خواستم در باغے رویم در
 ستر ما فرخوانند کہ سیحین را بطلبت بعد از نماز پیشین مہمود بود کہ ہر روز بخدمت
 سلطان المشایخ طلب شدے تا نماز دیگر بخدمت سلطان المشایخ بودے
 و بدولت مجاہدت و تکاملت اسرار و انوار شرف گشتے و مورد لطائف بسیار
 در میان بودے و از علماء و مشایخ و امرا و ملوک و خانان بعد آنکہ پا کوس
 سلطان المشایخ کردے در خانہ آن سید پاک بواسطہ شفقت سلطان
 المشایخ کہ مشاہدے کردندے آمدند کہ فرقی تہری بر چین مبارک اولامع بود
 و جمال یوسفی از برکت نظر سلطان المشایخ بر روی جہاں آرسے او پیدا
 شیخ سعدی گوید بیت دیباچہ صورت بدیعت + عنوان کمال حسن ذات
 است + و این ضعیف گوید رباعی راحت لہاست دیدن سوے تو + فرحت
 جاں ہاست جانان روے تو + ہند زلفیں از دو گیسویار کن + تا جہاں
 خوشبو شود از بوے تو + گرد کویت اہل ل گرداں ملام + خانہ اہل لال شد کو تو
 و پھچنین گویند کہ کمال لطافت مرد این چیز است کہ نادرہ در کسے باشد قبول عامہ
 و زیب جا مہ لوک خار میں ہر سہ خاصہ این سید پاک بود این ضعیف گوید قطعہ

زیب جامہ چنانکہ مے با ید	نوک خامہ ترا مسلم شد
در لطافت قبول عامہ شد ہی	ذات پاکت بدیں مکرم شد +

و بیشتر کسوت این سید پاک صوفیانہ صوف ہائے رنگازنگ کجاب پھچی بقطع
 ہمیں بود ہر بار کہ از جنس جامہ ہائے چیزے پوشیدے آں را کرت دیگر

نیوشیدے وہہ کہ خاطر مبارک او آفتقا کر سے عطا فرمودے دلعا ہما سے
 مکلف گرم در قنایت لطافت یاراں وغیراں راخو را ندے دیکساعت از
 مقبول دہن مبارک خالی نبودے یعنی متواتر مقبول خوردے اگر چہ یک برگ بدہ
 تنگہ رسید و خلفا سے سلطان المشایخ بنقل سلطان المشایخ در غایت احترام
 این سید پاک سے کوشیدند و بہت ملاقات این سید پاک بر قانون قدیم در خانہ او
 سے آمدند زیرا چہ محل مرتبہ او بخدمت سلطان المشایخ مدو ما فرمودہ بود چنانکہ
 در باب خلافت خلفا سے سلطان المشایخ تحریر یافتہ است آخر الامر حضرت سید
 انار سہروردی در شہر سہروردی نشین و سہ ماہ کہ سند وزارت ملک ہندوستان کجاں
 جہاں آئے خواجہ جہاں احمد ایاز مرحوم زرب زینت گرفت و طرف دیو گرفت
 و آل ایام ہو اسطہ محبت قدر کہ این سید پاک را خواجہ جہاں مرحوم در نظر
 مبارک سلطان المشایخ معظم و مکرم دیدہ بود خواست کہ بخود آرد این اقتراح
 را آن سید پاک قبول نہ کر دفا ماچوں دید کہ نباید کہ حکم فرمان سلطان محمد
 برخوردار دیا خواجہ جہاں مرحوم گفت کہ بدو شرط و صورت کشا با شیم اول آنکہ لیا
 سیادت اہل تصوف بر من مقرر باشد دوم آنکہ پہنچ شغل معین مشغول نگردد
 زیرا چہ سلطان محمد این ہر دو صفت از سادات اہل تصوف سے گردانید و در کار
 دنیا مشغول سے کرد این ہر دو صفت خواجہ جہاں مرحوم قبول کرد و تائب
 گویو فارساں در تعظیم و تکریم این سید پاک با قصہ الغایت کوشید فاما آن
 عظمت و جاہ و راحت و شوق و ذوق کہ پیش از تعلق خواجہ جہاں داشت
 در حیات سلطان المشایخ بعدہ آں طریقہ میسر نشد تا در آخر عمر زحمت
 فاج کہ بیشتر این زحمت دوستان خدا سے تعالیٰ را شود مبتلا شد و کرات
 شیخ نصیر الدین محمود قرین مدرسہ العینزویک است خواجہ جہاں مرحوم
 بیادت در خانہ این سید پاک بیامند بعدہ در بیست یک ماہ شعبان سنہ ۸۵۸
 و خمسین و سبعایہ بر حمت حق پیوست روز شنبہ بوقت نماز باوا د بزرگی خوش

باز گشت
 سفر

ہمیں سروے زیوستان معانی فروشکست + برجے ز آسمان معانی خراب
 شد + منہم آں شرف سادات کلام آں خلاصہ زبدہ نام آں مقبول خاص عام
 اعنی سید السادات منبع البرکات شمس المائتہ والدین سید خاموش ابن سید
 محمد کرمانی عم خورد کاتب حروف کہ در علم و فضل و بذل لطافت طبع و اعطای طعام
 بخاص عام بے مثل زمانہ بود و پرورشش نظر سلطان المشائخ یافتہ و مجلس
 خلوت خمسہ نظامی خدمت سلطان المشائخ خواندے و نظر خاص سلطان
 المشائخ مخصوص گشتہ جمال بے اندازہ لطافت بے حد داشت این ضعیف گوئی قطعہ

در ذات مبارک تو پیر راست	ہر جا کہ لطافتی است اے جاں
و صحت تو حد بیان من نیست	حسن تو بس است دلیل بر ماں

ویاراں و عزیزاں کہ از شہر خدمت سلطان المشائخ مے آمدند شبہا
 در خانہ این سید پاک مے بودند چنانکہ قاضی محی الدین کاشانی کہ این سید
 پاک ثمناً پیش او کردہ بود و مجمع البحرین ہدایہ فقہ بخدمت او بخت کردہ و مولانا
 بخت الدین ملتانی و مولانا یدر الدین یار و مولانا شرف الدین یار و مولانا
 شمس الدین سحیحی و مولانا حسام الدین ویاراں او وہ خدمت شیخ
 نصیر الدین محمود و مولانا علاؤ الدین سہلی و عزیزان دیگر و طعام از ہر جنس بود
 و قولان بخدمت این عزیزاں چاکر گرفتہ بود و حاضر میداشت و پیوستہ در خانہ
 او باز بودے و اہل دنیا از امر او ملوک اہل کتب و شغل داران دیگر بواسطہ
 لطافت طبع او راہ و روش پاکیزہ او اسیر محبت او مے بودند و ہمت مسلمانان
 بیک شارت او با تمام میرسانیدند و دوست نقر آدمی از درویشاں و غریباں
 و زندہ پوشاں خارج او میان خانہ ویاراں خاص و در خانہ او طعام میخورند
 این سید پاک در ویو گویم بوقت آخر شب کاتب حروف را طلبی فرستاد چون
 بخدمت او رسیدیم دیدم تسبیح بر دست کردہ و مستقبل قبائے مشغول است کاتب
 حروف را گفت کہ دیروز شیخ کمال گئی در مجلسی با من معارض شدہ است

وازراہِ حمد و فضول مرا گفت کہ تو سید نہ انوں من مشغول شدہ ام و برادر را دکا
 دیگر را ہم گفتہ ام کہ مشغول شوند و تو ہم مشغول شو اگر نسبت با حضرت رسالت
 صلے اللہ علیہ آکرم و سلم درست است حق تعالیٰ این حاسد را مقہور گرداند
 چون نماز بابتداد بگذادیم یکے گفت شیخ کمال گئی دستار گردن کردہ بادوست
 نفر دیگر پیشین استادہ است چون دروں طلبیم پوچھاں دستار گردن کردہ آمد
 و در بایے آں سید پاک افتاد و گفت دی روز سخنے گفتہ ام آں نہ لایق حال
 بندگان خانداں باشد از اں پیشیاں شرم و متعظ گشتہ بخدمت آمدہ ام آں
 سید پاک بعد تا کلی بسیار سرا و از بایے خود برداشت فرمود اگر تو زود زیر سر حرت
 نے شدی سترے خود درین دنیا مے دیدی آخر عمر چند گاہ در عقوان جوانی
 در عین کامرانی بطول گشت نیست و پنجم ماہ در شب یکشنبہ نشہ اشنہ و ٹلشین
 و سبعمائتہ و جو ار حمت رب العلمین پیوست ہم در یو گویر زیر مقام خواجہ خضر
 مدفن یافت روضہ متبرکہ کہ او حاجت روائے خلق آں دیار است رحمۃ اللہ علیہ
 باب چہارم در بیان مناقب فضائل و کرامات خلفائے سلطان المشایخ
 نظام الحق و الشریع والیدین قدس اللہ سرہ العزیز در بیان یافتن خلافت خلفائے
 مذکور از حضرت با عظمت سلطان المشایخ طیب اللہ شرآہ و جعل الجنۃ منوآہ
 و ایں باب مشتمل است بر ذہاب منہم و بیست و پنج نکتہ عرض مے دارد کاتب حروف
 محمد مبارک علوی کرمانی المدعو بامیر خور و برآ نجلہ کہ ایں بندہ سماع دارد
 و از والد عثمان خود رحمۃ اللہ علیہم کہ باختصاص سلطان المشایخ مخصوص
 بودہ اند چون در آخر عمر غصرتہما یوں و ذات خدائوں سلطان المشایخ را
 زحمت فراموش شد بعضی یاران اسلئے و خدمتگاراں کہ ملازم حضرت سلطان
 المشایخ بودہ اند چنانکہ سید السادات سید حسین شیخ نصیر الدین محمود
 کہ در آں ایام بخدمت سلطان المشایخ بود و مولانا فخر الدین زریادی و خواجہ
 قلی شہر کہ خدمتگار قدیم بود و خواجہ اقبال خادم ایں عزیزاں اتفاق کردند بخدمت

یعنی صاحب اسباب

پایان

خلافت سلطان المشائخ سی و دو نفر از یاران اعلیٰ کہ بہ علم و زہد و دوج
 و بذل عشق و ذوق و شغل ہائی مشہور بودہ اند بخط امیر خسرو تذکرہ کنانیدند و بجد
 سلطان المشائخ گذرانیدند سلطان المشائخ فرمود چندین چیزستہایدچوں
 اثر بے رضای بدین سببشایدہ کردند از ان تذکرہ الاولیاء چندان نفرا اختیار
 کردند چوں در دو م تذکرہ منتخب کردہ پیش بردند بشرط ظالمہ سلطان المشائخ
 مشرف شد در بابکے ازین بزرگان اعنی مولانا مخی سراج الدین فرمود
 کہ اول در جہد دین کار علم است چنانکہ این کیفیت مشرح در ذکر این بزرگ
 تحریر یافتہ است الغرض چون این بزرگان در خاطر مبارک سلطان المشائخ
 جائے دادند سید ادا ت سید حسین را فرمان شد کہ بجهت این عزیزان
 خلافت نامہ مابنویس لانا فخر الدین زرا دی از کمال علم و فصاحت و بلاغت
 کہ درو بود خلافت نامہ ہائے این عزیزان سواد کرد و سید السادات حسین
 مرحوم بخط مبارک خود میاض کرد چوں خلافت نامہ سے مبارک کتاب شد بکے دست
 سلطان المشائخ گذرانیدند باز سید حسین را فرمان شد کہ تو کتب خود دین
 کا فہما بکن و دین محل سلطان المشائخ سبب کتابت فرمویں کتب مذکور
 حکایت فرمود کہ در آنچه بجهت خلافت شیخ شیوخ العالم فرید الحق الدین
 قدس سرہ العزیز بعضے عزیزان را اختیار کردند مولانا بدر الدین اسحاق
 را فرمان شد کہ بجهت این عزیزان خلافت نامہ مابنویس درین محل یار سے
 بود قدیم او گفت شنو آغاز کرد کہ سالہا من دین کار خون خورده ام و در
 ارادت ازین عزیزان سابقم چہر اشاید کہ بمن خلافت نرسد چہ شود اگر
 شیخ مرا خلافت خود ندہد من مے توانم کہ اینچنینی کا غذے بہ پردازم و
 بدین کار مشغول شوم چوں این سخن سماع مبارک شیخ شیوخ العالم
 رسید مولانا بدر الدین اسحاق را فرمان شد کہ در خلافت نامہ ہائے این
 عزیزان کہ کتاب کردہ کتبہ خود بکن تا بیچ هر یصے را درین کار متداخل نہ
 شد

بعده سید حسین بقران سلطان المشایخ در خلافت نامہ کے اس بزرگان
 کتب خود میں عبارت کرد حضرت هَذَا لَا تُسَطَّرُ بِالْإِشَارَةِ الْعَالِيَةِ آدَامَ اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ آفَةٍ وَحَمَاهَا بِحُطِّ الْعَبْدِ الضَّعِيفِ الرَّجِيِّ الْفَضْلِ
 الرَّحْمَانِيِّ حُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيِّ الْحُسَيْنِيِّ الْكَلْبِيِّ مَائِي بِعَرَفَةَ سُلْطَانِ
 المشایخ بخدمت مبارک خویش فرزند گردانید ندیدیں عبارت من الفقیر محمد
 بن احمد بن علی البک او ابی البخاری و ازین بزرگان ہر جا کہ حاضر بود در
 مجالس مختلفہ خلافت نامہ کے ایساں یا خلعت خلافت در نظر سعاد و بخش
 سلطان المشایخ بخدمت مبارک ایساں دادند و سلطان المشایخ ہر یک را
 ازین بزرگان بخدمت و وصیت مکرّم گردانید چنانکہ در ذکر ہر یکے ازین بزرگان
 تحریر خواہد یافت انشاء اللہ تعالیٰ بخدمت مولانا شمس الدین شیخ مولانا علاؤ الدین
 ہسینی تہاں آیام در خطہ او وہ بودند بکرم فرماں سلطان المشایخ خلافت نامہ کے اس
 ہر در بزرگ با خلعت خلافت بخدمت مبارک شیخ نصیر الدین محمد دادند تا اس
 ایمان دینی بدیشان برساند و کتابت اس خلافت نامہ ہا مقلّح بود بخدمت اس شیخ
 فی الیوم العشرین من ذی الحجّۃ سنّۃ اربع و عشرين و سبعمائتہ و فی فصل
 سلطان المشایخ مؤرخ بہت بتاریخ ہند ہم ماہ ربیع الاخر سنّۃ خمس و عشرين
 و سبعمائتہ و آنکہ بعضے نے گویند و یاد رکتاب خود خود سے نویسد کہ از کتابت
 خلافت نامہ کے اس بزرگان کہ دست مبارک سلطان المشایخ را غلبہ
 زحمت بود خبر نداشت دست سلطان المشایخ نے گرفتند و نشان مے کننا نیند
 این معنی ہمچنین نمود سلطان المشایخ را غلبہ تحمیر پیش از نقل سلطان المشایخ
 لے نوشتہ شد اس سطر را با اشارہ بر ہمیشہ درود خدا تعالیٰ بزرگی اور او کا ہمارہ خدا تعالیٰ از
 ہر آفتے و محفوظ اور اس اشارت عالیہ نوشتہ شد بظلمندہ تاواں امیر اربع عنایت اندر تعالیٰ حسین
 پسر محمد پسر محمد فرزند علی فرزند حسین متوطن کرمان لے از فقیر حضرت سلطان نظام الدین کہ اسم مبارک
 محمد پسر احمد علی متوطن شہر ہراؤں متوطن اولی بخارا شریف لے در روز بیستم از ماہ ذی الحجّہ
 سال چہار و بیست و ہفت صد۔

۴۴
 تاریخ کرمان
 ۵۵
 در وقت صلوات

چہل روز پیش بروز شنبہ فاما کتابت خلافت نامہ ثانی سے اس بزرگان و مہدوت
 وصیت مخصوص شدن پیش از قتل سلطان المشایخ مرتبہ ماہ و بیست و
 روز بود قدس المدسرہ العزیز آدمیم بر سر ذکر مناقب فضائل خلفا سے مذکور قدس
 المدسرہ العزیز منہم اں در دریائے علم و زہادت اں پیشوا سے اہل محبت مگر
 اعنی مولانا شمس الدین محمد بن حبیب بزرگ المد مضموعہ میں ضعیف گوید بیعت دریا
 علم و گنج زہادت با تفاق و اعنی کہ شمس ملت دین علوم طاق و پوڈ کرین گ
 شمل بر چہار نکتہ است نکتہ اول در بیان آوردن ارادت مولانا شمس الدین
 صحیح حضرت سلطان المشایخ نظام الحق الدین قدس المدسرہ العزیز
 منقول است کہ خدمت مولانا شمس الملک والہ الدین و مولانا صد الدین
 نادلی ہر دو برادر خالتین بودند و ان تعلم در ایام تعطیل برائے جاہستین
 حوائیے غیاث پور دیاب جو آن آمدند و صیرت عظمت و کرات سلطان
 المشایخ جمع مبارک ایشان رسیدہ بود کہ علما و صد و شہر بخیرت سلطان
 المشایخ سے آئند و رو سے زمین سے آرنڈ و خاکبوس اسں حضرت سے کنند
 چوں اسں دو بزرگ رادر اوائل چنڈاں اعتقاد بر اہل تصوف نبود ملاقات سلطان
 المشایخ را بخود راہ نمے دادند روز سے در حوائیے غیاث پور آمدہ بودند خدا
 مولانا شمس الدین مولانا صد الدین را گفت کہ شاہ نظام الدین
 سلطان المشایخ اینجا سے باشند و خلق شہر معتقد او شدہ اند معلوم نیست کمال
 علم ایشان چسیت بیائید تا بخدمت او برویم ہمیں باشد کہ تو افزع با فریاد کنیم
 و طریق خلق رو سے بزمین نیاریم سلام بگویم بنشینم بدین نیت بخدمت
 سلطانات المشایخ آمدند بجزو آنکہ نظر اسں دو بزرگ بر جمال مبارک سلطان
 المشایخ افتاد جہا تے کہ حق تعالیٰ در سیمایے دوستان خود نہادہ است
 بر مولانا شمس الدین مولانا صد الدین رحمۃ اللہ علیہما شکر و رو بزمین دند
 مصرع سوز خوبان عالم راز میں پیش تو بوسیدن نظم آل دل کہ زدست میرا

نکتہ اول
 مشایخ

بر بودم * ہرگز کیسے ندادم و نمودم * جاناں تو بیک نظر چناں بر بود ہی *
 گوئی کہ ہزار سال بے دل بودم * سلطان المشائخ فرمود کہ نشینید
 ہر دو شستہ مذچوں ساعتے گذشت سلطان المشائخ فرمود در شہرے باشید
 گفتند اسے باز فرمود چیزے تعلّم نے کنی گفتند اگر بخدی دست مولانا ظہیر الدین
 بہم کری پڑوی بحث نے کنیم سلطان المشائخ ہم ازاں محل کہ سبق
 پیڑوی ایشاں رسیدہ بود و مشکلے درآں سبق ماندہ کہ از مولانا ظہیر الدین
 حل نشدہ سلطان المشائخ بیان آں مشکل از ایشاں استکشاف کرد ایشاں
 در عالم تخیّر افتاد و دروے بزین آوردند و گفتند کہ خدوم ہمیں محل مشکل ماندہ
 مولانا ظہیر الدین گفتہ کہ ایں سخن را تحقیق خواہم کرد سلطان المشائخ قسم فرمود
 و آں مشکل را چنانکہ دلاساے ایشاں بود حل کرو بوقت برخاستن سلطان
 المشائخ میرز پیش مولانا شمس الدین سجیے آورد دستار پیش مولانا
 صدر الدین ناولی چوں ایں ہر دو بزرگ از خدمت سلطان المشائخ
 بروں آمد ندیا خود گفتند کہ عظمت کرامت شیخ شنودہ بودیم کنوں و فورعظ
 شیخ ہم معاینہ شد چوں بخدی دست مولانا ظہیر الدین رفتند مولانا شمس الدین
 میرزی کہ سلطان المشائخ دادہ بود در سہ بستہ رفت مولانا ظہیر الدین رسید
 کہ امروز ایں میرز خلاف مہود رہ بستہ مولانا شمس الدین گفت کہ من شیخ
 حضرت سلطان المشائخ نظام الدین بودہ ایم عظمت کرامت ایشاں
 شنودہ بودیم ہم کرامت ہم و فور علم ایشاں مشاہدہ کردیم ایں میرز ہم دستار
 بمولانا صدر الدین عطا فرمودہ سلطان المشائخ بہت بعدہ حکایت
 مجلس سلطان المشائخ بنوع تقریر کردند کہ مولانا ظہیر الدین لا آرزوے
 ملاقات سلطان المشائخ غالب گشت و بدان دولت بر رسید الغرض در مجلس
 دوم مولانا شمس الدین رحمۃ اللہ علیہ بسعادت ارادت سلطان المشائخ
 مشرف گشت چوں با صدق و آمدہ بود بتدریج بمترقبہ خلافت سلطان المشائخ

رسید بزرگے خوش گوید پیت جائے رسیدہ بعانی و مرتبہ بہ کا سخا بحیاء و کفایت
انساں نمیرسد۔ نکتہ دوم میان عظمتِ روش مولانا شمس الدین نیچے رحمت
علیہ تفرسالکان راہ طریقت بادکہ خدمت مولانا شمس الدین در عایت بزرگی و
پاکی بود از تعلق تزویج مہر اظہار و باطن این بزرگ باوصاف اہل تصوف مومن
و از تکلفات مراعات چنانکہ میان خلق است عاری و اگر کسی از اہل دنیا بخدمت
این بزرگ رسید خاطر مبارک اور اسخت شوار آمدے در معذرت آں شخص
حیراں شدے خدمت گارے داشت فتوح نام کہ تعہد ذات ملک صفات حق
مولانا کرے اور اطلبیدے و گفتے این عزیز را معذرتے بکن فتوح آئندہ
در مقام خود بردے و تزیین طعام کردے و ہدایاے شکر پیش آوردے نوع
بہتر بزرگدانیرے و اگر از فتوحات چیزے رسید خدمت مولانا نظر در آں
نکردے ہماں فتوح برداشتے برائے آئندہ و رونڈہ خرج کردے و عجب ذاتے
با کمال بود کہ علامات مردان خدائے دریمائے آں بزرگ پیدا بود و بجز دیکہ نظر
بر روی مبارک او افتادے پیتے در دل نوسے کہ اینک مرد خدائے بر سیرت
و صورت سلف است؟ جملہ اہل عصر از علماء و مشائخ منقاد و معتقد او بود و شیخ
نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ را اول بخدمت این بزرگ چیزے خواندہ بود
و بزانوسے ادب بخدمت این بزرگ نشستہ تا آخر عمر بعد ہر چند گاہ بخدمت
مولانا شمس الدین میرفت رعایت حقوق با تقدم بر طریق سلف میکرد و خدمت
مولانا شمس الدین میان یاران اعلیٰ بغایت مکرم و معظّم و صاحب بر بود و اپنے
فضائل و علوم مرتبہ چوں بدولت خلافت سلطان المشایخ مشرف گشت اگر کسی
بخدمت این بزرگ بہ نیت ارادت آمدے تا توانستے احترام کردے و اگر آن شخص
اکمال بسیار کردے و دیدے کہ دریں کار صادق است انگاہ دست بیعت
دادے منقول است کہ ے فرمود اگر نشان مبارک سلطان المشایخ کہ
بخط خود در آں کاغذ کردہ است نبودے من ہرگز آں کاغذ بر خود نگاہ نہ داشتے

مکتبہ سیوم
منقول
است

مکتبہ سیوم در بیان علم و تبحر مولانا شمس الدین سبکی رحمۃ اللہ علیہ منقول است
 کہ خدمت مولانا شمس الدین مولانا صدر الدین ناولی در اوائل تعلیم میان علمائے
 شہر و محنت علوم و موجد گفتن و ایراد مقدمات الزام پیشینہ مشہور بود و در ہر مجلس
 کہ درے آمدند کے مجال آں نبودے کہ برایشاں اعتراضے کن چنانکہ مولانا شمس
 الدین رحمۃ اللہ علیہ فرمود کہ ما سبقہا گذشتہ و آئینہ در علم اصول فقہ و معانی
 بیان و خلاصے شبہات تحقیق مے کردیم و آنچه لوازم آں سبقہا بودے از
 شبہات قیود از شرف چندان متحضرے کردیم تا در مجلس استادان شبہاتے
 کہ در سبقہاے مذکور وارد شدے در عین تقریر دفع آں مے کردیم تاکہ راجعے
 و آمد نباشد الغرض کار علم و تبحر خدمت مولانا رحمۃ اللہ علیہ بجائے کشید کہ استادان
 شہر بخد مت ایں بزرگ بزانوے ادب نشستم و تلمذ کردیم کہ پیش ایں بزرگ
 تلمذ کرد از برکت نظر او دین دنیا نصیبے کامل و از علوم دینی بہرہ وافر گرفت
 و بیشتر علمائے شہر نسویشا گردئی ایں بزرگ اند و سند علم نائے ظاہری و
 و تحقیق علوم دینی نسبت بہاں بزرگ کنند فخر و مسابحات نمود و مجلس رفیع آں بزرگ
 دانند کہ بہاں گردئی آں بزرگ نسبت میان علمائے اہل علم و کرام است لغرض ہر یک
 سخن علی حده اں تفکر و تدبیر کردے کہ صفت نتواں کردے محقق روزگار چندین
 تصنیفات در علوم دینی از خدمت آں بزرگ در عالم یادگار ماندہ است عجب
 ذاتے کامل بود کہ میان شریعت و حقیقت جمع کرد و خواجہ حکیم سنائی گوید
 مثنویات قبلہ زیر کاں ستانہ اوست + گنج معنی کتاب خانہ اوست +
 علم دین از براسے دیں باید + تو چینیے و ایں چنین باید + از تو دارند صد ہزار فتح
 وارد و صادر طبیعت روح مکتبہ چہارم در بیان کرامات و شنیدن سماع مولانا
 شمس الدین سبکی رحمۃ اللہ علیہ در حلت کردن ایشاں از دار دنیا بدار عقبے انمولانا
 سلیمان مرید شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ سماع است کہ روز جمعہ بود بعد
 از نماز جمعہ بخد مت مولانا شمس الدین قدس اللہ سرہ العزیز رقم خدمت مولانا

مکتبہ سیوم

ہاں ساعت از سبھی جمعہ آمدہ بود و جامہ نائے زیادتی دور کرده و در کتابت مشغول گشتہ مولانا سلیمان مے گوید در خاطر من گذشت کہ بعد از نماز جمعہ وقت مشغولی مشایخ است چگونہ است کہ انجمنیں بزرگے در انجمنیں وقتے بکتابت مشغول است بجز وانکہ یعنی در خاطر گذرانیدم خدمت مولانا شمس الدین رحمۃ اللہ علیہ سر از مشغولی کتابت بالاکرد و جانب من دید و فرمود کہ سلیمان از انہم خالی نہ ام من در حیرت افتادم کہ این چہ کشف است فی الحال بروے من از خطرہ من حکایت کرد مثل این کرامات دریں بزرگ بسیار بود عرض میدار و کات حروف برا خجماہ کہ این بندہ خدمت این بزرگ را در سماع بسیار دیدہ است فاما در آخر عمر کہ سماع شنید بعد از ان بر حمت حق خواہم پیوست بر تہجد بود در حقیقہ سلطان المشایخ عرس بود و در اک جمعیت خدمت مولانا شمس الدین و شیخ تصیر الدین محمود و شیخ قطب الدین منور رحمۃ اللہ علیہم و عزیزان دیگر حاضر بودند و این جمعیت سماع در میان گنبد بزرگ بود و اینہمہ بزرگاں در آنجلس سماع مے شنیدند و طائفہ مسافراں و حیدریاں مقتدران در طاق بزرگ کہ در پایان روضہ است آنجا سماع مے شنیدند و قصص مے کردند و قولان و درویشاں دف میزدند و این قصیدہ شیخ سعدی بالبحان لایا مے گفتند قصیدہ

دوائے دل درد مند از کہ جویم بہ پیش کس این ماجرا را نگویم اسیر تو باشم خلاص از کہ جویم غمے کز تو دارم بہ پیش کہ گویم	غمے کز تو دارم بہ پیش کہ گویم اگر گشتہ گردم بہ تیغ جفایت طیبیم تو باشی علاج از کہ خواہم ز سعدی چہ گویم چہ جویم چہ گویم
--	---

الغرض خدمت مولانا شمس الدین رحمۃ اللہ علیہ جمع کثیر از نیاں گنبد بزرگ بیروں آمد و نزد یک قولان و درویشاں کہ سماع مے کردند و در میزدند و بایستاد و ذوق سماع و صحبت درویشاں مے گرفت و دست

مبارک خود بر سید مصفاے خودے مایب و مے جنبید تا آن غایت که سماع
 فروداشت کردند خدمت مولانا رحمة اللہ علیہ لذت آن سماع گرفت جنبشے
 عاشقانه کردیاران عزیزان که در انجلس بابرکت بوده اند این حال معاینه کرده
 باشند بعدہ بے بر نیامد کہ خدمت مولانا بر حمت حق پوست رحمة اللہ علیہ
 آچنانا بود در آنچه سلطان محمد داد ظلم و تعدی میداد و تیغ خون آتشام خود را
 بخون بندگان خداے سیرایے گردانید در آن معرض خدمت مولانا تمس
 الدین را رحمة اللہ علیہ طلب نمود و چند روز اس بزرگ را در مقام ہیبت در سر
 داشتند بعدہ پیش خود طلبید چون خدمت مولانا پیش او رفت سلطان گفت
 بیجو تو دانشمندے اینجا چه کنی تو در کشمیر برودرتخانه ہاے آن دیار نشین و
 خلق خداے را باسلام دعوت کن چون اینچنین فرمانے شد کسان تعیین
 شدند کہ اس بزرگ را رواں کنند خدمت مولانا در خانہ آمدنا استعداد رواں
 شدن کشمیر کنی عزیزانے کہ در آن محل حاضر بودند روے مبارک خود سو
 ایشاں کرد و فرمود اینہا چہ مے گویند من بندگی شیخ را در خواب دیدہ ام کہ مرا
 مے طلبید من بخدمت خواہ خود میروم ایشاں مرا کجا مے فرستند دوم روز
 آن خدمت مولانا را زحمت حادث شد و بر سید مبارک او غلولہ شکل پیدا
 آمد و غم و اندوہ در و نہ بیرون زد چنانکہ اس غلولہ را شکاف کردند و اس خیر
 بسطانت رسید گفت او را بطلبید تفحص کنید نباید کہ حیلہ کردہ باشد بچھا
 کردند خدمت مولانا را رحمة اللہ علیہ با آن زحمت دسر اے بردن چون تحقیق
 شد باز گردانیدند بعد چند روز بجا رحمت رب العالمین پوست و خدمت
 مولانا ہم در حیات خود بیرون حظیرہ سمت پایاں زیر دیوار حظیرہ چوترہ برائے
 خود سازانیدہ بود فاما بوقت دفن والد کاتب صرف سید مبارک محمد
 کرمانی رحمة اللہ علیہ فرمود کہ خدمت مولانا را درون حظیرہ بیارند متصل چوترہ
 مولانا علاؤ الدین نیسلی زینے محل بود فرمود کہ اینجا دفن کنید کہ مولانا

علاء الدین تیلی یار و هم سبق و هم سر مولانا بود و همچنان کردند متصل چو تره
 مولانا علاء الدین تیلی چو تره بغایت مروح و مصفاست در آن چو تره
 جودانه آسوده است رحمة الله علیه نسخه خلافت نامه خدمت مولانا شمس الدین
 رحمة الله علیه که از حضرت با عظمت سلطان المشايخ یافته بود قدس سره
 سره العزیز بسیر الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذي سميت بهم اوليائيه
 عن الكواكب الى الاكوان عاراً و اعتنقتهم بهم بألواح المحنات ساراً
 قد آرت عليهم بكرة و عشياً كائماً من محبة من كوثر محبوهم دالاً كلاً
 جن عليهم الليل تشتغل قلوبهم من الشوق ناراً و تفيض أعينهم من الدار
 مداراً و يتمتعون مناجاة الحبيب أسراراً و يطوفون بسرايات العرش
 أفكار الأبرار منهم في كل زمان من هم مكنوناً بضارة العرش فان قيطهم
 في الأقطار آثاره و يبرهن في الأفاق الأوراه لسانه ناطق بالحق وهو داعي الله
 في الخلق ليخرجهم من الظلمات الى النور و يقربهم الى السرّ الغفوي ثم الصلوة
 على صاحب الشريعة الغراء الطريفة الزهراء رسول الرحمة المخصوص
 بخلافة ربه في مقام البعثة على خلقا إليه المشدين الذين فأزويك
 مقام على وعلى الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي أما بعد فات
 الدعوة الى الو احد العلماء من أرفع وطايم الإسلام و أوثق عروة في
 الإيمان على ما ورد في الخبر عنه عليه السلام و الذي نفس محمد بيده
 لكن شئتم راؤيتم منكم ان أحب عباد الله الى الذين يحبون الله الى عباد
 الله و يحبون عباد الله الى الله و يمشون في الأرض بالنصيحة و الأمر بما يرضى
 الله عباداً الذين يقولون ربنا هب لنا من أزواجنا و ذرياتنا قسرة
 أعين و اجعلنا للمتقين إماماً وقد أوجبها الله تعالى على وفقه و اتباع
 سيد المرسلين و قائم العرش المحجلين بقوله عز وجل قل هديني على صراطك
 المستقيم صراط الذي لا يفتن عن خلقه رجساً ولا يتبعه الا الشيطان الرجيم
 الى الله على بصيرة أنا و من اتبعني و اتبعني إنما يكون برعاية أقواله

وَالْأَقْبِدَ اِعْوِيهِ فِي اَعْمَالِهِ وَتَنْزِيهِهِ السَّمْعُ عَنْ كُلِّ مَا سَوَّلَ اللَّهُ فِي السُّجُودِ
وَالْإِنْفِطَاحَ إِلَى الْمُعْبُودِ ثُمَّ أَنَّ الْوَلَدَ الْأَعْرَنَ التَّقَى وَالْعَالِمَ الْمَرْضِيَّ الْمُنْتَوَجَةَ إِلَى
رَبِّ الْعَالَمِينَ شَمْسُ الْمَلَكَةِ وَالَّذِينَ مُحَمَّدٌ بْنُ مُحَمَّدٍ يُحْيِيهِ أَقَاضَ اللَّهُ الْوَاحِدَ الْوَارِثَ
عَلَى أَهْلِ الْيَقِينِ وَالنَّفْوَى لَمَّا صَحَّ قَصْدُهُ لَيْلًا وَلَيْسَ خَيْرُ قَسْمَةٍ إِلَّا رَادَةٌ
مِنَّا وَسُنُوفِي الْحَطَّ مِنْ صُنْحَتِنَا أَحْرَتَ لَهْ إِذَا اسْتَقَامَ عَلَى اتِّبَاعِ سَيِّدِ
الْكَائِنَاتِ وَاسْتَعْرَفَ الْأَوْقَاتِ بِالطَّاعَاتِ وَرَأَتْ الْقَلْبَ عَنْ هَوَى جَسَدِ
النَّفْسِ وَالْحَطَّاتِ وَاعْرَضَ عَنِ الدُّنْيَا وَأَسْبَابِهَا وَلَمْ يَنْكُرْ إِلَى ابْنِهَا
بِهَا وَأَبَائِهَا وَأَفْطَحَ إِلَى اللَّهِ بِالْكَفَاةِ وَأَشْرَقَتْ فِي قَلْبِهِ الْأَنْوَارُ الْقُدْسِيَّةُ
وَالْأَسْرَارُ الْمَلَكُوتِيَّةُ وَأَفْطَحَ بَابَ الْقَهْدِ الْعَرُوفَاتِ الْأَلَهِيَّةِ أَنْ يَلْسَ الْحَقُّ
لِلْمُرِيدِينَ وَيُرْسِدَ هُمُ إِلَى مَقَامَاتِ الْمُتَّقِينَ كَمَا أَحَارَ فِي بَعْدَ مَا أَحْظَى
بِنَظَرِهِ الْخَاصِّ وَالنَّسَبِ الْخَيْرِ قُوَّةَ الْإِحْتِصَاصِ شَيْعُنَا الْفَالِجِ فِي الْأَقْطَارِ فَوَاجِحِ
نَفْسَانِهِ الرَّامِحِ فِي الْأَقَاتِ كَمَا مَرَّ كَرَامَاتِهِ السَّائِحِ فِي الْعَالَمِ الْقُدْسِ أَفْكَارُهُ
الْبَاطِحِ مُجْتَمِعَةً الرَّحْمَنِ أَنْارُهُ قَطْبُ الْوَرَى عِلْمُهُ الدَّمِيْقِيُّ بِدِلِّ الْحَقِّ
وَالشَّمْعِ وَالَّذِينَ طَيَّبَ اللَّهُ تَرَاهُ وَجَعَلَ حَطِيرَةَ الْقُدْسِ مَشْوَاهَا
وَهُوَ لَيْسَ الْخَيْرِ قُوَّةً مِنْ مَلِكِ الْمَشَائِخِ سُلْطَانَ الطَّرِيقِ الْقَتِيلِ مُجْتَمِعَةً
الْجِبَارِ قَطْبِ الْمَلَكَةِ وَالَّذِينَ يُحْتَارُ أَوْشِي وَهُوَ مِنْ بَدْرِ الْعَارِفِينَ مُعِينِ
وَالَّذِينَ الْحَسَنِ السَّنْجَمِيِّ وَهُوَ مِنْ حُجَّةِ الْحَقِّ عَلَى الْخَلْقِ عَثْمَانَ الْهَارُونِي
وَهُوَ مِنْ سَيِّدِ اللَّطْفِ الْحَاجِي الشَّرِيفِ الزُّنْدَقِيِّ وَهُوَ مِنْ طَلِّ اللَّهِ
فِي الْخَلْقِ مَوْدُودِ الْبُحْشِيِّ وَهُوَ مِنْ مَلِكِ الْمَشَائِخِ أَهْلِ التَّكْلِيفِ نَاصِرِ الْمَلَكَةِ
وَالَّذِينَ يُوسِفِ الْبُحْشِيِّ وَهُوَ مِنْ مَلِكِ الْعِبَادِ مُحَمَّدِ الْبُحْشِيِّ وَهُوَ مِنْ عَمَلِ
الْأَبْرَارِ وَقَدْ وَدَّ الْأَخْيَارِ إِلَى أَحْمَدِ الْبُحْشِيِّ وَهُوَ مِنْ سِرِّ الْأَنْبِيَاءِ إِلَى
إِسْحَاقِ الْبُحْشِيِّ وَهُوَ مِنْ شَمْسِ الْفُقَرَاءِ عَلُوْدِ الْيُورِيِّ وَهُوَ مِنْ كَرَمِ أَهْلِ
الْأَيْمَانِ كَهْبِيرَةَ الْبُصْرِيِّ وَهُوَ مِنْ تَاجِ الصَّالِحِينَ مِنْ هَانَ الْعَاشِقِينَ

حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَرْثَدَةَ وَهُوَ مِنْ سُلْطَانِ السَّالِكِينَ بِرُهَانَ الْوَأَصْلِيِّ تَارِكِ
 الْمَمْلَكَةِ وَالسَّلْطَنَةِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ آدَهْمَ وَهُوَ مِنْ قُطْبِ الْوَلَايَةِ أَبِي الْفَضْلِ
 وَالْفَضَائِلِ وَاللَّيْلِيَّةِ الْفَضِيلِ بْنِ عَمِيَّاصٍ وَهُوَ مِنْ قُطْبِ الْعَالَمِ وَالشَّيْخِ
 الْمُعْظَمِ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ وَهُوَ مِنْ رُؤَسَاءِ التَّابِعِينَ إِمَامِ الْعَالَمِينَ
 الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ وَهُوَ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فِي أَعَالِي الْمَقَامَاتِ الْمُنتَهَى
 إِلَيْهِ حَرْقَةُ كُلِّ طَالِبٍ عَلِيَّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ وَقَدَّسَ اللَّهُ
 أَسْرَارَهُمُ وَأَبْقَى إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَنْوَارَهُمْ وَهُوَ مِنْ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ حَاكِمِ
 الدِّينِ الْمَنُوطِ بِاتِّبَاعِهِ مُحَمَّدُ رَبِّ الْعَالَمِينَ مُحَمَّدٌ نَبِيُّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى كُلِّ مَنْ يَدْعُوهُ وَأَقْتَدَى بِمَنْ لَمْ يَصِلْ إِلَيْهِ وَصَلَّ إِلَيْهِ
 فَقَدْ اسْتَحْلَفْنَاكَ عَتَائِدًا وَالْعَزِيزَةَ نَائِبَةً عَنْ يَدِ نَاوَالِ تَزَاهُ حَلْمِهِ فِي
 أَمْرِ الدِّينِ وَالدُّنْيَا مِنْ تَعْظِيمِنَا وَعَظْمِنَا وَأَهَانَ مَنْ لَمْ يَحْفَظْ حَقَّ
 مَنْ حَفِظْنَاكَ وَاللَّهُ الْمُتَوَقِّعُ الْهَادِي وَالْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْهِ التَّكْلُوفُ ثُمَّ
 حُرِّرَتْ هَذِهِ الْأَسْطُورُ بِالْإِشَارَةِ الْعَالِيَةِ لِنَظَامِ الدِّينِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ
 عَلَاؤُهُ وَصَانَتُهُ عَنْ كُلِّ آفَةٍ وَحِمَاةٍ بِحِطِّ الْعَبْدِ الضَّعِيفِ الرَّاجِي بِالْفَضْلِ
 الرَّبَّانِيِّ حُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَلَوِيِّ الْكَبْرِيَّانِيِّ وَذَلِكَ فِي الْيَوْمِ
 الْعِشْرِينَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ وَسَبْعًا اللَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نسخه خطی از کتاب
 انصاف عالمی
 حضرت ابوالفضل
 علی بن ابی طالب
 علیه السلام
 در روز جمعه
 در شهر تبریز
 در روز بیستم
 از ماه ذی الحجه
 سنه ۱۰۰۰
 در روز بیستم
 از ماه ذی الحجه
 سنه ۱۰۰۰

براز گفتن با دوست از روئے راز ہائے کردند کہ دوسرا پر دہ حق جل و علے
 از روئے فکر ہائے باشد بعضے ازیشاں در ہر زمانے کہ منت برایشاں
 بر پوشیدگی ہائے تازگی عرفاں پیدا مے شود در طرفہاں نہائے آں
 بعضے روشن مے شود در عالم نورائے آں ولی زبان او گو یاست بحق
 و آں ولی خوانندہ بخداست در خلق تا بر آرد خلق را از تاریکی ضلالت بسو
 روشنی ہدایت تا نزدیک گرداند خلق را بسوے پروردگار دگوشندہ پس از حمد
 کاملہ نازل بر صاحب شریعت روشن و بر صاحب وطہ لقت تا باں
 فرستادہ شدہ برائے رحمت عالمیاں خاص کردہ شدہ بخلیفہ شان رب
 خود در مقام عہد و پیمان گرفتہ رحمت کاملہ نازل باد بر خلیفہ آں پیغامبر
 صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم کہ راہ راست نامیدہ اند و رسندہ اند بمقام برتر و برآل
 آں پیغمبر صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم یاد مے کنند پروردگار خود را در صبح و شام ہر چو کلمہ
 بعد از حمد وصلوٰۃ بدستی خواندن بسوے واحد و انما ترا زہمہ دانایاں از بلند
 تر مقصود ہائے اسلام است و استوارترین درختے است در ایماں بنا بر چیزے
 کہ آمدہ است در خیر ازاں پیغمبر سلام خدا باد بر و قسم ذات پاکے است کہ ذات
 پاک محمد صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم در دست قدرت او است اگر بخواہی شما مے
 گردہ مسلماناں تحقیق سو گند یاد مے کنم من برائے دثوق و یقین شما کہ دست
 ترین بندہ مائے خدا بسوے خدا آناند کہ دوست مے نمایند خدا را بسوے
 بندہ مائے او بدخواست صفاے محبت دوست مے نمایند بندہ مائے خدا
 را بسوے خدا یعنی طریق محبت و عشق خدا مے آموزند و خرام مے کنند برتر
 یہ باز داشتن از منکر و فرمودن معروف بنا بر چیزیکہ ستودہ است اللہ تعالی
 بندہ مائے خود را آنانے کہ میگویند اسے پروردگار من بہ بخش بار از زہا و
 فرزندان ما سردی چشم ما و بگرداں تو ما لا امام پرہیزگاراں و تحقیق لازم گردانند
 است اللہ تعالی بندہ مائے خود را پیر استوارسی این حدیث مرہروی بہتر

پیغمبر نزا و گشودہ و برزہ امتیہ کہ عضائے مفسولہ و ضوئے ایشان روشن است بسوئے بہشت بقول خود آں خداوند بزرگ و برتر بگو اسے محمد امین است
 راہ من دین من کہ سے خواہم شمارا سے امت من بسوئے خدا برینا بی کہ
 من بہتم و کسیکہ تعیت من کن۔ و پیروی آں پیغمبر حاصل نئے شود مگر نہ بگاہد
 گفتہ ہائے آں پیغمبر پس روئے کردن باں پیغمبر در گروہ ہائے آں پیغمبر و
 بیاک کردن از جمیع چیزے کہ سوائے خداست در پیدایش و بریدن از جمیع
 ظالیم و بیوستان بمعبود خالق پس تردینا۔ بدستی کہ ولد عزیز و برتر کار و
 داناہست بصفت و وحدانیت پروردگار و پسند داشتہ شدہ کردگار و
 آرنہ بسوئے پروردگار علیاں آفتاب گروہ محمدی و دین محمدی صحیح ہے
 بریزاندا اللہ تعالیٰ زیر آں شمس الدین محمد سپر کجیے را بر صاحب یقینا
 و پریر گاہ ہر گاہ درست کرد شمس الدین کجیے قصد خود را بطرف من و
 پوشید خرقہ ارادت را از من تمام کرد پیرہ را از صحبت اجازت و خصت
 دادم اورا وقتے کہ راست بایستاد پیروی سید کائنات در آنخت اوقا
 خود را بطاعات و نگاہداشت ل را از غلبات نفس مجوم خطرات و روگردانیہ
 از دنیا و اسباب آں دنیا و میل نکرد بسوئے پسران دنیا و اسباب آں
 دنیا و برید از مہ و رفت بسوئے خدا تمام روشن و تاباں شد در دل آں
 شمس الدین کجیے نور ثاے عالم قدس و سطرے عالم الملکوت کشادہ ہے
 اور وازہ دریافت شناختگی ہائے حق تعالیٰ اجازت دادم من او
 اینکہ پیوشاند خرقہ مریدیں را و رہنمائی کند ایشان را بسوئے مرتبہ ہائے
 بے گماں و بے شکاں راہ حق چنانچہ اجازت و خصت مرا پس از دیدن
 بنظر خاص پس از پوشانیدن خرقہ اختصاص شیخ من شیخ کہ دیدہ است
 در ہر طرف خوشبوئے ہائے بزرگی او پراگندہ شدہ است در ہر جانب روشنی
 ہائے کرامات او و رسیدہ بہت در عالم قدس فکر ہائے او ظاہر کنندہ است

محبت رحمان را آثار او قطب خلق دانانتر در دنیا یگانہ در محبت و در پیروی
 شرح و دین ناری خوش کند حق تعالی آسودگی او و بگرداند حق تعالی
 حظیرہ قدس را آلامگاہ او و آن فرید بحق و الدین پوشید خرقہ ارادت
 و خلافت از بادشاہ شیخ ہائے غالب در طریقت کشتہ شدہ و محبت حق
 از قطب ملت دین بختیاروشی و پوشید خرقہ خلافت از بہار قافلہ معین الدین
 حسن سجری آن معین الدین حسن سجری پوشید خرقہ خلافت از دلیل
 حق بخلق عثمان مارونی و آن عثمان مارونی پوشید خرقہ خلافت از شہد
 دو کونائے حاجی شریف زندی و آن حاجی شریف زندی پوشید خرقہ
 خلافت را از سایہ خدا و خلق مود و وحشتی و آن مود و وحشتی پوشید خرقہ
 خلافت را از بادشاہ شیخ صاحب تمکین ناصر الدین یوسف چشتی و او
 یوسف چشتی پوشید خرقہ خلافت را از پناہ بندگان ابو محمد چشتی آن ابو محمد
 چشتی پوشید خرقہ خلافت را از عمرہ نیکو کاراں پوشید و اے نیکان ابی محمد
 چشتی آن ابی احمد چشتی پوشید خرقہ خلافت را از بزرگ ترین اہل یاس
 چراغ مستقیان ابی اسحاق شامی چشتی و اطلاق القاب مبارک چشتی
 از ہمیں بزرگ است کہ وطن این بزرگ چشت بود و آن ابی اسحاق
 شامی چشتی پوشید خرقہ خلافت از آفتاب ویشاں حضرت خواجہ مشاد
 علو دینوری چشتی آن مشاد علوی دینوری پوشید خرقہ خلافت از بادشاہ شامینین ملک مقربان
 حضرت اکہ ابی ہبیرہ بصری و آن ہبیرہ بصری پوشید خرقہ خلافت را
 از تاج صالحان و دلیل عاشقان حضرت حدیقہ مرعشی آن حدیقہ
 مرعشی پوشید خرقہ خلافت را از شاہنشاہ سالکان دلیل واصلان
 ترک کنندہ بادشاہت حضرت ابراہیم ادہم بلخنی و آن ابراہیم ادہم بلخنی
 پوشید خرقہ خلافت را از قلب الاقطاب قطب لایت صاحب افضل
 و فضایل جبارائے حضرت فضیل بن عیاض و آن حضرت فضیل

عیاض پوشیدہ خرقہ خلافت راز قطب عالم شیخ معظم حضرت عبد الواحد بن عبد
 واک عبد الواحد زید پوشیدہ خرقہ خلافت راز سردار تابعان امام عالم
 حضرت خواجہ حسن بصری واک حضرت نواجہ حسن بصری پوشیدہ خرقہ خلافت راز
 از امیر مومنان خلیفہ برحق حضرت رسول پروردگار عالمیاں پیشوا سائے
 سکونت کنندگان در میان فرشتگان آسمان مہل جائے گیرندگان بترین
 جاہ و بہ نہایت رسانندہ ہے شود خرقہ خلافت بر طالب بسوے جناب مقدس
 وے اعنی حضرت امیرالمومنین ختم الخلفاء الراشدین امام المشارق و المغرب
 حضرت با عظمت مرتضیٰ علی ابن ابی طالب کریم اللہ وجہہ علیہ السلام
 والاکرام گرامی دارد اللہ تعالیٰ ذات اور او پاک گرداند اللہ تعالیٰ رازہائے
 جمیع مشایخ را و باقی دارد حق تعالیٰ تا روز قیامت روشنائی ہائے واک
 حضرت مرتضیٰ علی ابن ابی طالب پوشیدہ خرقہ خلافت راز بہترین
 پیغمبران ختم کنندہ بنیال شطر کردہ شدہ است بہ پیروی آں بہترین پیغمبر
 دوستی پروردگار عالمیاں محمد برگزیدہ شدہ خدا رحمت کاملہ نازل کند اللہ تعالیٰ
 بر محمد و بر فرزند اں یاران آں محمد و سلام فرستد بر ہمہ ایشان رحمت کاملہ
 نازل باد بر کسیکے نسبت دارد آنکس با حضرت پس کسیکے نزد بسوئے ما
 و بر بسوئے آں شمس الدین بھیجے پس تحقیق خلیفہ کریم ما اور بجائے
 خود پس دست ارجندہ اونایب دست من است او فرمان برداری حکم او
 کردن در کار دین و در کار دنیا از جملہ تعظیم من است رحم کند خدائے تعالیٰ
 کسے را کہ گرامی داشت من اور ذلیل خوار کند اللہ تعالیٰ کسے را کہ نگاہ بد
 حق کسے را کہ من نگاہ داشتہ ام حق اور حق تعالیٰ است یاری دہندہ و راہ
 نمائندہ و یاری خواستہ شدہ است براں خدائے تعالیٰ است اعتماد کار نوشتہ
 شدہ است این سطرنا باشارہ عالیہ حضرت سلطان المشایخ نظام الدین محمد مجتہد دارد
 اللہ تعالیٰ بزرگی اور اونگاہ دارد حق تعالیٰ خوبی اور انہر آفت و ننگاہ دارد حق تعالیٰ اور

ہم

نکتہ اول

از بدی بظہر بندہ ناتوال امید و بفضل رحماں حسین لیسر محمد لیسر محمد محمود و نور علی
 باشندہ گراماں این کتابت بوده است بتاریخ بیستم از ماہ ذی الحجہ در قمریہ ہفت
 و بیست چہارم سہم آل شیخ مشایخ طریقت آن بادشاہ عالم حقیقت آن طاہر و
 باطن باصفا آن کان محبت و فاکہ در علم و عقل و عشق و موع و مکارم اخلاق ایشان
 و تحمل جفاے بندگان خداے مکافات آن سرآ در یافتن لہابہ درم و دینا در عصر
 خویش مثل نداشت ز سہ ذات پسندیدہ اوصیا گزیدہ کہ در عالم از فحول علماء
 و مشایخ روزگار و اوسط خلق از صفار و کبار عمہ متقاد و معتقد او بودہ اند انہی شیخ
 نصیر الملتہ والدین محمود طیبی مضمیجہ و ذکر این بادشاہ عالم حقیقت مشتمل
 بر چہار نکتہ است نکتہ اول در بیان مرحمت پرورش سلطان المشایخ
 در باب شیخ نصیر الدین محمود عرض میسار در کاتب حروف کہ شیخ نصیر الدین
 محمود ہم در این کتابت نظر خاص سلطان المشایخ لمحو لکنتہ بود و بنعمت
 دینی و دنیاوی از آن حضرت مخصوص شدہ چنانکہ وقتہ خواجہ محمد گادرونی مرید شیخ
 بہاؤ الدین زکریا قدس سرہ العزیز کہ بخدمت سلطان المشایخ بیامدے
 شبے این عزیز و جماعت خانہ سلطان المشایخ بود چون بہت تجرید و نفوذ
 تا تہجد گذارد و لبیا نچہ خود ہم و جماعت خانہ گذاشت رفت شخصی آن لبیا نچہ
 برد چون خواجہ محمد وضو ساختہ بیام لبیا نچہ نیافت با خواجہ محمد و بیاشامی کہ فاد
 جماعت خانہ بود و درویشے باصفا و پیرے عزیز بود در گفت و شنود شدہ در خیال
 شیخ نصیر الدین محمود در گوشہ خانقاہ مشغول بود چون گفت و شنود ایشان
 شنید لبیا نچہ خویش خواجہ محمد گادرونی داد این حکایت سلطان المشایخ
 رسانیدند شیخ نصیر الدین محمود را بالاطلب سلطان المشایخ بدین یک
 خصلت پسندیدہ مرحمت فراد او فرمود لبیا نچہ خاص خود او را داد و دعایے
 خیر بسیار کہ در کاتب حروف از خدمت سید السادات سید حسین عم خود
 رحمت اللہ علیہ سماع دارد کہ سے فرمود امر و ز مقام حضرت با عظمت سلطان المشایخ

در شهر و ملی شیخ نصیر الدین محمود داد و ظاهر و باطن بقدر امکان از روش سلطان
 المشایخ تجاوزه کنه و درین کار میان خلفائے سلطان المشایخ برخورد
 تمام یافته است بمرتبه کمال رسیده این ضعیف گوید میرت میان جمله اصحاب
 همچو ما ہے بود چه نسبت است بمه بلکه بادشاهے بود و عجب ذلتے کہ بہرہ اصحاب
 حمیدہ میان یاران اعلیٰ موصوف بود و مشہور این ضعیف گوید قطعہ میان
 اہل ارادت نظیر پیر آمد کہ زہے روش کہ درین راہ بے نظیر آمد کہ ضمیر روشن او
 ہر چہ کرد در عالم بہ بتزد اہل صفا جملہ حق پذیر آمد و کاتب حروف ہم از حد
 سید السادات سید حسین عم خود رحمتہ اللہ علیہ سماع دارد کہ روزے
 شیخ نصیر الدین محمود امیر خسرو را کہ از یاران اعلیٰ بود گفت شمارا بنیست
 سلطان المشایخ محلے و تربیتے تمام است ہر وقت کہ سے خواہید بنیست
 سلطان المشایخ محلے یا میرد امیر خسرو خوش گوید میرت زہے سعادت
 و اقبال چشم نکس را بہ کہ در حال تو دستورینے نظریا بدہ ہر وقت فرصت عرض
 داشت من غریب بنیست سلطان المشایخ کتب ہام خوش گوید میرت
 اے صیابندہ نوازی کن از حال ہام و وقت فرصت ہمد در بندگی یاد بگو
 کہ من بندہ در او وہے ہے باشم و از سبب فراحت خلق مشغول سے
 تو انم بود اگر فرمان سلطان المشایخ باشد در صحرا ہا و کوہ باخا سے تعالیٰ
 را بفرغ خاطر عبادت کتم امیر خسرو قبول کرد کہ بگذرانم و امیر خسرو را
 مسہود بود کہ بنوبت خود چون در حاجت خانہ بود سے بعد از نماز خفتن بوقت
 استراحت بنیست سلطان المشایخ رفتے نوشتے و از ہر جنس حکایات
 کردے چنانکہ در ذکر سلطان المشایخ تحریر یافته است انقض امیر خسرو
 درین محل عرض داشت شیخ نصیر الدین محمود کہ در سلطان المشایخ فرمود
 کہ اورا بگو ترا در میان خلق سے باید بود و جہاد حقانے خلق سے باید
 و مکافات آن ببدل ایثار و عطا سے باید کہ در عرض میدار کاتب حروف

ادب و صواب
 است از
 موعود بنیست
 در جائز شرف
 ہم مینظرت
 کتب و قلم
 و کتب و قلم
 و کتب و قلم
 و کتب و قلم

برائے محمد کہ سلطان المشائخ بحال عقل و حکمت کرامت موصوف بود
 را کار سے فرمودے کہ شایان آں کار میدیدتے رافرمود کہ لب بر بند
 و در بر بند می و دوم رافرمود کہ در کثرت مرید کردن بکوشی و سیوم رافرمود
 کہ ترا در میان خلق مے باید بود و جفا و قفائے خلق مے باید کشید و بالایش
 حسن معامله مے باید ورزید و این مقام انبیا و اولیاست این کار کیست
 کہ شایان این کار است این کار من تونست بزرگے خوش گوید بیت
 تونم و عشق بازی ماہ برواے خواجہ کار دیگر کن تکلمہ دوم در بیان
 مجاہدہ کہ سلطان المشائخ شیخ نصیر الدین محمود تہتین کردہ است
 و مجاہدہ ہائے شیخ نصیر الدین محمود قدس اللہ سرہما العزیز خدمت شیخ
 نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ مے گفت کہ من در او ایل ایام کہ بخدمت
 سلطان المشائخ قدس اللہ سرہ العزیز پیوستم و ارادت آوردم روز سے
 بوقت استو سے زیر درخت بزرگے در خانہ سلطان المشائخ بود ایستاد
 بودم دریں حال سلطان المشائخ از بالا اربابم جماعت خانہ فرود مے آمد
 تا درون حجرہ قدیم کہ درون صفہ ستون است قیلو کہ کند چون این ضعیف
 ایستادہ دیدہ و حجرہ زلفت در دہلیز زلفت و نشست خواجہ نصیر خادم را
 بطلب من فرستاد چون بدولت قد مبوس رسیدم فرمود کہ بنشن چون نشستم
 پرسید کہ در دل چہ داری و مقصود ازین کار چہست پدروچہ کار کردی بندہ
 عرضداشت کہ رو کہ مطلوب من درین کار دعا سے مزید حیات مخدوم
 عالمیان است شیخ سعدی خوش گوید بیت بشنو نفسے دعائے سعدی
 گر چہ ہمہ عالمت دعا گوست + و راست کردن نعلین در ویشاں داز سر
 دیدہ خدمت ایشاں بزرگے خوش گوید بیت عہد سے کردم کہ خدمت
 کس نکنم + در بر تمہاں مگر خدا را و نزا + ویدر من غلاماں داشت کسودائے
 پیشیند مے کہ مذ بعدہ سلطان المشائخ شفقت فرمود و گفت ہا بشنو

تکلمہ دوم

درانچہ من بخیر دست خواجہ خود شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ
 سرہ العزیز پیوستم روز سے دراجود ہن دانشمندے کہ یار ہم سبق من بود
 و بٹھمایکجا کردہ پیش آمدچوں ہرا یا جا ہاسے ریگ کیں پارہ دید پرسید کہ مولانا
 نظام الدین ترا چہ روز پیش آمدنا این غایت اگر در شہر تعلیم نے کر دے
 مجتہد زمانہ سے شدے واسبابے و روزگارے بہتر شدے من این سخن
 ازان یار شنیدم و ہیچ گفتقم و معذرتے کردم و بخیر دست خواجہ خود رقم و شیخ شیوخ
 العالم پرسید نظام اگر کسے از یاران تو پیش آید و بگوید کہ این چہ روز است
 کہ ترا پیش آمدہ است ترک تعلم کہ موجب فراغت رفایست است گرفتہ
 و بدین روز مشغول شدہ جواب چہ گوئی من عرض داشت کردم ہر چہ فرما
 محترم جہانیاں باش بلگویم فرمود کہ بلگویت نہ ہم ہی تو مرا راہ خویش
 گیر و بروہ ترا سعادت باد امر انگونساری بد بعدہ شیخ شیوخ العالم فرمود
 کہ در مطیح برو و بگو تا خوابنے پر بالوان نعم آراستہ بیارند چوں آں خوان
 آراستہ آوردند شیخ شیوخ العالم فرمود کہ نظام این خوان طعام
 بر سر کن و در مقامے کہ آں یار فرود آمدہ است بر سر کن بحکم فرمان خواجہ
 آں خوان بر سر رقم و رواں شدم و در سر اسے کہ آں یار فرود آمدہ بود آدم
 چونظر آں یار بر سر افتاد گریہ کنان نمود و آں خوان از سر من فرود آورد
 و پرسیدن گرفت کہ این چہ حال است گفتم ماجرا سے ملاقات و مکالمہ
 شامانور باطن شیخ شیوخ العالم را روشن شد و کیفیت از من پرسید
 چوں تمام عرض را شتم این مرحمت فرمود و جواب شما بدین بیت مذکور
 باز دادن دانشمند گفت الحمد للہ اینچنین شیخ معطفے داری کہ نفس ترا
 بدیں حد ریاضت دادہ است کنوں ہرا بخیر دست شیخ خود بہتر تا سعادت
 پایے بوس اینچنین بزرگے حاصل کنم الغرض چوں طعام خرچ شد آں
 دانشمند خازنکار خود را گفت کہ این خوان بر سر کن برابر با سیا

سلطان المشائخ گفت خیر چنانکہ این خوان آورده ام بچناناں بہرم و برہم
 اس و انہم برابر سلطان المشائخ بخدمت شیخ شیبوخ العالم آمد از سر
 عونت را بر خاک درگاہ آن بادشاہ اہل محبت نہاد و از محاورہ و مکاشفہ
 و مکالمہ شیخ شیبوخ العالم اسیر آنحضرت گشت و ارادت آورد این ضیعت
 گوید بہت از دیدہ و دل بندہ شکل تو شد مہ یارب چہ خوش ہست این یق
 خوش تو ہجہ خدمت شیخ نصیر الدین محمودی فرمود در اثنائے این فواید
 کہ سلطان المشائخ بندہ خود را مے فرمود و تلقین مجاہدہ مے کرد و بیات ترک
 آمیز و عشق انگیز مے فرمود و آب یدہ چوں جو مے آب می ریخت و رفتے خوش
 بود این ضیعت گوید بہت چشم از خون دل رواں کردہ ہجہ جو مے خون بچو
 آب بر در تو ہجہ دریں میاں سیداک شادات سید حسین عم کاتب حروف
 کہ وصف او از شرح مستغنی ہست و در ذکر او تحریر یافتہ در آواں جوانی در
 عین کامرانی رو پاک کشیدہ در مہرستہ و دستار چہ نازنین برکت مبارک
 انداختہ طریق جوانان خراماں از در در آمد خواست کہ از دہلیز بگذرد و درون خانہ
 سلطان المشائخ برود درین حال سلطان المشائخ فرمود کہ سید سیا
 بنشین ب سعادتے ہجہ کلم فرماں سلطان المشائخ آن صاحب سعادت
 بنشست و در دریافت سعادت ہا و ذوقہا کہ در آن مجلس بود شریک شیخ
 نصیر الدین محمودی شد عرض میداد کاتب حروف بر مے تصدیق این
 حکایت بر آنجملہ کہ در آنچہ ذات پاک آن سید با صفا بجمت فالج بتلا
 گشت بندہ را بار ادران این بندہ بخدمت شیخ محمود فرستاد و فرمود
 کہ شیخ محمود بگوئی شمار آیا دہست آنروز کہ سلطان المشائخ در دہلیز
 نشستہ بود و فواید و بیات مے فرمود و شما حاضر بودید من خواستم کہ از آن
 مجلس بگذرم سلطان المشائخ مہر طلبید و گفت بیانش میں سعادتے ہجہ
 چوں این پیغام بخدمت شیخ محمود رسانیدہ شد فرمود آرسے مرا یاد آ
 ست

چوں ازاں باقی برخاستم من از خدمت سیدالسادات پر رسیدم کہ ازین
 ابیات کہ سلطان المشایخ نے فرمود شمارا چیز سے یادماندہ است کہ
 سیدوات آنچہ یادماندہ بود گفت باقی من یادمانیدم بازآیم بر سر حرف
 خدمت شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ سے فرمود اوائل مرادقتے
 نفس فراموشی دادن گرفت منقص گشتم برائے دفع اوچندان آب لیمو
 خوردم کہ در معرض ہلاکت افتادم باخوردگفتم این کس مردن اختیار کند
 آنکہ نفس مزاحم حال شود دے فرمود کہ وقتے از غایت مجاہدہ دہ روز چیز
 نخوردہ بودم این خیر بسطان المشایخ رسانیدند سلطان المشایخ پیشین طلبید
 اقبال خادم را گفت کہ یک قرص بیار اقبال یک قرص باحلوائے
 بسیار آورد بعدہ سلطان المشایخ فرمود کہ این قرص تمام بخور من حیران
 شدم کہ تمامی قرص خوردن بیک دفعہ اندازہ من نباش چند روز بایست
 تا آں قرص تمام خوردہ شود عرض میدارد کاتب صرف بر آنچہ مجاہدہ
 و شغولی ظاہر و باطن این بزرگ چندان است کہ قلم از قلم آن عاجز
 آید کہ اینکہ بدولت قدم بوس این بزرگ رسیدہ انداز سیمائے او کہ صورت
 تقوسے بود احساس کردہ اندر آخر عمر این بزرگ کہ کار او بحال رسیدہ
 بود و ذات مبارک او روح مجرد گشتہ ہوئے کہ از مجلس سلطان المشایخ
 مے آمد آن ہوئے از مجلس شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ بمشام
 جان کاتب صرف رسیدہ است و جان پڑفردہ را بعد ستمی اند سال
 تر و تازہ گردانیہ اہل دلائے کہ مجلس سلطان المشایخ دیدہ اند و بر سر
 آن معنی کہ مخ معینست رسیدہ بود مجلس شیخ نصیر الدین محمود را دریافتہ
 بر سر آں حرف شدہ باشند ایس ضعیف گوید بلیت مر از مجلس تو ہوئے
 یارے آید خوشم زبوئے تو کہ سوئے یارے آید ہزار ہر ہرین دلچ کل
 شود پارہ ازین نسیم کہ از کوئے یارے آید چوں این گرامت از

بہین معنی

از مجلس شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ مشاہدہ شاہ باخلمہ نامہ نگار این بزرگ
بکمال رسیدہ است تعجب باشد کہ چہنیں ذات پاکے را در دنیا بگذاردند مناسب سخن
بیتے است کہ بر زبان سلطان المشائخ گذشتہ است رباعی بیچ منمائے
روئے شہر افروز چو لب نمود می بر سپن ریسوزہ اک جمال تو چیست مستے
تو چہ واں سپن تو چیست ہستے تو چہ شرح این بیت مشرح در نکتہ ستر کرت
تحریر یافتہ است الغرض بعد چند گاہ بگذشت شیخ نصیر الدین محمود بجوار رحمت
حق در مقام صدق قرار گرفت قدس السیرۃ العزیز و تاسیج نقل او موصوفہ است
بتاریخ ہر دویم ماہ مبارک رمضان ۸۷۰ سبغ و خمین و سبجایۃ بعد از وفات حضرت
سلطان المشائخ نجفی دو سال نکتہ سیوم در بیان اشارت کہ شیخ نصیر الدین
محمود رحمۃ اللہ علیہ قلع نفس کاتب حروف را فرمودہ است کتب حروف روزے مجتہد
این بادشاہ دین نشستہ بود و بہ جمال و کمال این مرد در مشائخ روزگار مشغول گشتہ
در اثنائے این حال تربیت فرمودہ گفت کہ نفس آدمی بمنزہ کہ در خبیثت کہ بہر ہوتے
شیطانی در ذات این کس بیخے گیرد و محکمے شود اگر آدمی بتربیح و سکونت
بزر و عبادت و تقوی و بقوت محبت و عشق بہ روزاں درخت را بچندانہ کہ آئینہ
بیخ او سست شود و قابل قلع گردد و بہ مدد بندگی حق تعالی و محبت پیر بنگلی قلع
گردد این تقریر دلپذیر در خاطر بندہ جائے داد ہر آئینہ نصیحتے کہ مشائخ کہا کنند
بحق کنند زیرا چہ شیطان نفس را مقہور گردانیدہ اند و از حوائیے در و نہ مبارک
خود ایں دشمنان را بنگلی خالی فرمودہ و با حق ساختہ و از بغیر حق تبرا کردہ چون
شیخے واصل معظی از مقامیکہ منظر و نظر حق تعالی باشد نصیحتے کنند ہر آئینہ در
دل جائے کرد مصراع سخن کہ جہاں بروں آید نشین لاجرم در دل نکتہ کہ
چہارم در بیان بعضے کرامات شیخ نصیر الدین محمود قدس السیرۃ العزیز
میں از کتب حروف را بچکہ کہ بندہ وقتے بار اداں خود سید السادۃ علی الدین
امیر صالح رحمۃ اللہ علیہ سید نور الدین مبارک بچہ شیخ نصیر الدین محمود میر تقی

نکتہ سیوم

نکتہ چہارم

آیام سرما بود در اثنای راه یکے از برادران گفت اگر شیخ محمود را کرامتے خواهد
 بود شیرینی پیش خواهد آورد چون بخد مت آں بزرگ رسیدیم و بقایا میسوس آں
 بادشاه مشرف گشتیم خادم را فرمود که شربت بیارند چون قلیح هائے شربت بردست
 دادند ما را در خاطر گذشت که این آشامیدنی است ما خودنی گفته بودیم ہم در اندیشه
 این سخن بودیم کہ خادم را فرمود که شیرینی دیگر بیار عرض داشت کردیم کہ شربت خوردہ
 ایم بر فور بلفظ مبارک راند کہ آں آشامیدنی بود و این خوردنی است و کاتب حرف
 از خواجہ عزیز الملتہ والدین کہ بشرف قرابت سلطان المشایخ مشرف است
 سماع دارد کہ مے گفت من وقتے بخد مت شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ
 نشستہ بودم دریں میاں از خادم دوات قلم و پارہ کاغذ طلبید چون خادم
 بر آورد دیدم قلم را بسیار تکرر کردہ چینیے بر آں پارہ کاغذ نشست بدست من داد
 و فرمود چون در روضہ سلطان المشایخ رسید این کاغذ پیش روضہ نہیں چون
 کاغذ بردست من داد در خاطر گذشت کہ بخوانم دریں کاغذ چہ شتہ اند بازانہ شیخ
 کہ اول پیش روضہ بر حکم فرمان ایشان نہم بعدہ مطالعہ کنم چون پیش روضہ سلطان
 المشایخ نہادم بعدہ خوانم نظر کنم آں کاغذ را سپید دیدم متحیر گشتم عرض میداد کہ
 حروف بر آن نخل چون دوستے خواهد کہ قصہ حال خود کہ مترے است الہی بخد مت
 دوستے عرض دارد آں دوست نخواهد کہ کسی بر سر آں واقف شو تا مستوجب
 اسرار دیگر گردد این ضعیف گوید ربانی گرسر برد و سر تو از جان نزودہ اند
 غم عشق تو آساں نزودہ ہرگز دل پرورد نیابد در ماں تا قصہ حال او
 بسکطاں نزودہ کاتب حروف از خواجہ خیر الدین کا فور کہ مید خوب
 اعتقاد است و با درویشان فرط محبت دارد سماع دارد کہ مے گفت چون
 من کہ خدمت عزیزاں بتمام و دریں کاچرست ایستادہ خوانم دستار چہ
 یا اختیار خود کرد کہ خدمت بہ بندم چنانکہ شیخ مخدوم من اشارت کند بچنان
 دستار چہ بردست کم چون این معنی در ضمیر گذشت بخد مت شیخ نصیر الدین محمود

حجتہ اللہ علیہ فتم بعد پائے بوس بخد مت بخشستم و آن خطره دستارچه در خاطرے
 گذشت دریں میاں خدمت شیخ خادم لافرمود کہ ترین الدین آن دستا
 چہ کہ برین آورد و اندیما چوں خادم آن دستارچه آورد دیدم دستارچه کشیده
 است خدمت شیخ نصیر الدین آن دستارچه بین و ماند از ازاں روز با تا ایں
 غایت من دستارچه کشیده بردست من کتم و نیز ہمیں نجاجہ کافورے فرمود
 کہ من از نجاجہ قوام الدین کہ مرید صادق است شنیدہ ام منے گفت مرا
 دتھے کارے صعب پیش آمد و بظالمہ و مصادره موقوف گشتم دریں موقوفے
 باخیزانے کہ پیش ازین محبت داشتم اگر توجیہ کر دم ویاستخنے منے گفتقم ازین
 روئے منے گردانیدند و منے شنودند و اگر کالائے در بازارے فرستادم کسے منے
 بدیں سبب عاجز و مضطر گشتم و ہم دریں حال بخد مت مخدوم خود شیخ نصیر الدین
 محمود رحمتہ اللہ علیہ رنتم و با خود راست گرفت کہ بعد پائے بوس یعنی عرض دارم و
 از باطن مبارک ایشان دعائے فرجی و مخلصی درخواست کتم چوں سعادت
 قدم بوس حاصل کردم پیش از آنکہ مطلوبه فرج عرض دارم خدمت شیخ بکریم ہمود
 پرسیدن گرفت در اثنائے آن ایں بیت فرمود قطعہ دنیا چو مقدار است
 سخروشہ بہ + رزق تو رسد بوقت کم کوشی بہ + چیزیکہ نمیخورد نفروشہ بہ + گفت
 تو نے کند خاموشی بہ + الغرض بنور باطن اندیشہ مرا بر روئے من خشف
 کرد من سر بر زمین نہادم و عرض داشت کردم کہ در خاطر بندہ ہمیں معنی بود
 کہ باطن مخدوم بر آن مطلع شد و بندہ را بدیں کراست تقویتے و استظہارے
 پیدا مد عرض میدارد کاتب حرف و برنجلہ کہ چون سید محمد محمود پسر کاتب حروف کہ
 حق تعالی اورا بنیات نیک پروردہ گرداناد و در حمل بود او را ویت کرد
 کہ اگر مرا پسرے آید نام او شیخ نصیر الدین محمود تعیین کند و جامد کہ صحبت شیخ
 محمود یافتہ باشد از ازاں پیرائے پو شانم و در نظر مبارک او در آرم و زیر پائے
 او اندازم تا حق تعالی بر خواری بخشد چوں سید محمود تولد شد بندہ بخد مت

شیخ محمود رفت خدمت شیخ در قیلولہ بود چون از قیلولہ برخاست خبر گردانیدند
 دروں طلبید کرے کہ داشت بر حکم معہود قیام تام آورد ہم در اشائے آوردن
 قیام بندہ را پرسید کہ شما فرزندان چہ دارید بندہ تمخیر ماند و بقدموس ایشان
 مشغول شد چون بنشست باز پرسید کہ شما فرزندان چہ دارید بندہ گفت ہم
 بہت عرض داشت اینحضی آمدہ ام بعدہ ما جسرا آنکہ این بندہ را فرزندان
 ہم از خودگی سے رفتند و نذر والدہ سید محمود و تولد او بخدست عرض داشت ہم
 رضا استماع فرمود و گفت شما ساعتے نشینید تا من فی الزوال بگذارم بندہ
 بیرون آہ بنشست کرم فرمود تنبول فرستاد بعدہ بندہ را دروں طلبید دیدم
 کہ یک مصلے خویش نزدیک زانو سے مبارک خود نہادہ است و چن گز جاہ
 چہم تلی بالائے زانو سے مبارک داشت کرم فرمود مصلے بدست مبارک
 خود کردہ بندہ را داد و فرمود کہ شمارا کار خواہ آمد و این جامہ چہم تلی نیز بدست
 مبارک خود کردہ بندہ را داد و فرمود کہ این جامہ بہت خوردک خود بارانی کنید
 دریں محل خادم بحضور شیخ گفت کہ این جامہ از دستا مبارک خدمت شیخ است
 بعدہ بندہ عرض داشت کرد خوردک را نام تعیین کنند دریں سخن تأمل کرد
 و پرسید کہ شمارا چہ نام است بندہ گفت محمد باز گفت برادران خوردک را
 چہ نام است بندہ گفت سیّد القمان و سید داؤد باز در تأمل شد کہ کت
 دوم عین این تقریر فرمود کہ او را محمود نام باشد بندہ را سماں زماں در خاطر
 گذشت کہ این بزرگو را این نام بالہام ربانی تعیین فرمود و امینا بر خود کرد
 خوردک شد خواہ لفظی خوش گوید عیت ہر کہ ز دل دامن پیراں گرفت
 گنج بقا زین رہ پیراں گرفت * عرض میں اردو کاتب حروف بر آنجملہ کہ مطلع
 دولت سلطان محمد تعلق کہ ملک ہندوستان عرض بسط گرفت شیخ
 نصیر الدین محمود را حجتہ اسد علیہ کہ با اتفاق ہمہ عالم شیخ عصر بود و جمہ خلق
 منقاد و میرا و ایاد ہا رسانیدہ این بزرگ دین با اتباع پیراں خود محل و جہت

و در مکافات آن نکوشید تا آخر عمر ایس بادشاه ہمہ طفی در ہنہمہ کہ از شہر مدلی
 ہزار کردہ باشد برفت از آنجا شیخ نصیر الدین محمود را با علما و بزرگاں حضور
 خود طلبید احترام ایشان کما حقہ بجانیا ورد آن احتمال ایشان بادشاہ مذکور را
 از تخت سلطنت و تخت تاجوت کردہ در شہر آورد الغرض از شیخ نصیر الدین
 محمود رحمتہ اللہ علیہ سوال کردند کہ ایس بادشاہ شمارا ایذا ہا کرد این معنی از کجا بود فرمود
 کہ میان من و حق جل و علی معاملہ بوداں را بدیں برداشتند کاتب حروف عرض
 میدارد کہ حق جل و علی دوستان خویش را از غایت گرمی کہ در باب ایشان دارند
 بدینچہ معلوم اوست ہمیں جا میرساند تا فرودائے قیامت آئنا و صدقنا انبیا و اولیا
 را آن کشف نکرده ایم و بچل مانہ براسے تصدیق یعنی حکایتے ہست در احیاء
 علوم - حکایت وین کہ پیغامبرے بود از پیغمبران نبی اسرئیل صلوات اللہ علیہ
 اللہ و سلامنا علی نبینا و علیٰ آلہم اجمعین وقتے خطرہ در ضمیر مبارک او گذر
 بدال مواخذہ فرمود کہ الخلد صون علیٰ خضیر عظیم فرماں شد کہ چہ میگویی
 جز اسے آن خطرہ در قیامت قبول مے کنی و یا ہم در دنیا اختیار کنی ایس
 پیغامبر صلوات اللہ علیہ جواب گفت کہ ہم در دنیا اختیار کردیم تا روز قیامت
 در عرصہ عرصات میان انبیا و اولیا از کشف خطرہ شرمندہ مانم بعدہ بفرمان
 خدائے تعالیٰ زنے در جلالہ ایس پیغامبر بدو ایس زن یا نوع ایذا ہا رسانید
 گرفت چون ایس پیغمبر بدانت کہ ایس بلا اختیار است آن جفا ہا را بدل قبول
 میکرد تا وقتے چند عزیزے در خانہ ایس پیغامبر جہان آمدند کہ ایس پیغامبر ببقا
 نمود خواست کہ بہت ایشان طعاعے بیارد چون درون خانہ برفت طعام
 طلبید آن زن طعام نداد و بجفا پیش آمد ایس پیغامبر صلوات اللہ علیہ منغص
 بیرون آمد و یاراں در روز مبارک ادا ثنا خوشی دیدند چنانکہ چند کثرت دروں
 میرفت مے آمد زن چیزے نداد و یارے ازیں جمع پیغامبر را پرسید کہ ایس چہ
 حال ہست کہ مشاہدہ مے شود بعدہ ما جراتے خطرہ و اختیار ایس بلا ہم در دنیا بیان

نام
 در روز نازل
 یاد و سہا
 آن بر
 در بر
 درستان
 خدای
 کلامند
 ۱۲

۲۴۷

فرمود الغرض در آخر عمر چند روز ذات ہمایوں صفات شیخ نصیر الدین محمود
 را قدس سرہ العزیز رحمت شازدار فنادار بقا ہر دہم ماہ مبارک رمضان
 عم برکاتہ وقت چاشت ۱۵ شعبان ۷۵۵ ہجری بمقام منظر منظر مبارک او بود
 شیخ نصیر الدین مقامے بود کہ سالہا آن مقام منظر منظر مبارک او بود
 در آن دفن کردند از روضہ اولیٰ بہشت می آید و قبلاً حاجات خلق گشتہ
 رحمۃ اللہ علیہ رحمۃ واسعۃ مہتمم آن کان صفائے معدن و فائق ظاہر
 باطن بجمت و عشق آراستہ و از ذوق آل انزالت دنیا و عیش برخواستہ و با
 دوست ساختہ اعنی شیخ قطب المسائے والدین مسوؤر تورات مقیمہ با نوران
 و ذکرا این بزرگ شتمیل بر پنج نکتہ است نکتہ اول در بیان اوصاف و کنزت بکا
 و ذوق درونی شیخ قطب الدین مسوؤر تورات مقیمہ با نوران کہ در علم و عقل و فاضل
 دواع و بکام موصوف و مشہور بود مخصوص با سقاط تکلف سرخو تاملے خلق نداشت
 گوشتہ آبا و اجاد خویش کہ عمر نامے عزیز ایشان بجمت معبادت حق در آن
 گوشتہ مصروف شدہ تا آخر عمر خوش گذرانید و بہ پیچہ جہد دنیا و ارباب دنیا میل
 نکرد و آنچه از غیب قلیل و کثیر میرسید بدال قانع گشتہ بزرگے خوش گوید
 شیر زبوسد بجمت مرد قانع را قدم بہ پیر سگ خاید بدنیا پایے مرد ہر کہ
 و پیچہ وقت و ہیچ وجہ درو در گاہ کسے ندیدہ و پایے مبارک او کہ تاج سر اولیا
 بود و جو بختہ ادا ئے نماز جمعہ و یازیات آبا و اجداد از جائے بختیہ و خلایق را
 از اطراف عالم بدر یافت سعادت قدم بوس روئے بختہ مانسی کہ بوجود
 مبارک او بہشتی گشتہ بود نہادہ و این بزرگ خلیفہ سلطان المشائخ
 بود و از ودمان تصدرو امامت از فرزندان امام اعظم ابو حنیفہ کوفی
 بود و عیشی تے و عجب در کرد داشت کہ دہم از تقریر دلکاشے او آتش
 محبت شعلہ میزد عزیزے خوش گوید میت نازنینا ماہر تو سوزے میان
 جاں نہادہ شعلہ ہائے آتشیں در سیدہ بریاں نہادہ و آب چشم جگر سوز

مہتمم

مقام

اس عاشق صادق عاشق عشاق راسے افروخت این ضعیف گوید
 ہیبت سے کمان عشق مایہ سوز و نشان در دہ از گریہ تو آتش عشاق
 شہزادہ محب زندگانی داشت کہ تاجی عمر عزیز خویش بخت شوق پیر خود
 سہر و معان ازین بچہ و گنہام بی بخت دست او یادے کردہ گریہ چنان غالب سے
 کہ از گریہ او ما و تان این راہ و گریہ میشاند امیر خسرو خوش گوید ہیبت
 بیاد قامت آن ازین سہ شکار دو شہم بہر زین کہ بر آید درخت ناز بکاید
 این ضعیف گوید ہیبت در عشق تو عالم ہمیں گریہ خون است بہ آخر ظریف
 کن کہ حال این سوختہ چونت بہ از غایت حضوری کہ بخدمت پیر نہ دوست
 زیارت سلطان المشائخ نتوانست رسید چنانکہ شیخ شیعہ العالم
 فرید الحق الدین قدس سدرہ العزیز وقت وداع سلطان المشائخ
 فرمودہ بود کہ بظاہر از ما غایب بباطن با ما بکجا خواہی بود ہمیں معنی لار عایت
 کہ بزرگے خوش گوید ہیبت از بسکہ دو دیدہ در خیالت دارم بہ در بہرہ نگہ
 کتم تو می پندارم بہ شیخ سعدی خوش گوید ہیبت از خیال تو بہر شو کہ نظر
 سے کردم بہ پیش چشم در دیوار تصور میشد نکتہ دوم بیان یافتن
 خلافت شیخ قطب الدین منور شیخ نصیر الدین محمود از حضرت با عظمت
 سلطان المشائخ نظام الحق الدین قدس سدرہ العزیز در یک مجلس
 مقرر آروشن ضمیران عالم با چوں خلافت نامہ ماے خلفا کتابت شد
 چنانکہ کیفیت آن در صدر این باب تحریر یافتہ است این دو بزرگ در آل ایام
 بخدمت سلطان المشائخ حاضر بودند اول شیخ قطب الدین منور را
 طاب سلطان المشائخ خلعت خلافت خود دو ہیبتی کہ آمدہ است شیخ
 قطب الدین را فرمود و خلافت نامہ نظر سلطان المشائخ بردست مبارک
 او دادند فرمان شد کہ برود و گانہ بگذار شیخ منور در جماعت خانہ آمد و دو گانہ
 بگذار و یاراں مبارک بآوردند دریں میان شیخ نصیر الدین محمود را طلب شد

نکتہ دوم

خدمت ایشانرا خلعت خلافت وصیته که باشد فرمود و خلافت نام است مبارک او
 دادند شیخ نصیرالدین محمود بن سلطان المشایخ استاده بود شیخ قطب الدین منور
 را باز طلب سلطان المشایخ شیخ قطب الدین منور را فرمود که شیخ نصیرالدین
 محمود را مبارک باد خلافت بکن شیخ قطب الدین منور بچنان کرد بعد شیخ نصیرالدین محمود
 را فرمان شد که شیخ منور را مبارک باد خلافت بکن شیخ نصیرالدین محمود بچنان کرد بعد
 زمان شد که بر یکدیگر را کنار گیرید که شمار او را این بسند بقیم و تاخیر خاطر جمع باید داشت
 ایشان بچنان کردند چون این هر دو بزرگ بعد یافتن این سعادت ابدی دولت
 سرمدی از پیش تخت فرود سائی سلطان المشایخ بیرون آمدند شیخ نصیرالدین
 محمود و سئی مبارک خود سئی شیخ قطب الدین منور کرد و گفت وصیته که سلطان
 المشایخ شمار کرده است ما را بگوئید تا آنچه مرا وصیته کرده است من هم خدمت شما را
 بگویم شیخ قطب الدین منور گفت که آنچه سلطان المشایخ وصیته فرموده است
 سیرت است که بر بندگان خویش کشاده است هم شما منصف باشید که سیرت بر کس
 نتوان کشاد سیرت شما باشد سیرت ما با ما وصیته که سلطان المشایخ زبان درفش
 خود را ندیده است مناسب یعنی است بزرگے خوش گوید بیت عشق که ز تو دارم
 اسے شمع چگل بدل داند منم دغم منم دغم و دل شیخ نصیرالدین محمود رحمت
 علیہ میں جواب لکھا از تحسین با کرد و انصاف داد از ثقات منقول است چون شیخ
 قطب الدین منور را وداع شد سلطان المشایخ فرمود سخن عوارف که شیخ
 جمال الدین ہانسوی جد بزرگوار تو رحمتہ اللہ علیہ از خدمت شیخ شیوخ العالم
 فرید الحق الدین قدس اللہ سرہ العزیز بوقت یافتن خلافت یافتہ بود در آن
 ایام کہ این ضعیف از حضرت شیخ شیوخ العالم با سعادت خلافت باز گشت
 چون در مانسی بخدمت شیخ جمال الدین رسیدم بعد تریبتم فرمودن بسیار
 اس نسخہ عوارف شیخ جمال الدین رحمتہ اللہ علیہ پیش من آورد و فرمود کہ
 من این نسخہ بانعت بسیار از شیخ شیوخ العالم یافتہ ام امروز بشما ایثا

می کنم باید آنکه فرزندی از فرزندان من بشما خواهد پیوست در حق او این نعمت
 های دینی و دنیاوی که همراه شما شده است از او در بیخ مدارید بعد سلطان
 المشایخ فرمود اکنون این نسخه با آن نعمتها ایثار تو کردم الغرض آن نسخه تا این
 غایت در خاندان معظم شیخ قطب الدین منور بخد مت خلت استوده ایشان ^{شاده} شیخ
 بر جاده نور الدین نور الله قلبه بنور المعرفه که بر سیرت آبا و اجداد خود میرد امیدوار است
 که قبله در لها شود موجود است و تعظیم تمام آن نسخه نگاه میدارد نکته سیدوم در بیان بعضی
 کرامات شیخ قطب الدین منور رحمة الله علیه از ثقات منقول است که در باب
 شیخ قطب الدین منور حاسراں بخد مت سلطان محمد بن تغلق انار الله بر طنه
 یا نواع سخنان مخالفت فرج بادشاه برسانیده بودند و لیکن حاکم آمدن بنود که با این
 بزرگ دین چیزی بگوید و یا بکار بره کند خواست که اول بدینا بفرید بعد به ایا
 قوت در خصوصت ایذا بکشاید بدین مقدمه فرمان دودیه بنام شیخ نویسیانید
 بدست صدر جهان مرحوم قاضی کمال الدین داد و گفت که بنی شیخ قطب
 منور بر بدو هر طریق که دانی چنان بکن که شیخ قبول کند قاضی کمال الدین صدر
 جهان مغفور درها نسبی آمد و آن فرمان را در دستار پیچیده در آستین کرده
 بخد مت شیخ بر چو خد مت شیخ شنید که صد جهان آمده است در طاق صدف
 که قدم مبارک شیخ شیوخ العالم فرید الحق الدین قدس سد سره العزیز رسیه است
 در آن مقام بنشست قاضی کمال الدین آن فرمان را پیش شیخ نهاد و از جهت
 بادشاه اخلاص محبت بسیار بنشست ایشان پیدا کرد شیخ قطب الدین منور رحمة
 علیه فرمود در آنچه سلطان ناصر الدین طرف اچه و ملتان میرفت سلطان
 غیاث الدین بلبن در آن ایام الفخاں بود فرمان دودیه بخد مت شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق الدین بر شیخ شیوخ العالم فرمود که پیران ما پنجین
 ما قبول نکرده اند غالبان اینکار بسیار بدیشان ہی چیت نکرده و نکته کرامات شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق الدین قدس سد سره العزیز شرح در قلم آمده است

نکته سیدوم
 منقول
 است

و نیز شیخ قطب الدین بن منور رحمة الله علیه قاضی کمال الدین را گفت که شما صاحب
 جهان آید و اعظم مسلمانان اگر کسی مخالفست پیران خود کند باید که او را ناصح و
 مانع باشد یعنی که ترغیب کنی قاضی کمال الدین از جواب شیخ قطب الدین بن منور
 بنایت شرم نه گشت بمغفرت تمام از پیش برخواست بخدمت سلطان محمد اول
 و عظمت کرامات شیخ منور بنوعی تقرر کرد که دل سلطان بکلی نرم شده مشفق
 و ممتنع شیخ قطب الدین بن منور مشغول بود قتل رسی آمد و سفاهت آغاز کرد و چیزی
 توقف کردن گرفت و بد آنچه او را میاد قانع نمیشد چون سفاهت او بسیار شیخ
 فرمود آن مردار که در میان مکر داری اول باره آنرا خرچ کن درین محل رسید
 جمال الدین مرید و معتقد بخدمت ایستاده بود چون این سخن از زبان سلطان
 شیخ شنید فی الحال بر آن درویش در چشید و از کمر آن نادر ویش میبند تنگهای
 ز سبیل آمد و کاتب حروف از خواجده کافور که معتقد درویشان است سماع
 کرد او را گفت که من وقتی با سه نفر دیگر در حبس بودم شاه عهد افتاده بودیم و از سر
 مال و جان برخاسته و دل از حیات عزیز برداشته و گوش بر نفس صاحب لال نهاد
 تا مگر از نفس صدمتی نخلص شویم چنانکه هر چهار کس با اتفاق از شهر و ملی شخصی را بخدمت
 قطب الدین بن منور فرستادیم و آن شخص را گفتیم که تو بخدمت آن بزرگ برد
 همیست فاتحه درخواست کن و هیچ کیفیت جسم ما که چون آن شخص بخدمت آن
 سرور صاحب لال عالم رسید بود قدم بوس فاتحه التماس کرد بعد خواندن فاتحه شیخ
 قطب الدین بن منور فرمود که ای شاں چهار کس که مجوسند سه کس از ایشان خلا
 خواهند یافت فاما چهارمی کس اگر چه برید منست از عمر او چیزی نمانده است
 بهینکه این نفس از زبان مبارک شیخ قطب الدین بن منور بیرون آمد آن شخص
 باز گشت این بشارت با رسانید بعد چند روز ما سه کس خلاص یافتیم و آن
 چهارم کس بسعادت شهادت رسید بیکمته چهارم در بیان ملاقات شیخ قطب الدین
 منور قدس سره و العزیز با سلطان محمد خلیفه انار الله برمانه از ثقات مشغول است

توضیح

توضیح

در آن ایام که سلطان محمد طرب خطه مانشی رفت و دولتی که چهار کرده از مانشی
 است نزول کرد نظام الدین نذریاری عرف تخلص الملک را که مجرم از ظلم بود و بدین
 حصار مانشی فرستاد تا کیفیت فراری و دستی حصار تفحص کرد چنانکه نزدیکانه شیخ
 قطب الدین منور رسید رسید که این خانه از آن کیست گفت از آن شیخ قطب الدین منور
 خلیفه سلطان المشایخ گفت عجب است بادشاه اینجا بیاید و این شیخ دیدن نیاورد
 الغرض چون کیفیت حصار بر سلطان آورد گفت اینجا شیخ است از خلفا سلطان
 المشایخ دیدن بادشاه ننماید است سلطان را نخوت سلطنت در کار آمد شیخ
 حسن سر برهنه که صورت جاده و تکیه بود بخدمت شیخ قطب الدین منور طلب
 فرستاد چون حسن سر برهنه نزدیکانه شیخ قطب الدین منور رسید بوازم جوانان
 خود را دورتر گذاشت خود تنها پیاده آمد و در دهلیز شیخ در گوشه سر برد و زانوسه خود
 نهاد و نشست خود را پیدانکرد چون ساعتی نیکو بگذشت خدمت شیخ منور
 بالائے بام مطبخ متصل دهلیز مشغول سخن بود چون از مشغولی فارغ شد بنور طین
 دانست که حسن سر برهنه در دهلیز نشسته است شیخ زاده نور الدین را گفت که آینه
 پیش و منتظر است بطلب بیار چون شیخ زاده در دهلیز آمد و دید که شیخ حسن
 برهنه هم بر آن هیئت نشسته است شیخ زاده گفت شمار این رگی شیخ می طلبد
 حسن سر برهنه بخدمت شیخ قطب الدین منور درآمد بعد سلام و مصافحه نشست
 و گفت که شمار سلطان طلبیده است شیخ منور فرمود که درین طلب اختیار بردست
 من هست یانه او گفت خیر مرا فرمان است که شمار را بر من شیخ فرمود و الحمد لله بافتیقا
 خودی روم بعد روم مبارک سو اهل خانه کرد و فرمود که شمار بخدا سپردم
 این سخن گفت و وصله بر کتف مبارک خود و عصا بردست گرفت پیاده روم
 شد چون حسن سر برهنه در شمار شیخ قطب الدین منور علامات اصلان حق تعالی
 مشاهده کرد و از تکلف بریا عاری دید گفت شیخ چرا پیاده میری اسپان دور
 میرود سوار شو شیخ فرمود حاجت نیست من قوت آن دارم که پیاده توانم

مقاله
 در
 تاریخ

رفت چوں این بزرگ نزدیک خطیرہ آباؤ اجداد خود رسید اور گفت چہ گوی
 زیارت کنم گفت نیکو باشد خدمت شیخ در پایان جا و پد خود رفت بعد زیارت
 عرض شد آ کہ سن از گنج شما باختیار خود بیرون نیامده ام فاما مرا سہے برند
 و چند نفر آدمی کہ بندگان خدا بندے خیر گذار شتہ ام چوں از روضہ بیرون
 آمد دید شخصے مبلغے سیم بردست کردہ ایستادہ شیخ فرمود چیست آں مرد گفت من
 نظرے کردہ بودم غرض من حاصل شد شکرانہ بخدمت شما آوردہ ام شیخ آں
 شکرانہ قبول کرد و فرمود کہ در خانہ من خرچے نداشتند برید در خانہ بر شیع الفرض
 چوں آں بزرگ در منزل پستی کہ چہار کڑہے از مانتھی است پیادہ آمد
 سلطان را از آمدن شیخ خبر شد و شیخ حسن از معاملہ آں بزرگ کہ معاینہ کردہ
 بود باز نمود آں بادشاہ از غایت تجبر و تکبر اغماض کرد پیش خود بطلب و از اجبا
 طرف دہلی روانہ چوں سلطان دہلی رسید ہیبت ملاقات شیخ را پیش
 خود بطلبید در اثنائے آنکہ شیخ پیش مے رفت شیخ سلطان السلاطین
 فیروز شاہ را خلعت ملکہ و سلطانہ کہ در آں ایام نایب باریک بود رسید
 کہ مادر ویشانیم آداب آں مجلس بادشاہاں سخن گفتن با ایشان نمیدانیم
 چنانکہ اشارت شود و چنان کردہ آید بعدہ آں بادشاہ حلیم و کریم گفت ہر کسے
 در باب شما بخدمت سلطان سخنے گفتہ کہ او بلوک و سلاطین التفات مرامات
 نے کند چوں این معنی بچندین آ خدمت را تواضع و مسامحت مخلص میاید کرد
 دریں حال کہ شیخ پیش میرفت شیخ زادہ نور الدین **بَلَّغَةُ اللّٰهِ تَعَالٰی**
مَبْلَغُ الرَّجَالِ در عقب شیخ مے رفت ہیبت و عجب ہجوم امر اولوک در گاہ
 ایں بادشاہ چنان در دل شیخ زادہ اثر کرد کہ دلش از حال بشد سبب آنکہ
 شیخ زادہ را حالت سن بود و ہیج و متے در و در گاہ با شاہاں ندیدہ بود ہمدرد
 شیخ قطب الدین منو باطن بر احوال شیخ زادہ مطلع شد سر پس کرد و فرمود کہ بابا
 نور الدین **عِظَمَةُ وَالْكَبْرِ يَا بَلَّغَةُ** شیخ زادہ مے فرمود بجزو آنکہ ایں سخن

شیخ زادہ
 نور الدین
 قطب الدین
 منو باطن
 در گاہ
 بادشاہ
 ایں
 حالت
 سن
 بود
 و
 ہیج
 و
 متے
 در
 و
 در
 گاہ
 با
 شاہاں
 ندیدہ
 بود
 ہمدرد
 شیخ
 قطب
 الدین
 منو
 باطن
 بر
 احوال
 شیخ
 زادہ
 مطلع
 شد
 سر
 پس
 کرد
 و
 فرمود
 کہ
 بابا
 نور
 الدین
 عِظَمَةُ
 وَالْكَبْرِ
 يَا
 بَلَّغَةُ
 شیخ
 زادہ
 مے
 فرمود
 بجزو
 آنکہ
 ایں
 سخن

بسبح من رسید تقویتے در باطن من ظاہر گشت اطمینانے و تہنہارے حاصل
 آمد چنانکہ اں عیبت و زعمانی دل من کجلی زائیل شد و اں امر الوملوک و زلف من
 ہموگو سپندان نمودند الغرض سلطان دانست کہ این ساعت شیخ خود آمد آنکہ
 نشسته بود بایستاد و کمال بدست گرفت خود را بگذاختن مشغول کرد تا آنکہ خدا
 شیخ قدس بسرہ العزیز در آمد چون سلطان در سیمائے شیخ علامات مردان حق
 دید تعظیم تمام پیش آمد و مصافحہ کرد و حضرت شیخ بوقت مصافحہ دست سلطان چنان
 محکم با گرفت کہ در تعلقہ اولی آن چنان ایستاد کہ اولیائے خدا کے را بہ تیغ ظلم بخدائے سبند
 از دل اعتقاد شد و گفت کہ من دیا شمار سیدم تربیت نفرمودند و بلاقات خویش
 مشرف نگردانیدند شیخ فرمود کہ اول مالشی بنگرید بعدہ درویش بجیم مالشی
 این درویش خود را درین محل نہیں بارو کہ ملاقات بادشاہاں کن در گوشہ علی گوی
 بادشاہ و کاقر اہل اسلام مشغول مے باشد معذور مے باید داشت سلطان محمد
 از صفات شیخ قطب الدین منور و تفریک کثائے ایشان کہ از تصنع عاری بود
 دل نرم و سلطان السلاطین فیروز شاہ را کہ حکم بجزئی و اخلاق خلقی موصوف
 است فرمود کہ آنچه مقصود و مطلوب شیخ است ہیچاں کنید بہدین محل خدمت
 شیخ منور رحمۃ اللہ علیہ فرمود کہ خداوند عالم مقصود من فقیر و مطلوب من کج
 جد و پادربعدہ خدمت شیخ بدولت بازگشت منقولست کہ اعظم ملک کہ معظم
 مرحوم مغفور کہ با وضاعل خلق کرم موصوف بود مے گفت کہ سلطان مے فرمود
 قبولاً مہر کہ از مشایخ روزگار بوقت مصافحہ دست من گرفته است البتہ دست او
 لرزیدہ است مگر از ان ایس بزرگ کہ بقوت دین محکم گرفته بود من دانستم ایس
 بزرگ از انہا نیست کہ حاسداں رسانیدہ انداز سیمائے او ہا بہ نہیں ہست
 کردم بعدہ بادشاہ سلطان السلاطین فیروز شاہ را و خواہر ضیاء الدین
 برنی را بخدمت شیخ منور فرستاد و یک لک تنگہ انعام فرمود شیخ منور گفت
 نفوذ باسد کہ ایس درویش یک لک تنگہ قبول کنہ چون ایشان بخدمت سلطان

منقولست

آمدند و گفتند کہ شیخ قبول فرمائیے کن فرمان شد کہ پچاہ ہزاریدہ این بزرگان
 بخد مت شیخ باز آمدند این نیز قبول نکرد بعدہ سلطان فرمود کہ اگر شیخ این
 مقدار قبول نکند خلق مرا چو گوید چوں دین باب سخن تطویل کشید و بدو ہزار
 تنکہ رسید سلطان السلاطین فیروز شاہ مولانا ضیا و الدین برین گفتند
 کہ ما کم ازین نتوانم پیش تخت فرکر دن کہ شیخ این قدر تم قبول نمیکند شیخ
 فرمود سبحان اللہ درویش را در میر کجی دانگے سیر رخن کفایت باشد او را
 ہزار ماہی کن بعدہ بر کوفع اندا با کح مخلصاں دو ہزار تنکہ ہزار جیانیہ قبول کردند
 و از ان فتوح بیشتر سے در روضہ سلطان المشایخ و در روضہ شیخ الاسلام
 قطب الدین بختیار و بعد مت شیخ نصیر الدین محمود و باقی بہر کسے دارد
 بعد چند روز با عظمت و کرامت تمام بجان ہائسی روانہ شیخ سعدی شریف
 قطعہ رقم چشم ما خواہی نہاد دیدہ در رہ سے نہم نامی روی دیدہ ہی
 و دل ہرہ تست تانہ پنداری کہ تنہا سے روی نکتہ نجوم در بیان سماع شنید
 شیخ قطب الدین منور نور اللہ قبرہ بانوار القدس عرض میدارد کاتب حروف
 محمد مبارک العلوی المدعو بامیر خور در آنجملہ در آن ایام کہ شیخ قطب الدین
 منور سلطان محمد بلا بر خود در وہلی آورد در روضہ سلطان المشایخ
 دعوت عرس شد در آن جمع شیخ قطب الدین و مولانا تمس الدین سبھے
 و شیخ نصیر الدین محمود قریں مدار و اہم حاضر بودند و انوار سعاد تھا کہ در آن
 سماع از غیب منزل سے شد کاتب حروف معاینہ کردہ عجب گریہ ذوق
 و صفائے کہ در سماع شیخ منور و قطرات آب چشم از چشم مبارک شیخ منور
 چوں مروارید بر حاسن مصطفیٰ ایشان سے غلطید و در آن محل در عین
 رقص سر مبارک بہائے حاضران مجلس گریہ کنان سے نہاد مصرع پائے
 بزرگان گرفت گریہ عشاق تو بہ و بر زبان حال این بیت سے گفت بیت
 زندہ ام من بیاد شیخ بلے جان من یاد شیخ شد آرسے و ذوق

شوق شیخ قطب الدین منو که در آن مجلس شبت کاتب حروف نالین
 غایت در دونه خود احساس کند و از آن انبساط عاشقانه می کشاید خوش
 کس که از یاد او راضی بد لها برسد این ضعیف گوید عینت خوشوقت آن
 کس که از راضی رسد + بر جان اهل عشق که مشتاق حضرت اند + دیگر
 عرض می افتد هم در آن ایام شیخ قطب الدین منو در روضه سلطنت
 المشایخ شب مشغول شد مصرع شب محرم عاشقان است شبهاش
 طلب + دراز و نیاز مانجورم و شیخ خود در میاں آورد الغرض والد کتاب
 حروف رحمة اللہ علیہ ترتیب عام کرد و بدست کاتب حروف بخدست آن
 سرور اهل محبت عارفان فرستاد و این بزرگ درون عمارت چهار درمی که متصل
 گنبد خواجہ جمال محرم است مستقبل قبله با حضوری تمام نشسته بود چو
 نظرایں بندہ پرورے مبارک اوقات دیدن شایہ حساب ولایتی که ظاهر
 از باطن عشق آمیز او حکایت میکرد زہے صفاد زہے ذوق کہ حق تعالی
 در ذات مبارک او نہادہ بود در اثنائے طعام خوردن تبسم می فرمود و بہر
 تناول می کرد و بریں بندہ می گفت کہ طعام دست پنختہ جدہ بزرگوار تو
 کہ بخیر است شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ العزیز
 بیعت داشت بسیار خورده ام مارا بر شما و شما بر حقوق بسیار است حق
 تعالی از او ختم گرداناد و بندہ از سعادت مواکلت خدمت ایشان بر
 حکم این حدیث قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من عمل
 مع محفوق فقد عقر لہ امیدوار مغفرت گشت احمد سعد علی ذلک
 منہم آن زاہد روحانی آن عابد سجانی کہ در علم تقوی و ورع و زہد
 کیتے بود و در فقہ ہر دو جلد ہدایتہ یادداشت و در علم سلوک قوت القلوب
 و احیاء العلوم تحت اللسان بود با اینہ فیضائل زاہر احمدین صاحب انصیبین عنی
 لہ نامہ سام الملایہ والدین ثنائی خلیفہ سلطان المشایخ و ذکر این بزرگ شغل

الحق تعالی
 در ذات مبارک او نہادہ بود
 در اثنائے طعام خوردن تبسم می فرمود
 و بہر تناول می کرد و بریں بندہ می گفت
 کہ طعام دست پنختہ جدہ بزرگوار تو
 کہ بخیر است شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 والدین قدس سرہ العزیز بیعت داشت بسیار
 خورده ام مارا بر شما و شما بر حقوق
 بسیار است حق تعالی از او ختم گرداناد
 و بندہ از سعادت مواکلت خدمت ایشان بر
 حکم این حدیث قال رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم من عمل مع محفوق
 فقد عقر لہ امیدوار مغفرت گشت احمد
 سعد علی ذلک منہم آن زاہد روحانی
 آن عابد سجانی کہ در علم تقوی و ورع
 و زہد کیتے بود و در فقہ ہر دو جلد
 ہدایتہ یادداشت و در علم سلوک قوت
 القلوب و احیاء العلوم تحت اللسان
 بود با اینہ فیضائل زاہر احمدین
 صاحب انصیبین عنی لہ نامہ سام
 الملایہ والدین ثنائی خلیفہ سلطان
 المشایخ و ذکر این بزرگ شغل

بر سر تکیه است تکیه اول در میان عظمت او و محبت هائے سلطان المشایخ
 در باب او سبحان الله صورت بد و موع بود و طریقه او طریقه سلف معامله او معامله
 صحابه رضوان الله علیهم جمعین این بزرگ میان یاران اعلیٰ مشهور بود و سلطان
 المشایخ فرموده در باب او که شهر و ملی در حمایت اوست روزگاری بزرگ در راه
 میرفت مصلیٰ از دوش مبارک او افتاد و خدمت مولانا را از غایت شغل باطن ازین حال
 خنجر چور تیر بری راه برفت شخصی از عقب او از داد که شیخ مصلیٰ دشما افتاده است
 چند کت شیخ شیخ آواز داد چون خدمت لانا خود را شیخ نمیدانست این نام را
 بخود راه نداد تا آنکه آواز دهنده مصلیٰ از زمین برداشت دنبال مولانا دیده
 خدمت مولانا را دریافت و گفت که شمار این کت آواز دادم که شیخ مصلیٰ خود را
 بستان شما شنیدید فرمود که اے عزیز من شیخ نه ام و خود را در این مرتبه نمیدانم
 الغرض بدینجای بزرگ را ازین نام شهرت احترام بود و منقول است در آنچه
 این بزرگ از زیارت خانه کعبه گزارشت درین دیار روز جمعه بود در مسجد
 کیلو کهری آمد و در او اهل سلطان المشایخ را سهود بود که بعد از نماز با مداد و سبزه
 جمعه کیلو کهری میفتند و مشغول میشدند و در کیلو کهری خانه بجهت قیلوله
 و وضو ساختن سلطان المشایخ بغایت موصفا و مختصر ساخته بود و در الغرض
 خدمت مولانا بوقت چاشت رسید با خود راست گرفت که این نماز در گوشه مسجد
 مخفی بنشینم بعد از نماز قدموس سلطان المشایخ حاصل کنم خدمت مولانا بچنان
 کرد سلطان المشایخ را بنویس باطن معلوم شد خواجه ابو بکر مصلیٰ دار فرمود که برو
 مولانا حسام الدین میں ساعت از خانه کعبه رسیده او درین مسجد بگوشه
 نشسته بطلب بیار چون خواجه ابو بکر مصلیٰ دار در گوشه هائے مسجدی طلب گرفت
 در گوشه نشسته مشغول یافت گفت شما سلطان المشایخ مے طلبیت
 مولانا در حیرت شد که من خود را مخفی شدم ام فاما چون سلطان المشایخ مکاشفت
 عالم است مخفی نتوان ماند الغرض خدمت مولانا سعادت قدم بوس حاصل کرد

تاریخ

در یک دست مبارک او قدر سے کچھری در یک دستار چہ کردہ و در دوم دست تقدیر
 بہیزم با خود گفتند اینک طریقہ سلف اینک مسلمان فی صرف الغرض یکدیگر ملاقات
 کردند مولانا شمس الدین سیکھے التماس کرد کہ میں بہیزم بدست من فریاد لانا علاؤ اللہ
 نبلی گفت کہ میں دستار چہ کچھری بمن نہایت منزل گاہ شمار برسانم و ازین سعادت بہر
 گیرم خدمت مولانا حسام الدین فرمودند کہ شما مجر داید و تعلقے نہارید فاما من شرح
 قبول کردہ ام بار کشتی حق من بہت خدمت مولانا درون خانہ رفت کچھری و بہیزم رہتا
 و بہ بختن فرمود و بویا کہ نہ بہت گرفتہ بیرون آمد و این بزرگان گاہ گفت کہ نشینید
 خود ہم نشست بعدہ مولانا شمس الدین سیکھے یک میسر پیش آورد و مولانا
 علاؤ الدین یک تنگہ نقرہ بعدہ بکامایات مشایخ و ماثر سلف مشغول گشتند ہم
 و اثنائے این حال وقت چاشت رسید تاج چاشت مشغول شد ند بعد ادا
 چاشت خدمت مولانا حسام الدین اس کچھری در صحنے مختصر کردہ و بر آں قدر سے
 رخصت نہادہ و طریق درویشاں پیش آں عزیزاں آورد چون کچھری خورد شدہ بوقت
 برخاستن خدمت مولانا حسام الدین تنگہ نقرہ کہ خدمت مولانا علاؤ الدین
 آوردہ بود پیش مولانا شمس الدین سیکھے نہاد و اس میسر کہ مولانا شمس الدین آورد
 بود پیش مولانا علاؤ الدین نبلی آوردہ و معذرت کردہ چون این بزرگان بخدمت
 سلطان المشایخ آمدند سلطان المشایخ کیفیت زیارت ملاقات یاران شہر
 پرسیدن گرفت این عزیزاں عرض دادے کردند چون ذکر ملاقات مولانا حسام الدین
 کردند سلطان المشایخ بسمع رضائے شنیدند و آب و چشم مبارک مے گردانیدند
 دریں میاں سلطان المشایخ اقبال خادم را طلبید فرمود کہ برو چیزے سیم
 بیار اقبال مبلغے تنگہ آورد و فرمود کہ برو جامہ ہم بیار جامہ نیز آورد بعدہ مصلحت
 کہ بر آں خود نشینے بود آں مصلحتے نیز نزدیک آں سیم نہادہ و خواہد رضی را کہ یک
 آنحضرت بود و در رعیت مشہنی بر باد سبقت کردے طلب مودد گفت کہ اس مصلحتے
 و جامہ سیم بر مولانا حسام الدین بیرو برساں چون خواہد رضی اس نعمت

سطح

دینست
پیشتر
میں

نکتہ پوری
منقولست

بسیار

بیکراں و خلعت فزاواں بخدمت مولانا آور و خدمت مولانا حسام الدین پر رسید
 کہ این مرحمت رحق من از کجاست کہ این محل ندامت خواہ رضی گفت من نمیدانم
 و ما علی التسنو ل الالبلاغ مولانا گفت آن زمانکہ سلطان المشایخ
 این مرحمت مے فرمود بخیرت سلطان المشایخ کیاں بودند خواہ رضی
 گفت مولانا شمس الدین بچھے و مولانا علاؤ الدین نیلی و عزیزانے دیگر
 خدمت مولانا دانست کہ ایشان چیزے گفتہ اند خدمت خواہ رضی را گفت
 این عزیزان برائے تجسس حال درویشاں مے آیند چرا شاید کہ این بزرگاں
 تجسس حال فقیراں کنند الغرض چون خدمت مولانا حسام الدین بر بہنو خود
 بخدمت سلطان المشایخ آمد با این عزیزاں ملاقات کرد خدمت مولانا فرمود
 کہ شما چہ کردید من کہ رام کس با تم کہ ذکر من بخدمت سلطان المشایخ کنید مارا فرما
 است کہ در ترحال یکدیگر کو تسم ہزار ہجو من بندہ این گاہ اند کہ ہیج کسے از حال
 ایشان معلوم ندارد و آنکہ سلطان المشایخ مکاشف عالم است آں حکے
 دیگر است شیخ سعدی خوش گوید بیت تاجہ مرغم کم حکایت پیش عنقا کردہ اند
 تاجہ مرغم کم سخن پیش سلیمان کردہ اند الغرض این بزرگاں خدمت مولانا
 جواب گفتن چون از خدمت شما باز گشتیم بخدمت سلطان المشایخ آمدم
 فرمود شما کیاں را دیدید و ملاقات چگونہ بود ما تو استیم کہ چیزے از کیفیت ملاقات
 عزیزاں پنہاں داریم بضرورت گفتہ شد معذور دارید نکتہ سلیموم در بیان خلافت
 یافتن مولانا حسام الدین ملتانی از حضرت سلطان المشایخ نظام الحق
 والدین قدس سرہ از ثقات منقولست دوم روز آنکہ شیخ نصیر الدین
 محمود شیخ قطب الدین منو قدس سرہ ہما العزیز خلافت یافتند مولانا حسام الدین
 را بخدمت سلطان المشایخ طاب شب چون خدمت مولانا حاضر شد مے فرمود کہ از
 غایت ہبایت و عظمت سلطان المشایخ حوٹے از وجود من رواں شوں غلا
 و خلعت خاص و نظر مبارک سلطان المشایخ بمن دادند دریں محل عرض شد

کردم که مخدوم عالمیاں در حق این بیچاره شفقت فرمود و این بنده را بدولت خلافت
 خود رسانیده وصیت چسیت بنده بچند سلطان المشایخ مبارک خود از استین
 مبارک خود بیرون آورد و بعد با انگشت شهادت جانب لانا اشارت کرد که ترک
 دنیا ترک دنیا ترک دنیا و فرمود در کثرت مریدان نکوشی بعد مولانا باز عرض داد
 که اگر فرماں شود در شهر بنام بر سر آب روان سکونت کنم زیرا چه در شهر آب چاه
 باست بدان وضو ساختن لاسانے شود فرماں شد که هم در شهر باش کن کلحد
 مِنَ النَّاسِ نَفْسٌ حُوفًا زِمَقَانِ اسوده ترا بجنابند و در محل دارد که اوقات
 ترا متفرق گرداند هر کینه چو از شهر بیرون آئی و بر سر آب سکونت کنی غریب
 و شهری بنشان بر تو برسد که فلان درویش در فلاں جائے نشست کرده
 است و فراحم وقت تو شوند و در آب چاه یا اختلاف عملاست و در باب شرعاً
 و سنیست و دیگر عرض داشت کرد که برسن قتی فتوح میرسد چیزے نصیب
 نے کنم و چیزے از برائے آیند گانے دام و وقتے چند روزے گذرد که چیزے میرسد
 و فرزند ان فراحت نمایند و آینه محوم میرود درین محل قرض کنم سلطان
 المشایخ فرمود آنکه قرض کنی از دو حال بیرون نیست یا برائے خود یا برائے
 آینه و آینه بر دو نوع است یا مسافر است که از دور دست میرسد و یا هم از
 شهر است که بدین کس آمد و شد دارد آنکه مسافر است اگر سبیلے به نیت او قرض
 کنی شاید زیرا چه مسافر معذور نخواهد داشت آنکه آمد و شد برین کس دارد بر
 او تکلف حاجت نیست هر چه هست هر که هست آنکه برائے خود قرض کنی
 اگر تو فتوح خواهد رسید فرج خواهی کرد و اگر چیزے نخواهد بود قرض خواهد کرد
 در هر دو حال مراد حاصل خواهد شد پس درویشے بر خواهی کرد درویش آن شد
 که اگر چیزے موجود دارد فرج کند و الا صبر کند بر نامرادی بسازد و خود را و تدبیر
 نماند از بعد فرمود درویش را هر دوسے نماید بود هر دوسے بر دو نوع است صورت
 و معنوی اما صوری آن درویشانند که در بدر میگردند چیزے میخواهند اما معنوی آن

بچه از غریب است

در ویشانند که در کنج خانه بخند و مشغول باشند و در خاطر بگذرانند که از زید و عمر ما
 چیست خواهد رسید در کھوی بوازه در کھوی مست زیرا چه هر در کھوی چنانچه
 هست نماید تا هر در کھوی ظاهر خود را بطریق مشغولان حق نماید و بلان
 دید و مگر در بعضی زمانه که کس را این معامله باشد باز ایم بر سر حرم منقولست
 که وقت قاضی محی الدین کاشانی رحمة اللہ علیہ بخدمت سلطان المشایخ
 آمد عرض داشت که در خواب دیده است که سلطان المشایخ سوار شده
 است و دوازده یار برابر بخندوم سوارند جلے میزند یکے از ایشان مولانا
 حسام الدین ملتانی است سلطان المشایخ فرمود یکے بود از مردان
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق الدین قدس اللہ بترہ العزیز در خواب دید که شیخ
 شیوخ العالم در کشتی باشش یار سوار است یکے از ایشان این ضعیف بود عرض
 میارود کاتب طرف بر آن جمله پس گراسته بزرگ است خدمت لانا حسام الدین
 را که سلطان المشایخ نظیر خویش در حکایت او آورد و وقت مولانا حسام الدین
 بخدمت سلطان المشایخ عرض داشت که بخندوم خلق گراست مے طلب فرماں شد
 الکرامۃ علی الیستقامت علی بابا لغیب تو در کار خویش مستقیم باش
 گراست چند طلبی آخر الامر در آن سال که خلق شهر را در و یو گویم روانے کردند
 خدمت مولانا در گجرات رفت و هماغجا بر حمت فتح میوست خاک پاک
 امروز حاجت روا خلق آن دیار است رحمة اللہ علیہ منہم آل عالم ربانی
 آل عاشق سبحانی که بوفور علم و لطافت طبع و شدت مجاہدہ و ذوق مشاہدہ و در
 نہایت ترک تجرید و کثرت گریہ میان یاران اعلیٰ مشہور و مذکور بود و عینی مولانا
 فخر الملتہ والدین زرداری قدس اللہ سرہ العزیز و این خلیفہ سلطان المشایخ
 بود سبحان اللہ سبحان اللہ کوی این بزرگ مجتہم از عشق بود هر که در سہائے او
 نظر کرے تحقیق دانستے که این بزرگ از واصلان در گاہ حق تعالیٰ او ذکر
 این بزرگ شمل بر شش نکتہ است نکتہ اول در بیان ارادت آوردن مولانا

منقولست

سلط
گراست
استقامت
است
دوازده
نکتہ اول

نکتہ اول

فخر الدین زراعی بحضرت سلطان المشایخ نظام الحق والدين قدس الله
 سره العزیز بقدرت شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ سماع است کہ میں فرمود
 در آنچه میں در شہر تعلیم نے کردم در مجلس مولانا فخر الدین ہانسوی رحمۃ اللہ علیہ
 حاضر نے شام در آن مجلس مولانا فخر الدین زراعی ہامیران بوجہ کوشاں حضرت
 فخر الدین ہانسوی رحمۃ اللہ علیہ ہدایہ فقہ نے خواندند و در آن مجلس
 نیز طبع و سخاوت تراشاں ہر دو متعلقے نبود و در آن مجلس ہر بار کہ ذکر سلطان
 المشایخ بیفتا دے ایشاں طریقہ اہل تعصب کرنے کردند و مساحت شوا
 آمدے ہوں نے گفتہ میں سخنان تا غایت نے گوئی کہ آن یاد شاہ اہل دین
 رانندیدہ آید الغرض روزے ایشاں زراعیں آوردم کہ بخدست سلطان
 المشایخ بیابین ایشاں بدیں رضا دادند چون میں ایشاں بخدست سلطان
 المشایخ بیوستم بعد مہم ہوں ششم سلطان المشایخ فرمود کہ شما کجا میسید
 گفتند در شہر بعدہ فرمود کہ تعلم کجا نے کنید گفتند بخدست مولانا فخر الدین ہانسوی
 باز رسید کہ چہ بحث نے کنید گفتند ہدایہ بعدہ فرمود سبق کجا رسیدہ است
 فخر الدین نزدیک من نشستہ بود بیشتر شدہ نشست آن محل سبق را
 تقرر کرد و شبہہ کہ در آن سبق مانده بود ایراد کرد و اشکاف آن از سلطان
 المشایخ التماس نمود سلطان المشایخ از کمال تجریر طریقہ دانشمنان
 در جواب شروع کرد سلطان المشایخ تقریر نے کرد از غایت لطافت تقریر
 سلطان المشایخ مولانا فخر الدین در حیرت افتادہ و پستہ شتتا
 نزدیک من رسیدہ سر و گوش من کرد و گفت من بیخوابم ہیں ساعت کلاہ
 ارادت بستام سلطان المشایخ فرمود کہ مولانا چہ میگوید بندگی شیخ نصیر الدین
 مجھ سے فرمود کہ من عرض نہ کرتا کہ التماس کلاہ ارادت کن سلطان المشایخ
 بیستم فرمود و ارشاد کرد کہ در مجلس دیگر خواہم داد باز مولانا فخر الدین مرا گفت سلطان
 المشایخ دریں مجلس کلاہ ارادت نہدہن خود را ہلاک کنم چون من این سخن بسمع

حضرت سلطان المشایخ رسانیدم سلطان المشایخ فرمود که نیکو باشد همان
 زمان مولانا فخر الدین زرداری و امیرن بوکیش هر دو کلاه ارادت پوشیده
 سر فراز شدند و مولانا فخر الدین مخلوق شد و از زمره دانشمندان قال قویل
 ایشان بیرون آمدند در حلقه درویشان بآرزوئی حال ایشان درآمد و کاقد
 و کتاب خود تمام بیارای بخشید و غرور دانشمندی و طلب جاه منزلت از سر دور کرد
 امیر خسرو خوش گوید میت بود ز عقل پیش ازین باد غرور بر سرم پیش در
 خاک شد آنهم که کلاهیم و از آن روز باز که این بزرگ وارد مسکن گان سلطان
 المشایخ منسلک شد بم در غیای پور ساکن گشت پیچوقت نماز در جماعت خان
 برابر سلطان المشایخ میگذازد و در محل صاحب بندت سلطان المشایخ
 میرفت از آن مجلس حانیان روح مطهر او پرورش میدیافت و مستحق آن
 مجلس باز می گشت پیش سخاۃ سلطان المشایخ خانه گرفت همانجا بود
 تا که باز محل نشو که بدان سعادت بر شیخ سعدی خوش گوید مصرع خوش آن
 صحر که نشود خاک آستانه تو تا این غایت که سلطان المشایخ در صد رحیات
 بود سر از آستانه دو نکر داین ضعیف گوید میت عشق آن را مسلم است آجان
 گویند سر بر آستانه دوست + امیر حسن خوش گوید میت اگر قریب تو پیوسته
 حسن چه ماند برین + تو آبروئی او را بگو که خاک در آتین + چون سلطان
 المشایخ بصد جنت خرامید و در مقعد صدق قرار گرفت خدمت مولانا را
 آرام و قرار نماند چند گاه بر سر ک آب چون در محله که کوشک سلطان اشک
 فیروز شاه عمارت شده است شهر فیروز آباد گشته زب انرقدم مبارک او
 امروز از برکت قدم آن بزرگ دین آنجا کوشک بادشاه شد و شهره معظم آباد
 آن گشته و چند گاه در لونی مقام گرفت و چند گاه بر سر حوض خاص علای بود
 بیشتر حال در سفر بود و زیارت شیخ الاسلام معین الدین حسن سنجری قدس
 الله سره الغیر در اجمیر متا بعد از زیارت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین

قدس سره العزیز را جو و سن رفت الغرض حق تعالی را در معراجا و کوه با و
 غار با عبادت کرده چنانکه کسی بر آن مطلع نشود و عمر غیر بخت پیر و عشق پیر گذشت
 شیخ سعیدی خوش گویمیت بکنج غار سے عزت گزیم ز جبهه فوق پر کاران طیف
 جہاں یار غار سن شاہ چهل این بزرگ ز برکت نظر سلطان المشائخ و عام
 قبول عظیم یافت ہر کرانظر بروئے مبارک و افتادست سر زمین ہما دے و اسحیت
 مولانا شدے رحمت اللہ علیہ مکتبہ دوم در بیان مجاہدہ مولانا فخر الدین زرادی
 و مشغولی باطن رحمت اللہ علیہ عرض مبارک کاتب صروف برانکجا بعد نقل سلطان
 المشائخ خدمت مولانا رحمت اللہ علیہ در بند بستالہ کہ میان کوه است و برکن
 بند مسجدیست در آن مسجد مشغول شد و در آن محل کہ بند است از جهت حر
 ہر کس سکونت نتواند کرد و خوف شیر و گرگ ہم باشند و کوه کما تفریاد دیگر کہ بر
 خدمت مولانا بود و چون دستہ روز پیزید پیدا شدہ آئیہ فرار خواندند و مولانا
 فخر الدین را ہانجا داشتند خواہد حکیم ستانی گویمیت ای بلانا زمین
 شمرد اورا چون یلا دید سپرد اورا چوں والد کاتب صروف را رحمت اللہ علیہ
 ازین حال خبر شد تیر طعام کرد و اسباب طعام دیگر ہم برداشت با چند یا عزیز
 کہ بخیرت مولانا حق اخلاص شاگردی داشتند چنانکہ مولانا استادان کن الملائکۃ
 والدین اندی مولانا سراج الدین عثمان کہ ذکر او در میان خلقا سلطان
 المشائخ خواہد آمد مولانا ناصر الدین برادر مولانا کن الدین مذکور و عبد اللہ
 کولی کاتب سلطان المشائخ و کاتب صروف کہ کوک این عزیزاں بود
 بخیرت مولانا فخر الدین در پستاناہ رفتند دیدند کہ آن بادشاہ فقر و غنا
 جہاد کہ در میان ناؤدان بند کہ مقام شیراں و اثر در آن است پوست با
 ماراں آویزاں در آن مقام با ہیبت بے التفات مستقبل قبلہ مشغول شوی
 است و ہشت روز گذشتہ کہ خدمت مولانا بوقت افطار طعامی خوردہ بود
 بہرچ ضعف و ملالے و ذات مبارک او طابہر شدہ روح مجرد گشتہ و بیاباں و کوه

بجہت

بجمال خویش روشن و منور گردانیده و عمل برین ششوی خواجہ حکیمت‌های که بزبان فشان
سلطان المشایخ گذشته است کرده ششوی

دشت و کسار گیر همچو وحوش خانه کال از برائے قوت کنند قوت عیسای چون آسمان سازند	خانان را با ماں بگریه و موش مور و زنبور و عنکبوت کنند همه بر آن جاش خانه بردارند
---	--

چو یاران بخدمت آن عاشق صادق رسیدند خدمت مولانا بداران خوش شد و در
این یاران عزیز را تقیعت شمر و دیگر کی را اندازہ آنکس معذرتے کرد و فرمود که شما
خود را چندین خدمت چو را دید و انکم شمارا از یاران من کسے خبر کرد بعدہ فرمود بجان
یکے موافقت تعاون کرو و دوم سر کشف کنند فاما سعادت ملاقات کروزی بود
حق نمانے این سبب بیاد کرد و العرض بن بزرگ در کار مجاہدہ سخت کوشیدہ بود بر
خویش میں سعادت الحکم گرفت کاتب حروف از ایام صغیر تا حد بلوغ در خدمت میں
بزرگ بسیار بود و ہر وقت کہ این بندہ در خلا بخدمت میں بزرگ مدے دیدے
مستقبل قبل نشسته و سر برد و زانوئے مبارک نہادہ مشغول باطن گشتہ کرات
مثل این معنی مشاہدہ شدہ بعد نقل سلطان المشایخ صوام دوام بر گرفت تا اس
غایت کہ در صدر حیات بود و پیچوجہ روزا فطار نکرد و خدمت شیخ تصیر الین محمود
رحمۃ اللہ علیہ فرمود آنچه مارا در ترقی مقامات در یکا ہ و دو ماہ دست دادے
خدمت مولانا فخر الدین زرا دی را در یک ساعت بدست آمدے رحمۃ اللہ علیہ
نکتہ سیوم در بیان علم و عمر مولانا فخر الدین زرا دی رحمۃ اللہ علیہ عرض میدارے
کاتب حروف بر آنجمل کہ در حیات سلطان المشایخ و انشمن سے بغدادی
مالکی مذہب عنیات پور رسید و پیش از آنکہ در شہر و راید خوابید گوئے فرشته
طبقے ہستی در دست کردہ و بر آن حکہ سبز انداختہ از آسمان فرو وے آید آن
و انشمن پرسید کہ درین طبق چیست آن فرشته گفت کہ این علم من لدنی است
مرا فرمان خداست کہ بہر مودر سینہ مصفاے مولانا فخر الدین زرا دی بریزم

نکتہ سیوم

باز این دانشمند پرسید که این مولانا فخر الدین زراذی کیست آن فرشته گفت
 دانشمند است مجرد از عملیات از میدان شیخ نظام الدین است چون آن دانشمند
 این خواب دید شهر زلفت هم در غیابش یو بخندت سلطان المشایخ آمد و این
 خواب تقریر کرد و التماس کرد که من میخواهم که مولانا فخر الدین زراذی را به بنیم
 سلطان المشایخ فرمود که او در جماعت خانه خوابد بود و یاد در خانه سیدان مراد
 ازین سیدان الدوحان کاتب حروف بود خدمت مولانا را ایشان سخت محبت
 العزیز حج آن دانشمند در جماعت خانه آمد پرسید که اینجا مولانا فخر الدین زراذی
 کیست حاضران اشارت بخندت مولانا فخر الدین کردند و جوابی نماند بلند بالا
 سپید پوست خوب صورت در غایت ملاحظت شیخ سعدی خوش گوید بیت
 اے صورت ز کوهر معنی خزینه ما را ز در عشق تو در دل دغینه در و رونه
 مبارک او از غایت صفای چو آفتاب مشو در کنج جماعت غنله مشغول بحق نشسته این
 دانشمند بخندت و آمد بنشست حکایت خواب تقریر کرد خدمت مولانا فخر الدین
 زراذی تبسم کرد و فرمود که چندین کس از فخر الدین زراذی نام در سلک کاتبان
 این حضرت منسلک اند تا که نام فخر الدین زراذی خواهد بود و نسخه مجمع البحرین
 در فقه که تصنیف بس عجیب است و تصریف مالکی که مختصر ترازاں در کثرت معانی در غایت
 لطافت نسخه زسیه است اول آن دانشمند آورده و پیا نکرده این هر دو نسخه
 غریب در نظر مبارک مولانا فخر الدین آورد و ذکر تصریف مالکی کردن گرفت
 که قواعد و مقدمات تصریف نبوغ کرد آورده است که حل مشکلات او دشوار است
 و در آن ایام این هر دو کتاب شرح زسیه خدمت مولانا فخر الدین زراذی
 رحمة الله علیه نسخه تصریف مالکی از دست و بعد او کما ز غفقت ساخته مطالعه
 کرد و تمامی قیود و ضمایر و مشکلات آن نسخه را بقلم مبارک در زیر هر کلمه قید کرد و آن
 مشکل حل گردانید چون روزی در آن نسخه راست کرده بدست آن دانشمند
 داد و نسخه مجمع البحرین پیش از آنکه در شهر شایع شود خدمت مولانا کتب الدین

اندر تہی رہیں گت چون دانشمن رتخر خدمت مولانا رامعائینہ کرو گت اجمہر سہ کہ خواہا
 سن راست نہ کہ ایچیں قوت در علم کے را باشد کہ سینہ او علم من لڈنی است آراستہ
 باشد بعدہ کہ خدمت مولانا میں ہر دو سوسو غریبایے شرح سبق گت و خواہ
 و لطایف آں را بیرون کہ در آنکا د میان علما شہرا میں دو کتابے نظیر مشہور شدہ
 و ہمدراں ایکم و الکا تب حروف رحمة اللہ علیہ نزدیکانہ سلطان المشایخ
 بکرا یہ سہتہ ہر دو درس ساختہ و متعلماں خوب طبع را جمع گردانیدہ تا کتاب حضرت
 چیزے بخواند خدمت مولانا فخر الدین بعد اداے چاشت در آن مجلس حاضر میشد
 و مولانا کن الدین الذہبی را سبق ہدایہ مے گت روزے آں عالم ربانی مولانا
 کمال الدین سامانی کہ از مشاہیر علمائے شہر بود بدین سلطان المشایخ
 آما چون از خدمت سلطان المشایخ باز گشت بدین طر اتحادیکہ بخدیومت مولانا فخر الدین
 داشت دریں مجلس حاضر شد و خدمت مولانا فخر الدین سبق ہدایہ مے گت چون
 خدمت مولانا کمال الدین را دید احادیث تمسکات ہدایہ ترک دادہ احادیث
 صحیحین تمسکے آور و خدمت مولانا کمال الدین فرمود کہ شما احادیث تمسکات
 ہدایہ ترک دادہ احادیث دیگر تمسک مے آریہ خدمت مولانا فرمود آرسے اگر شمارا
 خلجانے باشد بغیر ما یچیزوں بتقریر دلکث تمسکات حکم مے آور و خدمت مولانا
 کمال الدین الصافہا میداد تحسین مے کرد و از خدمت مولانا کمال الدین
 سامانی روایت گت کہ مے فرمود در آنچه بحث سماع شد چنانکہ در کتبہ حضرت سماع
 تقریر افتادہ آدر آن حضرت مولانا فخر الدین رحمۃ اللہ علیہ را شانے ببحث روئے
 مبارک بجانب علمائے شہر کرد و این سخن گت کہ شما از دو جنسہ یک جنسہ گیرید
 اگر جنسہ حرمت گیرید حل ثابت گتم و اگر جنسہ حل گیرید حرمت ثابت گتم خدمت مولانا
 کمال الدین میں حکایت مے فرمود مے گت نہ مے و فور علم کہ در آچنجاں حضرت
 انجینیں معوی کن روا ازاہنا بود کہ بقوت علم و تقوی تو انتے کہ مدعا مے خود
 ثابت کن و عجیب جتے بود کہ خدمت مولانا فخر الدین از رادی در بحث مسامت

کردی اگر چه پیشینه علامه عصر بودی تا او را ملزم نکردی نماز در روز جماعت
 سلطان المشایخ بعد از آنماز پیشین مع لانا وجهیه الدین پابلی که ذکر او میان
 یاران این تحریر یافته است نشسته بود و مولانا فخر الدین نیز حاضر میان این
 دو بزرگ و در علم اصول فقه در بزودی سخن افتاده و آن به بحث دراز کشیده شد
 مولانا وجهیه الدین پابلی تقریر مقدمات می کرد و مولانا فخر الدین بکونت
 و سخن عبارت مقدمات بر آن زیادت میکرد تا که بحث بحدی رسید که کشید که خدمت
 مولانا وجهیه الدین در غرضش و در شنیدنش و خدمت مولانا فخر الدین را
 گریه مستولی شد و جواب مشغول نکشت چون خدمت مولانا وجهیه الدین از تشنجه باز
 ماند خدمت مولانا فخر الدین هم در مجلس صفائی درویشانه کرد و برخاستند
 هم در آن ایام روزی شیخ نصیر الدین محمود قدس سره العزیز در مجلس
 که خدمت مولانا فخر الدین مولانا نصیر الدین محمود را گفت و اشارت نمائید
 کتاب حروف کرد که این خوردک در تعلیلات بغایت هشیار است چینه از
 چه رسید خدمت شیخ نصیر الدین محمود بنده را پرسید که بحسب اصل چه بود چون
 بنده تعلیل این کلی گفت خدمت شیخ محمود برین زیادت کرد که بدان علتی که او
 در بحسب قاطع شد در آخر اجب بخوبی علت نبود چرا او اوستا قاطع بنده گفت بر آن
 اطردا باریا آن جوابی که بنده گفت خدمت مولانا فخر الدین رحمة الله علیه
 بغایت خوش شد و بانشرح باطن دستار چه جا کلی با مسواک که بردست مبارک
 داشت بجان بنده انداخت مقصود این تقریر آنست که این بنده در نظر سعادت
 بخش این دو بزرگ خلعت یافت و تحسین مشرف شد الغرض چون خدمت مع لانا
 فخر الدین از سبق فارغ شد یک بیت از قصیده سبعیات بنده را بگفتی و
 تعلیلات پرسید و همین وصیت کردی که در کار لفظ بکوش که اصل این است
 هم از اینجا علوم دیگر با ساقی خواهی کشاد و خدمت مولانا فخر الدین مرتبه اجتهاد
 داشت و در رساله در اباحت سماع تقریر خاص نوشته است و مقدمات اباحت

اگل برتو اعدا اصول فقہ تمام کردہ کمال علم و تجرود ازا آنجا تحقیق می شود و فضائل دیگر از
 گریہ جگر سوز و ذوق زرونہ و صفائے ظاہر و باطن او چندانست کہ قلم از رقم آں عاجز
 آید شیخ سعیدی خوش گوید بیعت سعیدی کہ داد حسن ہمہ نیکو اں بداد + عاجز بماند تو
 زبان فصاحتش و اگر وقتے خدمت مولانا فخر الدین رحمۃ اللہ علیہ بایاں تماشائے
 زراعت باغ و کوہ و صحرایوں آمدے کاتب حروف نیز برابر این بزرگان
 بود بحق خلق علیہم و علامت است بعینتی و اند سال ذوق آں مجلس سوز و نہ خود حسا
 مے کنم امیر خسرو گوید بیعت مرا باز آں طریق ساقی خود یاد مے آید غم دیرینہ باہم
 و دل ناساد مے آید و این بندہ بر یاد آں بزرگان بطفیل سلطان المشایخ
 زندہ مے ماند شیخ سعیدی خوش گوید بیعت جان من زندہ بتا شیر موائے
 و گراست + ساز واری نکند آب و موائے دگر م + نکتہ چہارم در بیان شنیدن
 سماع خدمت مولانا فخر الدین زراعی و گریہ جگر سوز او و حالے کہ خدمت ایشان
 را در سماع بود رحمۃ اللہ علیہ عرض میدارد کاتب حروف بر آنجا شبے بر سر حوض خاص
 علمای سماع شد در آں مجلس مولانا حسام الدین ملتانی خلیفہ سلطان المشایخ
 حاضر بود و قوالان خوش گو و غرنجوانان خوش الحان موجود چون سماع آغاز
 شد خدمت مولانا فخر الدین را سماع بگرفت و در گریہ چنان مغلوب شد کہ دم مبارک
 ایشان بتہ مے شد مصراع گریہ شد در گلوں سوتہ شد او از راہ چوں عزیزان
 مجلس قصص بخواستند بندہ در سیمائے مولانا فخر الدین میدید کہ زرد شدہ بو
 و آب از چشم مبارک او چوں جو مے آب رواں گشتہ بزرگے خوش گوید بیعت
 چشم تا آب رواں کرد چہ چارہ آترا + کہ بخیلہ متوال آب رواں گرد آورد +
 و بر سر دوز انگشت پاید قصص مے جست خدمت مولانا حسام الدین ملتانی
 را معاینہ کردم از مقام صد کہ آنجا ایستادہ بود و مقابل مطربان بچہت قصص منہید
 رہت پیش مطربان آمد و استماع بیت کرد باز چہناں راست باز گشت در مقام
 خود آمد و بایستاد و ذوق سماع این ہر دو بزرگ در جملہ حاضران مجلس اثر کردہ بو

پیشانی

و نیز شبی بر سر حوض سلطان در دولت آبا و که خدمت مولانا انجام فرود آمد
 چند گاه سکونت کرده سماع بود رسید خاموش عم کاتب حروف یاراں و غزیراں
 در آن مجلس حاضر و مجلس منع کور مسعود و بحر خواں غزلے از امیر خیر و بنایت مرق
 خواند چون بدین دو بیت رسید قطعه تو باد شاه بتانے و خواستم اینست که
 شغل منے نهی بردت مرا باشد و ندانم این دل گمراه را که فتوی داد که بت
 پرستی در عاشقی روا باشد و خدمت مولانا فخر الدین را این دو بیت سخت
 گرفت که چو پیمان مستولے شد که نزدیک ملک کشی از غایت گریه زیر پلکهای
 چشم مبارک او سخی شده بود و بغایت سریع البکاب بود و میان یاران اعلی
 بیچ کس این چنین گریه نداشت که خدمت ایشان را بود علیه الرحمة والغفران
 بلکه تو خیم در میان ملاقات مولانا فخر الدین ززادی قدس سره العزیز با
 سلطان محمد بن تغلق انا را الله برانه عرض می دارد کاتب حروف بر آنجلس
 و در آن ایام که سلطان محمد تغلق خلیف شہر دہلی در دیو گریه روان کرد و بخواب
 در آن ایام ملک ترک تان و خراسان ضبط کند و آل چنگیز خان را
 در اندازد و تمامی صدور و اکابر شہر دہلی و اطراف که در شہر جمع شده بودند
 فرمود تا حاضر آیند و بارگاہ ہائے بزرگ گفتند و در زیر آن منبر نهند تا باران
 منبر خود بر آید و خلق را در جہاد کفار تحریص کند الغرض ہمدراں روز خدمت
 مولانا فخر الدین و مولانا شمس الدین سجیے و شیخ نصیر الدین محمود راں طلب
 فرمود خدمت شیخ قطب الدین دیر کہ کیے از میدان خوب عتقا سلطان
 المشایخ بود و عیاشی جمال ولایت پیوستہ و شاگرد مولانا فخر الملتہ والدین
 ززادی خواست کہ مولانا فخر الدین را پیش از آنکہ دیگر عزیزاں میانند پیش
 برود خدمت مولانا را مطلوب نبود کہ با سلطان ملاقات کند بلکه کرات می
 گفت کہ من سر خود پیش میں در سر اس مرد غلطیدہ بیستمینے باو مست
 نخواهم کرد و او زندہ نخواہد گذشت الغرض چون خدمت مولانا را با سلطان

در
 دیو
 گریه
 روان
 کرد

ملاقات شد شیخ قطب الدین دبیر کفش ٹائے پائے مولانا برداشت برطرف
 خدمتگاراں زیر بغل کردہ بایستاد و سلطان ان معنی را معاینہ کر دو آں محل
 بیچ نگفت با خدمت مولانا فخر الدین رحمۃ اللہ علیہ بکاملہ مشغول شد و گفت ما
 میتخواہم آل چنگیز خان را بر اندازیم شما در نیکار با ما موافقت خواہید کرد خست
 مولانا گفت ان شاء اللہ تعالیٰ سلطان گفت ایں کابرتک است خدمت
 مولانا فرمود کہ مستقبل ہمیں آید ایں جواب از خدمت مولانا شنید با نحو سجید
 و فرمود کہ شما را نصیبی بکنی تا بر آں کار کتم خدمت مولانا فرمود کہ غضب فرو خرید
 سلطان گفت کہ ام غضب خدمت مولانا فرمود کہ غضب سبھی از بیں سخن و
 غضب چنانکہ اثر غضب بشرہ او ظاهر شد فاما بیچ گفت فرمود کہ طعام پیش
 آرند چون آوردند خدمت مولانا و سلطان در یک صحنک بطعام خوردن مشغول
 شدند خدمت مولانا فخر الدین زرا دی علیہ الرحمۃ بوقت طعام خوردن چنان
 منتفض بود کہ سلطان را معلوم گشت کہ ایں طعام برابر من خوردن خوش
 نمی آید سلطان برائے زیادت تاکی گوشت از استخوان جدا می کرد و پیش مولانا
 فخر الدین می نہاد خدمت مولانا رحمۃ اللہ بکراہ تمام اندک تناول
 نے کرد الغرض چون طعام برداشتند خدمت مولانا شمس الدین سیمے و
 خدمت شیخ نصیر الدین محمود را پیش آوردند درین محل روایت تاکی کہ زرا دی است
 کہ چون ایں بزرگاں آمدند خدمت مولانا شمس الدین را مولانا فخر الدین
 جائے داد و بالتر از خویش خدمت مولانا نصیر الدین محمود پیشاند فرمود
 مولانا فخر الدین نشست روایت دوم است کہ یک جانب مولانا شمس الدین
 سیمے و مولانا نصیر الدین نشستند بجانب دیگر مولانا فخر الدین زرا دی بود
 رحمۃ اللہ علیہم روایت اول صحیح است زیرا چہ از شیخ قطب الدین دبیر کہ
 در آں مجلس حاضر بود مرویست بعدہ چون وقت بر خاستن شد بچہت ایں نگاں
 یکاں جامہ صوف دیگاں بدرہ سیم آوردند ہر کسے جامہ سیم بدست گرفت چنانکہ

آمدہ است خدمت کردہ بازگشت فاما پیش آزا نکہ جائزہ سیم بدست مولانا
 فخر الدین دہن شیخ قطب الدین دبیر جامہ سیم مولانا خود بدست زراچہ میدا
 کہ خدمت مولانا جامہ سیم بدست نخواہد گرفت و این معنی سبب فوت حرمت شد
 مولانا خود بدست چون این بزرگان بازگشتند سلطان شیخ قطب الدین دبیر
 گفت کہ اے مزور و شکال این چه حرکتها بود کہ کردی اول گفتہ ہائے فخر الدین
 رازیرغل گرفتہ عہدہ جامہ سیم خود بدستی و او را از تیغ من خلاص نمایند
 و بلائے او بخود گرفتہ شیخ قطب الدین دبیر گفت کہ او ستاد من است خلیفہ
 محرم من مرا شاید کہ گفتہ ہائے او بتعظیم بر سر گیرم فلیف کہ زیر بغل و جامہ سیم
 را خود چہ اعتبار است سلطان چند جفا کے مزاج آمیز شیخ قطب الدین
 دبیر را گفت کہ ایں عقدا دہائے کفر آمیز را بگذار و الا ترا خواہم کشت اگر چہ سلطان
 را از حسن اعتقاد بے ریائی او معلوم بود کہ کزات آں غایت رسوخ اعتقاد اگر
 ذکر سلطان المشایخ بعضے بدبختاں چنانکہ اخنسان بیروا مثال او برائے
 ایندائے شیخ قطب الدین دبیر مباحثہ بے ادبانہ کردے باک ناکساں کہ
 بحضور سلطان مکارہ کردے و جواب ہائے سخت بے التفات داد و گفتے
 زبے دولت اگر مرا بہت محبت حضرت سلطان المشایخ بدکشد در جہ شہنا
 یاجم زود تر بخیمت ایشاں برسم و از ننگ شما خلاص یاجم الغرض تا آخر عمر
 ہر وقت کہ ذکر مولانا فخر الدین زرا دی رحمۃ اللہ علیہ و مجلس آں سلطان
 قتال افتادے دست بر بہت مالیدے و گفتے افسوس فخر الدین زرا دی
 از زیر تیغ خون آشام من سلامت ہر آئینہ کہ درونہ او با خداستے عزوجل
 راست باشد او در عصمت حق تعالی باشد و بدان ایشاں برو طفر نیابند
 کلمہ ششم در بیان رفتن مولانا فخر الدین زرا دی بزیارت خانہ کعبہ و
 غرق شدن جہاز بر حمت حق پیوستن او قدس سرہ الغریز عرض میدا
 کاتب حروف برانجامہ چون خدمت مولانا فخر الدین رحمۃ اللہ علیہ رویو کیم

مشایخ

رفت و بر سر حوض سلطان فرو و آمد و نیت زیارت خانه کعبه پیش ازین در خاطر میا
 او بود چوں در دیو کبیر رسید شتیاق غالب تر شد و در آن ایام قاضی کمال الدین
 صدر جهان بخدمت مولانا فخر الدین بسیار آمدے زیرا چه قاضی کمال الدین
 صدر جهان خواہر زادہ و شاگرد مولانا فخر الدین ہانسوی بود و مولانا فخر الدین
 استاد مولانا فخر الدین زرا دی نیز رحمتہ اللہ علیہ لغرض سبب محبت کہ میان
 این بزرگ بود و خدمت مولانا فخر الدین گادی بخدمت تانھی کمال الدین صدر
 جہاں بجمبت رفتن زیارت خانہ کعبہ مشورت کرد قاضی کمال الدین فرمود کہ
 مصلحت نیست کہ بے فرمان سلطان غیبت کردن کہ اور مقصود آبادانی
 این شہرست زیرا چہ سلطان را مطلوب است آکہ این شہر بوجود علما و مشائخ و صدور
 در اقصائے عالم مشہور شود علی الخصوص کہ او در بند ایڈائے شامے باشد چوں
 خدمت مولانا این جواب شنید باز کشف این ستر پشیاں شد و این حکایت والد
 کاتب حروف رحمتہ اللہ علیہ گفت خدمت الد فرمود کہ این معنی نیکو زنت و عشق
 مشورت نیست بزرگے گوید بپیت و عشق چہ جا خانہ واریست + محبوبوں شود و کوہ کبیر
 بخروش + خدمت مولانا فرمود کہ سن اعتماد بر آتھا و او کرم اد نزدیک خود این
 مصلحت بد خدمت الد فرمود اگر شمار بعد ازین با قاضی کمال الدین ملاقات
 شود ہیچ ذکر این معنی نکنید چوں چند گاہ برین گذشتہ باشد تدبیر آنکار سے تو اس کرد
 الغرض چہ گاہ برادر زادہ خدمت لانا فخر الدین کہ در قصبہ میبود بر کار خیر
 خود خدمت مولانا را طلبید خدمت مولانا بہانہ کار خیر برادر زادہ در قصبہ بہتوں
 رفت و از آنجا غیبت سفر جہاں کر دیک شب پیش از آنکہ روان خواہد شد بہ وقت
 نماز نغفتمن در خانہ والد آمد رحمتہ اللہ علیہ خدمت والد فرمود مگر آں غیبت مصمم
 شد فرمود آرسے ساعتے نہ شستن بوقت داع دو تنکہ نقرہ خدمت مولانا بہتوں
 کاتب حروف داد و دوم روز آں رواں شد چوں از قصبہ بہتوں در گذر کوکن
 تہانہ رسید خواست کہ در جہاز سوار شود مکتوبیے بجانب یاراں در دولت آباد

فرستاد و عنوان مکتوب میں بیت بخط مبارک اوسط بود بیت این نامہ کہ
اندوہ و غم سینہ ماست * اے یاد بزرگساراں برساں * چون مکتوب باز کردند
در میان آن نامہ میں بیت بود بیت یاد آوارگی بسزارد * رفتن حج بہانہ
افتادہ ہست * الغرض خدمت مولانا رحمۃ اللہ علیہ سلامت در خانہ کعبہ رسید
و حج بگذارد بعدہ از آنجا غیمت بغداد کرد چون بزرگان بغداد از علما و مشائخ
شنیدند کہ آنچنین بزرگے سے آید جملہ استقبال کردند و وقوم اور اسعاد دانستند
و چند گاہ کہ خدمت مولانا در بغداد بود علم حدیث آنجا بحث کرد چنانکہ از ہمہ علما
احادیث ذائق آمد چون از آنجا باز گشت خواست کہ در شہر وہلی بیاید در جہاز
سوار شد و در آن جہاز رخت سلطانی بسیار بود جہاز گراں شد و غرق گردیدن
گرفت مقدمان جہاز پیش مولانا آمدند و گفتند کہ جہاز غرق میشود اگر شما نصرت
دہید ما قدرے رخت روریاندا از نیم جہاز سبک شو خدمت مولانا فرمود کہ مرا
بر رخت مروماں چہ تصرف کہ بلویم کہ در آب اندازند بچمان خدمت مولانا بار
مصلحت مستقبل قبائشستہ غرق شد و بہر تریب شہادت رسید رحمۃ اللہ علیہ ہم
آنذات پسندیدہ و در میان یاراں چون نور کویدہ آن عالم علوم ربانی آن
حافظ کلام رحمانی آن بادشاہ عالم رازاں میان علما بتقریر خوب ممتاز اعنی
مولانا علما و الدین نیل کہ خلیفہ سلطان المشائخ بود و عجب تقریر سے
داشت کہ فحول علما عاشق تقریر او میشدند در میان یاران اعلیٰ سخن در علم
وسلو کہ بیشتر خدمت ایشان سے گفتند در کشف غوامض کشف و منقح
مثل داشت و در مجلس مولانا فرید الدین شافعی کہ شیخ الاسلام او دہ قاری
کشف خدمت مولانا علما و الدین بود و خدمت مولانا شمس الدین بیگ
و علمائے او و سابع بودند کاتب حرف میں بزرگ را دریافتہ بود و زنی
علم داشت فاما با و متماہل تصوف موصوف بود و زبے سلطان المشائخ
تماز با و گذار و بدولت بالائے با جماعت خانہ در مقام مہو زشتہ خدمت

محمد

مولانا علاؤ الدین آخر ہارسید عزیزانے کہ نماز برابر سلطان المشائخ درنیافتہ
 بودند مولانا علاؤ الدین نیلی در سخن جماعت خانہ افتد اگر ذمہ الغرض اس بزرگ
 در امامت قرأت نبوغے با سخاں خوب داکر دہ خدمت سلطان المشائخ را از
 شنیدن آن حالے و ذوقے و شوقے پیدا شد اقبال خادم را فرمود کہ اس عزیز
 خوش سخاں کہ بجا مشغول است تو اس مُصلّے اخاص بیرون نظر بایست ہمینکہ از نماز
 فارغ شود بدو بدوہ خواجہ اقبال بچیناں کرد چون خدمت سلام نماز داد و دید کہ فرشتہ صفتے
 خلقے ہستی از خدمت آن آسمان کرامت آورده است منتظر ایستادہ خدمت مولانا بصد
 تعظیم و تکریم آن مُصلّے از اقبال خادم کہ مقبول اہل عسے بودستہ و بر سر و دیدہ گداز
 و بجائے جان ننگ داشت اگرچہ اس بزرگ از حضرت سلطان المشائخ مجاز
 مطلق بود معہذا یک مہر ہم نگرفت کرات فرمودے اگر سلطان المشائخ در صدر
 حیات بودے سن خلافت نامہ بخدمت سلطان المشائخ رسانے و عرضے
 کردے اگرچہ بندگی مخدوم از راہ بندہ نوازی شفقت فرمودہ است و مراد ولت
 خلافت خود رسانیدہ فاما بندہ خود را شایان اس محل و اس مرتبہ نمیداند و تکفل اس
 عہدہ دینی نے تواند کرد و درین قضیہ تابع شیخ عارف خلیفہ شیخ شیخ العالم
 فرید الحق الدین قدس سدسہ الغریزے کند کیفیت شیخ عارف مذکورین
 خلفائے شیخ شیوخ العالم تحریر یافته است وقتے مولانا شمس الدین کھیلے
 و مولانا علاؤ الدین نیلی و عزیزان دیگر از او دہ بخدمت سلطان المشائخ
 آمدہ بودند و در آن آیام تشویش ملاعین بود و حوالی و ملی را ضربے کردند
 و خلق را درون حصار ہائے آوردند سلطان المشائخ بعد رسیدن ایشان
 چہارم روز پیش طلبیدے اس عزیزان را و دل عنود و را و دہ رواں کرد و اس
 بزرگاں سبب تعمیل رواں کردن منغص گشتہ چون در تلمیثے رسیدند خدمت
 مولانا علاؤ الدین را علیہ الرحمۃ تپ محرق آغاز شد و خدمت مولانا شمس الدین
 کھیلے و یاران دیگر را حیرت زیادہ گشت خدمت مولانا علاؤ الدین مردے

نازک ولایت و راه با خراب گشته درین اندیشه هم در تلمیذ ماند و عرض داشت
 بنیست سلطان المشایخ نوشتن که این بندگان بحکم فرمان سلطان
 المشایخ روانه شدند در اول منزل مولانا علاء الدین را تب
 گرفت و راه با از پیش خراب درین باب بدانچه فرمان شود سلطان المشایخ
 ازین خارج بجهت این بزرگان و سنگها سن خاص بجهت مولانا علاء الدین فرستاد
 و فرمود که شما باز گردید و بیاید چون فرمان بنیست این بزرگان رسید شادی
 کنان باز گشتند مولانا علاء الدین را گفتند که شما در سنگها سن سوار شوید گفت
 مرا چه محل و یا آنگاه باشد که در سنگها سن خاص سوار شوم الغرض دوله کرایه کردند
 و در آن سوار شد و گفت این سنگها سن خاص پیش من کرده برید چنانکه نظرسن
 آن افتد و موجب صحت من گردد و الغرض چون بنیست سلطان المشایخ
 رسید مرحمت با و شفقت بسیار زانی داشت فرمود که حال زحمت مولانا
 چگونه بود چون قصه تب بگفتند اقبال خادم را فرمود که چیزی طعام بقیة سحر که
 مانده است بیار اقبال کچری و روغن و آهری آورد خدمت مولانا علاء الدین
 را فرما شد که بخور همچنینکه خدمت مولانا آن کچری و روغن و آهری خورد تب چلی
 دفع شد بعد فرمود چون اینجا تشویش ملاعین میدن و خلق اطراف را درون شهر
 می آرند و خلق را شریک طعام و مقام سخت پیش می آید و شما ازین سبب تنگ
 می آید تعجیل ترا گرد خانه برسید نیکوتر باشد این بزرگان سر بر زمین نهادند و با
 و معذرت پیش آمدند الغرض چون سلطان المشایخ را معلوم شد که مولانا
 علاء الدین نیلی در سنگها سن سوار شده است فرمود که چرا سوار نشدی مولانا رو
 بزین آورد و عرض داشت که اگر مخدوم از راه بنه نوازی کرم می فرمائید
 فاما این بنده را محل خود باید دانست الغرض تا آن غایت که خدمت مولانا
 علاء الدین رحمت الله علیه در حد حیات بود پیوسته آن سنگها سن را در محل
 داشته که در نظر او بود از آن تقبیل کرد و بر کتفها گرفت و با چندان فضائل

و علم کہ حق جل و علی مولانا علاؤ الدین را بخشیدہ بود اعتقاد دے کہ نبی مرت حضرت
 سلطان المشائخ داشت بر ہمہ غالب کہ چنانکہ در آخر عمر فوائد العواذ کہ ملفوظات
 سلطان المشائخ است بخط مبارک خود نوشت بیشتر حال در نظر خود میداشت
 و مطالعہ میکرد و او را در خود ہماں ساختہ از و پرسیدند کہ چندین کتب معتبرہ از علم
 کہ نبی مرت است ہیچ در آن رنجبتہ نمے ثمانیہ مگر در ملفوظات سلطان المشائخ
 جواب گفتے اسے عافلاں جہانی از کتب سلوک جزو آن پراست فاما ملفوظات
 روح افزاے مجذوم خود کہ نجات من بدانست کجا یا جم بزرگے خوش گوید بیت
 مر السیم تو بایز صبا کجا است کہ نیست کہ کجا است لکن تو متک خطا کجا است کہ نیست
 ایں کیفیت گوید بیعت خیال روے تو شد عید من ازان شدم کہ مرابعد کساں
 حاجتے چنداں کہ آخر الام چند روز ذات مبارک ایں بزرگ را ز محبت شد بخوار
 حق پیوست در حظیرہ سلطان المشائخ پیش در گنبد دہلیز درونی چہو تہ
 متصل مقابریاں کہ در حیات خود خدمت مولانا عمارت کنانیہ بود بغایت مرح
 ہمدراں چہو تہ مدفن یافت رحمتہ اللہ علیہ منہم اں عالم عشق اں جہان صدق
 کہ در زہد و ورع و تقوی و کثرت بکامیان یاران اعلیٰ موصوف و مشہور بود
 مولانا برطان الملئہ والدین غریب حمۃ اللہ علیہ عزیزے خوش گوید بیت
 غریب است ایں محبت حق بدنیہ بحیب اللہ فی الدنیا غریب کہ و ذکر ایں
 بزرگ شتمل برو نکتہ است نکتہ اول در بیان محبت اعتقاد دے کہ مولانا برطان
 غریب با حضرت سلطان المشائخ داشت رحمتہ اللہ علیہ عرض میاراد کتاب
 حروف بر آنجملہ عجب محبت اعتقاد دے کہ مولانا برطان الدین نبی مرت سلطان
 المشائخ داشت تائب گو پرشت مبارک خود طرف غیبات پور نکر دو این معنی از
 یاران اعلیٰ ہیچ کس را میسر نشد و در کار اعتقاد میان یاران اعلیٰ مقتدا بود و از
 بیشتر یاران اعلیٰ در ارادت سابق بود و دل پائے و ادکان محبت و عشق را
 نیکو مہرے و در دعا شقاں را نیکو دوائے و خوش بعبان وقت چنانکہ خیر

منہم صا

صل
 در حداد دنیا
 درین است
 بچہ نادر

و میر حسن و عزیزان دیگر بوسیلتہ لطافت طبع و عشق سیر محبت او گشتند و بیشتر
 این عزیزان در صحبت او نے بودند چنانکہ شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ
 در آنچہ در شہر تلم نے کرد بود بودے و احیاناً امامت اُن عاشق صادق کردے
 وقتہ سلطان المشائخ از مولانا محمود رحمۃ اللہ علیہ پرسید کہ تو کجا میاشی
 شیخ محمود عرض داشت کرد کہ در شہر رضانہ مولانا برهان الدین غریبی ہم
 سلطان المشائخ فرمود مصراع فرود سرہ باش ہر کجا خواہی باش + و این بزرگ
 را در سماع غلو تمام بود و ذوق بسیار و او را دیاران او را در قصص طرزے علاج
 بود چنانکہ اصحاب میں بزرگ میان یاراں برانی گفتندے و ہر کہ یک ساعت بخت
 این بزرگ بودے از ذوق کلام عشق کمیزا و صفائی محاورہ و لغویب او شاق
 بحال لایت او گشتے و بندگان خدا نے را در اعتقاد و محبت پیراہ نمونے بہتر
 از و کسی نبود و کاتب حروف کرات سماوت قدم بوسوں بزرگ دریافتہ است
 و اسیر کلمات عشق انگیزہ او گشتہ رحمۃ اللہ علیہ نکتہ دوم در بیان کوفتہ گشتن
 سلطان المشائخ و خشود شدن سلطان المشائخ از مولانا برهان الدین
 غریب یافتن خلافت او از حضرت با عظمت سلطان المشائخ قدس اللہ
 سرہ العزیز عرض میدارد کاتب حروف برا بخلہ چوں عمر مولانا برهان الدین
 بہشتاد و اند سال کشیدہ و او خود در خلقت ضعیف بود و سوختہ محبت پیر بود
 امیر خسرو خوش گوید بیت خسرو اگر سوختہ است نے زپے دیگران سوختہ
 تر با و ازیں گرز برائے تو نیست + از قایت ضعف گلیمے دو تو سپارہ بالائے
 اک در خانہ خود نے نشست اینی علی زہدیلی و ملک نصرت کہ قریب سلطان
 علاء الدین بودند و در حضرت سلطان المشائخ شدہ و محلوک گشتہ
 سحفہ کردہ بخدمت سلطان المشائخ رسانیدند کہ مولانا برهان الدین
 غریب سجودہ پیشی نے نشیند و رعایت اینکار طریقہ مشائخ نے کند سلطان
 المشائخ ازیں سخن برنجید چوں خدمت مولانا برهان الدین رحمۃ اللہ علیہ

برکت ہو

دیدن سلطان المشائخ آمد سلطان المشائخ باو بیچ سخن گفت مولانا
 بعد پائے بوس از خدمت سلطان المشائخ برخاست و در جماعت خانہ آمد و نشست
 در حال اقبال فرمان سلطان المشائخ رسانید کہ شما ہمیں ساعت باز گردید
 و در خانہ بر دید خدمت مولانا متحیر شد کہ این چو واقو صعباً شیخ سعدی گوید
 بعیت تاجہ کر دیم و گربا کہ شیریں لب و لب و سخن باز نمنے باشد و شیم از نازش *
 مولانا بضرورت از انجا بیرون آمد در خانہ مولانا ابراہیم طشت دار حضرت
 سلطان المشائخ کہ محب و مخلص قدیم خدمت مولانا بود آمد و دو روز در خانہ
 او در غیابت پورا ماند مولانا ابراہیم دیدن باید کہ این خبر بخبر خدمت حضرت سلطان
 المشائخ برسد کہ خدمت مولانا بر مان الدین در خانہ نمن است این غنی بیست
 مولانا بر مان الدین گفت خدمت مولانا در شہر رفت بغایت سلسیمہ و ریشا
 خاطر و خانہ خود بتعزیت آنکہ حضرت سلطان المشائخ رحمۃ اللہ علیہ کوفتہ
 شدہ است نشست این خبر بچلیاران شہر رسید یاران شہر بدین آوئے آمدند
 داوارا در گریہ دیدند چنانکہ از گریہ خدمت مولانا ایشان در گریہ پیشند بعد
 چند روز امیر خسرو علیہ الرحمۃ کہ دوست خدمت مولانا بود و خدمت حضرت سلطان
 المشائخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد بنوع بہتر گذرانید کہ مولانا بر مان الدین
 مریدے صادق بنده موقد است او بغایت ضعیف شدہ است و در بوسریا
 نے تو انداشت انو ہائے اور دے کند ضرورت برائے دفع زحمت گلے
 در تہ خودے اندازد و ہم چند کہ مثل این عرض دے کرد قبول نے افتاد بعد
 امیر خسرو و با یاران دیگر مشورت کرد اتفاق بریں مستقیم شد کہ امیر خسرو ستا
 در گردن کند و بخبر خدمت سلطان المشائخ بیاید و التماس عفو خدمت مولانا
 کند امیر خسرو و ہمچنان کرد دستار در گزن نو کرد و بخبر خدمت سلطان المشائخ
 رفت بایتاد سلطان المشائخ پرسید کہ ترک بعیت این عرض دے کرد عفو
 جو ایم مولانا بر مان الدین از حضرت مخدوم جہانیاں التماس کند سلطان المشائخ

بسم فرمود و فرمود که او کجاست فرمان شد که او را بطلبید خدمت مولانا مولانا حسین
 انصافه بیاید خدمت مولانا و امیر خیر دستار گردن کرده هر دو بخدمت سلطنت
 المشایخ رفتند و سربازین نهادند و وصفت نعال ایستاده شدند بعد سلطان
 المشایخ بنشیند خدمت مولانا تجدد بیعت مشرفه اکبر شد علی ذلک عرض کرد
 کاتب حروف بر آنجمله که چون بعضی یاران اعلیٰ را از حضرت با علمت سلطان
 المشایخ اجازت خلافت شد سید السادات سید خاموش عم کاتب
 حروف و خواجه بیشتر که از خدمتگاران قدیم سلطان المشایخ بود بجا
 فرزندان پرورش یافته بخدمت سید السادات سید حسین گفتند خدمت
 مولانا بر مان الدین از میدان سابق است و در اعتقاد میان یاران
 متنازع است شاید که ذکر او بجهت خلافت بخدمت حضرت سلطان المشایخ
 نغیزد حسین رحمة الله علیه فرمود که من با قبایل خواهم گفت تا بحکم
 قابل بجهت اینکار خدمت مولانا را بنجی دست حضرت سلطان المشایخ
 بگذرانند بعد سید خاموش و خواجه بیشتر و خواجه اقبال را گفتند بسبب بی ط
 محبتی که خواجه اقبال را بخدمت سادات بود و در حمایت ایشان بخدمت
 قبول کرده خدمت مولانا را فرمود که شما مستعد شده بیایید تا بخدمت سلطان
 المشایخ بگذرانم چون خدمت مولانا بیاید اقبال خدمت مولانا را پیش
 برو و سید خاموش نیز در آن محل برابر بود و سلطان المشایخ در خیال
 میان حجره خوب خانه که بالاسی باجماعت خانه بود در پلنگ غلطیده نشانی
 بالا کشیده فاماروسه مبارک ایشان از لحاف بیرون بود انقضی خواجه
 اقبال بخدمت سلطان المشایخ ذکر کرد که مولانا بر مان الدین
 غریب بنده قدیم مخدوم راپائے بوس می کند و امیدوارم محبت می باشد
 سلطان المشایخ چشم مبارک باز کرد و جانب مولانا و اقبال دیدن گرفت
 خدمت مولانا در این محل زمین بوس کرد بعد اقبال هم در نظر مبارک

حضرت سلطان المشائخ بقیوہ جامہ ہائے خاص باز رو پیراہنہ دکلا ہے کہ
کہ صحت سلطان المشائخ یافتہ بود و کثرت پذیرش سلطان المشائخ برد و دست
مبارک سلطان المشائخ بر کس پیراہن دکلاہ نہاد بعدہ خواجہ اقبال و نظر
سلطان المشائخ اک جامہ مولانا برهان الدین را پوشانید و گفت کہ شما
عم خلیفہ اید و دریں معرض سلطان المشائخ ساکت بود و سکوت لیل رضاست
بعد از نقل سلطان المشائخ مولانا برهان الدین چند سال در حیات بود
بعیت بخلق خدایم ادا چون در دیو گمیر رفت بر حمت حق بیوست و ہما بخاندن یا
و روضہ او امر و قبلہ حاجات خلق آن دیار بہت منہم آن صورت صفا آن سیرت
و فاک شمع سابقال آن صبح صادق آن صفا یقین آن مقتدرائے دیں
مولانا وجیہ الملیہ والدین یوسف کلاہری عرف چذیری کہ از خلفائے
سابق سلطان المشائخ بود و زائد و عابد زمانہ و عاشق بحال در وی وافر و آیت
اور اعتقادے و محبتے حضرت سلطان المشائخ راسخ بویسے عزیز بود و کلام نظام
بے نظیر این بزرگ اسناقیب کرامات بے ہت کہ قلم از رقم آن عاجز آید و خدا
مولانا برهان الدین غریب رحمۃ اللہ بواسطہ خدمت مولانا یوسف بخدمت
سلطان المشائخ بیوست چنانکہ خدمت مولانا یوسف بواسطہ مولانا عجم کلاہری
عرض میدارد کاتب حروف بر آنچہ چون این بزرگ از بہت ارادت اجازت
میان یاران اعلیٰ سلطان المشائخ سابق بود و ذکر او از دیگران مقدم ہست
فانما چون این بزرگان حقوق صحبت ترمیت بر کاتب حروف بیشتر داشتند بدین
رعایت ذکر ایشان مقدم داشت ذکر این بزرگ مشتمل بر سہ نکتہ بہت نکتہ اول
دربیان محبت و عشق بحال اعتقاد مولانا وجیہ الدین یوسف کہ در حضرت
سلطان المشائخ داشت منقول بہت کہ وقتے خدمت مولانا یوسف
بہ آرزوئے قد مبوس سلطان المشائخ بیرون آمد و در آن ایام سکونت خدمت
مولانا در سرائے و ہاری بود از آنجا خیمات پور موازنہ شش یا ہفت کردہ

مترجم

نکتہ اول
منقول
ہست

باشد مولانا یوسف از خاتمه چند قدم معار و وز چو یاریا شیخ که در خاطر مبارک گذشت
 و با خود گفت که اے یوسف! در حضرت سلطان المشائخ پیاسے میروی
 در راه شیخ قدم از سرے باید ساخت مصراع با قدم از سر کنیم و طلب دستاں ۴
 فی الحال جانب خانہ سلطان المشائخ مالمق قدم آغاز کرد و سیوم مالمق خود را
 فرو خواند سلطان المشائخ دید و نیز منقول است کہ وقتہ مولانا یوسف
 از کلا کہری باشتیاق پیاسے بوس سلطان المشائخ رواں ش چون سنا
 راه رسید از غایت اشتیاق و خاطر مبارک گذرانی چو خوش باشد کہ این کس
 بر پر و پیاں بوس حضرت سلطان المشائخ برسد ہمدریں خطره بود کہ
 حق تعالی از برکت اعتقاد صاف و اشتیاق غالب او لپراں آورد ہمینکہ
 جانب خانہ سلطان المشائخ سہر بر زمینہا شیخ سعیدی خوش گوید میت
 گر سر فدائے کلم از پیش بل فل ۴ سر برنے کنتم کہ مقام نجالت است ۴ ہمدریں
 حال بعنایت ربانی در خاطر مبارک گذشت کہ در حضرت سلطان المشائخ
 بسر باید رفت کہ پیاسے رفتن ہیج نباشد چون این خطره مصمم گشت مولانا یوسف
 رحمۃ اللہ علیہ بسرواں شدن آغاز کرد خدمت مولانا را حاسے افزود گرفت و پیوست
 چنانچہ از خود خبر نداشت چون بخود باز آمد سر مبارک خود را گرد آورد دستار از سر
 شدہ در گردن افتادہ یافت خود را بر سر آب ستارے دید بعدہ در آب ستارے
 وضو ساخت دستار بر سر بست بخدیت سلطان المشائخ و خطیرہ درآمد
 و بسعادت قدم بوس مشرف گشت و از آنجا کہ سلطان المشائخ مگاشف عالم بود
 حال این عاشق مشتاق در پیا و فرمود را سے بود در قنوج کہ بہت اُ آب
 خوردنی از حوض پیدہ کیا کہ در کتہل است ہر روزے آوردند بر بادہ شتر سے
 کہ آنرا ساڈنی گویند و در روانگی بر باد بسقت کرد سے الغرض در آن ایام مرد سے
 بود و کتہل پرنے کہ در قنوج ہے بود عشق داشت بفرق او سے سوخت کتے
 نے یافت کہ پیغامے بر فرستد تا آن عاشق بیچارہ اُن شخص کہ آب پیدہ کیا

برہائے بے برد با او ستر عشق خود بکشد و در فراق گویاں برابر او را شنود و در
 حکایت عشق و اندوہ جگر سوختے مشغول بود کہ خبر از خویش نداشت کہ در راہ چگونگی
 بیند و مصراع خبر از خویش ندارد کہ زمین سے سپہم الغرض حکایت کنناں در روز بروز
 حصار قنوج رسیدہ خواست کہ بازگرداں مرد کہ آجے برد او را گفت کہ در قنوج
 رسیدی اینک حصار قنوج سے نماید کجا باز سے گردی آں عاشق کہ مشغول
 بحکایات بود و بخوبی باز آمدہ گفت آہ مرا کشتی این سخن بگفت بلزید و بیفتاد و آرتجا
 بنجانہ نزدیک بود خود را بہزار جہا پیش و آں بجانہ انداخت دید کہ برداں بجانہ
 نوشتہ انداگر کسے از راہ دور دراز کہ قطع آں مسافت اندازہ بشتر نباشد نبوسے
 برسد کہ خوف تلف او باشد چہ کند پائے خود را بر رخن چرب کند و با آتش گرم
 کند بے رہ آں پائے با تھکائے دیو اسے بالا کن بغلطہ آں ماندگی و زحمت
 راہ از وضع شود ایں علاج در نظر او آورد دید کہ نزدیک بت چراغے پر بر رخن
 سے سوڑا آں رخن کف پائے خود چرب کرد و پائے بالا کردہ نزدیک چرخ
 داشت تا گرم شود و خود غلطیہ در خواب شد ساعتے بگذاشت آں ماندگی از و
 دفع شدہ بود الغرض عشق را تھم بسیار است فایادہ ہائے بی شمار سے باید کہ او
 دریں صادق باشد تا بر خورد نکتہ دوم در بیان یافتن مولانا و جیلہ الدین
 یوسف القفاس نیک النوع نعمت ہا از حضرت سلطان المشائخ منقولست
 کہ روز سے سلطان المشائخ را وقتے خوش بود دریں میاں خدمت مولانا
 یوسف درآمد و سعادت قدم بوس حاصل کرد سلطان المشائخ اقبال
 خادم را فرمود فلان کاسے چوبیں پرازیوہ کبن و بیار اقبال بہچناں کرد سلطان
 المشائخ آں کاسے چوبیں بہت مبارک گرفت فرمود کہ سنی سال است کہ ایں کاسے
 بہت مولانا یوسف امر و تہو رواں سے کھم مولانا یوسف فی السحال دین
 فراز کردہ پیشتر شد سلطان المشائخ ضعی اللہ تعالیٰ عنہ کاسہ را در دامن
 مولانا انداخت فرمود حق تعالیٰ ترانائے و ایمانے و امانے کراست کند آخر

یاد کردن
 بیاد رس

نکتہ دوم
 منقولست

مولانا یوسف رحمۃ اللہ علیہ کرامت فرمودے از آنروز باز کہ سلطان المشائخ
 این دولت بمن از زانی فرمود از نان نیت بیج کمی نیست و حق تعالی مراد
 امان خود میدارد و آنحضرت پروردگار امیدوارم کہ ملا باہمان خواہد بود منقول
 وقتے سلطان المشائخ را در زانوائے مبارک علقے حادث شد زانوائے
 گرفت و در دیکر دو ضعف غلبه کرد خلقے از اطراف چنانچہ پدا اول و او
 و شہر مانے دیگرے آمدند و میدان اسطے نیز تمامی برائے عیادت آمدہ بودند
 مولانا یوسف ہم از چند یرمی آمدہ بود مولانا چون اول قببوس حاصل
 کرد از برائے صحت ذات شریف فاتحہ التماس نمود بعد تمام فاتحہ سوزانوس
 مبارک سلطان المشائخ دید دوم روز سلطان المشائخ فرمود چندیں کباب
 آمدند و دعا کردند و شہر نیامد مولانا یوسف دیر روز التماس فاتحہ نمود و بر زانو میدرد
 در زانو آرمیدہ است و وجود سبک شدہ بعدہ بیوم روز سلطان المشائخ
 غسل صحت فرمود بر کبے مبارک باد و صدقہ فرستاد خدمت شیخ یوسف چندی
 نیز مبارکباد و صدقہ پیش برد فحسب منقول است روزے در جماعت خانہ حضرت سلطان
 المشائخ مولانا یوسف چند بار دیگر شستہ بودند درین محل مردے درمے چند دریا
 آورد و گفت ازین م شیرینی تیار نمایند مولانا یوسف و یاراں چند درم دیگر
 ضم کر دند و شیرینی بسیار تیار نمودند چون شیرینی در میان نہادند ہر کسے دست
 بشیرینی برد و گرفت مولانا یوسف کہ دست کشیدہ داشت حاضران گفتند
 شما چہ شیرینی نے خورید مولانا فرمود من از روئے طریقت خود را بہ سلطان
 المشائخ مے دادم ذات شریف سلطان المشائخ حاضرست این شیرینی را
 بہ بندگی سلطان المشائخ باید برد تا در نظر ایشان خرج شود جملہ یاراں با شیرینی
 بحضرت سلطان المشائخ عرض داشت کردند کہ ما موز از مولانا یوسف
 کلا کھری فایدہ یافتیم کہ آن فائدہ حاصل نشود مگر بہ ریاضت حضرت سلطان
 المشائخ پرسید احوال چگونہ بود یاراں قصہ حال با تمام تقریر کردند خدمت

سلطان المشایخ بلفظ دربار فرمود در روش درویشی کس همتاے مولانا
 یوسف نباشد دریں راه چوں ساکنان ثابت قدم میروند منقول است که تقر
 نام والی چندیری بود بیشترے از ششم او میدان سلطان المشایخ بودند حکم اشارت
 سلطان المشایخ با حضرت مولانا یوسف نیز محبتے و اعتقادے بسیار داشتند
 و تربیت ایشان در نظرایں بزرگ بود ایں تفرشورے انگخت بدیں سبب جملہ
 میدان در اطراف رفتند خاطر مبارک خدمت مولانا یوسف نیز سبب فرقت
 یاران نگرانے بود و بار در غایت اعتقاد و اخلاص بود او بخدمت مولانا یوسف
 گفت دریں دیار لذتے نماذہ است مرا سمت لکهنوتی اقطاع شدہ است سمت
 لکهنوتی غزیت فرمائید خرج راه و بارکش و جزاکن من ہوتا خواہم کہ خدمت مولانا
 یوسف فرمود کہ دریں مقام خود نیامدہ ام فرستادہ خدمت شیخ آمدہ ام بروم
 پیش ایشان عرض دارم تا چہ فرماں شود بعدہ خدمت مولانا یوسف برائے
 قدم بوس سلطان المشایخ در دہلی آمد چوں سعادت قدم بوس جہل کرد و
 عرض داشت کہ مردے مراے گوید کہ سمت لکهنوتی غزیت کن چون من
 دکان دیار فرستادہ بندگی مخدوم رفتہ ام بغیر رخصت مخدوم از انجام گز نزد
 سلطان المشایخ فرمود مولانا یوسف خواہ تو و چہندیری باش
 خواہ جائے دیگر کہر جا کہ خواہی بود در امان حق تقاے خواہی بود مولانا سر
 بزمیں ہنوادہ عرض داشت کہ چون بندگی مخدوم اسم چندیری را بر بندہ
 مقدم داشتند من ہم در چندیری خواہم بود سلطان المشایخ بدیں رعایت اذن
 بر مولانا تمہیں کرد بعدہ حضرت سلطان المشایخ خدمت مولانا را وداع
 کرد و در چندیری رفت تکلمتہ سیدوم در بیان خلافت یافتن خدمت مولانا و چہدین
 یوسف از سلطان المشایخ منقول است کہ در عہد علایکی والی از بادشاہ
 برائے فتح چندیری ہاشکربسیا تعیین شد و او از معتقدان حضرت سلطان المشایخ
 بود حضرت سلطان المشایخ آمد و عرض داشت کہ کہ مرا بادشاہ بر مقامے قلب

تکلمتہ یوسف
منقول

نامز کرده است گریاسے از حضرت سلطان المشائخ نیز بر نامزد شود مادرینا
 او برویم و امید فتح آن مقام و اثنی باشد سلطان المشائخ خدمت مولانا یوسف طلب
 فرمود و او را شرف اجازت خود مشرف گردانید و در ولایت چندیری روان کرد
 چون در آن مقام رسیدند در اندک روز فتح آن مقام شد و مولانا جمیع الدین یوسف
 در آن مقام ساکن شد بعد ازاں اگر کسی از خلق آس و یا بر براسے ارادت بخواست
 سلطان المشائخ آمدے فرمودے شما ہم در چندیری بر مولانا یوسف
 ارادت آرید و همچنین تصور کنید گوئے بریں فقیر پوستی بعدہ خلق چندیری
 بخدمت مولانا یوسف توجه کرد و مولانا یوسف از عنایت اعتقادے که
 داشت گفت ما دام که سلطان المشائخ در صدر حیات باشد من خلق
 راست بیعت ندیم بلیکن من جامہ الیدہ وجود مبارک سلطان المشائخ
 یافته ام از پیش نهم و شمارا تقبیل بیعت ارادت کنم همچنین تصور کنید گوئے
 ذات شریف سلطان المشائخ حاضر است بریں پنج در صدر حیات حضرت
 سلطان المشائخ چند کس بر مولانا جمیع الدین یوسف ارادت آورده بودند
 منقولست که در آخر عمر نیز کرم و مرحمت سلطان المشائخ بر مولانا یوسف
 مکرر شد در آن ایام که یاران اعلیٰ را بکثرت خلافت اختیار میکرد و بعضی بدای
 دولت رسیدند خدمت مولانا یوسف علیه الرحمۃ بخدمت سلطان المشائخ
 طلبت خدمت مولانا یوسف سر بر زمین نهاد و دریں محل خواجہ اقبال
 داشت کرد که مرحمت شفقت مخدوم عالمیاں بر بیچارگان که سر بریں آستانہ
 نهادہ اند بسیار است اگر مخدوم جهانیان از کرم وافر توجہ ببندہ خود را بنوازد و شفقت
 و پرورشے در حق بیچارہ خویش کرده باشد سلطان المشائخ رانیز چون مطلقاً
 مرحمت بر او بود فرمود اجازت ما ایشان را سابق بود درین حال خواجہ اقبال
 پیراں و کلاه که صحبت سلطان المشائخ یافته بود آورد و خدمت مولانا نظر
 مبارک سلطان المشائخ پوشانید و گفت شما ہم خلیفہ اید چون مولانا دست بوس

مشائخ

حضرت سلطان المشايخ که تاج پادشاه سلطان المشايخ فرما شد که مولانا یوسف
در ارادت اجازت سابق است این سعادت بر آن سعادت بیفزود و نور
علی نور شد و خدمت مولانا بغایت معظم و مکرم بود و در کشف کرامات بروکشای
بودند و کاتب حروف این بزرگ را دریافت بود و ذوق مجلس او گرفته
و بیشترے خلق دیار حرمی میدان ادا نمود و وضعه او هم در چند ریست
و خلق آن دیار بر آن بزرگ چینی مے کنت رحمة الله علیه منتهی آن صوتی خوش
لقا آن زاهد دلریاکه در تقوی و وسع و مکارم اخلاق و لطافت طبع میان یاران
موضوع بود یعنی مولانا سراج الملت و الدین عثمان که خلیفه سلطان المشايخ
بود و اولاً سراج هم گفتے و انبیا را که در او ده و دیار هندوستان داخل
بندگان سلطان المشايخ شدند او در ارادت از همه سابق بود و در باب
انفوس مبارک سلطان المشايخ رفته که این آئینه هندوستانست و هم در آن
جوانی که موی پیش آغا نشده بود از لکهنوی آمده سر ارادت بر آستانه
سلطان المشايخ نهاده و در صحبت یار مے که ملازم سلطان المشايخ
بودند پرورش یافته بعد به سال دیدن والده خود را در لکهنوی بر فتنه و باز
بخدمت سلطان المشايخ پیوسته و بیست و بیست سال بخدمت سلطان المشايخ
مجرد بحال و فارغ البال بودے و عمر عزیز خود هم در کج جماعت خانه سلطان
المشايخ گذرانیدے و کاغذ و کتب خود که جزاں دیگر رخته نداشت هم هم
کتابخانه و جماعت خانه میداشت الغرض چون بعضی یاران اعلیٰ الشیخ
فرمان سلطان المشايخ بجهت خلافت اختیار کردند خدمت این بزرگ
را نیز اختیار کردند چون تذکره آسامی این بزرگاں پیش گذشت در باب
خدمت مولانا سراج الدین فرمان شد که اول درجه درینکار علم است
یعنی از علم او چنداں نصیبی ندارد چون این فرماں بسمع مولانا فخر الدین
مروادی رسید بر لفظ مبارک او رفت که در ششماه اصدان شنیدے کم الغرض

مجموعه

خدمت مولانا سراج الدین در کبر سن تعلم کرد و برابر کاتب صرف در آغاز تعلم میزان و تصریف قواعد و مقدمات او تحقیق کرد و خدمت مولانا فخر الدین جنتی اللہ علیہ بہمت او تصریف مختصر و مفصل تصنیف کرد از عثمانی نام نہاد و ہم و غما پیش مولانا فخر الدین زرادی خواند و پیش مولانا رکن الدین انڈی برابر کاتب صرف کافیه و مفصل و قدوری و مجمع البحرین تحقیق کرد و بمترجمہ افادت سید و خلافت نامہ او نشان مبارک حضرت سلطان المشائخ مشرف گشت اس خلافت پیش از آنکہ خود طرف ہندوستان غیمت کند بدست شیخ نصیر الدین محمود و او وہ فرستاد و خود ہم بخدمت سلطان المشائخ ماند و تعلم مشغول گشت چون سلطان المشائخ بصد جنت خرامید سکہ سال دیگر تعلم کرد و ہم و خطبہ القدس حضرت سلطان المشائخ جعل اللہ لجنۃ مشواہ و گنبد خواجہ جہاں مرحوم سے بود بعدہ چون خلق را در دیار دیو گیر روانہ کردند و بسعادت در دیار کھنوتی رفت و بعضے کتب معقبہ از کتابخانہ حضرت سلطان المشائخ کہ وقف بود بوجہت مطالعہ و بحث و جامئہ سے سلطان المشائخ کہ باوقات خوش یافته بود برابر خود برد و اس دیار اجمال ولایت خود بسیار است خلق خدا سے رادست بہت دادن گرفت چنانکہ بادشاہان اس ملک اخل میدان او آمدند و عمر سے بجمال یافت و برخورداری تمام و در آخر عمر بجمت مولانا رکن الدین انڈی کہ استاد او بود و بجمت کاتب صرف کہ ہم سبق او بود بوجہ یادگار چند گال تنکہ نقرہ فرستاد و حقوق ما تقدم را رعایت کرد و حق تقاضے از و قبول گرداناد چون وقت نقل او رسید و او را لکھنوتی قدیم بہتہ دفن خود مقابے اختیار کرد و اول در آن مقام بعضے جاہل حضرت سلطان المشائخ کہ برابر خود بردہ بود و توہم تمام دفن کرد و برآں گور سے ساخت بعدہ چون وقت نقل شد وصیت کرد کہ مراد پیاں گور جاہاں سلطان المشائخ دفن کنندہ چون بر حمت حق پوست ہم در پیاں گور جاہاں سے سلطان المشائخ دفن یافت رحمتہ اللہ علیہ و روضہ او از برکت جامئہ سے سلطان المشائخ قبلہ ہندوستان است

و مختلفا سے اوتاریں غایت درآں دیا خلق خدا سے راست بیعت سے دہند۔
 مشہور آں کان ذوق آں مایہ شوق آں زابہ با کمال آں عابد با جمال یعنی مولانا
 شہاب الملک والدین امام حضرت سلطان المشایخ قدام کرامت و علمت
 و کرامے آں توانا بود کہ بشرف امامت سلطان المشایخ مشرف شد و بیچ وقت منظور
 نظر سعادت بخشش این چنین بادشاہ کہ بادشاہان جہاں میں محتاج نظر جان بخش
 او بود و منظور گشت الغرض چون خریدی لانا شہاب الدین علیہ الرحمۃ
 بدو ات ذراوت سلطان المشایخ رسید فرمان شد تا خواجہ توح را کہ ذکر او
 میان اقربا سے سلطان المشایخ مسطورست تعلیم کند و حجرہ خورد کہ در میان عتقانیہ
 بود و اولاد او شد و میان یاران خدمتگاران حضرت سلطان المشایخ پرورش
 سے یافت سالہا در آرزو سے آں بوداگر نبو سے یکبار امامت سلطان المشایخ
 کند گو سے سبقت بدیں دولت از ہم سزاں خود بودہ باشا الغرض ہر سے بکھشت
 دریافت این دولت بدینے انگینت فاما مقام امامت سلطان المشایخ مشیخ زائد
 رسیدن صحتا تقوی سے یقین خواجہ محمد بن مولانا بدر الدین اسحاق نبیرہ شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ الغزیز کہ مناقب ایشان میان
 نبیرگان شیخ شیوخ العالم تحریر یافتہ است مفوض بودیں مثل دینی خاصہ او گشت
 کسے را مجال تدخل نبوداگر کسے در غایب این بزرگ امامت کرد سے بہ نیابت او کرد
 چنانکہ خواجہ موسے برادر خواجہ محمد مذکور خدمت مولانا شہاب الدین رحمۃ اللہ
 علیہ بدیں باب بخدمت الد کاتب حروف رحمۃ اللہ علیہ مشورت کرد خدمت والد
 رحمۃ اللہ علیہ فرمود شمارا باید کہ مدام منتظر این دولت باشیداگر وقتے خواجہ محمد و خواجہ
 موسے را غیبت شود من با قبالی خادم خواجہ گفت تا شمارا بکھشت امامت پیش
 فرستد بدیں سبب خدمت مولانا ملازمت سے کرد تا وقتے خواجہ محمد و خواجہ موسے
 را غیبت شد فی الحال خواجہ اقبال خدمت مولانا را پیش فرستاد و خدمت مولانا
 احسانے داؤد سی داشت کہ پرندہ در بہوا و جنبندہ بر زمین با جان خوش او

۵۰۰
آرٹھ ۱۲

و دیوش کے گشتہ خدمت مولانا شہاب الدین درین امامت قرآتے نہایت
مرفق و خوش خواند چنانکہ سلطان المشائخ لا وقتے پیدا شد و والد کاتب حروف
رحمۃ اللہ علیہ سے فرمود چون سلطان المشائخ از نماز فارغ شد و مُصلیٰ بر کف
مبارک انداخت و در مقام مہود خود رواں شد خدمت مولانا آمد در پاسے مبارک
حضرت سلطان المشائخ افتاد شیخ سعدی خوش گوید بیت گردست و
بہ از جامہ ریاسے مبارکت فتانم و سلطان المشائخ قامت چون سر روان را
خم کرد تا سر مولانا را کہ ریاسے مبارک حضرت سلطان المشائخ نہا وہ بود در دار
در اشائے این حال مُصلیٰ از کف مبارک سلطان المشائخ بر پشت لانا شہاب الدین
رحمۃ اللہ علیہ افتاد و اس مُصلیٰ مولانا شہاب الدین را عطا فرمود و الغرض بہراں آیام
خواجہ محمد امام را غنیمت زیارت شیخ شیعوخ العالم در احوال حسن رہت۔ مولانا
شہاب الدین حکم نیابت بدولت امامت سلطان المشائخ مستقیم گشت و تا اس
غایت کہ سلطان المشائخ در صد حیات بود خدمت مولانا شہاب الدین
از خدمت سلطان المشائخ بچ بشفرف امامت تا آخر عمر مشرف بود چون سلطان
المشائخ بصدر جنت خرامید خدمت لانا طرف دیو گویرفت و خلق خدای را دست
بیعت دادن گرفت و در کار اعتقاد و محبت سلطان المشائخ نہایت کوشید
فاما ہم از مولانا شہاب الدین علیہ الرحمۃ روایت ہے کہ نہ کہ سے فرمود در اس وقت
کہ خلافت نامہ کتابت سے شد سلطان المشائخ مرا فرمود کہ توجہ را کاغذ نئے ستانی
پیشمان خوہی شد من عرض شد کہ درم کہ بندہ را ہمیں نظر شفقت و در محبت ہم
عالمیاں ببنده ہست نیز خدمت لانا شہاب الدین سے فرمود کہ من وقتے
در سخن جماعت غلامہ ایستادہ بودم و سلطان المشائخ بالاسے بام جماعتخانہ در مقام
مہود نشستہ بود و پیش سلطان المشائخ سید السادات سید حسین کہ عم
کاتب حروف بود حاضر خدمت سلطان المشائخ خدمت سید حسین عرضہ
سے کرواگر بندگئے مخدوم از یاراں کسے را اختیار کردایں بندگان در غیبت مخدوم

۵ نام قدیم
شہد ہاں پین
۱۲

نظر بر آن دارند درین محل سلطان المشائخ جانب صحن جماعت خانه دید و فرمود
 له بارے میں جو اس چوں خدمت السیادات جانب صحن جماعتخانه نظر کر دیکر
 من الاستادہ ام بعدہ سلطان المشائخ فرمود کہ من میں عزیز رائے گویم کہ
 بجهت منوے من گرمے کند بدان آتقی ضی کن این جو اس رعایت ادب میکن
 و باب آب میزود و منوے کند الغرض خدمت مولانا شہاب الدین میں فرمود چوں
 خدمت سید السادات از پیش سلطان المشائخ بیرون آمد مراد را مقام ایستادہ
 دید مرحمت فرمود و بشارت مرحمت سلطان المشائخ کہ در باب من بود رسانید من
 خود را چوں بدیں مرتبه نمیدیدیم سجدت السیادات گفت کہ باز با من مسکین طیبست
 آغاز کردے خدمت سید السادات بحدے گفت کہ این مرحمت در حق شما بود
 و عرض کرد کات حروف بر آنجمله یقین است تا خدمت مولانا را بنوعی از حضرت
 سلطان المشائخ اجازت نشدہ است درین کار دینی شروع نکرده است
 زیرا چه بہرہ جوہ باوصاف بیئہ موصوف بود گمان آن نہ باشد کہ این چنین بزر
 و کار دین بر سلطان المشائخ افترا کند بنوعی اذن شدہ باشد آدمیم بہر
 حرف خدمت مولانا شہاب الدین را رحمتہ اللہ علیہ سماع غلو تمام بود و ہر
 غوا مضل آن وقوفے کلی داشت قصص و حکائے باذوق کردے و از سماع
 راستے بحال گرفتے چوں از دیو کیر در شہر و ملی آمد بعد مدت مدید بر محنت
 پیوست ہم در فنائے شہر و ملی در جوار خانہ خود ہافون گشت رحمتہ اللہ علیہ
 باب پنجم در بیان مناقب فضائل کرامات بعضے یاران اعلیٰ کہ بشرف ارادت
 و قربت سلطان المشائخ نظام الحق و الشریع والمملتہ والدین مخصوص شرف
 بودہ اند و از فلک لایع تا تحت التریع از شفقت حضرت سلطان المشائخ
 جعل اللہ صدیجۃ شواہد و تحت تصرف ایشان بود مصرع و بنو حنیفۃ
 کلہم احیاء امیر خسرو خوش گوید مشنوی حضرت امیر خسرو

بیت

ملہ و فرزندان
 ابو سنیقہ لوفی
 علیہ السلام
 بیگانہ و چہرہ

از مریدانش رہ روان یقین	ہر یکے و ایلے ولایت دین
-------------------------	-------------------------

وزرش بر ہوا نہادہ قام ول شاں عرش و سجدہ شاں معراج بندہ خسر غلام ایشان است خسر من در میان ایشان باد	ہمہ شیطان کش و فرشتہ خدام بر سر از شین شمع ساختہ تلج ملک حدت بنام ایشان است نام من زان ستودہ کیشان باد
---	---

منہم ان پیشوا سے اصحاب طریقت آن مقدم ارباب حقیقت کہ در علم وزید
و روح و تقویٰ آراستہ و بر سیرت و صورت سلف بود یعنی خواجہ ابو بکر میند
رحمتہ اللہ علیہ کتاب حروف از والد خود شیہ مبارک محمد کرمانی سماع دارد کہ خواجہ
ابو بکر میندہ مصاحب سلطان المشایخ بود و در صحبت یکدیگر بسیار بودہ اند
و پیش از آنکہ سلطان المشایخ بشرف خلافت شیخ شیوخ العالم فرید اسحق
والدین قدس سدسہ العزیز مشرف شو خواجہ ابو بکر گفتہ بود بخدست
سلطان المشایخ چون شما سعادت خلافت حضرت شیخ شیوخ العالم
شیخ کبیر مشرف گردیدن بخدست شما ارادت بیارم چون سلطان المشایخ بتو
خلافت دیگر سعادت ہما سے دو جہانی از حضرت شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر مشرف گشت
و در شہر آمد بعد چندان گاہ ہر کس بجهت بیعت التماس کردند و فراموش نمودند فاما
سلطان المشایخ را مطلوب کن بود اگر اول مرد سے صالح و متقی بدولت
بیعت برسد و نیز کار دیش برکتے باش بعد سید محمد کرمانی جد کاتب حروف
رحمتہ اللہ علیہ خواجہ ابو بکر میندہ را گفت کہ شما را بجهت بیعت بخدست سلطان
المشایخ وعدہ بود خواجہ ابو بکر گفت آسے فاما نعمتے بوقت خلافت یافتن
از خدمت شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر قدس سدسہ العزیز سلطان المشایخ
یافتہ است اگر آن نعمت را من کو اینکہ و مشاہدہ کنم بخدست سلطان المشایخ
ارادت بیارم این سخن بخدست سلطان المشایخ رسانیدند حضرت سلطان المشایخ
بہیچ گفت چون چند گاہ ہرین بگدشت قصبہ جناب سلطان المشایخ از زیارت
شیخ الاسلام قطب الدین بختیار نواز آمدند ہر قدمہ بازگشتہ بود چون من دروازہ

بزرگ که درون شهر دلی است رسیدن خواجه ابو بکر پیش آئندہ بودید کہ از نا امید
 مبارک سلطان المشائخ نورے ساحل شدہ است کہ لمعان آں نور با آسمان
 میر سب بجز دیکہ خواجه ابو بکر رحمۃ اللہ علیہ آں نور معاینہ کرد سلطان المشائخ
 را گفت کہ اسے مخدوم مراد دست ارادت بدید سلطان المشائخ گفت کہ اسے
 خواجه ابو بکر شہما نظر برہانے بودہ اید گفت آسے این ساعت آں برہاں
 و آں نعمت درنا حدیثہ مبارک شہما معاینہ کردم سلطان المشائخ بسم کریم
 در اثناے راہ دست بیعت داد و کلاہ مبارک خود بر سر او نہاد و قبر خواجه ابو بکر
 ہم در حقیقہ سلطان المشائخ در میان چہوترہ یاران است رحمۃ اللہ علیہ این
 ضعیف گوید ریاضی نورے کہ پیشانی آں ماہ بتافت بہ طاعت و دکان معصیت
 دریافت بہ یک نثرہ از ان نصیب میں بندہ رسیدہ من تو شہد آخرت از ان خوام
 ساخت بہ منہم آں عالم ربانی یعنی قاضی محی الدین کاشانی کہ بوفور علم و حلم
 و زہد و تقوی و کرم میان یاران اعلیٰ مشہور بود و این بزرگ از دو زمان علم
 و کرامت بود و نہ قاضی قطب الدین کاشانی و استاد شہر بود و با چندین
 فضائل دولت ارادت حضرت سلطان المشائخ کہ سر ہمہ سعادت ہاست
 آں نیز دریافت شہنشاہ کی خوش گوید بیعت حریف مجلس با خود ہمیشہ دل چہرہ
 علی الخصوص کہ پیرایہ بر بستہ بہ و نظر مبارک سلطان المشائخ عزتے
 تمام داشت و آں زمان کہ خدمت سلطان المشائخ درآمدے سلطان
 المشائخ قیام تام آوردے و این دولت از یاران کم کسے را بزد و بوجوہ این
 بزرگ مجلس ہا از کشیدے و شکہاے علمی کہ خدمت قاضی را بود از حضرت
 سلطان المشائخ حل کردے و حکایات اہل طریقت در موزنات عشق
 و سوالات و جوابات لطایف بسیار بودے چنانکہ شہدہ از ان در کتاب محل
 خود کتابت یافتہ است در نظر صاحب دلائل عالم خواہ آمد و بعضے یاران را کہ بجد
 سلطان المشائخ محل نشستن نمودے منتظر رسیدن قاضی محی الدین

منہم

کاشانی سے بودند تا بطغیال میں بزرگ در مجلس سلطان المشائخ نے نشسته
 و ذوقہا سے گرفتن و خدمت قاضی محی الدین بری از تکلف بود و طریقه اہل
 سلطنت داشت و ہم در ابتدا ارادت از تعلقات نیوی دست بردار و مثال ادرار کہ
 مایه و اشندان است بخدومت سلطان المشائخ آورد و بارہ کرد و فقر و حاجت
 پیش گرفت چون مدتے بریں برآمد و بیشتر سے افعال خیر بر خدمت قاضی سلطان
 المشائخ مشاہدہ کرد و معرض خلافت خود داشت بدست مبارک خود کاغذ سے
 نوشت نسخہ آں میں است بسم اللہ الرحمن الرحیم سے باید کہ تبارک و دنیا با شمی بسو
 دنیا و ارباب دنیا مال نشوی و دیہ قبول کنی و صلہ بادشاہان نگیری و اگر سافر
 بر تو رسند و بر تو چیزی باشد این مال را غنیمتے نعتے شمری از نعمتہاے الہی
 فَإِنَّ فَعْلَتَ مَا أَسْرَفْتَ فَظَلْمِي رَبِّكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَلِكَ فَاَنْتَ خَلِيفَتُنِي وَأَنْ
 أَنْ كَذَلِكَ فَعَلَّ فَإِنَّ فَعْلَتَ مَا أَسْرَفْتَ فَظَلْمِي رَبِّكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَلِكَ فَاَنْتَ خَلِيفَتُنِي وَأَنْ
 فقر و خاتمہ خدمت قاضی را بسیار شدہ و اشباع قاضی کہ دناز و نعمت ہا
 و کسوت ہا سے پاکیزہ خو گرفتہ بودند قاضی را در عذاب اشتہ و معتقد بنام
 و ما تبرزگے خدمت قاضی بغیر خواست او بخدومت سلطان علما و الدین
 بیان کرد سلطان فرمود قضاے او دہ کہ سوروش قاضی محی الدین
 با انعامات و قریات بسیار بد مفوض دارند چون میں خبر بقاضی رسید دیدن
 حضرت سلطان المشائخ آمد و این کیفیت عرض داشت کرد کہ سلطان
 بغیر خواست من این چنین فرمانے دادہ است تا فرمان مخدوم چہ باشد
 سلطان المشائخ بجز دشنیدن انعمی از خدمت قاضی برنجید و فرمود
 کہ بے مثل انعمی در خاطر تو گذشتہ باشد انگاہ انعمی براسے تو پیش آں در دہ اند
 این سخن فرمود و توجہ و تعلق در باقی کرد الغرض خدمت قاضی را بدین سبب
 حیاتے منقص روزگار سے مشوش پیش آمد و ہمچنین گویند کہ آں کاغذ حضرت
 سلطان المشائخ بدست نوشته دادہ بود باز طلبید و در گوشہ نہاد و تا

بسم اللہ الرحمن الرحیم

یعنی تو چیز را کہ
 فرمودیم ترا پس
 خان من جوان
 است کہ کنی
 چنان پس تو
 خلیفہ ما هستی و اگر
 کردی تو موافق
 فرمودہ پس اللہ
 خلیفہ ما است بر
 مسلمانان ۱۲

و تا یک سال مزاج سلطان المشائخ بر قاضی متغیر بود چون یک سال تمام بگذشت
 بعد مزاج سلطان المشائخ بر قانون قدیم باز گشت خوش شد و خدمت قاضی
 بتجدید بیعت ارادت مشرف گشت الحمد علی ذلک فاما خدمت قاضی هم
 در حیات سلطان المشائخ بر حمت حق بیوست رحمة الله علیه مسهم آن مقتدا
 علما آن پیشوای صلیما تسبیح کثرت علوم و استاد زمانه آن تلمیذین بکشف
 دقایق در وقت خود یگانہ یعنی مولانا وجیہ الدین یاکلی کہ در زہد و ورع و
 تقوی و شدت مجاہدہ و ترک و تجرید در زمان خود مثل نداشت و ثمرہ از
 فضائل آن بود کہ بدولت ارادت سلطان المشائخ قدس سرہ مشرف
 گشت وقتے این بزرگ مے فرمود کہ من در پانی پیت میرفتم در اثنائے راه
 صوفیے را دیدم پیدا شد در دل من نوعی انکار آورد آن صوفی گفت
 یا مولانا چیزے مشکل داری و مرا از علیے شبہات مانده بود ہر یکے مگفتم
 او جواب بے مہوج گفتم چنانکہ خاطر من نے آسود تا آن حد کہ مسالہ قضا و قدر
 را ہم بیان شنائی فرمود بعد از اتمام بحث پرسید تو میر کیسی گفتم من مری حضرت
 سلطان المشائخ نظام الحق والدین قدس سرہ العزیز او گفت شیخ
 نظام الدین قدس سرہ العزیز قطبنا منقول است کہ وقتے خدمت
 مولانا وجیہ الدین رحمة الله علیه زیارت شیخ شیوخ العالم فرید الحق الدین
 در اجودہن رفتہ بود چون نزدیکروضہ شیخ شیوخ العالم زمین بس
 کرد و نشست آوازے از روضہ برآمد کہ خوش آمدی ابو حنیفہ یاکلی
 و این بزرگ ہرگز کتابے بر خود نداشتے و بوقت سبق گفتن فحول علما
 بزبانے ادب بخدمت مے نشستند مے نسخہ بدست نگرقتے و ہر بار سخنرا
 کہ تقریر کردے کرت دیگر کہاں بحث بتقریر دیگر فرمودے منقول است
 کہ خدمت مولانا را با مہترہ حضرات ملاقات بود بحکم اشارت او بشرف ارادت
 سلطان المشائخ مشرف گشتہ وقتے کہ این بزرگ بخدمت سلطان المشائخ

مقتدا

منقول است

منقول است

آمدے دچاخندان بودے برماندہ شستے روزے کفشہاے پائے این بزرگ را از جماعتی که بر او
 این خبر بخندست سلطان المشایخ رسانیدند سلطان المشایخ کفشہاے خاص پائے مبارک
 خویش بمولانا داد و خدمت مولانا آن کفشہاے پائے مبارک حاصل دست کرده تقدیل کنان
 بیرون آمد و کوروستا مبارک فرود آورد و کفشہاے پائے مبارک حضرت سلطان المشایخ در دست
 مبارک پیچید بر سر بست پابرہند در خانہ رواں شد ہر کسے از یاران گفتند سلطان المشایخ کفشہاے
 پائے مبارک خود کہ شمار اعطا کردہ است برائے آنکہ در پائے پوشید پائے برہند فرود خدمت مولانا
 فرمود کہ این تلخ سرست کہ امروز حضرت سلطان المشایخ انعام من شدہ است امر مجمل مبارکے آں
 باشد کہ در پائے کم این سعادت برابر کردہ در فایہم ہر بزرگے خوش گوید عیت و بنگا کہ آنجا کہ ترا حلقہ گوش
 در چاکری آنجا کہ ترا پائے مرا سر و الغرض بخندست سلطان المشایخ رسانیدند
 کہ مولانا وجیہ الدین بچنین کردہ سلطان المشایخ فرمودہ مولانا را بگوئیہ تا ہم آریجا
 زیارت شیخ الاسلام قطب الدین بختیار قدس اللہ سرہ الغزیر بود و مولانا زیارت
 شیخ الاسلام قطب الدین رفت ہم در مقبرہ شیخ الاسلام قطب الدین کفشہاے
 پائے خود یافت وقتے مولانا وجیہ الدین بخندست سلطان المشایخ مے آمدند
 چوں در میاں باغات کرہ رسید دید پیرے در صورت زنا و در زستے عجباً و عجباً
 بردوش و عصا بردست و بیچ در گردن پیش آمد سلام گفت آغاز کرد کہ من مرد ام
 از دور دست رسیدہ مراد ہر علی مشکلی ماندہ است بخواہم از تو حل شود مولانا
 وجیہ الدین فرمود کہ نیکو باشد آں مرد و تقریر و انشمنان سوالات آغاز کرد و مولانا
 وجیہ الملک جواب مے گفت و ترجمیہ مے شد کہ این مرد از شہر نیست چندین علوم
 از کجا حاصل کردہ است چوں از کت فارغ شد مولانا وجیہ الدین را پرسید
 کہ شما کجا میروید مولانا فرمود بخندست سلطان المشایخ نظام الحق الدین
 آنم و گفت کہ سلطان المشایخ نظام الدین چنداں علی مداردن اورا
 بسیار دیدہ ام شما با چندین علوم پیش او کجا میروید مولانا گفت کہ خیر مولانا ازین
 چہ فرمائید سلطان المشایخ بخواست و دروند مبارک او از علم من کدنی

آراسته است باز آن مرد گفت که کز آن با شیخ نظام الدین ملاقات کرده ام او چندان
 علم ندارد و بر کجا میرود مولانا وحید الدین گفت لاجول و لا تقوه الا بالله مولانا ازینها مگو
 همینکه کلمه لاجول و لا تقوه مولانا وحید الدین بزیار راندا آن مرد نزدیک شده سخن گفت
 و در شده مولانا وحید الدین دوم بار کلمه لاجول گفت این مرد در تر شده چنانکه مولانا
 را معلوم شد که آن مرد شیطانست کلمه لاجول مگر گفتن گرفت بصری که از پیش کتاب
 شده چون خدمت مولانا بنحیست سلطان المشایخ رسیده پیش از آنکه این ماجرا
 عرض میدارد بنویس باطن فرموده که مولانا آن مرد را نیکو شناختی و الا او راه توزه بود
 منقول است که طحان که خدا را مولانا بودی اسباب آن خود آوردی و در
 دیگر حکمت پختی چنانکه از آسیب بیخ آفریده بدل از سید پیوسته است و دستار
 میان بیستی و جاسه های مبارک بیشتر حال نگر رنگ می بود و بعضی ناطقان روشن
 خدمت مولانا وحید الدین نخست نسبت کردی و خدمت ایشان در کمال علم و عقل
 بودند شیخ سعدی خوش بیست سعدیان نزدیک را سے عاشقان به خلق مجنون اند
 و مجنون عاقل است به آخر الامرا در دنیا سے غدار رحمت کرد و پیدار القاری پیوست
 و بر سر جوض شمسی در خطبه قاضی کمال الدین صدیجهان مرحوم و قتلخان مرحوم
 که ایشان نسبت شاکردی داشتن بالادست هر دو بزرگ مدفن یافت رحمة الله علیه
 ستم آن فضل زادا آن زین عتباد مولانا فخر الملة والدين مروزی که بحال مرجع
 و کمال تقوی آراسته بود و حافظ کلام ربانی و از صاحبان و میدان سابق
 سلطان المشایخ بود آخر عمر بخدمت سلطان المشایخ در غیث پور ساکن
 شد و بمبالغه تقوی به نهایت ترک و تجرد کوشید و پیوسته کتبت کلام مجید کرد
 و از اختلاف خلق مجرزیستی و در غایت عظمت و کرامت بود و بامردان غیب
 ملاقات داشت و متقی این بزرگ بخدمت سلطان المشایخ می گفت که مرا یکی
 غالب شده بود و پیش من کسی نبود که آب بطلم کوزه آب پراز غیب پیدایش آن
 کوزه استم آب بخورد شده و گفتم که من آب کرامت خواهم خورد و حضرت سلطان المشایخ

مولا

سنان

فرمودہ کہ یا ایستہ نحوہ اکثر کما لایؤذونہا بسیار سے باشد وقتے من نیزم خودم
 کہ شانہ کنم پیش من کسے نبود کہ شانہ بسیار دریں میان دیو ایشک گشت از دیوار شام
 بیرون آمدند دم و شانہ کردم سلطان المشایخ رقعہ بخط مبارک خود بجانب این
 بزرگ در بیان محبت رب العالمین و قلم آورده بود دریں کتاب در کتبہ محبت
 تحریر یافته است و نظر مبارک حبان در گاہ سبے نیاز می خواہد آمد آخر الامر چون
 این بزرگ نقل کرد ہم در خطیرہ سلطان المشایخ در چہو ترہ یاران مدفن یافت *بجانب*
 علیہ مشہورم آن عالم علودینی آن صاحب اسرار یقینی یعنی مولانا فیض الملک الدین
 کہ بنور علم و فضل تقوی و ورع آراستہ بود از بیشتر یاران اسعلم در اراادت سابق
 بود و در مجلس سلطان المشایخ اکثر سوالات علمی و استکشاف روحانات عالم حقیقت
 او کردے و بجا ایہا سے شافی مشرف گشتے و در اوان تعلم خدمت مولانا فصیح الدین
 و قاضی محی الدین کا شانی در خدمت یکدیگر بسیار بودند و در مجلس مولانا
 شمس الدین قوشچہ و طبقہ اول علم اصول فقہ تحقیق کردہ و میان علما بنور علم
 و ذکا سے طبع مشہور گشتے چون بفضل ربانی جذب رحمانی خدمت مولانا فصیح الدین
 را در ربوہ خواست و راہ حقیقت شروع کند و آن علم را بعمل مقبول گرداند از مجلس
 منزوی شد و اندک تعلق و تعلیم فرزندان ملک بیکر س با یک سلطان غیاث الدین
 بلین کہ سبب نفقہ و ضروری فرزندان داشت ترک داد و نظر بر کرم حق داشت
 فرزندان مولانا فراموش شدند تو کہ ترک تعلیم گرفتی حال قوت چہ خواهد بود مگر از زیر
 مصلحت چیز سے پیدا خواهد شد الغرض مولانا را یار سے بود چون ترک و تجرید مولانا
 را شنید چند تلمکہ آورد و زیر مصلحت مولانا نہاد چون آن یار باز گشت خدمت مولانا
 حرم محرم خود را طلبید گفت بیا چیز سے زیر مصلحت است بردار چون ازیں حال
 قاضی محی الدین کا شانی را تحقیق شد دیدن خدمت مولانا اما از حال ترک و
 تجرید بحق مشغول گشتن روشن شد باز گشت بعد چند روز خدمت مولانا فصیح الدین
 دیدن قاضی محی الدین کا شانی رفت بعد ملاقات قاضی محی الدین گفت کہ

من کتابے در سلوک مشائخ مطالعہ سے کروم در اس کتاب دیدم کہ روز قیامت
 اصناف صدق قنار سے از ظالمین زیر علم بزرگے کہ برو پیوند کردہ است خواہد بود
 و مراد خاطر گذشت کہ من دست بزرگے از بزرگان دین بگیرم و سعادت آخرت
 خود را در حمایت او اندازم اکنون مارا واجب است کہ در طلب بزرگے از بزرگان
 دین شوم و بخدمت او بیعت کنم و در آن ایام صد بزرگ پیش صاحب دعوت و ارشاد با وفور کرامات و
 شہرہ بودند و این ہر دو بزرگ در اندیشہ و اجتہاد اس شہرند کہ یہ کلام بزرگ شوند ہم دین میان در خاطر
 ایشان گذشت کہ سید ہے است پس بزرگ و صحبت مشائخ کبار در نیت بر برویم و از پوسیم بہر کہ او
 اشارت کند بر دیونہ کنیم چون بخدمت اس سید رفتن و کیفیت خود باز نمودند او گفت بارے
 سلطان المشائخ نظام الحق و الدین طیفہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین
 قدس سرہما العزیز کہ بنو فور علم و کمال عمل عقل و عشق و ہود و ذوق آراستہ است
 و در آن ایام سلطان المشائخ در غیبات پورا آمدہ سکونت کردہ بود و این ہر دو
 بزرگ در غیبات پورا آمدند چون بسعادت قد مبوس و بشرف مکالمہ مشرف
 گشتند بخدمت سلطان المشائخ عرض داشت بیعت نمودند سلطان المشائخ
 فی الحال قاضی نجی الدین کاشانی را دست بیعت داد و مولانا فصیح الدین را
 گفت کہ در باب شما از شیخ شیوخ العالم پرسم بجز دستماع این سخن مولانا در عالم
 تخیل افتاد کہ شیخ شیوخ العالم بر حمت حق پیوست سلطان المشائخ چگونہ خواهد
 پرسید این معنی در خاطر گذرانید و بیچ گفت و روسے بر زمین آوردند و باز گشتند چون
 کرت دوم بخدمت سلطان المشائخ پیوستند سلطان المشائخ فرمود کہ مولانا را
 من کیفیت شما بخدمت شیخ شیوخ العالم گذرانیدم در محل قبول افتاد شما
 بیعت کنید چون خدمت مولانا بدولت بیعت رسید از سلطان المشائخ سوال
 کرد کہ مخدوم شیخ شیوخ العالم بار بقا پیوستہ مخدوم از کہ پرسید فرمود کہ در ہم کار
 کہ مرا تر و دیش آید از شیخ شیوخ العالم پرسم و بحکم فرمان ایشان کار یکنم الغرض
 خدمت مولانا بفضائل بسیار و بعبادت و زماوت و لطافت بیشمار آراستہ بود

و همچنین گویند هم در حیات سلطان المشایخ مجاز گشته بود بر حمت حق پیوست رحمت الله
 علیه متهم آن سلطان الشعرا بران الفضلا امیر خسرو و شاعر رحمت الله علیه که گوئی
 سبقت فضل از متقا. ماں و متاخران برده بود و باطن صاف داشت طریقه
 اهل تصوف در صورت و سیرت او پیدا بود اگر چه تعلق به بادشاهاں داشت فاما
 از آنها بود که گفته اند مصحح کمر بندت سلطان بربند و صوفی باش و کاتب حرف
 از والد خود رحمت الله علیه سماع دارد که می فرمود در آن روز که امیر خسرو تولد شد
 در جوار خانه امیر لاجپین پدر امیر خسرو دیوانه بود صاحب نعمت پدر امیر خسرو
 امیر خسرو را در جامه پیچیده پیش آن دیوانه برد دیوانه فرمود آرد می کسے را که
 دو قدم از خاقانی پیش خواهد بود الغرض چون بحد بلا غت رسید بشرف اراکت
 سلطان المشایخ مشرف گشت و با انواع مراسم و شفقت مخصوص گردید و بنظر
 خاص ملحوظ شد و در آن ایام سلطان المشایخ در خانه کراوت عرض جدا دین
 امیر خسرو نزدیک دروازه منده پیل می بود امیر خسرو در آن ایام در آغاز شعر
 گفتن بود هر نطقی که گفته می شد سلطان المشایخ گذرانید می تاروز می
 حضرت سلطان المشایخ فرمود طرز صفایان بگوئی یعنی عشق انگریز و
 زلف و خال آینه از آن روز باز که امیر خسرو علیه الرحمة در زلف و خال بتالی
 پیچید و آن صفات دل آویز را به نهایت رسانید بعد ده دیوان مبتدی و تنهیی
 برابر قاضی معز الدین پای کچھ پدر مولانا رفیع الدین پای کچھ بخدمت سلطان المشایخ
 بنام گذرانی و روز و اشارات آن تحقیق کرد و از میان شعرا می عهد پیش
 بادشاهاں بلند مرتبه مشهور گشت و با اعتقاد صادق در محبت سلطان المشایخ
 بعد می کوشید که شایان محرمیت اسرار آن حضرت گشت روزی در مدح سلطان
 المشایخ پیش سلطان المشایخ شعر می گذرانید فرماں شد که چه می خواهی چون
 ہوں سخن در نظم داشت شیرینی سخن خواست فرماں شد کہ آن طاس شکر کزیر
 کبٹ است بیار و بر سر خود تار کن و قدر می ہم از آن بخور امیر خسرو و بچناں

مراں وقت عباس طابرت
 کبریا سلطان پیر و صوفی باش
 صبح اولیست

کرد لاجرم شرمین سخن او شرق و غرب عالم گرفت و فخر شتر اے سلف و خلف گشت
 و بدین درخواستے کہ او کروا جابت مقرون شد تا آخر عمر پشیمانہا خورد کہ چرا بہتر از
 تنخواستم و از کتبے کہ انشائے او کتابخانہ پر گشت و اگر کتابے تمام کر دے و بخیرت
 سلطان المشایخ گذرانیدے سلطان المشایخ آن کتاب بردست کر دے
 و فرمودے کہ فاتحہ بخوانیم و چھناں بردست امیر خسرو بدادے و وقتے بودے
 کہ باز کر دے و چند سطرے نظر فرمودے اینہم پر اے کمال حال امیر خسرو
 بود تا اولین شعرے فریفتہ نشود و دنبال کارے بہتر ازین باشد و اوقات این
 بزرگ محمود بود و ہر شب بوقت تہجد ہفت سیارہ کلام اللہ خواندے روزے سلطان
 المشایخ از ویرسیا کہ ترک حال مشغولہا چیت عرض داشت مخدو ما چند گاہ شاہ
 کہ بوقت آخر شب گریہ متولی میشود سلطان المشایخ فرمود الحمد للہ اندکے ظاہر
 شدن گرفت و سلطان المشایخ چندین رقعات متضمن ذوقہا بخط مبارک
 نمود بجانب امیر خسرو و قلم آورده است چنانکہ فواید آن درین کتاب محل ثبت
 افتادہ امیر خسرو را بخیرت سلطان المشایخ محلے و قربتے تمام بود بہر وقت
 کہ خواستے پیش رفتے و در کل موز شورت با او بودے و اگر از یاران اعلیٰ کے
 را درخواست بودے امیر خسرو رائے گفت تا او بگذرانیدے چنانکہ در ذکر شیخ
 نصیر الدین محمودی تحریر یافته است مرحمت ہے سلطان المشایخ کہ در باب
 امیر خسرو بود از کتابت کردہ نسخہ آن اینست یکبار سلطان المشایخ این بند
 را فرمود کہ من از عجمتک ایم و از تو تنگ نیایم دوم بار گفت از ہر کس بنساک ایم
 تا حدے کہ از خود ہم تنگ ایم و از تو تنگ نیایم وقتے مردے بخیرت سلطان
 المشایخ درخواست و جرات نمود کہ ازاں نظر را کہ در حق امیر خسرو است یکے
 در کار سن کن در حضور او جواب نفرمود اما بندہ را گفت آنوقت در خاطر من میگفت
 کہ میخواستم آن مرد را بگویم کہ آن قابلیت بیار و وقتے بر زبان خواہ رفت کہ دعائے
 من بگو کہ بقائے تو موقوف است بر بقائے من باید کہ ترا پہلوے من و فن کن

ایں سخن کرات بخیرت ایشان یاد داده شدہ است و ایشان فرمودہ کچھ نہیں
 خواہد بود انشاء اللہ تعالیٰ و خدمت خواہہ بابتہ عہد خداے کردہ است ہر گاہ بہشت
 بخراہد بندہ را برابر خود در بہشت برد انشاء اللہ تعالیٰ وقتے خواہد در خواب دید
 گوئی در پایان مندرہ پیل نزدیک دروازہ پیش خانہ الشیخ نجیب الدین تمل
 آئی رواں شدہ است بغایت روشن و صافی و دعا گو در و کا کچھ بلند بنشستہ است
 و وقتے بغایت خوش امیدوارے پیدا شدہ و چہاں وقتے در خاطر من گذشتہ
 و براے تو از خدا نعمتے کہ مالا مطلوب باش خواستہ ام میدانم کہ دعا استجاب باشدہ
 است و در تو اس حال پیدا خواہد شد انشاء اللہ تعالیٰ و بندہ وقتے از زبان مبارک
 خواہد شنیدہ ام کہ فرمودند کہ اشب در سر دعا گو فرو خواہد مذ کہ خسرو نام در ایشان
 نیست خسرو را بنام محمد کاسہ لیس خوانید از نجیب بندہ را این خطاب آمدہ است
 و نمبر صادق صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم اخبار کردہ بدیں اسم بندہ امیدوار نعمت ہا
 ابدی است انشاء اللہ المعطے بندہ را خواہد ترک اللہ خطاب کردہ است و چندین
 فرمان موشح و مژین بخط مبارک ایشان بدیں خطاب در حق بندہ میزدول بود
 و بندہ آن را تقویہ ساختہ تا بوقت دفن برابر بندہ باشد فرداے قیامت رحمت
 بحق من بیچارہ بیاں کا غذا بخشا انشاء اللہ تعالیٰ الکییم ایں بیت ہم از نفس
 ایشان شنیدیم ہمیت در پیش تو اے از ہمہ کس بسکہ منم + در راہ نعمت مکینہ
 ترخص کہ منم + خواہہ بندہ را طلب فرمود چون بندہ پیش رفت فرمودند کہ خواہے
 دیدہ ام بشنو بعد از ان بزبان مبارک ایشان گذشت کہ شب آدینہ در خواب
 سنے بنیم شیخ صدر الدین پس شیخ الاسلام بہاؤ الدین زکریا سے علیہ الرحمۃ پیش
 آدم من بتواضع بلین پیش آدم او خود چندان تواضع نمود کہ نتوانگفت در اثناے
 آں مے بینم لو کہ خسروے از دور پیدا شد ہی و نزدیک ما آمدی و میان سفر
 آغاز کردی ہمدین میان صاحب مؤذن بانگ نماز گفت از خواب بیارندم
 چون ایں خواب تقریر فرمودند گفتند ہنگراں چہ مرتبہ باشد بعد آں من بیچارہ

از سر زاری و نیاز مندی عرض داشت که دم که من کناس را چه حد آس مرتبه باشد
 که آخردادہ شہماست تو اجرا ازین سخن گریہ گرفت با و از بلند گریست بنده نیز از گریہ
 سخت ایشان در گریہ شد بعد از ان خواجہ فرمود تا کلاہ خاص دادند بدست
 مبارک خود بنده را لباس کرد و فرمود کہ میباید کہ کلمات مشایخ بسیار در نظر داری
 سلطان المشایخ از غایت شفقتی کہ در باب امیر خسرو داشت این دو بیت
 فرمود من انشای حضرت اشج ۵ خسرو کہ بنظم و نثر مثلش کم حاست *
 ملکیت ملک سخن آن خسرو راست * آن خسرو ماست ناصر خسرو نیست * زیرا
 کہ خداے ناصر خسرو ماست * سبحان اللہ کہ امام مرتبه بہتر ازین تواند بود کہ بزرگان
 و زریار حضرت سلطان المشایخ قدس السلسلہ العزیز در وصف امیر خسرو گذشت
 زہے کمال عظمت امیر و شفقت و پرورش حضرت سلطان المشایخ قدس
 سرہ العزیز باز آیم بر ذکر امیر خسرو رحمۃ اللہ علیہ وقتے در غیبات پور در خانہ والد
 کاتب حروف رحمۃ اللہ علیہ امیر خسرو دعوتے دادہ بود سلطان المشایخ و
 بزرگان شہر و راک جمعیت حاضر بودند پہلول قوال در صورت این غزل حسین
 میگفت نظم زہے تر کہے کہ از خمہاے ابرو * کجاں پیدا کن پنہاں ز تدبیر *
 بگوش مدعی کسے جائے گیرد * مزا میرے کہ ہست اندر مزا میر * الغرض چون
 سماع فروداشت کردند امیر خسرو غزل خود آغاز کرد چون مطلع بخواند بستہ شد
 غزل شیخ سعدی آغاز کرد بیت سعلت ہمہ شوخی و دلبری آموخت * جفا و
 ناز و عتاب و ستگری آموخت * این غزل تمام بقا حرق بخواند بعدہ از او پرسیدند
 چہ حالت است کہ ہر بار غزل خود بخوانی بستمہ پیشوی گفت چنداں معنی ہجوم
 مے آورد کہ در ضبط آن حیراں میشوم آخرا الامام امیر خسرو برابر سلطان غیاث الدین
 تغلق در لکنہوتی رفت در غیبت او سلطان المشایخ بصد جنت خرامید چون
 از ان سفر باز آمد روئے خود سیاہ کرد و پیراہن پارہ در میان خاک خلطای پشیر
 در حقیقہ سلطان المشایخ آمد مصرع جامہ در ان چشم پکاں خون دل رواں *

رفت آردہ ۱۱۱

بعده گفت اے مسلمانان من کدام کس پاشتم کہ برائے اینچنین بادشاہے بگرییم فاما
برائے خود گرییم کہ بعد از سلطان المشائخ مراجینداں بقائے نخواهد بود بعد
ششماہ زیست و برحمت حق پیوست و در پایان روزہ سلطان المشائخ
مرفن یافت رحمۃ اللہ علیہ منہم آں جمال زہاواں پیشواے عباد آں سالک
طریق ورع و تقوی آں طالب و صلت مولی یعنی مولانا جمال الملئہ والدین
مشغول بعلوم ربانی و مشاہدات جمال رحمانی میان یاران اعلی مشہور بود
و مشغولی باطن مبارک ایشان بحدے بود کہ در مجلس سلطان المشائخ
چنان مشغول بودے کہ از خود خبر نداشتے سلطان المشائخ نے فرمود
کہ مولانا جمال الدین را وقت مے باشد کہ اورا از غیر حق یاد مے آید و ایں
نفس سلطان المشائخ در باب مشغولی یاران اعلی در باب او بود ہر کینہ
ہم بدان خطاب مخاطب شد و ایں ہم در حیات سلطان المشائخ برحمت
حق پیوست منہم آں شیریشیہ تصوف آں عاری از تکلف یعنی مولانا
جلال الملئہ والدین آدہی کہ بزہد و ورع و ترک و تجرید موصوف بود ہم از
ابتداتا انتہا ترگے یکبارگی داشت و از غوغاے دنیا زار ماندہ گوشہ گرفت
و عبادت خداے و بعبادت سلطان المشائخ مشغول شد و ایں بزرگ
از پیشتر یاراں او دہ در ارات سابق بود و نزدیک ہمہ معطم و مکرم و متقی از
یاران اعلی کہ از او دہ بودند اتفاق کردند اجازت تعلم و بحث کردن از
سلطان المشائخ بستانند اگر چہ ہر کیے از ایں یاراں عالمے بتجربہ بود فاما بحکم فرمان
سلطان المشائخ مشغول یاد حق شدہ لیکن ہوں نیکار کہ عمرے بدان مشغول
بود با عشت مے شد الغرض مولانا جلال الدین بآراں آوردند کہ درین باب عرضہ است
بکن چوں ایں بزرگاں بخدمت سلطان المشائخ حاضر آمدند و مجلس حضرت سلطان
المشائخ صفت کہ بلئے حق جل و علی بر سلطان المشائخ تجلی کردہ بود و از زیست آں بسیار یاراں
اعلی ارجحال نطق نمود مولانا جلال الدین محل کلام داشت تا عرضہ داشت کہ در خدمت اگر

تجربہ

تجربہ

فرمان باشد یاران وقت و قتی بختی کند سلطان المشایخ دانست که این سوال همه
 یارانست که حاضر آمده اند فرمود که من چکنم هر از ایشان مطلوبی دیگر هست و ایشان
 همچو پیاز پوست در پوست اند کاتب حروف از جواب سلطان المشایخ استنباط
 کرده است یعنی مغز ندارد آنقدر علم که براسه اینکار که در آن شروع کرده اند
 حاجت باشد حاصل کرده و مطلوب از آن علم عمل است و محبت باری تعالی بمنزل
 مغز است و آنچه جز او است بمنزل پوست از اینجا است که شیخ نصیر الدین محمود
 فرمود که وقتی مولانا شمس الدین بخیجی و این ضعیف بخدمت سلطان المشایخ
 یکجا نشستند بودیم سلطان المشایخ مولانا شمس الدین را فرمود که لب بر بند می
 و در بند می و نیز روایت کند که مولانا وجیه الدین پانگلی را نیز سلطان المشایخ
 فرموده بود که مولانا میان تو و میان خداے تعالی همین زبان مانده است
 اغرض چند روز ذات ملک صفات خدمت مولانا جلال الدین را زحمت شد
 و از در فنا بدار بقار حلت فرمود در حمته المد علیہ منہم آں صورت صفا آں سیرت وفا
 خواجہ کریم الملتہ و الدین سمرقندی المدعوبہ بیانہ کہ در کرام اخلاق مثل خود در
 آفاق نداشت ظاہر و باطن این بزرگ باوصاف اہل تصوف آراستہ بود و
 فضائل بسیار و علوم پیشمار و طبعہ فیاض در رعایت لطافت و عقلیہ کمال در نہایت
 فراست داشت و این ہمہ ثمرہ آں بود کہ در سلک ارادت سلطان المشایخ
 منسلک بود و محبت آنحضرت از صفاے اعتقاد محکم گرفت و بنظر خاص سلطان
 المشایخ ملحوظ گشت تا از فایت کرے کہ سلطان المشایخ را در باب این بزرگ
 بود و بوسیله آنکہ پدر بزرگوار او خواجہ کمال الملتہ و الدین سمرقندی کہ وزیر تقسیم
 خراسان بود بزرگے خوش گوید بیعت بتقدیر بے اشارت راسے رفیع او در حجت
 وجود نیار و در بیج شے ۴ بواقع در دیار ہندوستان آمدہ بانواع مرامم بادشاہ
 ہند مخصوص گشتہ از ملتان تا ہالنسی چنانچہ دیپالپور و اجودہن و غیر ذلک جوالہ
 اوشدہ او مرید شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین شدہ دختر خواجہ محمد سیدی

منہم

نبیرہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ الغریز بحکم اشارت سلطان
المشاہج در حباب الاشیخ کریم الدین مذکور آمدہ و بقربت آل خاندان کرم کرم گشت
دیشتر حال در غیاب پور میاں یاران اعلیٰ عمر عزیز گذرانیدہ بواسطہ لطافت
طبع و نظم و پذیر و ہمت بلند و خوب طبعان اسیر محبت او گشتند چنانکہ خواجہ ضیاء الدین
برنی علیہ الرحمۃ بیشتر نسخہ غریب در ہر علیہ کتابت کردہ و بخیرت این بزرگ رسانیدہ
مربون کرم آل کریم گشتہ و امیر خسرو و امیر حسن با این بزرگ اخلاص تمام شدہ
و بعد نقل سلطان المشاہج با سلطان محمد تغلق انارکدبر مانہ بطلب سلطان
ملاقات کرد و با انواع مزاحم مخصوص گشت تا بختاب شیخ الاسلام و وزیراے ملک
ستگانوہ مخاطب شدہ در آن دیار رفت و امور و ہمت مسلمانان آن دیار را
بعقل کامل خود بر جاؤ کہ معدلت باز آورد و کاتب حروف این بزرگ را در صحبت
مولانا فخر الدین زراوی خلیفہ سلطان المشاہج دریافتہ بود جمالے با کمالے
داشت و بہ زہی صلی آراستہ و نجاعت ہاے خاص صحبت یافتہ سلطان
المشاہج مشرف شدہ آخر الامر دستگانوہ بجوار رحمت رب العالمین پیوست
و خاک او امروز توتیاے خلق آل دیار است رحمۃ اللہ علیہ ازین بزرگ خلفے
ماند کہ ذات عظیم المثالی و محبوب اہل محبت است و فیاض طبع او کاشف خواہمض
حقائق معرفت و نوک قلم او مغز سخن را چنان مے نگارو کہ از ان چشم ہاے معانی
مے کشاید بزرگے خوش گوید بیست چہ آتش است ندانم ضمیر او یارب کہ نقد سکہ
مستی ازو عیار گرفت چہ یعنی شیخ زادہ معظم احمد بن کریم نبیرہ شیخ شیوخ العالم
فرید الحق والدین قدس سرہ الغریز خواجہ حکیم شناسی خوش گوید بیست
در کتابتہ بو حنیفہ کوفی + در روع بچو شناسی صوفی + و کاتب حروف با این بزرگ
زادہ بر حکم محبت اسلاف و بواسطہ کلبعیت صاف محبت از جاں دار شیخ سعدی
خوش گوید بیست بجانت کز میان جاں چو جانت دوست میداردہ بخت دوستی
جانان کہ با درو اسوگندم + و برادر عزیز او کہ دلہاے دوستان طالب ویدار

منہم

باب پنجم

فرحت انگیز اوست یعنی شیخ زادہ مکرّم نظام الملّہ والدین کہ ذات پسندیدہ او
 صورت معنی بہت شیخ سعدی خوش گوید ہیبت این نظر است کہ تو داری ہمہ دلہا
 بغیرید ۔ این لطافت کہ تو داری ہمہ غما بزایدہ منہم آں ملک الملوک فضل آں
 بلطافت طبع دلربا یعنی امیر حسن علاء سنجری کہ غلبیات جگر سوزاوا بچھون دلہاے
 عاشقان آتش محبت بیروں سے آوردوا شعار دلپذیرا و راستہ بدہاے سخور
 میرساندو لطائف روح افزاے او مایہ اہل ذوق بہت و سخن این بزرگ چاشنی
 شیخ سعدی دار دیتے درینے گفتہ است ہیبت حسن گلے ز گلستان سعدی
 آوردہ است کہ اہل معانی گلچین آں گلستاند ۔ و این بزرگ پیوستہ میان
 شعرا تمکن و تعجب بود و بچکے لطیفہ و لطمے بدیہہ بہتر ازو گفت و بادشاہاں و
 بادشاہ زادگاں گوش ہوش بر لطائف او میداشتند و سترہ ہمہ سعادتهاں بود
 کہ در سلک بندگان حضرت سلطان المشایخ منسلک شد و بنظر خاص سلطان
 المشایخ مخصوص گشت و تھے این بزرگ بخد مت سلطان المشایخ آمد و چند
 عزیز حاضر بودند سلطان المشایخ رو سے مبارک سو سے این بزرگ کرد و فرمود
 کہ این ساعت ذکر فضل داشتہ کہ تو درآمدی و از ملفوظات روح افزاے
 سلطان المشایخ نوایدے نشست و عین تقریر سلطان المشایخ بقدر امکان
 رعایت کرد کہ امر و آں فوائد الفواد مقبول اہل ولاں عالم شدہ است و دستور
 عاشقان گشتہ و شرق و غرب عالم گرفتہ سلطان الشعرا امیر خسرو رحمۃ اللہ
 علیہ کرات گفتے کاہنکے تمامی کتب کہ عمر در آں صرف کردہ ام برادر امیر حسن
 را بودے و ملفوظات سلطان المشایخ کہ جمع کردہ است مرا بودے تا
 من ہاں در دنیا و آخرت فخر و مہابا ہا ہا کردے و این بزرگ دریں عالم
 مجرد زیست در آخر عمر در دیو گیر رفت و ہما بخا مدفن یافت رحمۃ اللہ علیہ منہم
 آں بصورت و سیرت سلف آں فخر خلف قاضی شرف الدین
 یار مولانا حاتم الدین ملتانی کہ اورا قاضی شرف الدین فیروز گنج

منہم

ہم گفتند سے اس بزرگ بو فور علم و زہد و تقویٰ و ترک تکلف آراستہ بود و حافظ کلام ربانی و عاشق درگاہ سبحانی بود و اگر کسے اور اید سے گمان برے کہ اس ملک مقرب است کہ بدیں بہتیت در راہ سے رود و علوم بسیار داشت و در فضل آیتے بود کاتب حروف دیوان آسَن حَسَن پیش اس بزرگ گذشتہ است و انجہ مایحتاج خانہ بود سے از غلہ و ہینیم بردست مبارک کردہ در خانہ آوروے وقتے اس بزرگ کچوری و ہینیم بردست کردہ سے آمد قاضی کمال الدین صدر جہاں مرحوم دید با آں کرد و فر صدر جہانی کہ میرفت از اسپ فرو داد آمد و قدم بوس آں بزرگ کرد و حاضر از گفت اس مرد خدا سے کہ التفات بکسے ندارد بر طریقہ سلف میرود بزرگے خوش گوید بہت خوشم بدولت خواری و ملک تنہائی کہ کہ التفات کسے را بروز گام نیست کہ و کسوت اس بزرگ جامہ چادر بود سے و اس بزرگ را سنج سلطان المشائخ محلے تمام بود و در مجلسے کہ مولانا حسام الدین و یاران اعلیٰ حاضر سے بودند شہتر سخن اس بزرگ کرد سے چنانکہ در ذکر سلطان المشائخ تحریر یافته است در ویو کیر از دار فنا ہدای بقا خرامید و خاک پاک او ہما نجاست رحمۃ اللہ علیہ منہم آں عابد اہل طریقت آں افضل اہل حقیقت

اعنی مولانا بہا و الملتہ و الدین ادہبی و اس بزرگ را دارالامانی ہم گفتند سے علی وافر و تقویٰ کامل داشت و دریں عالم غذا از زیست اگرچہ بزرگی علما بود فاما باوصاف اہل تصوف موصوف بود چون از وطن قیوم خود ملتان و شہر درآمد در سلک ارادہ سلطان المشائخ منسلک شد و ہم بجمت حضرت سلطان المشائخ و شہر ساکن شد و بعد ہر چند گاہے بجمت سلطان المشائخ بیامد سے شبہا در خانہ والد کاتب حروف بود سے و از غایت تقویٰ و ورع ہر روز غسل کرد سے و در نہایت ترک و تنج رید کوشید سے آخر الامر چند روز زحمت شد از دار فنا ہدای بقا خرامید رحمۃ اللہ علیہ منہم آں صوفی با صفا آں

زابد با وفا کرد و بدل و ایثار و امر معروف و نہی منکر میان یاران اعلیٰ مشہور ہو دینے
 شیخ مبارک کو پامووی کہ اور امیر داد نیز گفتند سے سینہ مصفا و مینتے دلکش و شہادت
 و عاشق جمال و ولایت پیر و از مردان سابق حضرت سلطان المشائخ بود و بعد
 پیش بخط مبارک سلطان المشائخ مشحون و فرین بانواع کرم بجا اب او صادر
 شدہ و یاران آو ذہ چنانکہ مولانا شمس الدین محیی و شیخ نصیر الدین محمود و
 مولانا علاؤ الدین نیلی و عزیزان دیگر چوں از خدمت سلطان المشائخ بازے
 گشتند فرمانے شد چوں در گویا سئو برسید خواجہ مبارک را بہ بینید و متتے
 کاتب حروف بخدمت شیخ نصیر الدین محمود نشسته بود خواجہ مبارک علیہ الرحمۃ
 و آرد و چنانکہ پیش ہنوادہ گفت من بہ نیت ملاقات شما از خانہ رواں گردیدہ ہوم
 در اثنا سے راہ عزیزے این چنانکہ پیش آور دو رسم درویشاں اینست چوں بدید
 کسے میروند ہر چہ در اثنا سے راہ پیدا شود از آن آنکس باشد کہ بروے روند شیخ
 محمود رحمۃ اللہ علیہ بیستم کرد و بوقت برخاستن دو چندان مبلغ پیش خواجہ مبارک
 آورد و این بزرگ را با والد کاتب حروف رحمۃ اللہ علیہ محبت بسیار بود کرات
 گفتے کہ من مسلمان کردہ پدر تو ام کاتب حروف این معنی را استکشاف کرد فرمود
 کہ من مردے امیر داد و مختص سلطان علاؤ الدین بودم پیری و مریدی نسبتاً
 کہ چہ باشد و ازین طایفہ انکارے داشتیم چوں با خدمت والد شما صحبت شد مرا
 برآں آوردند کہ یکبار سلطان المشائخ را بہ میں مرا بخدمت سلطان المشائخ
 برد در اول مجلس کہ بشرف محاورہ و مکالمہ سلطان المشائخ مشرف شدم
 بندہ آنحضرت گشتم مصرع اے نوریت بندہ و چوں انوری ہزارہ و از زبیر
 برخاستم ہر اکہینہ چوں از شفقت والد شما رحمۃ اللہ علیہ بدیں دولت رسیدم و در
 سبک بندگان سلطان المشائخ و آردم مسلمان کردہ ایشان باشم و تالاب
 گور رعایت آں حقوق با خدمت والد رحمۃ اللہ علیہ و با کاتب حروف بدانچہ
 قدرت او بود کہ حق تعالیٰ از قبول گرداناد و این بزرگ را ہمتے بلند بود و ترسے

بیستہ کو تو ان
 یاد اور وقت
 صحت ۱۲

یکبارگی داشت در خانه ہر کہ طعام فرستادے خوانے آراستہ بانواع نعم
 آوانے یعنی طرفے شفاف بیش بجا فرستادے وگفتے کہ آں خوان با آں
 آوانے باز نیارند و نمازے نیک با راحت کردے و تعدیل ارکان نیکو بجا
 آوردے کاتب حروف بیکس لاتا میں غایت بر آں ہیئت در نماز نذیرہ است
 و آخر عمر چند روز رحمت شد از دار فنا بدار بقا خرامید و در پایان روضہ حضرت
 سلطان المشائخ در رستہ اول مدفون یافت رحمۃ اللہ علیہ منہم آں تارک
 دنیا آں طالب عقبے خواجہ موید الدین کہہ بی کہ ظاہری آراستہ بصفاء باطنی
 پیراستہ ہوا داشت و در زہد و تقوی و با اعتقاد خوب موصوف بود این بزرگ
 در او ایل بکار دنیا ہم ملک و ملکزادہ معظم بود در انجیہ سلطان علاؤ الدین
 در عہد میرے اقطاع کردہ است و این پیش او کار ہا سے شکر ت کردے آخر
 چون سعادت ابدی یار بود در سلک بندگان سلطان المشائخ درآمد و افتخار
 از سر دنیا زار ماندہ بنجاست چون سلطان علاؤ الدین بترخت بادشا ہی
 بنشست این بزرگ رایا کرد چون شنید کہ تارک دنیا شدہ است و بر آستانہ
 سلطان المشائخ نہادہ بر سلطان المشائخ گفتے فرستاد کہ مخدوم کرم کنید
 و خواجہ موید الدین را رخصت فرمائید تا کارے از پیش ما برگیرد و سلطان
 المشائخ جواب گفت کہ اورا کارے دیگر پیش آمدہ است در استعداد آں کاتب
 آں حاجب کہ پیغام بادشاہ آوردہ بود این سخن اورا گراں نمود و گفت مخدوم
 شامہ را بخواہید تا چو خود کنید سلطان المشائخ فرمود چو خود چہ باشد بہتر از خود
 بہتر از خود میخواہم چون بادشاہ این جواب شنید دست از برداشت کاتب
 حروف این بزرگ را دیدہ بود و پیرے عزیز دران بالا سپید پوست خوب صورت
 پاکیزہ سیرت بود و قبر او در پایان روضہ سلطان المشائخ میان یاران
 و خدمتگاران است رحمۃ اللہ علیہ رحمۃ واسعۃ منہم آں جمال صوفیان
 آں مشرف متقیان خواجہ تاج الملتہ والدین داورمی کہ صورت زہد و تقوی

منہ

منہ

بود و این بزرگ در اوائل تعلق باہل دنیا داشت فاما چه سعادت ابدی نصیب
 او گشت ترک آن مذلت گرفت و بدولت ارادت سلطان المشایخ مشرف
 شد و محبت سلطان المشایخ در سویدای دل مبارک او جاے کرد و ترکے یکبارگی
 پیش گرفت و فقر و مجاہدہ و فاقہ را دولت خود دانست امیر خسرو خوش گوید
 ملکت عشق ملک شد از گرم الہی ام پشت من و پلاس غم نیست قباے شاہی
 ام پشیم سعدی خوش گوید پیای سرو در افتادہ ام چولالہ و گل کہ او
 شمال قدنگار من دارد بزرگے دیگر گوید اے سرو و بتوشت او مشکلت
 بگلاں ماند بے گل ز تو خوشنودم تو بویے کسے داری و در محبت سلطان
 المشایخ کار او بجدے کشید بجز آنکہ نام مبارک سلطان المشایخ کسے پیش او
 بستد و چشم مبارک بچو جوے آب رواں شدے و این بزرگ در سماع غلو
 تمام داشت و سربع ابکا بود و قص کشاوہ عاشقانہ کردے چنانکہ از ذوق
 او راستے بدہاے حاضران رسیدے و خلعتہاے پیش بہا بقوالاں داد
 و بعلو ہمت و ترک و تجرید نسوب بود از الامر در راہ دیو گویر بوقت بازگشتن در منزل
 کتہول چند روز زحمت شد و بوقت نزع آن بزرگ تبسے کرد و اینمخی را خواجہ
 حکیم سنائی نظم کردہ است مثنوی عاشقے رایکے فسردہ ہدید گوہی مرد خوش
 ہی خندید کہ گفت اورا بوقت جاں دادن چہیست این خندہ خوش ہتا
 گفت خواباں چو پردہ بردارند بے عاشقاں پیش شاں چینیں میرند چوں از دافنا
 بدار بقا رحلت کردا زانجا در حطیرہ حضرت سلطان المشایخ آوردند و بر چو ترہ بار
 دفن یافت رحمۃ اللہ علیہ منہم آں باطافت طبع بے نظیر و آں بنزدیک اہل دلائل عالم
 دلپذیرینے خواجہ ضیا و الملتہ والدین برنی کہ مقبول خاص و عام بود و لطافتے پیچ
 و طرافتے بے اندازہ داشت و ہر مجلسے کہ این بزرگ بودے گوش ہوش ہمہ بر لطیف
 روح افزاے او بودے و مجمع اللطایف و جوامع الحکایات بود و از صحبت علما و مشایخ
 و شعرا نصیب کامل داشت و ہتے بلند و این ہمہ ثمرہ آں بود کہ ہم از ابتداے بواسطہ

شفقت پدر بزرگوار کہ از دو مان بزرگے بود سعادت ارادت سلطان المشایخ
 مشرف گشت و سر خلاص بر آستانہ آسمان ساسے سلطان المشایخ نہادہ در
 غیابت پور ساکن شد و بخیرت سلطان المشایخ محلے و قربتے تمام یافت چنانکہ
 در حسرت نامہ خود کنایت کردہ است و در آخر الامر بواسطہ لطافت طبع کہ دوزما
 خویش در فن ندیمی زیر کیود ہی آسمان مثل نہاشت بخیرت سلطان محمد
 انار اللہ برانہ ممکن و سبب گشت و از دولت او ازین دنیاے غبار و مکار میونفا
 خطے وافر نصیبے کامل گرفت چون عمر ہفتاد و اند سال کشید از دولت سلطنت جاوید
 فیروز شاہ خلد اللہ ملکہ و سلطانہ بالتماس بایحتاج او کہ بدور رسید گوشہ گرفت بانشا
 کتب بے نظیر چنانکہ شتائے محمدی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم و صلواہ کبیر و عنایت تبار
 الہی و ماثر سادات و تالیفات فیروز شاہی و جزاں مشغول شد و با تمام رسانید و ای
 بزرگ و صحبت سلطان الشعرا امیر خسرو و ملک الفضلا امیر حسن بسیار
 بود و از مجالس ایشان مستفید گشتہ با اینہمہ فضائل محبت فرزندان رسول صلی
 در دل مبارک او اسخ بود و آخر الامر چند روز زحمت شد و از در دنیا بدر عقبہ روان
 و عاشقانہ خرامید وقت نقل دانگ و دم بر خود نداشت بلکہ جامہ ہائے تن نیز
 بداد و در جنازہ فرو بالائے او یک توویک یوریا بود فحسب ہر آئینہ اثر صحبت
 سلطان المشایخ بر صحبت بادشاہاں غالب آمد و عاقبت او بخیر شد و او
 جہاں مسکین و ارچنانچہ مے بایست بیرون رفت و در جوار حظیرہ سلطان
 المشایخ در پایاں والد بزرگوار خویش مدفون یافت رحمۃ اللہ علیہ منہم آن صوت
 زید و تقویٰ آل عاشق در گاہ مولیٰ از سر مصیحت و کار خواجه مؤید الملک و الید
 انصاری کہ باختیار از سر مصیحت و کار برخاست و با محبت پیر ساخت و عجب
 روش داشت از ان روز باز کہ در سلک بندگان سلطان المشایخ منسلک شد تا
 گور ہیچ معنی مشغول نگشت ہیچ کسے توجہ نکرد مگر با سادات کرام از عثمان کاتب حروف
 کہ بقرت سلطان المشایخ مخصوص بودہ اند علی الخصوص با سید حسین رحمۃ اللہ

بہ

کہ منسوب بچیت او بود و این بزرگ را ذوق سماع و گریه چکری بسیار بود و درین باب مبارک
 یاران اعلیٰ مشارائے گشت و این همه شکرها کن بود که بزرگ خاص سلطان المشائخ طویلاً
 گشت و بکسوتهاے خاص سلطان المشائخ مشرف شدہ بود و این بزرگ بمقتضی
 کہ خانیہ من فرزند نمے شدہ چون والدہ فرزندان نمیزد مسلک ارادت سلطان المشائخ
 درآمد و گفت خدمت سلطان المشائخ قصہ حال آنکہ فرزند نمے شود عرض شد
 مے باید کرد و آن آیام اتباع در قصیدہ رایی بود و العوض چون بخدمت سلطان
 المشائخ این عرض داشت کہ ہم خواجہ اقبال خادم را نعمت کہ یک قرص و خرباز
 بیار بعدہ فرمود این قرص ہر روز اندکے بخورتا کن غایت کہ ہریشاں برسوی
 کن قرص تمام شدہ باشد چون آختا برسی این خرباز ہاں پاکدا من بدہی تا خورد
 حق نمائے فرزندے خواہد بود و من بچنہاں کہ ہم حق بخل و علیٰ ازین برکت کن فرزند
 شایستہ و ادیعے مولانا نور الدین مجھو مہدی نصاری کہ بفضل بسیار آراستہ
 است و در آخر عمر چند روز کہ این بزرگ رحمت داشت ہیچ آدابے از فریض او سن
 از قدرت نشنا ازین دنیا سے خدا را بار بقا پیوست و در حظیرہ سلطان المشائخ
 در چہ تیرہ یا اس مدفن یافت رحمۃ اللہ علیہ ہم کن سوختہ محبت کن ساخته مودت
 خواجہ شمس الدین خواجہ زادہ امیر حسن شاعر کہ بچیت سلطان المشائخ شہور بود و کا
 حروف از دال خود رحمۃ اللہ سماع دارد مے فرمود چون این عاشق صادق بچیت نما
 و جماعت خانہ حضرت سلطان المشائخ حاضر شد مے بوقت تحریمہ بستن نماز نا
 جمال مبارک سلطان المشائخ ندید مے تحریمہ بستنی یعنی از صف جماعت سر مبارک
 خود بیرون آورد مے و در مے جہاں آرد سلطان المشائخ بدید مے انکاہ تحریمہ بستے
 امیر خسرو خوش گوید بیت در اثنا مے نماز مے جاں نظر بر قامت دارم مگر
 از قامت خوبت قبول افتد نماز من مے الغرض چون کن عاشق صادق و مرض
 محبت افتاد و بیماری عشق غلبہ کرد ہیچ سعدی خوش گوید ربائی ماجرا مے دل
 دیوانہ بگفتم بطیب مے کہ ہمہ شب و چشم است بفکرت باز مے گفت ازین نوع حکایت

عقار

کہ گنجی سعیدی اور در عشق است ندانم کہ چو در ماں سازم بہ خواست کہ جان عزیز را
 ندانم محبت سلطان المشایخ کنہ سلطان المشایخ را خبر کردند کہ آن سوختہ محبت
 و اتفاق شدہ است کہ جان عزیز را در راہ محبت سلطان المشایخ در بازو این ضعیف
 کوید پیوستہ وقت آنست کہ جان بر سر کویت یازم بہ خاک در گاہ تو بہ تبارک سر اندازم
 ان مرض سلطان المشایخ کہ مجاہدے عاشقان است خواست تا بہجت درمان ورود
 عشق بر سر وقت آن عاشق جان باز حاضر شود تا بحال مبارک خود تکیہ و تسلی
 دهد وراثتے زاہ کہ سلطان المشایخ بیعیادت او میرفت خبر آوردند کہ آن عزیز کہ
 در مرض عشق افتادہ بود و تاب جمال دوست نہ داشت جان بجان تسلیم کرد سلطان
 المشایخ فرمود انجمنند کہ دوست بدوست رسد پیشین سعیدی خوش گوید سلطان جان
 بر قدم تو ریخت سعیدی تو این منزلت از خداے میخواست ہ خواہی کہ در حیات بماند
 کیا بارگاہ کہ شدہ است ہ منہم آن زایرا سخن آن صاحب ہمین مولانا نظام الملایہ
 والدین شیرازی کہ بعلم زہد و تقوی و ورع میان یاران اعلیٰ مشہور و مذکور است و کما
 حروف این بزرگ را کہ بعد نقل سلطان المشایخ از او آید ہ بود و در تطبیح حضرت
 سلطان المشایخ ساکن شدہ دیدہ بود ظاہر و باطن آن بزرگ باوصاف سینہ اہل
 تقویٰ موصوف بود و اگر در علم سخن افتادے یکیشہ مروجہ کردے و بتقریر خوب آن سخن
 را تمام کردے و راہ و روش اہل تصویف نیکو دانستہ شدہ سماع بود چنانکہ قولان
 در جامعہ غنائہ با اولمازم سے بودند و ہر روز یک وقت سماع شنیدے و تقریر آن غنائے
 میں بود کہ در سلک ہمدیاں اسے کہ مجلس خاص سلطان المشایخ داشتند ہنسک
 شد و بنظر خاص سلطان المشایخ ملوید گشت و آخر عمر چہنگاہ در شہر سکونت کرد و
 بغایت محکم و محکم میان یاران اسے عمر گذرانیدہ چون از دار فنا بدر بقار حلت
 کردیم در جوار فنا خود درون حصار سیری مدفن یافت رحمت اللہ علیہ منہم آن صوفی
 عشق آن مایہ صدق خواہر سالار نہین کہ بزہد و ورع و تقویٰ آراستہ بود و درونہ
 مبارک او بہجت سلطان المشایخ ملوید درین دنیاے غدار از صحبت خلق کہ آفتے

بہ

بہ

قوی است گوشه گرفت و بکلی منزوی شد امیر خسرو خوش گوید بیت اگر چه گوشه
 نعم ناخوش است بر همه لیکن به چو تو خیال منی بلوغ و بوستان من است آن به
 و روزگار بجمبت پیروم و بیا دپیر تو سخن پیر گذرانیده و بدانچه از غیب رسید قانع
 گشت و توجه بهیچ آفریده نکرده و این بزرگ را ذوق سماع و گریه جگر سوز بسیار بود
 و هر که را نظر بر جمال مبارک این بزرگ افتاد و بے خاصیت سلسله محبت درویش
 اورا بجنابانیدے روزے در نظیرہ سلطان المشائخ سماع بود و این بزرگ
 را این بیت شیخ سعدی سخت اثر کرد بیت از سر زلف عروساں چمن دست
 بدار به بس زلف اگر دست رسد باد صفا را به و این بزرگ بیشتر در صحبت مولانا
 حسام الدین ملتانی خلیفہ سلطان المشائخ بودے و برابر او خدمت سلطان
 المشائخ بیادے و در آخر عمر چند روز رحمت شد و بر رحمت حق پوست رحمتہ اللہ
 علیہ منہم زیرا این منہم ذکر نوزده یا حضرت سلطان المشائخ مذکور و محر راست آن
 بصورت و سیرت مشائخ مولانا فخر الدین میرٹھی کہ بزید و ورع و تقوی آراستہ و پیر
 عزیز و از مریدان سابق حضرت سلطان المشائخ بود مولانا محمود نو بہتہ پیرے عزیز و
 سوخته و ساخته مودت ترک شہر داد و بجمبت سلطان المشائخ در غیاب پور
 ساکن شد و کاتب حروف این بزرگ را دیدہ بود پیرے نورانی دراز بالاکہ بیشتر
 کلمات و حکایات او از عشق بودے و مولانا عملاً والدین اندپتی کہ در خائیت
 بزرگے بود و علوم بسیار و فضائل بشمار داشت و حافظ کلام ربانی و اقرباے
 سلطان المشائخ بیشتر پیش از ان بزرگ حافظ شدند و عثمان کاتب حروف و کاتب
 حروف شاگردان این بزرگ بودند گریہ بسیار و مشغولی سجد داشت و عمر و تلاوت
 کلام مجید گذشت و طریقه اولیا ازین دنیاے غدار سفر کردہ رحمتہ اللہ علیہ مولانا
 شہاب الملتہ والدین کتوری مردے مشغول وزیر الحرمین و از مریدان مشائخ
 سلطان المشائخ بود و میان یاران معتبر و فضائل ظاہری و باطنی چنداں داشت
 و بعدے با حق مشغول بود کہ بچنین گویند شیخ نصیر الدین محمود اورا در مدگر فتن

ذکر نوزده مدار
 حضرت سلطان
 المشائخ منہم

اجازت کردہ و معلوم است چه حد فضائل دینی باشد در آن کس کہ بعد نقل شیخ نیا
 اعلیٰ او را در نینین کارے معظم کہ نیابت نبوت است اجازت کند یا چندین
 نازکی کہ درین کار است مولانا حجۃ الدین ملتانی کہ بعلوم بسیار و فضائل بیشمار
 آراستہ بود و شجرہ مشایخ طبقہ خواجگان چشت قدس امداد و اہم بفساحت و
 بلاغت بعبارت عربی نظم کردہ است و مولانا بدر الدین تو کہ کہ او را فوق ہم گفتہ
 گنج علم و جهان جہاں فضل بود و در تقویٰ و ورع بغایت کامل و مولانا کریم الدین
 چغم کہ بتلائے سماع بود و در نیکار او را صدقے بحال و ذوقے و شوقے تمام و
 عاشق جمال ولایت پیر بود و در خطبے مثل زمانہ بیشترے کتب معتبہ چنانکہ
 کشف و مفصل و جزاں بچہ حضرت سلطان المشایخ کتابت کردہ و در سہ
 و کاتب حروف این عاشق صادق را دریافتہ بود و از فوق درونہ او بہرہ گرفتہ
 خواجہ عبد الرحمن سارنگپوری کہ صورت در ذوق بود کاتب حروف این بزرگ
 را در سماع دیدہ است کہ ذوق سماع و گریہ جگر سوزا و در ہمہ حاضران مجلس اثر کردہ
 بود و خواجہ احمد بدائونی کہ در نہایت ترک و تجرید بود و تالیب گوی بچہت مسکن خود
 اگر چہ اتباع داشت خشت بر خشت نہ نہادہ و بجایے در و دیوار و سقف پتہا و
 نہا دو طریقہ ابلااں سپرد و در سماع ہیچ نوع این بزرگ را قرار نہ بودے چنانکہ
 از مجلس سماع مستانہ بیرون زدے روزے این بزرگ کاتب حروف را بزرگی
 دادہ بود و در مجلس علم تحقیق مسائل شرعی حاضر شدہ کاتب حروف پرسید کہ خوش
 مے باشد فرمود کہ خوشی در آنست کہ نجوقت نماز در یام رحمتہ اللہ علیہ خواجہ
 لطیف الدین کھنڈ سالی پیرے عزیز و در اادت از بیشتر یاران او دہ سنہ
 بود و در غایت مشغولی و شیخ نصیر الدین محمود و تطہیم و تکریم او بسیار کوشیدے
 رحمتہ اللہ علیہا مولانا پنجم الدین محبوب عرف شکر خانی تھا نیسری کہ بنور
 باطن تماشا شایے ہر دو جہاں مے کند زہدے بہ تمام و ورے
 کمال دارد و در محبت و عشق آیتے است و میان

یاران اعلیٰ میں اوصاف بسیرۃ موصوف و در اعتقاد پیرے نظیر در روزہ سلطان
 المشائخ کاتب حروف در خدمت اوش تہمتہ بود سخن در تلوینات محبت و ہوشیاری
 کاتب حروف بقدر حوصاف صفت خود نظائر و امثال و حکایات و ابیات عشق کہیں و ہر
 انگیز از سرہ ذوق کہ از اثر صحبتہ این بزرگ شدہ بود مے گفت و این عاشق مہر
 ذوق مے گرفت بعدہ بشفقت کاتب حروف را گفت کہ در شا قابلیت این راہ ہست
 فاما کار مے باید کہ بحق نسا کے از برکت نفس آں صاحب ذوق علی عقول روزہ
 و خواجہ شمس الدین وہاری کہ اورا چہنی گفتند مے پیرے عزیزے نورانی کہ در مسجد
 حال بعل دنیا مشغول بود چوں سعادت ایدسی روئے واد در سلک بہرگان سلطان
 المشائخ منسلک شد و در مجلس سلطان المشائخ محل شہمتن یافت و از طرف
 سلطان المشائخ کتابے نوشتت و تھے این بزرگ از سلطان المشائخ التماس کہ
 کہ اگر فرمان باشد بیعت آیدہ و رونڈہ کلبہ عمارت کنیم فرماں شد کہ ایسے کم از اس
 کار یافت کہ از اس بیرون آمد و بعدہ دو اتے بخدمت سلطان المشائخ بود
 اورا عطا کرد و این اشارتے بود کہ در آخر عمر اورا پیش آمد تا با عمل دنیا اورا مشغول
 کردانیدند و اقطاع طھر آباد و الہ اوش رہا بخاندن یافت رحمۃ اللہ علیہ مولانا شہ
 باؤنی پیرے عزیزے علی کامل وزہدے و افروورے تمام داشتت و یاران
 اعلیٰ در تکریم و تعظیم و بنیائت میکوشیدند و کاتب حروف این بزرگ را در مجلس شیخ
 نصیر الدین محمود دریافتہ بود پیرے بنیائت مصفا و تقریرے دلکش داشتت رحمۃ اللہ
 علیہ مولانا سراج الدین حافظہ باؤنی بلطافت طبع فضل بسیار و باعقاد خوب و
 موصوف بود رحمۃ اللہ علیہ رحمۃ واسعہ مولانا قاضی شہ پانکی علی وافر فضل
 کامل دارد وزہد و روح عشق با فرط و رقصہ و بکائے با ذوق دارد مولانا تھام الدین
 یکدانہ اوہی کہ بروش سلف بود و در باب انفس مبارک حضرت سلطان المشائخ
 رفته ہست کہ او مے نیک ہست قاری کشاف بخدمت مولانا شمس الدین
 و چو بچھے بود در غایت مشغولی و ترک و تجرید بحال داشتت بچ وقت بڑہ پیش او نبود

کہ خدمت کند آخر وقت جا کر یہ رسید از دو وعظ و توبہ تولد شد کارخانہ مولانا تمام خود
 کردے نصیب خویش خود آس کردے این طریق مجاہدہ پنجکس برادست مذا و رحمتہ
 علیہ مولانا پرمان الدین ساوی بو فور علم و نہایت دوع و تقویٰ آراستہ است
 و قلم فوسے بر دست نگرفت اگر چہ ایس بزرگ آخر با سلطان المشائخ پیوست فنا
 از برکت نظر ثانی سوادت بخش سلطان المشائخ بہمہ اوصاف از یاران اعلیٰ
 موصوفہ است و اتباع سماع بر طریقہ سلف کردے خواجہ عبد العزیز بانگر موصوفی
 عزیزے در فایات صلاحیت و مکارم اخلاق بسیار و اعتقاد بخیرت سلطان
 المشائخ میکبار راسخ بر جاوہ محبت پرستقیم مولانا جمال الدین اودہی و دانشمند
 بسیار و مشغولے پیغمبر و شیخ سماع بود و ظاہر و باطن ادا و اوصاف اہل تصوف موصوفہ
 رحمتہ علیہ کاتب حروف از والد و عمان خود سماع دار و چون مولانا از پیش بندگی
 سلطان المشائخ بعد بیعت در جامعانہ آمد و مخاطب ب خطاب جوان صالح شدہ
 بیشتر یاران دانشمند چنانچہ مولانا وجیہ الدین پابلی و یاران دیگر در آن جمع حاضر
 بودند دانشمندے از جانب خراسان آمد و از مولانا بحاثے گفتند حاضر و بعضی
 علمائے شہر را الزام دادہ چنانکے با او معارضہ کئے کہ در سخن در پزردوی
 افتاد و بود مولانا جمال الدین اودہی بحث شروع کرد اورا ملزم گردانید مولانا
 وجیہ الدین پابلی و یاران دیگر جملہ انصاف دادند و گفتند رحمت بر شما باد و
 علم شما کہ رحمت از سر ایس عزیز دو گردید خواجہ اقبال حاضر بود یہ بندگی
 سلطان المشائخ گذرانید کہ جوان دانشمند است سلطان المشائخ پرسید
 تو چگونہ دانی خواجہ اقبال گفت با مولانا بحاثے بحث کرد در پزردوی مولانا سے
 بحاثے را الزام داد چنانچہ مولانا وجیہ الدین پابلی و یاران دیگر ہمہ انصاف دادند
 و اندر فرمان شد کہ للاجوان را با یاران طلب کن چون مولانا جمال الدین
 و یاران بخدمت حضرت سلطان المشائخ حاضر شدند سلطان المشائخ
 فرمود کہ رحمت بر آمدن تو کہ علم خود نرفتہتی بعدہ قوالاں را طاب سلطان المشائخ

سماع شنیدن گرفت فرماں شد که جوان عاشق سماع بشنود چند که سماع نے گفتن وقت بیشتر بود سلطان المشایخ فرمود شمارا در سماع حفظے تمام خواہد بود بشنود بعدہ بکسوت خاص مشرف گردانید زہے حظ کہ آں بزرگ را در سماع بود آتش عشق از سینه مولانا چنان شعلہ میزد کہ دروے در حاضران پیدا ایستہ این از برکت نظر حضرت سلطان المشایخ بود هر روز مولانا را شوق زیادت نے شد للحکیم اللہ نای فی المحی العقلاء الماضین والجهلاء الباقین

قصیدہ

چہرہ از رنگ خلق بہفتند
 سوخته ز آتش و فادل شاں
 لاجرم زیر حکم ایشان بود
 ہمہ مردند نام و حشمت ماند
 عشوہ جان و دل خریدستند
 کہ دل عقل و شرح دین دارند
 آدمی صورت اند لیک خراند
 بدر عقل نارسیدہ ہنوز
 ہمہ غولان بہ بیرہی پویند
 جاہ چو یاں و دین فروشانند
 چون شتر مرغ جملہ آتش خوار
 تہی از آب ماندہ ہچو سبوسے
 ہمہ قلب شریعت و دین اند

آں کسانیکہ راہ دین رفتند
 پیغمتہ از حسرت طلب گل شاں
 ہر کہ اند جہاں جز ایشان بود
 ہمہ رفتند کام و دولت ماند
 و آں گروہے کہ نور سیدستند
 سرباغ و دل زیں دارند
 ہمہ از راہ صدق یغیبہ اند
 مکتب شرع را ندیدہ ہنوز
 ہمہ دیواں آدمی رویند
 ماہ رویاں و تہیرہ ہوشانند
 در سخن چون شتر گستہ ہمار
 ہبچ نایافتہ ز تقوی بوسے
 ہمہ چو یاں کبر و تکلمین اند

شعر و قالت عائشہ رضی اللہ عنہا ذہب الذین یعاش فی الکنافہم و یقین
 فی خلق کجیل الاجر اب ششم در بیان ارادت و مرید و مراد و خلافت المشایخ

باب ششم

ملہ این شمار از حکیم نای است کہ در حق عاتقان اندیشگان و جاہلان باقیماندہ گان نوشتہ است ملہ و
 گفت حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا سے تعلق از وہ رفتند آنانیکہ عیش کردہے شد در بناہ ایشان و باقی
 ماندہ خلق مانند پوست کندہ ۱۱۵

قدس السدا و اہم نکتہ در بیان ارادت مقرر ضمیر حق پذیر مریدان خوب اعتقاد
باوشیخ ابوالقاسم قیشری رحمۃ اللہ علیہ سے نویسد ارادت آغاز کار سالکان
است در کار خدا سے تعالیٰ و این صفت را چرا ارادت گویند زیرا چہ ارادت
مقدم است بر کار اول با خاطر خوشی راست نے گیر دو عینت مصممے کند

۳۲۱
تہمت

انگاہ آنرا بفعل مقرون نے گرداند و اما در حقیقت ارادت چیست لہو و
القلب فی طلب الحق سُبْحَانَ تَعَالَى نکتہ در بیان مرید حضرت سلطان المشایخ
مے فرمود مرید بدو نوع است رسمی و حقیقی رسمی آنست کہ پیروا تلقین کند
کہ دیدہ نادیدہ کنی و شنیدہ ناشنیدہ و بر سنت جماعت باشی و حقیقی آنست
کہ پیروا تلقین آرد و بگوید کہ در صحبت ما باش و یا ما در صحبت تو باشم و بخط حضرت
سلطان المشایخ نوشتہ دیدم ہر چہ علما بزبان دعوت کند مشایخ بعل دعوت
کنند فاما شیخ ابوالقاسم قیشری رحمۃ اللہ علیہ سے نویسد کہ مرید موجب اشتقاق
ہماں معنی ارادت دارد یعنی مرید آنست کہ ما و ارادتے باش چنانکہ عالم آنست
کہ ما و اعلیٰ باشد فاما در طریقت مرید او را گویند کہ ما و ارادتے نباشد تا آن
غایت کہ او مجرد از ارادت نباشد مرید نگویند یعنی مرید آنست کہ اختیار خود
در باقی کند و بارضای حق بسازد **میت** ماقلم در سر کشیم اختیار خوشی را بہ
اختیار آنست کہ قسمت کند درویش را بہ و بزرگے گفتہ است مرید آنست کہ ظاہر
در کار خدا موصوف بجا ہدایت باشد و باطن او متصف بمکارات این ضعیف
گوید **مرید** آنست کہ دنیا گریزد و بہ ہر دم با ہوائے خود ستیزد و بہ فریب
دینا را بدال پیچ کہ شد چون زلف خوباں پیچ و پیچ فاما این قوم مرتے نہادہ اند
میان مرید و ما و مرید مبتدیا گویند و ما و منتہی را یعنی مرید آنست کہ در عین
تعب باشد در کار خدا و ما و آنکہ او تلقین کردہ شود یا **مہر** من بخیر مشتاقہ پس مرید
مستغنی باشد و ما و موقوف و مرفہ بریں قصہ تہمت موسیٰ علیہ السلام مریدان را چاہی و

۹
بہ

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَحَضْرَتِ رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 مراد باشد زیرا چه در باب او فرماں می شود و آلم اشْرَحْ لَكَ صَدْرِي وَحَمَّازِيخَا سَدْتِ
 ہمتہ موسیٰ علیہ السلام درخواست کرد و گفت آرنی جواب آمد لَنْ تَقْرَأَ لِي وَجَانِبِ سِرِّهِ
 پیغام بران حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرماں آما لَمْ تَقْرَأْ لِي رَبِّكَ
 وَقَوْلَا كَيْفَ مَدَّ اللَّيْلُ سِتْرَ الْفَقِيصَةِ وَجَحْصَنَ لِلْحَالِ بَاشْدَ أَمَمٍ بِرِسْرِ حَرَفِ سُلْطَانِ
 المشايخ کرنے فرمود مدد سے ہر پیر سے پیوست و از معاصی توبہ کر دپیر اور فرمود
 کہ دو چیز است کہ مردم بدان بحق میرسد، یکے تکلیف کہ از معاصی نفس را خالی کردن است
 و دوم تمیلہ کہ نفس را بجای عبادت آراستن و سے فرمود کہ چون مرید عبادت مشغول
 شد او اچھا چیز پیش آمد یکے دنیا و دم خلق سبب شیطان تھا نام نفس آں مرید
 بخدست پیر عرض داشت کہ دپیر فرمود کہ از دنیا بجز کن و از خلق تفر شو و باشد
 محاربت کن و در آنوقت پیر را یاد کن و فرس نفس را بلجام تقویٰ بطعم کن و بگوشه دار
 مرید بچھاں کرد و باز بخدست پیر آمد و گفت چنانکہ فرمودہ بودند کہ دم نفس مرا بسا گوید
 کہ تو ضعیف خواہی شد و عبادت نخواہی رسید قوت حاصل کن پیر فرمود کہ تو کل کن
 نفس خواہد آرا مید باز مرید آمد و گفت مرا حالے پیش آمدہ است کہ از گذشتہ ما یاد
 مے آید کہ فلاں جاے چنین کردم چنین نعم پیر فرمود کہ کار خود بخداے بگذارد و
 ہر چه کنی از حق و ان بچھاں کرد چوں این سخن ہمہ بجا آورد و سے بروکشادہ شد
 حال بخدست پیر عرض داشت پیر فرمود این را فرود و س محبت گویند و باز در سے
 کشادہ شد باز بخدست پیر عرض داشت پیر فرمود این را صحراے قرب خوانند و
 سلطان المشايخ یار سے را بوقت بیعت مے فرمود باید کہ بدانی دنیا و اہل دنیا را
 نیافریدہ اند و مے فرمود کہ مولانا تقی الین مجنون رقعہ بر من نوشتہ است و دو کس
 را فرستادہ و گفتہ ایشان پیش این ضعیف توبہ کردہ اند شما ایشان را دست بیعت

۱۰۰ سے پروردگار من بکشاے بر سے من سزہ مرا و آسان کرد ان بر سے من کار و ۱۰۱ ایکنشادیم من بر سے تو اے
 محمد صلعم سیز ترا ۱۰۲ سے پروردگار ما یا بنما تو خود زمین تکا توانی دید تو در ۱۰۳ آیا نے ہی تو اے محمد صلعم سبوت
 پروردگار خود ۱۰۴ پوشیدگی هست در سخن طریقت را و نگاه باشمست مرا سر حقیقت ۱۰۵

بیدین درین متروم بنا بر آنکه بر قول بعضی مشایخ قدس الله اسرارهم العزیز توبه
 و ارادت یکے است سلطان المشایخ مے فرمود چون کسی بخیست شیخ شیوخ العالم
 فریاد الحق والین قدس العسره العزیز یا مده به نیت ارادت اول فرمود خاتم
 و اخلاص بخوانید بعد از اسن الرسول بخواند بعد از شهادت التارک الذین عنک
 اللہ ارسلا مہ خواندے بعد از فرمودے کہ بیعت کردی بریں ضعیف و نواجیز
 ضعیف و نواجیزان خواجہ ناو بر پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و با حضرت عتبت عهد
 کردی کہ دست و پاسے چشم نکند بری و بیخ شیخ ابشیش انشاء اللہ تعالیٰ و سه گاه
 کہ خر قره پوشانیدے فرمودے و لباس التقوی ذلک خیر و العاقبة للمتقین و نیز
 مے فرمود کہ بر نیچک عم بطحاسے کعبه ارادت است و حرم کعبه ارادت است و کعبه ارادت
 است بطحاسے کعبه ارادت آں باشد کہ کسی را نیاز و نه دست و نیز باں و بر کسی
 نگوید و نشنود بطاهر خود را نگامارد و حرم کعبه ارادت آں باشد کہ چشم و زبان حقیقت
 مصروف نموده چشم و زبان و دست نگامارد و کعبه ارادت آں باشد کہ دل جوق
 بند و دمام بند کرد و تسبیح و تهلیل مشغول باشد و وسواس شیطان از خاطر دور دارد
 سلطان المشایخ مے فرمود کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرموده است اللهم
 اعنکم علی القیئین قالوا یا رسول اللہ و لم تقصیرین قال و لم تقصیرین بعدہ بعضے صحابہ
 محلق شد نام سلمه رضی اللہ عنہا گفت یا رسول اللہ اگر تو محلق شوی یا راں
 سابعت کنند انگاه پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم محلق شد بعد از سلطان
 المشایخ فرمود بنگرید کمال نبوت پیغمبر علیہ السلام و الصواہ کارے بغیر خواست
 فرمود اول خود کرد تا دیگران کنند و در آن الفیاد نمایان از دیگرے این معنی چگونہ
 تصور تو آن کرد کہ خود نکند و بغیرے فرماید و آں معمول شود از خیر و خوش گوید نیت
 آن گفت مذکر سنگ خلق کہ اورا بگفتار بے یابی و کردار نیابی و سلطان المشایخ

بعضی صحابہ

سلیمان لباس پرین گایست و نخواست و نوبیہاے آخرت براسے پرین کاران است ۱۷
 پروردگار من بخش موی سر ترا شده ارا گفتند صحابہ یا رسول اللہ و مرقصه کنده ہاے موی سر را
 گفت پیغمبر خداے پروردگار من بخش مرقصه کنده ہاے موی سر را ۱۲

سے فرمودند زوندم رو سے بکمال دار یعنی سالک تا در سالک است امیر و
 کمالیت است یعنی ازاں فرمود کہ سالک است و واقف و راجع ہوا گاہ آفت
 کہ اورا رود و واقف آنست کہ اورا وقفہ افتد درین محل سوال کرد کہ مالک را وقفہ باشد فرمود
 کہ آرس ہر گاہ کہ سالک را در طاعت فتور سے افتد چنانچہ از ذوق طاعت بہا
 اورا وقفہ باشد اگر زود کار را در یابد و بانابت پیوند سالک تو اند بود و اگر عیاضا
 باللہ ہم برآں ہما ہم آں باشد کہ راجع شود یعنی ازاں این را بر برفت قسمت
 بیان فرمود و اعراض حجاب تفاسل سلب مزید سلب قدیم تسلی عداوت این
 قسمت التفصیل فرمود کہ دو دوست باشند عاشق و معشوق مستغرق محبت
 یکدیگر در دنیاں اگر از عاشقے حرکتے یا سکنتے در وجود بیاید کہ ناپسندیدہ دوست
 بہ و آند دوست از و اعراض کند یعنی رو سے بگرداند پس عاشق را واجب
 است کہ در حال با استفادے مشغول شود و بعد ازت پیوند ہر آئینہ دوست
 او از و راضی شود و آں اندک اعراضے کہ بودہ باشد ناچیز گردد و اگر آن حجاب
 ہم برآں خطا اصرار کنند و عذر نخواہد آں اعراض حجاب کش معشوق حجاب
 در میان آرد بعدہ سلطان المشایخ در تخیل حجاب چون بریں سخن رسیدہ
 مبارک بالا کرد و آستین پیش رو سے مبارک داشت و فرمود کہ مشلا
 بچنین حجاب شود میاں محب و محبوب پس محب را واجب آید کہ در اعتنا را
 شد و توبہ گراید و اگر در آں باب ہم آہستگی کند آں حجاب بتفاسل کش
 چہ شود آں دوست از و جاملی گزیند پس اول اعراض پیش بنود چون
 عذر نخواہد حجاب کش چون ہم برآں مضر بود تفاسل کش پس اگر ہم
 دوست مستغفر نشود سلب مزید شود مزیدے کہ اورا در وارد و ذوق عطا
 و غیر آں بودہ باشد آں مزید از و بتان پس اگر عذر آں نخواہد و بر آں
 بطالت بماند سلب قدیم شود طاعتے و راحتے کہ پیش از مزید داشت آں
 ہم بتان پس اگر اینچا ہم در توبہ تقصیر سے رود بعد ازاں تسلی

معنی ہست

باشند یعنی دوست اور بر جدائی اول بیاراد پس اگر در انابت اہمال رود عداوت
 شود نفوذ باللہ منہا و از سلطان المشائخ سوال کردند فرید را آنچنانکہ در قیامت
 بحضور مشائخ شرمندگی نیار دچہ باید کرد مگر این نعمت بتعلیم و مدد بندگی سلطان
 المشائخ حاصل آید فرمود سالک را در سلوک احوالے پیش آید کہ ہماں حوال
 حاکم وقت او شود و حضرت سلطان المشائخ مے فرمود کہ دستے
 مردے بخدمت مشائخ محمد اجل سہری آمد و اراوت آورد منتظر بود تا خواہ
 چہ فرماید تا خواہ فرمود آنچه بر خود روانداری بر غیرے زوا مدار و
 دیگرے را ہماں خواہ کہ خود را بعد چندان گاہ آں مرید باز
 بخدمت خواجہ آمد و عرضداشت کہ آں روز کہ بخدمت بیعت کردم
 منتظر بودم تا خواجہ مراوردے فرماید بیچ نفرمود خواجہ فرمود آں روز
 تختہ توجہ بود مرید حیب راں ہا مذہبچ گفت خواجہ تبسم کرد و فرمود
 آں روز ترا گفتم آنچه بر خود پسندی دیگرے پسند خود را ہماں خواہ
 کہ دیگرے را جوں تختہ اول درست نکردی تختہ دیگر چگونہ دہسم
 سلطان المشائخ مے فرمود مردے بخدمت شیخے فریدت شایخ اورا
 فرمود دو کار کننی یکے دعوی خدائی دوم دعوی پیغمبری مرید حیراں
 ماند کہ شیخ چہ مے گوید این سخن را از شیخ ہیاں طلبید فرمود
 دعوی خدائی آں است کہ ہمہ کار ہا بر مراد خود طلبی و دعوی پیغمبری
 آنکہ ہمہ خلق خواہاں تو باشند و ترا دوست دارند و مے فرمود
 مرید باید کہ پہچ حال امانت کسے قبول نکند و جواب گوید قبول
 نکردم او گفت آنچه امانت آوردہ ام یک شب در دہلیز شما نباشد بد
 رضا ندوم و فرمود کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس
 السدسہ الغزیزہ گفتے کسے کہ امانت قبول کن۔ او از مریدان
 من نباشد۔ و از سلطان المشائخ سوال کردند پدرا شاید کہ فرزند

را هر یک در دو فرمود و درین باب اختلاف است بعضی گفته اند شاید که چنانکه خواجگان
 چشت بفرزندان خود دست بیعت و مقام داده اند و فرمود در پدیری شیخ
 کس را اختلاف نیست و در شیخی پدر اختلاف است روزی بنجد دست سلطان
 المشایخ مسافر رسید و بود از و فرمود پرسید که بر سجاد شیخ شهاب الدین
 سهروردی از فرزندان او کس است آن در ویش گفت آن کس است پسر
 هست فاما در علمت جمله اوقات اند یا ز عهده او است بعد فرمود و شنوم
 احتساب عم دار گفت آن کس بعد سر مبارک بخشانید و فرمود که این النجیب
 الیوم و ان تجتنب تعجب بعد فرمود بزرگ حکمت این قصه بیان کرده است
 و گفته که حق جل و عالی کمال قدرت خود می نماید تا بند و بجز خود معترف آید که در
 مقام شیخی در آنرا بکمال تکمیل می رسد اگر این معنی از تو بودی فرزندان تو که
 ترا از همه اولیتر اند تا شیر نموی لَعَلَّكَ مِنَ التَّائِبِينَ وَتَذَكَّرَ لِمَنْ كَسَبَهُ وَخَرَجَ الْحَيِّ مِنَ
 الْمَيِّتِ وَتَمَحَّضِ سَجِّ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ و فرمود که بعضی گویند مالا با خواجہ خضر
 علیه السلام پیوند شده است این معنی مشایخ نمی پسندند نگاه فرمود که شیخ شیوخ العالم
 فرید الحق و الدین قدس المدرسه العزیز را پسر بود از همه پسران اتمتر و بیعت
 در پایان قبر شیخ الاسلام قطب الدین بختیار کرد و مخلوق شد این خبر بنجد دست
 شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر رسانیدند خواجہ فرمود حضرت شیخ الاسلام قطب الدین
 قدس المدرسه العزیز خواجہ و مخدوم ماست اما این بیعت درست نیست بیعت
 آنست که دست شیخی که بظاهر حجتی باشد گیرند و مولانا سراج الدین حافظ با وانی
 از سلطان المشایخ سوال کرد که این حدیث است مَنْ لَيْسَ لَهُ شَيْخٌ فَسَيَكُنْ
 اِبْلِسَ سلطان المشایخ فرمود که قول مشایخ است نگاه فرمود و ذکر در ویشی

سکه که پسر نجیب و بزرگ بزرگ می شود و اگر بزرگ شود پس بچیب است عزیز و صاحب اعتبار دیگران
 هر کس را که نخواهی و ذلیل و خوار می کنی هر کس را که نخواهی دید ای کنی درستان خود را از بیعت
 درستان خود و بر آری تا فلان را از بیعت ذکر آن سکه کیسه نیست مراد پسر مرهنا
 پس برهناست او دست ابلیس یعنی ۱۲

کردند که اگر اورا کسے دیدے کہ باکسے پیوند نذر دگفتے ایں درپاکہ کسے نشستہ راوی
 ایں حکایت عرضداشت کردینے ذرنه نذر فرمود کہ غیر معنی آں باشد ہر کسے
 پیوندے کند ہرچہ ایں مرید کند فردا ایں عمل درپاکہ پیر او ہند از نخبت گویند فلک
 درپاکہ کسے نشستہ است یعنی پیر نذر دگفتہ در بیان آنکہ بر شاخ و پیرے بیعت
 کنند بعدہ با مشتایخے و پیرے دیگر بیعت کنن سلطان المشایخ فرمود بیعتے در بیان
 با پیرے بیعت کردہ یا باشند بر آں بسندہ نے کنن تا بر پیرے دیگر میروند و بیعت
 و خرقہ او ہم سے ستانن نزدیک من این چیزے نیست زیرا کہ مرید را حجت حقیقہ
 و جل و علی بر اندازہ محبت پیر خود حاصل سے شو و چوں با دو پیر بیعت کنن و خرقہ دو
 پیر ستانن چگونہ راست آید بیعت ہماں است کہ اول باکسے کردہ باشد اگرچہ ایں
 پیریکے از احاد باشد و سے فرمود شیخ شیوخ العالم شہاب الدین سہروردی
 قدس سرہ بارہا گفٹے ہر در سے و ہر مہر سے نباشید یک درگیر یکم گیرید از
 سلطان المشایخ سوال کروند حکم شیخ حسین منصور حلاج چیست فرمود کہ مردود
 است او مرید خیرت کج بود ترک او گرفت و بر چند رحمتہ اللہ علیہ آمد و درخواست
 بیعت کرد و جنید فرمود تو مرید خیرت کجی نزدست بیعت مذہم او را رد کرد چوں
 جنید رحمتہ اللہ علیہ مقتدا سے وقت بود و رد او رو بہم باشد و بخط مبارک سلطان
 المشایخ قدس سرہ العزیز نشستہ دیدہ ام فَاِنَّ قَائِلًا اَنَا رَاَيْتَا الْمَشَايِخَ
 اسْتَفَادُوا عَنْ غَيْرِ شَيْخٍ وَاحِدٍ كَأَبِي عَثْمَانَ فَإِنَّهُ كَانَ مِمَّنْ سَيَّأَمَتَا بَعْتَهُ
 يَحْيَى السَّرَازِيُّ وَبَعْدَهُ رَجَبٌ فِي صُحْبَتِ شَاهِ الْكُرْمَانِيِّ ثُمَّ اتَّبَعُوا أَبَا حَفْصٍ الْحَافِي
 وَبَلَغَ مَبْلَغَ الرِّجَالِ وَأَنْتَ فَقَدْ تَحَيَّرْتُ وَأَسْعَا أَحْلَمُ أَنْ تَعْلُقَ الْإِرَادَةَ تَعْلُقُ
 يَشْتَرِكُ فِيهِ غَيْرُهُ وَتَعْلُقُ يَشْتَرِكُ فِيهِ غَيْرُهُ فَإِنَّهُ يُمْكِنُ أَنْ يُسْرِبَ إِلَى الصَّبِيِّ

سلطان المشایخ حضرت سلطان المشایخ قدس سرہ العزیز گفٹے گویند کہ من دیدہ ام شیخان
 الذکہ استفادہ کردہ اند سوا سے از یک شیخ از شیخان بسیار خانیہ ابی عثمان زیرا چہ بود او چنگ در زندہ بہ
 پیروی عجمی از ہی بعد گذشت او پوست بصحبت شافعی شجاع کرمانی بن از ویروی کرد با حافظ
 خرد او را و رسید بمرتبہ دوستان خدا و تو بخصن بسیار جدا گشتہ از مطلوب خود یا بسیار سہل گشتہ
 از سترہ پاکہ علاقتہ ارادت علاقتہ ایست کہ شریکے شو و غیر شیخ و تعلق برورش تعلقے است

عَلَى الْوَالِدَيْنِ فِيهِ صَبْعُهُ الطَّيْرُ لِأَنَّ تَمُوتَ الشَّيْخِ كَمَا كَانَ حَالُ الشَّيْخِ إِلَى التَّعْيِينِ
 الشَّهْرُ وَرَدِي لَمَّا مَاتَ شَيْخُهُ أَحْمَدُ الْغُرَالِيُّ اسْتَفَادَ بِإِشَارَتِهِ عَنِ الشَّيْخِ حَمَّادِ
 دَبَّاسٍ نَكْتَةً دَرَبِيانِ تَوْبَةٍ وَاسْتَقَامَتِ أَسْ سُلْطَانِ الْمَشَايِخِ مَعَهُ فَرَمُوهُ قَدَسَ
 اِسْمَهُ سِرَّهُ الْغَزِيْرُ سَالِكٌ چوں قدم در راه نهد اول توبه کند توبه برد و نوع است
 توبه عوام و توبه خواص توبه عوام از گناه است و توبه خواص از مآذون الصدوايں
 توبه که سالک کند باید که به تقاضاست کند و این راه انگاه عبور توای کرد که درو
 استقامت باشد و طلب جاہ و کرامت نباشد و آن استقامت مے باید
 که بر متابعت رسول علیه السلام و الصلوة باشد و بیج مستحی و آدابے از وفوت
 نشود و خواجہ عطار فرماید میت جاوید در متابعت مصطفی الزین مے تا نور شرع
 او شود بر تو موقتاً و دعا مے که بر اے استقامت توبه آمده است دریں
 کتاب در باب او را در نکتہ ادعیہ ما توره تحریر یافته است چوں کسے توبه کند
 آنچه پیش از آن کرده باشد بد آن ما خوز نیست و مے فرمود که اگر کسے از شراب
 توبه کند هر آینه حریفان و قرینان پیشینہ او را فرامحت نمایند و هر بار شراب خورد
 و بموضعیکه ذوق گرفته باشد طلب کنند وجه نمایند تا او باز شراب خورد و نمخنی
 انگاه باشد که او را اندک مایه هوس در دل مانده باشد و اگر تائب دل از آن
 اندیشه کلی صاف کند بیج قرینے و حریفے او را فرامحت نتواند نمود دلیل بر صدق
 توبه او شکستن از قرئنا و حرفا باشد بعد از آن فرمود هر که را عصیتے بزبان گیرند انگاه
 باشد که اندک مایه دل آنکس بر آن فسق باشد اما چوں تائب دل خود را از آن
 ناشایسته باز آورد هیچکس او را بر آن جرم و جنایت یاد نکند این همه معانی دلیل
 بر استقامت توبه است یعنی تائب بر سر توبه مستقیم است نه او را

لکه شریک مے شود و در غیر مبنی حقیقی زیر اچه بدستی که جایز است که بر پرورد و طفل را غیر ما در و پدر
 پس شیر مے دهد آن طفل را دایه مگر آنکه بیهوشی چنانکه بود حال شیخ نجیب الدین سهروردی
 هر گاه که فرمود شیخ ابو احمد غزالی فایده گرفت با شاره شیخ احمد غزالی از
 شیخ حماد دباس ۱۲

بمحصیتے تو اند خواند و نہ بفسق نام او بزبان تواند راند بعدہ فرمود کہ اینکس کہ دست
 شیخی مے گیرد و بیعت مے کند آن عہد خداوند است باید کہ بر آن ثابت باشد
 و اگر او بر آن ثبات مے نگیرد و بیعت دست بر چہ مے گیرد و بیعتا نکہ ہست مے باش
 کو مے فرمود چوں کسے تائب شود و پیش از آن کسے را بدگفتہ باشد باید کہ برو
 برود و او را معذرت کند و بکلمے خوابد و او را بخشنود کند و اگر آنکس مردہ باشد
 چہ کن چندانکہ او را بدگفتہ است در مردن او نیکو گوید و اگر کسے را کشتہ باشد
 و او را ولی نباشد کہ دیت او بتانہ چہ کند بر دہ آزاد کند اینکس کہ بر دہ آزاد میکند
 احیای مردہ مے کند و اگر کسے بر منکو صغیرے و مخلوکہ کسے زنا کردہ باشد چہ کن
 ایجانیا مدہ است کہ بر و برو دو عذر خواہد ایجانیا بخداے گریزد و اگر شراب خمر
 تائب شود چہ کند شہرتہاے لطیف بخلق خدا دہد و آب ہائے خنک بعدہ
 فرمود و آنکہ گناہے مے کند روے او بجانب محصیت ہا باشد و قفا جان بحق
 آن زمان کہ تائب شد باید کہ قفا جانب معاصی باشد و روے جانب حق انگاہ
 فرمود و آنکہ تائب شدہ است باید کہ او را در طاعت ذوق تمام باشد و آنکہ
 بمحصیت باز مے گرد و نعوذ باللہ از آنست کہ از نور طاعت ذوق نے یابد
 انگاہ بر لفظ مبارک راند کہ توبہ و انابت در حالت جوانی نیکو مے آید در پیری
 خود چہ کند کہ تائب نشود و این دو بیت بزبان راند لطم چوں پیر شوی و بد
 سرا انجام آئی سر کار خود بنا کام و سازی روح راز تیرہ راجی و معشوق
 روز بے نوائی و بعدہ فرمود کہ حق تعالی از بندہ خود از جوانی او خواہد
 پرسید **سَأَلُ الْمَرْءَ مِنْ شَابٍ مِثْنَوِي لَلْحِكْمِ الثَّانِي**
فِي الشَّيْبِ وَالشَّابِ

بسی خوشی

از جوانی خوشی
 از پیری غم
 از جوانی خوشی
 از پیری غم

راکم کرد روزگار خسود و	از پس این رکوع چیست بود
تاجو انی مدد کہ باسن بود	جوے عمر پُر آب و روشن بود
خوش خوش از من جهان ہزل مجاہ	عاریتہا ہی ستاند باز

باب ششم

<p>کہ بسازی برائے رفتن برگ + کر چنیں عمر کس نگر و دپیر با چنیں عمر پیر نتوان شد آنکہ گویند پیر میرا نیست مے بگیرم بر این جوانی خویش زندگانی مرا و بال آمد +</p>	<p>پنہ از گوش کردیروں مرگ + دل ازین عمر مختصر برگیر مرد پیر از لقائے جاناں شد هست پیر از ولایت دین است سیرم از عمر و زندگانی خویش این حیاتم مرا ملال آمد</p>
--	---

باز ایم بر سر خرف توبہ سلطان المشائخ مے فرمود کہ توبہ بر سہ قسم تمام شود یک قسم آں حال است و دوم ماضی و سیدوم مستقبل انچه صفت حال است آنست کہ پیشماں شود یعنی ندامت آرد از ہر چہ کردہ است و قسم دوم ماضی است کہ خصماں را خشنود کند اگر کیے از کیے ذہ درم غصب کردہ است و ہمیں بیگوید توبہ توبہ این توبہ نباشد توبہ آں باشد کہ ذہ درم بدو باز دہد و او را خشنود کند قسم سیدوم کہ تعلق مستقبل دارد آنست کہ نیت کن نہ کہ پیش ہداں معصیت باز نگرود انکاہ فرمود کہ چون من بچہ شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر پوچستم و انابت آردم ہر بار ہر لفظ مبارک میراند کہ خصماں را خشنود باید کردیں باب بسیار فلو فرمودہ آیا آمد کہ بیست جیتل دام دادنی دارم و یک کتاب کسے عاریت خواستہ بودم و از من غایب شدہ در انچہ شیخ کبیر نور اللہ مرقدہ در باب خشنود کردن خصماں ذکر بلیغ مے فرمود من دانستم کہ مخدوم مکاشف عالم ہست در دل کردم کہ این بار در وہلی بروم و ایشان را خشنود کنم چون در وہلی آمدم انہر کہ بیست جیتل او دادنی داشتم بزاز زود از او جامہ ستدہ بودم الغرض ہر وقت بیست جیتل یکجا حاصل نئے شد کہ بدو بر ساختم و ہر حال تنگ بودے گا ہر شیخ جیتل بدست آمدے و گاے ذہ جیتل تانیک بار ذہ جیتل بدست آمد بیادم برداں بزاز و او را آواز دوام از خانہ بیرون آمد باو گفتم کہ بیست جیتل توبر ذمہ من ماندہ است میسر نشد کہ بیک دفعہ بدہم این ذہ جیتل آورده ام ہستاں و ذہ دیگر ہم اکنون بر ساختم انشا اللہ تعالی آں مردوں

این بشنید گفت آری از آنجا که تو می آئی بهمین توقع باشد ده جیتل از من بماند
 و گفت آن ده جیتل باقی ترا بخشیدم بعد از آن بر نفتم بر آن مرد که کتاب او آورده
 بودم او را دیدم گفتم آری خواهی از تو کتابی عاریت برده بودم از من غایب شد
 اکنون نسخه جعل کنم بچنانکه آن کتاب تو بود بنویسم و بتو رسانم چون آمد
 این سخن بشنید گفت آری از آنجا که تو می آئی مگر بهمین باش بعد از آن
 گفت که کتاب تو بخشیدم باز آیم بر سر حرف تو به حضرت سلطان المشایخ
 می فرمود که متقی هست و تأییب متقی آنست که گاهی ماموش نشده باشد و تأییب
 آن آنست که بعد گرفتن ذوق معصیت تو به کرده باشد درین مسئله بعضی گفته
 اند که متقی و تأییب هر دو برابرند و بعضی گفته اند که تأییب فاضل تر از متقی است
 زیرا که این تأییب شده است ذوق معصیت گرفته است آنکه ذوق گرفته باشد
 خوشتر از آن باشد که مملایب ذوق نگرفته باشد و بعضی گفته اند که متقی فاضل تر
 از تأییب در صحت این قول حکایت فرمود که وقتی میان دو کس مباحثه شد
 یکی گفت متقی از تأییب فاضل تر و دیگری گفت که تأییب از متقی فاضل تر است
 سخن میان ایشان بطویل کشید ایشان هر دو بر پیغامبران عهد رفتند و این
 را حکم طلبیدند و پیغمبران عهد فرمود که من از خود حکم نتوانم کرد منتظر وحی خواهم
 بود تا چه فرما شود بعد درین میان بر آن پیغمبر فرما آمد که آن هر دو تن را
 باز گردان و بگو شما هر دو بروید و امشب یکجا باشید چون از خانه بیرون آید هر که
 اول پیش شما بیاید حکم این مسئله از او پرسید آن هر دو تن بحکم فرما بر رفتند و در
 دیگر از خانه بیرون آمدند مردی پیش آمد از او پرسیدند که خواهی ما را مشکلی شده
 است تو حل کن او گفت چه مشکل است ایشان گفتند ما را معلوم نشود آنکه معصیت
 نکرده باشد او بهتر از آنکه کرده باشد و تأییب شده آن مرد گفت آری خواهی که
 من مردی جلایه ام علی بن خوانده ام این مسئله چگونه حل کنم اما اینقدر میدانم
 چاره که من میافهم تا را بسیار میباشد بعضی تاریخها را میسند من باز پیوند می کنم

نزویک من آل تار که نگه بسته باشد بهتر از آن تارے که بگسلد و باز پیوند کند هر دو
 باز گشتند و بخجرت آل پیغمبر آمدند صوت حال باز گفتند آن پیغمبر گفت جو آ
 شما همین بود و بخط مبارک سلطان المشایخ قدس سره العزیز نوشته دیده
 ام یَا دَاوُدَ قُلْ لِلَّذِینَ تُوْبُوْا لِیْ قَبْلَ قِیَامِ السَّاعَةِ فَاِنَّ الْمُدْنِیْنَ یَنْظُرُوْنَ
 اِلَیْ یَوْمِ الْقِیَامَةِ مِنْ طَرَفِ حِجْزِیْ وَفِی الْحَدِیْثِ اِنَّ الْعَبْدَ اِذَا اَذْنَبَ لَمْ یُکْتَبْ
 عَلَیْهِ حَتّٰی یُدْنِبَ دُنْبًا اٰخَرَ فَلَمْ یُکْتَبْ عَلَیْهِ حَتّٰی اَذْنَبَ دُنْبًا اٰخَرَ فَاِذَا
 اَجْتَمَعَتْ عَلَیْهِ مِنَ الذُّنُوْبِ ثُمَّ اِذَا عَمِلَ حَسَنَةً وَّاحِدَةً کُتِبَ لَهُ خَمْسُ
 حَسَنَاتٍ وَجُعِلَ خَمْسُ حَسَنَاتٍ بَارِزًا خَمْسُ سَيِّئَاتٍ وَفِی الْحَدِیْثِ التَّوْبَةُ
 مِنَ النَّارِ نَابِیْرٌ مِنَ التَّوْبَةِ عَنِ الْغِیْبَةِ التَّوْبَةُ صِفَةٌ لِلْمُؤْمِنِیْنَ وَاِلَّا صِفَةٌ
 لِلْمُقْرَبِیْنَ وَجَاءَ الْقَلْبُ مُنِیْبًا وَاِلَّا وَبَهُ صِفَةٌ الْمُسْلِمِیْنَ نَعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهُ
 اَوْتِبَ قَبْلِ الشَّیْخِ التَّائِبِ الطَّائِفِ وَاَسْرَعَتْ الطَّائِفَاتُ حَتّٰی اَحْرَسَتْ
 التَّوْبَةُ اِلَى الشَّیْخِ وَاَسْرَعَتْ حَتّٰی حَبَّتْ قَبْلَ الْمُوْتِ شَعْرٌ اِلَهْمِی ثَبَّتْ
 عَمَّا کَانَ مِنْیْ + فَکَفِّرْ سَیِّئَاتِیْ وَاَصْرِ عَنِّیْ + وَعَالِمِیْیَ بِلَطْفِکَ یَا اِلَهْمِی +
 وَلَا تَقْطَعْ لِاَجْلِ الذَّنْبِ مِنْیْ + تَلْکُنْ یَوْمَ الْقِیَامَةِ لِیْ مُعِیْنًا + وَاحْسَنْ لِیْ
 کَمَا احْسَنْتَ ظَلْمِیْ + و سلطان المشایخ مے فرمود که میرے فرموده است که عتبات

له ترجمہ عبارت عربی کہ جو حضرت سلطان المشایخ نوشته دیدہ ام اسے داؤد بگو کہ گناہگار انرا توبہ کیلئے پس
 پروردگار پیش از پراشدن قیامت زیرا چہ برستی کہ گناہگار ان خواہند دید بسوسے من روز قیامت از گوشہ چشم
 دزدیدہ و در حدیث است برستی کہ بندہ وقتیکہ گناہ مے کند نوشته نے شود بر او آن گناہ باز دیگر گناہ مے کند پس
 درین هنگام جمع مے شوند بر آن بندہ گناہان پس درین هنگام یک نیلی مے کند نوشته مے شود بر اسے اوج
 نیلی و پنج نیلی دیگر در مقابلہ جمع گناہ کہ پیش از نیلی کردہ بود و در حدیث دیگر است کہ توبہ کردن از زمان آسان
 تر است از توبہ کردن از غیبت باز ماندن از گناہ صفت مومن است و رو بخدا آوردن صفت مقربان
 در گاہ است چنانچہ مے گویند کہ آمد بادل رواندہ بسوسے خدا و باز گشتن از جمیع نامرضیات حق گفته شد
 مرشح تائب پس را کہ در کردی و شتاب کردی در توبہ کردن از بہت آنکہ در کردی آہی بر سر توبہ در وقت
 پیمبری و شتاب کردی از آن روز کہ پیش از مرگ در حالت صحت توبہ کردی **له** ترجمہ شعراے معبود من
 توبہ کردم من از گناہاں مے کہ انما سرور بود پس پرورش گناہاں مرا خوشنود شو از من کار لطف کن با من آسمو من و مہر
 از من از بہت گناہاں یکجا در مشو از من پس با من روز قیامت بر اسے من یاری لا بندہ و مہربانی کندہ و شکیوی
 کن با من چنانکہ نیکی کرد کہ گمان من در ذات خود مے از ذات تو امان بخشگی است و مرا بندگان است ۱۲ ۱۱ ۱۰

حق دو چیز است و آن عزیز است با عصمت در اول و با توبہ در آخر حق تعالی
 بہ برکت حضرت سلطان المشائخ بجمہ غلامان و مریدان سلسلہ چشتی نظامی
 روزی کناد تلمتہ دریاں حکم کردن پیر و قبول کردن مرید حکم پیر سلطان
 المشائخ نے فرمود مرید را مے باید ہماں کن کہ پیر فرماید اما پلہ چنناں مے باید
 کہ در احکام شریعت و طریقت عالم باشد تا چیزے غیر مشروع نغراید و اگر چیزے
 فرماید کہ مختلف فیہ باشد پس مرید را ہماں باید کرد کہ آنچنناں پیر فرماید بنا بر آنکہ
 پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است اِخْتِلَافٌ مَتَّبَعِي رُجْمَةٌ و شیخ بر
 قول مجتہد سے حکم کردہ است پس مرید را باشارت پیر کار مے باید کرد و کسیکہ
 بخدمت پیر مے پیوندد و ارادت مے آرد و این را تحکیم گویند یعنی پیر را بر خود
 حاکم مے سازد پس ہر چہ پیر گوید مرید نشود تحکیم نباشد و اگر بعضے قول و یا فعل
 پیر را منکر باشد او مرید نباشد بعدہ حکایت فرمود زالے بود ہر بار در خانقاہ شیخ
 ابو سعید البواخیر رحمۃ اللہ علیہ درآمدے و صحن خانقاہ را جاروب دادے شیخ
 ازو پرسید کہ مقصود ازین جاروب دادن چہ داری بگو تا غرض تو حاصل
 کنم زال گفت غرضے دارم چون وقت خواب آمد عرض خواہم داشت القصد زال
 ہچنناں خدمت بجائے آورد تا روزے جوآنے صاحب جمال بخدمت شیخ آمد
 و بیعت کرد زال بیاید و خدمت شیخ را گفت کہ میں جوآن را بگو تا ہا در حبالہ خود
 آرد شیخ متامل شد و با خود گفت کہ میں عورتے زال و نازیب او میں جوآنے خوب رو
 این معنی چگونہ شود شیخ در خلوت شد سہ شہاروز طعام و شراب خورد بعد سہ شہاروز ہر دو
 را پیش طلبید رو سوے آنجواں کرد کہ میں زال را در حبالہ خود آرجوان بطوع و رغبت
 قبول کرد بعد از آن زال التماس نمود کہ شیخ فرمان دہ تا ہا جلوہ دہ چنانچہ رسم عروسی است
 شیخ فرمان داد ہچنناں کن فرمود کہ راتہ کہ مے چختند تضعیف کننہ انگاہ زال التماس کرد کہ شیخ
 آں جوآن را فرماں دہ تا ہا از زمین برگیرد و بدست خود ہالاسے تخت برد شیخ آں
 جوآن را فرمود کہ ہچنناں کن چون آں جوآن زال را از زمین برداشت

تلمتہ

زال گفت کہ اے شیخ! میں جو اس مراد نظر تو از خاک برداشت فرماں دہید کہ
 مراد خاک نیند از دینے این کار را بوفارساند و مرا پشت نہد شیخ پہچناں فرمود
 اں جو اس قبول کرد نکتہ در بیان تجدید بیعت حضرت سلطان المشائخ سے
 فرمود قدس سرہ العزیز چوں پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم غریمت مکہ کریش
 از فتح مکہ امیر المؤمنین عثمان را بر سالت بر کنیاں فرستاد پیغمبر صلی اللہ علیہ
 وآلہ وسلم را خیر رسانید کہ امیر المؤمنین عثمان را با کشتن پیغمبر صلی اللہ علیہ
 وآلہ وسلم چوں بشنید صحابہ رضوا اللہ علیہم طلب کرد و فرمود بیاید بیعت
 کنید تا با کنیاں حرب کنیم یا راں بیعت کردند پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آنرا
 بر تہ درخت تکیہ کردہ بوداں بیعت را بیعت رضوا گویند دریں میاں یا رہے
 بود اور ابن اُلعع سے گفتند او بیامد و درخواست بیعت کرد پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ
 وسلم فرمود پیش ازین بیعت نکرده گفت یا رسول اللہ کردہ ام اما این ساعت
 تجدید سے کنم پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اور دست بیعت داد تجدید بیعت با
 مشائخ کہ سے کنند ازینجا است وقتے جو آنے بخد مت سلطان المشائخ تجید
 بیعت کرد مگر اور از طرفے ایڈائے رسیدہ بود در باب او این بیت فرمود بیت
 اے بسا شیرکان ترا آہوست * اے بسا در دکان ترا دروست * و میفرمود
 کہ من پیش جامہ خواجہ خود شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ
 العزیز تجدید بیعت سے کنم و عجب ندارم کہ شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر نیز پیش جامہ
 پیہ خود تجدید بیعت سے کرد کا تب سروف در کتابے نوشتہ دیدہ
 است کہ تجدید بیعت پیش جامہ پیر از آنجملہ است کہ بخد مت محمد و م تجدید بیعت
 کردہ شد از حق تعالی امیدوارم کہ این بیچارہ را برینجملہ کنند کہ عہد کردم جو اجے
 خویش و خواجہ خواجہ خویش و خواجگان چشت علیہم الرحمۃ و الرضوان و بمحمد
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ زبان نگاہارم و گوش نگاہارم و بر جادہ
 شرح با شتم و من بیچارہ را در کار دین و نجات رب العالمین بخشند و در سلک

بندگان خنوم بدارند این ضعیف گوید بیعت عهد کردیم که دل در خم زلف تو نهیم
 جاں مشتاق بزیر سم اسپ تو نهیم • وقتی مردے بخدمت سلطان المشائخ
 تجدد بیعت کرد سلطان المشائخ و ملاں حال این بیعت بر لفظ مبارک راند
 بیعت و عشق تو کار خویش هر روز • از سر گیرم زبے سرو کار • نکتہ در بیان
 اعتقاد مرید بخدمت پیر مقرر ضمیر ضمیر مریدان خوب اعتقاد با دباید که مرید را
 اعتقاد و محبت پیر بخدمتے باشد و بشاید رسد که در زمان خود جز پیر خود دیگر
 نداند که بخداے میرساند شیخ سعدی خوش گوید بیعت که نیست در بهر عالم
 باتفاق امروز جز آستانه تو مقصدے و طجائے • و اگر در خاطر مرید سست
 اعتقاد هم بگذرد که در عالم جز پیر من کسے هست که بخداے میرساند باقطع شیطاں
 ملعون در اعتقاد و تصرف کند و آن هر دوسے را از شغول پیر پیروں آرد
 و قتل در اعتقاد اندازد و او را چیزی سے نماید که بدان فساد اعتقاد و ارادت او
 باشد نعوذ بالله منها بخدمت سلطان المشائخ سوال کردند اگر پیرے در احوال
 مرید سفر کند تا عمل او چگونگی باید یا اگر در عالم اعتقاد سفر کند و اعتقاد درست
 و محکم بیاید مرید را امیدے باشد فرمود آری اهل درین کار اعتقاد است
 چنانکه در عالم ظاهر اهل ایمان است و مومن را نے باید که در وحدانیت باری
 تعالی و رسالت رسول صلی الله علیه وآله وسلم ایمان درست باشد
 مرید را نیزے باید که در حق پیر اعتقاد درست باشد چنانکه مومن بگناه کافر
 نشود مرید نیز چون در اعتقاد درست باشد بلغزشے بر آرتدا دطریقت او
 حکم نتوان کرد که بیکت اعتقاد باهل باز آید وے فرمود که وقتی شیخ شیوخ العلم
 فرید الحق والیدین قدس الله سره الغزیرے فرمود که مقصد و عقیده این کس است
 بر که بقصد و عقیده پاک آمد البته قابل باشد زیرا چه عقیده این کس لا هم در خاطر
 فرحتے باشد و اندازہ عقیده خویش هر کسے نصیبے کرد بعدہ فرمود که وقتی از
 کهنوتی مردے بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والیدین قدس الله سره الغزیرے

آمدن خواجہ گفت از کجا آمده و بچہ نیت آمده آغاز کرد کہ فاتحہ درخواست کردن شیخ
 شیوخ العالم فرمود یاراں و فرزنداں را کہ فاتحہ بخوانید این زمان کہ جمع شد نہ
 باز فرمود بچہ نیت آمده او گفت فاتحہ درخواست کردن خواجہ بگوید کہ عقیدہ
 بہچینس باید بی. فاتحہ خواندن فرمود و گفت عقیدہ انیکس از فعل انیکس است
 فعل انفسیم باشد و عقیدہ لغیرہ و سلطان المشائخ فرمود وقتے درویش
 را مار گزیدہ او گفت اگر ارادت من شیخ خود درست است بہیج علامہ جہت
 نیست و اگر ارادت درست نیست خود انیکس مرده اولی تربت عقیدہ او
 آن زہرا شکر و عرض میدارد کاتب حروف مراد ازین درویش ذات مبارک
 سلطان المشائخ بود و آنچه بنجد مت حضرت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین
 قدس المدسرہ العزیز میرفت در صحرا سرسہ حضرت سلطان المشائخ را مار
 گزیدہ بود چنانچہ در نکتہ کرامات شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس المدسرہ
 سرہ العزیز تحریر یافته است زیرا چہ سلطان المشائخ فرمودہ است کہ کرات
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس المدسرہ العزیز حکایت فرمودے
 کہ درویشے را بنچینس حالے پیش آید و یا بنچینس کارے پیش آمد و من ہمان آتم
 کہ مراد از اں درویش ذات مبارک سلطان المشائخ شیخ شیوخ العالم است
 سلطان المشائخ نیز درین حکایت ہمیں معنی را رعایت کردہ است و میفرموی
 وقتے شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس المدسرہ العزیز دعایے برد
 داشت فرمود کہسے باشد کہ این دعا را یاد گیر و من دانستم کہ مقصود شیخ این است
 کہ من یاد کنم عرضداشت کردم اگر فرمان باشد بندہ یاد گیر و اں دعایم داد
 گفتم یکبار بنجد مت شیخ بنوا تم انکاه یاد گیرم اں دعایم داد و فرمود بنچواں چوں خواندن
 گرفتم اعراب را اصلاح داد و فرمود کہ بنچینس بنچواں من بنچواں کہ فرمود خواندم اگر چہ بنچواں
 من خواندہ بودم ہم معنی داشت القصہ ہماں زمان اں دعا در خاطر من یاد شد
 گفتم دعا یاد گرفتم اگر فرمان باشد بنچوا تم فرمود کہ بنچواں آنرا خواندم اں

اعراب را کہ صلح خدمت شیخ فرمودہ بود، بچنان خواندم چون از خدمت
 شیخ بیرون آمدم مولانا بدرالدین اسحاق رحمۃ اللہ علیہ مرا گفت نیکو کردی
 آن اعراب بچنان خواندی کہ خدمت شیخ فرمودہ بود، گفتم اگر سببویکہ وضع
 این علم است و آن دیگران کہ بانی این قواعد اند مرا بگویند کہ این اعراب را
 کہ بچنین است کہ تو خواندی من بچنان خوانم کہ شیخ فرمودہ است مولانا بدرالدین
 اسحاق گفت آن آداب کہ بخدمت شیخ تو نگاہ میداری از ما بیج کس را میسر
 نشود و من فرمود چون شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ
 الغزیز راز حمت غالب شد و ماہ رمضان آمد افطار منے کرد تا روزے خوریزہ
 آوردہ بودند و پارہ منے کردند و پیش شیخ میباشند خدمت شیخ اس راتناول
 منے کرد در اثنائے آن پر کالہ خوریزہ بمن داد من بخو اتم کہ آن را بخورم در دل کردم
 کہ خدمت شیخ شیوخ العالم بدست مبارک خود چیزے بمن دہد کجا یا بم نزدیک
 بود کہ بخورم و کفارت دو ماہ متصل روزہ دارم فرمودنے مکن مرا خصت شرعی
 است ترا نشاید کہ بخوری برائے آزمائش اعتقاد تو داده بودم و من فرمود کہ وقتے
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ الغزیز مولانا بدرالدین
 اسحاق را آوزداد مولانا بدرالدین اسحاق در نماز بود جواب داد گفت لیکن
 بعد ازاں حکایت فرمود کہ وقتے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم طعام بخورد
 یکے را آوزداداں یار در نماز بود رنگے کرد رسول علیہ السلام فرمود کہ چون
 خدا و رسول خدا بخواند بر فور اجابت باید کرد بعد ازاں سلطان المشایخ بر لفظ
 مبارک راند کہ فرمان شیخ بچو فرمان رسول است علیہ السلام و من فرمود کہ شیخ شیوخ العالم
 شہاب الدین سہروردی قدس سرہ مندیے از شیخ خود یافتہ بود و آنرا پیوستہ بر خود داشت
 و از برکتها گرفتہ تا وقتے در خواب شدہ بوداں منیل جانب پاسے ابوودنا گاہ پا او بدل منیل
 رسید چون بیدار شد قلعق نظر ارب بی نمود تا بنایتے کہ میگفت کمن این دم کہ فرو ک قیامت
 دیتیے این تا سعت اندوہ خواہم بود الگاہ جیکہ فرمود کہ یکے بخدمت شیخ منیل آمد و گفت مرید تو

نے شوم شبلی فرمود بشرطے ارادت تو قبول کنم کہ انچہ فرمایم تو ہماں کنی مرید گفت
 ہچماناں کنم شبلی گفت تو کلمہ شہادت چگونہ مے گوئی مرید گفت کہ ہچنیں گویم لا الہ
 الا اللہ محمد رسول اللہ شبلی گفت تو کلمہ شہادت چگونہ مے گوئی ہچنیں بگو لا الہ
 الا اللہ شبلی رسول اللہ مرید بر فو ہچنیں گفت بعد ازاں شبلی رحمتہ اللہ علیہ فرمود
 کہ شبلی یکے از چاکران کمینہ آنحضرت است رسول ہمون است من اعتقاد ترا
 امتحاں مے کردم کہ شیخ محمد الدین بغدادی در تحفۃ البراقہ مے نویسد طایفہ خواستناں
 کہ تجارت رونڈ بر خود و بر اموال خود مے ترسیا مذبحی دست ابو الحسن خرقانی رحمتہ
 علیہ رفتند و عرضداشتند کہ ایں بندگاں را اتفاق غنیمت سفر است اگر از حضرت
 دعائے ویاوردند ناموز و حال ماشود تا از برکت آں سلامتی باش شیخ فرمود بت نام
 باری تعالی عزائمہ بر میدفا ما اگر در راہ خونے و یا ہراسے پیش آید نام من بگیوید و
 بگوید ابو الحسن خرقانی تا ازاں خون و ہراس خلاصی یا بیہ چون ایں سخن
 از شیخ شنیدند بعضے سخن از شیخ قبول کردند و بعدہ یکجا رواں شنند در شانے راہ
 ایستاں را قطع طریق پیش آمدند کسانیکہ با اعتقاد صان تمسک بنام شیخ کردند خلاص
 یافتند و کسانیکہ باسم باری تعالی آیات و دعوات تمسک کردند ہلاک گشتند و ماہسا
 ایشاں غمات شدر بریں حال تعجب ہر دو طایفہ زیادت گشت چون بخدیست
 شیخ آمدنیکے از ایشاں پرسید چہ حال است گفتن بر ما ہچنیں معاملہ گذشت
 نہ آنکہ اسم باری تعالی از اسمحی بندگان او بزرگست شیخ گفت آرسے ولیکن شما
 اسم کسے ذکر کردید کہ اسمی اورانے شناسید پس گوئی کہ اورا ذکر نکردید قاما ایں لقب
 نام کسے ذکر کردند کہ اورا کما حقہ مے شناسند و ادا حق را مے شناسا پس گوئی کہ
 حق جل و علی را ذکر کردند و اینہنی ہر کسے تصدیق نکنند مگر کسیکہ ذوق حقیقت چشیدہ
 باشد و اصل کار را مشاہدہ کردہ مے فرمود من از شیخ رفیع الدین شیخ الاسلام
 او دہ شنیدہ ام کہ مے گفت مراقبتہ بود او مرید شیخ محمد اجل سرزی بود و وقتے
 آں مرید را با تہامے گرفتند و در معرض قتل آوردند سیاف او را ہچناں استانیند

کہ روئے او جانب قبلہ باشد مگر در آن صورت گو پیر او پس پشت سے شہر بر فور روئے
سویے گو پیر خود کردے یاں گفت دریں محل روئے سوئے قبلہ باید کرد آں مرد
گفت من روئے جانب قبلہ خود کردہ ام تو کار را باش امیر حسن خوش گوید بیت
اگر چه در عرب از بہر قبلہ کعبہ نباشد بنمود قبلہ جنوں مگر قبیلہ یسلی بہ از سلطان
المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز سوال کردند میدے باشد کہ پنج وقت نمازے گذارد
واندک وردے سے خواند اما محبت شیخ در دل او بسیار باشد و اعتقاد او بحد
پیر یکبارگی راسخ و میدے دیگر باشد کہ اور طاعت بسیار باشد و تسبیح و اورا دے
بے اندازہ و حج کردہ اما در محبت شیخ و در اعتقاد تصورے باشد میاں این دو بہتر
کہ ام باشد فرمود کہ آنکہ معتقد و محبت شیخ است بعد از ان بر لفظ مبارک زاندا آنکہ محب
و معتقد شیخ باشد بیک وقت او بر ہمہ اوقات آں معتبرست اعتقاد شرف دارد
بعد از ان فرمود کہ مذہب بعضے اینست کہ اولیا بر انبیا فضیلت دارند بسبب
آنکہ انبیا بیشتر احوال با خلق مشغول اند یعنی صاحب دعوت اند اما اولیا شرف
رو و بحق مشغول اند این مذہب باطل است اگر چه انبیا با خلق مشغول اند اما
زمانے کہ با حق مشغول مے شوند آں یک زمان بر چہلہ اوقات اولیا شرف
دارد و مے فرمود کہ وقتی شیخ شیوخ العالم فرید الحق والیدین قدس اللہ سرہ
العزیز مے فرمود کہ یکے با من پیوند کردہ بود چوں از من برفت چن گاہ فراج او
بر قرار بود بانرا از ان بگشت و یکے دیگر بود کہ از من دور رفت و دیرے ہما سخا
بود اگر چہ تا دیرے بود اما فراج او بر آں قرار بود بعد دیرے ہم بگشت آنگاہ رو
سوئے من کرد کہ این مرد با من پیوستہ است ہم بر آں فراج است و پنج بگشتہ
است سلطان المشایخ چوں برین حرف رسید بگفت ہم در گریہ بر لفظ مبارک
زاندا کہ تا امروز محبت ایشان بر قرار است بلکہ بر زمین از سلطان المشایخ سوال
کردندا کہ میدے بخدمت پیر خود کمتر رسد و در خانہ بیشتر در یاد پیر خود باشد چگون
باشد فرمود کہ آں نیکوتر اگر کسی از خدمت پیر خود غایب باشد و در یاد پیر خود

باشد بہ از آنکہ سہ روز و پش باشد و از محبت پیہ خبر بعد ازاں این مصرع
 بر لفظ مبارک را ند مصرع بیرون و دروں بہ کہ دروں و بیرون بہ در مجلس سلطان
 المشایخ قدس السمرہ العزیز سخن در آن افتاد کہ مریدان بخدمت مخدوم مے آیند
 و سر بر زمین مے نہند سلطان المشایخ فرمود من خواہم کہ خالق را منع کنم اما
 چون پیش شیخ من بچنین کردہ اند منع نکرده ام درینیاں امیر حسن رحمۃ اللہ
 علیہ عرضداشت کرد بندگانے کہ بنی بست پیوستند و اردت آوردند این ارادہ
 بیعت و بارتیت از عشق و محبت پیہ پس آنجا کہ عشق و محبت آمد در آنصورت
 سر بر زمین نہادن سہل خدمتے باشد سلطان المشایخ مے فرمود قدس السمرہ
 سرہ العزیز کہ از خدمت شیخ شیعوخ العالم فرید اسحق والدین طیب السمرہ مضعہ
 شنودم کہ وقتے شیخ ابوسعید البواخییہ رحمۃ اللہ علیہ سوار در راہے میرفت
 و مریدے پیش آمد و آن مرید پیادہ بود بیاد و زانوے شیخ بوسید شیخ فرمود
 فرو تر مرید پاسے شیخ بوسید شیخ فرمود فرو تر مرید زانوے اسپ بوسید
 شیخ فرمود فرو تر مرید سم اسپ بوسید شیخ فرمود فرو تر مرید زمین بوسید
 آنکہ شیخ ابوسعید البواخییہ فرمود کہ دریں چہ ترا فرمودم فرو تر مقصود من شیخ
 آن بود کہ پایے بوس من کنی ہر چہ از فرو تر مے بوسیدی در چہ تو در زمین
 بالا تر مے بود کاتب حروف بخط مبارک سلطان المشایخ نوشتہ دیدہ است
 قَالَ صُلهَيْبٌ رَأَيْتُ عَلِيًّا يُقْبَلُ يَدَ الْعَبَّاسِ وَرَجُلًا مُسَلِّطًا الْمَشَايِخِ
 مے فرمود کہ پیش از میں مردے بر من آمدہ بود بزرگ زادہ و سیاحت کر
 و شام و روم دیدہ دریں حال کہ او پیش ما بود و جبہ الہین قریشی در آمد
 و سر بر زمین نہادہ شیخ سعدی خوش گوید ہر جا کہ روے زندہ لے
 بر زمین تست ہر جا کہ دست غم زدہ در دعایے تست ہر جا کہ روے زندہ لے
 گوید ہیت شعاع روز بہی تا بد آنجہین کسے کہ در پرشتش تو بر نہد
 بجا کہ جبین ہر مسافر با ناک بر وزد و گفت مکن سجدہ جائیکہ

ترجمہ لغت پیہ
 صحابی دہم من
 علی را کہ پیہ
 دست حضرت
 عباس پاسے
 ایشان را

نیامده است عیدہ و غلبہ کرده من با او گفتم غلبہ مکن ہر امرے کہ فرض بودہ
 باشد چوں فرضیت او بر خیزد استحباب باقی ماند چنانچہ روز عاشورہ بر
 ائمہ ماخیہ فرض بود در عہد پیغمبر صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم چوں ماہ رمضان
 فرض شد فرضیت او بر خاست استحباب او باقیماندہ آمدیم بر سجدہ
 در میان ائمہ ماخیہ مستحب بود چنانچہ رعیت مراد شاہ راوش اگر در استاد
 راوامت مر پیغامبر را سجدہ سے کردند چوں در عہد پیغمبر صلے اللہ علیہ وآلہ
 وسلم آن سجدہ بر خاست کنوں استحباب رفت اباحت باقیماندہ بر ام
 مباح منع از کجا آمدہ است آل مرد ساکت شد بعدہ فرمود معہذا در پیش
 من کہ روے بر زمین سے آورند من کارہ ام اما چوں پیش شیخ ماروے
 بر زمین آوردہ اند اگر من منع کنم از دو چیز کیے لازم آید یا بجہیل مشایخ
 و یا تقیق ایشان نعوذ باللہ منہا بزرگے گوید ہیئت در خدمت رکاب
 تو سر بر زمین نہادہ خوردن شید ز آسماں چہارم ہزار بار و تکبیرہ و بیان صل
 خرقة و بخشش آن سلطان المشایخ سے فرمود کہ پیغمبر صلے اللہ علیہ
 وآلہ وسلم در شب معراج از حضرت عزت خرقة یافت و آن را خرقة
 فقر گویند بعدہ صحابہ را طلب کرد و گفت من از حضرت عزت
 خرقة یافتہ ام و مرا فرمان است کہ آن را بیکیہ بدہم بعدہ پیغمبر صلے اللہ
 علیہ وآلہ وسلم روے سوے حضرت ابو بکر کرد رضی اللہ عنہ و فرمود
 اگر من این خرقة بتو بدہم چکنی ابو بکر گفت من صدق و روم و طاعت کنم
 و عطا کنم بعدہ حضرت عمر رضی اللہ عنہ را فرمود اگر من این خرقة بتو بدہم
 چہ کنی عمر گفت عدل کنم و انصاف نگاہارم بعدہ از حضرت عثمان رضی اللہ
 عنہ پرسید اگر من این خرقة بتو بدہم تو چہ کنی عثمان گفت من اتفاق کنم و
 سخاوت و رزم بعد حضرت علی علیہ السلام رضی اللہ عنہ را پرسید اگر من این خرقة بتو بدہم
 چکنی علی گفت من پردہ پوشی کنم و عیب گان خدا سے عزوجل بپوشم آن خرقة

ہرمت

بعلی دادا کرم اللہ وجہہ و فرمودہ فرمان خدا سے عزوجل بودہر کہ این جواب گوید
 این خرقہ اور ابدی و سلطان المشائخ نے فرمود کہ بر حضرت امیر المؤمنین ابو بکر
 صدیق رضی اللہ عنہ چهل ہزار دینار موجود بوداں روز کہ چهل ہزار دینار بیاورد
 و گلیم پوشیدہ وینے برآں زدہ بخدمت رسول اللہ علیہ السلام آمد و ہماں
 زماں جبیر کلبی علیہ السلام گلیم پوشیدہ وینے برآں زدہ بیاد رسول علیہ السلام
 پرسید کہ این چه ہدیت است گفت یا رسول اللہ انہ زجملہ ملائکہ را فرماں شدہ
 است کہ بر موافقت ابو بکر گلیم پوشیدہ وینے برآں زدہ درین محل سلطان
 المشائخ این دو مطرح بر زیاں مبارک اندمیت شکرانہ چل ہزار دینار دیند *
 تا شیخ کلیم عشق را بار دہند * بعدہ فرمود چون جنید شہلی را خرقہ پوشانیدہ گفت
 انچہ پیر در حق ما بجای آورده بود در حق تو بجای آوردیم باقی کار خداست عزوجل
 و مے فرمود تشریف انچہ صحبت شیخ یافته باش بغیرے نتواں داد و لیکن اگر
 بشویند در آن مئے نیست فاما بہتر آن باشد کہ نشویند و مے فرمود از تشریفات
 صحبت یافته پیر اگر وصیت کنند کہ برابر این کس کہ در گور بنہند روا باشد و یا وصیت
 کن کہ بفزندانی کہ صالح باشد بدیشال دہند و مے فرمود کہ من وقتے از شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس السدرہ العزیز خرقہ یافتم از کلیم خرقہ چستی
 و آں ہنوز بر من ہست عرض میدارد کاتب حروف بر آنجملہ کہ بعد نقل سلطان
 المشائخ قدس السدرہ العزیز چون نقش مبارک حضرت سلطان المشائخ
 را در گور فرود آوردند خرقہ کہ شیخ شیوخ العالم یافته بود بر وجو و مبارک سلطان
 المشائخ فرار کرد و ندو مصلی حضرت شیخ شیوخ العالم فرید الدین قدس السدرہ
 العزیز بر سر مبارک سلطان المشائخ نہادند عرض میدارد کاتب حروف بر آنجملہ
 جامہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس السدرہ العزیز کہ جد کاتب
 حروف سید محمد کرمانی رحمۃ اللہ علیہ یافته بود و جامہ حضرت سلطان المشائخ
 و جامہ شیخ علاؤ الدین نبیہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس السدرہ

سرہ العزیز میں ہر سہ جامہ صحبت یافتہ اولیائے خدا تعالیٰ کیے تجنیہ کردہ بدست
 مبارک سید محمد کرمانی کہ بوالکاتب حروف سید مبارک محمد کرمانی رسیدہ بود
 تدریجاً در خانہ کاتب حروف آں دولت موجود است خارج آں جامہ ہا
 دیگر کہ پادشاهان کاتب حروف از سلطان المشایخ یافتہ اند موجود است الحمد للہ
 علی ذلک حضرت سلطان المشایخ نے فرمود بعضے ازین طایفہ را میان دزدان
 روز قیامت بستاند و ایشان بگویند ما دزدی نکرده ایم جواب آید کہ جامہ مردان
 پوشیدید و عمل ایشان نکرید آخر ہم بشفاعت پیران نجات یابند و سے فرمود
 کہ مرد سے بود او را عزیز بشتر گفت سے او از بداول در دہلی آمدہ بود و بخدمت مولانا
 مانح الدین پسر قاضی حمید الدین ناگوری رحمۃ اللہ علیہ تازہ خرقہ در خواہد
 ہم بریں نیت جمعیتے کرد بر سر حوض سلطان بعضے از درویشان آنجا حاضر شد
 دریں میاں آں درویش کہ در طلب خرقہ آمدہ بود چوں حوض سلطان را دید
 گفت این سہل حوضے است حوض ساعر کہ در بداول است بہتر ازین حوض
 است مگر کہ پیر آنجا حاضر بود چوں این سخن از شنید مولانا مانح الدین را گفت
 کہ این را خرقہ مدہید یعنی کہ اب گوست مولانا مانح الدین پچنان کرد از خرقہ
 نداد و از شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ منقول است کہ سے فرمود
 من از سلطان المشایخ تقاس اللہ سرہ العزیز شنیدہ ام چندین خرقہ کہ میں
 ضعیف دادہ است ازین میاں چہار کس را خرقہ ارادت دادہ است دیگر ہم
 خرقہ تبرک و شیخ بہاؤ الدین زکریا قدس سرہ سے فرمود چندین خرقہ کہ داہم
 ازین میاں پنج یا شش خرقہ ارادت بود باقی ہمہ خرقہ تبرک عرض میدارد کاتب
 حروف حکمت این سخن چیست کہ بر زبان مبارک سلطان المشایخ رفته
 است کہ چندین خرقہ کہ میں ضعیف دادہ است چہار کس را خرقہ ارادت
 دادہ است مقرر است کہ چندین ہزار بندگان خدا تعالیٰ میدان سلطان
 المشایخ بودہ اند و ہمہ را بارادت قبول کردہ و کلاہ و خرقہ دادہ و مرید گرفتہ

باب ششم

فاما در ازین سخن مرید حقیقت و مرید حقیقی منقول است از سلطان المشایخ درین باب در نکته بیان مرید پر یافته است و دیگر آنکه مراد از آن مرید است که همه افعال احوال متتابع پیر باشد و ذره از روش پیرتجا و زنگنه تا از غایت اتحاد پیر کنفس واحد شود که الفقراے کنفس واحد مصرع بیگانگی نیست تو مائی و ما تو نیم و کاتب حروف بخط مبارک سلطان المشایخ نوشته دیده است ^{الیه} رایت بخط شیخ الاسلام شهاب الدین السهروردی انه ذکر لباس الخرقه الی المجنید وبعد اختصار علی الصحبة و غیره من المشایخ عن عنده الخرقه الی النبی علیه السلام و اعتمل السهروردی علی حدیث ابن خالد و للمشایخ فیہ طریقتان الطریقه الحسن البصریة و الطریقه الکیلیة فانه لبس علیه السلام علیاً و هو البس الحسن البصری و الکیل ابن زیاد فخرقة الحسن البصری معروفه و اما الکیل البس عبد الواحد ابن زید و البس هو با یعقوب النسوی و البس هو ابا یعقوب النهرجوری و البس هو اباعبد الله ابن عثمان و البس هو ابا یعقوب الطبری و البس هو ابالقاسم بن رمضان و البس هو ابالعباس بن ادریس البس هو داود ابن محمد العمربن بخار و البس هو محمد بن مالک البس هو اسماعیل لقص و البس هو شیخنا بالمستنا احمد بن عمر اصق و البس هو هذا لفقیر رتکت

نکته

سلا ترجمه دیدم من بخط شیخ شهاب لدین سهروردی تحقیق ذکر کرده است آن شیخ شهاب لدین پوشت خرقه را پوشت کرده است آن را بسوسه جنی بعد از آن اختصار کرده بصحبت بسوسه آن از شایگان نسبت کنفرقه را بسوسه یکے بعد دیگرے تاریخانند نسبت من خرقه را بسوسه حضرت بمی صلی الله علیه وسلم اعتماد شیخ شهاب لدین سهروردی بر حدیث این خالداست مشایخان و دیگر در پوشانیدن خرقه دو طریق است یک طریق خوب است بسوسه حضرت حسن بصری و دیگر طریق خوب است بسوسه کیل بن زیاد پس بدستی که نشان اینست پیغامبر علی السلام پوشت نیدان خرقه علی را و علی پوشانید آن خرقه حسن بصری را و کیل بن زیاد را پس طریقه و خرقه حسن بصری معروف است و اما کیل بن زیاد پس پوشانید کیل بن زیاد و عبد الواحد زید را خرقه و عبد الواحد زید خرقه پوشانید با یعقوب نسوی را و او خرقه پوشانید اما یعقوب نهرجوری را و او خرقه پوشانید اباجماد بن عثمان را و او خرقه پوشانید با یعقوب طبری را و او خرقه پوشانید ابالقاسم بن رمضان را و او خرقه پوشانید اباعباس بن ادریس را و او خرقه پوشانید داود ابن محمد را که مشهور است بخار و او خرقه پوشانید محمد بن مالک را و او خرقه پوشانید اسماعیل بصری را و او خرقه پوشانید شیخ مراد که پدر زینکوی است نام او محمد بن عمر صوفی است و او خرقه پوشانید این فقیر را ۱۲

در بیان خلافت مشایخ قدس السداد و اہم و اسرار ہم العزیز از سلطان المشایخ
 قدس السدرہ العزیز مولانا فصیح الدین سوال کرد خلافت مشایخ کراشا پذیرم و
 کسے را کہ در خاطر او توقع خلافت نباشد رومے فرمود کہ شیخ طہمید الدین سقابر
 من آمدہ بود و مے گفت ہر کہ را من مرید گرفتہ او بر من شیعہی کرد من گفتم شمار از
 جہت شیخ الاسلام بہا و الدین قدس السدرہ العزیز برائے این کار اذنی
 بود گفت خیر بعدہ در خاطر من گذشت چون کسے را از جہت شیخ اذنی نباشد
 ہمیں تقاضا کند از سلطان المشایخ قدس السدرہ العزیز سوال کردند کہ
 کہ ام اوصاف است کہ آدمی بدان مستوجب خلافت مشایخ مے کرد و او فرمود
 کہ اوصاف این کار بسیار است فاما در آں ایام کہ خواجہ من مرید و ولت خلا
 خود بہ سانید روزے مرا گفت باری تعالی ترا علم و عقل و عشق دادہ است و ہر کہ
 بدیں سہ صفت موصوف باشد از و خلافت مشایخ نیکو آید و من از خواجہ خود
 شنیدہ ام مشایخ خلافت خود کہ میدہند از سہ طریقہ است اول محکم و بہتر است
 و آں رحمانی است و در آں خیر و برکت بسیار است و آں آنست کہ پیرو باب
 یکے ملہم مے شود و حق تعالی بغیر و اسطہ در دل شیخ مے اندازد کہ فلاں را خلافت
 بدہ و دوم آنست کہ شیخ در مرید معاملہ نیکو مے بیند اجتہاد مے کند و اجتہاد
 احتمال خطاب و صواب دارد و سببوم آنست کہ بشفاعت و عنایت کسے شیخ او را
 خلافت میدہد درین محل سلطان المشایخ را قدس السدرہ العزیز پرسیدند
 و چنین اذنی کہ انشراح پیر نباشد شیخ عہدہ آں باشد فرمودند برین نوع
 چگونہ باشد بعدہ فرمود کہ فخر الدین صفائے خلیفہ شیخ الاسلام فریاد الحق
 و الدین قدس السدرہ العزیز بود و در بلگرام بودے و او داؤد نام
 درویشے را بخدمت شیخ شیوخ العالم فرستاد و التماس خلافت کرد کہ خلق
 مزام مے شود و کلام مے طلبد و من در آں ایام بخدمت شیخ شیوخ العالم
 بودم شیخ شیوخ العالم خدمت ہاسے او قبول نکرد و مدتے فرستادہ او پذیرض

مانده و یک کرت من تہا و یک کرت برابر مولانا شہاب الدین اسپر شیخ شیوخ
 العالم ذکر او بجلی بہتہ پیش شیخ شیوخ العالم کریم ہر بار اتر بے رضای و شیخ ظاہر
 نے شد و منے فرمود کہ میں کا حق است باز و نیست ہر کہ قابل باشد ناخواسنہ
 بیاید کرت سیوم در محل صالح در باب او عرضداشت کردم میں بار فرمان شد توچہ
 نے گوئی عرضداشت کردم حاکم مخروم است او در ظاہر و رویشی مشغول سے نما
 انگاہ مرحمت فرمود از مولانا بدرالدین اسحاق براسے او خلافت نامہ نویسانہ
 و فرستاد تا چنان افتاد کہ در وہلی با میں فخر الدین ملاقات شد من چیز سے
 کیفیت خلافت او کہ التماس کردہ بودم آغاز کردم و دیدم اوراد و شوار سے نماید
 در خاطر گذشت انچہ در باب او شیخ سے فرمود حق ہماں بود من بر غلط مولانا
 ضیاء الدین برنی رحمۃ اللہ علیہ در حسرت نامہ خود آورده کہ من وقتہ بخدمت
 سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز حاضر بودم از اشراق تا چاشت بخاورہ
 جاں بخش سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز مشغول در آن روز دیشتر از
 بندگان خدا بخدمت سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز ارادت سے
 آوردند و بدولت ابدی میرسیدند در اثنا سے اینحال در خاطر گذشت کہ مشایخ
 سلف در گرفتن مرید احتیاط کردہ اند سلطان المشایخ بکرم وافر خود عام و
 خاص را دستگیری سے کند و دست بیعت میدہد خواستم کہ دریں باب سوال
 کنم سلطان المشایخ از آنجا کہ مکاشف عالم است بر خطرہ من واقف شد
 فرمود ہر چیز سے از من سوال سے کنی و میں نے پرسی کہ من بے تفتیش
 آیتہ گان را چہ دست بیعت میدہم من از میں سخن بلرزیدم در پک سلطان
 المشایخ افتادم کہ متے است میں شکل بر خاطر بود و امر و نیزہ در خاطر میگذاشت
 و باطن مخروم بر آن مطلع شد فرمود کہ حق تعالی در ہر عصر سے حکمت بالغہ خود
 خاصیتے نہادہ است تا در مردم آل عصر طریق و رسم و عادت سے علاحدہ پیدا
 سے آید چنانکہ مزاج و طبیعت ایشان باطباع و اخلاق گذشتگان باز سے نماید

اگر در نواد مردم و نیت یعنی از تجربات است و اصل ارادت در مرید انقطاع از
 غیر حق است و شغل مع الہی چنانکہ مشرح در کتب سلوک مملوست و سلف
 تا انقطاع کلی نمیدیدند دست بیعت نمیدادند فاما از عصر شیخ ابوسعید ابوالخیر
 کہ آیتے بود از آیات حق تا عصر شیخ سیف الدین باخزری و از عصر شیخ
 شیوخ العالم شہاب الدین سہروردی تا عہد دولت شیخ شیوخ العالم
 فرید الحق و الدین قدس السیرہ العزیز کہ در ہاے این شاہاں کہ علودت
 و کرامات ایشان از شرح متغنی است بجوم خلق مے شد از ہر طایفہ از ملوک
 و امر او معارف و مشاہیر و طوایف دیگر مے آمدند و خود را از خوف تبعات آخرت
 در پناہ این عاشقاں خدا مے انداختند و این مشایخ کبار دست بیعت
 بخاص و عام میدادند و خرقة توبہ و تبرک مے فرمودند و ہر کسے تواند کہ معاملات
 محبوبان خدا را مقیس علیہ سازد کہ شیخ ابوسعید و شیخ سیف الدین باخزری
 و شیخ شہاب الدین سہروردی و شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس
 السہرا ہم بچہتین مریداں گرفتہ اند من ہم مے گیرم چہ اگر محبوب خدایتعالی چہاں
 از گناہگاراں در حمایت خود آرد تو اندامیم و جواب سوال تو در گرفتن مریدان
 احتیاطے و لاسانے کنم یکے آنست کہ بتو اتر مے شنوم کہ بسیار اں از درآمدن
 ارادت من دست از معصیتے میدارند و نماز بجماعت مے گذارند و با و را دو
 نواخل مشغول مے باشند اگر من ہم در اول شمر ایط حقیقت ارادت با ایشان
 بگویم و خرقة توبہ و تبرک کہ بجاے خرقة ارادت است ندہم ازین مقدار خیر کہ
 از ایشان در وجود مے آید نمودم شوند و دیگر آنکہ بے آنکہ در خاطر بگذرانم و
 بالتماہیہ و یاد سیلتے انگیزم و یا تشفیے در میاں آم از شیخے کامل تکمل در
 دادن دست بیعت مجازم و مے بینم مسلمانے بجز و اضطراب و مسکنت
 و بیچارگی بر من مے آید و مے گوید کہ از جگہ گناہاں توبہ مے کنم من بہ نیت
 آنکہ شاہ سخن او راست باشد دست بیعت مے دہم خاصہ کہ از صادقان

نے شنوم کہ ارادت من از اہل بیعت را از معاصی باز میدارد و بسبب دیگرے آنکہ
 اقوی الاسباب است اینست کہ روزے شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین
 قدس المدرسہ العزیز دوات و قلم از پیش خود مراد داد و فرمود کہ تعویذ نبویس کہ مرید
 بہت دادن تعویذ مجازے باید و من ترا اجازت دادم کہ تعویذ نبویسی و حاجتمند
 بدہی چوں تعویذ نوشتن گرفتہ شیخ شیوخ العالم درس دید کہ از نوشتن د عاملوں
 شدہ ام فرمود کہ تو ہمیں زماں از نوشتن د عاملوں شیخی در آنکہ حاجتمنداں بسیار
 برد تو خوابند آمد و د حال التماس خواہن کرد حال تو چگونہ خواہ شد درین محل چوں
 دیدم کہ خلوت است در پائے شیخ شیوخ العالم افتادم و گفتم کہ خدوم مرا بزرگ
 کردانید و خلافت خود کہ بس بزرگ دولتے است مرا فرمود و من مروے متعلم و از
 اختلاف دنیا پیوستہ متنفر بودہ ام و اینکار عمدہ بزرگ است اندازہ من بیچارہ
 نیست ہمیں ارادت مخدوم و نظر شفقت در کار من کافیت چوں خدمت شیخ
 شیوخ العالم عرضداشت من بشنید فرمود اینکار از تو نیکو خواہد آمد من
 درین باب اصلاح کردم شیخ شیوخ العالم را از عذر خواہستن من حالے پیدا
 شد و راست نشست و مرا نزدیک طلبید و پیش خود نشستن فرمود و گفت
 نظام بدانکہ فرو مسعود بندہ را در درگاہ بے نیازی آبروئے خواہد بود یا نہ
 اگر خواہد بود من با تو عہدے کنم کہ پاسے در بہشت تنہم تائیشاں را کہ تو
 دست بیعت دادہ با خود در بہشت بہرم شیخ سعدی بہیت ما ندریم غم دوزخ
 و سوداے بہشت + ہر کجا خیمہ زدای اہل دل آنجا آید + الغرض بریں حرف
 سلطان المشایخ تبسم کرد و فرمود کہ مرا خلافت بچنین دادہ اند و این کار
 گہ از من نیکوے آید و گاہے نیکوے آید نیدانم آنا کہ مہ عمر و طلب اینکار اند و بچیلہ
 و چارہ و دوزخ و نعمت دست درین کار نازک مے زند از ایشان چگونہ خواہد آمد
 و نیز بچنین بزرگے کہ من یقین میدانم و بہ راسے العین مشاہدہ کردہ ام کہ شیخ
 من از داصلان در گاہ بے نیازی بود از مشربے کہ شیخ بایزید و جنید دیگر

مستال عشق خداے جاہل پوشیدہ اندا وہم پوشیدہ بود و در باب کاینکه
 سن ایشان را دست بیعت میدهم آنچه نال سخن گفته باشد ششمن نتوانم که
 از بیعت مانع شوم این ضعیف گوید بیعت بدست گیر و بروں آرد دستگیری
 کن و که بر محبت تو بیخ دستگیرم نکرده در بیان حال شیخ کاتب حروف بخط
 مبارک حضرت سلطان المشائخ قس السمره العزیز نوشته دیدہ است
 ادنی حال الشیخ ان یکن موصوفاً یا و صافاً و لہا ان یکن ملأً احتی
 یمکنہ تربیت المرید و الثانی ان یکن سالکاً احتی بقدر علی اللہ لالہ
 و الثالث ان یکن مریداً احتی یوذب و الرابع ان یکن جواداً غیر ملتفت
 الی الکون و الخامس ان یکن طعاماً فی مال المرید و السادس اذا
 امکنہ العظہ بالاشارة لا یعطہ بالعبارت و السابع اذا امکنہ التادیب
 بالرفق لا یوذب بالعنف با امر بفعلہ امر المرید بفعلہ و التاسع ما
 نہی عنہ نہی المرید عنہ و یدرج عنہ و العاشر ان ذاقیل المرید للہ
 تعالی فلا یرد کلا حد فان کان الشیخ بہذہ الصفرہ لا یکن المرید
 الا صادقاً ثم جمہ کترین حال شیخ اینست کہ باشد شیخ موصوف
 باوصاف صفت کردہ باشد بصفتها صفت اول اینست کہ باشد مراد و
 مطلوب تاقا در شود بر تربیت کردن مرید و صفت دوم اینست کہ باشد شیخ
 راد رفتہ تا تو اندر او نمودن و صفت سوم اینست کہ باشد شیخ صاحب آداب
 تا آداب آموزد مرید را و صفت چهارم اینست کہ باشد شیخ صاحب جو و عطا
 بے ریا و نمود و صفت پنجم اینست کہ شیخ نباشد طبع کندہ در مال مرید و جز آن و صفت
 ششم اینست کہ تا تو اندر مرید را بر نمی و دلیری ادب دهد و تربیت کند نہ
 بسختی و بیروی صفت ہفتم اینست کہ تا ممکن باشد شیخ نصیحت مرید را با اشارت
 کند بزبان نگویہ صفت ہشتم اینست بچیزی کہ امور است شیخ باں چیز صریح امر کند
 مرید را بکردن آن چیز صفت نهم اینست بچیزی کہ باز داشته شدہ

است شیخ از ان چیز باز دارد و میدراهم از ان چیز صفت دهم اینست و قیاس
قبول کند مریدے را بر اے اللہ تعالیٰ پس از آنکه بر اے سے پس اگر باشد
شیخ باین صفتها نباشد مرید آن شیخ مگر صادق مکتبہ در بیان ولی و ولایت
و ولایت سلطان المشائخ قدس اللہ سرہ سے فرمود مرتبہ اولیا برستہ قسم
است کیے آنکہ ولی باشد و از انحال نہ اورا خبر باشد و نہ خلق را دوم آنکہ خلق
بدانند کہ او از اولیا است و او ندانند سیوم آنکہ او ولی حق باشد و بدانند کہ از اولیا
و خلق ہم بدانند بعدہ فرمود انہیا را عزل نباشد و در رسالہ امام ابو القاسم
قشیری سے نوید کہ ولی را دو معنی است کیے فعیل یعنی مفعول یعنی ولی کسے
باشد کہ حق تعالیٰ راستوی گرداند و را مورخوش قال اللہ تعالیٰ و هو بیتول الصالحین
فلا یبکلہ للفسی بقطبل بیتول الحق للہ سبحانہ و تعالیٰ و دوم فعیل صیغہ
مبالغہ من الفاعل یعنی ولی کسے است کہ ستولی عبادات و طاعتا خدا تبتعا
باشد یعنی عبادات و طاعات او را جاری دارد بر سبیل پیایے من غیر ان
یتخللھا عصیاں پس این ہر دو صفت موجود باید تا او ولی باشد و اختلاف
کردہ آید کہ روا باشد ولی خود را ولی نداند بعضے سے گویند و او باشد زیر اچہ
ولی نفس خود را در عین تصغیر سے بیند و اگر چیز سے از کردہ نابد و ظاہر شود
بیترسد نہاید کہ این مکر باشد پس این حال مشعر خوف باشد و این خوف احتمال
آک دارد کہ عاقبت بخلاف حال او باشد پس طایفہ کہ برینحال و برینقول
شرط ولایت و فاعے مال میں دارند یعنی اگر معاملہ موافق مال شد ولی باشد
و بعضے سے گویند روا باشد کہ ولی خود را ولی داند و این طایفہ شرط نے دارند
و فاعے مال را پس نزدیک ایشان رواست کہ این ولی مخصوص بکرامتے
باشد کہ بدانند کہ او مامون العاقبتہ است زیرا چہ کرامت اولیا جایز است
پس این حال از خوف عاقبت ایمن گرداند و ہم ازینجاست کہ رسول
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است کہ وہ نفراند از یاران من کہ در بہشت

خواهند رفت و رسول علیه السلام دانسته که ایشان مأمون العاقبة اند و سلطان
المشایخ سے فرمود کہ شیخ را ہم ولایت باشد و ہم ولایت باشد ولایت آنست کہ
میرداں را بخندار سازد و ادب طریق تعلیم کند و آنچه میان او و میان خلق است
آں را ولایت گویند و آنچه میان او و میان حق است آں ولایت است و آں
خاص محبت است چون شیخ از دنیا نقل کند روا باشد ولایت با خود میرداں و آں
بسے تسلیم کند و برو و اگر او ندہ روا باشد کہ حق جل و علی ولایت بدیگرے بدہ آما
ولایت ہمراہ او باشد آں را با خود بردوریں باب حکایت فرمود بزرگے بود و یک
را بخدمت بزرگے فرستاد کہ شب ابو سعید را بواجب نقل کرد با آں بزرگ
کس فرستاد کہ ولایت بکہ داد او جواب گفت کہ این خبر ندارم بعد از آں ایشان
را معلوم شد کہ آں ولایت شمس العارفین دادند رحمۃ اللہ علیہ ہم در آں
شب خلق برد شمس العارفین آمدند شمس العارفین ایشان را پیش
از آنکہ سخنے گویند گفت خدا تعالی را چندین شمس العارفین اند تا بکدام
شمس العارفین دادہ باشند سلطان المشایخ قدس المدبرہ العزیزے
فرمود کہ اولیا تا وقت نقل ہجرتاں اندگوئی کسے در خواب باشد و معشوق او
در بستر او حاضر شدہ باشد وقت رحلت آں خفتہ را ماند کہ ناگاہ از خواب بیدار
شود و معشوق و مطلوب خود را کہ ہمہ عمر در طلب او بودہ باشد ہم در بستر خود بیدار
دانی او را چہ شادی و فرحت بودیکے از حاضران سوال کرد کہ بعضے اولیا را
ہمیں جان نعت مشاہدہ حاصل است فرمود آسے قاما میں نعتے کہ این نعت
سے بیند چون آں نعت بکمال دریا نید بیدار خفتہ ماند کہ چون بیدار شود
معشوق خود ہم در بستر یا بوحکم حدیث الناس نیاہ فاذا ساقوا بنتھوا یعنی
تا ہر کس اینچہ مستغرق است چون بمیرد چنانچہ مطلوب او ست بدو دہند
تکلمتہ در بیان کرامت حضرت سلیمان علیہ السلام المشایخ قدس المدبرہ العزیزے
فرمود سیکے چیز است کہ از طریق کرامت حاصل شودیکے علم بے تعلیم چنانکہ

خواجہ ابو حفص نیشاپوری در سفر حج چوں بہ بغداد رسید با خواجہ جنید رحمۃ اللہ علیہ بزبان عربی بفصاحت و بلاغت سخن گفت دہوم آنچه عوام را در خواب دیدہ شود اولیا را در بیداری دیدہ شود و سوم آنچه تصور عوام در نفس ایشان موثر آید اولیا را آن تصور در نفس غیرے موثر آید مثلاً اگر حوضے را تصور کند در زمان دہاں او پیر آب شود و این اثر تا شیعہ تصور است بچنین اگر صاحب کرامتے تصور کند در نفس غیرے اثر آن تصور حاصل ے شود تا اگر موت شخصی تصور کند آن شخص بمیرد و اگر دیدن شخصی تصور کند در حال آن شخص حاضر شود ے فرمود خارق عادت را چہار مرتبہ است معجزہ و کرامت و معونت و استمداد راج اما معجزہ ازال انبیا است کہ ایشان را علم و عمل کامل باشد و ایشان اہل صحو اند اما کرامت اولب را باشد ایشان را نیز علم کامل باشد و اما فرق اولیا و انبیا اینست کہ انبیا غالب الحال اند و اولیا مغلوب الحال اما معونت آنست کہ بعضے مجانبین را باشد کہ ایشان را نہ علم و نہ عمل و از ایشان چیزے بر خرق عادت معاینہ افتد اما استبراج آنست کہ طایفہ باشند کہ ایشان را ایمان نباشد و چوں اہل صحیحہ غیر آن بر خلاف عادت از ایشان چیزے دیدہ شود کاتب حروف بخط مبارک سلطان المشایخ نوشتہ دیدہ است و قد جرت السنۃ الالہیۃ ان لا یخرج شیاً من عالم الغیب الی الشہادۃ الا بواسطہ کقول ابن مسعود بعد ما سال البی علیہ السلام و ابوبکر رضی اللہ عنہما اللہ انما موتمن لست لبنا فیھا قد عاسا ے لم یز علیہ فحل و شرب ما استخرج اللبن الا بالاضراع مع ان اللہ تعالی قادر علی ابلوغ من غیر ضرع وان ابا ہریرہ ے سلم من خیر ملازم النبی علیہ السلام ثلاث سنین و قد زادت روایۃ علی روایۃ من لازمہ ے عمر ے و بسیط کسایہ مشہور فلیف یتکلم علی من اودع العلوم فی کساعہ ابی ہریرہ ے اودع اسراراً فی خرقۃ

البها علیا رضی الله عنہ قال عائشة رضی الله عنها خرج رسول الله
 صلی الله علیه واله وسلم غداً وعلیه مط من شعرا سو دفجاء حسن
 فا دخل معه ثم الحسين فا دخله معه ثم فاطمة فا دخلها معه ثم علی
 فا دخله معه ثم قال انما يريد الله لیبذ عنکم الرجس اهل البیت
 ویطهرکم تطهیراً النظر السنة الالهیة با ذهاب الرجس با ذخال
 النبوی علیه السلام تحت مط ترجمه تحقیق جاری شده است سنت
 و عادت خدا بریں کہ خارج نکنند چیزی را از علم غیب بسوے عالم شہادت
 مگر بواسطه مانند قول ابن مسعود رضی الله عنہ بعد از آنکہ خواست پیغمبر
 صلی الله علیه وسلم والوبکر رضی الله عنہ شیر را گفت نیستم من از فوشانندہ
 آن شیر پس طلبید آن سر و صلعم گو سپندے را کہ نہ جستہ بود بروزی نوشید
 آنحضرت شیر را مگر از بیتال با وجود آنکہ خداے تعالیٰ قادر است بر آنکہ بسایان
 شیر از غیب بیتال و دیگر آنکہ بدستیکہ ابابہریرہ ایماں آورد در بہترین زمانہ و
 لازم گرفت صحبت آن سرور را صلی الله علیه وسلم سہ سال تحقیق زیادہ شد
 روایت احادیث ابابہریرہ بر روایت کسے کہ لازم گرفت صحبت آنحضرت را
 صلی الله علیه وسلم تمام عمر و فرائض کلیم آں ابی ہریرہ معلوم و مشہور است
 پس چگونہ انکار کردہ شود بر ذاتے کہ امانت نہادہ است در کلیم ابی ہریرہ
 و امانت نہادہ است اسرار الہی را در خرقتہ کہ پوشانید آں خرقتہ علی رضی الله
 عنہ گفت عائشہ رضی الله عنہا بر آمد آنحضرت صلی الله علیه وسلم روزے
 و بود بر آنحضرت کلیم سیاہ پس آمد حضرت امام حسن رضی الله عنہ پس
 داخل کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بانود زیر کلیم امام حسن را رضی الله
 عنہ پس بر آمد امام حسین رضی الله عنہ پس داخل کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بانود زیر کلیم
 امام حسین رضی الله عنہ پس بر آمد فاطمہ رضی الله عنہا پس داخل کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم فاطمہ رضی
 عنہا در زیر کلیم پس ترا آمد علی رضی الله عنہ پس داخل کرد آنسر و صلی الله علیه وسلم

علی راضی اللہ عنہ میں گفت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جزا میں نیست کہ خواستہ
 است خدا یتعالیٰ شمارا پاک نکتہ در بیان ستر کرامت حضرت سلطان المشایخ
 مے فرمود قدس سرہ العزیز فرض اللہ تعالیٰ کتمان الکرامت علی اولیائہ کما
 فرض علی انبیائہ اظہار المعجزۃ ترجمہ فرض کردہ است اسد تعالیٰ پوشیدن
 کرامت بر اولیائے خود چنانچہ فرض کردہ است اسد تعالیٰ بر انبیائے خود ظاہر کردن
 معجزہ را نہیں اگر کسے کرامت اظہار کن ترک فرض کردہ باشد چہ بد کردہ باشد
 و سلوک با صد مرتبہ نہادہ اند ہند ہم مرتبہ کشف و کرامت است اگر سالک ہم دریں
 بماند ہشتاد و نہ مرتبہ دیگر را کسے برسد و فرمود شیخ عثمان حرب آبادی رحمۃ اللہ
 علیہ بس بزرگ کسے بود و او را تفسیر است قومی معتبر او ساکن غرینس بود سبزی
 پختے و فروختے بعدہ در بیان عنایت غیبی ایں بیت فرمود ہیت حق بشیاں تاج
 نبوت دہد ورنہ نبوت چہ شتا شد شبان ہ اگر کسے بروے آمدے و درم قلب
 بدو دادے و انا پختہ پختہ بودے بخزیدے او اس درم ستمے اگر چہ بدانستے کہ قلب
 است بر روے خریدہ نکتہ تا خلق را چنان نمودے کہ در قلب سرہ فرق نمیکند
 بیشترے مے آمدند و درم قلب مے دادند و سبزی پختہ مے بردند تا وقت نقل او شد
 روے سوئے آسمان کرد و گفت خداوند ترا معلوم است کہ خلق مراد م قلب داؤد
 اند و من بجایے سرہ قبول کردہ ام و بر روے ایشال رد نکردہ ام اگر از سن طاہر
 قلب در وجود آمدہ است بکرم خود بر روے من رد کن بعدہ فرمود درویشے حساب
 دے برو آمد طعمے از دیگ او طلب نمود شیخ عثمان کفگیر بر آورد ہمہ ڈرو
 مروارید بوداں درویش گفت ایں را چکنم باز شیخ عثمان کفگیر بر آورد ہمہ زر
 بر آمداں درویش گفت اس سنگریزہ بود و ایں سنگ چینیے بکش کہ من بخورم
 با رتیوم شیخ کفگیر بر آورد ہاں سبزی بروں آمد کہ پختہ بوداں درویش چوں
 ایں حال پدید گفت کنوں ترا بیش ازیں ازینجا نباید بود و ہمدراں چند روز
 شیخ عثمان نقل کرد بعدہ فرمود چوں درویش ازیں بابت کشف کند اورا روکے

بودن در دنیا نباشد خواجہ سناعی نظم کرده است لفظ بیچ منگائے روئے شہر افروز
 چوں نمودی برو سپن بسوزہ آں جمال تو چیت مستی کو + و آں سپن تو چیت
 ہستی تو + بعدہ فرمود انچہ بعضے اولیا بیروں میدہند آں مستی ایساں است
 بر خلاف انبیا کہ ایساں اصحاب صحوا ند خواجہ سناعی آزا مستی سے گوید یعنی چوں
 ستر کشف کردی بیش ترا در دنیا درنگ نیاید کردیدیں عبارت گفتہ است + آں
 جمال تو چیت مستی تو + و آں سپن تو چیت ہستی تو + بعدہ فرمود انکہ کامل است
 بیچ نوع اسرار بیروں نہد فرمود جو صلہ و سعی بیاید تا اسرار را شاید و اہل این
 معنی اصحاب صحوا ند و نے فرمود مراد کشف و کراست حجاب راہ است کار استقامت
 محبت دار و کراست پیدا کردن کارے نیست مسلمانی روئے رستی گدائے
 بیچارہ بیاید بود انکاہ فرمود خواجہ ابو الحسن بنوری رحمۃ اللہ علیہ بر لب آب و جلہ
 رسید ماہیگیر سے را دید اور گفت دام در آب اندازو ماہی بگیر اگر من صاحب
 ولایت خواہم بود دریں دام ماہی خواہد افتاد کہ راست و دو نیم من خواہد بود ماہی گیر
 دام در آب انداخت ماہی در دام افتاد چوں اور اوزن کردند راست دو نیم
 من شد ایں خبر شیخ جنید رسانید مقدس سرہ فرمود کا شکی کہ در آں ماہی
 سیاہ افتادے تا ابو الحسن را بگزیدے و او را ہلاک کردے گفتن چرا چنین
 سے فرمائی گفت مار سے در انچہ اورا بگزیدے و او ہلاک شدے شہید میرفتے
 چوں آں نشد چہ دانم دیدیں غور کراست ختم کار او چگونہ خواہد شد و سے فرمود
 شیخ سعد الدین جمویہ رحمۃ اللہ علیہ پیر بزرگ بود مگر والی آں شہر در حق او
 اعتقادے نہاشت تا روز سے ایں والی یعنی بادشاہ از خانقاہ نزدیک سے
 گذشت حاجے را دروں فرستاد و ایں لفظ گفت کہ ایں صورت چہ را بیروں
 طلب حاجب دروں آمد و پیغام بادشاہ رسانید شیخ بنخن او بیچ التفاتے نکرد
 بنماز مشغول شد حاجب بیروں آمد و صورت حال با گرفت بادشاہ را کہ غضب
 بود و نشست و بخدمت شیخ آمد شیخ بر خاست و بشاشتے کرد و ہر دو یکجا نشستند

در آن نزدیکی باغچه بود شیخ سعدالدین حمویہ اشارت کرد تا نختی سیب بیادند
 شیخ و بادشاہ سیب تناول میکردند مگر سیب بزرگ در آن طبق بود در دل
 بادشاہ گذشت کہ اگر این شیخ را صفائی هست مرا این سیب خواهد داد همینکہ
 براندیشہ مطلع شد دست دراز کرد و آن سیب برداشت و روئے سوئے بادشاہ
 کرد و گفت من وقتے در سفر بودم بشہرے رسیدم و برد آن شہر جمع دیدم نقابے
 بازی میکرد آن نقاب دراز گوشے داشت چشم آل دراز گوش بجام بسته بود درین
 میاں انگشتری خود بدست یکے از نظر گیاں داد انکاه روئے سوئے جمع کرد کہ
 این دراز گوش من انگشتری نے یا بیاں دراز گوش در دایرہ آن جمع بچناں چشم
 بستہ گشتن گرفت و بہر کس را بوسے میکرد تا رسید پیش آن مرد انگشتری برو بود
 بایستاد ہما تجاقر گرفت نقاب بیاید و انگشتری از آن مرد بستہ الغرض شیخ
 سعدالدین حمویہ از بعد این نظیر روئے سوئے بادشاہ کرد و گفت کہ اگر مردم
 چیزے از کرامت پیا کند کونے خود را باں حمار برابر کردہ باشد و اگر نکتہ تزد فاطمہ
 گرد کہ درین مرد صفائی نیست این بگفت و سیب جانب بادشاہ انداخت
 عرض میدارد کاتب حروف برا نجلکہ کہ طریقہ مشایخ ما قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم العزیز
 ہمہ ستر بود چنانکہ در ذکر این بزرگان در محل ہاے خود تحریر یافتہ است خواجہ حکیم
 سنائی خوش گوید بیعت ہا من غلام گزیدہ مرا نمہ باد و ایم فدائے شال جانم
 قدر شال پیش ام پایدہ کہ کشف از زیر کفش پایدہ کہ کشف اگر ہند گردت بر تن
 کشف را کفش ساز و بر سوزن کہ نکتہ در بیان یقین شدن اسم از زبان مبارک
 سلطان المشایخ و در بیان ارادت آوردن کاتب حروف محمد مبارک علوی
 کرمانی المدعو بامیر خورد بحضرت با عظمت سلطان المشایخ نظام الحق و الشرع
 والدین خواجہ محمد بن احمد بن خواجہ علی حسینی البخاری بداولی قدس اللہ سرہم
 العزیز مقرر ضمیر حق پذیر فریدان خوب اعتماد باد کہ کاتب حروف بندہ و بندہ زادہ
 آستان آسمان ساسے مشایخ طبقہ مکرّمہ خواجگان چشت است رضی اللہ عنہم و پدر و جدہ

ایں بندہ در سلک خدمتگاران ایں مشائخ گیاره منسلک بوده اند و نعمت دینی و دنیاوی از حضرت ایں یا کال مخصوص گشته اند ایں ضعیف خوش گوید قطعه

بر باد داده جان دل خان و مان خویش	بیچارگان عشق تو بر بوسے زلفت تو
مطلوب هر دو عالم مقصود جان خویش	از حضرت مشائخ دین دار یافتند

الغرض چون ایں بندہ تولد شد بقدرین کاتب حروف سید محمد کرمانی که از مریدان سابق مشایخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس المدرسه العزیز بود مولانا شمس الدین دامغانی که جدا درین کاتب حروف و هم سبق حضرت سلطان المشائخ بخدمت شمس الملک بود بجهت تعیین نام کاتب حروف بخدمت سلطان المشائخ آمد سید محمد کرمانی بخدمت سلطان المشائخ باز نمود که ایں خوردک را نام تعیین فرایند سلطان المشائخ فرمود که شما بزرگ اند نام تعیین کنی سید محمد جو مولانا شمس الدین دامغانی کرد شما تعیین کنی بعد مولانا شمس الدین بخدمت حضرت سلطان المشائخ عرض داشت ما که بخدمت آمده ایم مطلوب آنست که مخدوم نام تعیین کند بعد سلطان المشائخ قدس المدرسه العزیز فرمود که مرا محمد نام است و سید را نیز محمد نام است و خدمت شما را هم محمد نام ایں خوردک را هم محمد نام باشد و ایں دولت و سعادت با اتفاق آں اولیای کاتب حروف را ازال روزے شد شیخ سعدی خوش گوید بیت بنده را نام خویش تن نبود + هر چه مارا لقب کنند آنیم + و چون بنده بحمد بلاغت رسید بسعی جمیل والده بزرگواره رحمہ اللہ علیها و بواسطه شفقت جد مادریں مولانا شمس الدین دامغانی رحمۃ اللہ علیہ بشرف ارادت حضرت سلطان المشائخ نظام الحق والشرع والدین قدس المدرسه العزیز زرقن اللہ شفاعت مشرف گشت امیر خسرو خوش گوید بیت سعادت ابدی در پئے ارادت تست + چنانکه عید مبارک ز بعد ماه صیام + ایں ضعیف گوید

نظم اے دست تو دستگیر جان و دل من * اے روے تو حل عقدہ مشکل من *
 خاک کو رست افسرد تاج سر من * عشق رخ تست جملہ حاصل من * و بوتے کہ
 سلطان المشایخ قدس السیرہ العزیز دست ارادت بدیں بندہ دادہ اندو
 چاشت بود سلطان المشایخ بالائے بام جامع خانہ پیش حجرہ در مقام مہرود مستقبل
 قبلہ بر کہٹ نشستہ این ضعیف گوید قطعہ بر تخت نشستہ بود چو سلطان عاشقان *
 آن سرور مشایخ بر مان عاشقان * در ہر شکست زلفش دلہاے عارقال *
 سرگشتہ با درو سرش جان عاشقان * و در گریہ مستغرق گشتہ سبحان اللہ این
 چہ گریہ بود اگر وقتے تبسم کردے در اثناے تبسم ہم در آب در دیدہ گشتے این ضعیف
 گوید ریاضی اسیر گریہ تو ہر کہ دیدن نظرش * غلام خندہ تو عالم است اے سلطان *
 عجب ترا نگہ بجائے تبسم از گریہ * و دو چشم روشنت از آب دایما غلطاں * خدمت مولانا
 شمس الدین بندہ رباب و برادر رسید لقمان و سید او و پیش بر و بہت مولانا
 شمس الدین کرسی آورد و متصل کہٹ حضرت سلطان المشایخ نہادند خدمت
 مولانا بالائے کرسی نشست و مولانا فخر الدین زرداری رحمۃ اللہ علیہ در مجلس پیش
 نشستہ بود و سخن در علم طب مے گفت بر خاست و رفت و ذکر این بندگان مولانا
 شمس الدین بدیں عبارت کرد کہ پسران سید مبارک دعا گو زادگان مخدوم
 مے خواہند کہ در سلک بندگان منسلک شوند و بشر ف ارادت مشرف گردند حضرت
 سلطان المشایخ فرمود کہ مولانا مرا اینہا فرزند اند این ضعیف گوید بیعت این
 از کرمت منور و لیکن کو ہم * اے کاش سگہ باشم اندر رہ تو * بعدہ دست
 ارادت بندہ کیمنہ راداد و کلاہ بر سر لیں بندہ نہاد و فاما دریں حالت حضرت
 سلطان المشایخ را گریہ چنان غالب شد کہ تلقینے نکر و ندالمقصود این بندہ
 در سایہ دیوار سلطان المشایخ بر سنت آبا و اجداد پرورش مے یافت این
 ضعیف گوید بیعت پرورش مے یافتم در سایہ دیوار تو * من کہ باشم جملہ عالم
 پرورش مے یافتم * بعدہ ہر چند گاہ چہ بصاحبیت مولانا شمس الدین مذکور

وچہ فرستاد والدہ بزرگوار کمال جہاں آرا سے ویدار دلکش سے سلطان
 المشایخ مشرف سے شدا میں ضعیف گوید قطعہ کیکہ رو سے تو دیدہ است
 اعتقاد من آنت ہے کہ اونجات اید یافتہ است از رحماں * بدر و عشق تو سے
 میرم دہی طلبم ہے کہ رو سے خوب تو بنیم کجاست این درماں * اگر چہ درک معانی
 دراک ایام چنداں بنود فاما ہم بوقت پاک سلطان المشایخ قدس اسد ستر
 العزیز این ضعیف گوید رباعی از وقت تو وقت عالمے خوش گشتہ است * در
 عشق تو جاں زانذوہ غم رستہ است جانان ز غمت دو کون پر شد آرسے *
 بارو سے تو عشق عقد حکم بستہ است * کہ نعمت دیدار و مشاہدہ مجلس آں بزرگوار
 کہ مشاہدہ مجلس حضرت رسالت پناہ علیہ الصلوٰۃ والسلام بود و ذوق مجلس
 ارادت و مساس دست مبارک سلطان المشایخ کہ بگریہ حضرت سلطان
 المشایخ مقرون بود و این ضعیف گوید بیعت گریہ تو کہ مایہ عشقت * *
 عاشقان جہاں بدیدہ خرنند * پس ازاں دیدہ خون دل چوں آب * * برورت
 عاشقان ز دیدہ برند * و خاطر جا گرفتہ است و در ضمیر میکن گشتہ این ضعیف
 گوید بیعت چنان در خاطر م دادہ است جاہت * کہ خواہم مردن اندر زیر پایت *
 و نیز تا این غایت کہ این بیچارہ سماع سے شنود و رقتے کہ ازاں حاصل سے شود
 آنہم ثمرہ آں است کہ از اوصاف پسندیہ و اخلاق گزیدہ سلطان المشایخ
 بروح نازل سے شود و از انجا شاخ در شاخ میزند خواہیم حکیم سنائی گوید بیعت
 بلصحرائے محبت شو اگر ز نہت ہے یا بد * کہ آنجا باغ در باغست خواں در خوان
 داور را * و ہر چہ کہ از دین و دنیا میں ضعیف را پیش سے آید صورت مصفاے
 روح افزا سے حضرت سلطان المشایخ کہ فلک و ملک و جن و انس در مشاہدہ
 آں سرگرواں سے بو مند و در دل خود تصور کنند و مقصود و مطلوب این بیچارہ
 ہم بوقت پاک سلطان المشایخ ازاں حاصل سے گرد و این ضعیف گوید بیعت
 حاصل عشق تو در ہر دو جہاں رو تو میں | خانہ اہل دلاں گشتہ ستر کو سے تو میں

ہر کسے سوے کسے روز قیامت بپند :: لظہ بندہ در آل روز ہمیں سوے تو ہیں
 باز این ضعیف گوید بیعت تو بادشاہ جہانی ترا سز و نظرے بجال ماگہ گدایا
 کوے سلطانیم آدم بر سر حرف چوں محبت این حضرت در سویدے دل بندہ
 جاسے کرد این ضعیف گوید بیعت بسطانی نشستی درد دل و جاں نکو کردی
 تو اسے سلطان خواباں بجایں ضعیف گوید بیعت اسے ز عشقت خراب
 خانہ دل روشن از آفتاب خانہ دل چشمہ خون دل رواں کردند دوست
 چوں شمشیر در میانہ دل بجایں و دل این بیچارہ متعاقب این سرور صاحب دلا
 عالم گشت مصرع بجزا کہ دل رایا فتم اندر خم زلفش و ونیز این گد حضرت
 سلطان المشایخ قدس الدرہ الغریز را چند کثرت در خواب دید بیعت ہم
 دعایے تو گویم بوقت بیداری ہمہ خیال تو بنیم چو باشم اندر خواب و خواب را
 از نے تمام و مگر بیدارست فکیف خواب مریدے بیچارہ عاشقے کہ در ضمیر او جز
 خیال دوست دیگر را بدخل نباش بیعت چنان فرخ نشسته است یار در دل
 تنگ و کسبچ زحمت اغیار ورنے گنج و پانچیں دے کہ غرق دریاے محبت پیر شاہ
 و آں محبت دلیل بر محبت حق تعالی باشد شیطان ملعون را چو محفل کہ در خواب مثل
 بدوستان حق تعالی تواند کرد قال علیہ الصلوٰۃ والسلام مَنْ رَأَىٰ فِي الْمَنَامِ
 فَقَدْ رَأَىٰ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَمَثَلُ بِي تَرْجَمَهُ كَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 کسیکہ دید ملا و خواب تحقیق دیدہ است پس مراد بدستی کہ شیطان مانند من
 نئے شود در صورت و سیرت با من و شیخ قائم مقام پیغمبر است فَإِنَّ الشَّيْخَ فِي قَوْلِهِ
 كَالنَّبِيِّ فِي الْمَنَامِ تَرْجَمَهُ بِسَبِّ بَدَسْتِي كَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 خود پس چنانکہ اسکاں ندارد کہ مثل بصورت آں شاہ پیغمبران محمد رسول اللہ صلی
 علیہ وآلہ وسلم تواند کرد و همچنین تصور ندارد کہ مثل بصورت شیخ تواند کرد
 فَيَقِي الْمُرِيدُ مَحْفُوظًا تَرْجَمَهُ بِسَبِّ بَدَسْتِي كَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 در پناہ شیخ از شر شیطان کثرت اول کہ کاتب حسروف جمال حضرت

سلطان المشایخ را در خواب دید امیر خسرو خوش گوید بیعت این توئی با بخوار
 نے بیغم چو یا شب آفتاب سے بیغم ہو کوئے حضرت سلطان المشایخ بالائے
 بام جماعتخانه درون حجره خویش برکہٹ استقبال قبائشستہ و پیش آں بوریا
 لکہتوتی فراز کردہ اندو دریک رکن بوریا جُبهہ خالگی و دستارے سفید نہادہ
 چوں نظر بر جمال سلطان المشایخ افتاد و بندہ سر بر زمین نہادہ خواجہ
 حکم سنائی خوش گوید بیعت ہر کہ او سر بریں ستانہ نہادہ چہ پایے بر تارک زمانہ
 نہادہ چوں این بندہ سر برداشت حضرت سلطان المشایخ جانب
 بندہ اشارت کرد کہ این جامہ پوشش بندہ ہم د نظر مبارک حضرت سلطان
 المشایخ آں جُبهہ پوشیدہ و آں دستار بر سر بست و سر بر زمین نہادہ و باز
 گشت این ضعیف گوید بیعت پوشیدہ بندہ خلعت و سر بر زمین نازہ آں
 خلعت مبارک و آنجامہ نیازہ و باز این ضعیف گوید بیعت چکوہہ شکر
 تو اں گفتن این کرامت را کہ خلعت شہ عالم بدیں گدا برسد و بندہ
 چوں جُبهہ پوشیدہ دستار بر سر بستہ در جماعتخانه آمد وقت نماز پیشین بود و یا
 بہت نماز حاضر شدہ منتظر سلطان المشایخ ماندہ بندہ لا در خاطر گذشت
 کہ برابر سلطان المشایخ نماز پیشین بگذارم ہم در اثناے این خطرہ مبارک
 سلطان المشایخ بہت نماز فرو داد بندہ برابر حضرت سلطان المشایخ
 نماز بگذارد و از خواب بیدار شد کرت دوم چوں برادران بندہ سید عماد الدین
 امیر صالح رحمۃ اللہ علیہ و سید نور الدین بشرف ارادت شیخ نصیر الدین محمود
 مشرف شد بندہ را گفتند کہ تونیز بخد مت ایساں ارادت بیار
 زیرا کہ در آنوقت کہ بخد مت سلطان المشایخ تو ارادت آوردہ سلطان
 المشایخ نامقین ارادت نکرد بندہ گفت کہ سلطان المشایخ دست
 ارادت دادہ است و کلاہ بر سر این بندہ نہادہ و با ارادت قبول کردہ
 این ضعیف گوید بیعت کلاہ بر سر بندہ نہادہ و قبول دست تحقیق نزد حق قبول

ہمدراں ایام کہ گفت و شنید تلقین و ارادت سے شد شبے اس مسکین حضرت سلطان
 المشایخ را در خواب دید گوی سلطان المشایخ بالاسے بام جامعہ خانہ و سمت دست
 بزرگ کنجے کہ طرف لب آہست و پردہ دیوار سے خور و بر آوردہ ہو دند آ سلطان
 المشایخ در سایہ آن بنشیند و شاہنا سے درخت نیز آن جانب میل کرد آں مقام
 نشستہ بود چوں ایں بندہ از در سے کہ بالاسے بام مذکور میرفتنہ سردیوں کردہ
 نظر سلطان المشایخ بدیں بندہ افتادہ سر بر زمین نہاد بیعت اینک بدرت
 نہادہ ام نہ ہوا سے سرور عاشقان عالم دریں محل گفت و شنود تلقین ارادت
 و رفاظ سے گذشت کہ اگر تقریر و فاکند از سلطان المشایخ سپرسچوں ایں بندہ
 سر از آستانہ برداشت سلطان المشایخ دست مبارک جانب بندہ بر آوردہ
 چنانکہ کسی را دست ارادت دہند و سخنے نگفت شیخ سعدی گوید بیعت دست
 من گیر کہ بیچارگی از حد بگذشت ہر سمن دار کہ در پائے تو زیم جانزاہ و از
 نہایت سلطان المشایخ کہ فلک ازاں ہیبت در لرزہ بود ایں ضعیف گوید
 بیعت فلک ز ہیبت تو دایم است سر گرداں چنانکہ عاشق مسکین عشق
 مہ رویاں بندہ تو انست کہ آنچه در خاطر داشت عرض دارد لیکن ایں خواہ
 را بر خطرہ خود تعبیر کرد یعنی در ارادت اگر سپرد دست بیعت دادہ است و کلام
 ارادت بر سر نہادہ ہماں بس نہ باشد بے تلقین کہ گفتہ اند ارادت فعل مرید است
 حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز سے فرمود اگر مرید شیخ را گوید کہ
 من مرید تو ام و شیخ گوید کہ مرید من نہ او مرید باشد و اگر شیخ گوید تو مرید منی مرید گوید
 من مرید تو نہ ام مرید نباشد زیرا چہ ارادت فعل مرید است خاصہ مرید سے کہ
 محبت جمال و لایت پیر ظاہر و باطن اور افرو و گرفتہ باشد و شب و روز در یاد
 پیر عشق پیر عمر بسر سے بردا ین ضعیف گوید بیعت بنگر کہ چگونہ است زاوصاف جمالش عقل
 دل بیچارہ عشاق تو بہوش ہوں و چون کہ محبت اعتقاد در پیر حکیم تر عشق ذوق و کار خدا سے

از کشف بر کینه محبت پیر از ناشایسته باز دارد و بر طریقه شریعت و حقیقت مدارد
 و دم بمدم در ضمیر او ندائے اوبازگشت در دهند و اگر این معنی مرید در خاطر حساس نکند
 تحقیق در دعوی ارادت و محبت کاذب باشد زیرا چه سلطان المشائخ
 قدس المدرسه العزیز فرموده است تا این غایت که محبت در غلاف دل آ
 امکان معصیت هست فاما چون در سویدای دل جاے کر و بهیچ وجه خیال
 معصیت در اندیشه او نگذرد الغرض بعد دیدن این خواب بنده پیش جانم
 که صحبت سلطان المشائخ یافته بود هم سبق روضه متبرکه که سلطان
 المشائخ تجدد بیعت کرد و بر شکر این نعمت جم در جامعته سلطان المشائخ
 باین عزیز صاحب ذوق و نیاز سماع شنیدامید از حضرت عزت آنت که از
 برکت دست سلطان المشائخ عاقبت این بیچاره و کسانیکه بدان دولت
 رسیده اند بخیر خواهد بود این ضعیف گوید قطعه هر که سر بر جناب او مالید . سایه
 حق بر او محمد و . هر که رویت بدید یافت زحق . عمر و خیر و عاقبت محمود .
 کرت سوم که از خواب مذکور مدت پانزده سال گذشته بود و معامله نفس که دشمن
 دینی است بر حسب مطلوب آنحضرت نبود پیچکار سے بمراد دل درویش زلفت
 و فقر تے دریں مدتے از غلبه جوانی چنانکه افتد و دانی مزاحم شد این ضعیف
 گوید بیت یارب چه خوش است این جوانی . و ریاب بخیر اگر توانی . و در
 مدت مذکور هر وقت که سلطان المشائخ را در خواب میدیدم جمال قرین آنحضرت
 نبود چنانکه این معنی مناسب بیتے است که بر زبان گهر بار حضرت شیخ شیوخ
 العالم فرید الحق و الشرع و الدین قدس المدرسه العزیز گذشته است
 اینست بیت تو گدائی در ریاش از بادشاه . تا نیاید بر دل تو در ریاش .
 اگر وصال شاه میداری طبع . از وصال خویشتن هجر ریاش . و اگر نوسے از
 دو بر جمال مبارک سلطان المشائخ نظر افتادے و بنده خواسته که نزدیک
 شود و سعادت پائے بوس حاصل کند کسانیکه بودند مانع این دولت میشدند

هم پیش

ہرزبان حال بریں بیچارہ نے گفتند مصرع تو از کجا و سر زلف دلبر ال کجا + فاما
 اعتقاد و محبت آنحضرت تازیانه بارگشت بر مرکب نفس سیزد امیر حسین گوید بیعت
 باز نے ایم و سر در قدمت نے قائم + میری شہزادہ توئی بندہ شرمندہ نم + الغرض
 شب بیعت و سلیوم ماہ ربیع الآخر شہ عثمان و خمین و سبعمایہ شب جمعہ بود
 بوقت آخر شب جمعہ این بندہ سلطان المشایخ را در خواب دید گوی مجلس
 آراستہ اند و بسا لہامے نو انداختہ این ضعیف گوید بیعت مجلسے یارب چہ
 گویم چوں بہشت آراستہ راست گویم مجلسے چوں مجلس سیمیراں حضرت
 سلطان المشایخ جبہ جاگی پوشیدہ در یک رکن صدر آں مجلس نشستہ
 بزرگے گوید بیعت بوستانست صدر تو زنعیم + آسمانست قدر تو زجلال + گوی
 جماعتے بودہ اند ازین مجلس ہمیں ساعت خاکستہ اند و رفتہ سلطان المشایخ
 ماندہ است و دوپیر عزیز دیگر کہ ایشان نیز ساختہ اند براسے رفتن بندہ در میجل
 درآمد و در دل بندہ التماس بود وہم در خواب بخاطرے گذشت چوں پایے
 بوس حضرت سلطان المشایخ حاصل کت راں التماس عرض وارد
 چوں بندہ ہ پایے بوس سلطان المشایخ مشرف ش پیش آراںکہ
 التماس خود عرض وارد و راتناے آنکہ دست مبارک سلطان المشایخ
 گرفتہ بود حضرت سلطان المشایخ بندہ را فرمود کہ تجی بیعت بکنی
 بندہ از نفس جان بخش مخدوم ہمانیاں جاں یافتہ این ضعیف گوید بیعت
 جاں یافت تجی دید از اں عیسے ثانی + بہنہاد بریں دیدہ جاں منت
 جانی + ہمد بریں حال بندہ تجی بیعت کرد این ضعیف گوید بیعت چو داد می
 دست بیعت کردم از سر + کہ در عشقت وہم جان و دل و سر + بعد سلطان المشایخ
 تلقین فرمود کہ بیعت کردی بریں و برخواجگان من بندہ از حضرت سلطان
 المشایخ تجی بیعت قبول کردم در خواب وقت بندہ خوش شد و گریہ مستو
 گشت امیر خسرو خوش گوید بیعت ہمہ شب گریہ ام خفتن ندادہ است

کہ بوسے گل رخ من با صبا بود نکتہ در بیان طایفہ کہ خود را باہل تصوف نسبت
 کنند و معالہ ایشاں نازند و بغیر از ان پیر دست بیعت و ہندویا بتعمیر تلخیص
 خود را مشہور باذن پیر کنز عفی اللہ عنہم ترجمہ (عفو کند خداے تعالیٰ از انہما)
 عرض میدارد کہ کاتب حروف بر آنجملہ میدیاید کہ چون در سلوک مقامات ہند
 پیر حاصل کن خیال خلافت و گرفتن مریدان در ضعیف و نگذرد و خود را درین محل
 نازک ندارد ہم بر نعمتہاے کہ بشفقت پیر حاصل کردہ است بجزہ کند
 و ہوس پیری و کرامت در باطن خود جاے نذہت ماہیں استقامت او کرامت
 باشد کہ الکرَامتُ هِيَ الْاِسْتِقَامَةُ عَلَى الدَّيَابِ الْغَيْبِ ترجمہ بزرگی ہمیں
 درست ماندن است بر دروازہ حق و اگر ایں دشمن ذاتی کہ ایں نفس مہو خوانند
 بر آں آرد کہ در عبادت باری تعالیٰ مستقیم گشتہ و مقام توکل و مجاہدہ بخون جگر است
 کردہ و آنچہ ایں قوم درین باب فرمودہ اند تمام آں راور کار آورده بر زہنہار
 ہزار زہنہار بدیں و سواس شیطانی درینکار رحمانی کہ شغل مشایخ
 کبار است و آں بزرگاں من اللہ ومن الشیخ نجار یودہ اند و خود را از دست
 و پائے ندہی و بھیمانہ نمانہنار و بشفاعت و عنایت شروع درینکار نکنی کہ کار
 خود را باطل کردہ باشی و خاطر منقص میریشاں گردانیدہ و با خداے تعالیٰ
 مکارہ کردہ و خدمت یاران اعلیٰ از مریدان علیٰ سلطان المشایخ بودہ و مانند کہ در
 علم وزہد و ورع و عشق و عقل میان یاران مشہور یودہ اند چنانکہ مناقب ایشاں
 در باب پنجم میان یاران اعلیٰ تحریر یافتہ است ہرگز خیال خلافت و اندیشہ مرید
 گرفتن در خاطر مبارک ایشاں نگذشتہ باشد و از بزرگاں ہم بر محبت و شفقت
 حضرت سلطان المشایخ اکتفا کردہ و روزگار بخاطر جمع بعشق و ذوق گذرانیدہ
 بزرگے گوید ہمیت بے یاد روزگار تو گر یک نفس نہ تفتیح عمر باشد تعطیل روزگار
 چہ آرزو داری کہ سبب چند نفرے کہ باتباع تو ہرگز جائے نخواہند
 رسید باز ایشاں در گردن تو کردہ و طریق حمس لال

فدا گزیده
سرمه است
قوله

در عرصه عرصات و در نظر انبیا و اولیا خواهند گردانید و اینچنین بے انصافے
را که بر جاوہ پیران خود زود و درینکار دینی که معامله مردان خداست باز رو
تمام دست اندازد تشبیه و تغذیر خواهند کرد و ندا سے درخواست خواهند داد که دعوی
محبت ما کردید و خلق را بدین شیوه فریفتید و بر شاخ کبار افترا کردید تا کسوا
سأؤسبهم ستر این معنی است امیر خسرو خوش گوید بیت باش تا پرده بر
اندازد جہاں از روے کار آنچه اشب کرده فردات گرد و آتشکار و ونیز سلطان
المشاخ قدس اللہ سرہ العزیز فرمودہ است ہر کہ خباے را بہ علتے عبادت
کند جہاں علت معبود او باشد چون قصہ برینجملہ است چرا چند روز عمر عزیز
موض بلاکت و خوف سب ایماں بگذرانی روزے کاتب حروف بخدمت
شیخ نصیر الدین محمود قدس اللہ سرہ العزیز میرفت در اثناے راہ ششھے
کہ خود را نسبت مریداں حضرت سلطان المشاخ میکند و مرید ہم سے کرد
پیش آمد و گفت کہ کجا میروید گفتم بخدمت فلاں بزرگ گفت تربیت کنید
و پیغام من رسانید کہ من پیش ازین عرس حضرت سلطان المشاخ سے
کردم مخدوم لطف سے فرمود حاضر سے شد این زمان شفقت نے کنید سے
آئید شما بزرگ اید شفقت در باب کہتران یباید کرد و دیگر عرض دارید کہ
من در دولت آبا و خلق خدا سے را دست بیعت میدادم مولانا شہاب
الدین امام حضرت سلطان المشاخ مرا منع شد از چند گاہ ترک این کار
گرفته ام ہر دہ سالہ پسر من بمرد استم کہ این واقعہ ہم ازین سبب زاد کہ
من خلق خدا را ازین سعادت ارادت خود محروم گردانیم از ان روز باز
درین کار مشغول شدم چون این ضعیف بخدمت شیخ نصیر الدین محمود
رحمۃ اللہ علیہ پیوست بعد پلسے بوس پیغام آں شخص بگذاردم شیخ فرمود
این معامله ایست کہ او را با حضرت سلطان المشاخ فرود عہدہ جواب
سلطان المشاخ سے یاید بود فاما من اینقدر میدانم کہ درویشے بود در قبیلہ

لیتصل او خود را از میرداں سلطان المشائخ سے گویا نید و براں بسندہ نمیکرد
 مرید ہم میگرفت و خلق برادست بیعت میداد این خبر بساطان المشائخ
 رسانیدند فرمود کہ او ایکان سلامت نمید آیدیم بر سر حرف چون کار بریں
 منوال است این چند روز عمر کہ مانده است در گوشه مشغول شده بگذرد
 چنانکہ بیچ کس جز حق تعالی برآن مطلع نباشد تا مگر ایمان بسلاست توانی
 برد و این کار کہ تو پیش گرفته بمنزلہ حاوائے است کہ کل زہر تعمیه کرده باشند
 ظاہر این بنیاد شیعہ میں سے نماید فاما باطن زہر باہل است این دو ہرہ کہ
 بزبان مبارک حضرت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین گذشتہ است
 مناسب اینغی است دو ہرہ گفت ہونہن کار برینی تا کان ہمت سنائی
 بس کندے م بہن گہوریں لہد کہناہم خواجہ حکیم سنائی گویا بیات

کائے ننت امر دیورا ما مور	چند ازیں دیو بودن مستور
دیدہ بگشایے دمسلمانی	یکدم از غایت پشیمانی
تایدانی کہ ہرچہ کردہ نشت	در رہ دیدہ تو پر دہ تست
تا کند ظاہرت بظاہر رائے	نرسد باطنت بکار خدائے
اے ہمہ باطنت سوئے ظاہر	نیست پوشیدہ مشرم دار آخر
آتش در دویں نہ دودے	زرنہ آتش ز راند دودے
راستی از تو کے پسد د باز	خرقہ کوتاہ دستگاہ دراز
خرقہ کوتاہ کنی چہ سود بود	زہد کے جامہ کبود بود
رنگ پوشیدن از زنا کامی است	نیل بس بایزید بسطامی است

بمعنی مشغول

بمعنی

باب ہفتم در بیان طہارت و آداب آں و در بیان ادعیہ
 ماثورہ و اوراد مقبولہ کہ منقول است از حضرت با عظمت شیخ شیوخ
 العالم فرید الحق والدین و از حضرت سلطان المشائخ نظام الحق الشیخ
 والدین قدس اللہ سرہما العزیز عرض سے وارد کاتب حروف بربرائے

میرداں مشغول برانجملہ ادعیہ ماثورہ و اواردے کے مشائخ کبار و جمہور سالکان
 طریقت بجائے آورده اند بیشتر در اوارد شیوخ العالم شہاب الدین
 سہروردی قاسم الدرہ الغریز مسطور است فاما مقصود کاتب حروف
 آنست کہ ادعیہ ماثورہ و اوارد مقبولہ کہ از سلطان المشائخ منقول است
 درین کتاب بنویسد بزرگے خوش گوید بیعت مرالیاں تو بایا شکر چہ سود کند
 بجائے ہر تو مہر دگر چہ سود کند تا از برکت آں ادعیہ ماثورہ و اوارد مقبولہ
 کہ بزبان مبارک گذشتہ است زودتر طالب بطلوب و عاشق بمعشوق برسد
 انشاء اللہ تعالیٰ نکتہ در بیان طہارت و آداب آں سلطان المشائخ
 قاسم سترہ مے فرمود کہ طہارت بر پہار مرتبہ است اول آنکہ ظاہر ریاک گرداند
 از حدت و جنبت دویم آنکہ اعضا را از گناہاں پاک گرداند سوم آنکہ دل را از
 اخلاق ذمیمہ پاک گرداند چہارم آنکہ سیر را از جز خدای تعالیٰ پاک گرداند قولہ
 تعالیٰ فِیہِ رِجَالٌ مُّحِبُّونَ اَنْ یَّتَطَهَّرُوا وَاَوَلَلَّهُ یُحِبُّ الْمُطَهَّرِینَ ایں آیت
 در وصف اصحاب صفہ منزل است کہ اے محمد اندرون مسجدمردانت
 کہ خود را از اجاث و اخبات و نجاسات پاک دارند خدای تعالیٰ عزوجل
 دوست دارد پاکان را و کاتب حروف بظہر مبارک حضرت سلطان
 المشائخ نوشتہ دیدہ است کہ بوقت طہارت ابتدا از آستین چپ کند
 در نورون در حل از آستین راست و متوضیٰ باید کہ نیم گز فراخ باشد و
 یک گز دراز و در عمق ہر چند کہ باش و گلوخ استعمال جدا نہد طرف نجس
 سوے زمین کند و مے فرمود کہ احتیاط و وضو شرط است آنقدر کہ
 دل بیار آمد یعنی چند گام شمرده کہ مے کردند و بعضی مے غلظت
 ایں بشمار راست نیاید و این معنی بمکان تعلق ندارد و بہ زماں تعلق
 دارد یعنی اعتبار آنست کہ آں زماں کہ دل بیار آمد بسندہ کند
 و در وضو ہر عضوے کہ بشوید و مے کہ در حق آں عضو آمدہ است

اول ارشاد

دوم ارشاد کہ خط
 مبارک نیز بمنزلہ
 ارشاد است
 و فرمود
 اورون ۱۲

بخواند و کاتب حروف بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ نوشته دیده است در
 حدیث است الوضوء مفتاح اجتهاد یعنی وضو کلید جنت است و فی الحدیث
 وضوء الشتاء یعنی غسل استناده یعنی وضو در باره میکان چهار سال را
 و فی الحدیث لا یکن وضوءک فی صفر و نحاس فان الملائکة تنقر من ارجلهم
 و این نیز در قلم آورده است ان عمر استاذن علی راهب لیلکاه فاعلق الباب
 و ابطاه فی الاذان قال الراهب وجدت فی الارجیل من ثوبه ماء کان
 فی امان الله و رأیت علیک اثر الشیطان فحفتک فتوصاءة و توصاء
 اهل بیئنی لیکون امتا منک و فی رواية لما کان الماء رسول
 الله علیه و آله و سلم و این نیز در قلم مبارک آورده کانت عایشة
 رضی الله عنها تعزل فسمعت الاذان فواضعت المغزل و لم تدخل
 ما مدت و توصاءت فقیل لها فی ذلك قالت قال رسول الله
 صلی الله علیه و آله و سلم کل عمل یعمله العبد بعد الاذان
 فهو یصیب الشیطان و نیز در قلم آورده ان الملائکة تنقر حردن هاب
 الشتاء رحمة للفقراء لیتسبهم اسباع الوضوء و نیز در قلم مبارک آورده
 من لزم اربعة لم یفقر هو و عاله ابد القیامه قبل
 الصبح و الوضوء قبل الوقت و الدخول فی المسجد
 قبل الاذان و السکوت بعد الوتر و فی الحدیث
 ان للوضوء شیطانا یدعوه الی الاسراف فی صب
 الماء و هذا اما یتلی المرید ابتداء الماحک ان
 سلیمان الدارانی کان یتوضا في الشتاء و لعیده
 غسل الاعضاء فیقول العفو تسع هاتفا
 یقول العفو فی العلم نون یوما یصل
 علی فضلة الغنم قبل کة ایصل

عَلَى فَضْلَةِ الْغَنَمِ قَبِيلَ كَرِ الْأَصْلَى عَلَى النَّجَاسَةِ قَالَ هَذَا إِيمًا اخْتَلَفَ الْعُلَمَاءُ فِيهِ
 وَتَمَيُّزٌ وَقَلَمٌ مَبَارَكٌ أَوْرَدَهُ قَالَ الشُّبْعِيُّ كَمَا ظَهَرَ مِنْ الْأَذُنِ مَسْئُولٌ مَعَ الْوَجْهِ
 وَمَا هُوَ بَاطِنُهُ مَسْمُوحٌ مَعَ الرَّاسِ وَتَمَيُّزٌ وَقَلَمٌ مَبَارَكٌ أَوْرَدَهُ كَمَا بَعْضُهُ رَامِعٌ مَسْمُوعٌ
 كَمَا أَعْضَاءُ وَضُورٌ أَسْرُومَانِي خَشَبٌ كَمَا قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَانَ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ خَرَفَهُ يَنْشِفُ بِهَا بَعْدَ الْوَضُوءِ وَرُؤْيَا
 كَانَتْ يَلْقُقُهَا خَرَفَةً بِيضَاءً يَمْسُحُ بِهَا وَجْهَهُ عَنْ مَعَاذِ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِذَا تَوَضَّأَ مَسَحَ وَجْهَهُ بِطَرَفِ ثَوْبِهِ وَفِي الْحَدِيثِ
 يُؤْتِي بِرَجُلٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قِيُورُنَ أَعْمَالِهِ فَمَنْ حَجَّتْ سَيِّئَاتِهِ عَلَى حَسَنَاتِهِ قِيُورُنَ
 بِحَقِّقَةٍ الَّتِي كَانَ يَمْسُحُ بِهَا وَجْهَهُ وَأَعْضَاءَهُ فَيُؤْتَمِعُ فِي كَفِّهِ حَسَنَاتِهِ فَتَمَرَّ
 حَجَّتْ حَسَنَاتِهِ وَلِيَهْدِي أَلْمُ كَيْفَ الْبُؤْحَنِيَّةِ مَسْحُ الْوَضُوءِ بِالْحَقِيقَةِ وَتَمَيُّزٌ بِمَبَارَكِ
 وَقَلَمٌ أَوْرَدَهُ وَجُوهٌ وَضُورٌ سَخْتٌ نَزْدِيكٌ سَجَادَةٌ أَيْدَاؤِلْ يَأْسَ چِپْ بِيروں آرد
 بَرِياشَنَ كَفَشْ نَهْدِ لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا تَوَضَّأْتَ فَأَبْدِ وَأَبَا يَمْنَى وَإِذْ حَجَّكَ
 فَأَبْدِ وَأَبَا يَسْرَى الْكَاهِ يَأْسَ رَاسْتِ بَرَسَجَادَه نَهْدِ كَفَشْ سَوَسَ قِيَابِ بِيروں آرد
 كَوْزَه وَابْرِيقْ چِيَابِ خُوِشْ نَهْدِ وَبَايْدِكَه دَرَسَجَه گَاهِ نَشَانَه كَنْدِ تَا سَجِدَه گَاهِ يَابِگِيَا
 نَشُوْدِ وَبَايْدِكَه هَرْدِ وَكَنْرَه مَأَسَ سَجَادَه بَجَانِبِ چِپْ بَاشَدِ اگَرِ كَسَ رَابَشَانَدِ بَدِ
 رَاسْتِ فَرَا زَكَنْدِ وَبَرِ اسْتَاؤْ خُوْدِ بَنَشَانَدِ سَجَادَه دَرِ اسْتِينِ چِپْ نَهْتِ تَابِدِ سْتِ
 رَاسْتِ بِيروں كَشْتِ بِي رَهْ تَحِيْتِ وَضُوْبِكْدَارِ دُو دَرِ هَرِ كَفْتِي بِي فَا تَحْسَبْ سَهْ كَانِ يَارِ
 اِخْلَاصِ نَجْوَانِدِ بَعْدِ اَزْ سَلَامِ صَلَوَاةِ كُوِيْدِ وَايْنِ ذِعَا نَجْوَانِدِ اللَّهُمَّ اَنْ نَفْسِي
 تَقْوِيْمَا وَرَكْبَا اَنْتَ خَيْرٌ مِنْ ذِكْرَا اَنْتَ وَلِيْمَا وَنَا مِرْهَا وَمَوْرَدُهَا اَنْتَ لِي
 كَمَا اَحَبْتِ فَاجْعَلْ لِي لِكَمَا اَحَبْتِ اللَّهُمَّ جَعَلْ سِرِّي خَيْرًا مِنْ عَمَلِي نَبِي
 وَجَعَلْ عَلَانِي صَالِحَةً اللَّهُمَّ زُقْنِي حَسَنَ الْأَخْيَارِ وَطَيِّبْ تَارِيحِي اَرْحَبِيَارِ
 وَصَدَقَ الْأَفْتِقَارِ وَمُعْتَمِدِي الْأَخْيَارِ اِنْجَاهِ مَحَاسِنِ رَاشَانَه كَنْدِ نَخْسْتِ
 اَبْرُوشَانَه كَنْدِ لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ أَمَرَ عَلَى حَاجِبِيهِ الْمَشْطَ عُوْفِي

مِنَ الْكُوفَةِ وَالنَّجَافِ وَأَمَّا هُوَ لَبَّ شَانَهُ كَذَلِكَ وَنَقَلَ اسْتَمْرَكَ الْمُنْشِجَ وَرِشَانَهُ كَرُونَ
 بر دوام بخواند و روزی بروے فراخ باشد چون شانه در شانه داں کن جانب
 فراخ تر بالا باشد شانه آله پریشانی است باید که پوشیده باشد و سلطان المشایخ
 بر امیر خسرو نوشته بود که شانه فرستاده شده است و آن نشان خیر است و
 جابے دیگر در قلم آورده است چون آئینه بنگر و بگوید لَسْكَانَ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَنِي فَاسْئَلُكَ
 خَلْقِي وَصُورَتِي وَأَحْسِنْ صُورَتِي اللَّهُمَّ تَاللَّهِ لَأَحْسَنُ خَلْقِي لِحَسَنِ خَلْقِي وَدَعَيْتِ وَضُو
 تحیت مسجد مدامت نماید که در و اشرا تمام است و گفته اند تا هر دو با وضو است
 بیج بلا سے آنتے گردا و نگر دو در میان نکتہ طہارت و آداب آن اُنچہ
 ارشاد و نوشتہ بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ است حارث
 با عبارت عربی مرقوم اند ترجمہ آں عبارت فارسی بسبب کم عرضی
 حاشیہ در متن بقلم مے آید ترجمہ حدیث کہ در ذیل ارشاد چہارم کہ کاتب
 حروف بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز نوشتہ دیدہ آ
 معانی حدیثیہ کہ در صدر ترجمہ آں بقلم نیامدہ اینست فی الحدیث لایکن
 وضو اک ترجمہ و در حدیث دیگر آمدہ است گو کہ نباشد وضو سے تو اے مومن
 در آوند پیتل و کانسہ زیر اچہ بدستی کہ فرشتگان سے گریزند از بوسے ایں ہر
 آوند ترجمہ آں عمر بدستی کہ حضرت امیر المومنین عمر رضی اللہ عنہ اذن طلبید
 بر راہیے تا ملاقات کند او را پس آں را ہب بند کرد دروازہ را و درنگ کرد در اذن
 دادن و گفت سے را ہب یافته ام در انجیل کسیکہ وضو کند باشد در امان خدا
 دیدم ورتو اثر شیطان پس پر سیم ہیں وضو کردم و وضو کرد اہل خانہ من
 تا باشد اماں از تو روایت دیگر آمدہ است کہ بود آں گذرندہ رسول خدا
 صلی اللہ علیہ وسلم نہ عمر ترجمہ کانت عایشہ بود عایشہ رضی اللہ عنہا کہ پس
 میرسید پس شنید اذآں پس بہا و البتہ رسیدن را و نہ داخل کرد تا سے را
 کہ بر آوردہ بود و وضو کرد پس گفتہ شد مراں عایشہ را عایشہ گفت کہ رسول خدا

در حدیث دیگر آمده است
 کہ کاتب وضو کند
 در وقت نوشتن
 و در وقت دعا

ائمتہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پر عملیہ کہ کن بندہ آل عمل را در میان اذان پس در آن
 عمل بہرہ شیطانی باشد ترجمہ آن الملائکہ بدستی کہ فرشتگان ہر آئینہ خوش
 مے شوند بر فتن سرما از جہت رحم کردن مرفقرا تا آسان شود ایشان را بازہ
 کردن وضو براسے ہر نماز ترجمہ من لازم کیکہ لازم گیر و جہا چیز ہر گز محتاج نشو
 او و تو ابغان او ہمیشہ اول بر خیز و پیش از صبح دوم وضو کند پیش از وقت سیوم
 در مسجد درآمد پیش از اذان چہارم خاموش بودن اختیار کند بعد از اذان
 و ترجمہ ان لکو وضو و در حدیث دیگر آمدہ است کہ برائے وضو شیطانی است
 کہ میخواند صاحب وضو را بسوئے اسراف در بختن آب و این چیزے است
 کہ گرفتار بے شود در میدرات بے حال چنانچہ حکایت کردہ شدہ است
 بدستی کہ سیمان دارانی بودہ است وضوے کرد در سر ما بازا عادہ میکرد
 و شستن اعضا را پس مے گفت آمرزش میخوانم پس شنید گویند ہر اکہ مے
 گوید آمرزش در علم است روزے میخواست آن سلیمان دارانی کہ نماز گذارد بر
 پس خوردہ گو سپنہ گفتہ شد اورا یا نماز مے گذاری بر چیزے ناپاک گفت این از
 جنس چیزے است کہ اختلاف کردہ اند علماء در ترجمہ قالت عائشہ گفت عائشہ
 رضی اللہ عنہا ہر رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم پرچہ کہ میکشد باں پرچہ آب اعضا وضو بعد
 از وضو کردن و روایت گفتہ شدہ است یعنی مے مایند ہاں پرچہ وجہ خود را و روایت
 کردہ شدہ است از معاذ این کہ مے گوید دیدم رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم
 وقتیکہ وضو میکرد مے مایند وجہ روئے خود را بکنارہ پرچہ خود در حدیث دیگر
 آمدہ است و آوردہ مے شود مردے روز قیامت پس وزن کردہ میشود
 علہائے او پس غالب میشود بدیہائے او بر نیکی ہاں پس آوردہ پرچہ کہ ماییدہ است
 باں پرچہ روئے خود و اعضائے وضوے خود پس نہادہ مے شود آن پرچہ پلہ
 نیکی ہاں او پس غالب مے آید و بسیارے شود نیکی ہاں او بر بدیہاں او
 براسے ہمیں مکر وہ نداشتہ امام اعظم چیدن آب از اعضائے وضو پرچہ ترجمہ

قال لثعبي گفت شیعی میں چیز ہے کہ ظاہر گوش است شمشہ شدہ است باروس
 و چیز ہے کہ باطن گوش است مسح کردہ شدہ است باسر ترجمہ لقبولہ علیہ السلام
 و قبتیکہ پوشیدہ شماغلین را پس شروع بکنید از پائے راست و قبتیکہ برآرید
 شما از پائے نعلین را پس شروع بکنید از پائے چپ ترجمہ اللهم انت نفسی
 اے بار خدا یا بدہ نفس مرا پرہیزگاری و پاک گرداں آں نفس را تو بہتر
 پاک کند گانے تو متصرف ہستی بر آں نفس و تو یاری دہندہ مراں نفس را
 و تو خداوند آں نفسی و تو مراد دست ترستی پس بگرداں تو مراد اے ذات
 پاک خود چنانچہ دست میداری تو اے بار خدا یا بگرداں تو باطن مرا بہتر از ظاہر
 و بگرداں تو ظاہر مرا نیکو اے بار خدا یا تو روزی کن مرا خوبی و نیکو آگاہی
 خود و درستی پس گرفتار و برستی احتیاج و رجوع بسوئے تو روزی کن ما را
 نیکان ترجمہ الحمد للذی جمیع سپاس و ستائش مر خدا سے را رسد کہ پیدا کرد
 پس نیکو ساخت اعضائے مراد تصور کرد مراد پس خوشنما و زیبا گردانید صوت
 مرا اے بار خدا یا چنانچہ نیکو خلقت مرا نیکو گرداں خلق مرا و از انس صحابی
 منقول است کہ چون رسول علیہ السلام در مدینہ آمد من ہشت سالہ بودم فریاد
 کہ اے پسر اگر توانی پیوستہ با ابدست باشی زیرا کہ ہر کہ را شیر اجل و عقاب
 مرگ بچنگل برگیرد و او با ابدست باشد خلعت شہادت مراد دہندہ کہ اَلْوَصْفُ
 سَمِيْنٌ اَسْمُ اِرَادَ اللّٰہُ تَعَالٰی ترجمہ ابدست را از دست از راز مے خدا سے برتر
 و گفتہ اند پیشتر سے عذاب گور کسے باشد کہ در وضو احتیاط کند و اگر سنتے از سنت
 بجا آرد چنانکہ دور کردن ناخن و مو سے سر و جزاں باید کہ با وضو باشد زیرا
 کہ فردا سے قیامت ایشان حساب طلبند کہ ما را از سر پلیدی دور کردی و نیز در
 قلم مبارک آورده کہ شیخ روز چار شنبہ در حمام رفتے و حَلَقَ فِیْہِ الشَّعْرَ مَرْتَبًا
 شیدے در آں حمام مو سے سر را در وقت حلق بگوید اللّٰہُمَّ اَعْطِنِیْ کُلَّ
 شَعْرَةٍ طَهَارَاتٍ فِی السُّنْبِیَا وَ نُورًا سَاطِعًا یَوْمَ الْقِیَامَةِ

منقول

ترجمہ بارخدا یا بہ بخش مرابمقابلہ ہر موسے پا کے در دنیا و نورے درخشاں
 در آخرت روز پخشینہ ناخن چینہ دہر کہ وقت ناخن و موسے لب ستارن بگوید
 بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلَى سُنَّةِ مُحَمَّدٍ وَالْمُحَمَّدِيَّةِ بِهَجِّ بِيَارِي يَتَلَا شُوْد وَسُنَّتِ دَر مَوْسَى بَعْل
 نعت است و اگر حلق کند روا باشد حلق الشافعی وَقَالَ ابْنُ اَعْلَمَانَ السُّنَّةُ
 التَّتَفُّ الرَّافِي لِاَطِيْفٍ عَلَى الْوَجِيعِ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ اَخْفَوْ الشَّوَارِبَ وَاخْفَوْ اللُّغِي
 وَاخْفَوْ الشَّعْرَ الَّذِي فِي الْاُتُوْبِ ترجمہ گفتہ است شافعی بدستی کہ من میدانم
 ایں سندن موسے بینی بر کنان مگر آنگاہ من قدرت و طاقت و برداشت بر در
 آن ندانم گفت پیغمبر علیہ السلام سبک بکنید بروت را و دراز بکنید ریش را
 و دراز بکنید زاید و بر کنید موسے ہارا کہ در بینی باشد و نیز در قلم مبارک آورده قَالَ
 عَلَيْهِ السَّلَامُ نَعْمَ الْبَيْتُ يَدُ خُلْدِ الْمَسْئَلِ الْحَمَامِ اِذَا دَخَلَ بَسَاءُ الْكَبِيْرِ وَاسْتَعَا
 مِنْ النَّارِ ترجمہ گفت پیغمبر علیہ السلام نیکو خانہ است حمام کہ داخل شود و در آن
 و بخوابد مسلمان در آن حمام و قتیکہ داخل شود و سوال کند خیر را و پناہ طلبد از آتش
 و وزخ و در وقت درآمدن بگوید اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنَ النَّارِ
 قال علیہ السلام انما احسن ما راحته علی امتی مثل حل الحمام قال الحسن لا یصلح
 دخول الحمام الا باذین ازار علی المین و ازار علی العین ترجمہ اے بارخدا یا
 بدستی کہ من میخواهم از تو بہشت را و پناہ مجموعیم از آتش و وزخ گفت پیغمبر علیہ
 السلام بدستی کہ نیست گرمی آتش و وزخ بر امت من مگر پناہ گرمی حمام
 گفت حسن خوب نیست داخل شدن در حمام مگر بد و پناہ جامہ یک پایجا
 بر میاں و یک پایجامہ بر سر استعمال الاجتیاؤدث البهس ترجمہ پناہ
 بہ خشت پختہ نمال کہ استعمال خشت پختہ میرساند برص را و نزدیک محققان
 طہارت اعضا آنست کہ جوارح را از اخلاق ذمیمہ پاک کند و طہارت عمل آنکہ
 از ریا و سمعہ باخلاص محض کوشد و نیز بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ
 نوشته دیدم الحمامة علی الريق فیها شفاء و برکت و یزید فی العقل و فی الحفظ

لمن احتجم في يوم الخميس والاحد ولكن لك يوم الاثنين والثلاثاء فانه اليوم الذي
 كشف الله عن ايوب البلاء واصابه يوم الاربعاء ليلة الاربعاء ولا يبد
 و اباحد من الجن ام والبرص الذي يوم الاربعاء وليلة الاربعاء لك اي
 عليك بهما ترجمه خوں گرفتن بشا خما قبل از چيزے خوردن يعنی نہا ر
 وريں شفاست و برکت و زيادہ ميکند درد انامی و در حافظہ پس کسے کہ خون
 بر آرد پس براسے آں پنجشنبه و يكشنبه است و چنين است روز و شنبه
 و شنبه زیرا کہ بدستی کہ روز سہ شنبه روزے است کہ دور کردہ حق تعالی
 از حضرت ايوب علی نبينا و عليه الصلوٰۃ والسلام بلار اور سیدہ است
 آں بلا اور در روز چہار شنبه و طاهر نشدہ است بچيکے از بیماری و سپیدی
 بدن چکیدن گوشت اعضا مگر در روز چہار شنبه و شب چہار شنبه اسے لازم
 بگيرے سيزاراں روز شب تکمہ در بيان اور در روز سلطان المشايخ قدس
 سرہ سے فرمود وقت صبح ايس سہ آیت سہ يا رتجو اند براسے محبت حق تعالی
 فسبحان الله حين تمسون وحين تصبحون و لا الحمد في السموات و الارض
 و عرشيا و حين تظہرون ايض ج احي من الميت و يخرج الميت من الحي و يحي
 الارض بعد موتها و كذلك تخمضون ترجمہ پس بپاکی يا دکنيد حقتا
 بپاکی يا د کردنی وقت شام و وقت صبح و مر اور اسنو دست تائيش آسمانیاں
 و زمينیاں و بپاکی يا دکنيد خدا تعالی را وقت عشا و وقت نہرے بر آرد
 خدا زندہ را از مردہ و سے بر آرد مردہ را از زندہ و زندہ ميکن خدا تعالی
 زمين را بعد مردن شدن آں زمين يعنی خدا تعالی مسلمانان را از کافران
 و نيک بختان را از بد بختان و صالحان را از فاسقان و چنين سے بر آرد
 خواہد شد شما بعد از خواندن ايس سہ آیت کہ بقلم رفت دو رکعت سنت
 نماز با مدا و بگذارد دو رکعت اول الم شرح و در رکعت دوم الم ترکیف بخواند
 سلطان المشايخ قدس الدر سرہ العزيز سے فرمود بدیں دفعہ پواسيہ ہميشہ

بچيکے

وے فرمود میان سنت نماز با مداد و فریضہ چہل و یکبار اسجد متصل بسم الرحیم و الام
 اسجد یعنی بسم اللہ الرحمن الرحیم اولیٰ حمد لہ رب العالمین الخ بہر نمے کہ خواند بفضل حق
 تعالیٰ اس ہم پر آید بعدہ نماز با مداد بجماعت بگذار دو و دوند نہ نام بحضور تمام و ادعیئہ
 ماثورہ کہ آمدہ است بخواند وے فرمود بعد از نماز با مداد ہفتاد بار یا و ہاٹ بگوید
 امور دینی او سمور گرد وے فرمود از خواجگان ما نقلست کہ اس دعا بعد
 از نماز با مداد بخواند اللہم زد نولہ ناو زد سرورنا و زد حضورنا و زد معرفتنا
 و زد طاعتنا و زد نعمتنا و زد محبتنا و زد عشقنا و زد شوقنا و زد ذوقنا
 و زد حولنا و زد قوتنا و زد قبولنا و زد انسنا و زد علمنا و زد حلمانا و زد حجتنا
 یا ارحم الراحمین و اس وقت را غنیمت دار تا طلوع آفتاب چنانکہ بعد از نماز
 دیگر تا غروب ترجمہ و عایا بار خایا زیادہ کن نور ما و زیادہ کن خوشی ما و زیادہ
 کن حضور ما و زیادہ کن معرفت ما و زیادہ کن طاعت ما و زیادہ کن نعمت
 ما و زیادہ کن محبت ما و زیادہ کن عشق ما و زیادہ کن شوق ما و زیادہ کن
 ذوق ما و زیادہ کن بازگشت سن از عصیت و زیادہ کن قوت سن بر طاعت
 و زیادہ کن دستگی سن با خود و زیادہ کن علم ما و زیادہ کن حلم ما بواسطہ مہربانی
 و بخشایش خود اسے مہربان ترین مہربانان و بخشاینده ترین بخشاینندگان و
 حضرت سلطان المشائخ نے فرمود بہر کہ اس دو وقت را غنیمت دار و بہر چہ
 در میان اس دو وقت رفتہ باشد از و در گذرانند حکم او کالطہم المتخلل بین
 الدمین باشد ترجمہ مانند پالی کہ در میان دو ناپالی است اسے در حق عوام
 است اما خواص را باید کہ شب و روز را غنیمت دانند و وقت خود را سمور
 داشتنن عادت سازند کہ خاصہ فقیر است کہ الفقیر بن الوقت بزرگے
 خوش گوید بہت بردست فقیر نیست نقدے جز وقت چہ اس نیز کہ از دست
 رود اسے برو بہ بعدہ سبعات عشر بخواند بعد از سبعات
 عشر شش بار بگوید توفی مسلمانا و المحقنی بالصالحین وے فرمود

کہ شیخ شیخو العالم فرید الحق والدین قدس السدرہ العزیزہ اور خواب فرمود بعد
 سبعتا عشر شش بار توفنی توفنی مسلماً و المحقنی بالصالحین و از خدمت سید
 السادات سید حسین رحمۃ اللہ علیہ نقلست کہ مے فرمود من از حضرت سلطان
 المشایخ شنیدہ ام بعد سبعتا عشر ششش بار اللهم اهدنی بو فعتک باید
 گفت چون این فائدہ یکے از یاران اعلیٰ از سلطان المشایخ پرسید و از
 سید حسین مرحوم روایت کرد سلطان المشایخ فرمود آرسے مراد پیغمبر صلی
 علیہ و آلم و سلم در خواب فرمودہ است بعد از سبعتا عشر ششش بار اللهم اهدنی
 بو فعتک بلگو مے فرمود کہ ای راہیم تھی یکے از اصلاں بود او در قنای کعبہ
 مہتر خضر علیہ السلام را در یافت از وے نخستے طلبید مہتر خضر علیہ السلام
 سبعتا عشر پیاموخت و گفت سن از حضرت رسالت صلے اللہ علیہ وسلم
 روایت مے کنم فرمود مے سبعتا عشر پیوستہ خواندے آں مرد در ای
 میرفت طایفہ راہ زنان بر خاستن تا اورا ہلاک کنند وریں میاں دہ سواریا
 شد نہ ہزہ سہر بہنہ بودند آں مرد ایشاں را پرسید کہ شما کیانی گفتن سبعتا
 عشر آں دہ دعا کہ ہر روز مے خوانی ہفتگال بار ایں مرد گفت سہر بہنہ چرا
 ایڈ گفت مذبر سردعا بسم اللہ الرحمن الرحیم مے گوئی وریں محل از
 سلطان المشایخ سوال کردن کہ نسیمہ کجا گویند فرمود بر سر سوزہ چون
 وقت اشراق رسیدیئے آفتاب یک نیمہ بالا یاد و بر آید نماز اشراق
 بگذرد و سلطان المشایخ مے فرمود دو رکعت شکر اللہ در رکعت اول بعد از
 فاتحہ آیت الکرسی تا آنجا کہ وہم فیہا خالدون و در رکعت دوم آسن
 الرسول تا آخر و آیت اللہ فی السموات والارض تا آنجا کہ واللہ بكل
 شئی علیم بعد از آں دو رکعت استفاذہ در رکعت اول بعد فاتحہ قل
 اعوذ برب الفلق و در رکعت دوم بعد فاتحہ قل اعوذ برب الناس بعد
 از آں دو رکعت استجارہ در رکعت اول بعد فاتحہ قل یا ایہا الکافر و ن

دو رکعت دوم بعد فاتحہ اخلاص متعاقب این دو گاہا ادعیہ کہ آمدہ است
 بخواند بعد ازاں راوی این نماز فرمود دو رکعت دیگر است خواہم گفت این
 سخن بر زبان مبارک راند و چشم پرآب کرد و گفت آن روز کہ شیخ شیوخ العالم
 فرید الحج والدین قدس السدرہ العزیز نماز اشراق فرمود ہمیشہ شش رکعت
 فرمود گفت آن دو رکعت دیگر خواہم فرمود فاما در اول شیخ شیوخ العالم
 شہاب الدین سہروردی قدس السدرہ سے نوید کہ آن دو رکعت
 دیگر استحباب گویند دو رکعت اول بعد فاتحہ سورہ واقعہ و دو رکعت دوم
 سج اسم بخواند بعد نماز تسبیح مشغول شود بعد از نماز تسبیح دو رکعت یکجا
 این دعا بخواند سبحان اللہ ملاء المینان و ملتہی العلم و مبلغ الرضا و زنتہ
 العرش ترجمہ پاکہ خاص خدا تعالی راست مقدار پرتی پلہ ترازو و مقدار
 انتہا سے علم او تعالی و مقدار رضاے او از بندگان و مقدار وزن عرش
 و نیز سے فرمود کہ صلوات الصلوات ہمچو نماز تسبیح است و بجائے تسبیح صلوات
 گوید و این دو رکعت است خواہ در شب بگذارد و خواہ در روزا بعد از اشراق
 دریں نماز اثر بسیار است بہرہے کہ بگذارد آن ہم برآید و سے فرمود و این
 نماز در سہ جمعہ بعد از اشراق براسے بہرہے کہ بگذارد برآید و سے فرمود و
 رکعت شکر روز بگذارد و دو رکعت بعد فاتحہ بیچ بارقل ہو اللہ احد بخواند
 بعد فرمود بہر روز وقت طلوع آفتاب فرشتہ بالاے بام کعبہ برآید و نذکنند
 اے مسلماناں و اے امتان محمد صلعم شمارا خداے تعالیٰ روزے
 بخشید نو و شمارا روزے در پیش است و آن روز قیامت است براسے
 آن روز دریں روز کارے بکنید دو رکعت نماز بگذارد بہر رکعت
 بعد فاتحہ بیچ بارقل ہو اللہ احد بخوانید باز چوں شب درآید ہماں فرشتہ بالاے
 بام خانہ کعبہ برآید و نذکنند کہ اے مسلماناں و اے امتان محمد صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم شمارا خدا تعالیٰ شبے بخشید نو و شمارا شبے در پیش است و آن

شب گواراست برائے آں شب دریں شب کار سے بکنید دو رکعت نماز
 بگذارید در ہر رکعت بعد فاتحہ پنج بار قل یا ایہا الکافرون بخوانید بعدہ فرمود
 شیخ جمال الدین حدیثی روایت میگرد لفظ او یا د نمازہ است فاما معنی
 این فرمود اگر تو اند بعد از اشراق صد رکعت نماز کن بعد فاتحہ یکبار اخلاص
 بخواند و یا مشغول بہ ورد و یا بندگرو یا بمراتبہ تا عبادت متصل افتد بعدہ چون
 وقت چاشت در آید دو اذہ رکعت نماز بگذار و اقل او چہار رکعت است
 حضرت سلطان المشایخ مے فرمود در چہارگانے اول چہار آنا بخواند آنا
 فتحا انا ارسلنا انا انزلنا انا اعطینا و در ہر رکعتے یکجا سورہ فضل بسیار است
 و نیز مے فرمود چہار سورہ و الشمس و اللیل و الضحیٰ الم نشرح در چہارگانے میان
 یگان سورہ بخواند و نیز مے فرمود چہار قل یگان سورہ در چہارگانے آخر نماز چاشت
 بخواند و مے فرمود بعد نماز چاشت دو رکعت برائے صحت النفس بگذار
 در رکعت اول بعد فاتحہ آیتہ الکرسی و الشمس یگان بار و اخلاص پنج بار و در
 دوم امن الرسول و الضحیٰ یگان بار و اخلاص پنج بار بعد فرغ گوید اللهم
 انی اسالک العفو والعافیة والمعافاة فی الدنیا والاخرہ ترجمہ یا
 بار خدا یا بد رستیکہ من میخواہم از تو آمرزش و ایمن بودن از سنج و بلا و اینے
 از عذاب حق اینے در دنیا و عاقبت و مے فرمود ہر کہ چاشت بگذار
 و غم چاشت ازو خاست یعنی ہر کہ نماز چاشت بگذار و حق جل و علی اسباب
 معاش او ہمایا دارد و بظلم مبارک حضرت سلطان المشایخ نوشتہ دیدہ
 اعم اصله الضحیٰ اذا بزغت الشمس قال لا حتیٰ یہتر لسواء الارض اسمہ
 و الشمس فی اول النہار قبل ان یغلب ضوءہا مصفر تم النیر لتقاہر شعاعہا
 عہما ترجمہ بگذارم نماز چاشت را وقتے کہ بر آید آفتاب گفت مسؤل عنہ
 کہ نے بگذار و وقتے کہ پر آگندہ شود روشنی آں در تمام زمین نام آں شمس است
 در اول روز پیش ازین کہ غالب شود روشنی آں بر زردی از برائے کمی

روشنی ان چوں وقت فی الزوال درآید یعنی سایہ بگردد چہار رکعت فی الزوال بگذرد
 و در ہر رکعت بعد فاتحہ اخلاص پنجاہ بار یا ذہ بار یا سہ بار بخواند و این وقت را
 غنیمت شمر و کصف اللیل داند و در تلاوت مشغول باشد و تمے فرمود و سنت
 نماز پیشین چہار قل بخواند و بعد از فریضہ در دو رکعت سنت اول آیت الکرسی
 و در دوم آسن الرسول بخواند و تمے فرمود بعد از ادا سے نماز پیشین دہ رکعت
 صلوة الخضر بگذرد و در آل دہ رکعت دہ سورہ آخر قرآن بخواند و ہر کہ این
 نماز بگذارد با ہمتہ خضر ملاقات شود چوں وقت نماز دیگر درآید تمے فرمود و سنت
 نماز دیگر دہ بار سورہ والعصر بخواند اول رکعت چہار بار و در دوم سہ بار و در سوم
 دو بار و در چہارم یک بار تمے فرمود و السماء ذات البروج براسے دفع دنبل نارد
 در سنت نماز دیگر بخواند و بروایتی از سلطان المشائخ در سنت نماز دیگر
 اذ از زلزلت الارض با سہ سورہ دیگر متصل امیر حسن شاعر سوال کرد بندہ براسے
 دفع دنبل و نار و در رکعت اول سورہ بروج تمے خواند بعد از ازاں سورہ اذا
 زلزلت الارض فرمود کہ نیکو است و تمے فرمود کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 والدین قدس السدسہ الغریزہ در خواب فرمود کہ بعد از نماز دیگر سورہ بنا
 چند بار میخوانی گفتیم یکبار بعدہ فرمود کہ پنجاہ بخوان گفتیم دریں بشارت
 مقصود سے خواهد بود بعدہ و تفسیر دیدم کہ بعد از نماز دیگر پنجاہ سورہ بنا بخواند
 او اسیر محبت حق شود و **سُبْحٰنَ الَّذِیْ لَیْسَ بِاِلٰهٍ اِلَّا هُوَ** نام نہادہ شود و اسیر محبت حق
 دانستم کہ مقصود شیخ این بود و تمے فرمود کہ بعد از نماز دیگر سورہ والنار
 بخواند خدا سے عزوجل او را در گور نگذارد مگر مقدار یک وقت نماز بریں
 سخن چشم پرآب کرد و فرمود آنکہ کسے در گور نماز چگونہ باشد آچنان باشد
 کہ چوں روح بکمال رسد قلب را جذب کند و چون قلب بکمال رسد قالب
 را جذب کند بعدہ سبعات عشرت بخواند ہم بر صفتی کہ بعد از نماز با یاد
 خواند و تمے فرمود ہر کہ بعد از نماز دیگر تا غروب بدیں سہ اسم

مشغول شود بہر نہج کہ بخواند حق جل و علی بے شک آن مہم بکفایت رساند
و این سہ اسم را ایلیا گویند و آن اینست یا اللہ یا رحمن یا رحیم چون وقت
نماز شام در آید مے فرمود در سنت نماز شام در رکعت اول قتل یا ایہا
الکافرون در دوم اخلص و بروایتی از حضرت سلطان المشایخ
در اول رکعت ف سبحان اللہ حین تمسسون تا آخر در دوم سبحان ربک رب
العزۃ تا آخر سورۃ بخواند بعدہ بیست رکعت او این بگذارد تفصیلے کہ آمدہ است
و سر سجدہ بزد و سہ بار بگوید اللهم ارزقنی تق بہ لوجب محبتک فی قلبی
یا محب التوابعین ت اے بار خدا سے تو سپردم دین و ایمان خود را بہ
بخش و روزی کن مرا تو بہ کہ لازم کند محبت تو در دل من اے دوست دار
تو بہ راست و درست کننگاں و مے فرمود کہ شش رکعت بین العشاءین
مے باید گذارد و بعضے اہل ارادت را این شش رکعت فرمودہ است
و مے فرمود دو رکعت نماز است بجهت نگاہداشت ایماں
بعد اداے صلاوۃ مغرب در رکعت اولی بعد فاتحہ اخلص
ہشت بار و قتل اعوذ برب الفلق یک بار و در رکعت دوم اخلص
ہفت بار و قتل اعوذ برب الناس یک بار بعدہ سر سجدہ نہد
سہ بار بگوید یا حی یا قیوم ثبنتی علی الایمان انگاہ برکت این نماز را
حکایت فرمود کہ شنودم از خواجہ احمد نبہ شیخ معین الدین
سنجری قدس سرہ و این خواجہ احمد اعظم صالح بود او گفت مرا
رفیقہ بود شکر پیوستہ این دو رکعت نماز بگذاردے لہذا وقت بیگاہ ترے در حدود
اجمیع بودیم نماز شام در رسید بخاخوت دزدان نمود اگر دید حالے تا تعیل سنت گذاریم
و جانب شہر کہ ہمیں آن یار با آنکہ تشویش دزدان و خوفے آنچنان بود البتہ دو رکعت نماز
نگاہداشت ایماں بگذارد و الفرض عن وقت نقل آن جوان شد فرزند برائے نفس حال او حاضر
شد و بر عترت و آنچنان رفت کہ مے باید فرمود کہ خواجہ احمد حکایت نقل آن جوان بریں لفظ تقریر

اگر مراد پیش کرسی قضا بریزد من گواہی دہم کہ باایمان رفت بعد ازاں فرمود کہ
 دو رکعت نماز دیگر ہمہست بعد صلوٰۃ المغرب پیدیں پنج کہ مرایا ہے بود ہمدرد
 اور مولانا تقی الدین گفتندے مردے صالح و دانشمند او پیوستہ بعد صلوٰۃ
 المغرب دو رکعت نماز بگذاردے در رکعت اول بعد فاتحہ و السماذات
 البروج و در دوم و الطارق بخواندے چون او نقل کرد سلطان المشایخ
 فرمود کہ من اوراد خواب دیدم پر سیدم خدا سے تعالیٰ باتو چہ کرد گفت چون
 کار من تمام شد فرمان آمد کہ ما این را بدیں دو رکعت نماز بخشیم یکے از حاضران
 گفت کہ این را صلوٰۃ النور گویند فرمود خیر این را صلوٰۃ البروج گویند و این
 دو رکعت کہ در ہر دوایت ہا مبداء سے سورۃ انعام بخوانند در رکعت اول
 ختم پریتہ نون و در رکعت دوم ہم ختم پریتہ نون اس صلوٰۃ النور گویند
 عرض میدار کاتب حروف بر آنجملہ کہ این دو رکعت نماز صلوٰۃ البروج و دو
 رکعت صلوٰۃ النور داخل بیست رکعت او این است و سے فرمود کہ بعد
 صلوٰۃ البروج این دعا بخواند اللهم انی استودعک ایمانی و نبی فاحفظہما
 العرض احیاء بین العشاءین سنت موکدہ است و بیشترے مشایخ این وقت
 را ضیمنت و معمور و ہشتہ اند و اگر کسی نتواند جمع کردن میان صوم و معمور و ہشتہ
 بین العشاءین اورا اولیتر آنکہ افطار کند و آں وقت را معمور دارد و زیرا
 چہ گفته اند صبح صادق و صبح عاشقان صبح صادق و صبح صادق است
 اما صبح عاشقان نماز شام است و چون وقت نماز خفتن در آید چہار رکعت
 سنت بگذارد و سے فرمود در رکعت اول بعد فاتحہ ایتہ الکرسی تا خالدون
 و در دوم امن الرسول تا آخر سورۃ و در سوم شہادتہ و در چہارم قل اللهم
 مالک الملک بخواند و بعد از نماز خفتن سنت چہارگانہ فی فصل است و در آن
 نیز ہماں قرات است کہ در سنت چہارگانہ اول است و سے فرمود کہ
 چہار رکعت صلوٰۃ السعادت بگذارد در رکعت اول بعد فاتحہ وہ بار اخلاص

ودر دوم بیست بار و در سیوم سی بار و در چهارم چهل بار بخواند و من فرمود بعد
 از نماز خفتن در رکعت نماز براسے روشنائی چشم بگذارد و در هر رکعت بعد فاتحه
 پنجبار سورہ انا اعطینا بخواند و بعد از نماز سہ بار بگوید اللهم تعنی بصرے
 واجعلها الورث منی یعنی از حضرت سلطان المشایخ روایت مے کنند کہ این
 نماز بعد از شام بگذارد و هر بار کہ دعا بخواند برز انگشت بدم بر چشم فرود آرد و بعد
 فرمود از برکت این نماز دعا کتا بہا بخط باریک بوقت نماز خفتن مطالوعه کنم
 و نیز مے فرمود براسے روشنائی چشم و دفع لاله الاھوالھی القیوہ بگوید برز
 انگشتاں بدم و بر چشمہا بالذ باز بگوید کہ اللہ لاله الاھوالھی القیوہ بیچناں
 کنند و باز بگوید و غنت الوجوہ للھی القیوہ یا بیچناں کنند بر چشم مال و نیز فرمود
 کہ بعض و صحر عسق سہ بار بگوید ہ حرف است ہ حرف مے گوید و عقیدہ
 بعدہ بر چشم فرود آرد صحت کلی یابد و من فرمود بعدہ چہار رکعت صلواتہ العاقبہ
 بگذارد و براسے اہم المهمات و صدگان بار در رکعت اول بعد فاتحہ یا اللہ
 و در دوم یا رحمن و در سیوم یا رحیم و در چہارم یا ود و بخواند و من فرمود صلواتہ
 القربت بگذارد و در ہر رکعت بعد فاتحہ ہفتاد بار اخلص بخواند بعد فراخ ہفتاد
 بار استغفر اسد بگوید و این دعا بخواند اللهم ارزقنی عمل الذی یقر بنی الیاء
 و من فرمود کہ شیخ قطب الدین بختیار قدس اللہ سرہ ہر شب ہزار بار در
 گتے پرسیدند کہ درود چه بود این درود میگفت اللهم صلی علی محمد عبدک
 و نبیک و حبیبک و رسولک النبی الامی و علی آکہ بعدہ فرمود من ہر
 درود اختیار کردم و بخط مبارک سلطان المشایخ این درود نوشتہ دیدہ
 ام اللهم صلی علی محمد عد الیہی و الثری و الوردی الہری التراب علی
 وجہ الارض و الثری تحت الہری و روایت مے کنند ہر شب بعد العشا
 سلطان المشایخ ہزار بار درود گفتہ و ہزار بار اخلص و ہر روز جواہر القربان
 کہ امام غزالی کشیدہ است مقدار دو نیم سپارہ و حرز یمانی و حرز کافری بخواند

دے فرمود بعد از نماز با دعا سورہ یسین و بعد از ظہر انا ارسلنا و بعد العصر انا فتحنا و
 بعد المغرب سورہ واقعہ و بعد العشاء سورہ الملک بخواند وے فرمود بعد ہر فرضے
 ابن دعا بخواند اللهم لك الحمد لا اله الا انت رب خلقتني ولم اكن شيئاً و رزقتني
 ولم املك شيئاً و علمتني ولم اعلم شيئاً رب اني ظلمت نفسي و ارتكبت المعاصي
 و انا منقر بن بوبی فان غفرتنی فلا يقض من الملك شيئاً و ان عذبتني لا
 يزيين في سلطانك شيئاً تجب من تعذب غيري و لا اجل من يرحمني غيرك
 فبعض تراى و جلالاتك ان تغفر لى و تتوب عيى انك انت التواب الرحيم
 و صل على خيدر خلفه محمد و آله اجمعين و بروايته آمده است ہر کہ پيس دعا
 سوا نطبت کنہ نخم کار او بر سعادت باشد وے فرمود ہر کہ بعد ہر فرضے آیت
 الکرسی متصل بخواند حق تعالی جان او بے واسطہ ملک الموت قبض کند و
 ے فرمود ہر کہ بعد ہر فرضے بخيار قل اللهم مالك الملك تا بغیر حساب بخواند حق
 جل و علی دین این بندہ را قضا کند چون وقت تہجد در آید نماز تہجد بگذارد و در
 اخیائے نوید کہ تہجد سنت مؤکدہ است و آن دو آزدہ رکعت است بسنتہ سلام
 سلطان المشايخ ے فرمود تہجد از ہجود است و ہجود اندک نضقتن است التہجد
 ربع الہجود است یعنی چوں خواب بگیہ و تکلف خود را بنماز گذاردن بیدار دارد
 و ے فرمود کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس سرہ در دوازده رکعت
 نماز تہجد قرأت بر پنجگلمہ فرمود ے در رکعت اول بعد فاتحہ آیت الکرسی و اخلاص
 سہ بار در دوم آمن الرسول و اخلاص سہ بار و در او شیخ شیوخ العالم شہاب الدین
 سہوردی در ہر دو رکعت آیت الکرسی است فاما سلطان المشايخ فرمود
 کہ مرا شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین فرمودہ است کہ در دوم رکعت امن الرسول
 بخوان کہ من ہم نخوانم و در بیداری شب اختلاف است بعضی مشايخ اول شب
 بیدار پودہ اند و نصف آخرین در خواب شدہ اند براسے رفع ملال تا خواب فرام
 اوقات و روتشود و بعضی مشايخ اول شب خواب کردہ اند چون نصف شب

نے فرمود کہ شیخ سیف الدین باجزری رحمۃ اللہ علیہ چوں کہ ملت شب
 گذشتے بیدار شدے امام و مؤذن حاضرے بودند نماز خفتن بگذاردے بعدہ
 نختے تا صبح بیدار بودے و طریقہ مستحسنہ شیخ قطب الدین منور خلیفہ سلطان
 المشایخ و بیداری شب ہمیں بود و بعضے از سلف بمشرب بیدار بودہ اند تا
 پہل کس از تابعین بوضوے نماز خفتن نماز با باد گذاردہ اند چنانکہ امام اعظم
 ابو حنیفہ و سعید مشیب و فضیل عیاض رضی اللہ عنہم سلطان المشایخ
 نے فرمود در مسجدے کہ این بزرگان مشغولے شدند تا صبح شب بیدارے
 بودند چوں وقت آمدن مؤذن شدے خود را خفتہ میساختند و بخواب مبارک
 سلطان المشایخ قدس سرہ نوشتہ دیدہ ام قال لا ابي بكومتى ثو نزل من
 اول الليل وقال كومتى ثو نزل من اخر الليل وقال لا ابي بكو اخذت بالجزير
 وقال كومتى ثو بالجزير اخذت من الفوات العرف عقد القلب و نیز بقلم
 مبارک آورده یارب قائم مشکور یارب نایم مغفوری المتہی استغفر لایم و ہو
 نایم فی شکر ہذا و یغفر لک و سلطان المشایخ بجانب امیر خسرو رحم اللہ در
 قلم مبارک آورده بعد از مخالفت جو ارج اشتغال بامور نام فریضہ اجتناب
 نماید و در مراعات اوقات ہم کوشد و عمر عزیز را کہ سبب تحصیل کل مرادات است
 غنیمت شمرد و روزگار را بطلالت صرف کرد اند کلمتہ در بیان اول و ہفتہ و شانہ
 سلطان المشایخ قدس سرہ نے فرمودہ کہ پیش از صبح دو رکعت نماز کن در
 رکعت اول ہفت بار فاتحہ بعد آں یکبار قل یا ایہا الکافرون و در دوم ہفت
 بار فاتحہ بعد آں یکبار خلاص بخواند بعد از سلام دہ بار سبحان اللہ دہ بار
 ما شاء اللہ کان و ما لم یشاء لم یکن اشهد ان لا اله الا اللہ و ان محمداً عبداً و
 رسلہ کل شیء عدوہ بار و دہ بار استغفار و دہ بار یا حی یا قیوم یا ذا الجلال و الاکرام
 بگوید بعدہ بنشیند سر بر نہ کند و دستہا بلند بر وارد بگوید یا رحم
 الراحمین بعد ہر سبوحہ نہد دہ بار اغشیا یا غیاث المستغیثین بگوید

بہرہم کہ بگذارد بکفایت رسد قاما در روز جمعہ بعد از نماز بامداد را غنیمت سے شمر فرمویں
 دست از اشتغال دنیا سے و اشتد و بعضے سلف روز جمعہ و شب جمعہ طعام میخورند
 تا بکلی بخت مشغول سے شدند و اول بدعت کہ بعد نقل حضرت رسالت صلی اللہ
 علیہ وسلم پیدا شد بیگاہ رفتن در مسجد جمعہ بود سلطان المشایخ قدس سرہ
 در اوائل روز جمعہ بعد از شراق در مسجد کلیلو کہ ہری میرفتن چون وقت نماز جمعہ
 در آمدے غسل سے کردند باز در مسجد سے آمدند و سے فرمودند نہ کہ روز جمعہ ہفتا
 بار بعد از نماز جمعہ بگوید اغسنتی بحملاک عن صرا امک و بطاعتک عن
 معصیتک و بفضلك ممن سواک بہر محتاب یا رحم الرحمن حق بل و علا
 او را محتاج خلق نگرداناد امیر حسن رحمۃ اللہ علیہ نجدت سلطان المشایخ
 عرضداشت کرد کہ وزنا رفتن جمعہ تا دینا آمدہ است فرمود کہ بیچ تا ویلے نیست
 مگر کسی کہ بنہ یا سا فریام بیض باشد اما آنکہ بتواند کہ برود و نزد قوی سخت
 دلے باشد آنکہ فرمود اگر کسی یک جمعہ نماز و دو یک نقطہ سیاہ بردل او
 پیا می شود و اگر دو جمعہ نزد دو نقطہ سیاہ پیا اشود و اگر سہ جمعہ نزد دو تمام دل او
 سیاہ شود و لغو ذبا اللہ منہا و سے فرمود کہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والیدین
 قدس سرہ ہر روز غسل کردے و بعضے روایت سے گفتن کہ پنجوقت نماز غسل
 کردے و سے فرمود سہ چیز کہ شیخ کبیر فرید الحق الدین را میرشد من نے تو ہم
 کرد اول آنکہ ہر روز غسل کردے دوم آنکہ چارے خریدے سیدوم آنکہ سحر بخورد
 و من البتہ میخوم و سے فرمود کہ در حدیث است بہر ساعت از شب جمعہ
 و روز جمعہ ہفتصد ہزار روز خیر را سے بخشند و نیز در وساعتیست ہر کہ در آن
 ساعت چیزے از خدا بخواد بیاید بعضے گفته اند آنوقت اقامت جمعہ است
 و بعضے گفته اند بعد العصر عند الغروب است و أم المومنین عائشہ رضی اللہ
 عنہا کسے را یقین کردے کہ روز جمعہ بوقت الغروب را خبر کنید ہمینکہ وقت
 غروب شدے خبر میکردند مشغول شدے و بخط مبارک سلطان المشایخ

نوشتہ دیدہ ام ہر کہ در شب دوشنبہ دو رکعت صلوات السعادت بگذارد
 ہرگز بدبخت نشود و ہر رکعت بعد فاتحہ آیتہ الکرسی یکبار و اخلاص سہ بار بخواند
 بعد از سلام دہ بار درود و دہ بار استغفار و نیز بخط مبارک حضرت سلطان
 المشایخ نوشتہ دیدہ ام کہ اول روز از ماہ این دعا بخواند اللہم لک انجمن
 علی الایام و نعمائک مثل ما حدثت بہ نفسک و مثل ما حملک بہ الحما
 مد و ان الذین اذاک لکن اللہ و جعلت قلوبہم و الصابرون علی ما اصابہم
 و لا یقبولوا صلواتہ و مما رزقناہم ینفقون و استغفرک مثل ما
 استغفرک المستغفرون ان الذین اذا فعلوا فاحشۃ او ظلموا انفسہم
 ذکر اللہ و استغفرک ان ذنوبہم و من یغفر الذنوب الالہ اللہ و التوب لیک
 مثل ما تاب جمیع التوابین الذین جعلت توبتہم مقبولۃ و علامۃ
 لبقائتہم و اقل فی من کل شیء یا غیبات المستغثین و من کل مکر
 یا من یجیب المظطربین اذا رجاہا و اکشف السوائم و انت القادر
 علی کل شیء ما انا فیہ من الهموم و الغموم انک انت العفو الرحیم
 دریں مواظبت کند اگر ہر روز متواند عشرہ ہر ماہ بخواند و مے فرمود کہ روز چہار
 آخرین ماہ صفر قوی بابرکت است ہر کہ ہست و دریں روز بدآنچہ مے تواند
 طعام مے کند و چیزے از خود جدا مے کند بفقرا میدہد و خوش مے باشد و
 مے فرمود کہ تولد این ضعیف ہمدریں روز است و مے فرمود کہ بیست و پنج
 روزہ ماہ رجب بدار و نعمتے کہ در شب معراج رسول صلی اللہ علیہ آلہ وسلم
 لا وادہ اندازان نصیبے یابد و وصیت فرمودے یا راز آورد اشتن روزہ
 رجب و مے فرمود ہر کہ تہرا یا راین استغفار بگوید در ماہ رجب در کلمات
 قدسیہ آمدہ است حق تعالی مے فرماید از راہ کرم اگر او را نیامزم کشت برتہ
 یعنی پروردگار او نباشم سہ بار فرمودہ است استغفار اینست استغفر اللہ
 ذلجلول والاکرام من جمیع الذنوب والاثام و مے فرمود در نماز لیلة الرجا

در غایت جمع رغیب است وہی الطاہر الکثیر و سلطان المشائخ این نماز سچا
اداکر سے وقتے این نماز بگذار دو ہونہایت گرم بود چنانکہ ہم در نماز پیر ابن مبارک
از حوسے عمیرہ حضرت سلطان المشائخ بغایت ترش چون از نماز فارغ
گشتہ در گوشہ رفت آن پیر ابن بکشید و بمولانا شہاب الدین امام عطا
کرد این دولت در آن شب بدورسی بعدہ تجرید و ضو کرد و نماز خفتن بگذار دو
وے فرمود درین ماہ نماز خواجہ اولیس قرنی رضی اللہ عنہ بگذار دو در شیوم و چہارم
و پنجم و یاسیزدہم و چہار دہم و پانزدہم بعدہ در فضیلت این نماز سبائف فرمود و چنان
کرد کہ در مدیستہ اشغری دانشمندے بود ہر مسئلہ کہ از وے پرسیدند جواب
شانی گفتے در مباحثہ بعد اربت دانشندانہ در آمدے از حال تعلیم او
استکشاف کردند گفت سن بیچ خواندہ ام و شاگردی سچیکس نکر دہ ام چون
بزرگ شدم وقتے نماز خواجہ اولیس قرنی گذاردم و دعا کردم کہ الہی سن
بلکہ بر سن رسیدم و بیچ تعلیے نکر دم مرا علیے کہ است کن حق تعالی برکت این
نماز در علم بر من کشا و تا در ہر مسئلہ کہ سخن افتد شارع شوم و بخوبی
تمام کنم وے فرمود کہ در ماہ رجب نمازے آمدہ است برائے ملازی
عمر درین محل حکایت فرمود کہ من از مولانا نظام الدین پسر شیخ
ضیاء الدین پانی تپی شنیدہ ام کہ شیخ بدر الدین غزنوی ہر سال این
نماز گذاردے پرسیدند امسال چہ این نماز نگذار دے فرمود از عمرت
چیزے نامدہ است ہمدراں سال بر حمت حق پورست و رسول صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است ہر کہ در آخر رجب این نماز بگذار دو مطلوب
او مزید عمر باشد بیابد نماز اینست و آرزوہ رکعت بستہ سلام در ہر رکعتے
بعد فاتحہ آیت الکرسی یکبار و اخلاص ستہ بار و بعد سلام دہ بار این دعا
بخواند یا اجل من کل جلیل و یا اعز من کل عزیز یا احسن خیر من
کل احسن انت ربی لا رب لی سواک یا خیرات المستغینین

وَرَجَاهُمْ أَعْلَنِي بِفَضْلِكَ وَمَدَّ بِي عُمُرِي مَدَّ أَطْوِيلًا وَأَعْطَانِي مِنْ
 لَدُنْكَ عَمَلًا فِي رِضَاكَ بِرَحْمَتِكَ يَا كَرِيمُ يَا وَهَّابُ سُلْطَانَ الْمَشَايِخِ
 سے فرمود کہ مشایخ در ماہ رمضان در نماز تراویح میں تسبیحات سے گفتے در
 اول تراویح کلمہ شہادت سہ بار و در دوم درود سہ بار و در سوم سبحان اللہ
 والحمد للہ تا آخر سہ بار و در چہارم سبحان اللہ و بحمدہ سبحان اللہ العظیم و بحمدہ
 سہ بار و در پنجم تراویح اسْتَعْفِمْ اللَّهُ الْكَلْبَ لِذِي الْإِلْهِ الْأَهْوَى الْحَيِّ الْقَيُّومِ مَهْفَاةً لِلرَّبِّ الْوَهَّابِ
 تا آخر سہ بار و خدمت مولانا حسام الدین ملتانی رحمۃ اللہ علیہ کہ خلیفہ سلطان
 المشایخ بود در شہبائے ماہ رمضان در تراویح سہ ختم کر دے پارسے از یاریاں
 در یک ختم با و موافقت نمود بعدہ آں یارچوں بمصاحبت قاضی محی الدین
 کاشانی بخدمت سلطان المشایخ پیوست بعد پارسے بوس عرض داشت
 کہ در یک ختم در تراویح بموافقت مولانا حسام الدین شنودم فرمود کہ یک ختم در
 تراویح سنت است اما پیش من سورہ اخلاص میخوانند بنا بر آں کہ فردا سے
 قیامت خلق گروہ گروہ خواهند شد آنا ناکہ حج کردہ اندیک گروہ آنا ناکہ غزاکردہ
 اندیک گروہ آنا ناکہ در تراویح ختم کردہ اندیک گروہ من پیجو اہم کہ فردا سے قیامت
 در گروہ شیخ کبیر قدس سرہ باشم پیش شیخ من در تراویح سورہ اخلاص میخوانند
 پیش من ہماں سے خوانند وقتے مردے در جماعت خانہ سلطان المشایخ
 از دہلی آمد میں نیت کہ در تراویح ختم کن بخدمت سلطان المشایخ
 عرفہ داشت کہ در فرمود کہ تو دانی بعدہ فرمود اگر خواہم گھٹ لکن ترک
 سنت باشد ظاہر ساکت شدم تا وقت عشاء شہ چون خواست
 کہ تراویح بگذارد بعد از آنکہ ختم آنا زکنت بستہ شد نماز را قطعہ کرد
 سلطان المشایخ فرمود کہ مولانا اخلاص را باش و سے فرمود بجماعت
 در تراویح سنت است از سلطان المشایخ پرسیدند کہ این
 سنت رسول است یا سنت صحابہ فرمود کہ سنت صحابہ است

رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بروایت سہ شب گزارده اند و بروایتے یک شب امامت این سنت عم خطاب رضی اللہ عنہ در عہد خلافت خود کز است یکے پر سیست صحابہ با سنت گویند فرمود در مذہب ما گویند فاما امام شافعی ہمیں سنت رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم را سنت میگویند و مے فرمود امام اعظم در ماہ رمضان شست ختم کرسے سنی اور تراویح و سنی در روز بعد از ان فرمود کہ او چہل سال نماز بنا د ابو صوے نماز خفتن گزارده انگاہ بلفظ مبارک را ند کہ چندین عملی و دانشمنداں بودہ اند بیچ کس دانکہ بودہ اند این صیت کہ باقی میماند از حسن معاملہ است و این حیات مغنویت آساں مے توان یافت شبلی و جنید کہ بودہ اند مردم دانند کہ وے بر تر بودہ اند این ہمہ حسن معاملہ است بعدہ فرمود در ویشہ در خانقاہ شیخ جنید بغدادی آمد قدس سترہ مگر شب غرہ ماہ رمضان بود آں در ویش التماس نمود کہ نماز تراویح را من امامت کنم شیخ اورا رخصت فرمود الغرض در تہی شب سنی ختم کرد شیخ فرمود ہر شب یک گزہ نامان و یک کوزہ آب در حجرہ او نہادند القصدہ چون سنی شب تراویح بگذارد روز عید شیخ اورا وداع کردہ بازگشت چون او برفت در حجرہ او انحص کردند سنی گزہ سلامت یاقتند ہماں یک کوزہ آب ہر شب خوردہ بود و دیگر عرض مے افتد یار مے بود از یاران اعلیٰ حضرت سلطان المشایخ قدس سرہ العزیز میخواسد در عشرہ آخر رمضان اعتکاف بزیند او موافقت قاضی محی الدین کاشانی بخجست حضرت سلطان المشایخ آمد درین باب عرضدا کرد سلطان المشایخ فرمود اعتکاف در عشرہ آخر رمضان سنت موکدہ است پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در عشرہ آخر رمضان معتکف شد مے یک سال در غرابو و سبب این اعتکاف از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فوت شد و در رمضان دیگر آنرا قضا کرد ہیست روز معتکف شد اما بعضے مشایخ مریدان فرمودند مے بنا بر آنکہ در ویش در اعتکاف مرد مشہور و مشہرت آفتے

قوی است در ویش ہم در خانہ خویش مشغول باش و تصور کن من معتکفم
تکلمہ در بیان صلوٰۃ سلطان المشایخ قدس سرہ سے فرمود انجہ مصطفیٰ
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم گذارده است بر سه نوع است یکنوع آنست که تعاقب
بوقت دارد و یکنوع آنست که تعلق بسبب دارد و یکنوع آنست که تعلق نہ بوقت
دارد و نہ بسبب آمدیم نمازے کہ تعلق بوقت دارد اما محمد غزالی طیب اللہ
شراہ در احیاء آورده است آن تکرار است نمازے کہ در روز است ہشت نماز
است و نمازے کہ در ہر سال است آن چہار نماز است اما نمازے کہ در
ہر روز است ہشت نماز است پنج فریضہ است ششم نماز چاشت ہفتم بیست
رکعت نماز بعد از شام ہشتم نماز تہجد اما نمازے کہ در ہفتہ است ہر روزے را
نمازے آمدہ است اما نمازے کہ در ہر ماہ است آن بیست رکعت است
کہ مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در عرۃ ہر ماہ گذارده است اما نمازے
کہ در ہر سال است آن چہار نماز است دو نماز عید سیوم نماز تراویح چہارم
نماز براۃ ہمہ نماز ماہے بود کہ تعلق بوقت دارد اما نمازے کہ تعلق نہ بسبب
دارد نہ بوقت آن نماز تسبیح است ہر وقت کہ خواہد بگذارد امیر حسن رحمۃ اللہ
علیہ سے فرماید کہ درین عید انجی بسبب باران بیشتر خلق نتوانست رسید
درین باب بخیمت سلطان المشایخ عرض داشت کرد اگر روز عید جانے
نماز میسر نشود رو باشد کہ دوم روز بگذارد فرمود کہ اگر سے درین عید اگر
میسر نشود دوم روز بگذارد رو باشد سیکوم روز ہم اما در عید فطر اگر روز عید
میسر نشود دوم روز بگذارد انگاہ بر لفظ مبارک راند کہ مراد درین عید خاطر
بود کہ اگر باران بیشتر شود چنانکہ نتوان گذارد دوم روز بگذارد ایم اما حق تعالی
میسر گردانید و سے فرمود باید کہ پیوستہ نماز بجماعت باشد کہ در عید انبیا
بیشینہ بیچ جائے نماز روان بود مگر مسجد در عہد رسول صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم این میسر شد ہر جا کہ ہست بگذارد بعدہ درین باب غلو فرمودند کہ

اگر مثلاً دو کس باشند ہم در جماعت باشد و بجز مبارک سلطان المشائخ
نوشتہ دیدہ ام قال النبی علیہ السلام امرنی جدی رسول علیہ السلام بالصلوٰۃ
فی الجماعۃ حتی حفت ان لا تقبل صلواتہ الا یجمع اعدا قال اللہ ادنی مرتبہ
علی ثلثون سنتہ لم اختلفت منذ کنت الجماعۃ لیکلہ جماعۃ فاختلک من تلک اللیلۃ
از سلطان المشائخ سوال کردند کہ بعد اداے فرایض کہ جاے بدل
مے کنز حکمت چہست فرمود امام خود اگر جاے بدل نکنند کراہیت باشد و اگر
مقتدی جاے بدل نکنند کراہیت نباشد فاما بہتر آن باشد کہ بدل کنانگاہ
فرمود چون خواہد کہ جاے بدل کند جانب چپاے خود باید رفت تا مقابله
راستائے قبلہ باشد و نیز از سلطان المشائخ سوال کردند کہ در نماز بر سر
سر در رکعت تسمیہ باید گفت و یا بر سر سورہ فرمود کہ امام اعظم رضی اللہ عنہ در
رکعت اول یکبار تسمیہ گوید بر خلفان ایمنہ دیگر کہ بر سر بر رکعت و بعضی بر سر
سر سورت مے گویند بعدہ فرمود کہ با امام اعظم سفیان ثوری و یک بزرگ دیگر
معی گونہ شدند وقتے در جمعے کجا شدند سفیان ثوری یک بزرگ دیگر امام اعظم
سوال کردند کہ مصلی تسمیہ کے گوید بر سر سر در رکعت و یا بر سر سورہ و چند بار یکبار
مقصود ایشان آن بود کہ اگر نفی خواہد کرد خواہد گفت کہ نگوید حالے در نفع تسمیہ
مواخذہ لیکن الغرض چون ایشان سوال کردند از کمال علی کہ در امام اعظم بود
ونگاہ داشت ادب فرمود یکبار نگوید بر سر حرف سلطان المشائخ فرمود
کہ مقصود امام اعظم ہاں حکم او بود ایشان ہر گونہ کہ خواہند تصور کنند
خواہ بر سر سورہ خواہ بر سر رکعت بعدہ فرمود مقتدی را مے باید کہ در ہر
رکعتے فاتحہ بخواند و تسمیہ گوید و سن نیز بخوانم بر سر حرف عرضداشت کردند
کہ یغیر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است لمن قرأ خلف الامام بنفسہ
الثلث فرمود اگر نظر دینی ریش مے کنم و عید لاحق میشود و اگر دریں نظر میکنم
کہ پیغمبر علیہ السلام فرمودہ است لا صلوات لمن لم یقرأ الفاتحۃ عدد وجوا از

صلوٰۃ سے یا بچس و عید رخصل باید کرد و فاتحہ باید خواند تا باجماع جواز صلوٰۃ باشند الا
خذ بالاحوط و الخروج من الخلاف ادلی و میفرمود کہ نماز اول حضور راست
کہ انچہ مصلیٰ بخواند معانی آں بر دل بگذرانند بعد ازاں فرمود کہ مرید سے از مریدان
شیخ الاسلام بہاؤ الدین اذکر با قدس ہاں سرہ کہ اور احسن افغان گفتند سے
صاحب ولایت بود و در غایت بزرگی وقتے این حسن افغان در کوئے سے
گذشت بمسجید رسید مؤذن تکبیر گفت امام پیش رفت قطع بجماعت پیوست
خواجہ حسن نیز در آمد و اقتدا کرد چوں نماز تمام شد و خلق باز گشت خواجہ حسن
آہستہ نزدیک امام آمد و گفت اسے خواجہ تودر نماز شروع کردی و من تو
پیوستم و تو ازینجا بدلی رفتی بوردگان خریدی و باز گشتی دایں بردہ در خرماستان
بردی آزاںجا باز بکلتان آمدی من دنبال تو سرگشته شدہ مے گشتم آخریں
چہ نماز است و کاتب حروف بخط مبارک سلطان المشایخ نوشتہ دیدہ است
المصلیٰ بید نہ دون قلبہ فہو داخل تحت قولہ قول المصلین و المصلیٰ بید نہ
و قلبہ فہو داخل تحت قولہ قل فلعلم المؤمنون و ان السلف یحرمون الرجل فی
صلواتہ فان اتھما اخہ و امنہ الوعظ قال ابو القاسم من تھاون بالاداء
عوقب بجرمان السنن و من تھاون بالسنن عوقب بجرمان الفرائض و من
تھاون بالفرائض عوقب بجرمان التوحید قال ابن المبارک
الاداب من ثلاثی العلم لان بالعلم یوقر و بالاداب یقرب و ما معنی ان
الوکوع و احد و السجود مسجد تان قال الوکوع ادعا العبودیۃ و السجود
تان شاہد اہ و للمؤمنین فی السجود اشارۃ الی الخلق و الموت و البعث
فالاشارت بالسجود الاولی الی الخلق منہا خلقنا کم و الثانیۃ الی الموت و فیہا
نعید کم و عید رفع الراس الی البعث و منہا ینجز حکم تارۃ اخری و وصف البراءۃ السجود
فلیسط یدہ و رفع عجزتہ و خوی و قال ہکذا راایت رسول اللہ یسجد و خوی
الفرس ما بین یدہ و وجلید من الهواء و نبیہ بخط مبارک سلطان المشایخ نوشتہ

اذا صلى الرجل فليجوع واذا وصلت المرأة فليحترق بالبحرية ان يجاني عضد يده
 عن جلده حتى يخوي ما بين ذلك الاحتقار الانضمام قال ابوالوارث رداً
 رجلا بين عينه مثل ثقية البعير يثر السجود في الجهة فقال لو لم يكن
 هن الكان خيراً قال رجل اني اخوان ان بوثر السجود في جهنمى فقال
 اذا سجدت فتخفف اى ضع جهنمك على الارض وضعاً حقيقاً وعن
 على رضى الله عنه لو علمت ان الله تعالى قبل في عمري ركعتين لما اهتمت
 لونه قال انما يتقبل الله من المتقين واذا قيل علمت بانى متقى فاجوع
 بقوله ثم ينجي الذين اتقوا ورايت راعياً يسرعى وهو فى الصلوة اة و
 الذئيب يحفظ اغنامة قلت متى صالح الذئيب مع الغنم قال لما صالح
 الراعى مع رب الغنم صالح الذئيب ومع الغنم قال عليه السلام ان العبد
 اذا اكثر الصلوة اجتمعت ذنوبه على ظهره فاذا ركع اجتمع على عايقه الايسر
 فاذا سجد انحطت على الارض ما كان الله ليعود ذلك اليه ونيزه بخط مبارک
 سلطان المشايخ نوشته ديده ام قيل للخضرى انت تقول بسقوا التكا^{لنهن}
 قال اقول يسقوا كلفته التكليف وكيف اقول ذلك فان السالك
 كما اذاد قرينه ومنزلته عند الله تعالى اذاد سغفته الى العبادت
 وهو من امارت القبول قال شيخنا روزبهان بمصر قيل لى صلراً
 ترك الصلوة فانك لا محتاج اليها قلت لا اطيق ذلك كلفنى شيئاً
 آخر رايت بعض جهال الطريقه تركوا العبادت من غير اشارة قالوا
 يجب السالك ان يكون دائماً فى الصلوة ما عرف المسكين ان الصلوة
 قالباً وروحاً قلبها الاركان وروحها الحضور كما الانسان مثلاً كما ان
 روح الانسان لا يكون انساناً بل هو بعض الانسان فكلن لك روح
 الصلوة فما دام تعلق الارواح بالقالب باقيا يجب تميز بن القالب الصلوة
 والروح بروح الصلوة الى اوان انقطاع العمل وعبد ربك حتى ياتيك

الیقین وهو الموت قال ابو بکر الوراق کنت فی بیت نبی اسمائیل فوقع
فی قلبی انّ علم الشریعۃ یخالف علم الحقیقۃ فاذا رجع صاحب علی یا ابا بکر کل
حقیقۃ یخالف الشریعۃ فهو کفر فان کان اشارۃ او کلامها تعنی و ظهور
خاطری فلا تلتفت الیه التبتۃ فان تیقن انہ من اللہ تعالیٰ كما سمع موسیٰ
علیہ السلام تصریح بین ید اللہ حتی خلص عنہ قال ابو سلیمان ما وقع
فی قلبی فلا قبلتہ الا بشاہدین من کتاب اللہ تعالیٰ وسنة نبیہ علیہ
السلام کان شیخ یقول الہی اوتقنی مع الوہتک وابقنی فی متابعتہ
سید المرسلین قیل لہ قال سیان عند الاولویت ان یکون العبد
فوق العرش اوتحت الشری والمحموظ من قادیۃ التوفیق الی متابعتہ علیہ
السلام واللہ تعالیٰ ما سنح شریعۃ علیہ السلام شریعۃ علیہ السلام بشریعۃ
بنی آخر فکیف یسنح بہوی سالدک ومن ظن ان حاصل المریاضات رفع
الخطاب وزوال العطاب فهو جاہل قولہ تعالیٰ اعلموا ما انزل فی حق
الکفار کقول الطیب المریض بعد ما ائیس عنہ الصمیۃ اعطوہ ما شیئتم
الوتری انہم اختلفوا فی حال من دخل الجنۃ بغير حساب ومن دخل
بعد الحساب ابن عطاء رحم الثانیہ لانه واق لذلک معا تبۃ الحق تعالیٰ
نکتہ در بیان صلوات نقل سلطان المشایخ قدس سرہ سے فرمود کہ نماز
نفل جماعت آدہ است بعضے مشایخ و بزرگان گذشتہ گذردہ اند شب بستر
بود شیخ شیعوخ العالم قدس سرہ ہر فرمود نماز کہ دریں شب آدہ بگذارو
تو امرت کن ہچناں کردہ شد دلیل برین کہ ابن عباس رضی اللہ عنہ
گفتہ است کہ شبی در خانہ خالد خود میمونہ رضی اللہ عنہا بودہ ام پیغمبر صلی
علیہ وسلم نزدیک او بود چون نشان شب بگذشتہ پیش او نشست و نظر سوئے
آسمان کرد آیہ ان فی خلق السموات والارض واختلف اللیل والنہار
تا آخر سورہ بخواند بعدہ برخاست وضو کرد و نماز بایستاد من نیز برخواستہ

وضو کر دم و چپائے حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بایستادیم چوں
 رسول علیہ السلام تحریمہ خواست بست من از مقام خود پس ترا دم مصطفیٰ
 علیہ السلام نماز شکست دست من بگرفت و برابر خود بایستادانید و در نماز تشریح
 کرد باز از جاے خود پس ترا دم بعدہ حضرت رسالت علیہ السلام فرمود چرا
 پس میردی گفتم مرا چہ زہرہ کہ برابر رسول رب العالمین بایستم رسول را
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم صن ادب من خوش آمد در حق من دعا کرد اللهم فقہی فی
 الدین و از سلطان المشایخ سوال کردند کہ اگر کسی نماز نفل سے گذارد و بزرگ
 میرسد مضلے ترک نماز سے کرد و بد و مشغول سے شود و چگونہ باشد فرمود نماز خود
 تمام باید کرد باز عرض داشت کسیکہ نفل سے گذارد برائے ثواب و دریافت
 سعادت سے گذارد و دریں میاں اگر پیر او در رسد او را در قدمبوس
 پیر سعاد تھا بسیار است و اعتقاد میدان است کہ این ثواب صد بار بہ از
 ثواب باشد فرمود کہ حکم شرع ہیچناں است و از سلطان المشایخ درویشی
 سوال کرد کہ علمائے دین و ائمہ اسلام سے گویند سنن رواتب و واجب و
 نفل کمالات فرایض اند و جبہ این تکمیل و بریں دعوی دلیل چیست فرمود
 کہ معظم مقصود از صلوات ذکر حق است اقم الصلوة لذکوی فاسعوالے
 ذکر اللہ ذکر با حضور دل سے باید لا صلوة الا بحضور القلب و حضور
 مسے از اول تا آخر معتبر است پس باید کہ مرد بانڈیشد کہ دریں دو رکعت نفل
 نماز با مدابجہ مقدار بحضور بود اندیشید و فرض کرد بقدر یک رکعت حاضر بود
 و بقدر یک رکعت غافل بہ نفل کہ بعد ازاں بگذار حضور خویش در آن تفقد
 و بدل مقدار ہرچہ کم از آن بیند در تطوع ہیفزاید تا انگاہ کہ راست آید قاضی
 محی الدین کاشانی رحمۃ اللہ علیہ عرض داشت کرد بزرگے در کتاب چینیں آوردہ
 است کہ مردم ہشیا بہ نفل کہ سے گذاردے باید کہ نیت قضائے فوائت کند
 و اگر ہیچ فائیت مستقر نباشد تحمل است کہ فائیتہ بودہ باشد کہ علم او بدل نمیرسد

در دو گانه نیت نخستین فجر سے کہ حق را برویست بگذار دو ہر چہا رگانه بنیت اول نہری
 کہ خدایے را برویست و ہمین عصر و عشا و ازینجا کہ گفته شد در ہر رکعتہا فاتحہ و سورۃ
 بخواند و مغرب و وتر نیز در چہا رگانه نفل سے تو ان کرد و بر سر رکعت سوم قعدہ بجا
 آرد و در وتر قنوت کند لکن اقامت نماید عموم لفظ نفل مطلق نوافل ہر وقت ایشال
 است ضحی اشراق و تحیت و وضو و تحیت مسجد ہر وقت اید بوقتے معین مستند سے ملائم
 این نوع ہم را دبا شد یا نے سلطان المشایخ فرمود و نعم باشد چہ این صفت
 و این قید منافی نفل نیست ہر چہ نفل است در قضا سے فوائت شاید ہر وقت کہ
 و سے فرمود و مع غیر صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمودہ است ہر رکعتے پیش آید و نذائکہ
 خیر او در ترک آنست و یا و اقدام آں دو رکعت نماز استخارہ بگذار دو در رکعت
 اول بعد فاتحہ قل یا ایہا الکافرون و در رکعت دوم بعد فاتحہ قل ہو اللہ احد بخواند
 این را اشر بسیار است و استخارہ کہ وقت اشراق سے گذارند بد اں بسندہ نباید
 کہ ملائم این حکایت فرمود بزرگے در سفر از خادم آب خواست تا بخورد بنیت
 آں آب خوردن استخارہ گذار در خصت نیافت خادم را گفت کہ این آب
 سخو اہم خورد خادم گفت آنجا آب دشواری دارد کرت و یکد استخارہ گذار دم
 رخصت نیافت آں آب را بویخت مار چہ ازاں آب بیروں افتاد و سے
 فرمود استخارہ کہ روز سے گذارند براسے خیریت آں روز است ہر جمہ ہم سے
 گذارند براسے خیریت آں ہفتہ روز عید ہم سے گذارند براسے خیریت
 سال و سلطان المشایخ بجانب امیر خسرو رحمۃ اللہ علیہ نشستہ است اگر در
 ضمیر انشرا سے یا بد بر پے اشراح رو کہ در آں طریقے اصلے معتبر است و در
 کل کار ما استخارہ را تقسیم نماید و سے فرمود در سفر چوں بمنزلے رسید نخست در
 مسجد جمعہ باید رفت پیش محراب دو گانه بگذار و بعدہ جائے فرود آید دو رکعت
 نماز بار واج ما در و پد رآمدہ است و ہر رکعت بعد فاتحہ چہا ر
 قل بخواند و سے فرمود بعضے نماز جن ازہ غایب سے گذارند

بعدہ فرمود کہ رو باشد زیرا کہ مصطفیٰ اصلی المر علیہ وسلم برنجاشی همچنان گذارده است
 او در رعیت مردہ بود و امام شافعی این معنی جائز میدارد اگر عضو سے از میت مثلاً
 دستے و یا انگشتے موجود باشد بر آن ہم نماز بگذارد از نسبت این معنی حکایت شیخ
 جلال الدین تبریزی افتاد فرمود چون شیخ نجم الدین صفری را کہ شیخ الاسلام
 دہلی بود با و نقار سے افتاد و او چنان انگشت کہ شیخ جلال الدین را جانب ہستان
 رواں کردند الغرض چون شیخ جلال الدین را جانب ہندوستان رواں کردند او
 در پداؤں رسید یکروز بر لب آب سو تہہ نشستہ بود بر خاست و تجدید وضو کرد
 و حاضر از گفت بیانیذ تابر جنازہ شیخ الاسلام دہلی نماز کنیم بعد گذاردن نماز
 رو سے سو سے حاضر آورد و گفت کہ اگر شیخ الاسلام دہلی مارا از شہر بیرون
 کرد شیخ ما اور از جہان بیرون کردے فرمود کہ نماز نیست بہت محافطت نفس
 سے گذارید و این نیست ہر وقت کہ مردم از خانہ بیرون آید باید کہ دو گانہ بگذارد
 و بیرون آید تا بلا سے کہ در راہ باشد حق تعالی ازاں نگاه دارد و ہر گاہ کہ در خانہ
 در آید ہم دو گانہ بگذارد تا ہر بلا سے کہ از خانہ خیزد حق تعالی ازاں نگاه دارد و در
 دو گانہ ناخیز و سلامتی بسیار است بعد ازاں فرمود اگر کسے را این دو گانہ ہا
 گذار دہ نشود بوقت بیرون آمدن و درون آمدن ایتہ الکرسی بخواند ہماں عرض
 حاصل شود و اگر ایتہ الکرسی بخواند اس کلمہ گوید سبحان اللہ و الحمد للہ و لا الہ
 الا اللہ واللہ اکبر و لا حول و لا قوت الا باللہ العلی العظیم ہم تمام است و اگر
 کسے در اوقات مکروہہ در مسجد در آید و آن ساعت تحیث مسجد نتواند گذارد ہمیں چہار
 کلمہ بگوید غرض حاصل شود بعدہ رو سے مبارک سو سے حاضران کرد و فرمود
 ہر کہ بود کمن عمل بمقامے رسید اگر چہ فیض نازل است اما جد و اجتہاد باید
 کرد انگاہ این بیت بر لفظ مبارک را ندہد گر چہ از دود ہدایت دیں ہ بندہ
 را اجتہاد باید کرد ہ نامہ کاں بخش خواہی خواند ہم از نجاسو او باید کرد و بخط
 مبارک سلطان المشائخ نوشتہ دیدہ ام کان عمر یقعی و یشی فی الصلوٰۃ

ای یلزم یدلہ الشی بین مسجدین لا یفارق بہما الارض وذلك فی التطواح وقت کبر سن قال الحکیم سنائی فی بیان الصلوة قصیدہ

پردہ عن نماز نکشاید *
 بادہ گرد کشتی ز جام فلک
 شکم از ناں پرست پشت از آب
 تا نمازت بطوع بپذیرد *
 تو نزوی برائے جاے نماز
 ہر چہ جزویں از وہ سارت کن
 گوش گیرد برون آرد باز
 ہمہ در جنب حق جنابت تست
 کہ شوی در سرک الا اللہ
 با ہمہ کام خویش باز آئی
 سجدہ صدق صد قیام ارزد
 ورنہ باشد خشوع نیست نماز
 دیو بر سلبتش کتد بازی

بندہ تا از حدت بروں ناید
 پائے اگر بر نہی بجام فلک
 تا ت چون خوردین مقام خراب
 کہ ترا حق ز لطف برگیرد *
 گزدم جاے خود پرورد باز
 ہر چہ جزو حق بسوز غارت کن
 ورنہ ابلیس از وروں نماز
 اگر چہ پاک است ہر چہ بابت تست
 تا بجا روب لا نرو بی راہ *
 چون تو با صدق در نماز آئی
 یک سلامے دو صد سلام ارزد
 از خشوع دل است مغز نماز
 ورنہ باشد خشوع و دو سازی

کلمتہ در بیان صوم سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیزے فرمود کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است من صام اللہ صامہ و لا افطر
 و حدیث دیگر فرمودہ است من صام اللہ صامہ علیہ جہنم ہکذا
 و عقل تسعین تطبیق میان این دو حدیث چگونہ باشد فرمودند لا صام
 و لا افطر معنی چینیں باشد ہر کہ پیوستہ روزہ دارد با آن پختہ ہم عیدین
 و سہ روز تشریق گوئی نہ روزہ داشتہ و نہ افطار کردہ ہر کہ پیوستہ روزہ
 دارد و آن پختہ روز افطار کند و در پنجین تنگ شو و عقد نو گرفت معنی آن
 باشد کہ در درخت او را جاے نباشد وے فرمود در حدیث آمدہ است

تطبیق

یہرض الاعمال علی اللطیوم الاثنین ویوم الخمیس فاحب ان یرض علی واناضاً
وے فرمود کہ از شیخ نجیب الدین متوکل شنیدم ہر کہ روز پنجشنبہ و آدینہ و شنبہ
متصل روزہ دار و بوقت افطار روزہ سوم حاجت خواہ امید باشد کہ با حاجت
پیوند و در عوارف سے نویسد و زد فی الخبر من صام ثلثہ ایام من الشهر الحرام
والجمعة والسبت بعد من النار سبعاً عام وے فرمود کہ پیغمبر صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است للصایم فرحتان فرحة عند الافطار و فرحة
عند لقاء العجاہ این فرحت اکل شہرب نیست این فرحت ہر تمام صوم است
یعنی چون صوم تمام شود اور فرحتے پیدا کیا کما یحکم اللہ کہ این طاعت راجزائے
معین است چوں جزائے روزہ نعمت دیدار است ہر آئینہ صایم با تمام صوم
شاد شود و امید نعمت رویت بعد ازاں فرمود ہر طاعتے راجزائے معین است
جزائے روزہ نعمت دیدار است دریں میاں ذکر این حدیث افتاد
کہ الصوم لی وانا جزی بہ یکے از حاضران گفت کہ آنچنین ہم شنبہ
شدہ است الصایم لی سلطان المشایخ تبسم کرد و فرمود انگاہ انا جزی کہ باید
گفت بعد ازاں سخن اور اصلاح فرمود کہ این باب معنی لام آمدہ باشد و
ے فرمود در احیاء علوم ے آرد کہ الصوم نصف الصبر
والصبر نصف الایمان بعد ازاں فرمود کہ الصوم نصف الصبر
چہ باشد در حقیقت صبر فرمود کہ صبر غلبہ باعثہ حق است بر غلبہ باعثہ
ہو اصل باعثہ ہوا و چیز است خشم و شہوت و صوم شہوت را مقہور
ے کن پس الصوم نصف الصبر یا فتم وے فرمود در ویش باید کہ
ثلث سال روزہ دار یعنی چہار ماہ این راقبتے کردہ اندا تا کہ سہ ماہ
دارند و ہر محرم و دہ ذی الحجہ و نیز دہ روز دیگر روز ہا متبرک و
مراسم بداند ثلث سال باشد در مجلس سلطان المشایخ
جمعے از عزیزان چوں مولانا حاسم الدین حاسے

و مولانا جمال و یاران دیگر حاضر بودند طعاسے پیش آوردند فرمودند میرکہ صحابہ کرام
 بخوردیشتر یاران چون ایام بیض بود صحابہم بودند بعد ازاں طعام پیش آں دو
 کس کہ روزہ نداشتہ بودند فرستاد انگاہ بر لفظ مبارک را ندچوں عزیزاں برسند طعام
 پیش باید آورد و کسے را نباید پرسید کہ تو صایحی زیرا کہ اگر گوید صحابہم ریا را تا داخل
 باشد و اگر صحابہم مردے را سخ و صادق باشد کہ ریا را بر و کند نباشد و گوید صحابہم حان
 طاعت میر اور در فقر علانیہ نویسند و اگر گوید صحابہم نہ ام دروغ گفتہ باشد و اگر کت
 مانداستحقا رسائل کردہ باشد شیخ خیر الدین قزایت سلطان المشایخ میفرموند
 کہ در خواب دیدم کہ سلطان المشایخ مرتے گوید کہ تو روزہ میداری گفتہم اگر فرماں
 باشد بدارم فرمود روزہ دل بدار بعدہ این عزیز الوجود از خدمت شیخ نصیر الدین
 محمود پرسید کہ سلطان المشایخ مراد خواب روزہ دل فرمودہ است مراد
 ازین روزہ دل چیست فرمودند شامال امر بمراقبہ کردہ اند و سلطان المشایخ
 فرمود بسیار اں طے مے کند و روزہ میدارند مقصود ازاں عجب و ریا باشد
 درین محل ایں بیت بر زبان مبارک را ندیمت لنگہنت گرترا کند فریبہ سیر
 خوردن ترا از لنگہنت بہ و میفرمود کہ شیخ شیخ العالم فریاد الحق وال دین قدس
 اللہ سرہ العزیز را کم از افکار بودے اگر چہ تپ آہرے با فصد کردے و شیخ
 الاسلام بہاوال دین زکریا را نور اللہ مرقدہ صوم کتر بودے اما طاعت و
 عبادت بسیار کردے و ایں آیت فروخوانندے کل من الطیبات واعلمی
 صلحا و فرمودند ازاں تھا بود کہ ایں آیت در حق او درست آید و درین محل
 سوال کردند کہ مقصود ازین طیبات چیست و در انچہ اصحاب کہت گفتند ان
 کے طعاما انچہ طعام بود بہ طبیعت، بلاں مائل باشد انگاہ بر لفظ مبارک را ند بتر
 بعضے ازاں طعام مقصود برنج بود مسافرے اذن سفیف روزہ
 ندارد و لقولہ علیہ السلام من نزل علی قوم
 فلا یصومن تطوعا الا باذنبہم و بخط مبارک حضرت

لفظ نہی
 یعنی روزہ

سلطان المشائخ نوشتہ دیدہ ام الصوم للسنجہ والمحسن جنة عن ذوالنور
اذا ردت ان تن هب قساوة قلبك فاما الصيام فائق الاقيام وان
بقيت فالطيف الاقيام وقيل لا عرابي الصوم في سموم البادية قال كانت
الدنيا ولها ركن وتكون لم اكن فادع ايا محي ان تن هب تكملة در بيان
زکوٰۃ وصدقہ وخط مبارک سلطان المشائخ نوشتہ دیدہ ام کہ شیخ شیوخ
العالم فرید الحق والدين فرمود زکوٰۃ بر سه نوع است زکوٰۃ شریعت و زکوٰۃ
طریقت و زکوٰۃ حقیقت و زکوٰۃ شریعت آنست کہ از دو بست درم نچد رم
بدهند و زکوٰۃ طریقت آنست کہ از دو بست نچد رم نگا ہدارند و باقی بدهد
و زکوٰۃ حقیقت آنست کہ ہمہ بدہد و هیچ نگاہ ندارد بعدہ فرمود آنکہ از دو بست
درم نچد رم میدهند ہمیں باشد کہ اورا تخمیل نگویند اما اورا سخنچہ ہم نتوان گفت
سخی اورا گویند کہ از زکوٰۃ زیادہ دہد بعدہ فرمود کہ فرق میان سخنچہ و جواد اینست
سخی آن باشد کہ گفتہ فاما جواد آنست کہ بسیار بخش مثلا از دو بست درم نچد رم
نگا ہدارد و باقی بخش و سے فرمود جنید رحمۃ اللہ علیہ با علمائے عہد خود گفتے
یا علماء السوسے زکوٰۃ علم بدید یعنی از دو بست مسئلہ کہ آموختہ اید بر پنج مسئلہ
کار کنید و از دو بست حدیث پنج حدیث معمول دارید و بخط مبارک حضرت
سلطان المشائخ نوشتہ دیدہ ام قال النبی علیہ الصلوٰۃ والسلام ما منع
قوم من الزکوٰۃ الا جلس اللہ عنہم المطر ولولا البہائم لم تمطر وعنه علیہ السلام
من مات عشرين فرسحانی عشرين فرسح مانع الزکوٰۃ یوخذ بذنبا
مرّ موسىٰ علیہ السلام الثیاب یحسن الصلوٰۃ ثم رآہ بعد سنین علی صا
ترك فاحی اللہ تعالیٰ الیہ یا موسىٰ ما اضع بصلوٰۃ اذ لم یوہ ذکوٰۃ مالہ
یا موسىٰ ان الصلوٰۃ والترکوٰۃ تو امان لا قبل احد ہما دون الاخر و
ے فرمود صدقہ است و مروت و وقایہ است صدقہ آنست کہ مردم چیز
بمحتاجے بدہند و مروت آنست کہ دوستے را چیزے بدہد و ایں کس ہم قابل

اں چیزے بد بد و وقایہ اں است کہ مردم خود را از زخم زبان و تشبیح و سفاهت
 یکے باز خرد و پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم میں ہر سہ کر وہ است انگاہ فرمود کہ مولفہ
 قلوب را حضرت رسالت و اول عہد چیزے دادے چوں اسلام قوت
 گرفت بعد ازاں مذا بعدہ فرمود در صدقہ بیخ شرط است چو این شرا ایڈ
 در صدقہ موجود شود بے شک اں صدقہ قبول اقترازاں بیخ شرط و شرط
 پیش از عطا است یکے آنکہ انچہ خواہد داد از وجہ حلال بد بد دوم آنکہ مردے
 صالح را بد بد و و شرط در حالہ عطا است یکے آنکہ بتواضع و بتواضع و انشراح
 بد بد دوم آنکہ خفیہ بد بد و یک شرط کہ بعد از عطا است انچہ بد بد پیش اں را بر سر
 زباں نیارد و ذکر اں نکلن و مے فرمود کہ شیخ ابو سعید ابو انحیر قدس اللہ سرہ
 انفاقے عظیم داشت یکے بخدمت او ایں حدیث خواند کہ لا خیر فی الاصراف
 شیخ ابو سعید ابو انحیر اورا فرمود لا اصراف فی الخیر و فرمود روزے امیہ
 علی رضی اللہ عنہ و خطبہ مے گفت کہ ہرگز یاد نہارم کہ رسول علیہ السلام تا
 شب چیزے بر خود نداشت از با داتا قبیلو لہ ہرچہ بودے بدادے و بعد از
 قبیلو لہ تا شب ہرچہ بودے بدادے و مے فرمود ہر گاہ کہ دنیا اقبال کند
 ببا بداد کہ کم نیاید و ہر گاہ کہ روئے ازیں کس بگرداند ہم ببا بداد کہ چوں بفتن
 روئے نہاد و نخواہد ماند بارے مردم را بدست خود بد بد و شیخ نجیب الدین
 متوکل بدین عبارت گفتے چوں آید بارہ کہ کم نیاید چوں میر و دنگاہ مدار کہ
 نیاید و مے فرمود دنیا جمع نباید کرد ہرچہ میرسد خرچ کند و ذخیہ نکلند بعدہ ایں
 بیت بر زبان راندے ز را ز بہ خوردن بوداے سپر + ز بہر نہادان چہ
 سنگ و چہ زر + بعدہ فرمود کہ خاقانی ملائم ایں گفتے است + چوں
 خواجہ نخواہد راندا زہنخہ خود گامے + اں گنج کہ او دارد پندار کہ من دارم +
 و کتاب حروف وقتے برابر جد مادرین خود مولانا شمش اللہ +
 دامغانی رحمۃ اللہ علیہ بخدمت حضرت سلطان المشائخ رفتہ بود سخن

در محبت دنیا افتاد خدمت مولانا شمس الدین دامغانی آں بیت خاقانی
 بخدمت سلطان المشایخ عرض داشت کردتہ زردوست از دست چہا
 وزیر پائے پیل و اں ۴ ما زریاے دوستان زریل بالایختہ سلطان
 المشایخ را باستماع این بیت بسطی پیدا شد و تخمین و استحسان بسیار فرمود و میفرماید
 حق تبارک و تعالیٰ طبایع مختلف آفریدہ است یکے را چنان آفریدہ است کہ اگر
 مثلاً در دم او را کفایت باشد و راستے باشد تا آں را بمصرف نرساند و یکے را چنان
 آفریدہ است کہ ہرچہ بیشترے آید بیشترے طلبد و اینچنین ازین کس نیست قسمت از
 لیست بعد از اں فرمود کہ راحت از زروسیم در خرج کردن است و لہذا ہر دواز
 شیخ چیز را راحت نیابد تا سیم خرج نکند پس معلوم شد کہ راحت از زروسیم در رفتن است
 بعد از اں فرمود از جمع زروسیم کارا است کہ از دو دیگرے منفعت برسد ہمدین میا
 فرمود کہ مراد برسد اسے حال دل بر جمع کردن چیزے نبود ہرگز در طلب دنیا بنشیند
 بعد از اں خود پیموند جائے شد کہ ایشان را دو کون در نظر نیادے و ترکے بیکبار
 گی داشتند بعد از اں فرمود پیش ازین بر من وجہ معاش تنگے داشت و خوش
 مے گذشت تا یک روز بیگاہ ترسے یکے بر من نیم تنگہ آورد من گفتم کہ امر و بیگاہ
 شدہ است و آنچه حاجت بود بمصرف رسیدہ این را بامداد خرج خواہم کرد
 چون شب درآمد مشغول شدم آں نیم تنگہ دامن من مے گرفت فرود مے کشید
 چون حال چنان دیدم گفتم خدا و ندا کے بامداد شود تا آں را تفرقہ کنم بندہ فرمود
 یکے بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ حکایت از شیخ
 کرد کہ در آں عہد بودہ گفت آں شیخ مال بسیار دارد اما مے گوید کہ مراد در آں
 آں اذن حق نیست شیخ شیوخ العالم چون این بشین تبسم کرد و فرمود کہ این
 بہانہ ہاست اگر آں شیخ مراد کبیل خرج کند مکن در سترہ روز تمامی خزانہ او را خالی
 گردانم و یک دم بے اذن ندیم کاتب حروف بخط مبارک سلطان المشایخ
 نوشته دیدہ است مَلْکُ عَلٰی بِالْبَابِ مِنَ الْبُوابِ السَّمَاۗءِ یُنَادِیْ مِنْ یَقْرَئُ

سے
 تنگہ لفظ
 ہندی اور
 فقرہ

اليوم يجد غدًا وعنه ما حِيلَ وَلِيَّ الْأَعْلَى السَّخَاوَةَ وَحَسَنَ الْخَلْقِ سَمِعَ
 أَحَدٌ مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ قَالَ خَفَ كَفَّةَ حَسَنَاتِي فَرَأَيْتَ قَبِيضَةَ الْقَبِيضِ فِيهَا
 وَثَقُلْتَ قَلْتَ مَا هَذَا قَالَ كَفَّ تَرَابَ الْقَبِيضِ فِي قَبْرِ مُسْلِمٍ اشْتَرَى
 عَبْدُ اللَّهِ ابْنَ أَبِي بَكْرٍ جَارِيَةً بِعَشْرَةِ أَلْفِ دَرَاهِمٍ فَطَلَبْتُ دَابَّةً لِتَحْمِلَهَا
 فَنَادَاهُ رَجُلٌ هَذِهِ انْتَبِي فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَحْمَلُهَا عَلَى دَابَّةٍ وَأَذْهَبُ بِهَا
 إِلَى مَنْزِلِهَا مَسَاكٍ مَعَ اللَّطْفِ أَفْضَلُ مِنَ الْبِذْلِ مَعَ الْجَفَاءِ سَأَلَ رَجُلٌ
 عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْمُبَارَكِ سَمِعَايَةَ دَرَاهِمٍ فَكَتَبَ إِلَيْهِ وَكَبِلَهُ سَبْعَةَ أَلْفِ
 دَرَاهِمٍ فَسَأَلَهُ الْوَكِيلُ عَنِ الْمَالِ كَتَبَ أَنَّهُ سَأَلَ سَبْعَمِائَةَ وَكَتَبَتْ سَبْعَةَ أَلْفِ
 دَرَاهِمٍ فَفِي هَذَا أَفْنَاءُ الْقَلْبَةِ فَكَتَبَ ابْنُ الْمُبَارَكِ أَنَّ كَانَتْ الْفَلَةُ قَدْ نُقِلَتْ
 وَالنَّعْمُ أَيْضًا قَدْ يَنْفِذُ قَالَ أَرْسَطًا طَالِيَسَ لِنَيْ الْقَرْنَيْنِ بَعْدَ الْأَلَا
 سْتِيْقَاءَ مَلَكْتُ الْعِيَادَ بِالْقُرْسَانِ وَتَمَّاكَ الْقَلُوبَ بِالْأَحْسَانِ سَمِعَ
 أَعْرَابِيٌّ عَنِ الْمَرْوَةِ قَالَ إِنَّ لَأَيْمَرِيكَ أَحَدَ الْأَنَالَةِ رَفْدَكَ وَلَا تَمْسُ
 مَا جَدَّ الْأَرْفَعَةَ نَفْسَكَ عَنِ رَفْدَةِ الْأَحْسَانِ قَبِيلِ الْأَحْسَانِ
 فَضْلٌ وَالْأَحْسَانُ بَعْدَ الْأَحْسَانِ مَكَافَاةٌ وَالْأَحْسَانُ بَعْدَ الْإِشَارَةِ
 جَوْدٌ وَالْإِشَارَةُ قَبْلَ الْإِشَاءَةِ ظَلْمٌ وَالْإِشَاءَةُ بَعْدَ الْإِشَاءَةِ مَكَافَاةٌ
 وَالْإِشَاءَةُ بَعْدَ الْأَحْسَانِ لَوْمٌ وَشَوْمٌ قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ سَمِعَايَةَ النَّفْسِ حَمَا
 فِي أَيِّ النَّاسِ أَكْبَرَ مِنْ سَمْعَاءِ الْبِذْلِ وَمَهْمَا الْقَنَاعَةَ أَكْبَرَ مِنْ صَرْوَةِ
 الْعَطَاءِ بَقَاءُ الْعَالَمِ فِي الْأَخْذِ وَالْإِعْطَاءِ فَإِنْ أَخَذْتَ وَلَمْ تَعْطُ فَقَدْ
 قَصَدْتَ لِتَحْزِينَ الْعَالَمِ فِي الْحَدِيثِ أَنَّ اللَّهَ لِيُبْغِضَ الْبَخِيلَ فِي حَيَاتِهِ
 وَالسَّمْحَى عِنْدَ مَوْتِهِ الَّذِي لَا يَسْمَحُ لِأَعْنَدِ خُرُوجِهِ مِنَ الدُّنْيَا قَالَ الْبَيْهَقِيُّ
 النَّاسُ لِلْفَاسِقِ السَّمْحَى إِجَابَ النَّاسُ إِلَى الْعَلْمِ بِدِ الْبَخِيلِ
 خَوَاجِرٌ حَكِيمٌ تَنَالِيٌّ فَرَايِدٌ هَرَجِيٌّ دَارِيٌّ بَرَاكِيٌّ حَقٌّ بَكْدَارِيٌّ
 كَزْكَدَايَالِ الْخَسْرِيَّةِ تَرَايَشَارِيٌّ وَزَرْتِيٌّ وَجَانٌ وَعَقْلِيٌّ وَوَدَلٌ بَكْدَارِيٌّ

در رو او دے بدست مبارک سپید سر فرازاں عبا چہ یافت شریف سوره
 ہل المی چہ زال سکہ قرص جویں بے مقدار چہ یافت در پیش سیداں بازار چہ
 تلمتہ دریاں حج حضرت سلطان المشایخ قدس سرہ نے فرمود اگر کسے
 بہ نیت حج از خانہ رواں شود و یا آنکہ از خانہ کعبہ بازگشتہ باشد در ہر دو صورت
 اگر در راہ بمیرد ہر سال ثواب حجی مبرور در دیوان او بنویسند کاتب حروف
 بخط مبارک سلطان المشایخ نوشتہ دیدہ است من مات فی طریق تلمتہ
 مقبلہ او صد ابراہم شہید و مے فرمود بعضے مردمان در حج میر و ند چوں
 باز مے آیند ہمہ روز در ذکر آں مے باشند و در مجالس این حکایت می کنند
 این نیکو نیت وقتے مردے مے گفت فلاں جاگشتم و فلاں جاگشتم عزیزے
 اورا گفت اسے خواجہ از اینچہ بودہ نگشتہ دریں محل امیر خسرو شاعر رحمۃ اللہ
 علیہ عرضداشت کرد کہ بندہ را عجب آید از طائفہ کہ بخدمت سلطان المشایخ
 پیوند کردہ باشند باز طرفے روند و ملائیم یعنی عرضداشت دیگر کردہ ملیح کہ یازن
 است وقتے سخن از شنیدہ ام از اعتقاد او در دل من کار کردہ است آں
 سخن اینست کہ حج کسے رود کہ اورا پیرے نباشد سلطان المشایخ چوں
 این سخن بشنید چشم پر آب کرد و فرمود این رہ بسوی کعبہ رود و آں بسوی دست بعدہ فرمود کہ حج
 رفتن کار اینست کہ ذکر حق مشغولی تنگ مے آید و بر آں ملازمت
 نئے تو اند کرد و در ایسوں میزنند و مے فرمود کہ در لاہور مذکری بود سخن
 گیر داشت چوں او عزیمت خانہ کعبہ کرد و بدولت حج رسید و بازگشت در
 لاہور آمد کہیر گفتن گرفت آں لطافت و ذوق کہ پیش از حج رفتن در سخن
 او بود یعنی کہ از خانہ کعبہ آمد بیاں آب نمازہ بود قصہ اینحال از او پرسیدند گفت
 آرسے بچینین است درین سفر دو وقت نماز از من فوت شدہ بود بعد از آں
 فرمود بعد نقل شیخ شیدوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ العزیز داشت
 حج مرا غالب شد گفتم بارے در اجود ہن بروم بزیارت شیخ القصہ چوں بزیارت

شیخ شیوخ العالم رسیدم آن مقصود مرا حاصل شد مع شیخ زاید پسر سال دیگر هم این
 هوس باعث آمد باز زیارت شیخ زخم آن غرض حاصل بود و من فرمود که شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سره چند بار از دست من حج کرد و در او است
 بحدی که در او چه رسید در دل مبارک شیخ شیوخ العالم گذشت که شیخ من
 شیخ قطب الدین بختیار قدس سره حج نکرده است مرا چرا باید کرد که مخالفت
 پیر کرم از آنجا که باز گشت و کاتب حروف بخط مبارک سلطان المشایخ نوشته
 دیده است العمرة فی الحج کالنافلة بعد الفریضة والعهد قبل الزکوة
 عن ابن عمر رضی الله عنهما من لَوَّحَتْهُ الشَّمْسُ فِی سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ فِی الْحَجِّ
 أَوْ فِی الْعِمْرَةِ لَمْ تَلْوَحْهُ النَّارُ وَفِی الْخَبْرَانِ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَالرَّكْنُ الْيَمَانِ وَحُجْرَةُ
 الْأَسْوَدِ یَقُولُونَ النَّبِیُّ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ اسْتَفْعَانَتْ لِمَنْ لَمْ یَسُرُّهَا
 فَأَنَا اسْتَفْعَنْ لِمَنْ زَارَنَا عِرْطَافَ بِالْبَیْتِ وَقَالَ اللَّهُمَّ أَنْتَ عَلَیَّ إِيْمَانٌ وَ
 ضَعْفَانٌ فَاصْبِرْ فَإِنَّكَ تَحْمِلُ مَا تَشَاءُ وَثَبْتَ وَعِنْدَكَ أَمْرٌ الْکِتَابُ قَالَ عَارِفٌ
 بَعْدَ الْحَجِّ الْهَمَى إِنْ قَبِلْتَ فَثَبْتَ عَظِیْمَةً وَأَعْطَنِي ثَوَابَ الْمُقْبُولِینَ وَإِنْ
 لَمْ تَقْبَلْ فَتَفَرَّ بِعَظِیْمَةٍ فَأَعْطَنِي ثَوَابَ الْمُصَابِیْنِ عَنِ الْفَضِیلِ حَجَّ أَمْرٌ إِبْرَاهِیْمَ
 کَانَتْ حَبِیْلًا بِهِ قَوْلَاتُ إِبْرَاهِیْمَ بِمَكَّةَ فَجَعَلَتْ تَطْوِقُ وَتَقُولُ أَوْ عَوَّاهُ اللَّهُ
 لَا بَنَى إِنْ سَجَّعَهُ اللَّهُ رَجُلًا صَالِحًا قَالَ رَجُلٌ لِلْحِیِّ بْنِ مَعَاذِ الرَّازِیِّ أُرِیدُ
 أَنْ ادْخُلَ الْبِیَادِیَةَ بِلَا زَادٍ قَالَ حَسَنٌ إِنْ لَمْ تَفْعَلِ الثَّلَاثَ قَالَ مَا حِجٌّ قَالَ
 لَا تَبْلِیْسُ الصُّوْفُ فَإِنَّ خَالُوتَ وَلَا تَتَكَلَّمُ فِی النَّهْضِ فَإِنَّ خَرْقًا وَلَا تَقْضِلْ
 الرَّئِیْسَ فَإِنَّ مَسَالِمْتَ وَیَ فَرْمُودَ کَعْبَرَادُ وَبَار خَرَابِ کَرْدَهَ ائْتَدُو غَیْمَةً صَلَّی اللَّهُ
 عَلَیْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَرْمُودَهَ اسْتِ که کَعْبَرَادُ وَبَار خَرَابِ کَنْتَدُ بَار سِیومِ بَرِ سَمَانِ بَرَنْدُ وَیَنْ
 آخِرَ اَزْمَانِ بَاشَدُ بَعْدَ اَزْمَانِ قِیَاسْتِ تَقَایِمِ شُودُ وَآخِرَ اَزْمَانِ قِیَاسْتِ نَزْدِکِ
 آئِدِ نَبَانِ رَا بَیَا زَنْدُ وَ کَعْبَرَه نَهَنْدُ اَز قَبِیْلَه که نَامِ او اوس بَاشَدُ زَمَانِ بَیَا مِیَنْدُ وَ پِشِ اَز تَبَانِ
 پَاسِ کُوبِ نَهَنْدُ کَگَاهِ کَعْبَرَه بَرِ سَمَانِ بَرَنْدُ کَلْمَهَ دَرِ بَیَانِ فَضِیْلَتِ نِیَاسْتِ سُلْطَانِ الْمَشَایِخِ

قدس سرہ مے فرمود یاران پیغمبر علیہ السلام بخیرت رسول صلی اللہ علیہ و
 آلہ وسلم مے آمدن البتہ تاچیزے نخوردندے بازنگشتندے و مے فرمود وقتے
 جبرئیل علیہ السلام برہتہ ابراہیم صلوات اللہ علیہ آمد ہتہ ابراہیم اور ابراہیم
 کہ یا جبرئیل چہ فرماں آوردی گفت کہ امروز مرا فرماں شدہ است تا بندہ از
 بندگان خدا را تشریف خلت پو شانم و خطاب او خلیل اللہ گردانم ہتہ
 ابراہیم علیہ السلام گفت کہ آں بندہ کہ ام است مرا بگو تا خاکیاے اور اسے
 چشم خود سازم جبرئیل علیہ السلام گفت آں بندہ توئی ہتہ ابراہیم علیہ السلام
 از فرحت ایں بشارت یہوش شد بعد ازیرے بہوش باز آمد بر کسیا سبب
 کہ ام عمل گفت بسبب ناں دہی و ہتہ ابراہیم علیہ السلام چون خواستے کہ ناں
 خورد بطلب میہاں بیرون آمدے یک دو میل برفتے و ناں نخوردے
 الا مع صنیف ازینجاست کہ کنیت او ابو الصنیفاں گفتندے و از صدق
 نیت اوست کہ مایذہ در شہدا و تا دور قیامت باقیست روزے مشرکے
 سہمان او شد ہتہ ابراہیم چون دید کہ او میگاہ است اور اطعام نداد فرماں رسید
 کہ اے ابراہیم ما اور جاں نیتوانم داد تو ناں نیتوانی داد و مے فرمود سید
 احمد کبیر رحمۃ اللہ علیہ گفتے است کہ وقتے بانفس خود مجاہدہ مے کرد مہر چہ بروے
 عرض کردم قبول مے کرد ہینکہ اطعام طعام و اینارش باز نمودم ابا آورد و عذر
 کردن گرفت ہماں زماں دانستم کہ رضائے خداے تعالیٰ درینکار است ہین
 پیش گرفتہم ازینجاست کہ در خاندان پاک او ہمیشتر ہمین است و اعمال و اولاد
 کتر است و میفرمود در ویشے بود در بغداد ہر روز یکہزار صد و بیست کاسہ در مایذہ
 او خرچ شدے اور سہ روزہ مطیع بود الغرض روزے از خدمتگاراں پرسید نباید کہ در
 طعام و ادن شما کسے را فراموش کنسید گفتند خیر ما ہمہ را میہم شیخ گفت نباید
 کہ درین کار اہمال برو و گفتند شیخ اینمعی از کجا مے فرماید شیخ گفت امروز
 سہ روز است کہ مرا طعام ندادید ہر گاہ کہ شما مرا فراموش کنسید دیگر

چکوٹہ فراموش نکلید و آنچناں بود کہ شیخ را مطبخ بسیار بود بعضے مطبخیناں میدادستند
کہ از دیگر مطبخ رسیدہ باشد و بعضے از مطبخ دیگر گناں بردند چون سہ روز
گذشت آنکاز این سخن بکشا دیعدہ در فضیلت طعام این حدیث فرمود
قال علیہ السلام ایما مسلم اطعم مسلماً علی جوج اطعم اللہ من ثمار
الجنان و فی الحدیث ان اللہ یحب البیت الخصبی و من فرمود مراعات
مہماناں انچہ میسر شود مے باید کرد در حدیث است من زار حبیاً ولم
یذق منه شیئاً فکان ما زار میثاً و فی الحدیث ثلاث لا یحکم
سب علیہ العبد ما اکلہ السجود و ما افطر علیہا و ما اکل
مع الاخوان و مے فرمود طعام دادن در کل مذاہب پسندیدہ است
و مے فرمود بزرگے گفته است بگردم را طعام بسازند و پیش یاراں
آرند بہ از آنکہ بیت درم صدقہ کنند و مے فرمود کہ امیر المؤمنین علی فرمود
فرمودہ است اگر کسی بگردم میان رفقا خرج کند بہ از آنکہ وہ درم بفقراد بہ
بمچنین وہ درم در حق رفقاے خود صرف کند بہ از آنکہ صد درم صدقہ کند و
اگر صد درم خرج کند بمچیناں باشد کہ بردہ آزا کند و مے فرمود در ویشے در سفر
بود بعد از چتہ سال بوطن خود باز آمد اورا پیروی بود بزیارت اورفت آں
پیرا و را رسید از عجائب و غرائب چہ دیدی او گفت قطب العالم را
در یا فتم او مے گفت کہ در تمامی عالم یک نیم مرد است نیم مرد آنست کہ
مصللاً در ہوا اندازد نماز بگذارد و تمام مرد آنست کہ یک نان درست
بدر ویش دہد و بخند مت سلطان المشایخ قاضی محی الدین کلشانی
عرضداشت کرد کہ در تالیف خواجہ ابو عثمان اسمعیل رحمۃ اللہ علیہ نظر
آمدہ است کہ مشتمل بر دو تیسٹ حدیث است کہ از صد شیخ سماع دارد از ہر شیخ
دو حدیث یکے از صحیحین دوم از غرائب الاخبار از انجملہ معنی یک
حدیث نیست کہ در نبی اسرائیل متعبدے بود دشمنان

مرخصی سے راعزوجل عبادت کرد در آخر عمر بر عورتے مفتول گشت چنانچہ شش روز
 بر سبیل استمرا یا اور در فساد بماند بعد پیشمال شدہ در مسجد سے در رفت و روزہ گرفت
 ستر روز متواتر چیزے نخورد چہارم روز مسلمانے یک رغیف پیش آورد وقت
 افطار بر یہین ویں ارادہ در پیش بود مذاک رغیف بدیشال داد ہم در آن حال اجل
 اور رسید و ملک الموت جان اور قبض کرد بعد از موت شست سالہ عطا
 اور ایک کفہ نہاندوشش روزہ معصیت در کفہ دیگر شش روزہ معصیت
 بر کفہ شست سالہ عبادت راجع آمد بعدہ آل رغیف صدقہ را در کفہ شست سالہ
 طاعت او نہاند راجع آمد و نجات یافت سلطان المشائخ قدس سرہ فرمود
 عبد اللہ عباس رضی اللہ عنہما فرمودہ است علیکم بحديث صاحب الرغيف
 مثل ابن حارث است اگر چه صورت حال متفاوت در حدیث آمدہ است
 کہ در بنی اسرائیل زیادہ سے بود سالہا عبادت کرد اخر الامر در فتنہ عورتے افتاد
 و یکے از کرامات او این بود کہ ہوارہ پارہ ابر بر سر او سایہ کردے چون این
 ازوے در وجود آمد آل کرامت ازوے برفت و آن زیادہ بسبب خجالت بگنجت
 در مسجد سے در رفت و در آن مسجد صاحب خیرے وہ نفر را ختم تو ریت فرمودہ
 بود بعد در رؤس ایشال ہر روزہ رغیف فرستاد ہر یکے را یکے میدادندیکے رغیف
 زیادہ دادند از اصحاب ختم یکے را نہ رسید و دو حشے پیدا شد و گفتن گرفت نصیب من
 زیادہ بر دو چوں زیادہ این سخن بشنید رغیف پیش او کشید بر فوراً ابر کرامت بیامد
 باز بر سر او سایہ کرد معلوم گشت کہ توبہ او قبول شد ازینجا است کہ عبد اللہ عباس
 فرمود علیکم بحديث صاحب الرغيف بعدہ قاضی محی الدین کاشانی رحمۃ اللہ
 علیہ سوال کرد در رغیف و تحریریں عبد اللہ حکیمچہیز است فرمود با طعام و ایشاروے
 فرمود من از بی بی فاطمہ سام رضی اللہ تعالیٰ عنہا شنیدہ ام او مے گفت
 از برائے آنکہ پارہ نان و کوزہ آب کہسے دہند نعمتہاے دینی و دنیاوی ایشا
 او کنند کہ بصد ہزار روزہ و نماز متوال یافت و مے فرمود شیخ ابواسحاق

کا فرونی کہ نام او شہر پاراست و کنیت او ابو اسحاق جو لہہ سچہ بود در ایام صغر
 ریسمانے تنہ میگردش شیخ عبد اللہ حقیف دروے نظر کرد تا در ریسماے او چہ دید
 او را گفت بیا مرید من شو ابو اسحاق حیراں ماند و گفت من چہ دائم کہ مرید چہ
 باشد فرمود تو دست بردست من نہ و بگو مرید تو شدم ابو اسحاق بچناں
 کرد انکاہ پر رسیدن چکنم شیخ فرمود ہر طعمائے کہ بخوری چیزے ازاں نصیب
 دیگر اں کنی انرض روزے ستہ درویش پیش این دیدہ کہ ابو اسحاق مے بود
 گذشتہ او در آنحال ستہ نان بردست گرفت و از پیش ایشان آمد و در نظر ایشان
 داشت اں درویشاں تناول کردند بعدہ یکدیگر گفتند کہ اینکار خود کرد و خدا را
 باید خواست یکے گفت دنیا اورا بخشیدم و دو مگفت از سبب دنیا در فتنہ افتد
 دین اورا بخشیدم سیومگفت درویشاں جو انمرد باشند ہم دنیا و ہم عقبے بخشیدم
 الغرض این شیخ ابو اسحاق از برکت اں طعام شیخے کامل شد تا این سخا
 در حظیرہ او چند اں نعمت و راحت شد کہ حد نیست و مے فرمود طاعتے است
 لازمہ و طاعتے است متعدیہ طاعت لازمہ آنست کہ منفعت اں ہماں یک
 نفس طاعت کنندہ لا باشد و اں نماز و روزہ و حج و اورادست اما طاعت
 متعدیہ آنست کہ از تو منفعتے و راحتے بدیگیے برسد و ثواب اں بید
 و اندازہ است و در اں طاعت لازمہ اخلاص شرط است تا قبول افتد اما در
 طاعت متعدیہ ہرگونہ کہ بکند مثاب باشد و مے فرمود از شیخ ابو سعید ابو انجیر
 قید سحرہ پرسیدند کہ راہ بحق چند است گفت بعد ہر ذرہ از موجودات را
 بحق است اما بیج راہے نزدیک تر از راحت رسانیدن بدلہا نیست ماہرچہ
 یا فتم دریں راہ یا فتم و بدین وصیت مے کنم و ہمہوں گوید مرد باید کہ بدو کار مشغول
 باشد یکے آنکہ ہرچہ اورا از حق بازدارد اں را از پیش دور کند و دوم راحتے بدے
 برساند ہر کہ این راہ و وصفت بسر برد راحت اید برسد و گر نہ سرگرداں بود
 لادین و لادنیائے فرمود در بد او کن دیوانہ بود اورا مسعود و نحاسی گفتند مے

خواجه زین الدین ساکن مدرسہ معری اور گفت ما را فائدہ بلگو گفت
شراب بیار خواجه زین الدین غلام فرستاد و شراب آورد پیش دیوانہ
نہاد دیوانہ گفت برکنارہ آب سوکھ رویم انجا بخوریم رفتند بر سر لب آب شستن
دیوانہ خواجه زین الدین گفت بر خیز ساقی بکن برخاست پرے کرد و میداد
دیوانہ میخورد چند آنکہ دست شد گفت جامہ بکشیم و در آب رویم چوں ازاں آب
بیروں آمد خواجه زین الدین را گفت بر تو باد پنج خصلت را محافظت کنی کیے
آنکہ در خانہ کشادہ داری بر ہر کہ ہست دوم طلق الوجہ پیش آئی و ترجم و
بشاشت نامی بیوم آنکہ ہر چہ میسر آید دریغ نداری از قلیل کو شیر پیش آری چہ
آنکہ بار خود بر کسے نہی نیم آنکہ بار کسانا تن در وہی و سلطان المشایخ نے
فرمود گفتہ اند چوں جہان بیاید ہیج تکلف مکن چوں خجانی ہیج بار گاہی میفرمود
در ویشی اینست ہر آئیندہ کہ بیاید بعد از سلام طعام پیش آندا نگاہ حکایت
و حدیث مشغول باید شد بعد ازاں بر لفظ مبارک راندا و با السلام ثم بالطعام
ثم بالكلام وے فرمود وقتے امام شافعی رحمۃ اللہ جہان دوستیہ رفت آں
دوست استعدا و ضیافت از جنس طعام انچہ خواست بر کاغذ نوشتہ بکنیک
خود داد و گفت این طعام ہا ہیا کنی و خود بمصلحتے بیروں رفت امام شافعی
آں کاغذ ازاں کنیزک خواست و طعامے چند کہ مطبوع او بود احاق کرد و
بہشت چوں کنیزک آں کاغذ بخواند ہر طعامے کہ امام شافعی احاق کردہ
بود و نوشتہ آں ہم بخت چوں صاحب بیت بیاید و طعام پیش کشید نہ
طعام بسیار آمد و از انچہ او نوشتہ بود زیادت دید کنیزک را پرسید کہ چہ حال
ہست کنیزک کاغذ بد و نمود چوں آف مرد احاق امام شافعی بدید عظیم خوش
شد آں کنیزک را عبیدے کہ داشت ازاد کرد وے فرمود ہر طاعتے کہ بندہ
کند مالی یا بدنی یا خلقی اگر چیزے ازین قبول افتد کار آں بندہ در پناہ
آں ساختہ شود و نگاہ فرمود کہ قفل سعادت را کلید ہست پس بہمہ

کلیہ ہا تمسک باید کرد ازین کلیہ کشتادہ نشدہ باشد بدان کلید دیگر کشتادہ شود
 و اگر از ان نشد بدان دیگر کشتادہ شود مکتبہ در بیان آداب خوردن سلطان
 المشایخ قدس الدیرہ نے فرمود ہے باید کہ پیش از طعام دست بشوید در
 حدیث آمدہ است من أحب ان یکتب خیر بیدتہ فلیتوضأ اذا حضر غداً و
 نیز چون دست بکارا مشغول باشد از لائشے خالی نباشد پس شستن بہارت
 و نتر بہت نزدیک تر باشد و نیز فرمود کہ خوردن بر اسے استعانت بر اعمال
 دین و عبادت بود و آن سزاوار باشد بدلانچہ نوع بہارت بروے تقدیم کنند و
 فرمود نیز بانرا سنت است کہ جہاں را خود دست شویا ند امام شافعی در خانہ
 امام مالک رحمۃ اللہ علیہ امام مالک امام شافعی را دست شویا ندین گرفت
 امام شافعی امتناع فرمود امام گفت بدین سبب ناخوش مشوخ دست
 جہاں سنت است ملائیم بمعنی حکایت فرمود کہ ہارون رشید ابو معاویہ
 ضریر را جہاں طلبید چون از طعام فارغ شدند ہارون رشید دست او شویا
 بعدہ او را گفتن یہ الی کہ آب بردست تو کہ میریزد گفتن نہیں انم گفت
 امیر المؤمنین بعدہ گفت انما الکرمت العلم واجلتہ فاجلک اللہ و
 الکرمت کما الکرمت العلم و فرمود چون جہاں را دست شویا ند اول دست
 خود شوید و حکم دست شویا ندین خلاف حکم آب خوراندین است بعدہ
 فرمود انکہ دست مے شویا ند ایستادہ شویا ند شستہ کبہ فرمود کہ یکے پیش چنید
 رحمۃ اللہ علیہ آب آوردن دست شویا ند شستہ چون او شست چنید ایستادہ گفتہ
 چہ کردی گفت اورا واجب بود کہ بایستادے دست شویا ندے چون او شست مرا
 باید ایستادہ وقتہ مجلس سلطان المشایخ طعام آوردند سلطان المشایخ تبسم کرد و
 فرمود کہ در عرب طشت آفتابہ کہ بعد از طعام آرند آن را ابو الیاس گوین یعنی مایہ
 نویب است زیرا کہ بوزن آن بیج طعام بخوہن آوردن گاہ بہ طریق طیبیت فرمودند
 کہ درین دوستان ابو الیاس تببول است کہ بعد از تببول ہم طعام نیارند

بعد ازاں فرمود کہ در غرب تنبول نباشد از آنجے طشت و آفتابہ یا پیرین را
ابوالیاس گویند و نمک را ابو الفتح گویند و سے فرمود ابتدا و انتہا نمک کردن
امان باشد از جزام قال علیہ السلام تو دو اولو بالماء الحار و سے فرمود
اینک انگشت یاب دہن تر سے کند و نمک بر میگردد نیامده است امیر حسن
شاعر رحمۃ اللہ علیہ برین حرف و شکر این فائدہ گفت احمد رشیدی محکمے تجدد شد
سلطان المشایخ تبسم کرد و فرمود نیکو گفتی قاضی محی الدین کاشانی حاضر بود
فرمود کہ ملیح گفت سلطان المشایخ فرمود کہ ملوح است و سے فرمود پیش از
طعام دعا گوید کان النبی علیہ السلام یقول فی طعام اذا قرب الیہ اللہم
بارک لنا فیما رزقنا فاعذنا عذاب النار بسم اللہ و وقت طعام خوردن
لقمہ اول بسم اللہ گوید و در دوم بسم اللہ الرحمن الرحیم و در سیوم بسم اللہ ال
رحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین الرحمن الرحیم و بلند گوید تا دیگران را یاد
داده باشد و اگر یا بر لقمہ بسم اللہ گوید بہتر باشد تا سه طعام مانع ذکر نشود و آخر الحمد
بہتر است کہ در لقمہ اول بسم اللہ گوید و در دوم بسم اللہ الرحمن و کاتب حرف
بخط مبارک سلطان المشایخ نوشته دیدہ است عن ابن عباس اذا فضع
الطعام بین ید ید یقول بسم اللہ عنی عن کل اکل معی و کاتب حرف
خدمت مولانا فخر الدین زراوی خلیفہ سلطان المشایخ را دیدہ بود کہ در لقمہ
بسم اللہ الرحمن الرحیم سے گفت و سلطان المشایخ سے فرمود کہ بزرگے بود
بر لقمہ کہ گرفتے بگفتے اخذ باللہ و سے فرمود قال عمرا اذا اکلتم اللحم فابذوا
بالش ید قبل اللحم و سے فرمود در لقمہ کس نمک و لقمہ بزرگ نکند و لقمہ را نکند
دیگر بار بجاسہ نمبر و دست و دہاں بنان و سفرہ پاک نکند و استخوان برآ
مغز بیرون کردن بر نان نزنند و هیچ چیز بزبان نہند و سے فرمود تا تواند بر سفرہ
آب نخورد و انگشت دست راست خضر و بنصر کہ چرب نشدہ باشد کوزہ را بگیرد
درینحی حکایت فرمود کہ در خانہ شیخ بدر الدین غزنوی رحمۃ اللہ علیہ دعوتے

بود چوں طعام برداشتند درویشے پیش از آنکہ دست بشوید آب استہ و خود خورد
 شیخ بدرالدین رحمۃ اللہ علیہ خواست کہ با آن درویش ماجرا بکن بسبب کہ
 ادب قاضی منہاج الدین جو رجائی رحمۃ اللہ علیہ شفاعت کرد شیخ از سر
 آن درویش بگذشت زیرا کہ اگر بدست و دهن آلودہ در کوزه آب خورد کوزه
 آلودہ شود تا اگر کسے دیگر در آن کوزه آب خورد او را دشوار نماید و بخل مبارک
 سلطان المشایخ نبشتہ دیدہ ام النفع الانسان فی الماء قال انکان من
 رینق فلا یاس من الیق الکبیر داع حضرت سلطان المشایخ و تامل شد
 یکے از حاضران لفظے چند فرو خواند کہ این حدیث است ہر کہ آب خورد یک
 دست پیش کند او آمرزیدہ شود سلطان المشایخ فرمود کہ این حدیث در کتب
 احادیث کہ مشہور و معتبر است نیامدہ است شاید کہ بودہ باشد حدیثے کہ مردم
 بشنودن تو انڈا گفت کہ این حدیث نیست اما میں تو ان گفت کہ در کتبے کہ احادیث
 جمع کردہ اند و اعتبار یافته نیامدہ است و مے فرمود وقت طعام خوردن
 خاموش نباشد کہ عادت گبرانست و طعام را مع و ذم نکند کاسہ بوقت پاک
 کردن بدست بگیہ و بر سفرہ نہادہ پاک نکند کہ این کاسہ نمازے نباشد و وقتے
 و مجلس سلطان المشایخ طعام آمد و ند چوں طعام خرج شد امیر خسرو
 رحمۃ اللہ علیہ کاسہ را پاک مے کرد و مے لیسید حضرت سلطان المشایخ
 فرمود کہ چہ میکنی عرض داشت کہ بزرگے بود او را خواجہ کاسہ لیس میگفتند
 او مے گفت من کاسہ لیس خواجہ ام دقت نکند لقولہ علیہ السلام النفع فی الطعام
 ینہب البرکت و از کہترین کسے را فوالہ نڈہ مگر شیخ دہنوالہ کسے دہد کہ او را
 ولایتے تو انداد و اگر داد و نکند دست از طعام تا ہمہ نکشد نکشد پیش از
 سفرہ برداشتن تخمیز و نان پارہ پا و پیش کسے نہند و کسے را بسر کار و چیزے
 نڈہ و در اثناے طعام خوردن سلام و جواب نگوید انگاہ فرمود کہ شیخ
 ابوالقاسم نصیر آبادی پیر شیخ ابوسعید ابوالخیر رحمۃ اللہ علیہا بایار ان

بہر طعام خوردن مشغول بود ابو محمد جوینی پدر امام الحرمین اوستاد امام عالی
 در آمد و سلام کرد ابو القاسم و یاران التفات نکردند چون طعام خوردہ شد ابو
 محمد جوینی گفت من در آمد و سلام گفتم شما هیچ جواب ندادید ابو القاسم گفت
 رسم ہنچنین است ہر کہ در حجے در آید اگر آن حجے بطعام مشغول باشد آنکس را
 سے باید سلام نکنن ہر نشین چون از طعام فارغ شوند آنکاہ آنکس سلام کند امام
 ابو محمد جوینی گفت اینی از کجا میگوئی از عقل یا از نقل ابو القاسم گفت از رو
 عقل طعامے کہ خوردہ سے شود براسے قوت طاعت است پس آنکس کہ بر نیت
 استقامتے کند گوئی در عین طاعت است پس آنکہ در طاعت مشغول باشد مثلاً در نماز باشد
 طلیک چگونہ گوید و نیز سے فرمود سلام گفتن بر سفر و جمع مشوش شوند و خواہند کہ قیام آرد
 و معنی نہی است لقولہ علیہ السلام ان فی الصلوٰۃ لشفلاً و این دلیل است
 برینکہ در مشغولی سلام نباید کرد و رو سے فرمود در حدیث است طعامے کہ
 بخورند از آن متقی بخورند و بکسیکہ طعام دہند آدمی باید کہ متقی باشد
 آنکاہ فرمود طعام متقی دادن دشواری دارد زیرا چہ میان ہمانان مردم
 چہ دانکہ متقی کیست بعدہ فرمود حدیثے دیگر در مشارق آمدہ تراست
 طعام دہید و سلام کنید ہر کہ بہت دے فرمود بر سر سیرے خوردن روا نیست
 مگر دو کس را یکے آنکس کہ ہمانان برو سے برسند اگر چہ آنکس سیر باشد اما بر
 آنکہ ہمان چیزے بخورد روا باشد اگر بر سر سیرے بخورد دوم ضائعے را کہ
 و چہ بخورد نباشد اگر بر سیرے چیزے بکار برد روا باشد و سے فرمود اگر در پیش
 در طعام خوردن لذت بیاید آن لقمہ را نشاید کہ فرود برد اگر در زیاد حق بود سے
 غالب آنست کہ آن لقمہ لذت ندادے شیخ سعدی گوید اگر لذت
 ترک لذت بدانی ۴ و گردت نفس لذت نخوانی ۴ و بخط مبارک سلطان
 المشاخ نبشتہ دیدہ ام من کل و تختم و دخل الجنة المحتامت و هو الساقط
 علی الخوان قبیل یا رسول اللہ صل انزل الیک طعام من السماء قال انزل

الى طعام بمسجد اى قد رعى بعث حمار الى السوق وقال لا تاكلوا الاكل من السماك وهو سمك شديدة الحيات ولا تكون امغته في الجاهلية الذى تبليغ الناس الى طعام من غير ان يدل على وفي الاسلام المقلد الذى جعل دينة تابعاً للدين الغير نكته در بيان آداب مايدہ كشيدين حضرت سلطان المشايخ قدس سره العزيمى فرمود چوں سفره نهد اول استين در نورد و وابتدا از استين راست كند لقوله عليه السلام **لا يمشى بطهوله** و طعامه و جمعيت بر سفره سنت است و تنها مكره و لقوله عليه السلام **اجتمعوا على طعامكم ليبارك لكم فيه** انگاه خادم پايان آيد و دستها بر هم نهد و بگويد صلوات و لفظ صلوات از صحابه گرفته اند كه چوں جمعيتى خواستند ساخت آواز دادند كه الصلوة جامعة تامه حاضر شدند و خادم بر پايه باشت تا جمع از سفره فارغ شوند كما قال قتادة قدم و قد رفقاه النبي عليه السلام يخدمهم قال اصحابه نحن نخدمهم يا رسول الله قال لا انهم كانوا اصحابي مكرمين والى حجب ان اكا فيهم چوں جمع دعا كردند سر اجمي چراغدان از سفره برگيرد و انگاه سقا كوزه و انكه خادم كاسه انكه مكران و انكه استخوان و تره انكه نان برگيرد و هر بار بر عكس نهادن برگيرد چنانكه در سبي بيرون دن و فترت متاطا رابا مدت راتين بدو شبانگاه بر سفره نشاند چرداں هر دو وقت بر سفره نشيند و اوصفت اهل بهشت است و لهم فيها از قههم بكرة و عشيا چوں زخلالاں خلال برگيرد و **بشرك الله بالجنة** و عا گويد قال عليه السلام المتخلمين من امتي فى الوضوء الطعام بهى و خام جاروب بردست چپ كيرد و بر و بد انگاه دست شوياندا اول استين دست در نورد و خادم بر سر هر دو پا دست شوياندا اول خادم و عا كند طهرك الله من الذنوب ترك الله من العيوب بعد سماع آيت از قول الله كثر روى عليه السلام انى بشراب فشراب منه و عن يمينه غلام و عن يساره اراهام فقال الغلام تاذن لى ان اعطيه هو الاء فقال الغلام والله لا اوتر بنفسى منك احد قال عليه السلام ايمانك سقا الله من شراب الجنة سر اجمي را نور الله قلبك كويل الغايب يلا نصيب غايبان و ورتز محمول است مي فرمود بعد از انكه

طعام خوردن تکبیر آمدہ است و آن تکبیر یعنی حمد است یعنی بر شکرانہ نعمت حمد گویند بعد
 از آن فرمود وقتے رسول علیہ السلام صحابہ را فرمود کہ ایسید میدارم فردا اہل بہشت
 رہنے شما خواہیہ بود و ثلث و اربع امتان دیگر یاراں شکر ایس نعمت تکبیر گفتن باز
 رسول فرمود علیہ السلام کہ ثلثے از اہل بہشت شما خواہید بود و ثلثانے امتان
 دیگر باز صحابہ تکبیر گفتن باز رسول فرمود کہ نصفے از اہل بہشت شما خواہید بود و
 نصفے امتان دیگر باز صحابہ تکبیر گفتن انگاہ سلطان المشایخ فرمود کہ درین محل
 ہا تکبیر گفتن بجائے حمد است اما آنکہ بعضے درویشاں ہر بار و ہر مصلحت گویند
 کہ تکبیر گویم چاہے نیامدہ است کاتب حروف در جامع الاصول فی احادیث
 الرسول ویدہ است قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا ارتفعت
 اصوات التکبیرات بعد ارتفاع السفر حلت ما عقدت الافلاک خانہ
 را از خانہ ہا بکنبوت پاک کند کہ آن مسکن دیواں باشد شرط مغرب آنست
 کہ دست از زانو بالا تر نہ برد بکفہ دست مال نہ باصابع مریان را کہ کبر باشد
 خدمت متوضا فرماید نکتہ در بیان فوائد قلت طعام سلطان المشایخ
 قس العسرہ الغریزے فرمود کہ بزرگے گفتہ است یک لقمہ کمتر خورم و ہمہ
 شب بخیم بہتر از آنکہ سیر بخورم و قیام شب بکنم و مے فرمود کہ شیطان چہنین
 گوید سیر مے کہ در نماز باش من اورا معانقہ کنم پس ہر گاہ کہ ایس سیر از نماز سیر
 آید تو او دانست کہ استیلاے من پر و تا چہ غایت بود و باز گرسنہ کہ خفتہ شد
 من از و بگریزم ہر گاہ کہ ایس گرسنہ در نماز باشد تو او دانست کہ نفرت من
 از و تا چہ باشد مے فرمود در رویشی راحت تمام است و از آفتہا ہمین غایت کا
 در رویشی در سختی آں باشد کہ اول فاقہ باشد و آں شب کہ فاقہ افتد اورا شب
 سراج بود و مے فرمود در رویشی را باید سترہ روزیہا سپے خورد و مے فرمود در رویش
 را باید سیر بخورد و دیر نخسپد باید کہ فطورے و محجورے و ایم باشد بقدرے تا
 نفس کہ مرکب راہ حق است از پاسے در نیاید و مے فرمود کمال مردم چہار

نکتہ

بسی نکتہ در بیان

چیز است قلت الطعام وقلت الكلام وقلت المنام وقلت الصحب مع الائمة
 نے فرمود کہ از ائمہ المؤمنین حضرت عائشہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نقل است
 کہ بگو بند در ملکوت را بگر سنگی و تشنگی و می فرمود کہ مولانا علامہ والدین اصولی
 سخت بزرگوار کسی بود تا سہ روز گرسنہ بودے چنانکہ در سبق گفتن کفت
 بدہاں آمدے و می فرمود در سحر بقدر ما یطلق علیہ الاسم پیش بخوردے و می
 فرمود تا مردم بر خود تنگ نگیرد و نیاساید از خوش خوردن و خوش گفتن کاسک
 پیش نرود بزرگے گوید **پہیت** خوردن برائے زیستن و ذکر کردہ است
 تو معتقد کہ زیستن از بہر خوردن است و کاتب حروف بخط مبارک سلطان
 المشایخ بنشستہ دیدہ است اخترت صوم اللہ ہر بعد ما سالت نفسرا
 فاجابوا جوا بآ واحد اسالت الاطباء عن اشفاء اللدواء قالوا الجوع
 وقلت الطعام وسالت العباد عن انفع الاشياء فی عبادة الرحمن
 فاجابوا الجوع وقلت الطعام وسالت الزهاد عن اقوی الاشياء
 فاجابوا الجوع وقلت الطعام وسالت العلماء عن افضل الاشياء
 علی حفظ العلم قالوا الجوع وقلت الطعام وسالت الملوك عن
 اطیب الادم قالوا الجوع وقلت الطعام قال ابو طالب المکی مثل
 المؤمن مثل المذہب لا یحسن صوتہ الا بخلاء جوفہ و عنہ علیہ السلام
 اطلبوا الخیر من بطون شیعہ ثم جاعت فان الکرم فیہا باقی ولا
 یطلبوها من بطون جاعت ثم شیعہ فان اللوم فیہا باقی الجوع
 مظنہ الاصول و مطیئۃ الوصول و فی الحدیث اذا احب اللہ
 عبد ا فی مواضع الطعام الرخیص و قال علیہ السلام رضی اللہ عنہ
 خیر من بکاء الشبعان و قال بعضهم ما جمعت فی داری طعام یوم
 دلیلہ و ما شبعت مند اسلمت لان الشبع یکنی بالکفر قال حماد
 ابن ابی حلیفہ دخلت علی داؤد الطائی و الباب مغلق قسمعت

يقول اشتھيت البقل واطعمتک تم اشتھيت التمر لبتیک ان لانا کلی
 ابداً قد خلت فادھو حدہ قال المالك ابن دینار من ترک اللحم اربعین
 يوماً نقص عقله وانا ما اکلت عشرين سنة وعقلی کامل یوم یرین واز
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدين قدس المدرسه الغزير شعوان اذ
 الناس ین شغل بالاكل واللباس وخواجہ حکیم شنائی خوش گوید آیات

<p>وآنکہ فرداش جا بدوزخ شد ہم بڑے بھنگ در دست در دوزخ دہن ہند و نطق اعرابی کم خوری جبرئیل باشی تو خور بسیار کم کن علمت و ہیضہ آر دکلید گلخن میش از رنج گلخنہ دگر سازد و</p>	<p>بہر کش امر و ذقبہ مطبخ شد آدمی را درین کہن برنخ بہر کم خوردن است بے آبی چوں خوری بیش پیل باشی تو خور اندک فنزوں کند حکمت لقمہ گر کنی ز خوردن بیش و باضمہ چوں بدو نپرد ازد</p>
---	--

تلمذہ در بیان کسوت اہل تصوف کاتب حروف بخط مبارک حضرت
 سلطان المشايخ نبشتمہ دیدہ است الثوب الابيض اولی بقولہ
 علیہ السلام خیر یتا بکم البیض قال علیہ السلام اللبسوا
 الثياب الابيض فانھا اطهر و اطیب کفتوا فیہا موتا کم ات المشايخ
 اختاروا لدرزق المرید لثلثہ معان الاول لکونہ متحملاً للوسخ ولا یشوش
 الوقت بغلہ والثانی لانہ ختص باهل المصائب وھم اھلہا
 لتضییع الاوقات التي مضت فی غیر طلب الحق سلطان المشايخ
 فرمود کہ درویشیہ در غایت مشغولی بخیرت شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 والدين قدس مدرسه الغزير برسی چند گاہ بخیرت ایشان بودہ جائزہ
 اک درویش بغایت بریکس شدہ روزے اورا گفت کہ جامہ ما چرا
 نہ شوی چوں او بحق مشغول بود جو ابے نگفت چوں بالحاج برسید نہ کہ

نکندہ

جامه چراغ نیشوی بجز تمام گفت که فرصت جامه شستن کجاست سلطان
 المشایخ فرمود هر بار که جواب آل درویش بداد عجز و مسکنت مرایا آید
 عجز و مسکنت وینتی در من پیدا شود و الثالث آن من عاداتهم لبس
 الالوان الممت لونت بلبس الالوان المشاهدة لهم وللنفس لوان و لها رزقة
 الالوان بالنفس لمطهنة مظلمة فاختلف به نور الذکر و الرزقة يتولد من
 امتزاج السواد والبياض نوار النفس تارة تكون ازرقة ثم اخضر و انوار
 القلب تارة تكون ابيض و تارة تكون اصفر و تارة تكون ازرقة و تارة تكون
 احمر فاختروا الصوفية الازرق لما فيه اظهار العجز و لهذا قال بعضهم
 لو عرف ابن منصور حق المعرفة لكان قوله انا التراب عرض قوله انا الحق و تركوا
 الاسود مع انه حمل لعين احدهما الاحترام العباسية والثاني احترام
 عن التشبيه بالكفار العتابية روى ان النبي صلى الله عليه وسلم اتاه رجل
 و عليه ثوب مصفر فقال لوان ثوبك هذا كان في تنبورا هلك او تحت قنار
 اهلك لكان خيرا لك ف جعل الرجل في التنور ثم اتى قال عمر ما فعلت الثوب
 قال صنعت ما امرتني فقال ما كنت امرتك فلا تقيت على بعض نساءك
 اى صرفت ثمنه الى دقيق تحبوه او حطبت تطبخ به فاذا امن السالك عن
 نفسه فله ان يلبس اى الناس شاء عن البرا بن عازب ما رايت احدا
 في حلة حمراء احسن من رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الفتح و عليه عمامة سوداء
 و في روايته سوداء حر قانية قد اخرج طرفها على كفيها اى صلى نور ما اخرجته
 النار و حديث عمر اذ ان يستبدل لعمالته لما راى من ابطاليهم في تنفير
 فقال اما عدى فقال عمر يا بعامه الحر قانية حبة صوف بوشين سنت است
 اهدى و حية لمرسول الله صلى الله عليه وسلم جبينت بلبسها حتى تمخ قمامات رسول
 الله صلى الله عليه وسلم في الصوف و عليه احد عشر رقعة و مات ابو بكر في الصوف
 و عليه اثني عشر رقعة و مات عمر في الصوف و عليه ثلث عشر رقعة

اہل قبائلیہ بسیار پوشیدہ اند قال عبد الرحمن اتی عمامہ رسول اللہ صلی
 اللہ علیہ وسلم فد لها بین یدی ومن خلفی دستار رسول عمرہ بالکلا،
 عقد کردہ و زینہ سلطان خوارزم شاہ دیدہ اند بانقل رسیدہ است و
 سرویل عورت پوش است در طریقت نشاید کہ نظر غیرے بروے افتد
 و کشیدن سرویل ابتدا پیاے چپ کند و در پوشیدن پیاے راست نکتہ
 در بیان ادعیہ ماثورہ کہ از شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس
 سرہ العزیز منقول است از حضرت سلطان المشایخ الفواید النبوی سمعت
 من شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سرہ قال عزمنا عند
 عند الرقۃ فاند مقررہ بالاجابۃ زوی ان ابراهیم بن ادہم رحمت اللہ
 علیہ را می حضرت العزت جل جلالہ فی المنام و تعلم هذا الدعا بتعليم
 الحق وقال عز وجل كم تسال حاجات اللغو وما لا يغيتك فقال يا ارب
 كيف اسالك الحاجه واطلبها عندك قال عز وجل قل الهی رضی
 بقضائك وصرغ علی بلائك واورعنی شکر نعمائك واسالك تمام نعمتك
 وودوا عافيتك اللهم جیننی فی قلوب المؤمنین خواجہ فرمود سر کر افکار
 یا ہمے پیش آید شب پانزدہم ماہ مستقبل قبائلیہ نشین نو زدہ ہزار بار بگوید
 و اللہ المستعان و ہر بار کہ ہزار تمام شود سر سجدہ نہد سر بار بگوید آمین
 آمین بعدہ حاجت خواہد حق تعالی ہمت اورا مکفی کرد اندیشک اوصاف
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین هذا الدعاء بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ علی
 الاسلام الحمد للہ علی السنۃ و الجماعۃ الحمد للہ الذی علمنا علی
 نافعاً و لم یتزکنا عیامان القلوب الحمد للہ علی الصحۃ والسلامۃ
 الحمد للہ الذی اذهب عنا الغضب و لحد و الحزن و لم یجعلنا
 من المفضومین علیہم الحمد للہ بكل نعمۃ و دیناً و ربناً الحمد للہ علی التوفیق
 و الحمد للہ علی کل حال الحمد للہ علی نعمائہ فی السسر و العلانیۃ الحمد للہ

رب العالمین الحمد لله الذی اذهب عنا الحزن ان سرینا لغفور
 شکور الحمد لله الذی اجلنا دار المقامه من فضله اوصافی شیخ
 شیوخ العالم بهذ الدعا اللهم ادخل فی قلبی السور و اذهب
 عنا الهم والحزن سمعت من شیخ شیوخ العالم قال رسول الله صلی
 الله علیه وسلم ان القلوب تصدأ كما یصد المرءة قیل فما جلاءها
 یا رسول الله قال ذکر الموت وتلاوت القرآن قال النبی عزمر ان الله یتحیی
 من العید اذا یرفع الیه یدیه ان بردهما خائبین علمنی شیخ شیوخ العالم
 ربنا انما بما انزلت واتبعنا الرسول فاکتبا مع الشاهدین اللهم جعل
 من بین یدینا نوراً ومن خلفنا نوراً واجعله فایداً و ضیاءً و دلیلاً
 الی جناتک النعیم و دار السلا م مع الذین انعمت علیهم من
 البنین و الصدیقین و الشهداء و الصالحین و حسن اولدک رفیقاً
 اوصافی شیخ شیوخ العالم بسم الله الرحمن الرحیم ات نفسی تقوی بها
 و زکھا انت خیر من زکھا انت و لیها و مولیها فاخضرها و اقبل
 معدرتها اللهم انت لی کما احب فاجعلنی لک کما تحب اللهم
 اجعل سریرتی طاهرةً و خیراً من علانیتی طاهرةً و صالحاً لله
 ارزقنی حسن الاختیار و صدق الافتقار و صحبته الخیار و الابرار
 یا خالق الجنة و النار مناجاه علمنی شیخ شیوخ العالم الهی ضاقت
 المذاهب الا یدک و خابت الاممال الا لدیک و انقطع الرجاء
 الا عندک و بطل التوکل الا علیک رب لاتذرنی فراداً و انت
 خیر الوارثین و بحق انزلناه و بحق نزل و بحق کھبعض و حسم
 عسق و صلی الله علی محمد و آلہ اجمعین و ساطان المشایخ م فرمود
 کہ از شیخ شیوخ العالم فریداکتی والدین شنیده ام کہ در وقت مناجات
 از حضرت صمدیت این باید خواست پیمیت از حضرت توسته چیز بخوانم

وقت خوش وآب دیدہ و راحت دل بہ علمتی شیخ شیوخ العالم اللهم ان دخل
 الشك في ايمانك ولم اعلم به ثبت عنه واقول لا اله الا الله محمد رسول الله
 اللهم ان دخل لكفر في سلامي ولم اعلم به ثبت عنه واقول لا اله الا الله
 محمد رسول الله اللهم ان دخل الشرك في توحيدى بك لم اعلم به ثبت عنه
 واقول لا اله الا الله محمد رسول الله اللهم ان دخل الشبهة في معرفتى اياك
 ولم اعلم به ثبت واقول لا اله الا الله محمد رسول الله اللهم ان دخل النفاق
 في قلبى ولم اعلم به ثبت عنه واقول لا اله الا الله محمد رسول الله لا حول
 ولا قوة الا بالله العلى العظيم وصلى الله على خير خلقه محمد وآله اجمعين
 نکتہ در بیانات ادعیه ماثوره کہ از حضرت سلطان المشایخ قدس الدرہ
 العزیز منقول است سلطان المشایخ قدس الدرہ العزیز فرمود بندہ
 بوقت دعا معصیتہ کہ کردہ باشد ہیچ پیش خاطر نیارود و ہیچ طاعتی نیز اگر طاعت
 پیش آرد عجب باشد و دعاے معجب استجاب بشود و اگر معصیت پیش آرد در اقبال
 سستی آرد پس وقت دعا نظر خاص بر رحمت حق باشد و موقن باید بود و البتہ اس
 دعا مستجاب است وقت دعا ہر دو دست متصل یکدیگر باید داشت و نیک بلند پای
 داشت و همچنین صورت باید بست کہ گوئی ہمیں زمان چیزے بردست او خونہ
 انداخت و رانناے اس فرمود کہ دعا تسکین دل است خداے عزوجل میداند
 کہ چہ مے باید کرد مے فرمود کہ دعا قبل نزول البلاء باید خواند چون بلا از بالا نازل
 مے شود و دعا از فرود بالا میرود و رہو ایکجا مے شود متعارضان اگر دعا را قوتے
 باشد بلا را باز گرداند و اگر نہ فرو آید ملائم اس حکایت فرمود چون نداے بلا
 نعل نیشاپور رسید حاکم آنجا کن شیخ قریبالین عطار فرستاد کہ دعا بکن ادب
 گفت وقت دعا گذشتت اکنون وقت رضاست بعد ازاں فرمود کہ بعد نزول
 بلا ہم دعا باید خواند اگر چہ بلا دفع نشود اما صعوبت بلا کم شود و بعدہ
 فرمود چون بلا نازل شد باید کہ ازاں بلا ہیچ کراہیت ندارد و فرمود

نکتہ

و فرمود کہ مشکلمان این معنی را مگر اندک ہرگز تصور ندارد کہ کسی را مگر وہ بہر سبب
 اور ازاں کراہتے نباشد فرمود این را جو ایہاست یکے آنکہ بسیار باشد کہ مرد کے
 کہ ذرا ہر میرود و خارے در پائے او خلد و خون میرود او چنان تعجیل میرود و در
 او مشغول پنچہ نیست کہ اور ازاں خبر نیست و نیز در حمار بہ یکے مشغول است و اول
 زخمے میرسد و او چنان مستغرق حرب است کہ اور اصلاً ازاں آگاہی نیست چوں
 بمقام خود میرسد معلومے شود بعد ازاں فرمود کہ قاضی حمید الدین ناگوری رحمتہ اللہ
 علیہ جائے نبشتہ است کہ مردے را با تہام گرفتند و اورا ہزار چوب زدند کہ بیچ
 چرخ نکر دواں رائے ظاہر نشد از او پرسیدند کہ این چہ حال است گفت در
 آنحال کہ مرا میرد و معشوق من در نظر من میگردید و مرا در نظر او بیچ درو زرسید بعدہ
 فرمود چوں استغراق این معنی کہ گفتہ آمد ازاں در دہا خبر ندارد و آنکہ مشغول
 باشد بطریق اولی و این معنی در حقیقت لایق تر آمدیم بر سر ادعیہ ما ثورہ کہ منقول است
 از سلطان المشایخ کہ مے فرمود بعضے یاران را کہ شمارا بگویم مقالید السموات
 و الارض چیست این دہ تہیج است بعدہ فرمود ہر یکے را صد بار بگویند تا ہزار بار
 شود و زیادہ بار ہر روز بگویند تا صد بار شود اول لا الہ الا اللہ وحدہ تا آخر
 دوم سبحان اللہ و الحمد للہ تا آخر سیوم سبحان اللہ بحمہ سبحان اللہ
 العظیم و بحمہ تا آخر چہارم سبحان الملک القدوس سبحان قدوس
 رب الملائکۃ و الروح پنجم استغفر اللہ الذی لا الہ الا هو الحی القیوم و اسالہ
 التوبۃ ششم اللهم لا مانع لما اعطیت ولا معطى لما منعت ولا ارا د لما
 قضیت ولا یلتفع ذالجب منک الجذب بقم لا الہ الا اللہ الملک الحق البین
 ہشتم بسم اللہ خیر الاسماء بسم اللہ رب الارض و السماء بسم اللہ الذی
 لا یضامع اسمہ شیئی فی الارض ولا فی السماء و هو السميع العلیم ہم در
 اللہم صل علی محمد عبدک و نبیک و حمیدک تا آخر دہم رب اعوذ بک
 من ظلمات الشیاطین و اعوذ بک رب ان یحضون و مے فرمود ہم عظم

بزبان عربی یا حی یا قیوم است و بزبان سریانی امیہ اشراہیہ و بزبان فارسی امیہ
 امیہ واران و میفرمود از خواجہ ابراہیم اوہم سوال کردند کہ اسم اعظم یاد داری بگو جواب
 گفت معذرت سے کہ از لقمہ حرام پاک دار و دل از محبت دنیا دور کن بعدہ بہر اسے
 کہ خدایا بجزوئی سہاں اسم اعظم است وے فرمود ہر کہ اس کلمہ بیست و پنج بار بخواند
 نزدیک خداے عزوجل از جملہ ابدالان باشد اللہم اعظمہ متہ محمد اللہم ارحم
 امتہ محمد اللہم اصلح امتہ محمد اللہم فرح امتہ محمد اللہم تجاوز عن امتہ محمد
 قاضی محی الدین کاشانی رحمۃ اللہ علیہ نے فرمود بخدمت سلطان المشایخ
 عرضداشت کردم کہ محمد حاجی اس بندہ را در راہ پیش آمدہ بودے گفت
 کہ ازاں باز کہ از سفر حج آمیم در خانہ آراے نام گاہ میخوانم کہ سفر کتم و گاہ
 نے گویم مفارقت غریزان نیکو نیست التماس من آنست کہ از باطن مبارک
 سلطان المشایخ استمداد دعاے بکنی نیت مرا از حضرت حق التماس نیست
 جز این کہ التماس کتم از لیت دعاے را ہر آئینہ فرحتے پیدا شود و حال اس بود
 بر اسے جہاں آراے حضرت سلطان المشایخ گذرانیدہ شد فرمود اورا
 بلوئی آیتہ ہوا الذی انزل المسکینۃ فی قلوب المومنین لیزدادوا ایمان
 مع ایمانہم واللہ جنود السموات والارض وکان اللہ علیمًا حکیمًا ہر روز
 ہفت بار بخواند و در وقت خواندن دست راست بر سینہ فرو آورد ہمیں
 جملہ دعاوست کند از آنچہ شکایت میکند خلاص باید بدیت دعاے در وقت
 اس سخن کہ میگوئی بگوے ہر چہ تو گوئی موجب است و تین و وے فرمود
 بر اسے دفع تنگی معیشت ہر شب جمعہ سورہ جمع باید خواند شیخ شیعخ العالم شیخ
 کبیر ہر شب آدینہ فرمودے و من ہر شب میگویم وے بر اسے خود ہرگز نخواستم
 سبب آنکہ ہر گونہ کہ اور ایسا بیدار در زمینیاں حکایت فرمود و وقتے بر جمعیتے
 کہ شتم کہ ایشان در لباس صوفیاں بودند ہمانیکے از ایشان با دیگرے نے
 گفت من چنین خوابے دیدہ ام دیگر تعبیر کرد کہ نیکو جوابے است روزگار تو نخواہد

ساخت و ہیا خواہد شد من خواستم کہ باو بگویم اسے خواجہ دریں لباس کہ توئی کہ توئی
اہل این لباس بچنین تعبیر ناکندند باز در خاطر کردم کیا سے جواب او یہ بھیج گفتم
از ایشان بگذشتم وے فرمود کہ وقتے شنیدہ ام کہ شیخ الاسلام بہاؤ الدین
ذکر یا قدس المدسرہ العزیز سپر خود را نور اندر قدمہ دعا آموختہ است طلب
کردم آنرا یا فتم در آں دعا لفظ بود یا سبب لاسباب چوں لفظ محض اسباب
است بحرست خرقتہ شیوخ العالم کزت دیگر در آں دعا ندیدم وے فرمود
شیخ صدر الدین از شیخ الاسلام بہاؤ الدین قدس المدسرہ العزیز پرسید
کہ این دعا چہ وقت باید خواند فرمود بعد ہر فریضہ وقت خفتن دعا اینست اللہم
انک تعالیٰ سیرتی و علی نیتی قاقبل معدرتی و تعلم حاجتی فاعطنی سوا
و تعلم ما فی نفسی فاعظم لى ذنوبی اللہم انى اسالك ایمانا یا باش قلبی یقیناً
صادقاً حاجتی علم انک لن یصیبی الا ما کتبت لى و رضایا قسمت لى یا ذی
الجلال و الکرام امیر حسن رحمۃ اللہ علیہ عرضداشت کرد کہ مردمان میخوانند
اعینونى عباد اللہ یرحمکم اللہ مقصود بندہ اینست کہ معونت از غیر حق خواستنت
چگونہ باش فرمود کہ این دعا خواندہ اند و دریں عباد اللہ مخلصین مسلمین مضمحل
است روا باشد کہ بخوانند کہ بزرگان ہم خواندہ اند و شیخ نجیب الدین شہو
خواندے وے فرمود شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر را در خواب دیدم مرا فرمود یا بد
ہر روز صد بار این دعا بخوانی کالہ الا اللہ و حلہ لا شریک لہ لہ الملك
ولہ الحمد و هو علی کل شیئی قدیر میدارشم این دعا را ملازمت کردم
و با خود گفتم دریں فرمان مقصود سے خواہد بود بعد از ان در کتب مشایخ بنشتہ
دیدم ہر کہ ہر روز صد بار این بخواند بے اسباب خوش زید و انتم کہ مقصود
شیخ این بود بعدہ یکے از حاضران گفت این دعا ہ بار ہم آدہ است در
حدیث است ہر کہ این دعا را دہ بار بخواند چنانستہ کہ دہ برزہ آزاد کردہ
باشد بعد از ان فرمود کہ یکبار دیگر ہم شیخ شیوخ العالم در خواب مرا فرمود کہ

بعد صلوة عصر سورہ بنا چند بار بخوانی گفتیم یکبار فرمودہ پنج بار بخوان چنانکہ در کتبہ
 او را در روز تحریر یافته است بعدہ فرمود کہ طاعتے ووردے کہ از نفس حساب
 نعمتے پذیرفتے میشود وادائے آں راتختے دیگر است انگاہ فرمود کہ چند و سوت
 کہ من بر خود واجب کردہ ام و چند و ورد دیگر است کہ از خواجہ خود یافته ام میان
 ہر دو ورد تفاوت بسیار است و مے فرمود برائے بر آمدن حاجات مسببات
 عشر علاحدہ باید خواند و مے فرمود ہر کہ بعد نوافل در گوشہ شود خلوت صد بار
 دست بالا کردہ سوے آسماں یا رب گوید ہر چہ از خدا بخواد ہیباید و اگر ہزار
 بار بگوید بیشک حاجت بر آید و مے فرمود ہر کہ حاجتے پیش آید تکبیر بسیار گوید اگر
 بسیار نتواند ضد بار بگوید و ہر کہ از خواب بیدار شود از حق حاجت بخواد ہیباید و
 مے فرمود جعفر خالدی را رحمتہ اللہ نگینہ بود روزے در کشتی سوار شد خواست
 کہ ملح را چیزے بہدیچوں جامہ باز کرد آں نگینہ در دجلہ افتاد و برودعائے
 بود مجرب آں دعا را میخواند وقتے کتابے را مطالعه میکرد در میان اوراق آں
 نگینہ یافت دعائے یا جامع الناس لیوم لا ریب فیہ اجمع علی ضالقی
 و مے فرمود اگر وقتے از درویش قوت شدہ باشد برائے باز یافتن آنوقت ہمیں
 دعا بخواند و مے فرمود ہر کہ ہمے پیش آید مسر سجدہ نہد این دعا بخواند اللہم
 اذ نستفتحک بامحیی ابن زکریا یا مالک بن مالک بن الدین ایاک نعبد و ایاک
 نستعین بعد ہر نمازے چند بار در سجدہ بگوید تا آں ساعت کہ ہم بکفایت رسد
 و مے فرمود ہر گاہ کہ ہر دم بر روی دشمن روند این نامہائے بزرگوار بخواند
 دشمن تہمہر گر دو یا سبھی سخ یا قتل وس یا فحق یا و دود و مے فرمود کہ شیخ
 مشیوخ العالم فرید الحق والہدین قدس اللہ سرہ العزیز برائے من بنشتہ
 است کہ میان نماز پیشین و نماز دیگر روز چہار شنبہ غنیمت دارد و یاسے از
 سلطان المشعلیچ پرسید کہ بنہ را بدعائے مطول رغبت نغے باشد فرمود
 ہمیں دعا کافیست اللہم انی اسالک ان لا اسالک بسواک بعدہ فرمود

کہ از دعایا بدیر پسندہ کردہ ام و مے فرمود در شہر دانشمند سے بود بزرگ وقتے
پسر اور ابا بادشاہ عہد کار سے افتاد و پسر اور پیش بادشاہ بردنکاش دانشمند
بیک دست مصحف و بیک دست صحیحین گرفتہ رو سے سو سے قبلہ آورد و ہایتاد و از
حضرت عزت نجات پسر و سرخروی او طلبید بہ برکت این پسر اور سرخروی یافت
و مے فرمود ہر کہ سورہ یوسف یاد گیرد و آں را ہزار بار بخواند ابواب نعمائے
والائے حق بر و کشادہ گرد و بعدہ فرمود پسر مولانا جمال الدین ہانسوی دیوانہ
شدہ بود و وقتے ہوش باز آمدے و ہوشیارانہ سخن گفتے پسر سے اہل دانشمند
بود چند روز در مائشی مرا با او صحبت شد روزے اور ہاشیار یافتیم پر سیدم از
کے باز شمارا این حال آغاز شدہ است گفت از انگاہ کہ پدرم از خدمت
شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین یکہزار بار خواندن سورہ یوسف آوردہ
پر سیدم تمام ہزار بار خواندہ آید گفت اثر آں مے بینی و مے فرمود سید کا بیانا
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بہجت امیر المؤمنین حسن و حسین این تعویذ نوشتن فرمود
اعوذ بکلمات اللہ التامات من شر کل شیطان و ہامۃ و عین لامۃ
دریں محل قاضی محی الدین کاشانی عرضداشت کرد کہ تعویذ در گردن تخلیق
کردن آمدہ است فرمود نے بابا از متصل باید بست معلق نے شاید بعدہ این
حدیث فرمودند ان النبی عمر نہی عن التمایم و التولیت تمامیم ہر ہائے
کہ در گردن آویزند جمع تیممہ است و تولیتہ انچہ نویسند برائے دوستی زنے مر
مروے را یا دوستی مروے مر زنے را این ہر دو سہمی است مگر تعویذ و میفرمود
کہ وقتے شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر بنی مت شیخ الاسلام قطب الدین بختیار
قدس اللہ سرہ العزیز عرضداشت کرد کہ خلقے از من تعویذ سے طلبہ فرمایان
چیت بنو لیسیم بدہم شیخ قطب الدین فرمود کہ نگار بردست تست و نہ برد
من است و تعویذ نام خداست مے نویس میدہ و مے فرمود مرا بار بار در خط
گذاشتے کہ اجازت نامہ تعویذ نوشتن بطلم بفرستے صالح وقتے مولانا بدر الدین سبحان

کہ اول تعویذ بنشتے حاضر نبود و خلقیہ بجزت تعویذ خواستن آمدہ بودند مرا اشارت
 کرد کہ تعویذ تو بنویس کتابت من بسیار شد دریں میاں شیخ زوے سوے
 من کرد و فرمود کہ ملول شدی گفتم وقت شیخ حاضر است آنگاہ فرمود کہ من
 ترا اجازت کردم تا تو تعویذ بنویسی و بدہی بعد ازاں فرمود کہ مساس دست
 بزرگان ہم کارے دارد وے فرمود وقت سحر ہم وقت خوش است و رد
 آن یعقوب النبی علیہ السلام انما قال سوف استغض لکم ربی لید
 عونی وقت السحر فقیل انہ قام وقت السحر دعا اولادہ یون منون
 خلفہ فاوحی اللہ الیہ قد غفرت لہم وجعلہم انبیاء وے فرمود خواجہ حکیم
 علی ترمذی ہزار بار حضرت عزت را در خواب دید کہ ہزار عرضداشت کرد کہ در
 دنیا چہ دعا خواہم فرمایند ای دعا بخواں بسم اللہ الرحمن الرحیم یا حی
 یا قیوم یا احسان یا منان یا ابدیع السموات والارض یا ذا الجلال والاکرام
 اسالک ان یحی قلبی بنور معرفتک یا اللہ یا اللہ یا اللہ و بعضے گویند
 عرضداشت کردی بزم از زوال ایماں شد میان سنت و فریضہ
 نماز با ما و چہل و یکبار ہمیں دعا بخواں وے فرمود در سحر گاہ ہفت بار و در
 اوقات مرجوعہ نیز این دعا بخواں کہ من بے واسطہ کسے یافتہ ام
 بسم اللہ الرحمن الرحیم اللہم اجلنی محبالک و امتنی محبالک والغننی
 فی تحت اقدم کلاب احبائک و در حدیث آمدہ است اللہم انی اسالک
 احب من احبک الی اخرہ وے فرمود مرا ہمایہ بود او را چند سال
 نار و بسیار شدے ہمدراں زحمت مرا غنیمت زیارت شیخ شیوخ العالم
 شیخ کبیر شد آں ہمایہ مرا گفت کہ چوں بخدمت شیخ کبیر برسی تعویذ برا
 من بخواہی القصہ چوں بخدمت شیخ رسید حکایت آں یار گفتم و تعویذ
 بخواستم شیخ مرا فرمود کہ ہم تو بنویس سلطان المشائخ وے فرمود من تعویذ
 بنشتم و بدست مبارک شیخ دادم شیخ شیوخ العالم مطلع کرد و فرمود او را بدہی

چوں بشهر آمدم آن تعویذ بدو دادم باقی عمر او را نار و نشتر کیے پرسید در آن
 تعویذ چه نوشتند فرمود الله الشافی الله الکافی الله المعافی وے فرمود فی بخیر
 قال جزا الله محمدًا اعنما ما هو اهلہ ابعت سبعین کاتباً الف صباح
 وے فرمود پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است ہر بار کہ جبریل بن
 آمد وصیت کرد بخواندن این دعا اللهم ارزقنی طیباً واستعملنی صالحاً
 و بخط مبارک سلطان المشایخ بنشتہ دیدہ ام جاے جبریل وقال مر اللہ
 تعالیٰ قل لا متک لا حول ولا قوۃ الا باللہ عشراً عند الصباح وعشراً
 عند الماء وعشراً عند النور یرفع عنهم عند النور بلوی الدنیا
 وعند الماء بکید الشیطان وعند تصباح غضبی و نیز بخط مبارک
 سلطان المشایخ بنشتہ دیدہ ام جاء رجل الی عابد وقال ادع الله
 فر رفع یدہ وقال اللهم ارحمنا به ولا تعد به بناری یا خلاص ولا
 تخذ به بریاء ینافی الاعمال وے فرمود بعد از نماز خفتن پیش از و
 نزدیکبار نود و نہ نام باید خواند در خواندن این ثواب بسیار است وے
 فرمود و ہر کرا حاجتے پیش آید بعد از ہر فرضے ہفتاد بار بگوید یا شفیق یا رفیق
 تجتبی من کل ضیق حاجت بر آید و ثویان رضی اللہ عنہ گفته است من
 از پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم شنیدم ے گفت ہر کہ این کلمات بوقت
 خفتن بخواند مراد خواب بیند اللهم رب البیت الحرام والشہر الحرام
 والکن والمقام اقرء روح محمد منی السلام براسے بر آمدن حاجات
 ہر کہ این دعا بخواند غرض او بی اصل آید دعا نیست یا حی یا حلیم یا عزیز
 یا کریم سبحانک یا کریم لو کنی کار صعب را سلیم بحق ایاک نعبد و ایاک
 نستعین خواجہ اقبال خادم سلطان المشایخ نے گفت من بجهت
 ہمے صعب سے صد بار خواندم خدا یتعالیٰ آسان گردانید و خواجہ علی زنبیلی
 بخد مت سلطان المشایخ نے گفت کہ از شیخ بدرالدین غزنوی شنیدم

وادروایت کرد از شیخ الاسلام قطب الدین بختیار قیس المدنی ہما العزیز برکے
 دفع التفات و قضا سے حاجت دو رکعت نماز تجدید و ضوئیکذا رود و ہر چہ
 خواہد از قرآن بخواند و بعد از فراغ پانصد بار درود گوید و زانو راست بر گویہ و
 رخسارہ برزانو نهد و بزبان ہیج بخواند و ساعتی بچین منبشید براں نیت کہ
 گذارده باشد حق تعالی حاجت او برآرد شیخ بدر الدین غزنوی فرمود مرا
 التفاتے بوچنین کردم غرض حاصل شد و فرمود کہ بزرگے گفته است
 در خزائن بعضے ملوک حقه یافتہ بر آں پوستے و بر لہر آں نوشتہ بودند هذا
 شفاء من کل غم بسم اللہ الرحمن الرحیم بندہ در شب تاریک دو رکعت نماز
 گذارد و بعد سلام بگوید اللهم ان ذالک ان عبدک و بنیک دعاک من
 ضرا راصابہ و ناداک من بطن الحوت فانک قلت فاستجبنا لہ و نجیناہ
 من الغم و کذلک نبی المرصنین اللهم فانی عبدک و ابن عبدک و
 امتک انا صتی بیدک ادعوک بضر اصابنی و اقول کما قال یونس
 علیہ السلام لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین فاجاب
 لی کما استجب لیونس فانک لا تخلف الميعاد و انت علی کل شیء
 قدید و فرمود علامت قبول نماز این دعا بخواند اللهم انت السلام
 و منک السلام و تبارکت یا ذوالجلال و الاکرام و از سلطان المشایخ
 سوال کرد مذ بزرگی ہر نماز سے و دعائے کہ فرمودہ است از حضرت صلی اللہ
 علیہ و آلہ و سلم شنیدہ است یا از صحابہ کرام و خواجہ اولیس قرنی رضی اللہ
 عنہم این نماز ہا کہ فرمودہ است و سورۃ ہاتھین کردہ دعا مستحی کردہ این
 این از کجاست فرمود کہ انیغنی از الہام ہم باشد بعد از اس فرمود کہ پیش ازین
 چوں من از وہلی بخدمت شیخ شیوخ العالم در اجودہن میرفتم اس سئہ نام
 میخواندے و میرفتے کہ یا حافظ یا ناصر یا معین و این دعا من از کسے نشنیدہ
 بودم بچنین بر نسبت رفتن خود بخدمت ایشان دیاری خواستن از حق این

سہ نام بگفتے بعد از مدتے عزیزے مراد عاے بنشستہ داد و دعایں است
 یا حافظ یا ناصر یا معین یا مالک یوم الدین ایاک تعبد و ایاک نستعین
 و نے فرمود کہ بعد از او امین برائے استقامت توبہ در سجدہ سہ بار بگوید
 اللهم ارزقنی توبۃ توجب محبتک فی قلبی یا محبت التوابین و نیز
 از سلطان المشایخ برائے استقامت امین دعا منقول است اللهم
 ارزقنی خیر دار مع القرینۃ والاخذ ص والو استقامت برحمتک یا
 ارحم الراحمین و نے فرمود کہ شیخ ابو سعید ابوالخیر مریدے را فرمود و بخواہی
 کہ نزدیک خدا باشی امین بیت بنواں تا آن وقت در آید بیت بے یاد تو من
 قرار تو نام کردہ احساں ترا شہادت تو نام کردہ کہ بر تن من زباں شود ہر نوے
 یک شکر تو از ہزار تو نام کردہ عرض سیدار و کاتب حروف برائے مریدان حسب
 استغراق بر آنجملہ خواہد بود الدین عمر انصاری نے فرمود در آنچه من بخدشت
 سلطان المشایخ قدس السدرہ العزیز ہو مذکورم سبب چند نفر آدمی کہ در
 اہتمام من بود مذخا طر متعلق نے بود خدمت قاضی محی الدین کاشانی
 و امین دعا گوے و قتی یکجا بخدشت سلطان المشایخ عرض داشت کردیم کہ
 خاطر امین بندگاں سبب امین معنی ملتفت نے باشد ذوق مشغولے چنداں
 نے یا بند و رے نامزد حال امین بندگاں شود تا اندک تعلق کہ ماندہ است
 از برکت نفس مبارک سلطان المشایخ دفع شود سلطان المشایخ مروے
 مبارک خود بجانب قاضی محی الدین کاشانی کردد فرمود کہ امیر المؤمنین
 علی کرم اللہ وجہہ ہر سال دوازده ہزار دنیا ری فقراے مکہ ہدا سے چوں از
 امیر المؤمنین حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ طلبیدند امیر المؤمنین حسن فرمود اموں
 عنان مطلق بدست معاویہ است از و بطلبند فقراے مکہ مغزورند اشتند
 گفتند و طیفہ پد خود توبدہ و یا بر معاویہ نبویس تا او بدید امیر المؤمنین حسن خواست کہ بر بیجا
 چیزے نبویس قلم بر کاغذ نہاد نوک قلم بشکست امیر المؤمنین حسن فرمود امین تعریف الہی است و بس

بر معاویہ چیزے نخواستہ نمود نوشت بدین سبب منعم گشت شب آل حضرت رسالت
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم را در خواب دید حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمود
 اسے فرزند چرامنعمی گفت یا رسول اللہ چرا منعم نباشم دوازده ہزار دینار
 امیر المومنین علی بفقر اسے مکہ میدادند ایشان از مانے طلبند و مرا قدرت آل
 نیست کہ بدہم حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در تامل شد در اثنا سے
 آل جبرئیل صلوات اللہ بر رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آمد و گفت یا محمد
 ہر گز حاجتے دینی و دنیاوی پیش آید و کان کار تمشی نشود این دعا را در خود
 ساز و آل ہم بکفایت رسد دعا اینست اللهم اذن فی قلبی رجاك و اقطع
 رجائی عن سواك حتی لا الرجوا احدٌ غیرك رسول علیہ الصلوٰۃ والسلام
 سترت این دعا امیر المومنین امام حسن رضی اللہ تعالی عنہ را در خواب تعلیم فرمود
 درین میان صُرفہ از آسمان فرود آمد و بردست امیر المومنین امام حسن رضی اللہ
 تعالی عنہ افتاد امیر المومنین امام حسن رضی اللہ تعالی عنہ از بیبت این خواب
 بیدار شد صُرفہ بردست مبارک خود دید تفحص فرمود دوازده ہزار دینار بود امیر المومنین
 امام حسن رضی اللہ تعالی عنہ فقر اسے مکہ را طلبیدہ و وظیفہ ایشان بدیشان داد
 چون سلطان المشایخ این حکایت تمام کرد و روے مبارک خود جانب منینے
 خواجہ موید الدین کرد و گفت تو در خود این بیت ساز تا اندک تعلقے کہ در خاطر
 تست بکلی دفع شود بیت اینست بیت آمد کہ آنکہ عہد ہا تازہ کنم پشد آنچه بد اسے
 صنم گذشت آنچه گذشت بد عرض میدارد کاتب حروف برا کجملہ کہ کمال عظمت
 و کرامت سلطان المشایخ بنگرید ہر یکے را ازین دو بزرگ و را سے مناسب
 بحال و معاملہ ایشان فرمود نیز را چہ قاضی محی الدین کاشانی بو فور علم و کمال
 تقوی آراستہ بود و خواجہ موید الدین بکمال عشق و ذوق و محبت پیراستہ کاتب
 حروف بخط مبارک سلطان المشایخ بنشستہ دیدہ است از ائم المومنین عالیستہ
 رضی اللہ عنہم را وایت سے کند و گفت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

ما فرمود در آن فلان قبیلہ برگزیدہ زنی است براسے من بہ بین چوں دیدم آتش
 در ہفت اندام من افتاد و گریاں باز گشتم اعرابے مرا پیش آمد گفت خواہی کہ آن زن
 بمیرد گفتم خواتیم گفت شب بر خیزد و رکعت نماز بگذارد رکعت اول فاتحہ و اخلاص
 دہ بار و رکعت دوم فاتحہ و العادیات دہ بار بخوان بعد سلام صد بار لا الہ الا اللہ
 وحده لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد یحیی و یمیت و بیدار الخیر و هو علی
 کل شیء قدیر و صد بار درود و ہفتاد بار یا عنیاث المستغیثین اغثنی بک و
 سوے آن قبایکین و گویا من لیس کمثلہ شیء یا من لا یشہد شیء یا کافی
 کل شیء اکنفی من کل شیء یا ذی الالجلال والاکرام و دم سوے
 قبلہ فاقن مادر سوناں بچناں کرد آن شب آن زن بمرگ سفاجات بمرد پیغام
 گفت یا عایشہ آن اعرابی جبریل بود و از شیخ نصیرالین محمود رحمۃ اللہ
 علیہ منقولست ہر کہ این دعا بخواند بر دست راست و آن دست بر کمر خود فرود
 آرد بکرم اللہ تعالی از رحمت ہوا سیر شفا حاصل شود بسم اللہ الرحمن الرحیم اللہ
 لا الہ الا هو الحی القیوم و عنذت الوجوہ للھی القیوم سلام علی نوح فی
 العالمین سلام علی ابراہیم قلنا یا نازکی فی برداً و سلاماً علی ابراہیم
 سلام علی موسی و ہارون سلام علی آل یسین ما عندکم ینفذ الم اللہ
 لا الہ الا هو الحی القیوم و ما عند اللہ باق استمسک ہبیا بحق ذلہ بزرک
 خدای و بحق لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ از مقعد من برو بچینیں چند
 کرت ہر روز بخواند نکتہ و ربیان فضیلت قرأت قرآن سلطان المشائخ قدس
 السیرہ العزیزے فرمود کتاب خدای عزوجل بر چہار چیز است عبارت و اشا
 و لطایف و حقایق عبارت مرعوم راست و اشارت مرخواص را و لطایف
 مراد لیا و حقایق مرانیا را وے فرمود وقت قرآن خواندن معانی آن بر دل
 بگذرانند و باید کہ دل خوانندہ متعلق بحق باشد و جلال و عظمت حق بر دل بگذرد
 بریں حروف یکے از حاضران سوال کرد کہ این معنی ہم تعلق بحق است چنانکہ

سمتہ

مرتبہ اولی بیان فرمودید فرمود کہ خیر آن بذات حق بود و این بصفات است
 و دیگر در حالت تلاوت باید کہ انگسار حیا سے دروغ غالب باشد و این دولت
 چہ لایق منست و مرا چہ محل این سعادت باشد و اگر این نباشد باید کہ بدانند کہ
 محاذی تلاوت خداست ہر آئینہ جزا سے دہد درین محل امیر حسن غلامی سنجی
 عرضداشت کہ دہر بار کہ بندہ قرآن سے خواندیشتر واضح آن انچہ معلوم باشد بدل
 سے گزارد در ثنائے تلاوت اگر دل بندہ بسودائے و یا باندیشہ مشغول شود
 یا زبا خود بگوید این چہ اندیشہ و چہ سود است دل خود را بوضع مشغول کنم ہماں
 زماں برسراکتیے رسم کہ آن آیت مانع آن سودا و آن اندیشہ باشد کہ در دل
 گذشتہ باشد سلطان المشائخ فرمود کہ این معنی نیکو است نیکو نگاہاری و
 نے فرمود قرآن را با ترتیل و ترویج باید خواند کیے از حاضران پرسید ترویج باشد فرمود
 ترویج اک باشد در کتبے کہ خوانندہ لاذوتے و رقتے صہل آید مگر ریاید کرد و وقتے پیغمبر صلی اللہ
 علیہ و آلہ و سلم پیخواست چیز سے از قرآن خواند گفت بسم اللہ الرحمن الرحیم ہم در
 تسمیہ دل مبارک اور رقتے پیرانیست باز مکرر کہ در بجز مبارک سلطان المشائخ
 نشتہ دیدہ ام قال رجل دخلت علی عایشة رضی اللہ عنہا وھی تصلی
 الضحیٰ والقراءت من اللہ علینا ووقینا عذاب السموم و تردد الایة ففقت
 حتی ضللت فخرجت الی السوف و اتممت لھی ثم رجعت وھی کماھی
 تردد و تنگی دے فرمود اگر روز سے فتحے کند بسرعت خواندہ شود از برکتے خالی
 نباشد فاما حد بسیار خواندن از آنست کہ در ستر روز ختم کند و کسانیکہ این ہم
 نتوانند در سفتہ ختم کنند و کسانیکہ این ہم نتوانند در ماسہ ختم کنند دے فرمود در
 ناظرہ خواندن دولت مس مصحف ہم زیادت باشد و دے فرمود یک سپارہ
 بسکونت حرفا بعد حرف خواندن بہتر از پانزدہ سپارہ بسرعت خواندن و در
 پسنیس خواندن نور تلاوت بیشتر باشد و در رواں خواندن ہم از نور ظالی نبود
 و در وقت خواندن دل را حاضر باید داشت و از خیالات و خواہرا حترز باید

کرد و اگر کسی بر معانی کلام السع مطلع باشد آن را بوقت خواندن بدل میگذرانند و باین
 بهم که خیالات و خواطر هم در سے آید نیکو است فاما اگر بر معانی اطلاع ندارد و از خیالات
 و خواطر مسلم باشد مخصوص و مشغوع میخواند این نوع بهتر و موثر است بعدہ یکے
 از حاضران سوال کرد که شما هر روز چه مقدار میخوانید فرمود که یک سینپاره
 و سه فرمود که امام احمد حنبل حضرت عزت را ہزار بار در خواب دید پر سید
 یارب فاضل ترجیح سے کہ مقرباں بحضرت تو بدان تقرب نمایند چیت فرمایا
 آنکہ قرات کلام سن باز پر سید با فہم یا بغیر فہم فرمایا شد ہر گونہ کہ بخوانند
 و سه فرمود شیخ جنید را نور السع قبرہ در واقعہ نمودند کہ ماتر مرتبہ کہ تو در ایام
 سے نمایم حجاب از پیش برداشتہ و مرتبہ او بدو نمودند در غایت رفعت حمد
 شاکت و شادمانہ گشت ہمدیں حال مرتبہ دیگر عالی تر از ان در نظر آمد متعیر شد
 الہی آنچه این بندہ خود را دادہ آن محض کرم و رحمت تست و شکر آن کجا تو تم
 گذارد و لیکن درخواست بندہ اینست کہ معلوم شود این کیست یافت این برہ را
 موجب چیست گفتند این مرتبہ کہے است کہ حافظ باشد اگر قرآن محفوظ بود این مرتبہ نیز دادند و عزیز
 در مجلس از سلطان المشایخ فاتحہ درخواست کرد تا قرآن یادماند سلطان المشایخ
 فاتحہ بخواند بعدہ فرمود کہ چہ مقدار یاد گرفته گفت بقیاس شلثے فرمود کہ اندک
 اندک یاد گیر و پیشینہ را مکر میسکن بعدہ فرمود کہ شیخ بدرالدین غنوی راجت
 السع علیہ در خواب دیدم از او در خواب فاتحہ درخواستم بر بنیت یاد گرفتن قرآن
 او ہم در خواب فاتحہ بخواند چوں روز شد بدیدن عزیز کے فتم و این خواب با او
 گفتہ از وفا فاتحہ خواستم آن عزیز فاتحہ بخواند و این فائدہ گفت ہر کہ ہر شب
 بوقت خفتن این دو آیت بخواند و قرآن یادماند و آیت ہا اینست و الہکم
 الذی واحد لا الہ الا هو الرحمن الرحیم ان فی خلق السموات والارض و اختلاف
 اللیل والنہار والفلک الی الہی تجزی فی البین بما یفہم الناس و ما انزل اللہ
 من السماء من ماء فاحیایہ الارض بعد موتہا و ثبت فیہا من کل دابۃ

وتصريف الرياح والسحاب المسخر بين السماء والارض لايات لقوم يعقلون
 ويارے انیت یاد گرفتن قرآن شادین باب نجدت سلطان المشایخ
 عرضداشت کرد فرمود باید که پیش قاری بخوانی وقرات ابو عمرو یادگیری و
 اول سوره یوسف یادگیری و بخط مبارک سلطان المشایخ نبشته دیده ام
 اتاه جبیریل وهو عند اضا دینی غفاران الله یا فتهک ان تقرا اهل امتک
 علی سبعا حمت الوجوه وے فرمود شیخ شیخ العالم شیخ کبیر قیس السمره
 الغزیزیت یاد گرفتن قرآن اول سوره یوسف فرمودے کہ یاد باید کرد تا بہر
 آن حق تعالی حفظ تمام قرآن روزی کند وے فرمود پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمود
 است ہر کرانیت یاد گرفتن قرآن باشد و بدان رسد و ہم در آن نیت از جہاں سفر
 کن چون اورا بگورنہند فرشتہ بیاید و تسبیح از بہشت آوردہ بدست او دہد و کس آن
 تسبیح ابتلاع کند تمامہ قرآن اورا محفوظ کرد و فردا چوں حشر شود او حافظ سبعوث
 گردد وے فرمود پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است اذا وضع حامل القرآن
 فی القبرا وحی اللہ الی الارض ان لا تاکل لحمہ وے فرمود بعد از ختم سوره
 اخلاص کہ ثلث قرآن است سہ بار بخواند حکمت آن آنست کہ اگر در ختم کردن
 جاسے نقصان شدہ باشد سہ بار سوره اخلاص بخواند بارے ختم تمام شدہ باشد
 وے فرمود بعد از ختم سوره الحجہ بخواند و چند آیت بقر حکمت آنست کہ از پیغمبر صلی
 اللہ علیہ وسلم رسیدند من خیر الناس فرمود الحال والمرآة والحال کسے را گویند کہ در
 منزل فرود آید و مرآة کسے را گویند کہ از منزل رواں شود و آن اشارت باں دارد آنکہ قرآن
 میخواند بعد از ختم گوی او باز رواں میشود پس بہتر مردمان کسے باشد کہ چون تم کند باز آغاز کند بعدہ
 فرمودند آنچه در تمامہ قرآن موجود است آن دہ چیز است از ان دہ چیز بہشت
 در فاتحہ موجود است و آن دہ چیز کہ در تمام قرآن است کدام است ذکرات
 و افعال و صفات و ذکر معاد و تزکیہ و تخلیہ و ذکر اولیا و ذکر اعدا و محابہ کفار
 و احکام شریعت اما ان دہ چیز کہ بہشت در فاتحہ موجود است الحجہ ذکر ذرات

رب العالمین ذکر افعال الرحمن الرحیم ذکر صفات مالک یوم الدین ایاک
 نعبد و ایاک نستعین ذکر معاد اهدنا ذکر تزکیہ الصلح المستقیم ذکر تخلیک
 صلح طالذین انعمت علیہم ذکر اولیا غیر المغضوب علیہم والضالین ذکر اعدا
 پس از وہ چیز کہ در جملہ قرآن است ہشت چیز در فاتحہ یافتہ ہمیں مجاہدہ کفار
 و احکام شریعت نیست و مے فرمود کہ صاحب کشاف در الجملہ نوشتہ است کہ
 قرأت حسن بصری الحمد للہ بکسر دانست و اک کسز ال بسبب محاورت لام
 لند ہمد ارد کہ حرکت این لام یعنی است اما الحمد برفع وال و لام این قرأت
 ابراہیم نخعی است الغرض صاحب کشاف گفتہ کہ قرأہ ابراہیم از قرأہ
 حسن احسن است زیرا کہ حسن بصری کسز ال بسبب لام میدارد یعنی کسز لام
 لند ہنی است وال الحمد نیز ماسو باشد اما ابراہیم برفع لام بسبب محاورت وال
 الحمد مرفوع دارد کہ حرکت وال از جهت عاملی است و ہر حرکت کہ عامل آزاد کہ
 بگرداند قوی تر از ان حرکت نبی باشد و من اینجا استنباطی کردہ ام و آن آنست
 کہ وال الحمد یکسے مانند کہ اورا پیرے باشد کہ مے فرماید چنین باشد و لام لند یکسے
 مانند کہ اورا پیرے نباشد و پیچناں کہ ہست و مے فرمود اگر کسے خواہد کہ
 قال مصحف بینہ صحیفہ رصفہ ستاے سطر ہفتم نظر کند کا کاتہ و حی متزل اگر
 صفحہ راستا بسم اللہ الرحمن الرحیم دیا ہفت اسم باشد خیر باشد دریں صورت تمسک
 بآیت رحمت حاجت بنا شد و مے فرمود چون مصحف برائے قال بکشایند
 باید کہ بدست راست بکشایند دست چپ باویارنگند امیر حسن علای سنوری
 از سلطان المشایخ پرسید کہ مصحف در شکر چگونہ توان برد کہ محافظت آن
 دشوار است فرمود کہ بہاید بدانگاہ بلفظ مبارک راند در آنچه ہنوز اول جہد اسلام
 بود چون رسول صلے اللہ علیہ وسلم بکش کرے رفتے مصحف نئے بردندے
 ترسیدے کہ ناگاہ شکستے شود و مصحف بدست کفار افتد۔ در آنچه اسلام قوی
 شد بعد ازاں مے بردند باز عرض داشت کہ کہ جائے مصحف در خیمہ دشوار است

دارد فرمود جانپ سر جاسے باید کرد و جاسے پاک باید داشت نقل است کہ
 فرمود کہ سلطان محمود را بعد از وفات در خواب دیدند پرسیدند کہ خدای
 با تو چه کرد گفت شبے من در خانہ میخواستم آسائشے کنم در آن خانہ طاقے بود در آن
 مصحف داشتہ بود من با خود گفتم این مصحف را از پنجابیوں فرستم در خاطر
 من گذشت کہ از راسے آسائش خود مصحف را چگونہ بیرون کنم الغرض آن شب
 بہ شب نشستم بودم وقت نقل من شد مرا ابدان مصحف بخشیدند ایست

صدست صوت لے و رحمت حرف
 بستہ از مشک پرده ہائے جلال
 نبود دل بھیج شاں آگاہ
 پرده از شاہ کے خبر دارد
 مغز دانکہ چہیست اندر مغز
 کہ ز نا حمرے تو در پرده است
 ہچتاں است کہ لباس تو جاں
 جاں قرآن بجاں تو اں خواندن
 شب و ہم خیال کلبیں بدر
 پرده ہائے حروف بکشاؤد
 پاک باید کہ پاک را بیند
 آؤد از پرده حروف بروں
 روے خوبے خود از نقاب سیاہ
 بدر آؤد لطیف روح سبک
 نور قرآن بسوے این رسن ہست
 تابیا بی نجات خویش مگر
 تا بر آں جان خود بہت آؤد

سحاش را ز بس لطافت و طرف
 بہر نامحرماں بہ پیش جمال
 پرده و پرده را از شاہ
 و اند آنگس کہ وے بصرد ارد
 کس چہ بیند مگر بصورت لغز
 حرف را ز اں نقاب خود کردہ است
 حرف قرآن ز معنی قرآن
 حرف را بر زباں تو اں را ندن
 باش آکہ کہ صبح دین بدر
 ستر قرآن ترا چہ نمائد
 خاک اجزائے خاک را بیند
 پاک شو تا معانی لکنوں
 نامنمائد تو چو بہر و چو ماہ
 چوں عوسے کہ از لباس تنگ
 درین چاہ جانن را وطن است
 خیز خود را رسن بچنگ آور
 نہاد مرداں رسن بدل دارند

<p>ساکنی بہرناں رسن بازی یوسف خویش را بر آرازی باش اغیار کردہ و انخاس کہ برے خودش کنی تفسیر تا اجل باخسہ دقت رینت با کلہ جان تو کن قسریاں پس ندانست قدر معنی ما روسے ما از نقاب خود بشناخت نیست ماندہ شروع احکامش</p>	<p>تورسن را بر آں ہمی سازی + رسن از درد ساز و دلوا تراہ بہر یک مشت کول از سوساں کہ بعلم خودش کنی تفسیر یرو زین ہوس شرم شمع و دینت باد باشد از روز عرض بریزد اں کہ بے لاف زرد ز دعوی ما سوسے میداں خاص اسپ بتا گر پیہ ماندہ بنزد ما نامش</p>
---	---

نکتہ در بیان ورودے کہ فوت شود سلطان المشایخ قدس السمرہ العزیز سے
فرمودہ کہ چیزے بر خود ورود کردہ است اگر سبب جتے فوت شود و گاہے خواندہ
نشود و دفتر معاملہ او بنویسند و فرمودہ اگر ورودے از کسے فوت شود از تہ حال
بمیروں نباشد یا اورامیل شہوت باشد یا خشے راند بر غیر محل یا بالاسے بدو برسد
ملا یمنی حکایت فرمود کہ مولانا عزیز الدین زاہد رحمۃ اللہ علیہ یک روز از پڑ
خطا کرد بازوسے و فرود آمد از و پرسیدند کہ چہ حال است گفت من ہر روز
سورہ یسین بخواندم امروز خواندہ ام و مے فرمود وقتے دیگر کیے بخیرت شیخ الاسلام
بہاؤ الدین زکریا آمد کہ من المشب چنین خواب دیدہ ام شیخ فرمود کہ بقاے تو
نزدیک رسیدہ است تو بیوہ و ندچوں اور خاست صوفی از خانقاہ الیشاں آمد اہم
ہماں خواب دیدہ بود چوں خواب تقریر کرد شیخ نتیجت سبب آنکہ او لشکری بود
شاید بچنگے کشتہ شود اں صوفی سلامت است ہیچ اثر مالیتے ندارد ایں را چلویم دریں
بود کہ خیر آوردند کہ اں لشکری کشتہ شد و اں صوفی را نماز باہاد فوت شدہ بود بعدہ
سلطان المشایخ فرمود بنگرید فوت نماز فوت نماز صوفی برابر برگ داشتن و مے
فرمود بزرگے بود اورامیر گرامی مے گفتند کہ رویشے لا آرزو اں شد کہ بزرگ او آید و اں درویش را

اگر آستے ہو کہ ہر خواب کہ دیدے سمجھیں راست شدے اور اشتیاق امیر
 گرامی غالب گشت رواں شد و آشتائے راہ بمنزلے رسید در خواب شد دید
 کہ امیر گرامی بزد چون بیدار شد گفت در بیخ بہوس او چندین راہ قطع کردم او
 ببرد آنتوں بارے بروم گو راو از یارت کتم چون رسید مقامے کہ بود از ہر کس
 پرسیدن گرفت کہ گور امیر گرامی کجا ست ہمہ گفتند از زندہ است آن در پیش
 حیراں ماند کہ خواب من دروغ شد الغرض چون بخجست امیر گرامی در آمد
 سلام کرد امیر گرامی علیک داد و گفت اسے خواجہ خواب تو بمعنی راست بود
 زیرا کہ من پیوستہ مشغول حق مے باشم آن شب بغیر حق مشغول بودم آن
 نداد در عالم درو دادند کہ امیر گرامی مژد بود یکے از حاضران پرسید کہ این حدیث
 چگونہ است صاحب الی ورد ماعون و تارک الی ورد ماعون فرمود این حدیث
 در باب اہل کتاب است و آن چناناں بود کہ بخجست رسول علیہ السلام رشتاں
 کہ فلاں یہود و در میخواند فرمود حصہ الورد ماعون باز بخجست رسانیدند کہ فلاں یہود و در
 ترک داد و پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمود تارک الورد ماعون انکاء فرمود کہ بعضے گویند این حدیث عام
 است تاویل چینیں باشد کہ یکے مثلاً رئیس قومے باشد کہ آمد و شد خلقے بر کجا باشد و مصالح مسلمانان
 بستہ سخن او و او با و را و نوافل مشغول باشد اینچینیں کس را صاحب الورد
 ماعون گویند رستے فرمود کہ مذہب شیخ المشائخ شیخ کبیر چناناں بود کہ بعد از او
 نماز دیگر آنچه گفتی و بر راہ کردنی بود بر راہ کردے و بعدہ مشغول شدے زیرا چہ
 یکے بر سر راہ محتاج بود و او مشغول بود ماند چینیں حالتے اگر کسے بور دے
 مشغول باشد چہ ذوق یابد و فرمود طریقہ مشائخ آن است کہ بعد از نماز دیگر
 و نماز با مداد کسے را بخجست ایشان نگذارند فاما بر من ہمچینیں نیست ہر وقت کسے
 کہ بیاید یا بعدہ بر زبان مبارک را ندہیت ماد کوے خرابات دسر اے
 او یا ش + شے نبود ہیا و شیش و بیاش + دریں میاں یارے عرضداشت
 کرد کہ اگر کیے را اشتغال کلی پیش آمد و یا عذرے کہ بدان ورد فوت شو و شب

اور بخواند چگونہ باشد فرمود نیکو باشد اگر در روز قوت شد در شب خواند و
 اگر در شب قوت شد در روز بخواند زیرا چہ روز خلیفہ شب است و شب
 خلیفہ روز تکتہ در میان مشغولی ظاہر و باطن و مراقبہ و ذکر خفی سلطان
 المشائخ قدس اللہ سرہ الغزالی فرمود ہر نفس کہ برے آید گوہرے نفس
 است کہ تا قیامت آں را بدل نخواہد بود شب و روز مادہ و سال سے گذر تامل
 یا یاد کرد کہ در ہر شبے و ہر روزے چہا تو انکر نام مردم ہمہ اوقات مستغرق در
 عبادت باشد و ملول نشود آں ملالت سبب بے رغبتی عبادت گرد و بے
 نیت آید اگر صاحب وردے قدرے نعت و یا با کسے مجاورت کرد آں ہمہ در
 محل عبادت است اگر نیت چنین نہاں بہ فعل ضائع رفتہ باشد معنی قول
 خدا وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ نزدیک محققان بر چنین کس
 ثابت شود الموءودۃ الانفاس یعنی نفسے از انفاس کہ بغیر با حق و غفلت گذرند
 باشد از اں پر سیدہ شود فردا سے قیامت بزرگے خوش گوید عیبت قدر
 شب و روز عاقبت بشناسی و یک روز چنان شود کہ تا شب نکشے و در شب
 در مجلس حاضر ہو و ایں بیت خواند عیبت میر و دانجوہریاں کہ با بہر جوہر
 سنکے یعنی کیمیا پس سلطان المشائخ باستماع ایں بیت تمحیص و استحصال
 بسیار فرمود و نے فرمود کہ ہفت وقت برائے مشغولی است سہ در روز
 و چہار و شب در روز با مادتا اشراق و از اشراق تا چاشت و بعد از
 نماز دیگر تا نماز شام و در شب بعد از نماز شام تا عشا و از عشا تا وقت تہجد و از
 تہجد تا وقت سحر و از سحر تا وقت صبح و نے فرمود سہ چیز در حدیث آمدہ است
 کہ دلیل بہشت مے کند یکے آنکہ بعد از فریضہ ہذا مشغول باشد اور آنکہ
 فردا سے قیامت در بہشت دہند بقیاس نازیانہ بہشت ہم چند دنیا است
 و آنچه در دنیا است دو م آنکہ بہشت کسے لا دہین کہ بعد از نماز دیگر مشغول
 باشد سیو م کسے کہ در رباط باشد و رباط خانقاہ را گویند و شیخ جلال الدین

تبریزی رحمۃ اللہ علیہ کہنے لگے کہ برائے عبادت مسجد و برائے مشغولہا
خانقاہ و درخانہ نشستن برائے دریافت دلہا و معنی خانقاہ بیت العبادت
است و مراد از خانقاہ عبادت است مردے بھرت رسالت صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم آمد و گفت انا اہل القاہ از سلطان المشایخ سوال کردند کہ بوقت
مشغولی زانو ہا برداشتہ و خود را بچگونہ و با چیزے گرفتہ باید نشست یا نہ فرمود این
طریقہ درویشاں نیست نشستن بہتہ آنست کہ برہیت قعدہ نماز دستہا بر زانو
نہادہ بشینند فاما زانو برداشتہ خود را بچیزے نگرفتہ باشد و متکائے نبود و سر بر
زانو نہادہ باشد شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر و مولانا بدر الدین اسحاق بسیار
بدین ہیئت نشستن سے و درین معنی بر زبان مبارک سلطان المشایخ گذشتہ
است رباعی معشوق چو خورشید گزینی اے دل + او بر فلک و تو بر زمین
اے دل + سر بر زانو بسے نشستی اے دل + او را چو بر خویش نہ بینی
اے دل + و نے فرمود بوقت مشغولی مربع نشستن ہم گفتمہ اندام در مربع
نشستن تحقیقہ نیست ازاں سبب مربع نشستن خاطر نے آساید
و فرمود مربع نشستن بکنوع جایز است و بکنوع جایز نیست جایز خلاف
نشستن جو گیان است کہ ہر دو قدم زیر ہر دو زانو باشد و چہ نہیں نشستن
باطن مجتمع باشند نا جایز بود آنکہ برہیت جو گیان یکقدم یا ہر دو قدم بالا سے
ران ہا باشد سے آرنڈ ہیچ پیغمبرے مربع نشستہ است و نے فرمود وقتے درویشے
تہا نشستہ بود کسے برو آمد و گفت ترا تہا مے بنیم آں درویش گفت کنوں
تہا شدم کہ تو آمدی بعدہ این ہیئت بر لفظ مبارک راند قطعہ جائے خالی
بود حاجتہاے خود گفتمش + اے نصیحت گوئی حاجت اینجا آمدی +
سر بر زانو بود درویشے یکے اندر رسید + گفت تہا مئی بگفت آرسے شدم
تا آمدی + و نے فرمود اول کہ مردم آغاز طاعتے مے کنند ہر آئینہ گراں مے نمایا
دشوار مے آید اما چوں کسے بصدق خوض مے کند حق تبارک و تعالیٰ

توفیق ارزانی میدارد و کار بروے سهیل مے گرداند بعدہ فرمود چوں کسے
 روے از اشتغال دنیا بگرداند و مشغولی حق پیش گیرد بطریقے کہ یکچند بفرانغ
 حال گوشه گرفته و از غوغای خلق بیرون آمدہ در خلوت اوقات را سمود
 دارد و مستغرق مراقبہ باشد و ہمت و تہمت او بر آں مقصود گرداند کہ مستور
 ماند و بخط مبارک سلطان المشایخ بنشستہ دیدہ ام بعض المشایخ اختار
 و الخلوۃ علی الدوام کبابی یعقوب یوسف الہمدانی و البعض اختار
 و الفضل بین الخلونین کبابی النجیب السہروردی الاول قولہ علیہ
 السلام احب الاعمال ادومعاً وان قل و قولہ یا فلان لا تکن مثل
 فلان کان لقوم اللیل ثم ترک قیام اللیل الثانی کان علیہ السلام
 یخلی فی جبل حمی ۶ اسبوعاً و اسبوعین و قولہ ان لنفسک حقاً الحنث
 پس باید کہ یحین خلوت ہر روز بلکہ ہر ساعت در ترقی باشد حال او از ماضی
 راجع باشد و این معاملہ انبیاء علیہم السلام میسر بود وقت ایشان از گذشتہ در ترقی
 بود چوں ایشان را این معنی میسر بودہ باشد دیگران را ہم ممکن بود
 درین حرف بدو وجہ دخل متوجہ است یکے آنکہ انبیا را علیہم
 السلام از ان مے افتند معلوم است کہ حالت ذلت مساوی حالت
 عدم ذلت نیست وجہ دوم آنکہ سید عالم علیہ الصلوٰۃ والسلام
 در شب معراج مقام قرب یافت شبہائے دیگر آنچنان فخرت
 و کرامت کے تواند بود جواب دخل اول آنست کہ حالت
 ذلت مشتمل است بر بیا رضائل کہ در حالت عدم ذلت
 ازینہا بیچ نتوان یافت مشمل مذم و آنکار و اذقار کہ ہر
 یکے منسج نعمتہا است چنانکہ سلطان المشایخ مے فرمود
 عاصی در حالت عصیان بسہ صفت مطہج است
 اول آنکہ او میداند کہ این کار من مے کنم نیکو نیست

دوم آنکہ حق تعالیٰ ناظر اینکار است سنیوم آنکہ اور انداختے وانگسارے و
انتباہے رومے میدہ جواب دخل دوم آنکہ در شہاے و دیگر از شب
معراج سید عالم را عید الصلوٰۃ و السلام قرب کم نبود بلکہ زیادہ بود و آنچه در شب
معراج یافتہ است با مزید قرب و دیگر نعمت کہ روزگاریموں میگذشت و
لیکن شب معراج بسبب شہرت مردمان باروشن بود و شہاے دیگر
از خلوق مستور ماند مولانا فخر الدین زراذی از سلطان المشائخ سوال کرد
مشغول شدن بکلام اللہ فاضلتہ یا بذکر فرمودند فاکر را وصول زود تر بود اما
خوف زوال ہم بود فاما تالی را وصول دیر تر بود ولیکن چنداں خوف زوال
نبود وے فرمود در حدیث آمدہ است از نبی اسرائیل ہر گاہ کہ کسی بخیرے
بازگشتے و فرمانہاے خدا بجا آوردے تا شست سال او پیغمبر شدے بعد
شست سال وحی آمدے و یا الہام بودے و اگر کسی دو از دہ سال مشغول
بودے و بیچ ازین نسبت نگشتے ہمچنین آوردہ اندکہ او ولی شدے و ہر گاہ
ولی شدے بفرمان خداے تعالیٰ ابر سفیدی بر سر او سایہ کرے ہماں
مقدار کہ قامت او بودے وے فرمود فارغ مشغول آنست کہ ظاہر بحق
مشغول است و باطنش بنحو اطرح مختلفہ پرانگہ و مشغول فارغ آنکہ بظاہر تحمل
اثقال خلق مے کند و باطنش بحق مشغول و از دون حق فارغ و سالک را کم
از عنکبوت نباید بود بعدہ فرمود خلق بر چہا نوع اند بعضے اینچنانند کہ ظاہر
ایشاں آراستہ باشد و باطن ایشاں خراب و بعضے را باطن آراستہ و ظاہر
خراب و بعضے را ظاہر و باطن آراستہ و بعضے را ظاہر و باطن خراب طائفہ کہ
ظاہر ایشاں آراستہ باشد و باطن خراب آن متعبد اند کہ طاعت بسیار کنند
و دل ایشاں مشغول دنیا باشد و طائفہ کہ باطن ایشاں آراستہ باشد و
ظاہر خراب آن مجانبین اند کہ درون ایشاں با حق مشغول باشد و در ظاہر
سر و سامانے نباشد طائفہ کہ ظاہر و باطن ایشاں خراب باشد آن عوام اند

وطائفہ کہ ظاہر و باطن ایشان آراستہ باشد اس مشائخ اند و در گلستان شیخ
 سعدی گوید یکے از مشائخ شام را پرسیدند کہ حقیقت چیست گفت ازین
 پیش طائفہ در جہاں بودند بصورت پراگندہ و بمعنی جمع کنوں خلقے اند بظاہر
 جمع و باطن پراگندہ چنانکہ در معنی گوید نظم چو ہر ساعت از تو بجائے رود دل
 بہ تنہائی اندر صفائی نہ بینی بگرت مال و جاہ است و زرع و تجارت و چودل
 یا خدایست خلوت نشینی و سے فرمود عمر و نام درویشے بود گفتے ہر کس کہ برین
 سے آید و باطن مشغول بحق مے گردد بعد از چہ روز از واصلان مے شوہ چہین
 بود از یاریاں پرسیدند کہ شمار چہ مے فرماید گفتند ما را مشغولی باطن و این خلایق
 مشغولہا است کہ مشائخ مے فرمایند باید کہ مشائخ نخست مشغولی ظاہر فرمایند تا
 از ظاہر و باطن سہولت کند کاتب حروف از معنی استنباط کردہ و آں آنست
 کہ مشغولی ظاہر بمنزلہ عشق مجاز است و مشغولی باطن بمنزلہ عشق حقیقی است
 و این مقدمہ ثابت است کہ المجاز قنطرۃ الحقیقہ پس چنانکہ از عشق مجاز
 بعشق حقیقت مے توان رسید چہیناں از مشغولی ظاہر بشغولی باطن مے توان
 و سے فرمود ہم از اول مشغولی باطن نازکی دارد اما از اول درویش نقل کردہ
 اند کہ چہین مے سازند و سے فرمود دہل کار مراقبہ دل است کہ آں برجیع عبادت
 جواج راجع است و موثر قاضی محی الدین کاشانی سوال کرد کہ مصلے یا
 ذکر چوں بحضور باشد و باطن مذکور مولی مشغول درین حال اورا مراقب
 توان گفت و مراقبہ متحقق شود و فرمود مراقبہ از روے لغت ہمیں است
 ولیکن باصطلاح مشائخ طریقت مراقبہ رویت قلب است جمال حق ذوالجلال
 والا کرام را و عمل قلب مخفی باشد چنانکہ ہوں دانند کہ چہ میکنم و چہ میدانم و چہ مے
 بینم مرد ماں چہین دانند کہ او بیکار است ولیکن او در کار است بعدہ فرمود
 از مراقبہ ذکر مخفی بالاتر است ہفتاد و درجہ بزرگاں گفتند کہ مراقبہ رویت
 قلب است مہر حق تعالی را و ذکر مخفی علم بدات حق کہ طالع است بظاہر و باطن

بندہ و بیخالی بندہ را شعور است بدین رویت و بدین علم چون این
 رویت و این علم بر دل بندہ مستولی شود از شعور بے شعور ماند
 این را ذکر خفی خوانند و قاضی صبحی الدین کاشانی رحمۃ اللہ علیہ از
 سلطان المشایخ سوال کرد کہ مراقبہ مرید حضرت مرعنت را و حضرت
 پیغمبر اصلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و مشیخ را ہر یک را علاحدہ سے باید
 یا جمع نیز سے شاید فرمود کہ جمع نیز ممکن است و علاحدہ ہم مفید چوں
 خواہد کہ جمع کن چہنیں باید کرد کہ ہاندین یدی اللہ حاضر است و پیغمبر صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم بر زمین است و شیخ بر بسیار و ہر حرکتے و سکنتے کہ ازوے
 در وجود سے آید وہ خطرہ کہ در خاطر سے گرد حق عزوجل سے بند و
 میداند و سے فرمود وقتے خواجہ شبلی رحمۃ اللہ علیہ در مقام مراقبہ نشستہ
 بود و موئے از اندام اونے جنید ازوے پرسیدند کہ چہنیں مراقبہ را از کجا
 آموختی گفت وقتے گریہ در سوراخ موش چناں نشستہ بود کہ یک سوکے
 از اندام اونے جنید و از کس نیکہ نزدیک او بودند خبر نہ داشت در دل من
 افتاد جیوانے معقل از براسے طعمہ جواج خود را چہنیں حاضر میدارد و آدمی
 با عقل و معرفت اینچہنیں باشد اولی تر و الا کم از گریہ باشد و سے فرمود در وقت مادد
 مستقی اندیکے مولانا تقی الدین محبوب مردے داشتند و صالح است و موع
 بخیرات و آیندگان را خدمت میکند و خلقے ازوشا کراند و دوم در حضرت کہ اورا
 شیخ تقی الدین بیگویند او مردے صاحب حال است و دائم مستغرق بمراقبہ
 اورا خبر چیز سے نباشد و نداند کہ این روز کد ام روز است و این ماہ کد ام
 ماہ است شفقولی عظیم دارد وقتے مردے برایشاں کاغذے آورد و گفت
 شیخ نام خود دریں کاغذ بنویس قلم برداشت و تحمیر کاغذ خادم دانست کہ شیخ
 نام خود را فراموش کردہ گفت نام شیخ محمد است بعدہ نام خود برآں کاغذ نوشت
 باز رو کرد بر مسجد جمعہ میرفت بر در مسجد رسید یا استاد و تحمیر کاغذ خادم دریافت

کہ شیخ پاپے راست خود را فراموش کرده است خادم دست خود بر پاپے راست شیخ
 نہادہ گفت پاپے راست شیخ اینست بعدہ شیخ پاپے راست در سجدہ نہادہ و عرض میدا
 کاتب حروف بر آنجملہ کہ بندہ از خواجہ عزیز الدین نمیرہ شیخ الاسلام فرید الحق والدین
 قدس اللہ سرہ العزیز کہ مناقب فضائل او در مکتبہ بیان مناقب بنسگان شیخ شیخونج
 العالم تحریر یافته است سماع و ارداں شیخ زادہ عالم میفرمود من وقتے بخدمت سلطان
 المشایخ درآمد دیدم کہ سلطان المشایخ بر کبک نشسته است مستقبل قبلہ رو کس مبارک
 خود بالا کرد و چشم مبارک جانب آسمان داشتہ و مستغرق رویت جمال حق تعالی گشته
 من ترسیدم کہ در محله نازک آمدم نہ مرا راہ بازگشتن نہ جای ایستادن یکساعت
 نیکو ایستادہ بودم و هیچ کس از خادمان حاضر نہ بعدہ سلطان المشایخ بلرزید چنانکہ
 کبک شک بلرزد و بعالم خود بانآمد و چشم ہاے مبارک خود دست مالید و پرسید
 کہ تو کیستی گفتم بندہ عزیز است بعدہ شفقت فرمود و پرسیدان گرفت و مہربان
 بسیار مے کرد و مولانا علی شاہ جانہ اردر خلاصتہ اللطائف آورده است
 رایت شیخی و مخدومی سلطان المشایخ نظام الحق والدین قدس اللہ
 سرہ العزیز فی المراقبۃ فاذا اسرادت ان ادخل فی بعض الاوقات
 فی مجلسہ مرثۃ رایت جالساً کنا حسن الاجتماع لا یتحرک
 من طاهرہ شیئی و هو فاتح عینہ قد اخبرنا فلا یعرفنی فقال
 لی من انت فاذا رایتمہ فی ہذہ الحالۃ اردت ان ارجع القہقری فسمع عینہ
 فعرفنی فقال جلس فجلست فتکلم معی فہوید و عنینہ کاندہ سکران ثم
 قال لی ہم تشتغل فی بیتک قلت بما امر فی محرمی قال اشتغل باللہ ثم
 قال یبغی للفقیر ان یتصور فی قلبہ خاشعاً اناجالس بین یدی اللہ و یرسلو
 ویددہ ثم قال لی تم واجلس مع الاصحاب نامشغول از سلطان
 المشایخ سوال کروند از اعمال کد ام فاضل تر فرمود مراعات سہ مجلس
 اندر ظاہر و مراقبہ اندر باطن و بخط مبارک سلطان المشایخ نبشستہ دیدم

یا ایہا الناس اجلبوا اعمالکم فان احتسب عملہ کتبیہ اجر عملہ حسب الاحتساب
من الحسب کالاعتدال من العدل قبیل احتساب العمل ان توی بہ حسبۃ
للہ والحسبۃ من الاحتساب کالعدۃ من الاعتداد و من فرمود وقتے از ان
کتب کہ خواندہ بودم از ان مطالع کنم و حشتمے درس ظاہر میشود و با خود گویم کہ
باز کجا افتادم بعدہ فرمود چون شیخ ابوسعید ابوالخیر بکمال رسید کتبے کہ
خواندہ بود آن را در گوشہ نہاد م تا روزے اس کتب مطالعہ میگردانفتہ
آواز داد و گفت اسے ابوسعید عہد نامہ باز دہ کہ بغیر ما مشغول شدی
چوں سلطان المشایخ بریں حرف رسید بگریست و این دو مصرع فرمود
تو سایہ دشمنی کجا در گنجی ؟ جاے کہ خیال دوست دشمن باشد یعنی جائے
کہ کتب فقہ و احکام شرع حجاب شود چیز ہائے دیگر خود چہ باشد و من فرمود شیخ
ابوسعید ابوالخیر از برائے صفای درو نہ گفتہ است کہ بیخ چیز را ملازمت میاید
کرد تا صفائی دروں حاصل شود اول ملازمت مسواک دوم کلام اللہ خواندن
اگر نتواند سورہ اخلاص بخواند سیدوم ملازمت بصوم و اگر نتواند ایام میض
چہارم مستقبل قبلہ شستن پنجم با وضو بودن و شیخ نصیر الدین محمود رحمہ اللہ
علیہ نے فرمود وقتے بخدمت حضرت سلطان المشایخ حاضر بودم میفرمود
ناز بسیار گذاردن و او را بسیار خواندن و روزہ بسیار داشتن و تلاوت
قرآن کردن ہر کہ ہست نے تو اند پیرز نے کہ ہست او ہم تو اند کرد کہ روزہ
دارد و شب قیام کند و چند سیارہ بخواند اما کار مردان خدا چیزے دیگر است
و ان سہ چیز است اول غم نال خوردن و پوشیدن در خاطر او نگذرد و در وقت
کہ غم نال خوردن و پوشیدن دروں او بگذرد ہیچ غرض از وہاں نشود
دوم آنکہ در خلا و ملا مشغول خدا باشد و این سہ سہ مجاہدہ ہاست سیدوم آنکہ
بدیں نیت سخن نگوید کہ ہائے خلق برو مائل شود و اگر وعظ و نصیحت کند فاما
غرض آمیز نہ باشد و ریال مدخل نہ باشد و محض اخلاص باشد چوں درویش

این معامله پیش گیر حق سبحانہ تعالیٰ جملہ بزرگان در گاہ خود را کہ در آنوقت باشند
 خادم او گرداند و نے فرمود باید کہ در ذکر اول سنہ بار لا الہ الا اللہ بگوید چہاں
 بار محمد رسول اللہ پنجم بار باز لا الہ الا اللہ بگوید ششم بار محمد رسول اللہ بگوید
 ہفتم بار لا الہ الا اللہ بگوید ہشتم بار محمد رسول اللہ بگوید نہم بار لا الہ الا اللہ
 بگوید دہم بار محمد رسول اللہ بخط مبارک سلطان المشایخ نبشتہ دیدہ ام المختار
 عند الشیوخ ذکر ان لا الہ الا اللہ واللہ واختار مشایخنا لا الہ الا اللہ و شیخ
 ابو سعید ابن ابوالخیر رحمہ اللہ و بخط مبارک سلطان المشایخ نبشتہ دیدہ
 ام من اراد ان یکون القصول مسکنہ و الجنان ما و اہ فلقیل دایماً بلا
 عجب اشہد ان لا الہ الا اللہ ہو شیخ نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ
 نے فرمود کہ در وقت ذکر ہر دو دست خود را بر ہر دو زانو نهد و بگوید لا الہ الا
 اللہ در حالت گفتن سر را بجنباند در حالت لا الہ از جانب چپا برود و بچینیں
 تصور کند کہ ہر چہ جز حق است بیروں کر دم بعدہ سر را بجانب راستا بگرداند
 بگوید الا اللہ و در حالت الا اللہ گفتن بچینیں تصور کند کہ حق را در دل اثبات
 کر دم و یا بچینیں تصور کند کہ مگر حق جل و علی ہم بریں طریق تا آن زمان گوید کہ
 آواز ذکر بگوش خود از دل بشنود و بعضے درویشاں ہستند کہ زبان ایشان
 ساکت باشد و دل ایشان بند کر حق مشغول چنانکہ بگوش خود شنود و نیز از
 شیخ نصیر الدین محمود روایت مے کنند ذکر بر سنہ نوع است اول آنکہ
 مستقبل قبلہ نشیند و ہر دو دست خود را بالائے ہر دو زانو نهد و بچینیں
 تصور کند کہ حق تعالیٰ ناظر و حاضر است و با من است و دوم نوع آنست
 بچینیں تصور کند کہ حق در دل من است جز حق دیگرے نیست و این طریق
 گوئی بحدیب حلول مینزد و حلول آنست کہ بچینیں تصور کند کہ حق ہمہ جا
 و در دل من ہم ہست معنی حلول نباشد سیٹوم طریق ذکر آنست کہ نظر بر آسمان
 دارد و ہر دو چشم خود را باز کند وقت مشغولی بچینیں تصور کند کہ روح من از

قالب بیرون آمدن اول آسمان و دوم و سوم و پنجم گذشت و مشاهد حق
 تعالی مشغول شد اگر کسی برین طریق استقامت یابد رشته پیدا آید و آن را
 سعائنه کند یک جانب رشته بالا و دوم سر رشته در دل او باشد و اعلیٰ مرتب
 ذکر این آخرین است و مشغولی باطن که مشایخ میگویند همین است فی سلوک
 طریق الآخر تکلیف الثنائی مشنوی

علم رفتن بسوی حق دیگر است
 عقبی و جباه زیر پے کردن
 پشت در خد متش دو تا کردن
 تقویت کردن رداں بخرد
 بر نشستن بصدر خاموشاں
 و صفت این مقام معرفتش
 پس رسیدن باستان دراز
 زانهمه کرده ها خجسل گردد +
 در ره امتحانش بگدازد + +
 دل بتدریج کار خویش بساخت
 چون نیازش نمساند حق مانا
 بایزیدار بگفت سبحانی +
 راست منصور کو انا الحق گفت
 گفت و ع نفسک بس و ثقال
 ره توی پس بزیر پایے دراز
 خطه ذی الملک و خطه ملکوت
 دل بر آرد ز نفس تیره و مار
 تو ومن رفت و خدا مانده

این همه علم جسم مختصر است
 روئے سوئے جهان محی کردن
 جباه و حرمت زدل رها کردن
 متقیه کردن نفوس از بد +
 رفتن از منزل سخن گوشاں
 رفتن از فعل حق سوئے صفقتش
 آنکه از معرفت بعالم راز +
 در دیون تو نفس دل گردد
 خان و ماش بهمه بر اندازد
 در تن تو چون نفس تو بگداخت
 پس از حق نیاز بستاند
 سبز بهوده گفت و نادانی
 پس زمانے که راز مطلق گفت
 راست گفت آنکه گفت از حال
 ز تو تا دوست نیست ره بسیار
 تا به بینی بیده لا هوت +
 یا نیا تراں گے کہ گشتی یار +
 کے بود ما ز ما جدا مانده

شیخ سعدی خوش گوید **ب** کتاب گرتو عاقلی در یاب کرم صاحب ولی **ب** بند
 کہ نتوان یافتن دیگر چنین ایام را **ب** باب ہشتم در بیان محبت و شوق و عشق
 و زویت باری تعالی و تقدس عرض میدار کاتب حروف محمد مبارک العلوی
 المدعو بامیر خور و بر آنجملہ کہ سالک مانے باید کہ محبت و مشتاق و عاشق جمال
 ولایت پیر پائماندگ عملے و کثرت نیاز زودتر بمقصد صلی کہ طالبان این راہ سیدہ
 اندر برسد و اگر درین باب او را حلقے نباشد و در جہلت او در بیخنی نقصانے
 افتادہ بود ساہبا در کار خدا تعالی بکوشد و بصیام و قیام و تعب و تہجد نفس
 خود را بسوزد و بخون جگر درین راہ سعی کند و اخلاص با آن یار باشد دیدیر باید
 کہ روشنائی از آن عالم برو بکشاید شیخ سعدی خوش گوید **ع** عمرت باید دراز
 و صبرے در پیش کنم **ب** تا با تو رسم و حکایت خویش کنم **ب** و این دولت غم و سعادت
 اندوہ عشق بہر کسے نمیدہند این ضعیف گوید **ع** غم و درد آمد نصیب لے **ب**
 کہ در عشق او بشگفت چون گلے **ب** غمت خاصہ آدمی راست بس **ب** ندادند چاشنی
 را بکس **ب** و این خلعت عشق بر قدیم یکس از مخلوقات راست نیاید مگر بر قدیمت کہم
 صلوات اللہ و سلامہ علیہ تاج ریزہ گوید **ع** خلعتے یارب چه گویم چون **ع**
 آراستہ **ب** راست بر بالائے شاہ راستیں آوردہ اند **ب** و این جوہر عشق براسے
 گوہر انسانی پیدا کردہ اند تا او را بلباس محبت آراستہ و جوہر عشق مزین گردانیدہ
 در عرصہ عصات جلوہ گری دہند این ضعیف گوید **ع** یکس لدریں جہاں
 نرسید **ب** جوہر عشق او گلہ را **ب** باز این ضعیف گوید **ع** جزمین ہر کہ کند دعوی عشق
 تو خطاست **ب** زانکہ عشق تو نصیب ل دیوانہ ماست **ب** و مناسب میں معنی حکمت
 حاجی محمد است کہ قاضی محی الدین کاشانی رائے گفت بخدمت سلطان المشائخ
 عرض داری از آنکہت کہ من از حج آمدہم قرارے و آرانے نے یا ہم از حضرت استملاوے
 دعا کہی چنانکہ این کیفیتے باک را در نکتہ ادعیہ ما ثورہ تحریر یافته است و قاضی محی الدین بخدمت
 سلطان المشائخ در باب گفتہ اینچند کسے را زد و کاریکے باید کرد یا بکسبفت مشغول باید شد

کہ وجہ معاش بدست آرد و یا عبادت و عزت روزگار باید گذرانید سلطان
 المشایخ فرمود بعبادت مشغول شدن انگاہ نیکوئی آید کہ چاشنی از عشق در
 باشد این ضعیف گوید **د** وے کہ در غم عشقت نسوخت باز نیافت **ب** بماند بے
 دل و حیراں کہ روے یار نیافت **ب** و الا میاں ہر دو قسم عمل جوارح مشترک است
 و وجہ معاش و نماز و تلاوت و ذکر جز عمل جوارح دیگر چیست بعدہ این نظم بر
 زبان مبارک **راند** طاعت ابلیس را گر چاشنی بودے ز عشق **ب** و خطا
 اسجد و ایے شک مسلمان آمدے **ب** الغرض درین حال قاضی نجی الدین
 کاشانی گفت کہ او دعوی عشق مے کن بلکہ خود را عاشق صادق میخواند و
 مے گوید صدق محبت آں باشد کہ محب جز محبوب را تعظیم نکند بلکہ موجودند
 لکیف سجود گرداند این ضعیف گوید **د** دعوی عشق میزنی لاف دروغ
 میکنی **پ** عشق ہمہ تواضع است کار تو نیست جز منی **ب** بعدہ فرمود ملائکہ را از محبت
 حطے نیست شراب محبت نصیب جوہر انسانی است اسم در در میان ملائکہ
 ندانند و او را حطے نیست از جنس ایشان است دعوی محبت او را نشاید اگر سوال
 کنند کہ او از جنس ملک نیست بدین دلیل قولہ تعالی و کان من الجن ففسق
 عن امرہ بہ جواب گویم میان علما اختلاف است بعضے گفته اند کہ او از جنس ملائکہ
 است بدین دلیل تسبیحا للملائکہ کلہم اجمعون الا ابلیس و صل اینست
 کہ استثنای از غیر جنس نباشد و قول منصور ہمیں است و کان من الجن
 تاویل اینست کہ ملائکہ را ہم جن گویند مشتق من الاجتنان و هو الاستثناء
 لا فہم مستردن عن اعین الانس و لانہ قیل الجن اسم لصف من الملائکہ
 نکتہ در بیان محبت و غوامض آں حضرت سلطان المشایخ رقبہ برائے مولانا
 فخر الدین مروزی کہ مناقب او در باب بیان فضائل باران اعلیٰ تحریر یافته
 است نبشہ بود **س** آں اینست کہ اتفاق اصحاب طریقت و ارباب تحقیقت
 است کہ اہم مطلوب است و اعظم مقصود از خلقت بشر محبت رب العالمین

است و آن برد و نوع است محبت ذات و محبت صفات محبت ذات از
 مواهب است و محبت صفات از مکاسب هر چه از مواهب است کسب
 و عمل بنده را بدلاں تعلقی نیست و هر چه از مکاسب است هست و طریق
 اکتساب محبت دوام ذکر است مع تخلیه القلب عما سواہ و این را فراغ
 شرط است و فراغ را چهار چیز است مانع و هر چه مانع شرط است مانع مشروط
 است خلق و دنیا و نفس و شیطان طریق دفع خلق غلت و این است
 و طریق دفع دنیا قناعت است و طریق دفع نفس و شیطان التماکرن بحق
 سابقہ فساعتہ و مے فرمود در حدیث آمده است پیغمبر ہر روز کہ آفتاب بر مے
 آمد مے گفت الہی اگر محمد را با خدا مے محمد نو قربے و نو طلبے حاصل تشوہ در
 بر آمدن آفتاب آن روز برکتے مباد پس بر محبوبان و عاشقان در گاہ بے
 نیازی واجب است کہ ہر روز نو در دے و نو سوزے حاصل کنند تا ہر روز
 مزید حاصل شود و ازین مزید را طاعت بدنی نیست بل نوع عشقے و نو در دے
 و نو ذوقے مراد است و ترقی درجات مشاہدات در دنیا و آخرت نہایت نڈا
 و بچنین قابلیت نہایت نڈا در بزرگے خوش گوید بہیت از دولت حسنت
 بمن ارزانی باو چہ داغے نو سوزے نو در دتا زہہ این ضعیف گوید نظم
 در دے نو و سوزی نو و عشق ہر روز ہہ بر جان و دل شکست گان افزوں باو
 از دست خیال تو کہ در جان من است ہہ تا روز قیامت دل من پر خون
 باو ہہ و مے فرمود ہر عضوے را برائے علی آفریدہ اند چون آن عضو از آن
 عمل عاقل گردد و بیمار باشد چنانکہ دل خاص برائے محبت او آفریدہ اند ہہ
 ذلے کہ در غم عشقت نسوخت خام ہماندہ چو مرغ خانگی اندر میان دام ہہ
 فردا اینچنین دل را بیچ سو دے نخواہد بود تا دل سلامت نیار دیوہ را اینفیع
 مال و لابنون الا من اتے اللہ بقلب سلیم این ضعیف گوید بہیت
 سلامتی دل عشاق از محبت تست ہہ و گر نہ این دل پر خون چہ جائے

منزل تست + وکاتب حروف یا زودہ کلمہ وودوحیث و ببا محبت بظہارک حضرت
 سلطان المشایخ نبشته دیدہ است دریں کتاب ثبت کرده ودر تحت ہر کلمہ
 ترجمہ آن نبشته و آن اینست المحبۃ ایثار ما تحب لمن تحب یعنی محبت است
 کہ ایثار کنی آنچه دوست میداری برائے کسیکہ او را دوست میداری و این کلمہ
 موافق فرمان باری تعالی است لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون و خواجہ حکیم
 شنائی خوش گوید بیات گرنخواستہی کہ دوست ماند دوست + آں طلب زو
 کہ طبع و طابع دوست + آستین گرز بیچ خواہی پڑ + از صدق مشک جوے و آمو
 و + یعنی ظاہر و باطن خود را در رضاے دوست دار بلکه کلیت خود بدوست
 سپار تا مابینت بر خیزد و میست حاصل شود و چون معیت حاصل شد ثم انظر
 و قیل المحبت المحبۃ التي تظهرها لصادق من الکاذب یعنی محبت محبت است
 برائے پیدا کردن مرداں را از نامرداں یعنی اگر ایس مرد مصیادق است ہر آئینہ
 بر بلاے دوست و وفا خویش صبر کند و عمر دریں بسر برد و ذرہ از متابعت دوست
 نتجاو ز کند و بصدق محبت ایس در بکو بد و بر خیرت مستقیم ماند ہر آئینہ ازاں طرف
 ہم صدق محبت پیدا آید و در میدم عشق با زیہاے نو نواز عالم غیب شود کہ آنرا
 نہایت نباشد ایس ضعیف گوید بیت ہر زماں از درد عشقت ذوق تھا گیرم از
 آنکہ + کلیں سعادت ہر دے از غیب نو نوحاصل است + و ہر کہ خواہد کہ بدولت
 محبت برسد تا جان و تن عزیز را بر رضاے دوست در بلا نہد ہرگز بد اں سعادت
 نرسد بیت چون شانہ پیرازہ تا تن نہی + ہرگز بسر زلف نگارے نرسی + چنانکہ
 سلطان المشایخ نے فرمود سہ کس بودند کہ ایشان را اتفاق زیارت خانہ
 کعبہ شد یکے پسر قاضی بلخ دوم پسر شیخ الاسلام بلخ سوم دیشی و دیگر یکے صحبت بزرگ
 خانہ کعبہ وال شدند در شانہ راہ بانڈیشیدند چون اول نظر بر کعبہ افتد و آنوقت استجابات
 دعا ہر کہے چہ خواہد پسر قاضی بلخ تقضا و پسر شیخ الاسلام شیخ الاسلامی در خاطر در گرفتند و
 درویش اندیشید کہ من محبت حق از حق خواہم چون بکعبہ رسیدند و نظریشاں

بر کعبه افتاد هر سه کس حاجتی که با خود راست گرفته بودند بخوانستند بقره بقره الله همدراں
سال هر دو سپهران بشغل میدان خود رسیدند در ویش مناجات کرد خداوند ما
هر سه یکیجا بزیارت خانه کعبه رفتیم و یکیجا حاجت خوانستیم ایشان هر دو بمقصود رسیدند
حال خود نمیدانم درین اثنا در ویش راز حمت آکله پیدا شد بعد آس در ویش در خاطر
گذرانید که خداوند اسن محبت تو خوانستم و تو مرا ز حمت دادی بعد از آن از ما تفتی شنید
که این ز حمت آغاز محبت است شیخ سعادی گوید بیست درین ره جان بده
یا ترک ما گیر + برین در سه بنه یا غیره با جوے + باز آئیم بر سه حرف محبت و اگر اس
مدعی در دعوی محبت کاذب است همه مخالف دوست کند و از بلاے جفاک
او بگریزد و عمر بنفاق بگذراند و تصور کند که من مجیم مقبول خواهم بود یک علامت
شقاوت همین نشسته اند که مرد مصیبت کند و این را دارد که مقبول خواهم بود و محبت
عدم النهر والغزلت من القوم یعنی محبت عدم نوم است و عزلت و انزوا
از قوم یعنی محبت صادق را شب و روز یکسانست یعنی مدام در محبت مجویب
بے قرار است خواهه سری سقطی پیر شیخ جنید قدس سرها الغنیز
در تبعی خوش گوید شعر ماتی النهار و لانی اللیل لی فرح + فمأبالی اطال
اللیل ام قصر + بلکه راز و نیاز و ذوق و گریه و دریافت در جات مجبان
و ترقی مشاهدات مشتاقان همیشه تعلق بشب دارد سیکه امید و آرزو
نعمتها باشد و ارا خواب و قرار چه کند امید خسر و گوید بیت خواب چشم
من بشد چشم تو بست خواب من + تاب نماند در تنم زلفت تو برد تاب من +
چون کار محبت صادق درین مقام رسد باطن او مدام بیقرار و طاهر او
آراسته بحسن اخلاق و بشاشت باشد و همین مقام حقیقت عزلت
است زیرا چه عزلت چیست اعراض از خلق و شغل بحق و حقیقت عزلت
چست بوجود خلق مشغول بودن بحق این کار انبیا و اولیا است
این ضعیف گوید بیست بر در دل شسته اینک پرده داری می کنم +

تا بجز سلطان عشقت کس نیاید اندر و بد و قیل المحبۃ طائر یلنقط الاحبۃ القلوب
 یعنی محبت مرغ نیست کہ فرو نہ برد و دیگر بر دانہ دلہا یعنی چون محبت در سویدائے دل چائے
 گیرد قوت آن مرغ ہمہ مغز دل باشد ہر چند کہ آن مرغ محبت بنوک اشتیاق مغز دل را
 میسکا و دازاں چشمہائے مشاہدات مے کشاید و کمال و جمال محبوب و سبب جلوہ
 گری مے کند۔ این ضعیف گوید رباعی بخوبی در جہاں چون تو در گنیت + کہ امی
 دیدہ کہ عشق تو تر نیست + عجیب مرغ نیست آن طوطی عشقت + کہ قوت او بجز خون
 جاگنیت + قال علیہ السلام لو ان عبدین نحاآ فی اللہ احدہما فی الشرف
 والاخر فی الغرب یجمع اللہ بینہما ایوہ القیامۃ ویقول ہذا الذی کنتم تحببہ یعنی فرما
 حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم بریں جملہ است اگر میان دو کس محبت باشد خاص
 برائے حق تعالی و میان این محب کی در مشرق باشد و دوم در مغرب حق جل و علی کریم
 خویش فردائے قیامت امتا و صدقنا میان این دو دوست جمع کند تا ملاقات یکدیگر
 مشرف گردند و فرماں شود کہ این ملاقات میان شما سبب محبت شما بود کہ برائے من
 محبت کردہ بودید عرض میں ارد کاتب حروف بر آنجملہ کہ پس امیدوار فرمانے است
 کہ از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم صادر شدہ است چون محبت مخلوق را این
 ثمرہ است کہ فردائے قیامت یکجا جمع شوند و این محبت سبب شفاعت یکدیگر گرد
 پس کسیکہ در راہ محبت حق جل و علی شروع کند و سائلک این راہ گردد و قدم بصدق
 دریں راہ نازک نہد امید باشد کہ بمقصود صہلی برسد و این محبت را ثمرہ است سلطان
 المشایخ مے فرمود کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است المتحابون فی اللہ علی
 عموم الحدیث مراد ازین حدیث اینست کہ دوست دارندگان یکدیگر برائے
 خدا و رسول صلی اللہ علیہ وسلم برستونے باشند از یا قوت سرخ بر سر آں ستون ہفت
 ہزار غرفہ باشد چوں ایشان بر اہل بہشت طالع شوند خوبی ایشان مر اہل بہشت را
 بہچنان روشن گرداند کہ بخورشید اہل دنیا را و اہل بہشت گویند ما را بہ برید تا در
 دوست دارندگان را یکدیگر برائے خدا بنگریم چون اہل بہشت بر جمال ایشان

نظر کنندہ بیندیشاں جاہلے عسیر پور شدہ و برآن نشسته هو لام المتحابون
 فی اللہ المحب حرافان الحاء من الروح والباء من البدن ای اخرج منہما
 یعنی محبت ملازمت گرفتہ اند و حسب دو حرف است یکے حاکم اند و روح گرفتہ اند
 دوم باکہ از بدن گرفتہ اند یعنی دوستی از میان تن و جان برآمدہ است یعنی متن حد
 محبوب کند و فرمایند اورا بوفارسا ند و بجاں درآں اخلاص و رزد و بر مضمون
 این دو حرف این ضعیف گوید بیایات تن بخدست دادم و جان بر سر آن کردہ ام
 و در خود را از دوائے دوست در ماں کردہ ام و از برای آنکہ باشم زیر پایے
 دوستان و نفس کا فرکیش را اینک مسلمان کردہ ام و وقیل من احب اللہ
 لا یعرفہ الناس یعنی آنکہ محبت باری تعالی است اورا کسے نشاند و مصدق
 این از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مرویست حکایت عن اللہ تعالی
 اولیائے تحت قبایع لا یعرفہم غیری اولیای مرا جز من کسے نشاند
 این مرتبہ کمالیت اولیائے خداست چنانچہ خواجہ اولیس قرنی کہ از اجداد تابعین
 و سرقوم این طایفہ بود نقلست کہ در دنیا قدر و مرتبہ او مستور داشت و آخرت
 نیز مستور خواہد داشت چنانکہ خواجہ اینیاصلوٰۃ اللہ علیہ در بہشت از کوشک
 خود بیرون آید بر طریقے کہ گوے کسے طلبہ فرمان در رب کہ کراے طلبی گوید
 اولیس قرنی را آواز آید کہ چنانچہ در دار دنیا اورا ندیدی اینجا ہم نہ بینی گوید الہی
 او کجاست فرمان در رب فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر و حضرت
 رسول صلی اللہ علیہ وسلم مرویست کہ حق تعالی ہزار فرشتہ بیافریند بصدق
 قرنی تا قرنی رضی اللہ عنہ میان ایشان در عرصات برآید و بہشت رود تا بیج
 آفریدہ برو واقف نگردد و عرض میار دکاتب حروف بر آنجملہ کہ سلطان المشایخ
 رضی اللہ عنہ کہ بادشاہ مہمان در گاہ الہی بود اگر چہ سچو آفتاب محبت او بر عالمیان
 پیدا گشت و ذات مبارک او کہ صورت محبت بود و بر جہانیاں ہویدا فاما حق
 جل و علی عظمت و جلال او چنانچہ ماہو حقہ است از نظر کونہ نظر اں در پردہ کرسبت

داشتہ تا آنکہ ہر کسے براندازہ قابلیت خویش در رہ قدمے نہادند و شور و شعوب در
 او با آسمان رسانیدند جمال و کمال اُس بادشاہ کما ہود در نیافتند شیخ سعدی خوش
 گوید بیت درخت میوہ مقصود ازاں بلند تر است کہ دست ہمت کوتاہ ما بدران
 برسد این ضعیف گوید رباعی مرا حاجت از عشق تو رسو گشت کہ ہمہ میل دل
 جانب سو گشت ہمہ شور و غوغا کے این عاشقان کہ بگرد سراے سر کوسے
 گشت کہ قال علیہ السلام ان اللہ یحب حفظ الوالد القدیم خواجہ انبیا صلی
 اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است بدستی کہ خدا تعالی دوست دارد محافظت
 دوستی قدیم را محبت است بر یکم را با تباہ ہوا سے نفسانی و بالقا سے شیطانی
 در پردہ حجاب مانده است چنانکہ بر زبان دربار مبارک حضرت سلطان المشایخ
 گذشتہ است این بیت بیت اُس نافہ کہمے جستی ہم باتو در گیم است کہ تو از سیم
 کلیمی بوے ازاں نداری کہ چون آینه دل را بسبب نقل محبت روشن گرداند ہر آئینہ
 محبت است از در چمکہ جاں سر بیرون آرد و جلوہ گرمی کند بیت از در دل
 بمنظر جاں آسئی کہ تماشا سے بلع جانان آسئی کہ و مرد بریں مرتبہ نرسد تا اورا
 کلمے در راہ خدا تعالی حاصل نشود چنانکہ سلطان المشایخ قدس الدیر
 سے فرمود تا بر کمال کسے جملہ اہل زمین و اہل آسمان گواہی نہ ہند آنکس ہرگز مستحق
 ولایت حق نشود و مے فرمود مردے محبت حق تعالی بسیار خواست جواب بیت
 کہ معاملہ تو بوسیند و پیش تو دارند و تو در اں نہ بینی اگر اں را پسندے شاید کہ از تو
 محبت کنی عرض میدارد کاتب حروف یعنی چون درونہ ملوث تو بکد و رات بشہت
 آلودہ است و سو کہ تو بغبار ہوا پوشیدہ ایچنین سجا لایق مقام بادشاہاں نہ باش
 این ضعیف گوید بیت خیالت در علم نبشستہ ہر دم عذر بخوہم کہ چہ جاکتست
 اسے سلطہاں دریں ویرانہ نبشستن کہ و رفع آفات مذکور التجا بحق تعالی
 کردن است ساعتہ فساعتہ بمشغولی باطن چنانکہ سلطان المشایخ میفرماید
 اگر کسے را در مدعہ باشد دار و بخورد و موثر آید بخلاف آنکہ دار و بیرون

طلا کند پیدا است کہ از سیرول دروں چہ اثر کند بر این اصل درویشاں مراقبہ
 دل کہ آرزو قلبی بیند خاصہ معبان خاص و وظیفہ عاشقان است بر ہمہ عباد
 مقدم دارند مثلاً اگر کسی خواہد جنگلے خلع کند و بدست خود درین کار دشوار در کار
 درخت بریدن مشغول گردد روز ہا بگذرد غرض حاصل نشود فاما اگر آتش ہمہ
 بیکبار در جنگل در زند بزودی بسوزد و مثال این مشغولی باطن است کہ آتش
 محبت مے افروزد و بر آں آتش جمیع اخلاق رزیلہ و ذمیمہ سوختہ مے شود
 و صفا پیدائے آید و شایان محبت حق مے گردد بہیت تانسوزی بر نیاید
 بوے عود و پختہ داند این سخن با خام نیست و قیل لیچی بن معاذ الرازی
 منی یصل العبد الی حلاوة الحب قال اذ کان لدا الجفاء سکرًا و الفسق
 علاء و الحزن اطباً از یحی معاذ الرازی رحمۃ اللہ علیہ پرسیدند بندہ بجلالت
 دوستی کے رسد گفت آں زماں کہ جفا برو بچو شکر گردا میں بیت بر زبان
 مبارک حضرت سلطان المشایخ گذشتہ است بہیت ہر کہ مارا یار نبو
 ایزد او را یار باد و دانکہ مارا رنجہ دارد در احتش بسیار باد و ہر کہ او در راہ ما
 خارے ہند از دشمنی و ہر گلے کہ باغ عمرش بشگفت بخار باد و فقیر بچو
 عسل گردد یعنی نفع خود در آں بیاید این ضعیف گوید نظم تا ترا فقرا اختیار
 نیست و عشق را با تو بچو کارے نیست و پیش معشوق با دشاہ صفت و
 جز ہمیں عاجزی و زاری نیست و غم و اندوہ بچو خرم ما گردد یعنی قوت ہماں
 باشد من بغمہاے تو ام زندہ و گرنہ در حال و مردہ باشم کہ ماند ز وجودم اثر
 قال الکمال شبلی و لہ رمدٌ ہلم ایہا الرجل حتی اذ دخل المیل فی عینک یزول
 رمدٌ و تبصر الخلق فقال شبلی یا کمال حتی اذ دخل المیل فی عینک فلیصرا
 علی و لا تبصر الخلق الا الحق یعنی کمال مرثلی را در حالتیکہ او را در چشم بود گفت
 بیا اے مرد تا کحل در چشم تو کنیم در چشم تو دفع گردد و خلق را توانی
 و یہ شبلی گفت بیا اے کمال کہ میل خود ہم تو کنیم کہ گوردی مخلق را نہ بینی کہ کہ چشمی

قال رجل ليوسف اني احبك قال ما اريد ان يحبني احد غير ربى فان
احب الى يلقنى فى المحب وحب امرء العزيز القانى فى السجى يعنى مروى
مہتر یوسف را علیہ السلام گفت من ترا دوست میدارم مہتر یوسف فرمود
کہ من میخواہم کہسے مرادوست دارد جز پروردگار من زیرا چہ پدر من مرادوست
گرفته بود دوستی پدر در چاہ انداخت وزن عزیز مصر مرادوست گرفت دوستی
اوسا ہمارا در بند داشت را ئت رجل نام فى الشلج فسائلته ما حالک قال من
شغلہ حب اللہ لم یحل المحم البرد یعنی مروی را در میان برف خفہ دیدم ازو
پرسیدم این چہ حال است کہ میان برف کہ درخوبی گفت ہر کہ را مشتول گرداند
محبت حق تعالی حرور بردرو اثر نکند چنانکہ سلطان المشلیخ نے فرمود کہ خواہم
احمد معشوق در عین چلہ سر را از مقام خود بروں آمد در آبے رواں در رفت
در چناں موضع تہلکہ قرار گرفت و منے گفت الہی من ازینجا بروں نیام تا
نگوی کہ من کیستم آوازے شنید کہ تو آئی کہ فرداے قیامت چن میں کس
از شفاعت تو از دوزخ خلاص خواہند یافت شیخ احمد گفت بریں بسندہ
تکم مراے باید کہ بدانم من کیستم باز آوازے شنید کہ حکم کردیم کہ درویشاں و
عارفاں عاشقان ما باشند و تو معشوق ما باشی انگاہ خواہ احمد اناں
مقام ہیروں آمد در شہر ہر کس پیشے آمدے گفت السلام علیک یا احمد
معشوق یکے از حاضران سوال کرد کہ او نماز تگذاروے فرمود آرے اورا چوں
بسیار گفتند کہ چر نماز سے نے گذاری گفت بگذارم ولی فاتحہ بخوانم گفتے این
چہ نماز است کہ فاتحہ خوانی گفت فاتحہ بخوانم اما ایاک نعبد و ایاک نستعین
نخوانم باز گفتن نہنم بخوان القصد بعد گفتگوے بسیار در نماز ایستادہ فاتحہ
خواندن گرفت چوں دریں محل رسید ایاک نعبد و ایاک نستعین از
اعضائے اوزیر ہر موئے خوں رواں شد انگاہ روے سوئے حاضران
کرد و گفت کہ من زن حایضم بر من نماز نیست بعدہ سلطان المشلیخ

فرمود کہ بزرگے گفتہ است کہ از خواجہ احمد غزالی شنیدم کہ در قیامت ہمہ
 صدیقان تمنا برند کہ کاشکے ما خاکے مے بودیم کہ روز خواجہ معشوق برآں پائے
 مے نہادہ بودے قال الحکیم لا یجوز فی دور القلب ولا فی ترکیب الطبایع
 ولا فی القیاس ولا فی الوهم ولا فی الحس ولا فی الممكن ولا فی الواجب
 ان یکون محباً و لیس لمحبوبہ الید میل و در حکیمے فرمود کہ روانست نزدیک
 بیچ دے ونہ در ترکیب طبایع ونہ در قیاس ونہ در ہم ونہ در حس ونہ در ممکن ونہ
 در واجب کہ یکے را دوست داری و محبوب ترا میل سوے تو نپاشد شیخ
 سعدی خوش گوید پیمت آخرینہ دل بدل رو د انصاف من مدہ پیچونست
 من بوصل تو مشتاق و تو ملول بہ و نیز گفتہ اند القلوب مع القلوب تتشاهد
 و این سخن موافق سخنے است کہ از سلطان المشایخ سوال کردند کہ از
 قلق و اضطراب محب محبوب را چہ روشن مے شود سلطان المشایخ
 فرمود کہ ہم ازان اوست کہ مے کشد مصراعے بے خبر من میروم او
 مے کشد قلاب را و نیز سلطان المشایخ مے فرمود کہ بزرگے گفتہ
 است در مبدو حال جملہ ارواح یکے بودہ است بسبب تعدد اشخاص
 متعددہ شدہ است للمحب لولا دخلك الله النار ما یفعل قال اطوف
 فی طباق النار و قول هن اجزاء من احبہ یعنی در دوستی دوستان
 خدایے را عزوجل پر سید نارا گر خدایے تعالی بقدرت کاملہ خود ترا در دوزخ نر
 تو چہ کنی گفت در بہت طبقہ دوزخ طواف کنم و این نداد در ہم کہ هن اجزاء
 من احبہ المحب حہم نوعی و اشکل دمی کن لک فی المحب تحمیم و تحلیل
 فباتت لیلی کان العین صومعہ و انسا نهارا هب و الدمع قذیل
 یعنی دوستی تو حرام گردانید خواب بر من و حلال گردانید خون ریختن من
 تحمیم و تحلیل در شریعت دوستی اینچنین باشد پس شب کرد دوست من
 یعنی خیال و جمال دوست صومعہ او چشم من و مردک چشم من را ہب انصوم

و آب چشم کہ بچکد قندیل آنصومعه بود لما مات لیلی دخل الجنون مقبرتها
 جعل لیشم تراب قبر لیلی فقال شعر اراد اقع قبره عن مجتبه قطب تراب لیلی بقبر
 دل علی القبر فاجذب من ذلک لتراب بکفه وشم وصل صیحه و مات فدفن عند قبره
 یعنی چون لیلی نقل کرد مجنوں لیلی گویاں بہر سو درآمد و قبر لیلی طلبیدن گرفت
 و خاک ہر گورے بوے میگرد تا بلور لیلی رسید بہوے لیلی گویاں لیلی شناخت و
 بگریست و بیت مذکورے گفت لیلی بزبان حال بدیں بیت جواب ادبیت اگر تو
 برگل گورم گذر کنی روز چہ بیوسے چون بشناسی کہ این کدام گل است بعدہ مجنوں
 قدرے خاک از گویاں لیلی بر کف دست خود نہاد و بوے کرد و جاں بہاد و حضرت سلطان
 المشایخ نے فرمود کہ فردا سے قیامت فرماں شود کہ حاضر آئند انہار کہ در دنیا دعوی
 محبت ما کردہ اند ہمہ را حاضر آئند چون حاضر شو مذ فرماں آید کہ ہر کہ محبت ما کم از محبت
 لیلی و مجنوں و زیدہ است او را در عصا تعزیر کنند و سے فرمود چون مجنوں
 را خبر رسانید کہ لیلی مرد مجنوں گفت غامت بر من است چرا کہے را و دست
 دارم کہ او ہمیر یعنی معتبر محبت باری تعالی است کہ و ایم و قائم است بیتے مناسب
 بر زبان مبارک گہر بار شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین گذشتہ است و آیت
 اینست بیت رودل بکسے وہ کہ نمیدتا تو بہ از درد فراق او نگرے بارے
 اذا احبب الله عبدالم یضرف ذنب یعنی ہر زمان کہ دوست دارد خدایتعالی
 بندہ را مضرت نکن آن بندہ را گناہ او و حضرت سلطان المشایخ میفرمود
 چنیریں مرداں بودہ اند کہ در بدایت حال کار ہاے ناشایستہ میکردند عنایت
 ازلی درآمد و ایشان را از اں کار ہاے ناشایستہ باز آ و ردع رہ
 این بیت بر زبان مبارک را مذ بیت تا زان خودی مکر ذکر کرد رہ
 یا چاکر خویش باش یا چاکر ما چنانکہ مالک دنیاخواست کہ اں
 جواں را کہ ہمایہ او بود عسایے بدکت مگر ویرا رنجانی رہ
 بود ہاتفے آواز داد یا مالک لا تدع علی الفتی فان ہذا الفتی من

اولیائی یعنی اسے مالک دعائے ممکن میں جو ان کو لایا چاہے بدستی کہ میں جو اے
 لیکے از دوستان من است مالک متخیر گشت و شرمندہ شد با ماد برخواست و بر
 در او آمد گفت کجا آمدہ گفت بمعذرت آمدہ ام چوں جو ان نیز شب چیزے دیدہ
 بود بود غ اہل خانہ خود درون خانہ رفت و بیرون آمد و گفت من از میان
 شما و شہر شام میروم و رو بصبح انہا د بعد مدتے اورا در خانہ کعبہ دید طواف سیکرد
 و اثر اولیایے حق بر جہدہ و میتافت عرض میدارد کاتب حروف برا نچلکہ کہ میں
 جو ان در حالے کہ پیش از میں بود البتہ چاشنیے از عشق و محبت و جبلت و محبوب
 بود ہماں چاشنی باعث سعادت او گشت و از برکت آن محبت گذشتہا
 ہیج مضرت نکرد باز اکیم بر سر حروف ذکر محبت مولانا حسام الدین ملتانی خلیفہ
 حضرت سلطان المشائخ بارے میفرمود کہ از خداے تعالیٰ باندازہ حال
 خود چیزے مے باید خواست محبت باری تعالیٰ از احوال است کسے کہ
 در مقام مقامات مستقیم باشد اورا محبت خواستن از باری تعالیٰ مسجیل است
 چوں میں سخن سبع مبارک سلطان المشائخ رسید فرمود و بچنین نیست
 بلکہ ہر وقت از خداے عزوجل محبت حضرت حق مے باید خواست و میں دعا
 بسیار باید خواند اللھم انی اسالک حبک و حب من بحبک و العمل الذی مے
 تادئی الی حبک اللھم اجعل حبک احب الی من نفسی و اہلی و مملے
 من الماء البارد للعطشان یعنی یا بار خدا یا بد بستی کہ سوال
 مے کنم ترا دوستی و ترا دوستی کسے را کہ دوست میدارد آنکس
 ترا و سوال مے کنم علی را کہ برساند آن عمل بسوے دوستی
 تو اے بار خدا یا بگرداں دوستی خود را دوست ترا زادت
 من و از خویشان من و از مال من و از آب بار د یعنی
 سرد کہ دوست تراست مر تشنگاں را میں دعا
 از حضرت رسالت صلے اللہ علیہ وسلم

مروست در ملفوظات شیخ الاسلام شیخ معین الدین سجری بنشتہ دیدہ ام
 از شبلی پرسیدند محبت غالب است یا شوق گفت کہ محبت زیر اچہ شوق از
 محبت متولہ مے شود تلمتہ در بیان اشتیاق و شوق سلطان المشائخ
 قدس المدرسہ العزیز مے فرمود من اشتاق الی اللہ اشتاق الیہ کل شیئ و مے فرمود
 حق تعالی وحی کرد و اود بیغیبہ علیہ السلام را کہ اے داؤد بگو مر جوانان نبی اسرائیل
 را چرا مشغول گردانیدہ اید نفسہائے خویش را بغیر من و من مشتاق شما ام این چہ جفا
 است و شیخ ابوالقاسم قیشری مے نویسد ہر گاہ کہ آتش اشتیاق در درونہ مشتاق
 شعلہ زند از روشنائی آن نور آنچہ در میان آسمان و زمین است منور گردود و لے
 کہ بنور الہی منور شد مشتاق آنحضرت گشت اورا بر جملہ ملک و ملکوت جلوہ دہند و در
 کونین نہاکنند کہ اس قوم کہ دہائے ایشاں بنور اشتیاق مامنور است و مشتاقان
 حضرت مانند شمارا گواہ گرفتیم کہ من مشتاق ترا ز ایشاں سوئے ایشاں قال
 و احدٌ من الاولیاء **س** ما من شئی عند الرحمن اعلیٰ منہ لہ * من
 المشوق و المشوق المحمود * و بظہ مبارک حضرت سلطان المشائخ بنشتہ دیدہ
 ام و لای من عشرہ انوار نور الروح و نور العقل و نور المعرفہ و نور العلم و نور الیقین و نور
 التوفیق و نور البصر و نور الشجاء و نور المحبۃ و نور الشوق شعر شوقی الی و جنات و بہک
 سیدی * شوق المریض الی الباب العافیہ * شوق من سوئے روئے تست
 چنانکہ شوق بیمار سوئے صحت نفس تلمتہ در بیان عشق حضرت سلطان المشائخ
 قدس المدرسہ العزیز مے فرمود و العشق آخر درجات المحبۃ و المحبۃ اول درجات
 العشق و مے فرمود کہ عشق از عشقہ گرفتہ اند و اس عشقہ گیاہ است کہ در باغہار یوید
 و بد رخت بر رو داو ل بیخ خویش در زمین سخت کن پس شاخہا برآرد و بر درخت پیچد
 بچنیں میرو د تا جملہ رخت را فرا گیرد و چنانش دشمنی کشا کہ نمے در میان رگہائے
 درخت نامد ہر بادے کہ بواسطہ آب و ہوائے آن بداں درخت میرسد تا راج
 میکند تا انگاہ کہ درخت خشک مے شود ہیئت تاراج خوبو مے در ملک جان

در آمد + آن دل کہ بود وقتے گوئی نبود مارا + و مے فرمود چوں عشق در آدمی پیید
 از و مے جدا نشود تا انسانیت را باطل نکن چنانکہ عشقہ بردخت پیید درخت را
 خشک کن عشق بر آدمی ہماں کن کہ عشقہ بردخت قال واحد من الاولیاء
 شاعر عشق و تجلہ و صبر و سکوت + ما اظفر بالمراد و العریفوت + قالوا انقت قلت
 لایمانی + قالوا فتموت ہذا قلت اموت + بخط مبارک حضرت سلطان المشائخ
 بنشتہ دیدہ ام قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم العشق من غیر یربہ کفارة الذنوب
 یعنی عشقے کہ جن عشق باری تعالی است کفارت از گناہان عاشق بیچارہ
 است اسے عزیز ازین حدیث بس امیدوار یست بقلم مبارک حضرت سلطان
 المشائخ بنشتہ دیدہ ام چوں عشق نخلد تھے کفارت از گناہان عاشق میگردد
 تو اس دانست کہ عشق آنحضرت صیر عمل کن تا بتوانید اس در بگوید اگر چیہ گفتہ اند
 کہ عشق آمد فی بود نہ اموختنی فاما جرد و اجتهاد و جہد باید کرد شیخ سعدی گوید
 بیست جیف بود مردن بے عاشقی + تا نفسے داری نفسے بگوش + تا مستوجب
 دعائے گردید کہ آن متضمن بیتے است کہ بر زبان سلطان المشائخ گذشتہ است
 بیت اینست بیست بر روئے زمین بہر کجا بر نایست + عاشق باد کہ عشق
 خوش سودائے است + خاکپائے عاشقان را سرمہ جہاں بین خود سازید
 خواجہ حکیم شنائی خوش گوید بیست پنج اسے عاشقان خوش رفتار + تہ ضہ
 اسے عارفان شیر نیکار + در جہاں شاہدے و ما غافل + در قح جرعہ و ما ہشیار
 پس ازین دست ما و دامن دوست + بعد ازین گوش ما و حلقہ یار + دست
 در دامن عاشق صادق بزین چنانکہ حضرت سلطان المشائخ درین معنی
 مے فرمود بیست فتراک یکے ز عاشقان گیر + پس تیغ بر آورد جہانگیر + و نیز
 بیت بر زبان مبارک میراند و مے فرمود کہ گفتہ شیخ ابو سعید ابو انحیر است
 س با عاشقان نشین و غم عاشقی گزین + باہر کہ نیست عاشق کم کن از و تیر
 تا مگر ہوئے از گلستان عشق ایساں گل دل شما بیچارگان را بنگھانہ امپرخسرو

ترک المدخوش گوید بیت صبا نسیم تو آورد و تازه شد دل خسته و گلے
 چنین نشگفته است تیغ باد صبارا و قصه حضرت رسالت صلی الله
 علیه و آله و سلم با زینب بنت جحش که در روح الارواح می نویسد و نظر
 آوردید که حضرت عزت جل و جلاله در باب عاشقان چه کرده فرموده است
 و چه ترغیب یا نموده اللهم ارزقنا حلاوة الحب فی محبت اللہ
 و نلتیسه و حبیبه و اولیائه و این قصه برین جمله است که پیش حضرت
 رسالت صلی الله علیه و سلم در شب معراج دنیاے خدا بر نیور
 آراسته می گفت اگر سید عالم با نظر کند عیب ما همه هنر گردد و زهر ما
 همه شکر گردد و رسول علیه السلام جواب داد اینها الدنیا الدین
 یعنی اے دنیاے فرومایه این چه طمع فام است امشب فردوس
 اعلی یا رای آن ندارد که گرد سراسر پرده عزت ما گردد اے درویش
 عجب سیر است در شب معراج زینت ملک و ملکوت در پیش دیده او در آورد
 التفات نکرد چون بدر زید آمد شورے پیدا آمد قول کلبی رحمة الله علیه برین جمله است
 که حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم در خانه زید از براسه دیدن او
 آمد نظر مبارک رسول علیه السلام بر زینب بنت جحش افتاد که منکوح
 زید بود و در آن حالت زینب ایستاده بود رسول علیه السلام را خوش آمد
 و این سخن بگفت سبحان الله مقلب القلوب چون این سخن زینب شنید
 بنشست بعده زید در خانه آمد این حکایت پیش زید گفت زید دریافت و بخت
 رسول رب العالمین صلی الله علیه و سلم آمد و گفت مرا فرما و ده تا زینب
 را طلاق دهم زیرا چه او منکوحه است و مرا بزبان آنچه میخواهد می گوید رسول
 علیه السلام فرمود انسك عليك زوجك و در خاطر مبارک رسول علیه السلام
 غیر این جواب بود بر خود چیزے پوشیده کرد حق تعالی آنرا پیدا ساخت
 و درین قولهاست اول آنکه رسول علیه السلام اول این سخن نپنداشت

داشت از زید بسبب آنکہ چون زید طلاق بگوید اورا من خواہم خواہم سوست پس
ظاہر کردن چہ حاجت است و قول دیگر آنکہ حضرت عزت جل جلالہ حضرت
رسالت راضی اللہ علیہ سلم دادہ بود کہ زینب بنت جحش از زمان تو خواہ
بود و پیش از آنکہ زینب را بخواند از زبان مردمان ترسید فرمان آمد واللہ
أحق ان تتشاء چون زید زینب را طلاق گفت رسول علیہ السلام
زید را بخواند و فرمود کہ برو زینب را بسیار زیر اچہ خدا سے تعالیٰ ہر خبر دادہ
است کہ ما بتزوج زینب را بتو دادیم زید در خانہ آمد و در برہ زینب
گفت تو کبستی زید گفت منم زینب گفت تو مرا طلاق گفتے از من چہ
نے طلبی زید گفت مرا بر تو رسول علیہ السلام فرستادہ است زینب
گفت مرحبا بر رسول آمدصلی اللہ علیہ وسلم بعد از ان زینب سجدہ شکر
بجا آورد و قول قتادہ رحمۃ اللہ علیہ این است کہ زینب تا آخر عمر بر ہمہ
پیغمبر فخر کردے و گفتے کہ شمارا پدر ان شما بزنی دادہ اند اما مرا حق تعالی بزنی
دادہ است اما خلاصہ این سخن آنست کہ سید کونین بدرخانہ زید آمد و ان
نظر افتاد و اک نظر اول بود و مرد بنظر اول مواخذ نیست و لیکن بر ان نظر
اول خرمن اصطبار بر باد شد نہ اما سے محمد نظرے کہ از تو بغیہ یا افتادہ ما
قادر بودیم کہ ان نظر و ان خطرہ ہناحت سرا بردہ دل و دیدہ تو برداریم لیکن
ما رادراں رازے و لطیفہ ایست و آل لطیفہ اینست کہ دل مفلساں شکستگان
خوش کردیم کہ محمد علیہ السلام با وجود جلالہ و منصب سالت و قوت نبوت
دل نگاہ دشمن نتوانست مشتے خاک بیچارہ کے تو اند کہ دل و دیدہ نگاہ دارد چنانکہ
شیخ سعدی گوید قطعہ نظر بر نیکو ان رسمے است معہودہ نہ این بدعت من از ہم
بعالم حدیث عشق اگر گوئی گناہ است کہ گناہ اول زحوا بود و آدم کہ اگر دعوی
کنی پر پیزگاری کہ مسلم دارست و اللہ اعلم کہ اگر گوئی کہ میل خاطر نیست کہ من این
دعوی بنیدام سلم و کاتب حروف از مسافر عزیزے سماع دارد کہ دیوانہ بود

در تبریز اگر خوب صورتی دیدے با استادے ویک نظر تیز دروے دیدے بروئے
 ولفریب او نظر کردے بعدہ بگریستے وگذاشتے بیست این چه نظر بود که خودم برینت
 وین چه نمک بود که رشیم بخت به و باز ہماں عاشق صادق گوید بیست سر شک
 یار کہ در میرسد از عالم شیب به بردل ریش عزیزاں نکلے مے پاشد به و باز ہماں
 صاحب دل گوید قطعہ در تو اسے خواجہ الرصبر و شکیبائی ہست به درمن اینست
 کہ صبرم زینکورو یاں نیست به اسے کہ مطبوع بہ بینی و تامل نکنی به اگر ترا قوت آن
 ہست مرا اسکاں نیست به و سلطان المشایخ مے فرمود بعضے مے گویند مارا
 نظر در منع خداست نہ آنکہ حسن مصنوع معشوق ماست براں نظر مے کم و عراقی
 و اما در شیخ بہا و والدین زکریا گفته کہ مارا در صنع او نظر است شیخ سعادی گوید
 بیست مرد بار یک نظر در بلخ مور کند به آن تامل کہ در زلفت و بنا گوش کنی چہل
 این کار است کہ عشق وران پوشد آن نظر بیچ نباشد مادام کہ ورع بر خاست عشق را
 اعتبار است و مے فرمود ہر کہ صحبت کو دکاں ماند ازین راہ بماند و دیگر آنکہ ہر کہ ازین
 راہ افتاد از صحبت زناں افتاد و مے فرمود درویش باید کہ از درد لذت گیرد و این
 اندازہ است مارا اگر رحمتے مے شود جملہ جہان و جملہ چیز فراموش مے شود و بعدہ
 فرمود لیس بصادق فی دعواہ من لم یبتلذذ و یضرب من لاه کاتب حروف
 در رسالہ امام ابو القاسم قیشری رحمۃ اللہ علیہ دیدہ است کہ ابو سعید خزاز رحمۃ
 اللہ علیہ ابلیس را در خواب دید و گفت بیا ابلیس گفت من چه کار دارم باشما
 کہ شما دو کردہ اید از نفس خویش چیز را کہ من بدان خداع کنم ابو سعید خزاز گفت
 کہ آن چیست ابلیس گفت دنیا این جواب گفت و پشت گردانی درواں شد
 بعدہ سپرس کرد و جانب من دید و گفت جزیک لطیفہ کہ مراد شماست ابو سعید
 گفت آن لطیفہ چیست گفت صحبت احداث و نیز مے نویسد کہ صعب ترین
 آفات درین طریق صحبت احداث است و ہر کہ مبتلا شد بچیزے ازین او
 با جملع مشکل بچ بندہ باشد کہ خداے تعالی او را خوار گردانیدہ است و مینویسد

کہ فتح موصلی رحمۃ اللہ علیہ گفت گفتمہ است کہ من تبت شیخ شیخ آدم کہ ایشان ابدال
 بودند بوقت وداع ہر ہمہ گفتند کہ بر پرہیز از صحبت احداث ہر کہ دریں باب اتفاقا
 سے کند آنرا حالت فسق و عشق اشارت سے کند کہ این بلائے روح است و اس
 مضرت نے کند و دریں باب شواہد و حکایات مشایخ نے آرد و بہتر است
 کہ بر ہفتہ و آفات ایشان سر کنند امام قیشری نے نوید کہ اس نظر شرک
 است خواہر نہائی گوید بیات

نہ

شاہد بیچ بیچ را چہ کنی چہ کنی یاد خوبی خوباں * شاہاں زمانہ خورد و بزرگ گر چہ از چشم عالم افزو زند آن نگارے کہ سوئے او نگری	اسے کم از بیچ بیچ را چہ کنی عمر خود ہرزہ نکوڑو یاں * چشم را گو سفند دل را گرگ از مژہ دل برند و جاں سوزند او دلت بردازو تو در دبری
--	---

پس واجب است بر سالک کہ حذر کند از مجاہست احداث شیخ سعدی
 خوش گوید بیت خزانگ غمخوہاں خطانے افتد * اگر چہ طایفہ زہدا اسیر کن
 عرض میدارد کاتب حروف بر آنجملہ کہ معشوق سے باید کہ باؤشاہ باشد و عاشق
 گدائے بادشاہ ہمت اگر چہ میان بادشاہان و گدایان مناسبتے نیست خمیر
 گوید بیت تم سلطان ملک حسن و مادر سلک درویشاں * دلاداسن فراہم
 کن کجا ما و کجا ایشاں * فاما عاشق در پنہاں نظر سے کند چنانکہ شیخ سعدی
 گوید بیت سعدی نہ حریف غم او بود و لیکن * بار ستم دستاں بزندان کہ سزندان
 مناسب این معنی سلطان المشایخ نے فرمود کہ من از شیخ بدرالدین
 غزنوی قدس السیرہ العزیز شنیدہ ام کہ او نے گفت پدر من از مریدان پیر
 قدم شیخ محمد اجل شیرازی بود رحمۃ اللہ علیہ انوشنیدم کہ سے گفت شیخ
 بایزید بسطامی قدس السیرہ العزیز در سفر حج برابر خود چہل یار رواں کردہ
 بود اگر ابے غرقابی پیش آمدے بر روستے آب پانہا دندے و بگذشتند سے

در خاطر او گذشت کہ از یاران خواجہ محمد اجل یکے منم چون امیعی مرا میسر
 نیست کہ بروے آب تو انم گذشت و دیگران را ہم نخواستند یا در شیخ مانقصا
 است و یا مارا قابلیت آن نیست تا روزے آنچه بر خاطر او گذشتہ بود پیش
 خواجہ محمد اجل عرض دہشت خواجہ جواب داد کہ یاران شیخ با بیزید قدس
 السمرہ العزیز یک سوارہ کراتے بودند و یاران ماشاہان ہمت اندازیں
 اشارت او را حقیقت شاہان ہمت معلوم نشد تا در حضرت دہلی آمد روزے
 و زندگیہ قاضی حمید الدین ناگوری رحمۃ اللہ علیہ حاضر شد و خود را در حجاب
 ستون مسجد از قاضی حمید الدین پنهان داشت کاغذے بنشتہ بہت
 قاضی رسانید کہ شاہان ہمت کیانتن چون قاضی این کاغذ بخواند بردست
 گرفت پدومن در خاطر گذرانید این ریش سیاہ سن در زیر پائے تست شاہان
 ہمت کیانتن بجز دخطرہ او قاضی از بالا سے منبر گفت این ریش سفید سن ہمہ روز
 زیر قدم تست شاہان ہمت کسانند کہ در گنن تابی باشند و سودا سے عشق بادشاہان
 در سر ایشان باشد این ضعیف گوید بہت شاہان ہمت اندہمہ دوستان ماہ اندر
 خرابہ ساکن مالک جہاں بدست و در روح الارواح سے نویسد کہ بادشاہ زادہ
 در غایت صباحت و در نہایت لطافت و ملاحظت کہ در عصر خویش مثل
 نہاشت بہت گونے ملاحظت ربوہ زلف تو در دلبری و زیبہ اگر
 ملک حسن زیر نگین آوری و لالہ رخ و نوش لب و خوب خط و
 مشک خال و سر و قدر استیں عشوہ دہ دلبری و این بادشاہ
 زادہ در سواری و چالاکی و شکالی بے نظیر زمانہ بود قطع
 تو بدیں شوخی و چالاکی و شکالی و ناز و تبیین غمزہ ولدوز و شکار سے اندازہ
 قصد جاں کر وہ و دل و دختہ و دین بردہ و گشتہ تاراج ز تو جملہ مسلمانان
 بازہ این بادشاہ زادہ چنانکہ رسم شاہزادگان باشد گاہ گاہے بہنن
 در میدان رفتے و گوسے دل عاشقان را در خم چوگان زلف خود آوردے

الغرض درویش عارفے را نظر بر جمال جہاں آرا سے آں بادشاہ زادہ افتاد
 دل از دست داد چنانکہ نظمے متقی گراہل دلی دیدہ ہا بدوز چہ کیناں بدل
 رہودن مردم مقید ماند، یا بر تھے پیشہ تامل فرو گذار چہ بادل بنہ کہ پردہ ز کارت
 برا فکند، و ہر روز آں درویش جانبا ز برسہ میداں گو سے بازے دلربای خود
 بایستادے و بر آں آشوب لہا نظر کردے شیخ سعدی گوید قطعہ نظمے مباح
 کردہ ز ہزار چوں معطل چہ دل عارفان بردند و قرار ہو شمنہاں چہ مگر انگہ بدو
 چشمش ہمہ عمر بستہ باشد چہ بوع خلاص یابد ز فریب چشم بنداں چہ و چوں باد
 زادہ زرگو سے باختن درآمدے از غایت لطافت و شکالی او پے ہوش
 شدے چوں بہوش آمدے دعا کردے و این بیت خواندے بہیت گوئے بر تن
 زخم از چوگاں خورد چہ این فدا سے دل شدہ بر جاں خورد چہ شیخ سعدی گوید
 بیت در حلقہ صولجان زلفش چہ بیچارہ دلم فداہ چوں گوشت چہ می سوزد و بچینا
 مگو خواہ چہ میزد و بچیناں دعا گوشت چہ خون دل عاشقان مسکین چہ در گردن و
 دیدہ بلا جواست چہ چوں حکایت عشق آں درویش فاش گشت بگوش خاصم عام
 رسید و آفتاب عشق را کہ برد لہا سے سوختگاں و عارفان میتا بد پردہ کھنجر پوشید
 نتوانست چنانکہ اسمعیل سر و ترک الما گوید سہ سہ سہ سہ سہ سہ سہ سہ سہ سہ سہ
 دل چہ اے صبر ہمیں بودہ است بازو سے توانائی چہ محرمان بادشاہ زادہ
 حکوایت درویش بخدمت اور سامند و بادشاہ زادہ تبسم کرد و دیگر شہ غاض فرمود
 روز دوم از محرمان پرسید کہ آں درویش را سنجے شناسم رہتا کیڑ کہ آں از سر جاں
 خاصتہ کیست با بچونے دست در میاں دارد گفتن مسکینے است کہ نو عاشقان
 بر جبین او میتا بد چوں شہ زادہ برسہ میاں رود آں درویش را بنجامیم الغرض
 بادشاہ زادہ انجمنی در خاطر گرفت و خود را بیا را و کلاہ خسروانی برسہ نہاد و کلاہ سلطنت در سیا
 بست بیٹے بزبان مبارک شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الشرح والہدین گذشتہ است سنا
 انجمنی است بہیت قبائش را شدم بندہ کہ چوں بکشاوشیند چہ و خصم کہ ہم کہ چون بر نشیند

<p>۱۰ من سرور اقبانہ شنیدم کہ کمر بست گزورنے چنین بقیامت بر آورند قبا را باز پوشیدی بصد ناز کلاه نازنین بر سر نهادی بد و آں کله و لہاست گرداں خیال جعدیچا پیچیت اسے یار دو دیدہ منتظر دارم براحت مگر وقتے نہد بر دیدہ ہا پائے</p>	<p>بر فرق آفتاب نہ دیدم کلاہ را فاسق ہزار بار بگوید گناہ را براں بندے کس سستی با عاز ترا زید کہ داد حسن دادے فدائے آن مکر جانہاے مرداں بگرد اگر دل سپید چوں مار فتادہ در میان خاک راہت سمت نازنین بادیمسائے</p>
--	--

ماہو المقصود بادشاہزادہ بقصد شکار جان آں درویش سوئے میدان
 دلربائی رواں شد چوں بر سر میدان رسید از ہر مہر ہائے درگوشے بہت
 در روز ہائے دیگرے کرے در آں روز ہمیشتر کردن گرفت در شانے ایں
 حال محبان خود را گفت کہ آں درویش کیست اجل او بر سر رسیدہ است
 گفتند آنکہ در میان نظارگیان جواں زرد روئے و زردہ پوشے نزار گشتہ نکشت
 حسرت بدن ان تفکر گرفته استادہ متحیر است بادشاہزادہ شکار خود دریافت
 و ازیں جانب تغافل کرد خدمت امیر خسرو گوید بیعت تغافل کردنت بے
 فتنہ نیست فریبے مرغ باشد خواب صیاد بعدہ بزخم چو گان گوے بجانب او
 انداخت چنانکہ گوے پیش او آمد و اقبال بادشاہزادہ چالاک بیک تک
 اسپ نزدیک گوے رسید و بکشمہ جانستاں کہ داشت جانب آں درویش
 اشارت کرد کہ ایں گوے مہن دہ آں درویش جانبا ز گوے از زمین برگرفت
 و بتعظیم پیش بادشاہزادہ داشت شاہزادہ گوے از کف درویش بیاں دید بیضا
 و ساعد بسیمیں بستہ فی الحال ایں درویش کہ گوے جاں در میدان انداختہ بود
 بجاناں داد ۱۰ بسیم سعادت جانبا بجز کالاے جانم را بچو بسیم از استیں برکش
 من از تن بر کشم کالا بچوں شاہزادہ دید کہ درویش جاں بجاناں خود و دارنمنا

فرو داد سر مبارک اک عاشق درویش صادق کہ بادشاہ دین است در کنار
 گرفت چنانچہ عزیزے گوید ہمیں جز تو دریں زمانہ فلک باہنہ آجشم + ہرگز زندیدہ
 است کہ درویش بادشاہ + آب در دیدہ کرد و بر غریبی او تا سگھا خورد بعدہ
 گفت این شہید عشق را کہ بادشاہ دین است در حقیقہ آبا و اجداد من کہ
 بادشاہان دنیا بودہ اند دفن کنند تا از برکت او ہمہ آمزیدہ شوند عرض بیدار در کتاب
 حروف برینجملہ مے باید کہ عاشق تا بتواند اسرار معشوق کہ ہمز و اشارت در سیر
 آمدہ باشد انہما رنگد وقتے دار و تاشایان اسرار کرد و لائق محرمیت معشوق باشد
 اگر چہ در عشق این معنی میسر نخواہد شد شیخ سعدی گوید رباعی کہ بگویم کہ مرا با تو سز
 کارے نیست + در دیوار گواہی بدہ کارے ہست چہ عشق سعدی نہ حدیثی
 است کہ پنہاں ماندہ داستانی است کہ بہر سہ باز اسے ہست + فاما مرتبہ
 کمال عشق آنست کہ حضرت سلطان المشایخ فرمودہ است کہ حوصلہ
 وسیعہ در عشق مے باید تا اسرار دوست را شاید و نیز حضرت رسالت صلی اللہ
 علیہ وسلم فرمودہ است **مَنْ عَشَّقَ وَعَفَّ وَكَلَّمَ وَمَاتَ فَقَدْ مَاتَ شَهِيدًا** یعنی
 کسی کہ فریفتہ شد و پریزگاری کرد و پوشیدہ فریفتگی را و مرد پس تحقیق مرد شہید در جہ
 اکاملان و مرتبہ و اصلاں اینست خواہد فرید عطار گوید **سے گرمی وصلش چو**
دریا در کشد بہ مست لای عقل مشو مخمور باش + کنج وحدت گہ چوں عطار پیش +
بس کنج در شو و مستور باش + مانکہ سترے از اسرار دوست بیرون دادہ است
 از سر جان خود ساختہ است حکایت **عین القضاة** ہمدانی را تجلی خاص
 واقع شد دلہا حالت مناجات کرد کہ آرزو دارم کہ مرا بسوزند و توبہ بینی **سے** من
 خس را کہ بسوزند بگویت غم نیست + علم نیست کہ پیش در تو در کنند + تا او را
 بخل اعتقاد منسوب گردند خواہد احمد غزالی اورا گفت در اعتقاد چیزے بیوں
 تا باشوی گفت من این روز بدعا خواستہ ام و در آل ابام عین القضاہ
 قدس سدرہ العزیز بیست و پنج سالہ بود چوں او را زندہ در آتش انداختند

در عین سوختن کسے بگرد با او گفتند نہ تو مے گفتی کہید عا خواستہ ام گفت آہ من از آن
 نیست کہ مے سوزم بلکہ از آنست کہ زود میسوزم این فریحت گوید غم از سوز
 تنم نیست از آن مے سوزم کہ من سوخته پیش نورواں مے سوزم کہ سوختن بنود
 آن گونه کہ ساکن سوزی کہ تاب پیش رخ تو شعله زناں مے سوزم کہ قانایچین
 ہم گوید کہ بعد از آنکہ عین القضاات را سوخته در مقام اوقافہ بیرون آمدہ کردہ
 بیست مسکین دلم کہ حقہ راز نہان تست کہ ترسم کہ باز در کف نامحرم او افتد کہ
 الخرض آن حقہ بکشد اندا میں رباعی بنشستہ بیرون آمد رباعی ما مرگ شہ پہ
 ز خدا خواستہ ایم کہ از حق ڈوستہ چیز کم بہا خواستہ ایم کہ گریار ہماں کند کہ ما خواستہ
 ایم کہ ما آتش و لغت و بوریہ خواستہ ایم کہ اورا ہم بوریہ پچہ ڈولفت انداختند
 و آتش زردند و قاضی حمید الدین ناگوری فرامید رباعی ابی عشقت چویا
 سوختم کہ پیرہن نخت و غم و ختم کہ حاصل عشق این سہ سخن پیش نیست کہ سوختم
 و سوختم و سوختم کہ و در روح الارواح مے نویسد چون منصور حلاج را بکشد ز شہلی
 گفت من آن کشب پیش حق تعالی متابعت کردم تا سحر گاہ سر بسجده نہام
 و گفتم خدایا میں بندہ بود از آن تو مومن و موحد و معتقد از اعداد اولیا چہ
 بلا بود کہ باو مے کردی بخواب در شدم مذکے حضرت غرت بسج من رسید کہ
 هذ العبد من عبادنا اطلعناہ علی سب من اسرارنا فافشاہ فانزلنا بہ
 ما تو ہی یعنی میں بندہ ایست از بندہ ہا مے من خیر دار کردیم من اورا بر سر
 از اسرار خود پس ظاہر کرد آں سر را پس نازل کردیم ما بر او نچہ مے بینی تو بلیت
 گرزبان تو را ز درستی کہ تیغ را با سرت چکارتے کہ قاناد یعنی کہ خواجہ
 منصور را کہ پیش آمد بر زبان مبارک شیوخ شیوخ العالم میں رباعی بارہا
 گذشتہ رباعی از نور جلال مرد مطلق خیزد کہ و از شوق خدا نگر چہ
 رونق خیزد کہ این خاطر مرداں چہ عجیب بحرے است کہ
 چوں موج زندہ ہمہ انا الحق خیزد کہ حضرت سلطان المشائخ

مے فرمود صلوات اللہ علیہ العاشقین چہار رکعت نماز آمدہ است در ہر رکعتے
 بعد فاتحہ این ذکر است در رکعت اول یا اللہ صد بار و در رکعت دوم یا
 رحمن صد بار و در رکعت سوم یا رحیم صد بار و در رکعت چہارم یا ودود
 صد بار و مے فرمود نماز درود بچو نماز تسبیح است بجائے تسبیح صلوات گوید
 ان نماز براسے برآمدن حاجات ہم آمدہ است و حضرت سلطان
 المشایخ مے فرمود کہ قاضی حمید الدین کہ پیشواے عاشقان
 خدا بود در مولفات خود آوردہ است کہ ہر گرا حاجتے دینی و دنیاوی
 پیش آید غسل تازہ کن و در رکعت نماز بگذار و بگو یا الہی بحسنت آں
 ساعت کہ خواجہ احمد نہاوندی آشتی کردے این حاجت من رواں
 گرداں اگر آں حاجت اور دانشود فرداے قیامت چنگل او درد امن
 من باشد و او آچنباں بود کہ بادشاہ عراق شیخ ابوالاحمد اسحاق را اول
 برسات فرستادہ و ملک نہاوند بر دست عورت ترسا بچہ آفت دین ویشا
 افتادہ بود و اساس ملکاری بر خود بچو مرداں نہادہ خواجہ شتای خوش

چینیان نقش خود بر آب دہند
 نقش سوداے او مویا جوے
 بچو سرور و انست بر لب جوی
 سر انگشت ماندہ در دندان پو

گوید بپتیا رنگیاں لفظ و چوتاج ہند
 حلقہ زلفت او ممسا گوے
 قدا و در دو دیدہ زل جوی
 عاشق از دست آں لب خندا

چوں ابوالاحمد اسحاق در نہا ندر رسید آں ملکہ در صفتہ ناز پردہ بر بستہ بود
 شیخ رابطلید چوں شنید کہ از اہل صلاح است فرمود تا پردہ از میاں بردا
 شیخ سعدی گوید بیت روے کشادہ اے صنم طاقت خلق بے بری چوں
 پس پردہ میشوی پردہ صبر میدری چوں خواجہ در مجلس آن نظر خواجہ بر جمال
 و لفریب آں مایہ حسن و آشوب دین و دنیا افتادہ است اے بیساعت
 دین کردہ نیک نام چیست بچشم شوخ تو کہ از مستی خود بیخبر است

عقل خواجہ از پاسے درآمد دل از دست رفت این ضعیف گوید **بیت** عقلش
 از دست رفت ہما نجان شستہ ماندہ آک شیخ باکراست و آک صاحب نفس چو
 قصہ معلوم شد گفت ترا با ما راست نیاید تو دین مسلمانی داری اگر خواهی کہ با ما
 آشتی کنی در کلیہ یاد آو ناقوس بقانون ترسایاں بزین **بیت** روزے
 بکلیہ پاسے رویم بینی + ناقوس بینی و بیوسی دستم + شیخ ہچنیاں کرد از دین
 اسلام برگشت و زنا کر کفر بر میاں بست و در دین معشوق در **بیت** مجنون
 عشق را در کرامت و زحالت است + کاسلام دین لیلی و کز ضلالت است ہر شیخ را ایساں
 بجهت قبول مصاہرت سعادستند مہریدانے کہ برابر شیخ بودند در عالم تحیر و انکار
 اکتفا دینچہمین گفت **بیت** کہ ہمہ دین عاشقاں دارید + بعد ازین پیش **بیت** نماز
 کنید + بدین یک حرکت کہ شیخ کرد ہمہ یکبارگی ترک شیخ دادند و آیکہ فرار بر خواندند
 شیخ سعدی گوید **بیت** منکاحاں عارفاں سرسراغ شود + ز غم نہ بسیار خوش تا
 بردند ناخوشاں + مریدے خوب اعتقاد در صحبت شیخ بماند از و پرسیدند کہ چہ دیدی
 کہ برابر میدان دیگر زنتی گفت من خود ایسیر را در نظر سپہ او دیدہ بودم کہ این نظر بے
 اثر ماند و عاقبتش بخیر گردانہ کہ پیراں را اثر است و شجرہ قبول ایساں را اثر است **القصہ**
 چون موعده عقد رسیداں مرید شائستہ حضرت رسالت راضی علیہ وسلم در خواب
 کہے فرماید کہ من آدم تا ابوالواسحاق را با خدا آشتی دہم چوں از خواب بیدار شد
 بے بیند کہ ابوالواسحاق جامہ ترسایاں دور کرده است و لباس آشنا یاں پوشیدہ
 و عہد ایجاں از مستازہ کردہ و انابت آوردہ و اسجد علی ذلک عارفے خوش گوید
 قطعہ گر تو نمی یار مرا من نکنم یار دگر + گوشہ گیرم و در گوشہ نیم کار دگر + نقش زربائے
 تو آوردہ مرا بردرتو + فارغم کرد ز نقش در و دیوار دگر + و حکایتے کہ از حضرت
 سلمان المصلح کردہ اند مناسب این معنی است کہ وقتے درویشے بود او را نظر
 ذہن بادشاہے افتاد و دستر بادشاہ را نیز باوے میلے شد زیرا کہ در عشق درویشی
 و بادشاہی منظور نیست چنانکہ میان ہر دو معا شقہ شد ختر کس را بر آک درویش

فرستاد و گفت تو مرد درویشی ترا با من مواصحت دشوار ہے نماید اما یک طریق
 ہےست اگر آں بکنی بر تو تو انم رسید طریق آنست کہ تو خود را مرد متعبد سازی و سجد
 لازم گیری و در طاعت و عبادت مشغول شوی تا ذکر تو شایع شود من از پدر
 اجازت طلبم و دیدن تو بیایم آں در ویش بر حکم فرمان معشوق بچنین کرد مسجد سے
 لازم گرفت و بطاعت و عبادت حق مشغول شد چون ذوق طاعت دریافت
 بکلی دل در حق بست و چون ذکر او در افواہ افتاد دختر پادشاہ از پدر اجازت طلبید
 و زیارت او آمد در ویش ہماں و جمال ہماں اما آں دختر در بیچ حرکتے و میلے
 مذیدہ گفت آخر من ترا این جیلہ آموختہ ام کنوں چہ باشد کہ التفات ہمانخی ہر چند
 ازین بابت بیش گفت آں در ویش گفت تو کیستی من ترا نشناسم ہچنماں اعراض کرو چوں
 حضرت سلطان المشایخ بریں حرف رسید چشم پر آب کرد و فرمود کہسے کہ آں ذوق
 دریافت باخیر سے چہ الفت گیرد این ضعیف گوید بلیت کسیکہ رو سے تو بیند
 حدیث کل نکلند کسیکہ مست تو باشد حدیث مل نکلند و حضرت سلطان
 المشایخ سے فرمود کہ خواجہ عبد اللہ مبارک قدس اللہ سرہ العزیز در آیام جوانی
 باز نے عشق داشت و زبرد یوار آمدہ از اول شب تا وقت سحر بایکدیگر حکایت
 سے کرد تا بانگ نماز بامداد شد عبد اللہ چنان دانست کہ گویانگ نماز خفتن است
 چوں نیکو نگاہ کرد صبح میدہ بود نظم مؤذن محی علی گویان من از بہرتہ درخوں
 نماز سے اینچنین آلودہ معنی ہم روا باشد چہ دریں میاں ہاتھے آواز کرد کہ اے
 عبد اللہ در عشق زنے از اول شب تا آخر بیدار بودہ بیچ شبے از براسے
 حق چنیں کردہ چوں این سخن بشنید تا تب شد و بکلی حق مشغول گشت و در
 انوار المجالس خواجہ محمد بنیرہ شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس
 اللہ سرہ العزیز ہما ملفوظات حضرت سلطان المشایخ نبشتہ است و نقل از
 حضرت سلطان المشایخ کردہ کہ در بد اول پسر شحمہ بودہ جمال بالکمال
 داشت ہر گاہ کہ او از خانہ بیرون آمد سے چندیں خلق مبنلا سے او بودند سے

من نیز در آن ایام نظر سے دستم حق تعالی اور چنان حالے دادہ بود کہ ہر کہ او
 دیدے بر جاسے نماذے و نحواست ازو بگذرد یک روز از خانہ خود بہرہ دل ہم
 تا بہ بنیم با او ملاقات نشد گفتیم تا او از خانہ خود بہیروں آید باز خواہم آمد باز گشتم
 در خانہ آمدم بہیقر اگر شتم باز بزم ملاقات بطرف خانہ محبوب رواں شدم بہیروں
 بیافتم باز در خاطر افتاد تا او از خانہ بہیروں آید من از خانہ خود باز خواہم آمد باز گشتم
 بیتاب شدم میان خانہ و خانہ محبوب چہا ریا بیخ کر وہ بود بار بہیروں نیز بزم
 ملاقات و کے بہیروں آمدم باز ملاقات نشد از خانہ او باز گشتم در خانہ آمدم
 قریب بہیست کر وہ و چیزے در رفتن و آمدن شد از بے قوتی خواب گرفت
 و نزدیک فرود و خواب شدم چون بہیادار شدم بیخود گونہ گشتم و جامہ
 بدریدم از نجاست کہ گفتہ اند کہ بعد از نماز دیگر خواب نیاید کر بعدہ والد علیہا
 الرحمۃ مر کر د آرد و جامہ پوشانید و مر از غایت محبت اک جواں کیفیتے
 شد روز دیگر در راہے سے گذشتم ناگاہ راجیہ در دماغ آمد عطش شدم
 اندیشیم نیز نزدیک ماہیں محل سوختن عود نبود بعد از اندیشہ بسیار یاد
 آمد کہ این آل کو چہ بود کہ من و اک محبوب یکجا ایستادہ حکایت با
 یکدیگر گفتہ بودیم این راجیہ نشان وصال او بود الغرض دستے
 شیدم و فریفتہ سے ہورم خلق بسیار دنبال او رفتے و من نیز بودے
 بہیست کس نیست نہاتے نشدے با تو مدارد من نیز بر آنم کہ ہمہ خلق
 بر آنند ہیکہ روز در آنکنت یا فلان چند میں خلق مر از رحمت میدہند و
 لیکن ہر وقت کہ ہست من از آن تو ام از میں سخن فرحت و محبت من
 زیادہ شد کہ تب حرم عن از والد خود سید مبارک محمد علوی کرمانی سماع
 وار کہ در نشمن سے بود و رعنیات پور کہ اور مولانا سے مینی خطاط گفتند
 خطے داشت کہ خوش نویاں از لطافت خطے او در رشک بود و عطا
 کہ دبیر فلک است سر بر خط او نہاوندے ابیات عطار دے کہ دبیر

فلک ہمیں گویا میدہ بہ پیش خط تو گشتہ است عاجز و لمجاہ از خون و تویم خویش ہر دم
 نقش خط تو بدل نویسم بہ عثمان کاتب حروف و خوش خطان دیگر شاگردا و بودند
 و او مرید سلطان المشایخ بود و اس مولانا کنیزکے داشت کہ باو میل خاطر بود
 ناگاہ بسبب مولانا کنیزک را بفرودخت بعد فروختن عشق کنیزک دانگیار او شد
 بر خصم کنیزک رفت و از بہائے کہ فروختہ بود باصفا آں طلبید چون خصم رواج
 کالا دید اقتناع آورد چنانچہ شیخ سعدی گوید سہ ماہیوسف خود نے فروشم
 تو قلب سیاہ خود نگہ دار بہ قیمت کنیزک یکے بدہ کشید خصم رضامند داد
 آخر الامر تحقیق شد کہ خصم کنیزک یکے از بندگان معتقد سلطان المشایخ
 است چون اینے مولانا را روشن شد دانست کہ این در دراد و اسے
 پیدا گشت مولانا با وجود معلوم کردن دواسے درد خود از غلبہ سلطان
 عشق در دل خود دعوی کرد کہ روانہا شد در راہ محبت دوست را بسیم سیاہ
 بفروشم الغرض باستیلاے شوق محبوب و زور آوردن اشتیاق وصال
 یا مولانا از دارالقراصبر و شکیبائی از یاد آمد و از حائے بجائے مبدل
 گردید کہ خواب و خوراز مولانا برفت و گریہ و نالہ ستولی شد و کار بدیوانگی
 کشید بہیت روے مپوش اسے قمر خانگی بہ تانکث عقل بدیوانگی بہ آخر
 مولانا را بیاد آمد کہ دواسے در و ما جناب مرشد برحق منست مولانا
 گر یہ کنناں و جامہ دراں پیش حضرت سلطان المشایخ آمد و کیفیت
 خود ظاہر ساخت سلطان المشایخ فرمود ہر وقت کہ خصم کنیزک برین
 بیاید تو ہم بیائی مولانا بدین اثبات مختلف آستانہ سلطان المشایخ شد

بیت رقیب گفت بریں چہ میکنی شہزادے	چہ میکنم دل گم گشتہ باز سے جویم
اگر نصیحت دل سے کنم کہ عشق بیاز	سیاہی تن رنگی باب سے شویم

تا روزے خصم کنیزک را بخدمت سلطان المشایخ سعادت
 پائے بوس حاصل شد مولانا نیز درآمد و سر بر زمین نہاد

حضرت سلطان المشایخ فرمود مولانا سر بر کن ایسدا است کہ خاطر توجیح کردو
 خصم کنیزک دریافت سلطان المشایخ روے مبارک خود بجانب خصم کنیزک
 کرد و حکایت فرمود کہ مردے بود کنیزک داشت آن مرد را با آن کنیزک محبتے
 بود کنیزک را بسبب فروخت بعد فروختن عشق غالب آمد آن مرد بر مشرعی کنیزک
 رفت ہر چند عجز زاری کرد قیمت بیفزود و میسر نشد چون دوست برد دست نیاب
 جامہ پارہ کرد و روے سیاہ کرد و خاک بر سر انداخت در بازار درآمد و این سخن
 مے گفت کہ اے سلیمان سزائے آنکس بہتر ازین کہ دوست را بسیم فروشد
 چہ باشد ہمینکہ این حکایت سلطان المشایخ تمام کرد خصم کنیزک را روے
 بر زمین آورد و گفت من صد تہ حضرت سلطان المشایخ آن کنیزک
 را بدین مولانا بخشیدم سلطان المشایخ خوش شد و در باب خصم کنیزک دعا
 ہائے خیر کرد خصم کنیزک را بمولانا ارزائی داشت و مولانا بمقصود رسید الحمد
 علی ذلک نکتہ در بیان ولولہ عشق حضرت سلطان المشایخ کہ در باطن
 این ضعیف است اگرچہ ایں دعوی بس بزرگ است مثل گفتہ اند لقمہ پیلان در
 حوصلہ کنشکان گنجد ما العصفور فلحمہ وما البق فشحمہ یعنی چمقدار کنشک پس
 گوشہ و چہ قیوہ چہ چیز است پشتہ پس چہ بی او چہ خواہد بود بیت لاف و فات
 سیزم در قدم سگان تو ہ خاک چرانے شوم خاک بریں و فاسے من ہ حق علم
 و علام است کہ چہ در سماع و چہ در غیر سماع در خاطر مے گذرد کہ از سوز عشق آتش
 در خان دمان ننگ و ناموس زخم شیخ سعدی گوید فرماید بھیت روزے
 بد را یم من ازین جامہ ناموس ہ ہر جا کہ تہے چون تو بہ بنیم بہتر تم ہ اے خواہ
 بگذارد سر و سامان را و آتش زخم خان نماں را در او صوائے بگیرم و شورے بر آرد بھیت
 چند پنہان غم عشق تو خورم طاقت نیست ہ وقت آں شد کہ بر دل ایم و صد
 شور کتم ہ داشت دلم طاقت صبر بر دم ہشکد بائی ہ چون کار بجاں آمد زمین پس
 من و رسوائی ہ و سر دریا بان عشق زخم قطعہ صید بیابان عشق خوش بخورد و بیز

نکتہ
مثل

سرتواند کشید پایے ز زنجیر او + خواہم از آسب عشق رود سے بعالم ہم + عرصہ عالم
گرفت حسن جہاں گیر او + و بیاباں لایزال چشم شور انگیز خود دریا گردانم بیعت
خوش آب و چشم من ہمہ رو سے زمین گیر + نہاید کرد غیرے دامن آن
نازنین گیر + و دریا را از آہ سینہ بیاباں خشک گردانم امیر خسرو گوید بیعت
دریا از آہ سینہ من خشک شد چنانکہ + ہرگز بچشم خویش نہ بیند کسے نے + و چون
ازیں باز آیم زنجیر سگان سلطان المشایخ در سر بندم امیر خسرو گوید۔
س زنجیر سگان در خود بر سر من بند + کنوں سیرایں نیست کہ دستار
بہ بندم + بقیہ عمر عزیز کہ مایہ عاشقاں است بے مراحم در یاد آنحضرت بگذریم
بیعت محرم بہاں است انچہ کتم یاد رو سے تو + جانم ہانست انچہ ہم
زیر پایے تو + و عمگدشتہ را بواسطہ محبت آنحضرت باز آرم کیست کہ آرد
انچہ رفت از عمر بازاں ہم امروز کار عمل تست مگر در نفس آخر بر یاد آنحضرت
روم اگر جزا زہ سعادی بگویی دوست بر بند + زہے حیات نکو وزہے مکمل
سعادت تکتہ در بیان حقیقت عشق

بہت

<p>سہو سر رہنماے عشق آمد زانکہ دانکہ سر بود غمناز کہ بوقت است گفت قد قامت عشق پوشندہ بر بند تن است آتش آب سو ز عشق آمد عشق در دے است بادشاہی سوز عالم پاک پاکبازے ماست عاشقا نرا چکار با مقصود عشق را خود نگارے باشد در ہر نقیش سرو کلمہ نبود</p>	<p>دلبر جہاں رہاے عشق آمد عشق با سر بریدہ گوید راز خیز و بنہاے عشق راقامت عشق گویند نہاں سخن است آب آتش فروز عشق آمد عقل مردے است خواجگی آسود خط خاک ہو و بازی ماست نیست در عشق خطہ موجود عشق مقصود کارے باشد عشق را رہنما ورہ نبود</p>
---	---

	عشق با عقل ناتمام بود *
عشق با کفر و دین کدام بود *	
	پیش آنکس که عشق پسره اوست
کفر دین هر دو بنده ره اوست	
	هر چه در کائنات جزو و کل اند *
در و عشق طاقتی بلبند *	
	هر چه از تو ز دور گردون است *
از ضرب عشق بیرون است	
	عشق برتر از عقل و زبان است
لی مع المد وقت مردان است *	
	کال ملاقات وصل یزدانی است *
<p>آن نشیننده تخت آدم را باز عشقش سجا کداں آورد *</p>	<p>دل خریدار نیست جستم *</p>
<p>نکته در بیان ترغیب در عشق و معذرت بیدرداں</p>	

را

نکته

خداوند اجودہ آشنائی
 بعشق خود دلم معمور گرداں
 بزلف و خال خوباں دادہ پیوند
 بردائے جاں بکار عشق میکوش
 اگر خواہی حیات جاودانی
 شہید عشق را مردہ نگویںد
 درین عالم ز ایجاد تو مقصود
 وگرنہ من کیا کئے آں کہ جاں را
 بعشق زلف شاں گردم ہونناک
 تو اے زاہد ز عشق خو برویاں
 شدی غافل ز درد و درد نوشاں
 گر شمع کردن خوباں نظر کن
 بکنج مسجدے منشیں گرفتار
 ز مانع صنع حق را در نظر آر +
 کمال زاہداں از عشقبار زیست
 صلواۃ عاشقاں از دیدہ بگذار
 نظر کردن بخوبان مذہب بہت
 کہ من بارے ز مذہب برنگردم
 بہ لعل و لہریب خو برویاں +
 بزاری نے کم زان لب گداہی
 ترا گر عقل بہت اے مرد ہشیما
 کہ فردا ذوق لب ہرگز نیا بی

نمیرا تم چہ راغے روشنائی
 ز نور دوستی پر نور گرداں
 دل عشاق را طفت خداوند
 ز جام عشق خون ما و ہم نوش
 براہ عشق میرا سے توانی +
 براہ عشق جسے زندہ نگویںد
 رفا سے حق تعالی دوستی بود
 دہم از دیدہ و دل نیکواں را
 کتم دل را ز غم پا چاک در چاک
 مشو منکر مرد لا حول گویاں
 گدا محروم شہ از حسن سلطان
 بعشق شکل شاں جاں در نظر
 بکار خود پستی نیک ہوشیار
 حیواۃ بے نظر را ہم سچ شمیار
 نشان عافیت در جاں گدازی
 نماز زاہداں را خشک انگار
 مرا از ہر دو عالم این تمناست
 اگر گردم ازین مذہب نہ مردم
 بر غیبت مے کتم اینک دل و جاں
 تو اے زاہد و یمنی کجاسی +
 ہمیں جاگیر ذوقے از لب یار
 اگر چہ جنت الفردوس بابی

نکتہ در بیان رویت باری تعالیٰ و تقدس حضرت سلطان المشائخ قریس اللہ
 سرور العزیز نے فرمود مولانا فخر الدین زراوی رحمۃ اللہ علیہ کتابت خمسین
 نام از اربعین موجب تر بعضی سخنان اور آوردم کہ در بعضی کتب آں را اثبات کرده
 است و در بعضی کتب دیگر نفی و ابطال نموده یکے از انہا این سخن است
 و گفته اند کہ اثبات رویت باری تعالیٰ و تقدس بدلیل عقلی مقصور نیست و
 آنچه ابو منصور ماتریدی در کتاب خود آورده است و رویت بدلیل عقلی اثبات
 کرده است درست نیست دلیل ابو منصور ماتریدی رحمۃ اللہ علیہ برین منظر
 است کہ جسم مرئی است و حرکت او ہم مرئی است پس رویت صفتہ است مشترک
 میان جسم و حرکت علت جواز رویت ہم مشترک باشد فنقول آنچه مشترک است میان
 جسم و حرکت وجود است با حدوث و حدوث نے شاید زیرا چہ و عبارت است
 از وجود سابق بعموم و عدم نہ علت مے شاید نہ جز علت پس وجود متعین شد
 ازہر علت جواز رویت و حق تعالیٰ وجود ہست پس درست شد کہ حق تعالیٰ
 مرئی باشد اعتراض مولانا فخر الدین زراوی رحمۃ اللہ علیہ اینست کہ مخلوقیت
 ہم مشترک است میان جسم و حرکت ازین لازم مے آید کہ مے مخلوق باشد
 بعین این نکتہ و این اعتراض بغایت محکم است این را جواب مے نگفتہ اند بعدہ
 فرمودہ اند کہ اہل سنت و جماعت درین مسئلہ جنین تاویل کردہ اند کہ حق تعالیٰ
 گفته است فان استقر ہکانہ فسق ترائی یعنی پس اگر ثابت شود جا مے اولیں ترائی
 است کہ بیہنی رویت معلق باستقرار جبل است و استقرار جبل ممکن و معلق بچکن
 من حیث ہو ممکن باشد برین دلیل ہم اعتراض کردہ است انہم لطیف است و محکم
 و بیان اینست کہ جواز رویت کہ معلق بشرط استقرار جبل است کہ ام استقرار
 در حال استقرار جبل یا در حال تحویل جبل اگر در حال استقرار پس ما ہوا شہ و تحقیق
 باشد و المعلق با تحقیق تحقیق و تحقیق فی الحال نیست و اگر در حال تحویل جبل استقرار
 جبل در حال تحویل متعین پس دانستم کہ این نکتہ حقیقت ضعیف است قاضی محی الدین

کاشانی رحمۃ اللہ علیہ از سلطان المشایخ سوال کرد کہ در قصہ ہتہ موسیٰ علیہ السلام بعد از سوال رویت و جواب لن ترانی قرآن چنین خبر میدہد فلما تجلی بر الجبل جملہ دگا و خرمسعی صعقایی یعنی پس ہر گاہ روشن گروانید پروردگار موسیٰ مرکوبہ را گردانیدن کوہ لاپارہ پارہ و افتاد موسیٰ بے ہوش کوہ خدائے را دید یا نہ فرمودند ظاہر آیت دلالت مے کن کہ دیدہ باشد و انچہ مفسران در تفسیر نوشتہ اند تجلی نور ربہ تجلی ملکوت ربہ عدول است از ظاہر بے ضرورتے چہ اتفاق اہل سنت و جماعت است بر جواز رویت فی الجملہ لان کنن الباری سبحانہ و تعالیٰ مرئیا للنفس و لغیرہ من صفات الکمال واللہ جل جلالہ موصوفہ بجمع صفات الکمال اگر گویند بدلیل معلوم شدہ است کہ در دنیا بچکس رویت نیست زیرا چہ توے کہ بدال رویت حق تعالیٰ را احتمال توں کرد در دنیا کسے نشان نذا و جواب گویم این حکم در جنس انس آماہ است ازین لازم نیامد کہ جبل را نباشد شاید کہ در آن قوت نہند و او را سمع و بصر و عقل و ہند تا بہ بیند و بعد از دیدن باقی نمازد و طاقت احتمال بقاش نباشد از ہیبت پارہ پارہ گرد و ہتہ موسیٰ علیہ السلام اندازہ کار روشن کرد و از سوالے کہ میس کرد باز گشت حضرت سلطان المشایخ مے فرمود کہ انیکہ رویت حق جل و علی را منکر اند بارے بر چہ و جہ میزنند و مردم کہ خوش اند بامید و عمدہ فردا خوش اند و حلاوت رویت ہر کسے را بر اندازہ شوق انگس باشد تا شوق نباشد چہ ذوق و لذت یا بد بعضے ازینجا مشتاق میروند و بعضے را ہمانجا شوقے پیدا شو تا ذوقے یابند تا ما این کرامت دیگر است کہ ازینجا مشتاق میروند حضرت سلطان المشایخ مے فرمودہ مشکلے بود کہ انیکہ از دنیا میروند پیش از آنکہ بہشت رسد ایشان را رویت خواہد بود یا نہ تا شبے رئیس نام خادم شیخ نجیب الدین متوکل را در خواب دیدم و انمعنی از او در خواب پرسیدم جواب گفت از کجا و استبعادی قومی نمود از دیدن این خواب مشکل من زیادہ تر شد

تاشے عورتے تریبا نام کہ اورا خواہر زادہ خواندہ بود بعد از نقل اورا
 در خواب دیدم ہمیں معنی از سوال کردم گفت آرسے بعضے مردمان
 سے بیسند و سن نیز دوبار دیدہ ام اورا پرسیدم کہ از کدام عمل این دولت
 یافتی گفت چند نام سن از مخدومان خود سے یافتم ہر روز ازاں یکتا
 ناں بدرویشاں میداوم حضرت سلطان المشایخ سے فرمود درویشے
 بود سرد خرقة میکرد ہر ساعت و برے آورد و این سخن سے گفت عجب
 است کہ موسیٰ علیہ السلام با کمال نبوت اورا دیدار یلسر شد و طاقت نہا
 کہ اورا بہ بیند پس ہر کہ اناپید او بیند حضرت سلطان المشایخ سے فرمود
 امام احمد غنبل رحمۃ اللہ بہر بار حضرت عزت رادر خواب دید بعد ازاں
 پرسید بندہ باین دولت بکدام عمل رسد فرماں آمد بتلاوت قرآن باز
 عرضداشت کرد تا و تے کہ با فہم معانی باشد یا غیراں فرماں آمد بہر شکل
 کہ بخواند و سے فرمود شاہ شجاع کرمانی قدس اللہ سرہ العزیز چہل سال
 شب سخت یک شب حضرت عزت رادر خواب دید بعدہ ہر جا کہ رفتے جا
 خواب برابر خود در دے تا نختہ پد بامیدانکہ این دولت را با ز در خواب
 بیند تا انگاہ کہ آواز سے شنید کہ این دولت ثمرہ اں بیدار یہا بود
 دے فرمود در قوت القلوب آورده است کہ شیخ الاسلام علی موفی
 قدس اللہ سرہ العزیز گفتے است در خواب دیدم کہ بہ بہشت رفتہ ام چون
 پیشتر شدم در طیرہ قدس رسیدم مردے را دیدم در سردقات عرش کشاؤ
 و نظر بر حضرت عزت داشت پلک بر ہم نیزد پرسیدم کہ این مرد کیست گفت
 خواجہ معروف کہ خدا کرانہ از خوف و دوزخ پرستیدہ است و نہ بامید بہشت
 بل حب اللہ شوق فالی القابذ یعنی براسے دوستی خدا و شوق دیدار او پرستیدہ
 است بار تعالیٰ غرامت دیدار خود اورا مباح گردانیدہ است تا روز قیامت
 و حضرت سلطان المشایخ پرسیدند کہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ

شب معراج حضرت عزت را دید فرمودند دریں سخن بسیار است اما غیب
 مختار آنست کہ در رویت شب معراج تحقیق نیست سائل اولہ زیادہ کرد و
 گفت ابو دوردہ گفتہ است حضرت رسالت را صلے اللہ علیہ وسلم پرسید
 هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ نَوْرًا قَالَ رَأَيْتُ آيَاتِي أَيَا دَيْدِي پروردگار خود را گفت
 پیغمبر بدستی کہ من دیدم اورا فرمودند احادیث دیگر برخلاف این آمدہ پس
 رویت شب معراج تحقیق نباشد حضرت سلطان المشایخ فرمود کہ حضرت
 امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ از فرزندان حضرت مرتضیٰ علی علیہ السلام
 و کرم اللہ وجہہ است یک شعبہ خرقہ حضرت امیر المؤمنین مرتضیٰ علی علیہ السلام
 از آنجا تب میزد و دقتے کسے پیدا شد کہ خدا سے راہیں بنجائی گفت نیدانی تو کہ
 قوم موسیٰ علیہ السلام دیدار خواستند عذاب آمد قالوا اِنَّ اللّٰهَ جَحْمٌ فَاَخَذْنَا
 الصّٰعِقَةَ و موسیٰ علیہ السلام دیدار خواست جواب کن ترائی شنید چہ راستی
 میکنی گفت آن عہد موسیٰ بود اما این دولت عہد حضرت محمد است صلی اللہ
 علیہ وسلم کمترین جایگزین او یا بزید بود او گفت لیس فی جہتہ سبوح اللہ و
 ہچنین چہ نظیر دیگر آورد امام غلاماں را فرمود کہ او را بگیرند و در آب غرق
 کنند او را در آب انداختند و غوطہ سے دادند او فریاد میکرد یا ابن رسول اللہ
 الغیث الغیث او پچنالی سے فرمود کہ در آب غوطہ دہن تا گفت الہی
 الغیث در حال گفت اے غلاماں ترک او گیرید چون او را بگذاشتند بیاید
 و سر در پیش حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام بر خاک نہاد و گفت معاف
 دیدم فرمود چگونہ دیدی گفت از توفیر یاد خواستم نہ سپدی گفتم انکوں
 فریاد از خدا تعالی خواہم در حال روزنے از درون سینہ من پیدا شد
 و رونگرستم ہر چہ خواستم معاینہ کردم زہے سوال آنم روزہے جواب امام
 جعفر صادق رضی اللہ عنہ کہ بحال عقیقل اورا چہ طریق جواب دادو نے
 فرمود صیغہ حرم ہتر موسیٰ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ و السلام بود پیش موسیٰ علیہ السلام

ع
 گفتند امام
 سید محمد باقر
 خوارزمشاکر
 بیست و نہ
 از توفیر
 در تفسیر
 ع
 بیست و نہ
 در تفسیر
 فی

آمد و گفت آرزو دارم کہ جمال تو بہ نیم موسیٰ علیہ السلام فرمود نتوانی دید چندانکہ مانع
 سے شد صیغورازانے ایسا دلفروزت برقعہ برداشت امیر خسرو خوش گوید بیت
 بدون آرزو روں دیوانہ گرداں ہوشیاراں لہو و لیکن خسرو دیوانہ را دیوانہ تر
 گرداں بہ چوں صیغوراز نظر بر آں جمال انداخت نابینا شد تہ کرت و بروا سیتے
 بہتقاد کرت برقعہ دور سیکرد و صیغوراز نابینا مے شد و بدعا مے ہنتر موسیٰ چشم
 باز مے یافت دریں میاں ہاتھے آواز دادا مے موسیٰ انجبت از حایضہ آموز کہ
 چندین کرت نابینا شد و باز دیدار نخواہد تو سیکبارگی اِنِّی ثَبْتُ اِلَیْکَ یعنی تحقیق
 کہ تو بہ کردم من بسوئے تو مے گوئی ہنتر موسیٰ علیہ السلام را بدین سخن حیرتے
 بیفزود و حضرت سلطان المشائخ بخط مبارک خود در قلم آورده است چوں
 اہل بہشت جمع شونہ بہشتیاں آرزو مے بقا مے پروردگار ذوالجلال لایزال
 کنند در دارالضیافت جمع آیند ابرے سفید گرد بر گردایشاں برآید و کوشکھا مے
 آں ابر مرصع بہ درو جو اہلس مکلل مشک ہاریدن گیرد چنانکہ ہوا مے بہشت
 ہمہ کافور و مشک گرد پس حضرت ذوالجلال جمال خود بنمایند بہشتاد ہزار سال در
 لذت رودیت بمانند یَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِیْنَ یعنی روزیکہ قائم شونہ مردم
 نزد پروردگار عالمیاں و در تفسیر حقایق آورده است چوں ایستادہ بمانند خطبا
 آید کہ در دنیا امتثال او امر و نوا ہی شرع نمودہ آید شستہ جمال ذوالجلال مارا
 مشاہدہ کنید از برے رعایت ادب ننشینند حتی سبحانہ تعالیٰ فرشتہا پیا آرد
 سکیہ کنند بر آں فرشتہا و حضرت عزت را بہ بیند چوں مُدَّتے بگذرد آرزو مے تقا
 پیراں و مادراں کنند حضرت عزت ہمہ را جمع کند چنانچہ در روز جمعہ خلق جمع شونہ
 یکدیگر را بینند بعد ازاں فرماں صادر شو کہ دیگر چه آرزو دارید ہر آرزو کہ باشد
 یا برید و لکن فیہا ما یشتہیہ الانفس وتلد الا عین وانتم فیہا خالون اللهم
 ارزقنا لقاءک بکرمک یعنی و خاص شمارا ست اے مومنان چیزیکہ نخواہد
 نفسہا مے شما و لذت یا بند چشماں و شما یاں در آں بہشت ہمیشہ باشید

سے بار خدا یا روزی گرداں مراد پیدا خود بکرم خود شیخ خوش گوید ۵ شادی
 بروزگار گدایان گوی اوست ۶ بر خاک رہ نشسته بر امید رویت اند ۷ **حسین**
 شاعر بخدمت حضرت سلطان المشائخ عرضداشت کرد کہ نعمت رویت کہ ہو مینا
 را و عده ہست فردا خواہ بود بعد از حصول آن از نعمت ہا دیگر چہ بیند بر لفظ
 مبارک را نہ کہ سخت کوتاہ نظری باشد کہ بعد از ان بچہ سے دیگر نظر کنند درین محل
 باز عرضداشت کرد کہ شیخ سعدی گفته است ۵ افسوس بر آن دیدہ کہ روی
 تو ندیدہ است ۶ یادیدہ کہ بعد از تو بروئے نگریدہ است ۷ حضرت سلطان
 المشائخ این بیت را استحسان کرد و فرمود کہ نیکو گفته است کاتب حروف در لفظ
 حضرت شیخ الاسلام معین الدین سنجرى قدس الدر سرہ الغریز نشتم دیدہ است
 کہ سیکے از بزرگان طریقت کہ از اہل عشق بود در مناجات مے گفت الہی اگر تو
 از من ہفتاد سال را حساب خواہی من از تو ہفتاد ہزار سال را حساب نخواہم
 زانکہ امروز ہفتاد ہزار سال است کہ ندا و است بر یکم گفتہ و جملہ را در شور آورد
 پایے کو فتن گرفت و گفت اینجملہ شور را کہ در زمین و آسماں است از شوق
 است است ہمینکہ آن بزرگ این سخن گفت ندا آمد کہ جواب شنور روز شمار
 ہفت اندام ترا ذرہ ذرہ گردانم و بہر ذرہ دیدار نمایم و گویم اینک حساب ہفتاد
 ہزار سال کفارت نہادیم **باب** ہم در سماع و وجد و قص و غیر ذلک
تکلمتہ در بیان سماع حضرت سلطان المشائخ قدس الدر سرہ الغریز
 مے فرمود سماع بر چہا قسم است حلال و حرام مکروہ و مباح اگر صاحب
 وجد را میل بسوے حق بیشتر است آن مباح است و اگر میل بجاز بیشتر است
 مکروہ است اگر میل بکلی طرف مجاز است آن حرام است و اگر میل بکلی
 طرف حق است آن حلال است پس مے باید کہ صاحب این کا حلال
 و حرام و مکروہ و مباح بشناسد و مے فرمود کہ چندین چیز مے باید تا سماع
 مباح شود **مُسْتَمِعٌ وَ مُسْتَمِعٌ وَ وَاللَّهِ سَمَاعٌ مَسْمُوعٌ** یعنی گویندہ ہر دو تمام

بجای
 ہر دو

باشد که درک نباشد و عجز نباشد و مستمع آنکه می شنود از یاد حق خالی نباشد و
 سماع آنچه گویند غش و سحرگه نباشد که سماع مزامیه است چون چنگ و ریاب
 و مثل آن میباید که در میان نباشد همچنین سماع حلال است و سماع صوتی است
 مؤذول چرا حرام باشد و میفرمود سماع علی الاطلاق حلال نیست و علی الاطلاق
 حرام نیست بلکه گفته اند که از بزرگے پرسیدند سماع چیست گفت تا مستمع
 سماع کیست میفرمود که پیش شیخ شیوخ العالم فرید الحق وال دین قدس مدبر
 العزیز در اباحت و حرمت سماع که در آن اختلاف علماء است اگر روزی فرمود سبحان
 کی سوخت خاک تر شد و دیگرے هنوز در اختلاف است تفاوت به پیش شیخ سعیدی
 گوید بیست آتش اندر پختگان افتاد سوخت خام طبعان بچهاں افسرہ اند
 نیز شیخ شیوخ العالم فرید الحق وال دین قدس مدبر العزیز نقل کرد که السماع
 بجرک قلوب المستمعین و یوقد نار الشوق فی صد و المشتاقین یعنی سماع
 آوازے موزوں و پیش می آرد دلهاے شنوندگان را وے افروزد آتش
 شوق را در سینه های مشتاقان و میفرمود که گروهی از شلخ سماع بدین وجه
 روادارند که بے اختیار باشند چون با اختیار باشند آن سماع معلول باشد و مؤلاً
 علامتہ الوری فخر الدین زراددی خلیفہ حضرت سلطان المشایخ در رسالہ
 اباحت سماع را از امام غزالی آورده است اول درجہ سماع فهم مستمع
 است یعنی فرد و آمدن سماع بر معنی که در دل مستمع واقع می شود پس
 ثمره آن فهم و جاپیدای آید و ثمره وجد حرکت جوارج حاصل میشود و بمعنی
 مختلف است باختلاف احوال مستمع و مستمع را چهار حال است اول آنکه
 سماع بجز دلچ باشد یعنی او را لذت و حطی نباشد جز آنکه تلذذ کرد و از احسان
 و نعمات و این مباح است فاما درین قضیه حیوانات دیگر شریک اند
 دوم آنکه سماع حاصل کند بر صورت مخلوق معین یا غیر معین
 و این سماع جوانان ذی شهوت بود و این از آنهاست که تکلم بسبب

جست و نادات آن نتوان کرد و سیوم آنکہ ستم سماع بر احوال نفس خود
 حل کند تقویہ حواسے کہ با خدا تعالیٰ دارد و این سماع مریدانست
 خاصہ مریدان مبتدی زیرا کہ مریدان را لامحالہ مراد است و مراد ایشان
 معرفت باری تعالیٰ و وصول الی الحق و ایشان را در سلوک احوال پیش سے
 آید از قبول ورود و وصل و مجرد و ملح و نومیدی و آنچه مشتمل است بر صفت
 اشعار چہارم آنکہ سماع ستم عین حق باشد بحدیکہ در حالت سماع در عین
 شہود باشد بچو حال زنانے کہ در شاہدہ بہتر یوسف علیہ السلام
 دستہا بریند و از خود خبر نہ داشتند اہل این مقام عبور کردند بچیز یکسانی
 گشتند از ہمہ چیز مگر از حق جل و علی و این مقام واصلان و کاملان است
 مکتبہ در بیان آداب سماع حضرت سلطان المشائخ
 قدس سرہ العزیز نے فرمود سماع را چنہ چیزے باید اما زمانے
 خوش کہ در آن فراغ دل باشد و خاطر متردد نباشد اما مکان و لکش
 چنانکہ از دیدن آن روح پیدا آید اما اخوان باید کہ بہم از یک جنس باشند
 یعنی ہر کہ حاضر میشود از اہل سماع باشد و مے فرود بوقت در سماع
 نشستن بوسے خوش کند و جامہ پاکیزہ پوشد مولانا فخر الدین
 زراذی رحمۃ اللہ علیہ در رسالہ خود آورده است کہ آداب دیگر
 آنکہ سماع بگوش ہوش شنود و قلیل الاتفات و محترز باشد از
 نظر بجانب مستمعان و تنخیم و تشاوب و سرفرو و افگندہ باشد
 و فکرے کہ مستغرق باشد و دل او متماسک از تصفیق و قص
 و سایر حرکات و مرادات آداب دیگر آنکہ تا تواند نخیزد و گریہ با و از بکن و این
 جاہست کہ اوراق در بر ضبط نفس خود باشد و اگر قص و گریہ کن او را مباح باشد اگر قصد
 نباشد زیرا چہ گریہ خزن را برود و قص سبب تحریک سرور است و کل سرور مباح است و آداب دیگر
 آنکہ موافقت قوم کند و قیام اگر کی از قوم ایستادہ و در وجہ صادق یا آنکہ ایستادہ بیت اہل چہ

بیت

قَدْ بَدَأَ مِنْ مَوَافِقَةٍ چوں شیخ بدرالدین سمرقندی رحمة الله عليه برحمت حق پیوست
 او را در سنکوله دفن کردند و زیور سلطان المشایخ حاضر شد مجلس عالی منعقد
 شد سماع در داده بودند سلطان المشایخ پیتر رسیدند و در حیطه دیگر نشستند چون
 الشان در سماع برخاستند سلطان المشایخ نیز برخاستند بعضی گفتند میان
 شما و ایشان بعد مسافت است شما بنشینید سلطان المشایخ فرمود
 موافقت شرط است کاتب حروف از والد خود سماع دارد که شیخ بدرالدین
 سمرقندی سخت بزرگ بود خلیفه شیخ سیف الدین یا جزیری بود و شیخ
 نجم الدین کبری را در یاقته بود و وسید زائر الحرمین و حافظ و دانشمند بود در
 کمال کسی که دروس این همه فضائل است و در سماع غلو تمام داشت بے
 سلطان المشایخ سماع نشید و بغایت خوبصورت و نیکو سیرت بود علیه
 الرحمة و ادب دیگر آنکه در قصه در نیاید سیکه گراں نماید بر قوم که دلها را مشتوق
 گرداند نقل کذا فی العوارف عن ممشاد علو دینوری رحمة الله عليه آیت قال
 رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم فی المناء فقلت یا رسول الله هل تنکرهن
 السماء فقال ما أنکره وکن قلنهم یفتحن قبله بالقرآن ویحتمون بعده بالقرآن
 فقلت یا رسول الله انهم بی ذنوبی ویسطلون علیّ فقال احتملهم یا ابا عبد
 هم اصحابک وکان ممشاد الفیفر یقول کتانی رسول الله صلی الله علیه وسلم
 فکلمه در بیان تمهیل الفاعل که میان شعرا مصطلع شده و در اوصاف معشوق
 سلطان المشایخ قدس الله سره العزیز فرمود از زلف قرب خواهد قوله
 تعالی یقربونا الی الله زلفی یعنی تا اینکه مقرب گردانند ما را بسوسه خدا نزدیک
 گردانیدن و از لون جنت و از چشم نظر رحمت او و لتضع علی عینی یعنی و از
 براسه نظر رحمت بر من و کفر پوشیدن باشد و زلف را از آن کافر گویند
 که او دانه خال در پوشند مصرع کافر نشوی قلندری کار تو نیست یعنی تا
 هستی و اعمال و صدق بر تو پوشیده نشود دعوی عشق از تو درست نیاید

و تا از نفس مرتد نشوی کار کنی تا ما کاتب حروف در رساله السماع کہ تا لیف مولانا
 فخر الدین زرداری است رحمتہ اللہ علیہ دیدہ است مراد وقت چیز سے خواہد بود
 کہ محال باشد میان بندہ و طاعت حق تعالی و از بیاض جہ نور ایمان و سواد
 حال ظلمت نصیبت و جزاں معانی کہ نقصان مقام و حال است پس
 تحمیل الفاظ و اوصاف حق کسے است کہ مستقل شو و فہم از طوہر الفاظ سو کہ
 چیزیکہ کہ مناسب از الفاظ است از امور حق حل و علی بس الفاظ شعاریہ و سبب الفاظ
 امثالی است مراد از ان امثال چیز سے باشد کہ مناسب باشد و مصرف امثال
 غیر آنکہ طوہر آن امثال بر این معنی است پس این واقع تراست در نفوس و
 موثر تراست در قلوب زیرا کہ سے نماید ترا چیزیکہ در خیال بستہ در صورت تحقیق
 و آنچه بدان وہم گماشتہ و معرض یقین و غائب در لباس حاضر و برائے این معنی
 است کہ حق حل و علی امثال را بیشتر آورده در کتاب مبین و کتب منزله چہنیں
 در کلام رسول صلی اللہ علیہ وسلم و کلام سایر انبیا صلوات اللہ علیہم و صحابہ رضی
 اللہ عنہم جمعین تلك الامثال نضر بها یعنی آن امثال ہا مے آرم من برائے
 مہاں بسیار و تعست و ما یعقلها الا العالمون یعنی در نے یا بندہ آن امثال
 را مگر عالماں و حضرت سلطان المشایخ مے فرمود و ہر حرف کہ در سماع
 شنیدہ ام صفتے شنیدہ ام از صفات حق عزوجل و علی تا این غایت آن
 حرف با و صاف حمیدہ شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر فریاد الحق والدین حل
 کردہ ام ہا روزے در حالت حیات شیخ شیوخ العالم قدس اللہ سرہ
 الغیز از جمعے گویندہ این بیت شنیدم بیت مخزام بدیں اصفت مبارک از گلز
 چشم بدت رسد گرفتہ ما اخلاق پسندیدہ و اوصاف گزیدہ و کمال
 بزرگ و غایت لطافت ایساں یا دآمد چناں در گرفت کہ بدیں حرف سید
 چشم پر آمد کہ بعدہ بسے بر نیامد کہ بر حمت حق بیوستند و مے فرمود کہ فرود
 قیامت فرمان در رسد کہ ہر شیخے کہ مے شنیدید آن را بر اوصاف ما حل

میکر دید گویند آرسے فرماں رسد کہ اوصاف حادث و ذات ما قدیم حمل و صفا
 حادث بر قدیم چگونه روا باشد گویند خداوند از غایت محبت نے گردیم فرماں سے
 چوں از محبت میگردید بر شمار محبت گردیم بعدہ سلطان المشایخ چشم پرآب
 کرد و فرمود با کسی کہ مستغرق محبت حق است این عتاب است با دیگران چہ
 نخواہد کرد درین محل امیر حسن شاعر ضد داشت کرد کہ بندہ را بچو قوت آنچنان ذوق
 پیانے شو کہ در سماع فرمود کہ صحابہ طریقت محبت را و مشتاقان را ہماں ذوق
 کہ در آتش میزند و کرنہ آں بودے بقا کجا بودے و در بقا ذوق بودے در آتش
 آں مقام چشم پرآب کرد و نفسے از سینہ مصفا برآورد و فرمود کہ مراد قوتے در خواب
 چیزے نمودند من این مصرع کفتم **اے دوست بدست انتظام کشتی** *
 و باز این مصرع را ہم در خواب اعادہ کردم * **اے دوست بہ تیغ انتظام کشتی** *
 چوں بیدار شدم یادم آمد کہ این مصرع بچنین است **اے دوست بزخم انتظام**
کشتی * بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ بن شدہ دیدہ ام رہما یسمع
 السالك صوتا من البراغیث و یفہم کلاما مفہوما من ذوق الباب و کذل
 من الذباب و اصوات الطیر و سمع علی رضی اللہ عنہ صوت ناقوس قال
 اتدرون ما یقول قالوا لا فقال یقول سبحان اللہ حقا حقان المولی قد
 یبقی نکتہ در بیان و جہا ہل سماع حضرت سلطان المشایخ قدس سرہ
 العزیز نے فرمود از نود و نہ نام اسم الواجد است و واجد از وجہ است چنانچہ
 بمعنی بن شدہ و جد آمدہ و بمعنی صاحب جد آمدہ و بمعنی در حق باری تعالی درست نیامد
 پس اینجا بمعنی معنی الواجد است فاما مولانا فخر الدین زراذی در رسالہ خود
 نے نوید کہ خواجہ عثمان مکی در حقیقت وجدے گوید کہ عبارت از وجد ممکن است
 زیرا کہ وجد تیرست از اسرار الہی عند المؤمنین المؤمنین یعنی نہادہ نزد مؤمنان
 صاحب یقین ابو سعید حرز گفته است **الْوَجْدُ رَفْعُ الْحِجَابِ وَ مُشَاهَدَةُ الرَّقِيبِ**
وَ حُضْرَةُ الْفَهْمِ وَ مَجَادَّةُ الشَّيْءِ وَ اَسَاسُ الْمَقْصُودِ

نکتہ

از بعضی پر سینہ ناز و جد صحیح فرمود قبول و جدا دست متواجداں اما حکما گویند
 کہ وجد چیست یعنی وجد در دل فضل است شریفه کہ متعذر است نطق بر آن
 و اخراج آں بلفظ پس بیرون مے آرد و آن نفس بالحنان و نغمات ہر گاہ کہ ا
 ظاہر شود نہر و حرکت جوارح پیدا آید نگفتہ در بیان احوال مے کہ در سماع پیدا بہتہ
 مے شود حضرت سلطان المشائخ قدس اللہ سرہ العزیز بمفرمود این
 ہر سہ قسم است انوار است و احوال است و آثار است و آن از سہ عالم نازل
 مے شود و آن سہ عالم ملک و ملکوت و ما بینہما جبروت یعنی در حالت سماع
 انوار نازل مے شود و از عالم ملکوت بر ارواح بعد از ان در دل پیدا آید انرا
 احوال گویند آں احوال از عالم جبروت است بر قلوب بعد از ان بجلی و
 حرکت ظاہر مے شود کہ آنرا آثار گویند آں از عالم ملک است و مے فرمود کہ وقتی
 حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم از غزا آمد فرمود کہسے باشد کہ دف زند
 ام المؤمنین عایشہ رضی اللہ عنہا دف برداشت و نبواخت و این شعر
 مے گفت شعر اتینا کہ اتینا کہ فحیو نا فحیا کہ + اتینا کہ اتینا کہ بحیو نا بحید کہ +
 ولولہ التمرۃ الحمراء ما کنا الوادیکم + ولولا دعویہ الرحمن ما کنا الوادیکم + فقال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قوی یا عایشہ و میفرمود وقتی رسول علیہ
 الصلوٰۃ والسلام میان یاران نشسته بود جب رحیل علیہ السلام این آیت آورد
 و اذا سمعوا ما نزل اللہ الی الرسول تری اعیینہم تفیض من اللد مع ما عی قوا
 من الحق رسول زوشت بر خاست چلبکہ و شست چنانچہ از فرحت بسیار روا مبارک گفت
 مبارک زمین جمع افتاد این حکایت معروف است کہ در آن مجلس جمع از صحاب بود ندیکان یکاں
 کردند و بردند و مے فرمود کہ در عهد رسول علیہ السلام شخصی بود کہ او را کعب بیگ گفتند و
 جاہلیت مے چند در سجود رسول علیہ السلام گفتہ بود بعدہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فتح مکہ کرد و
 مکہ بود و از خبر شد کہ رسول علیہ السلام صحابہ از مودہ است ہر جا کہ زبیر را بیابند بکشدن این خبر بود
 رسید زبیر صحاب اس زمان پوشیدہ در سجد سجود نزد رسول علیہ السلام آمد ایمان آورد و شعر آغاز کرد

رسول علیہ السلام پر سید کہ تو کبیتی گفت من کعب بن زہیرم از بیم اصحاب تو
 این لباس پوشیدہام شست میت در بجز رسول علیہ السلام گفتہ بودم این زمان
 صد و بیست اضعاف آن درین گفتہ ام رسول علیہ السلام گفت بخوان خواندن
 گرفت تا بدین میت رسید شعر بنیث ان رَسُوْلَ اللّٰهِ اَوْعَدَ لِيْ وَالْعَفْوُ عِنْدَ
 رَسُوْلِ اللّٰهِ مَا مَوْءُوْلُ رَسُوْلِ عَلِيْهِ السَّلَامُ فَمَوْدَا عَمَاتٍ كُنْ اَعَادَتٍ كَرُوْا وَرَسْمِ
 از اینجا است کہ اعمادت سے فرماید رسول علیہ السلام جامہ برد باو عنایت کرد اینجا
 کہ درویشاں بقوالاں خرقہ سے دہن چون رسول علیہ السلام وفات یافت
 معاویہ گفت صد دینار بتو میدہم آں بردمن وہ تا بدہ ہزار رساند اونداد چو
 خلافت بہت معاویہ رسید کعب بن زہیر وفات یافتہ بوفیر زندان او کس فرستاد
 کہ آں بردمن دینار ہیست ہزار دینار یا شاں داد و آں بردرا از شاں بستہ
 شیخ الشیبوخ در عوارف آورده است کہ این زمان در خزائنہ خلیفہ ناصرالین
 است و سے فرمود کہ وقتے رسول علیہ السلام بیانے رفت و ابو موسیٰ
 اشعری را فرمود کہ تو برد باغ باش اگر کسی آید بے اذن من نگذاری و درون
 باغ چاہے بود ابو موسیٰ پاسے ہاسے مبارک خود در میان آن چاہے فرو ہشتہ
 نشست و آں حال امیر المؤمنین ابو بکر صدیق آمد ابو موسیٰ اشعری حضرت
 رسالت را از آمدن ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ خبر کرد رسول صلی اللہ علیہ
 سلم فرمود کہ او را بگذارتا بیا یاد ابو بکر آمد بر استماعے حضرت رسالت صلی اللہ
 علیہ وسلم ہم بر آں ہیئت پاسے ہا در چاہے فرو ہشتہ نشست بعد امیر المؤمنین
 عمر رضی اللہ عنہ آمد از آمدن او نیز خبر کرد با آں بشارت دروں طلبید آمدہ
 جانب چپائے رسول علیہ السلام ہم بر آں ہیئت نشست بعدہ امیر المؤمنین
 عثمان آمد بعد از رخصت درآمد و بر ہماں ہیئت مقابل رسول علیہ السلام
 آمدہ نشست بعدہ امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ آمد بعد از اذن درآمد و بر آں
 ہیئت نشست بعدہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود بچنین کہ امر و نیک

جاہلیم موت ہم کیجا خواہد بود و بعثت ہم کیجا خواہد بود بعدہ حضرت سلطان
 المشائخ قدس الدررہ العزیز فرمود حالے کہ درویشان اہل دل را پیدایشو
 از نیماست و مے فرمود موسیٰ علیہ السلام از چینے متوحش شدے عصا
 او تسبیح گفتے و او ازاں انس گرفتے و مے فرمود کہ شیخ احمد غزالی چینیں آودہ
 است کہ بعد از آنکہ موسیٰ علیہ السلام بشرت مکالمت حق تعالیٰ مشرف شد
 ہر کرانظر بر جمال و مے افتادے مے سوخت فرماں شد کہ برقع پیش روے
 خود گیر برقع گرفت از نور روے موسیٰ علیہ السلام آں برقع مے سوخت برقعے
 از پیشم کرد آں نیز بسوخت بعد ازاں از آہن گرفت آں ہم بسوخت موسیٰ
 علیہ السلام تھیاب حضرت جبرئیل علیہ السلام آمد و گفت یا نبی السلام طلب جامہ کہ درو
 از مہ حالت آں خر قہ کردہ باشد برقع بساز موسیٰ علیہ السلام طلب کرد نشان
 یافت فلاں جادویشنانہ بریشاں باشد برقت بریشاں یافت ازاں برقع
 ساخت و بر روے خود انداخت نسوخت و سالم ماند و مے فرمود حضرت
 موسیٰ علیہ السلام را حالے غالب بود تا بجیے کہ روز آس زد کلاہ قلمسو
 او بسوخت و بظہ مبارک حضرت سلطان المشائخ بنشتہ دیدہ ام کہ
 بعضے را حالے در سماع غالب مے باشد کہ تمین مے ماند و بعضے را اگرچہ حالے
 مے باشد رفا مغلوب مے شود و کمال در آست کہ در سماع مغلوب نشود
 و بعضے در سماع از خود خجبر گردند کہ اگر میخ آہنی در پایے ایشاں رود ندانند و
 بعضے در سماع باخاں اے چہاں حاضر شوند کہ اگر برگ گلے در زیر پایے ایشاں
 باشد دانند و این مرتبہ کاملانست و مے فرمود کہ شیخ بدر الدین غزنوی
 از شیخ شیوخ العالم قدس الدررہ العزیز سوال کرد کہ یہوشی اہل سماع از
 کجاست حضرت شلخ شیوخ العالم قدس الدررہ العزیز فرمود ازاں کہہ ہا
 است بر یکم شنیدہ یہوش گشتن ازاں روز باز یہوشی در ایشاں مرکوز است
 چوں سماع شنوند آں یہوشی در ایشاں اثر کن حیرت و حرکت در ایشاں

ظاہر شود سلطان المشائخ میفرمود سماع برد و نوع است ہاجم و غیر ہاجم آنست کہ او
 سماع چو ہمے آرد و اینکس در مجلس نے شود و این را شرح نتوان داد اما غیر ہاجم آنست
 بعد از آنکہ سماع اثر کند آنکس آنرا تمیل کند بر حضرت حق سبحانیا پر سپر خود دیا جائے کہ در
 دل او بگذرد و فرمود کہ فارابی حکیم بود روزے در مجلس خلیفہ درآمد با جائتہ صبر
 و صورتے مخقرے پیش خلیفہ سماع آغاز کرد چنگ بستہ و نواخت آن حکیم سماع را ستہ
 قسم کردہ اول مضحکات یعنی خندہ آرنده و دوم مکی یعنی گریہ آرنده سیدوم متنی یعنی بیہوش
 گردانندہ القصد چوں چنگ آغاز کرد اول ہمہ مجلس بقیہتہ خندیدند باز چنان
 نواخت کہ ہمہ در گریہ شدند باز چنان نواخت کہ بیہوش شدند انگاہ او در جاعے
 چیزے نوشتت و برفت کہ فارابی قَدْ حَضَرَ هُمْ نَادَا وَ غَابَ یعنی تحقیق ظاہر شد
 اینجا پویشیدہ شد چوں اہل مجلس سماع بیہوش باز آمدند سخنے در جاعے نوشتہ
 دیدند در یافتند کہ حکیم فارابی بود و فرمود کہ ہمیں حکیم بود کہ خلیفہ را بد عقیدہ
 کردہ بود کہ شیخ شہاب الدین ازین مذہب گردانید و بگذہب اہل سنت
 و جماعت باز آورد در باب دہم در نکتہ حکایات تحریر یافتہ است و مے فرمود در
 خواجہ حضرت علیہ السلام بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الحق الدین
 قدس السدرہ العزیز آمد و درویشاں سماع آغاز کرد و شیخ شیوخ العالم
 بر سر سجادہ نشستہ بود بہر دو دست مبارک خود بر آورد و این بیت بلند
 خواند بیت صاحب دروے کجاست تا بنمایم * صد گریہ زار زیر پر خندہ
 خویش * و مے فرمود کہ از شیخ ضعیب الدین رومی شنیدہ ام کہ گفت
 مریاے بود او را در سماع حالے و شوقے و ذوقے بودے بعد از نقل
 او در خواب دیدم کہ در بہشت مقامے رفیع یافتہ است فاما منعموم تہنیت
 آن مقام رفتم و گفتم چہر منعمومی گفت این مقام یافتہ ام اما لذتے و ذوقے کہ در
 سماع بودنے یا ہم و مے فرمود جنید نام قوالے بود من از شنیدم
 کہ شیخ شرف الدین کرمانی ساکن قصبہ رستی بود در سماع

جان دادہ است باین بیت بیت ہر روز دہد جان من آواز مرا بہ زنبہار
 براہ دوست در باز مرا بہ شیخ شرف الدین گفت در باختم و جان نام
 در زمان جان داد و بجانان رسید الحمد للہ علی ذلک مے فرمود از قاضی حمید
 الدین ناگوری بجا رسیده است کہ مجلس سماع بود و قوالان کامل حاضر بودند
 و رنے گرفت صاحب سماع شبانہ گفت بیائید اگر کسے را با کسے تفاوت
 حالے باشد با یکدیگر صفا کنسید صفا کردند ہم موثر نیامد باز گفت نیاید کہ
 بیگانہ در آمدہ باش نفص کردند بنود ترک سماع کردند باستغفار شوق
 شدند در اثنا کے آن درویشے رسید این بیت خواند بیت کس را
 چو تو معشوق مبارک پے نیست بہ اے جان جہاں مثل تو در پے زمین
 نیست بہ با سماع این بیت اثرے ظاہر گشت و عزیزے در مجلس جان
 داد دیگر اں درویش رنغ کردند کہ دیگر یا را این بیت در سماع گوئی و میفرمود
 کہ در خانقاہ خواجہ یوسف چشتی قدس الدسیرہ الغریز عزیزان چشت سماع
 در دادند قوال این بیت گفت بیت عاشق ہموارہ مست و مدہوش بودہ
 و زیاد محب خویش بہوش بود + فردا کہ ہمہ سخن حیراں باشند + نام تو درون
 سینہ و گوش بود + این دو بیت سخت بگرفت دو نفر از درویشاں چیشاں
 مدہوش شدند کہ خرقة ایشاں برقرار مانده بود و ایشاں ناپیدا شدہ بودند حضرت
 سلطان المشایخ مے فرمود کہ وقتے قاضی منہاج الدین جوجرگانی را
 شیخ بدر الدین غزنوی رحمت اللہ علیہ طلبید و آن روز دوشنبہ بود و عدہ
 کرد کہ چوں از تہذکیر فارغ شوم بیایم بعد از آمدن قاضی سماع آغاز کردند قاضی
 منہاج الدین را این بیت بگرفت بیت نوہ میگرد بر من این نوہ گرد مجھے
 در دل سوزم برآمد نوہ گرد آتش گرفت + دستار و خرقة کہ پوشیدہ بود پارہ پارہ کرد
 امیر خسرو خوش گوید بیت خوشاں حالے کہ با ہم گرد کویت + رنے پر خوں گیراں
 پارہ پارہ + مے فرمود قاضی منہاج الدین مردے صاحب ذوق بود

مردود و شنبہ رتد کیر ادر میر فتم این رباعی خواند ر پابعی لب بر لب دلبران جہوش
 کردن چہ آہنگ سمر زلف مشوش کردن چہ امروز خوش است و یک فردا خوش
 نیست چہ خود را چو سے طعمہ آتش کردن چہ چون این بیت شنیدم پیچود شدم
 و ساعت گذشت تا بخود باز آمدم و سے فرمود شیخ نظام الدین ابوالموید
 رحمۃ اللہ علیہ دیدم بر در سب سے در باب نعلین داشت از پای کشید و برد
 گرفت و مسی در آرد و دو کاتہ بگذار در بیٹے کہ من ہیچس را در نماز بر آں ہیبت ندیدم
 بعدہ بر بالائے منبر رفت مقرر ہے بود خوش خواں آیتے خواند بعدہ شیخ
 نظام الدین ابوالموید کاغذ کرد کہ بخط باب سے خود نشسته دیدہ ام سہو سخن
 دیگر نگفتہ بود کہ این سخن در حاضران در گرفت انگاہ این دو بیت بگفت

ہیبت نہ از تونہ از عشق تو خور خواہم کرد	جاں از غم تو زیر و زبر خواہم کرد
پرورد دے بجاک در خواہم شد	پر عشق سرے زگور بر خواہم کرد

دے فرمود کہ وقتے حضرت شیخ شیخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز
 خواست کہ سماع بشتونہ گویندہ حاضر بود مولانا بدر الدین اسحاق را
 فرمود کہ آں مکتوب کہ قاضی حمید الدین ناگوری فرستادہ است پیار
 مولانا بدرالدین خلیطہ کہ در آں مکتوبات بود آورد و دست خلیطہ انداخت
 ہماں مکتوب بدست آمد شیخ شیخ العالم شیخ کبیر قدس اللہ سرہ العزیز فرمود
 کہ بایست و بخواں مولانا بدرالدین ایستاد و خواندن گرفت در آں مکتوب
 این نبشتمہ بود فقیر حقیر نعیمت محمد عطا کہ بندہ درویش است و از سر
 دیدہ خاک قدم ایشان شیخ شیخ العالم شیخ کبیر را از استماع این کلمات
 حالے و ذوقے پیدا شد و بعدہ در آں مکتوب این رباعی بود خواند ہیبت

آن عقل کجا کہ در کمال تو مید	و اں روح کجا کہ در جمال تو رسد
گیرم کہ تو پردہ برگزینی ز جمال	و اں دیدہ کجا کہ در جمال تو رسد

دے فرمود وقتے من عرض داشت بخدست حضرت شیخ شیخ العالم

شیخ کبیر نشہ بودم میں رباعی در قلم آورده بودم رباعی نزل رو سے
کہ بندہ تو داند مرا بر مرکب دیدہ نشا نند مرا بہ لطف عامت کہ عنایت
فرمودہ است + ورنہ نہ کیم و چہ ام چہ خواند مرا + بعدہ بخجست حضرت
شیخ شیوخ العالم آدم این رباعی یاد کرد و فرمود کہ تو این رباعی را کہ نشہ
بودی یاد گرفتہ من فرمود و تھے شیخ شیوخ العالم این بیت خواند بیت
نظامی این چہ اسرا راست کہ خاطر عیاں کردی + کسے آتش نمیداند زبان
در کش زباں در کش + ہر بار کہ این بیت بر لفظ مبارک میراند تغیر نہ پیدا میشد
چوں شب شدے نیز این بیت سے فرمود و وحالے پیدا مے شد بعدہ حضرت
سلطان المشایخ فرمود کہ چہ بود در خاطر مبارک ایشان کہ این بیت
مے گویا میردے فرمود شیخ سیف الدین بابر زری رحمۃ اللہ علیہ گفتے کہ
من مسلمان کردہ این بیت شنائی ام عزیزے حاضر بود بیٹے خواند چنان ہنود
کہ این بیت است بعیت بر سہ بطور موافقہ شہوت مینزلن + عشق مینزلن
تتانی را بدین خواری مجوہ بعدہ حضرت سلطان المشایخ فرمود بیت خاکپا
راہ عیاران این در گاہ را بہ برکت دست عروس ہمد عماری تجوہ امین
عوضداشت کرد کہ عماری چہیست فرمود کہ مردم آں را کہ عماری گویند عماری
عمار نام مردے بود کہ این عماری ساختہ اوست و نیز بیعت الدین بابر
بار ما گفتے کہ کاش مرا آنجا بہر دندے کہ خاک شنائی است تا من آنرا سر مے
چشم خود کنم و مے فرمود کہ شیخ الاسلام بہاؤ الدین زکریا وصیت کرد کہ
فخری نامہ یاد گیرند کہ در آں فواید بسیار است و مے فرمود کہ در بدائوں
بزرگے بود کہ مثل او بزرگے بنود او گفتے کہ درینا فخری نامہ در پیرانہ سال
بدست من افتاد اگر در جوانی بدست من افتادے بقوت او کار مے شگرف
کردے نکتہ در بیان قصہ تخریق ثوب حضرت سلطان المشایخ قس
سرہ الغزیزے فرمود کہ تخریکے کہ بیاد حق باشد مستحب است و اگر میل بفسا

بود حرام تا آنکه در سماع قص و حرکت کند و جامه در اند هر چه در آن بنده مغلوب است
 ما خود نباشد و هر چه با اختیار کند تا بدم نماید حرام باشد و سے فرمود در روایتی چون
 در سماع دست زند شهوت که در دست باشد میریزد و چون پائے بزمیں زند
 شهوت پائے میریزد و چون نعره زند شهوت دروں میریزد و میفرمود که حضرت
 رسالت صلی اللہ علیہ وسلم میرا مومنین حضرت امام حسن و حضرت امام حسین
 علیہما السلام را در قص می آورد و این کلمات می گفت حرقا حرقا عین لغتہ
 سرق شیئی ضعیف یعنی سوخت ادا سوختگی چشم گزید ادا سوختگی شے خورد و سے
 فرمود که بعضی گویند کہ در وقت یخبری بر ضرب قوال چاکو قص می کنند بدانکہ
 چون مرد از خیالات نفس و خواہشہاے شهوت دور تر گردد علامت قرب
 اوست و میفرمود **رَأَى السُّدَّ بَرَّ بَلْ كَرُّ قَالَ بَلَى** بعضی بزبان گفتند و بعضی با اشارت
 دست و بعضی با اشارت سر در سماع از وہاں حرکت بوجود آید و مولانا فخر الدین
 رزادى در رسالہ خود نوشتہ است کہ از بعضی پرسیدند کہ سبب حرکت اطراف بالطنین
 بروزن الحان چیست فرمود آن عشق عقلی است و عشق عقلی محتاج نیست سخن
 گفتن معشوق حکایت و تمس و ملاحظہ و حرکات لطیفہ پیشم و ابرو و با اشارت
 کفایت است این را نواطق روحانی گویند امیر خسرو گوید بیت آن چشم
 سخن گو نگرد آن لب خسا موشش و آن تلخی گفتار و شکر خندہ
 چو یوسف و گفتم با بر و شنیدم پیشم این ضعیف گوید اشارات تو پنہاں
 نیست اسے بار و دل و جاں سے بری جاناں بگفتار و پیشم نازین کردی
 حکایت و بخوں ریزی مادای روایت و سے فرمود دیند گوئی بود در
 بد اوں از د پرسیدند کہ در سماع و قص چگوئی گفت این مقدار میدانم
 کہ بے خود برتابہ تا فتنہ میجد و سے فرمود کہ مولانا بدر الدین اسحاق
 گفتے کہ حضرت شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس اللہ سرہ
 العزیز در قص آمدہ بود و دست مبارک خویش در کتف من نہادہ

ازین فخر و سیادت کردے و پیش از آنکہ در آن مجلس سماع گرم نبود محمود پٹوہ کہ
 از مردان حضرت شیخ شیبوخ العالم بود اورا گفت اسے محمود مردہ یا زندہ بوند
 محمود در قصہ کہ کتاب حروف از والد خود سماع دارو کہ از ان تاریخ کہ شیخ شیبوخ
 العالم نفس فیض بخش کہ در باب خواجہ محمود پٹوہ فرمود خواجہ محمود تا آخر عمر در ہر
 مجلس کہ بودے پیش از ہر سماع شدے و فرمود کہ در آن ایام ہاضمی تاضی
 بود و راجو دہسن دائم بخدست شیخ شیبوخ العالم سنازعت کردے از رعایت
 خصوصت بہ ملتان رفت با صد وراثتہ ملتان گفت کہ کبار و اباشد کہ
 یکے در سحر نشیند و آنجا سماع فرماید و گاہ گاہ در قصص ہم باشد ایشان گفتند
 اینکہ تو بیگویی واقعہ کیست او گفت شیخ شیبوخ العالم گفتند ما اورا ہیج نتوانم
 گفت منقول است محمد میریم نام قوال بود کہ شیخ ابو حمد الدین کرمانی قدس
 المدرسہ از و سماع کراندہ بود خدمت شیخ شیبوخ العالم قدس المدرسہ و العزیز
 فرمود کہ سماع در دہنزد گویند گاہ سماع در دادند شیخ بدرالدین غزنوی
 و شیخ جمال الدین ہانسوی در قصص شدند قوالان این قصیدہ مے گفتند
 خواجہ نظامی فرماید قصیدہ ملامت کردن اندر عاشقی لاست بہ ملامت کے
 کند آنکس کہ میناست بد نہ ہر نزد اسنے راعشوق زبیدہ نشان عاشقان از
 و در پیداست بہ نظامی تا توانی پارسا باش بہ کہ نور پارسائی شمع دلہاست بہ
 و حضرت سلطان المشایخ مے فرمود کہ شیخ بدرالدین بسیار سمر شدہ بود
 مسافراں اورا گفتند کہ شیخ بدرالدین پیر شدہ چہ شکل سے قصد شیخ فرمود کہ او
 نے قصد عشق مے قصد ہر عاشق است در قصص است و مے فرمود کہ شیخ
 بدرالدین غزنوی از پیری جنبدین نتوانستے چون سماع شدے چنان
 مے قصیدے کہ گوی وہ سالہ کو دک مے قصد و میفرمود کہ وقتے شیخ بدرالدین
 غزنوی مرگفت یہاں ترا اجازت نامہ سماع نویسم من گفتم مرا میں سقدار قابلیت
 نیست ہرچہ درین بود شیخ شیبوخ العالم فرید الحق الدین قدس المدرسہ و درین یہ ملاحظہ

وانیچہ باقی ماندہ نفرمودہ است بنا بران نا قابل باشم و آن تقصیر من باشد
 این سخن مرادشوارنمود بخانه آدم و روز دوم زیارت شیخ شیوخ العالم آدم
 و من فرمود بیچوقتے یاد ندارم کہ در سماع اول من برخاستہ باشم مگر یکبار در جمعی
 بودم سماع آغاز کردند در سن قوی در گرفت بخود شدم چون بخود باز آمد خود را
 ایستاده دیدم ہر کہ در سماع اول برخیزد ہر چہ در آن سماع بگذرد از او پسند
 بزرگے خوش گوید رقص آن نبود کہ ہر زمان برخیزی * بی درد چو کرد
 از میان برخیزی * رقص آن باشد کہ در وہاں برخیزی * دل پارہ کنی
 و ز سر جاں برخیزی * و بخط مبارک حضرت سلطان المشائخ بنشستہ دیدہ
 ام اگر کسے در میان افتد چنانکہ پشت او بر زمین آید و در میان باشد جامہ خود
 فدا کند چندانکہ جامہ او را از میان جمع بکس بخورد تا خود را بشکرانہ باز خرد و اگر
 کسے خود را در آتش اندازد یا از بلندی او را بازاندازد اگر این سماع حقیقی شدہ
 او را ضررے نرسد و اگر تکلفی باشد سوختہ و مردہ بہ و من فرمود کہ کاقور نام خواجہ
 سراسے بود در دارالامان دہلی دو تنکہ پیش من آورد من آنرا قبول کردم
 او گفت مرا فرمان است کہ ہر جمعہ بروح سلطان غیاث الدین بلبن
 چیزے میدہم اگر فرمان شود از توجہ ہر جمعہ چیزے بخد مت شہاد غیاث پور
 برسانم من آنرا قبول کردم و او میرسانید تا در یک جمعہ سماع بودیتے مرا
 گرفت من در رقص درآمد دست بالا کردم و در دل من گذشت کہ چہ رقص
 میداری سبب آنکہ ہر جمعے دو تنکہ معین بنو امیر سد باز کشتہم با مقام خود بایستہ
 و توبہ کردم کہ بار دیگر از او دو تنکہ قبول نکنم بعدہ سماع درآمد شیخ سعدی
 خوش گوید بیعت رقص وقتے مسکنت باشد * کاستیں کرد و عالم افشانی *
 عرض میدار و کاتب حروف بر آنجملہ کہ وقتے امیر خسرو رحمۃ اللہ علیہ در
 رقص درآمد دستہا بالا کرد حضرت سلطان المشائخ - امیر خسرو را
 پیش خود طلبید و فرمود کہ تو تعلق بدنیاداری ترا نشاند کہ دستہا بالا کردہ

در قص در آئی امیر خسرو دستہا گرد آورد و مشت بستہ رقص کردے
 کرات کاتب حروف این معنی از امیر خسرو در قص معاینہ کردہ است
 بیت رقص گرہی لکنی رقص عارفانہ کن چہ دنیا نیر پاپے نہ دست بر آخرت
 فشاں چہ دے فرمود کہ رقص سخن نیست مگر باضطرار و خروج از احتیاج تا آنکہ
 سلطان عشق استیلا یابد بجدیکہ اگر وجہ نکلند اور امضرت کند شیخ الشیوخ
 شہاب الحق والدین سہوردی قدس سرہ العزیز در عوارف آوردہ است
 بعضے صادقان رقص بر جان و وزن کردہ اند من غیر انہا روجہ و حال
 و نیت ایشان موافقت فقر است و قص ایشان از قبیل مناجات شہادت
 چنانکہ ضحک و ملاعبہ باہل و اولاد و سے فرمود کہ قص ناموزون رفتن
 میان درویشاں عیب است قاضی حمید الدین ناگوری قدس سرہ
 سرہ العزیز در سماع ہائیکے را گفتے تاہر کہ در قص بے اصول رود اور از
 در من بیرون کنید وقتے در مجلس مردے بے اصول میرفت آنکس بیامد
 و دست بر سینہ نہادہ از قص باز داشت چون سماع آخر شد آمد بے اصول
 بطلب انصاف برخاست و پیش قاضی حمید الدین ناگوری در گفت
 سماع در من اثر کردہ بود در نامے آسماں کشادہ گشتہ پاپے در بہشت
 نہادہ بود متادروں بروم در اثناے آن فلاں کس آمد و ما باز داشت
 من ازاں نعمت محروم شدم قاضی حمید الدین روے سوے این
 رقص بے اصول کرد و گفت بہشت جاے بے اصولاں نیست
 نکتہ در بیاں استماع سماع و بکا و قص حضرت سلطان المشائخ
 قدس سرہ العزیز را بہت سماع اگر است عامیہ کردند و روز پیش از
 از طعام مہمود کہ بوقت افطارے آوردند نقصاں کردے و آنچه مہمود بود
 معلوم است چہ مقدار در نکتہ مجاہدہ تحریر یافتہ است العرض بعد از ادا
 اشراق در مجلس سماع در صدر بسجادہ محبت و عشق بنشستے شاعرے

بیت

گوید شعر فیا حسن الزمان وقد تجلی بہذا الغر والاقبال صد رة یعنی پس
 اسے نیکو زمانہ در حالے کہ جلوہ کردہ بایں خوبی و بایں پیش آمد بالا را و از شاخ
 کبار آنوقت چون شیخ ضیا و الدین رومی و مولانا شمس الدین داسغانی جد
 ما دین کاتب حروف و مولانا حسام الدین اندتبی و مولانا نظام الدین پانی
 پتی و شیخ علی زبیلی و سجادہ داران زمانہ چوں در یگانہ پستی و سراں حلقے
 حیدریاں و قلندریاں و مسافران بجزو برکہ در شہرے بودند در آن جمع حاضر
 مے شدند بزرگے خوش گوید شعر طوی کاغین قوم انت بینہم + کلہ من
 نعمتہ من و جہدک الحسن + چوں طعام نہاری خرچ شد تو آلان خوش گوے کہ
 ملازم آنحضرت بودند چوں حسن سپیدی کہ بصورت و سیرت صوفیاں بود و صامت
 قوال در مجلس نبوت سماع مے گفت و حسن سپیدی عجب اے بود کہ بجز دانکہ آغا
 کر دے آتش بدہاے عاشقاں دزدے و سنگد لاں را از جاے بچن پانیکے
 چوں آسیا بگردانیدے بزرگے خوش گوید بیت از صوت خوش تو فرخ تو پشانا
 چوں صبح دیدہ اندگریاں + بعد و صامت کہ ناطق معانی بود میان علم
 موسیقی بیتے در سماع گفتے الغرض چوں سماع آغاز کر دے در حضرت سلطانی
 المشایخ اثر کر دے فاما چوں صاحب سماع نشدے چنانچہ در نکتہ رقص تحریر
 یافتہ است بعدہ عزیزے مسافرے کہ دریں کار بودے صاحب سماع
 شدے و در ویشاں و عزیزاں در رقص مے آمدند حضرت سلطان المشایخ
 در مقام خود بر سجادہ کرامت یک ساعت نیکو ایستادہ در گریہ بودے
 چوں رو مال آستیں بگریہ تر شدے ہنگامہ سماع کن برگشتی بموافقت
 ایثاں با سکونت تمام داطرافے فراہم در رقص درآمدے و دور عافتہ
 بگردے و باز در مقام خود بایستادے و گریہ چناں غالب آمدے کہ
 سہ چہار گزد دستار چہ باب چشم مبارک تر شدے و آب چشم مبارک
 نوے پاک مے کردند کہ قطرہ از آب چشم مبارک در نظر کسے در نیامدے

فرض است ہرگز
 ماس جلا حضرت
 قیادت کا اظہار
 پس ان فرض
 ہر اس وقت
 در سماع از قوی
 است ۱۲

مے
 بودا بیک
 سبب کو

مے
 بیستہ رو مال

مگر آنکہ ہمیں دستار چتر گشتے بیشتر چھاں بودے کہ از کف دست مبارک خود
 آب چشم پاک کر دے چنانکہ حضرت سلطان المشائخ بخط مبارک خود
 در قلم آورده است کہ حق تعالی در تورات یاد کرده است کہ اے پسر
 آدم چون بگری چشمہاے تو پس مسح کن بجامہ خویش ولیکن مسح کن
 بکف دست زیرا کہ آن آب چشم رحمت است این آب رحمت را
 باعضاے خود مال عجب نیست کہ از آتش اماں یا بی این ضعیف گوید
 بلیت ز عشق چشم تو از چشم من شد چشمہ پیرا و لے زان چشمہ ہادیم رول
 خون جگر باشد و بوقت گریہ در روے مبارک ایساں ہیج تغیر ظاہر نہ سے
 چنانکہ خلق رامے باشد و ہرگز نہ وہ آہے از حضرت سلطان المشائخ
 ظاہر نشدے مگر نفس سرد از سینہ مصفاے پڑد در آوروے و ہیج قوال
 را جمال نبودے کہ در آن مجلس از مقام سماع کہ آغاز کردہ است بجنب بیہ
 مگر آنکہ درویشے سوختہ از غایت شوق قوال را بگرتے از مقام خودش
 بجنب بانیہے در گریہ و جنبش درآمدے مصرع زذوق عشق تو در جملہ ذوق
 عشق گرفت و از منکراں سماع بعضے فقہا و محول علما در مجلس حاضر
 بودندے و از ذوق گریہ حضرت سلطان المشائخ کہ محبت
 بستہ در پایے مبارک حضرت سلطان المشائخ افتادے
 شیخ سعدی گوید بلیت ہم سرد ہا را ببا بد خرید کہ در پایے
 آل سرد ہا لا رود و وازاں کار کہ انکار مے آوردند بلب اقرار
 ز میں بوس آنحضرت مے کردند بلیت سر کہ نہ در پایے عزیزاں
 رود و بارگران است کشیدن بدوش و امیخرو گوید بلیت
 خسرو از نخت خوشت یاری کنند آنجاریسی ہم ہرز میں نہ
 دیدہ را گستاخے با ما کن و اگر در عین سماع و حال
 وقت چاشت درآمدے از مجلس ہر دوں آمدے

و بدل فارغ نماز چاشت ادا کر دے باز در سماع آمدے و بیشتر حال ایں بود
 کہ بوقت سماع غزیاں جامہ ماہ دستار را بقوالاں میدادند و باز نے ستمند
 کسے را از قوالاں قوتے بنود کہ آں دستار ماہ وجہ ماہ بیرون آوردے وقتے
 چند کورے از دستار مبارک باز شدے بایستادے و آں دستار را
 باز بستے و بیشتر عطاے حضرت سلطان المشایخ دستار چہ بود کہ
 آں باب چشم تر بودے اما چون حضرت سلطان المشایخ در خانہ بود
 شب و روز در سماع الست و گریہ مشغول بودے مصرع عشق را مطرب
 از دہوں باشد پیش شیخ سعدی گوید بیت مطرباں رفتند و صوفی در سماع *
 عشق را آغا نہست انجام نیست * اگر در خطیرہ و یاد رجاے دیگر و یاد باغے
 دل مبارک کشیدے حضرت بدولت بر رفتے امیر خسرو گوید بیت رقم
 بسوے باغ و بیادت گریستم * بر ہر گلے و گرنہ گرایا دباغ بود * در انتائے
 راہ اقبال خادم عجب اللہ کولی چپ و راست گرد و دلہ حضرت
 سلطان المشایخ شدہ با و از زم و مرق بیٹے گویاں با جگر سوزاں گریہ کنایا
 میرفتند و حضرت سلطان المشایخ چون سستی طامع در ڈولہ گریہ کنایا بنتے
 عجب تاثیرے بود سماع سلطان المشایخ را در آں ایام ہر بیتے و صوتے
 کہ حضرت سلطان المشایخ را در سماع ذوق دادے آں صوت و آں
 بیت مدنے مدید در میاں خلق مشہور شدے خورد و بزرگ و ضعیف و شہین
 در مجمع ہا و محفل ہا و کوچہ ہا ذوقہا از صدقہ حضرت سلطان
 المشایخ نے گرفتند و کار محبت و عشق را روز بازارے در جہاں پیدا
 آمدے شیخ سعدی خوش گوید بیت یادشاہاں بکنج و جنہ خوش اند *
 عارفان در سماع ہا یا ہوسے * و خلق را در آن زمان راحت جز حکایت
 سماع و اخلاص و نیاز مندی و شفقت و لینت و دل در یافتن و سرور
 زیر پاسے اہل دلال نہادن کارے دیگر نبود و خوب طبعان عالم از

شعراے بے نظیر و ندیمان دلپذیر و جوانان لطیفہ گوے ہمہ سر پرستان
 حضرت سلطان المشائخ تہادہ بودند و از دولت او ہر کسے باذوق
 طبع خویش در سر قسم کہ مے بودند و ذوقہا در سینہ خود احساس مے کردند
 و قوالان خوشگوے کہ چاکران آنحضرت بودند و سایر قوالان شہر
 نظر بر لطافت طبع آں بادشاہ عشق و اضع علم موسیقی گشتہ دببم غزلے
 جدید و صوت نوے آوردند و کار سرور و بالعلوم علوی میرسانیدند
 این ضعیف گوید ہمیت خلق شادی کتاں بہر کوے بہ مطربان در سماع
 ہر سوے بہ زہرہ بگریست دف کردہ بہ از خوشی خویش را صرف کردہ
 این ثمرہ ذوق و محبت حضرت سلطان المشائخ بود کہ با حق تعالی
 داشت تلمتہ در بیان بعضے مجالس سماع حضرت سلطان المشائخ
 قدس الدرہ العزیز کاتب حروف از والد خود سماع دارد کہ روزے
 حضرت سلطان المشائخ در دلیخانہ نشستہ بود و صامت قوال
 پیش حضرت سلطان المشائخ مے گفت در سلطان المشائخ اثر
 کرد و گریہ و حالے غالب شد کہسے از یاران آنجا حاضر نبود کہ در قص
 در آید حاضران بدان سبب در تفکر نشدند دریں اثناے مردے از بیرون
 درآمد و سر بر زمین تہادہ در قص شد حضرت سلطان المشائخ
 نیز در قص با و موافقت کردند ساعتے ذوق سماع بگرفتند چون
 سماع فروداشت شد آں مرد بیرون آمد حضرت سلطان المشائخ
 فرمود این مرد غیب را بطلبیہ مردم متصل بطلب آن عزیز بیرون آمدند
 چپ و راست بدیدند نیافتن عرض میدارد کاتب حروف بر آنجملہ کہ
 این مرد از مردان غیب بود چون مجھے و عاشقے کہ در دریائے محبت
 غرق باشد تو اہد کہ با یاد دوست در بحر آشنای شتا کند و دست و
 پایے زند و بانوار تجلی مخصوص گردد ہر آئینہ از عالم غیب مردے

باور سائز مجلس دیگر کاتب حروف ازوالد خود در حمتہ الد علیہ سماع دارد
 کہ روزے در خانہ برادر حسین در خانہ چہارستون مجھے بود حضرت
 سلطان المشائخ در آن جمع حاضر بود و قوال جگری از مولانا وجیہ الدین
 بصوتی مرقے گفت و غالب ظن من آنست کہ این جگری بود (یقیناً بن
 بھاجی این شکستین باسون) حضرت سلطان المشائخ را این ہندوی
 اثر کرد عزیزے صاحب سماع شد حضرت سلطان المشائخ در قص در آمد
 گریہ و حال غالب شد چوں ساعتے گذشت سماع فرود داشت کردند فاما
 ہنوز سماع حضرت سلطان المشائخ در سر بود و گریہ باقی بود چوں توالات
 این حال دیدندے فی الحال ہماں سماع آغاز کردندے بنا بران باز ہماں
 سماع شروع نمودند درین اثنا حضرت سلطان المشائخ انگشت مبارک
 خود بر زانوے مبارک بطریق قلم را ندو الد کاتب حروف و ملک السادات
 سید کمال الدین احمد عم کاتب حروف و اقبال خادم و امیر خیر و ملک الشعرا
 درین حال مقابل حضرت سلطان المشائخ ایستادہ بودند سید کمال الدین
 احمد اشارت را ندن انگشت مبارک بر زانوے مبارک دریافت اقبال را
 گفت کہ حضرت سلطان المشائخ دوات و قلم و کاغذ بنخواستہ اقبال درین محل
 نازک پارہ کاغذ پیش برد کہ حضرت سلطان المشائخ بدست مبارک نہادہ
 و در بجانب خواجہ محمود نبیہ حضرت شیخ شیعخ العالم فرید الحق والدین
 رقص اشارت کرد خواجہ محمد برقص برخواست حضرت سلطان المشائخ
 درین محل آن کاغذ بالا کرد کرا مجال آن کہ آن کاغذ از دست مبارک
 حضرت سلطان المشائخ بتانہ بضرورت اقبال پیش رفت و آن
 کاغذ از دست سلطان المشائخ بستہ بعضے کہ محل داشتند خواجہ اقبال
 مزاج شدند کہ یہ سیند کہ سلطان المشائخ در آن کاغذ چہ نوشتہ است
 چوں اقبال از اثر نظر سلطان المشائخ بہرہ یافتہ بود و پختہ گشتہ بچسب

بر سر سلطان المشايخ واقف نساخت فی الحال آن کا غنہ را در دهن انداخت
 و فرود برد و بعضی از خواجا اقبال روایت کنند کہ در آن کاغذ این نوشتہ
 بود مصرع از دست تو بستم و دست تو دہم ہا ما چون خدمت مولانا شکر اللہ
 و امتعانی خدا مدری کاتب حروف کہ یار غار سلطان المشايخ بود بدین
 سلطان المشايخ آمد بعضی بخدمت مولانا از حال سماع و کیفیت کاغذ تمام
 گفتند و التماس کردند کہ این مشکل از شما حل خواهد شد شمارے باید کہ از سلطان
 المشايخ کیفیت آن کاغذ پرسند چون خدمت مولانا را با سلطان المشايخ
 ملاقات شد مولانا از کیفیت سماع و آن کاغذ پرسید سلطان المشايخ آب
 در چشم مبارک گردانید و آہ سہوا ز سیدہ مبارک بر آورد و فرمود کہ مولانا
 مصرع نامہ نوشتن چہ سود چون فرود سوے دوست مجلس دیگر کاتب حروف
 از والد خود سماع دارد کہ رونے حضرت سلطان المشايخ در حجرہ قدیم کہ درون
 صفحہ ستون خورد دست نشسته بود و در مقام خلوت صامت قوال
 سماع آغاز کرد سلطان المشايخ در عالم بسط شد تجرید فرمود ہر چہ در خانہ
 بود ہمہ را بہ بندگان خراسے دہانید در آخر والد این ضعیف درآمد سلطان
 المشايخ تجرید فرمودہ بود نظر کرد تا چیزیے باشد بوالد کاتب حروف در سفرہ
 چرمین آویختہ در نظر آمد والد فقیر را فرمود تو در سطح برو چندان گرم بیار والد
 امر سلطان المشايخ بجا آورد سلطان المشايخ فرمود کہ این نان ہا
 را درین سفرہ بنہ این سفرہ با این نان ہا توستان ہر آئینہ چون
 نماشتے از سفر ذوق نعمت بدرویشے دہد امید است کہ آن نعمت در
 خاندان او باقی ماند و بفرزند ان او تو والد او و تناسلو ابرسد این
 ضعیف گوید رباعی این نعمتے است دینی و دنیا طفیل آن ہا و این فرقیما
 نبیسی در خاندان ماست ہر روز نعمتے ہم ہو خط راستے ہا این یاد دوست مولانا
 دروان ہا مجلس دیگر کاتب حروف از والد خود سماع دارد در آنچہ ملک قریبک بست

حضرت سلطان المشائخ ارادت آورد و قصر کرد و بعد چند گاه او را ارتدو
 خلق شد و ترتیب جمعیت شکر کرد بہ نیت آنکہ حضرت سلطان المشائخ را در
 آنجا خود طلبید و مخلوق شود و بخدمت حضرت سلطان المشائخ آمد و عرض داشت
 کرد کہ اگر خانہ بندہ را بجز خود مگر دانند شرف خلعت و سلفت این بیچارہ باشد
 سلطان المشائخ قبول نہ کرد آخر چون عجز و بیچارگی قیہ یک بسیار شد بغیر
 التشریح خاطر قبول کرد قیہ یک جملہ مشائخ و صد و شہر را جمع کرد چون حضرت
 سلطان المشائخ بخانہ او رفت بعد آنکہ طعام نہاری خرج شد سماع آغاز کرد
 ہر چندہ قوالاں سماع آغاز کردند و از ہر نوع مے گفتند بچکس را اثر نہی کرد مجلس
 ہچنان بستہ بود تا آخر صحن بہدی قوال این بیت را در سماع گفت بیت
 در کلبہ درویشی در محنت پیچیدگی و بگذا را با من بہر سوے مکن افسانہ ہا این
 بیت در سلطان المشائخ اثر کرد گریہ و حالے غالب شد غریزان و درویشان
 مجلس را از ذوق حضرت سلطان المشائخ ذوقے و حالتے در گرفت الغرض
 بوقت طلب خیریکہ در خاطر سلطان المشائخ مے گذشت ہمان معنی آرزو
 بدین بیت گویانیدند مجلس دیگر کاتب حروف را نیک یاد است کہ در عہد
 سلطان غیبات الدین تعلق جمیعے بود در بالاسے بام جامع خانہ یاران و عزیزان
 حاضرین مجلس بودند امیر خسرو استادہ بود سلطان المشائخ سبب
 زحمت بالاسے کہت نشستہ بود و حسن بہدی در سماع این بیت مے گفت
 بیت سعدی تو کیستی کہ در آئی دریں کمنہ و چنداں نتادہ اند کہ ما صید لا یختم
 حضرت سلطان المشائخ را این بیت اثر کرد و مستغرق گریہ شد و خواجہ
 اقبال خادم سر آن کہت ایستادہ بود دستار چہ ہا از جامہ باریک پارہ
 مے کرد و بدست مبارک حضرت سلطان المشائخ میداد کہ سلطان المشائخ
 ہاں دستار چہ ہا آب چشم پاک مے کرد و بجانب حسن بہدی مے انداخت
 شیخ سعدی خوش گوید قطعہ ناودان چشم بنجوران عشق ہا گرفت و زیند بخو

مجلس دہم

آید بچے + شاد باش اسے مجلس روحانیاں + تا خوردن میں سے کہ من ستم
 بیوسے + چوں ساعتے بریں حال گذشت سماع فروداشت شد امیر حاجی
 پسر امیر خسرو غزل خواندن آغاز کرد چوں بدیں بیت رسید بیت خسرو
 تو لیتی کہ در آئی دریں شمار + کیں عشق تیغ بر سر مردان دین زدہ است +
 با سماع این بیت حضرت سلطان المشائخ را ہماں حال و ذوق پیدا
 شد الغرض ہر بار کہ این بیت امیر حاجی مکرر کر دے حضرت سلطان
 المشائخ دستار چہ جانب امیر حاجی دیکر دستار چہ جانب امیر خسرو نے اندر
 الغرض چوں حسن قوال سلطان المشائخ را دراں حال دید ہماں بیت
 شیخ سعدی کہ در صدر سطور است در صوت گرفت درین حال حضرت
 سلطان المشائخ بہت قص اشارت بنجدیت خواجہ موسیٰ پسر مولانا
 بدرالدین اسحاق نمبرہ شیخ شیوخ العالم کہ خواجہ موسیٰ سر بر زمین نہاد
 و برقص برخاست چوں سہمتے تواجہ کرد سر بر زمین نہادہ نشست حضرت
 سلطان المشائخ پہچناں در گریہ و ذوق سماع بود خداوند آں چہ وقت
 بود و چہ حال تالاب گور ذوق انحال در سوید اے دل کاتب حروف خواہد
 بود جاں بآرزوے آں ذوق کہ از سلطان المشائخ معاینہ کردہ است
 بریاد حضرت سلطان المشائخ خواہد داد انشاء اللہ تعالیٰ این ضعیف گوید
 بیت دل بزلت تو نہم عشق ابد در یابم + جاں بیا تو دہم زندگی از سر
 یابم + مجلس دیکر کاتب حروف بریاد است در خانہ حضرت سید السادات
 سید خا موش عم کاتب حروف کہ مناقب او در نکتہ سادات تحریر یافتہ
 است جہتے بود و در آں جمع سلطان المشائخ حاضر بود و حسن بہدی قوال
 و سماع غزل شیخ او حد کرمانی رحمۃ اللہ علیہ بصوت مُرقعے گفت چوں
 بدیں بیت رسید بیت گفتی از آن دیگران او حد شدی و اعم کنوں + تا
 مہر تو بر جاں بود او حد کیاے دیگران حضرت سلطان المشائخ

این بیت اثر کرد و گریه و حال غالب آمد در قفس درآمد و ذوق می گرفت در
 اثناے این حال وقت فی الزوال درآمد سماع فرود داشت کرد و مذمت سستن
 فنا حضرت سلطان المشائخ را ذوق سماع هنوز در سر بود و آب در دیده
 مبارک چوں مروارید غلطان همچو مست طالع نشست در بنیای امیر خسرو
 غزل خواندن گرفت اول این بیت خواند بیت رخ جمله را نمود و مرا گفت
 تو بمبیں * زیر ذوق مست بخبرم کیس سخن چه بود * و چونکه این بیت بسع
 مبارک حضرت سلطان المشائخ کسب سلطان المشائخ بگوشه چشم که
 چشمه و محبت بود سوے امیر خسرو دید باز جہاں حال و جہاں گریه بر سلطان
 المشائخ مستولی شد چنانکرت امیر خسرو این بیت مکرر کرد حسن بہاری
 دریافت کہ حضرت سلطان المشائخ را ذوق سماع شدہ باز جہاں بیت شیخ
 اوصد کرمانی در صوت گرفت سلطان المشائخ بسیار تاثیر کرد چنانکہ عزیز
 کہ در مجلس بودند از صدقه حضرت سلطان المشائخ در ذوق شدند حق عظیم
 و علامت کہ چوں کاتب حروف را ذوق سماع حضرت سلطان المشائخ
 کہ دریں مجلس بود در خاطر بگذرد آتش شول جمال ولایت یہ یعنی سلطان
 المشائخ در دل شعله زدن گیرد این ضعیف گوید بلیت ز آتش شوق تو
 دل خواہم سوخت * جاں را بسوئے زلف تو خواہم داد * کاتب حروف عرض
 مبارک کہ بخط مبارک حضرت سلطان المشائخ بنشستہ دیدہ ام شیخ محمد الدین
 بغدادی در وقت شہادت این بیت میگفت کہ کہ دل پر خوں شدہ
 عمارت مے کن * دین جان خراب را عمارت مے کن * بے ہیچ گناہ
 عاشقانرا مے کش * و آنکہ سر خاک شان زیارت مے کن * کہ واقعہ شہادت
 شیخ محمد الدین بغدادی بسع خلق رسیدہ کہ شیخ محمد الدین بغدادی
 مرید شیخ کچم الدین کبراست قدس سہ شیخ محمد الدین در سماع
 علو تمام داشت و بے سماع نتوانستی بود و قبول تمام یافتہ بود

چنانکہ اہل زمانہ مطیع و مہربان ہو دند و خوار زم شاہ را از شہرت او اطاعت
 خلق بد و عبرت بود الغرض شیخ محمد الدین را بارہا از کثرت سماع حضرت
 شیخ نجم الدین منع کر دے چنانکہ روزے شیخ محمد الدین در سماع بو شیخ
 نجم الدین خادم را فرستاد کہ اورا طلب خادم آمد دید کہ شیخ محمد الدین
 در عین سماع و رقص است اورا طلبیدند شیخ محمد الدین در ذوق سماع بود
 زلفت خادم بخیرت شیخ آمد ماجرا گفت شیخ فرمود باز برو دست او
 بگیر و او را از سماع باز دار و بیار چون خادم باز آمد دیدہ کہ شیخ محمد الدین
 پیمناں مستغرق است و این سخن مے گوید مصرع ما زبالا آمیم و باز بالا
 میر ویم خادم دست شیخ محمد الدین گرفت و خواست کہ از رقص باز دارد
 میسر نشد پیمناں خادم باز گشت و این سخن کہ در رقص مے گفت بسبح
 مبارک شیخ نجم الدین کبریا سانی شیخ نجم الدین فرمود کہ ما ہماں نفس
 کہ او در مجلس مے گفت در کار او کر دیم الغرض چون شیخ محمد الدین
 از شما فارغ شد در عالم صحوا افتادہ دانست کہ نیک ناکم جزاے این
 این حرکت طشت پر آتش بر سر مبارک برداشت و پیش شیخ نجم الدین
 کبر در صف نعال بایستاد شیخ فرمود کہ این حاجت نیست ہماں نفس
 ماجراے تست الغرض در ایام سلطان خوارزم شاہ کہ بادشاہ بزرگ
 بود و پیشش لک سوار داشت ترکستان و خراسان و صفہان تا
 حد عراق و از طرف ہندوستان تالب سندیہ در ضبط او بود و این
 بادشاہ لا مادرے بود از آل بادشاہ خنجیاق کہ در ملک رانی و کفایت
 کار داتی مثل نداشت و خطاب او خداوند جہاں بود و این بادشاہ و ما
 او ہر دو مہرید شیخ نجم الدین کبریا بودند ہر دو را اتفاق خانہ کعبہ
 شد بخیرت شیخ نجم الدین آمدند و گفتند کہ ما را اتفاق
 زیارت خانہ کعبہ شدہ است اگر خدمت شفقّت کن

یارسے ازبکستان خود نامزد و حال ماکند تا برابر ماباید محض کرم باشد و بواسطہ
 اوجج ما قبول افتد شیخ نجم الدین بعد از تامل بسیار شیخ مجد الدین را رد
 کرد و لیکن او را بسیار رسیدند خوالمند کہ در جہاز خاص سلطان محمد خوارزم شاہ
 و مادرش و شیخ مجد الدین سوار شود چنانچہ شیخ بخواہش ہر دو سوار شد شیخ
 مجد الدین در جمال و خوبی و ملاحظت و صحبت بے نظیر عصر بود قضا را نظر
 مادر خوارزم شاہ بر جمال شیخ مجد الدین افتاد دل از دست داد و شیفتہ
 جمال شور نگیزاد شاد بیت ترا خود بہ کہ بیند دوست دارد و گناہ نیست
 بر سعدی مسکین بہ و شیخ مجد الدین را در محبت حق تعالی از خود خبر نبود
 فکرت از غیر خوارزم شاہ ازین معنی خبر دار شدہ و غرور سلطنت خوارزم شاہ را
 براں آورد کہ شیخ را ہلاک کند تا این شور عشق کہ بر خاست فرود نشیند شیخ
 مجد الدین را بسادات شہادت رسانید و سر مبارک او را در طشتہ نہادہ یا
 ہزار دینار بخیرت شیخ نجم الدین کبریا فرستاد و گفت کہ شیخ مجد الدین بسعاد
 شہادت رسید و دینار ماہے زر خون بہاے اوست و چون پیغام
 خوارزم شاہ بخیرت شیخ نجم الدین قدس السدرہ الغزیر رسید شیخ
 فرمود کہ دیت مجد الدین ما و خوارزم شاہ و تمام مملکت خوارزم شاہ
 است چوں این نفس بر زبان مبارک شیخ نجم الدین کبریا گذشت بعدہ فرمود
 کہ آہ نفس خود را میروں نے آوردیم ہم در آن چند روز خرد چنگیز خاں شد
 از جانب چین بائٹہ لک سوار یک گلہ اسپان و شتران و گوسفنداں وغیر
 آن بنا گاہ از بیاباں پیدا شدند و مملکت خوارزم شاہ خراب کردند خوارزم
 شاہ را و چندین ہزار علما و اولیا و خلائق دیگر از خورد و بزرگ از مردوزن بنیر
 تیج آورد و نام و نشان خوارزم شاہ و احوال و انصار او بر رو سے زمین
 نگذاشت چنانچہ در طبقات نامصری مسطور است الغرض بتاثر قبول نفس
 مبارک شیخ نجم الدین کبری در آن ایام تہر خدا سے تعالی نازل شد و در شہر

خوارزم چوں چنگیزخان بخوارزم رسید ترکان با تیمنهای برهنه بخانقاه
 حضرت شیخ نجم الدین درآمدند دیدند که شیخ بر مصی استقبل قبله نشسته است
 خواستند که شیخ را بشیخ زنند در حیرت افتادند شیخ فرمود که من چهل مرید را
 در چهل حجره نشانده ام در مدت چهل روز سی بیست روز گذشته تک روز
 باقی مانده که ایشان بخدارسند تا چهل روز تمام نشود شمال با من دست نیست
 چوں سه روز گذشته و چهل روز تمام گشت آن چهل مرید بیک بمرتبه کمال
 رسیدند آن کافران ملعون باز تیغ با برهنه کرده بخانقاه درآمدند اول شیخ
 نجم الدین کبر سوار بر سجاد شهید کردند بعد آن چهل ولی را که نونیا ز بودند با
 لوازم و جواری شیخ را شهید کردند واقعه شهادت شیخ فرید الدین عطار
 نیز در آن خروج کفار در نیشاپور بود حضرت سلطان المشایخ فرمود چوں کافر
 نیشاپور درآمد اول تیغ بپاران شیخ عطار نهادند و ایشان را کشتن گرفتند شیخ عطار گفتم
 این چه قہاریست و این چه جباریست چوں نوبت شیخ رسید گفت این چه کرم است این
 چه لطف است قدس المدرسه العزیزه تکلمه در بیان فوائد بعضی مجالس حضرت
 سلطان المشایخ در باب سماع فرمود که سماع درین شهر قاضی
 حمید الدین ناگوری نشانده رحمة اللہ علیہ رحمة اللہ علیہ رحمة اللہ علیہ و فاضل
 منہاج الدین جرجانی چوں ادقاضی شد و صاحب سماع بود این کار
 استقامت گرفت اما قاضی حمید الدین را با آنکه مدعیان با او مناظرعت و
 خصومت بسیار کردند او بر آن حرف ثابت بود و وقتی نزدیک کوشک
 سفید در خانہ کیے دعوت بود شیخ قطب الدین بختیار قدس المدرسه
 العزیزه مانجا بود با عزیزان دیگر مولانا رکن الدین سمرقندی را خبر کردند
 و او مدعی عظیم بود از خانہ خود با خدمت گاران و متعلقان رواں شد تا در
 خانہ درآمد و سماع را منع کند قاضی حمید الدین را زین معنی خبر کردند قاضی خصم
 خانہ را گفت که برو جائے پنهان شو چوں ترا طلبند پیدانشوی صاحب خانہ

بعضی نونیا ز
 جمع جباری

پہنچاں کر دو بعد ازاں قاضی حمید الدین فرمود در خانہ باز کتنی و سماع در
 دہند پہنچاں کر دو نہر کن الدین سمرقندی با جمعیت خود در خانہ رسید
 پر رسید کہ خصم خانہ کجاست تاکید و تفحص بسیار کر دو نہ گفتند خصم خانہ غائب
 است حاضر نیست باز گشت حضرت سلطان المشایخ برین سخن تبسم میفرمود
 و نے گفت کہ قاضی حمید الدین نیکو تدبیرے کر دو کہ خصم خانہ را غائب کر دو
 یعنی بے اجازت او اگر درآمدے مواخذہ بودے بعد ازاں فرمود کہ بحیال
 را نیز با قاضی حمید الدین ناگوری منازعت شدہ بود تا وقتے مولانا
 شرف الدین بجزی رنجور شد قاضی حمید الدین از صفا کہ در ویشاں
 باشد بعیادت او بردوار رفت اورا خبر کر دو نہ کہ قاضی حمید الدین آمدہ است
 او گفت آنکہ خدایا مستحوق نے گوید من روے او نہ بنیم درین مجلس
 امیر حسن عرض درشت کر دو کہ نہ مقصود ازین معشوق محبوبست
 سلطان المشایخ فرمود درین بحثها بسیار است مردم انچه میدانند
 نے گویند اما یکے در خانہ خود چیزے میگوید مردم چکنہ بعدہ فرمود چوں
 ذکر سماع قاضی حمید الدین بسیار شد مدعیان آنوقت فتویٰ کر دو نہ
 وجوہا ہستند و نوشتند کہ سماع حرام است قہیے بود کہ با قاضی آمد
 و شد داشت مگر او ہم در آں چیزے نوشتہ بود و آں خیر بقاضی
 حمید الدین رسانید در بنیال آں فقہیہ بخدمت قاضی آمد قاضی
 روے سوے او کر دو و گفت تو ہم جواب نوشتہ فقہیہ شرمندہ شد
 گفت آرے نوشتہ ام قاضی حمید الدین فرمود کہ آں مفتیان کہ جواب
 نوشتہ اند نزدیک من ایساں ہنوز در شکم مادر اند لیکن تو زادہ آما ہنوز
 طفلی درین مجلس بکے بخدمت حضرت سلطان المشایخ عرض داشت کہ درین
 روز ہا بعضے از درویشاں آستانہ دار در مجمعے کہ چنگ و رباب و فراموش
 رقص کر دو نہ فرمود نیکو نکر دوہ اند انچه نامشروع است ناپسندیدہ بعد ازاں

یکے گفت چون این طایفہ از اہل مقام بیروں آمدند بایشان گفتند کہ
 شما چہ کروید در آن جمع مزامیہ بود سماع چگونہ شنیدید و رقص کردید ایشان
 جواب دادند کہ با چہاں مستغرق سماع بودیم کہ نداشتیم کہ اینجا مزامیہ بہت یا نہ
 حضرت سلطان المشائخ فرمود این جواب ہم چیزے نیست این سخن
 در ہمہ نصیحتہا بریایدیں میاں امیر حسن عرضداشت کرد کہ صاحب مرصا
 والعبادہ در بعضی نوشتہ و این دو مصراع عرضداشت کرد بیت گفتی کہ بزود سن
 حرام ست سماع کہ اگر تو حرام است حرامت با دادہ حضرت سلطان
 المشائخ فرمود کہ آرس و این باعی بر زبان مبارک راند ریاعی دنیا طلبا جہاں
 بکاست با دادہ و این جیفہ مردار بکاست با دادہ گفتی کہ بزود سن حرام ست سماع کہ
 اگر تو حرام است حرامت با دادہ باز امیر حسن عرضداشت کرد کہ اگر علیا و ہیں
 در این باب بحث کنند و در نفی سماع سخن گویند نیکو نماید اما آنکہ در خانہ فقیر باشد
 چاکو نفی کنند اگر نزدیک حرام باشد این قدر کنند کہ خود نشنود اما با دیگران خصوصیت
 کنند کہ نشنود خصوصیت در ایشان نیکو نیست سلطان المشائخ تبسم کرد و بامام تہمتی
 حکایت فرمود کہ چندین علماء استند چیز نیکو میدویدے غدار است خودے کند وقتے
 متعلیہ مات کرد و جماعتے از علماء برواقتہ کردند و یکا عجمی بود او عجم اقتدار کرد مگر نماز چہ
 گانے بود این متعلیہ اذقعدہ اولی سہوشد سوم کحت متصل دوم برخواست چون
 دانشنند بود میدہت کہ این نماز را چگونہ تمامے باید کرد و علماء نیز ساکت بودند چون
 طریقہ تمام آں میں ہتند آں حامی بود غلبہ کردہ چندان سبحان اللہ گفت
 کہ نماز خود باطل گردانید آں متعلیہ بعد از سلام نماز روے سوے آں عامی
 کہ اسے نادان جمہتی چندین نوشتند حاضر بودند سخن گفتند و خاموش بودند کو کبستی
 کہ اینہ غلبہ کردی نماز خود باطل گردانیدی باز امیر حسن عرضداشت کرد کہ طایفہ کہ منکر
 سماع اندنہ ہ نیکو میدانند بر مزاج ایشان وقوف تمام دارد عرض آنگاہ ایشان سماع
 سے نشنودند و نیکوین با زین شایع کہ سماع حرام است بنہ سونے خود اماراست عرضیدارد

کہ اگر سماع حلال بودے ایشان نشنیدندے سلطان المشایخ بریں سخن
 خندید امیر حسین گویدے در ایام چوتوشکر بیے تاکے کشم تلخی بزین یک خند
 و دامان عیشم شکرین گرداں و فرمود کہ آرسے چون در ایشان ذوق منع
 چگونہ شنیدندے و بر چه شنیدندے بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ
 بنشستہ دیدہ ام کہ منکر سماع از سہ حال خالی نیست یا جاہل است بسنن و
 آثار و یا کسے است کہ او را عجیہ از اعمال نیک شدہ در آن غمرہ گشتہ و یا
 کیست کہ طبع و سہ بستہ است بدان سبب ذوق ندارد و سے فرمود مرد سے
 بحسن صوت چند شتر بارگراں را در راه دراز بمنزل میرسانید چون
 آن صوت بداشت ہمشتر آن ہلاک شدند فرمودے شتر را کہ شور و طرب
 در سراسر است و اگر آدمی را نباشد خراسان جز خداوندان معنی را انغلطان سماع
 اولت مغزے بیاد تا بروں آید ز پوست و ہم در مجلس حضرت سلطان
 المشایخ شخصے تقریر کرد کہ اکنون در فلاں موضع یاران شما جمعیتے کردہ اند
 و مزامیر و محرمات در میانست حضرت سلطان المشایخ فرمود کہ من منع
 کردہ ام کہ مزامیر و محرمات در میان نہاشد نیکو نکرده اند و دریں باب بسیار
 تملو کرد تا بجدے کہ گفت اگر امامے در نماز باشد و جماعتے در عقب او
 مقتدی شوند و در آن جماعت عورات ہم باشند پس اگر امام را سہو
 افتد مردانے کہ افتد اگر کردہ باشند یکے تسبیح اعلام دہد بگوید سبحان اللہ اگر
 زنے واقف شود او چگونہ امام را آگاہاند سبحان اللہ بگوید زیرا کہ نشاید
 آن شنودن پس چکنہ پشت دست بر کف دست زند و کف دست بر کف
 دست زند کہ آن بلہویمانمانتا این غایت از ملاہے و امثال آن پرہیزہ
 است پس در سماع طریق اولے کہ ازین بابت نباشد یعنی در منع دستک
 چندین احتیاط آمدہ است پس در سماع مزامیر بطریق اولے منع است
 بعد از آن فرمود کہ سماع مشایخ شنیدہ اند و انانکہ اہل این کار اند و ہر آن کس

کہ صاحب درد و ذوق است کہ بیک بیت کہ از گوینہ شنود اور وقتے پیدا
آید اگر مزامیر در میان باشد یا نباشد اما آنکہ از عالم ذوق خبر ندارد اگر پیش او
گویند گاں باشند و از ہر جنس مزامیر باشد چہ سود دارد چون از اہل درد
نیست پس معلوم شد کہ اس کا تعلق بدرود دارد نہ بمزامیر و غیراں بعد از اں
فرمود کہ مردم را ہمہ روز حضور کجا میسر شود اگر در روزے وقتے خوش دریافت
ہمہ اوقات مستغرقہ آں روز در پناہ آں وقت باشد و اگر در جمیع حساب
ذوق و صاحب نعمتے باشد جملہ اشخاص در پناہ آں شخص باشند و میفرمود
کہ خواجہ جنید کہتے گریدا نیم کہ نماز نقل گذارون از مجلس سماع بہتر است
نماز مشغول نگردم و سماع شنوم وے فرمود کہ مولانا برمان الدین بلخی را
با نور علم و کمال صلاحیت ہم بودہ است چنانکہ بارہا کہتے کہ خداے عزوجل
مرا از بیچ کبیرہ خواہد پرسید انگاہ حضرت سلطان المشائخ تبسم کرد و فرمود
کہ اس ہم کہتے مگر کیے از کبیرہ از و پرسیدند کہ آں کبیرہ کہ ام کہت گفت
سماع جنگ کہ جنگ بسیار شنیدہ ام و اس ساعت ہم بشنوم اگر باشد
بعده سخن در بزرگی مولانا برمان الدین بلخی افتاد فرمود کہ برمان
الدین حکایت کرد کہ من خورد بودم بقیاس پنج شش سالہ کم یا بیش برابر پدر
خود در راہے میفریم مولانا برمان الدین مرعیانے صاحب ہدایہ صبی
المدعینہ پیدا شد پدر من از وے تماشی کرد و در کوچہ دیگر رفت مرا
بر جاے گذاشت چون کو کبیرہ مولانا برمان الدین مرعیانے نزدیک
رسید من پیش رقم و سلام کردم در من تیز پیدا اس سخن بگفت کہ من تیر
کو دک نور علمے نیم من اس سخن شنیدم پیش رکابے اور وال شدم
باز مولانا برمان الدین بر لفظ مبارک را ند کہ مرا خداے چنینی میگواہد
کہ اس کو دک در روزگار خود علامتہ عصر خواہد شد مولانا برمان الدین
سے گوید کہ من اینچنین شنیدم بچناں پیش میفریم باز مولانا برمان الدین

مرعینانی فرمود کہ خدا را چنین میگوید یا ند کہ این کو دک چنان بزرگ شو کہ با دشمنان
 بر در او بیایند و با زبانیان الغرض باز آیم بر سر حروف کاتب حروف از والد خود سماع
 دارد کہ مجلسی بود در آن مجلس ویشال و عزیزان بودند شیخ پدر الدین
 سمرقندی خلیفہ شیخ سیف الدین ماخرزی رحمۃ اللہ علیہما ہم بود در آن مجلس
 سماع چنگ آغاز کردند شیخ پدر الدین در سماع قصص کرد و از غایت شوق ذوق
 دستار مبارک خود کہ از صوفی پوشیدہ بود بر سر چنگ نہاد چون مجلس آخرا شد عزیز
 بنی مت شیخ پدر الدین گفت چہ قصص کردی شیخ پدر الدین این سخن شنید
 این بیت فوائد ما را بزرگی و چنگ با شکستہ بہ فردا بجستی خمار کہ شب
 مستی بہ ذوق چند دعا ہا بلند خواهی خواند بہ ہدرا کہین طرف آواز چنگ
 مے آید و مے فرمود کہ شیخ نجم الدین کبری قدس سرہ فرمود بہ نسبت کہ در
 بشر ممکن است ہمہ را شیخ شہاب الدین سہروردی دادند الذوق سماع
 و مے فرمود کہ شیخ او حد کرمانی شیخ شہاب الدین قدس سرہ ما را شیخ مصلی خود
 پیچید وزیر زانو ہما دو اندیشی نزد شیخ غایت تعظیم باشد الغرض چون
 شب در آمد شیخ او حد کرمانی سماع طلبید شیخ شہاب الدین
 قولانرا طلبید و فرمود کہ سماع مرتب گردانند و خود بگوشہ رفت
 و بطاعت و ذکر مشغول شد چون با مادوشہ خادم خانقاہ بخد مت
 شیخ شہاب الدین آمد و گفت چون شب سماع بود آن جمع را
 ہما ہی بیاید شیخ گفت امشب سماع بود خادم گفت آسے شیخ
 گفت سن خبر ندارم بیدہ حضرت سلطان المشائخ فرمود کہ غایت
 استخراق شیخ شہاب الدین بنگرید در ذکر چنان مشغول بودہ کہ از
 غلبہ ذکر خبر از سماع ندا شد و پیرا کہ سماع فروداشت میگردند و قرآن میخوانند
 شیخ قرآن مے شنیدند و سماع ایشان با چنین غلبہ نے شنید باید دانست
 تا چہ مشغول بود کاتب حروف از خدمت مولانا شمس الدین

در اسفغانی کہ جدا دریں کاتب حروف بود سماع دارد کہ شیخ او حد کرمانی است
 کہ از حضرت شیخ شہاب الدین و داع کن در آن مجلس شیخ شہاب
 الدین یک سرویل خود پیش شیخ او حد کرمانی نهاد و شیخ او حد کرمانی آنرا
 قبول کرد و آن را از میان چاک کرد و بالاسے پیراہن پوشید و ہر دو دست از
 جانب ہر دو پایے بیرون آورد و دست بوس شیخ شہاب الدین
 کرد و گفت این اسفل قمل شیخ ماست بازا ایم بر سر سخن حضرت سلطان المشائخ
 سے فرمود عزیز سے بود کہ اورا عین الدردی گفتند سے او بخد مت شیخ
 بہاؤ الدین رحمۃ اللہ علیہ آمد و گفت من وقتے بخد مت شیخ شہاب الدین
 بودم و سماع گفتہ ام شیخ بہاؤ الدین گفتند چون شیخ سماع شنیدہ مارا ہم باید
 شنید بعدہ این عبد اللہ در حجرہ ہر دویداشت تا شب و راند چون سب
 شد یکے را گفت عبد اللہ در حجرہ برید با یک یار دیگر تا نکتہ نشانی نہا شد
 عبد اللہ بیگوید ہر دو یک مرد دیگر را حجرہ ہر دو چون شب شد نماز کردند شیخ
 از اداسے نماز خارج شد حجرہ و آمد ماد و کس بودیم حسب شیخ نبشتہ باور
 مشغول شد مقدار نیم سپارہ خواند بعدہ در حجرہ رہنجیر کرد و مرا گفت چیز
 بگو سے من سماع آغاز کردم ساعتے گذشت جنبشے در شیخ پیدا شد بر خاست
 و چراغ بکشت حجرہ تاریک شد من بچناں سماع سے گفتیم میں استم کہ شیخ
 میگرد و چون نزدیک سے آمد اسن بمن میر رسید استم کہ شیخ را جنبشے است
 اما نمید استم کہ شیخ بر ضرب است یا بے ضرب الغرض سماع تمام شد شیخ
 در باز کرد و بمقام خود رفت من و یارسن ہما نجا ماندیم مارا نہ طعام فرستادند
 نہ آب تا شب بگذشت با ملا خادم یکجا مہمین بیست تنکہ آورد کہ شیخ
 فرستادہ است نکتہ در بیان محض سماع و بحث اں با حضرت
 سلطان المشائخ قدس اللہ سرہ العزیز کاتب حروف محمد
 مبارک علوی المدعو بامیر خورد بر ہمنیہ شفقت پذیر عزیزان

صاحب سماع عرض میدارد بر آنجمله کہ در زمان قاضی حمید الدین ناگوری
 قدس سرہ علمائے شہر بلاو مدعی شدند و در حرمت سماع و بر کفر مستح سوالہا
 کردند و بیشتر علمائے آنوقت بر حرمت سماع جوابہا نوشتند کاتب حروف
 آن سوالہا دیدہ است ہر آیتہ چنانکہ سوال کنند بچنان جواب باشد فاما
 حق تعالی قاضی حمید الدین ناگوری را عشقے کامل و علی و آفرود کراتے ظاہر
 دادہ بود باین ہمہ صدر جہان آن وقت قاضی منہاج الدین جرجانی
 کہ در علم و فضل و لطافت طبع مثل نداشت صاحب سماع بود و با قاضی
 حمید الدین و بزرگان دیگر کہ اہل محبت و عشق بودند سماع سے شنید چنانکہ
 شمشہ از آن خالت در نکتہ اہل سماع تحریر یافتہ است مدعیان آنوقت
 را جاسے درآمد سخن گفتن دباب سماع نامند فاما چون آفتاب دولت و
 کرامت و عظمت حضرت سلطان المشائخ بر جہانیاں طالع گشت
 و شوق سماع در علماء و فضلا و صدورد اکابر و ضعیف و شریف دور و نزدیک
 کہ در جبلت ایشاں چاشتی عشق نہادہ بودند رسید و غلغلہ در عالم افتاد
 و ولولہ عشق در ولہائے ایشاں جنید و کار عاشقی و عشقبازی و سماع
 در جہاں از سر تازہ شد و عالم بوستانے گشت چنانچہ خواجہ شنائی گوید

۵ زینجا نفیر ریزد و زانجانوے نای	آنجا فروش عاشق و اینجا نشاط یار
بر ہر طرف ہشتے و در ہر بہشت حور	در ہر چین نگارے و در ہر نگار یار
روے زمین ز شاہد گل پُر زرو نگار	شاخ شجر چو گوش عروسان شاہ پور
مرغے بہر درخت و نوائے بہر طرف	شائے بہر طریق و عروسے بہر کنار

خار حسد مدعیان این کار را چنانکہ موروث دارند از سر خلیدن گرفت و
 مدتے این تعصب و ردل داشتند کہ بدین نے توانستند این ضعیف گوید
 ۵ مرا زین عشق فیوزی است مطلق و نیز چوں بیشتر اکابر و علماء
 و صدورد اولیا و امرا و ملوک و مقربان بادشاہ عہد را بندہ و معتقد حضرت

جمیل الدین ناگوری و روایات کتب شریعہ پیش بادشاہ برونڈ سلطان و مولو
چون علما آدین و حریت سماع فتویٰ کردہ و بیعت اینکار فراموش شدہ سلطان
المشاخ را حاضر کنند و جملہ علما و شہر و واکا بر اطلب کنند و محضر سازند
تا دین محل انجہ حق است پیدا شود بزرگے گوید اختراع کہ شب و روز
آیند پیش خورشید جمال است کہ پیدا آید و همچنین پیش وجودت ہمہ خراب
عدم اند کہ گرچہ در چشم خلافت ہمہ زیبا آئند و الغرض این ماجرا کہ پیش سلطان
گذشتہ معتقدان بخدمت سلطان المشایخ رسانیدند سلطان المشایخ
بہیچ بخورہ مذاہبیت جہاں اگر ہمہ دشمن شود بدولت عشق و جزندام
از ایشان کہ در جہاں بستند و فاما علمائے کہ اعلم وقت بودند بخدمتگار
حضرت سلطان المشایخ منسوب چنانکہ مولانا فخر الدین زرداری و مولانا
و جیسہ الدین پاکلی وغیرہما در اباحت سماع آیتہائے آوردند و مجلس حضرت
سلطان المشایخ در باب سماع و لایل اباحت اقامت میکردند بدین
نیت کہ پیش از محضر استحضارے حاصل شود حضرت سلطان المشایخ کہ درون
سبک او از علم لدنی چوں دریا موج میزد و ہیچ بایشان التفات نمیکرد و
از بیاب سخن نے فرمود ایشان تخیر مانند امانت بخدمت حضرت سلطان المشایخ
استحضارے تمام داشتند ازین مہم خوشدل بودند الغرض ہیچ حضرت سلطان المشایخ
را در سر آبا و شاہ ندید و قہ شد سلطان المشایخ از یاران خود کسے را طلبید فاما قاضی
محمد علی الدین کہ کاشانی کہ بوفیہ علم آراستہ استا و شہر و علامہ محیر بود و مولانا فخر الدین زرداری
کہ بزرگ زادہ و کریم الطبع تراز قاضی بود و جمیع علوم میں ہر دو بغیر طلبت برین گان سلطان
المشاخ و سر آبا و شاہ فقہا بعد و پیش از انکہ محض بود قاضی جلال الدین نایب حاکم
سلطان المشایخ را بطریق موعظت سخنان آغاز کرد و کلمات تعصب میزد نہ لایق مجلس
سلطان المشایخ بود و گفت تشبیح میکرد سلطان المشایخ علمے و زید و عمل میکرد و انکہ
سخن را باینجا رسانید کہ اگر بعد ازین جوئے کئی و سماع بشنوی من حاکم شرع ام تر از برادرانم

سلطان المشائخ ازیں سخن در غضب شد و فرمود کہ معزول باد ازیں شغل کہ بقوت آن این سخن بیگویی بعد از دوازده روز از قضا معزول شد و عنقریب شفر کر و آدمیم بر سر حرف چون محضر شد در آنچنان محضر کہ جملہ علماء و اکابر و صدور و امرا و ملوک حاضر بودند و توجہ و تلمط بادشاہ وغیرہ ہمہ را بجانب سلطان المشائخ بود دریں محل شیخ زادہ حسام گفت کہ در مجلس شما سماعے باشد و رقص مے کنند و آہ و لغزہ میزند مثل این سخنان بسیار گفت سلطان المشائخ خروے مبارک خود بجانب او کرد و گفت غلبہ مکن و بسیار مگو بیابگو سماع چه معنی دارد شیخ زادہ حسام گفت من نمیدانم فاما علمائے گویند کہ سماع حرام است سلطان المشائخ فرمود کہ چون معنی سماع نمیدانی مرا درین باب باتو سخن نیست و نیاید گفت شیخ زادہ حسام کہ مدعی بود مانع شد و شکستہ خاطر گشت **۵** تراست حجت قاطع بدست یعنی علم چگونہ پیش رو دعوہ من ناداں بادشاہ را گوش ہوش با سماع سخن دلپذیر حضرت سلطان المشائخ بود چون در بحث سخن بلند مے کردند بادشاہ ہمیں مے گفت کہ غلبہ مکنید بشنودید کہ شیخ چہ مے فرماید از جملہ علماء کہ حاضر بودند مولانا حمید الدین و مولانا شہاب الدین ملتانی ساکت بودند و بیچ سخن وحشت ازیں دو عالم زمانہ بیرون نیاید بلکہ مولانا حمید الدین فرمود چنانکہ مدعیان ذکر مجلس حضرت سلطان المشائخ مے کنند چنان نیست بر خلاف آنست من این امر معاینہ کردہ ام و در آن جمع ہمہ پیران مشایخان درویشاں دیدہ ام دریں میاں چہی کمال الدین گفت کہ من جاکیں وایت دیدہ ام قال ابو حنیفہ التمام حرام و الہا فسق لہ یعنی گفت ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ بر دشمنی حرام است اگر دین و سماع کار بد است نزد ابو حنیفہ این لفظ خواند حضرت سلطان المشائخ فرمود اورا منع کردن نیامدہ آورا شنای این مولانا علم الدین در آمدن شبہ شیخ الاسلام شیخ بہاؤ الدین زکریا بادشاہ رکن بجانب مولانا علم الدین کرد و گفت تو ہم دشمنی ہم مسافر و مسئلہ سماع پیش من بحث مے کنند

از تو می پرسم که سماع شنیدن حلال است یا حرام مولانا علم الدین گفت من
درین باب رساله مسئله مقصده نام نوشته ام و ادله که در اصل و حرکت آن آمده است
در آن رساله کتابت کرده ام آنرا تکمیل بخشیدم و ایضاً از ایشاح است و آنرا تکمیل بخشیدم
ایشان از حرام باز مولانا علم الدین را پرسید که تو در بغداد و شام و روم گشته
مشایخ آن دیار سماع میشنودند یا نه و ایشان را درین کار کس مانع میشوید یا نه مولانا
علم الدین گفت در همه شهرها بزرگان و مشایخ سماع می شنوند و بعضی با
و شبانه کسے ایشان را مانع نمی شود و سماع در میان مشایخ از شیخ جنید و
شبلی موردت است بادشاه که از مولانا علم الدین چنین شنید ساکت شد
و هیچ نگفت مولانا جلال الدین گفت باید که بادشاه بر صحت سماع حکم کند و
مذهب امام عظیم را درین باب مرعیه دارد درین محل حضرت سلطان المشایخ
بادشاه را گفت نخواهم که درین باب حکم کنی بادشاه همین حکم حضرت سلطان
المشایخ را قبول کرد و درین باب حکم نکرد و درین حرف دو روایت است یکی
آنکه مولانا فخر الدین زراوی خلیفه حضرت سلطان المشایخ در رساله اباحت
سماع که تالیف اوست کشف المقتلح من وجوه السماع نام کرده آورده
است که صحیح همین است زیرا چه آن بزرگ در آن محضر حاضر بود و بیشتر بحث
باقاضی کمال الدین صدر جهاں او کرده و آن اینست و ما قال المعالیف
من الأدلة فی تفسیر من تقول بالتخلیل لما کان ظاهراً البطلان رجوعاً
الی الحرمة و المحل ثم آل الی اولوینة التریک و الفعل و کان ذلک من اول الضحی
الی آوان الفی ثم قام اهل المجلس من عند السلطان فاما روايت
دیگر آنست که بادشاه حکم کرد که حضرت سلطان المشایخ سماع بشنود
و کسے ایشان را منع نه کند و دیگران را چنانکه طایفه قلندران و حیدریان و
آنرا تکمیل بخشیدم و ایضاً از ایشاح است و آنرا تکمیل بخشیدم
چرا ایشان در آن مجلس حاضر نبودند فاما معتبر و صحیح آنست که از مولانا

فخر الدین زرادعی مروی ہے والد اعلم ہمدان ایام یکے از حضرت سلطان
المشاہد پرسیہ کہ مگر دین وقت حکم شدہ است کہ خدمت نمودم ہر وقت کہ
بیایند سماع بشنوند اور حلال است حضرت سلطان المشاہد فرمود
اگر حرام است بگفتہ کسے حلال نشود و اگر حلال است بگفتہ کسے حرام نشود
آمدیم در مسئلہ مختلف کہ مثلاً ہمیں حکم استماع امام شافعی رحمۃ اللہ علیہ مباح
مے دارد بادت و شبانہ برخلاف علماء و اہل کونوں در ہر چہ حکم کند جہاں شاہ
بعد فراغ بادشاہ حضرت سلطان المشاہد را با تعظیم و تکریم بسیار باز گردانید
فاما مولانا ضیاء الدین برنی در حیرت نامہ خود مے نویسند چوں حضرت
سلطان المشاہد از محضر مذکور در خانہ آمد بوقت نماز پیشین مراد مولانا
محمی الدین کاشانی و امیر خسرو شاعر را طلب فرمود چوں سعادت پائے
بوس حاصل شد گفت کہ دانشمندان دہلی بعد اوت و حسد من پر بودند بیدار
فراخ یافتند و سخنبہا مے پر از عداوت ایشان بسیار گفتند و عجیب امر و معاینہ
شد کہ در معرض حجت احادیث صحیح حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم نے شنوند
و ہمیں میگویند کہ در شہر ماعمل بروایت فقہ مقدم است بر حدیث دینیچنین
سخنوں کسانے گویند کہ ایشانرا برا حدیث حضرت رسالت پناہ صلی اللہ
علیہ وسلم اعتقاد مے نباشد ہر بار کہ حدیث صحیح حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم
مذکور مے شد بر مے آمدند و منع میگردند و مے گفتند ایس حدیث متمسک شافعی
است و او دشمن علماء ماست مانے شنویم و مے دانیم با اعتقاد اندیانہ کہ
بعضو اولی الامر مکارہ بر مے آیند و احادیث صحیح را منع مے کنند و بیج عالمے
ندیدم و نشنیدم کہ پیش او احادیث صحیح حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم
روایت کردہ آمد و او گوید کہ من نے شنوم من نیدانم کہ ایس چہ روزگار است
در آں شہرے کہ اینچنین مکارہ کنند چگو آباداں ماند عجب است کہ خشت خشت
نشود بعد ازین بادشاہ و امر او خلق کہ از قاضی شہر و علماء شہر بشنوند کہ در

شہر عمل بر حدیث نیست چگونہ اعتقاد بر احادیث پیغمبر علیہ السلام راسخ ماند و از
 انوقت باز کا ایشاں روایت کردن حدیث منع کردند من تر ساعتم کہ شومست اینچنین
 بد اعتقادی کہ بر علمائے شہر معاینہ شد از آسماں بلا و جلا و قحط و و بار بر شہر خواهد
 بارید از ان بود کہ در چہارم سال ازین ماجرا تمامی علمائے کہ درین محضر بودہ اند و
 دیگر از اہم سبب ایشاں در دیو گوگیر جلا کردند و بیشترے از ان علما در دیو گوگیر
 سر نہادند قحطی مہلک و وبائے سخت در شہر پیدا شد چنانکہ تا این غایت ایشاں
 بلا ہا بجلی دفع نے شود سبحان اللہ ہر سخنے کہ بزبان مبارک حضرت سلطنت
 المشلیج گذشتہ بود عین اکن معاینہ و مشاہدہ شد و اللہ اعلم تکتہ در بیان
 استماع سماع اہل زمانہ مقرر صاحبان عالم باد مر بر بتدی را باید کہ در سماع غلو نکتہ نظر
 را ریاضت ماند بجا بدہ ہائے سخت خود را نسود چنانکہ ذکرتہ مجاہدات مشایخ تحریر یافتہ است اہل
 سماع کسے بود کہ در نظر و خلق را دورے و غلطی نبود و لا سماع او را در فتنہ اندازد و از حاصل
 کار باز ماند و نفس او را در غوغائے آرد کہ سر بالا نتواند کرد و در بیابان
 حرص رشتہ تسبیح در گردن کردہ در بیابان ہا بگرداند یک ساعت بخود
 باز نتواند آمد و ذلت اہل سماع اینست کہ شب روز سماع را کہ محاک
 مردان خداست و میان معرکہ مجاہدان الہی طریق النعی ساخته در پاہا
 کو فتن بود و شور و شعب بر آسماں رساند و بدین خود را مشہور گرداند
 حاکم اندر چراغ چیت تری است شفق اندر سماع چیت
 بریت و در طریقے کہ شرط حائے سپری است و نعرہ بیہدہ تری و خری
 است و گریہ صلحا را کہ از روے درد و نعرہ ایشاں را کہ از شوق حق است
 و شور و قصص ایشاں پریشاں سازد یعنی بر طریق جوانان رقا ص مایہ خند
 نظر گیاں گرداند و این شہرت بر این شکل را سر مایہ بودن قوت خود
 سازد و خواجہ حکیم ثنائی گوید **س** اے ہوا ہائے تو خدا انگیز **و** اے
 خدا یا کہ توجہ ای از ان **س** سماع اے برا و بگویم کہ چیت **و**

نکتہ

یعنی گمراہی

اگر مستمع را بدانم کہ کیست * اگر کبرج معنی پر و طیار او * فرشته فروماند از سیر او *
اگر مرد لہو است و بازی و لاغ * قوی تر شود و پوش اندر دماغ * و راه و
روش پیران خود گذاشته در راه ہواے خود رود و باین حرکات ناپسندیدہ
خواہد کہ بجائے برسد باندہ نرسد و اللہ نرسد بزرگے خوش گوید **ب**
ہرگز نرسی بعبہ اے اعرابی * کہیں رہ کہ تو میروی بہ ترکستانست چہ نسبتہ
بندہ نظر در مناقب و راہ و روش مشایخ بلقہ معظمہ ماکہ در صدر این کتاب
تخریر یافتہ است بکنسید کہ از ابتدا تا انتہایہ مجاہدہ ہا و بلا اختیار کردہ
انذکرہ ات بجمت رضائے باری تعالی از غایت تجاہدہ و مشغولی باطن
خود را در معرض تلف انداختہ اند و بیچ آفریدہ بر آں مطلق نگاشتنہ چوں
کار بجاں و کار دباستخوان رسیدہ است انگاہ بسماع مشغول شدہ
اند و در بجا آشنائی دست و پائے زدہ اند **د** دست و پائے بزم
اگر چہ نکو میدانم * کہ ترا بنیم و از دست نمت جان نہ برم * زیرا چہ بخط
مبارک حضرت سلطان المشایخ بنشہ دیدہ ام و نقل از عوارفت
کردہ است کہ سماع حق مریداں و معتقدان و اصحاب ریاضت است
چوں نفس و تن ہلاک شود او را حقیقت ان لفسکہ عملیک، حقا
یعنی بدستی کہ برائے نفس برابر تو حق است چوں زمانے از سماع میا
سامد باز او را بر کارے بہ برند چوں قضیہ بر بنجلہ است سے باید کہ انتاج
آں بزرگاں کند کہ از دنیا زار مانده کہ ظاہر او چہر و مشیر نیست و
باطن او زیر ہلاہل عنقریب قنیت است و در نظر مشایخ قدس اللہ شہ
ہم گذشتنی پیش حق جواب داد نیست بہر طریق درینکار در سے آئی حق
بر ضمیر تو مطلع است و باحوال تو شاہد ام و زحیات زندگانی بطریق پیران
خود بگذران تا در زمرہ ایشان باشی حضرت سلطان المشایخ قدس
السرہ العزیز سے فرمود **د** کہ نیک آئیم مرا از ایشان گیرندہ

و در بد با شرم را بدیشال بخشند. کاتب حروف چند حرفی برستی و اخلاص و
 در دسندی در قلم آورده است چون منظور نظر کیمیا اثر خواهد شد خواهی
 دانست و اگر کسی دعا خیر کند این نویسنده بیچاره را که با خواهی نفس و
 هوای و خواهش شیطان مبتلاست عاقبت او خیر باد **و** اینجا که منم خصومتی
 نیست. و در سب میان تست من بیگنهم. انصیحت بجای خود کردیم.
 روزگارے درین بسر بردیم. **باب دوم** در بیان بعضی موقوفات و مکتوبات
 حضرت سلطان المشایخ که در ابواب مقدم تحریر یافته است و این بیچاره
 حسب فهم خود بیان کرده و این باب مشتمل بر بیست و چهار نکته است نکته
 در بیان علم و علمای بجز مبارک حضرت سلطان المشایخ نبشتم دیده ام العلم
 بالانسان العقل بالعزیزة ولهذا يقال عالم ومعلم ومتعلم فی العلم ولا يقال
 عاقل ومعتقل ومتعقل فی العقل کتب عنہ بن عبد العزیز الی مکحول الشافعی
 تعلمت فیض عزیزاً عند الناس فاستعمل للتصیر عزیزاً عند الله تعالی عن
 عثمان المعز بن ذکری بن یحیی الشافعی العلم علمان علم الابدان و علم الایمان
 و علم الادیان علم الحقایق و المعارف و علم الایمان علم الرياضیات و المجامع
 هدیة قال ابن المبارک طلیت علم الدنیا قد لینی علی ترکتها روے
 محمد بن الحسن المناه و سئل ما فعل الله بك قال غفر لی و سئل عن اے
 یوسف قال غفر الله لی و سئل عن ابی حلیفة رضی الله عنه قال انا مع الذین
 انعم الله علیهم من البتین و الصدیقین و الشهداء قیل لی بن الرازی
 ما لنا ان تشفع قال علمنا ینال القائل عقیما قال ابن المیارک بعد الماتین
 لعرب بلا مینر و لم تجرد من الحجر من کتبه مع عالمی قال احمد بن جلدی رضی الله
 عنده من کان ین من بالله و بالیوم الاخر و لا یدخل الحما را فی ابشرک بالجنه
 فرأیت تلك اللیلۃ کان قائل یقول فان الله تعالی قد غفرک بانساع
 السنۃ و جعلک اما باقید ی بک قلت من انت قال انا جبرئیل قال الحسن

باب دوم
 نکته

ان يطالعوا الكتب من ارسا لعلومه الدينية ويفرود مولانا برهان
 نسفی دانشمندی کے کامل بحال بود اگر شاگرد سے بخدمت او بیایدے تا چیزے بخواند
 او گنتے اول باسن سہ شرط کن تا چیزے ترا یا موزم شرط اول آنست کہ طعام
 یک وقت بخوری تا دغماے علم خالی باشد شرط دوم آنست کہ سبق ناغہ نکنی اگر
 یک روز ناغہ کردی روز دوم ترا سبق تلویم شرط سیوم آنست کہ چون در راهے
 مرا پیش آئی سلام کنی و بگذری و دست و پایے افتادن و تعظیم بسیار کردن
 در میان نباشد و فرمود در عهد قدیم چهارتن برهان نام در وہلی آمدند یکے
 برهان الدین بلخی دوم برهان الدین کاشانی سیوم و چهارم یاد نے آیت
 الغرض میان ایشان موافقت تام بود چنانچہ طعام د آب یکجا میخوردند و تحصیل
 علوم یکجاسے کردند اول کہ دریں شهر رسیدند قاضی شہر قاضی نصیر الدین بود
 او برهان کاشانی را در محفل مسئلہ فرمود این برهان مردے ترک و کوتر بالا
 بود چون نکتہ آغاز کرد متعلماں گفتند این ریزہ چه خواهد گفت اورا عرف ہیں
 ریزہ شد الغرض این برهان مردے بود در آخر ما از ابدالان شد حضرت
 سلطان المشایخ فرمود کہ من اورا دیدہ بودم ہر روز پگاہ آمدے
 اسپ از دہ و خدمتکاراں از صد زیادہ بودند بیچ خدمتکارے ہمراہ
 نہ بر دے اورا پسرے بود نور الدین نام پسر پدرا گفت کہ ما دشمنان
 بسیار داریم و تو ہر روز تنہا از خانہ بیرون میروی اگر غلامے را بر خود
 بری تا کوزہ آسے بتو ہد نیکو باشد مولانا برهان الدین فرمود بابا
 نور الدین آنجا کہ من میروم غلام را مدخل نباشد ترا نخواہم کہ پسر منی
 بعدہ فرمود کہ من سہ دانشمند در ویش صفت دیدہ ام یکے مولانا شہاب
 الدین از میرت بود دوم مولانا احمد حافظ سیوم مولانا احمد کیتہلی فرمود
 کہ مولانا احمد حافظ مردے خداے بود وقتے مرا عنایت زیارت شیخ شیوخ
 العالم فرید الحق و الدین قدس سدرہ العزیز در حد و سہی باسن ملاقات شد

مرگفت چون بروقتہ متبرکہ شیخ رسی سلام من رسانی سے رو اسے صبا و سلام
 براستائش رساں پلصحن و بنظر و دیوار و زرد بانس رساں پو و بگوئی کہ من
 دنیا نے طلیم طالبان آں بسیار اند و عقبے نیز ہمیں حکم دار دمن ہمیں میجو ام
 کہ تو فنی مسلماً و الحقیقی بالصباحین بعدہ حکایت مولانا احمد کیتہلی فرمود کہ
 پیرے بود یارکت اگر چه باکے پیوند داشت آنا صحبت مردان حق بسیار
 و یافتہ بود در لقیہ اول کہ اورادیم از ہیئت و تقریر او معلوم شد کہ فیکے از
 واصلان است چیزے و خاطر من بود از و رسیدم جواب داد کہ آں
 مردان انجمنیں ہاشنہ حضرت سلطان المشلیخ چشم پرآب کرد و فرمود اگر ایسا
 مشکل از صد دانشمند رسیدے حل نشدے و ہم از اخلاق او حکایت میگرد
 کہ بر من آمدہ بود و بیشتر خدنگاراں پیش من جمع شدہ بودند یکے از اں بے ادبی
 کردیکے چوب زدہ شدہ مولانا کیتہلی چناں در گریہ شد کہ گوئی آں چوب اورا
 زرد و گفست ایں شوئیئت من بود کہ ایں الم بد و رسید حضرت سلطان
 المشلیخ فرمود کہ مرا از رقت و شفقت او شکستے گئے تمام درد دل پیدا شد
 بعدہ فرمود وقتے در حد و دوسرے رسیدم شنیدم کہ دی روز دین نزدیکی
 زرداں راہ زدہ اند و مسلماناں کشتہ شدہ اند در میاں ایساں دانشمند
 بود مولانا کیتہلی مے گفستہ اند قرآن مے خواند تا آنکہ شہید شدہ رحمۃ اللہ علیہ
 چون روز دوم بر سر آں کشتگاں رسیدم تفحص کردم ہماں مولانا کیتہلی بود
 کہ شہید شدہ غفر اللہ لہ و مے فرمود بعد از نقل امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ جمع
 خلق با امام احمد حنبل بود امام شافعی تخریر اند امام حنبل روزے
 بکان امام شافعی رفت بعدہ رجوع با امام شافعی شد بدین طریق
 امام احمد حنبل خود را از میان خلق بیرون آورد و بحق مشغول شد
 و مے فرمود و مولانا فخر الدین زراذی مذہب امام شافعی است
 ہر بار کہ ذکر امام اعظم میگرد رحمۃ اللہ علیہ مے گفست خواجہ محمد اجل سرزی فرمود کہ

کہ اے مولانا تو قرآن خواندہ و چیزے خواندن میدانی او گفت کہ اے چندین کتب تصنیف کردہ ام خواجہ محمد گفت خداے عزوجل والذین اتبعوا ہم باحسان رضی اللہ عنہم ورضو عنہم در حق تابعین فرمود و امام اعظم از تابعین بودہ است بعدہ حضرت سلطان المشایخ فرمود کہ ہفت صحابی دریاقتہ بود و سے فرمود یکے از خلفائے ملک الموت را در خواب دیدازو پرسید کہ عمر من چند است و چند ماندہ است ملک الموت اشارت بہ پنج انگشت کرد چون بیدار شد جملہ متیران شہرا طلبید جملہ حکماء و علما بقدر فہم و احتیاط خود چیزے سے گفتند یکے پنجابہ سال و دیگرے پنج سال و دیگرے ہنجر و زردل خلیفہ پنج یکے قرآن میگرد امام اعظم رحمتہ اللہ علیہ فرمود ہر ملک الموت ازین پنج انگشت نفی پنج علم است بدلیل آنکہ خداے تعالیٰ در کلام مجید خود سے فرماید ان اللہ عندہ علم الساعۃ وینزل الغیث و یعلم ما فی الارحام و ما تدری نفس ما ذاتک کذب غدا و ما تدری بائی ارض تموت یعنی بدستی کہ اللہ تعالیٰ نزدیک آں اللہ تعالیٰ علم قیامت و فرودے آرد باران را و میداند خداے تعالیٰ چیزے کہ در زمانہ است از کس و دختر و درنے یا بدین نفس بشیر کہ چکار خواہد کرد روزے گیر و درنے یا بدین کلمہ در کہ ام زمین تو ہر مرد امام فرمود ادراک جملہ خلائق را از دریافت این پنج علم کہ ماہ گردانیدہ و علم آں بخود اضافت کردہ و سے فرمود بزرگے حضرت رسالت پیمانہ صلی اللہ علیہ وسلم را در خواب دیدہ پرسید کہ بر سن رسیدہ است شما فرمودہ اید کہ در برہم عصرے مرواں باشند کہ عالم از برکت ایشاں قائم ماند حضرت رسالت پیمانہ صلی اللہ علیہ وسلم اور تصدیق کرد بعدہ او پرسید کہ دریں عصر آں کیست فرمود محمد ادریس سے کوفی اندر طریق دین کافی ہے شافعی در وہیل راشانی ہے آں قریشی زہل و آں کوفی ہے او بہت فقیہہ این صوفی ہے ہمہ نیک اند بے حکومت تو ہے تو بدی و سبک خصوصت تو ہے و سے فرمود از مولانا محمد الدین جاحری روایت کنند کہ بہ شب پیش مولانا محمد الدین زرادی سے جزائی قطعہ کاغذ

سفید سے نہاد مدح دوات و قلم با باد بنشستہ و تصنیف کردہ سے یافتہ سے ہے
 وریں سہ جز شرح کلمۃ اللہ الہ بنشستہ یافتہ سے مولانا شہاب الدین ادری
 کہ ذکر او در باب مناقب یاراں اعلیٰ تحریر یافتہ است حاضر بود گفت چنین شنیدہ
 ام کہ در کتابخانہ قاضی برهان الدین بلخی نسخہ اربعین رازی بخط مصنف است
 وراں نسخہ دو صفحہ متصل از اول تا آخر ہمیں کلمۃ اللہ بنشستہ بود چنین آورده اند کہ در
 وقت کتابت اس کتاب ذکر حق جل و علی بروستولی بود ہر چہ میخواست کہ
 بنویسد ہمیں کلمۃ اللہ بنشستہ سے شد بعد ہر فرمود چوں علم بیاموزد اول علم درخت
 نیک با قیمت است بے درخت است در علم جز سعادت چوں سعادت چوں
 طاقت کند کار او بہتر بود پس باید کہ ہر دور یکشد یعنی علم و عمل از نظر فرو اندازد
 تا عجیب بیتنا نشود و فرمود چندین علماء و دانشمنداں کہ بودہ اند ہر کس میداند
 کہ کجا بودہ اند کہ بودہ چیزے کہ باقیماذ حسن معاملہ است و این حیات معیشت
 آں را آساں سے تو اں یافت شبلی و جندیہ تا این زماں زندہ اند و سے فرمود
 کہ اول شب امام عظیم رضی اللہ عنہ نقل کردہ است و آخر شریب امام شافعی
 رحمۃ اللہ علیہ متولد شدہ در یعنی خاقانی فرمایہ نشووی

چوں فلک عہد تنائی در نوشت بو صغیفہ اول شب نقل کرد	آساں چوں من سخن گستر نژاد شافعی آخر شب از ماد بر زاد
--	---

حکیم تنائی در بیان علم گوید

<p>علم رہ جانب الہ برد جاں کے علم تن ہمب اند حکم از علم نیک پے گردد علم داں خاصہ خدا آمد کشت بے آب بارو بر نہد وردے علم تخم در شورست علم کہ بہر شمت آموزی</p>	<p>جہل رہ سوے نفس وجہ برد شاخ بے برگ میوہ کیہ راند سنگ بے اصل لعل کے گردد علم خواں شرح مصطفیٰ آمد تخم بے مغز بس ثمر نہد علم بے درد سنگ ہر گور است نیست جز سوخ و محنت روزی</p>
---	---

<p>و رہو نیک نیک تر کرد دانش جاں بہ از تو آتش تن علم جاں را بہ عمل تن را علم یک لحظہ را بہ اعما لم بارعالم میان عالم کسم</p>	<p>بدخوانی ولے بت تر کرد سوے عالم بہت از سوے طن برگ وہ دوست را و دشمن را کاویک سالہ را بہا دو دم عالمان خود کنت در عالم</p>
--	---

نکتہ

ملکہ در بیان شب معراج حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم از حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز سوال کردند کہ معراج چہ نوع بود فرمود کہ از مکہ تا بیت المقدس اسرار بود و از بیت المقدس تا فلک اول معراج بود از فلک اول تا قاب قوسین اعراج بود سایہ زیادہ کردہ گفت قلب را معراج و قالب را روح را ہم چگونہ بودہ باشد در جواب او اس مصرع بر زبان مبارک را ند مصراع فظن خیر اوقات الخیر یعنی پس گمان کن نیکو و پیرس نیکو را نگاہ فرمود بدین ہایماں باید آورد و در تحقیق نقوش آن غلو نباید کرد بعد از آن فرمود بزرگے فرمودہ است مذائم کہ شب معراج حضرت رسول علیہ السلام را آنجا بردند کہ عرش و کرسی بہشت و دوزخ بود و یا ہما سجا آوردند کہ رسول علیہ السلام بود نیز صحت مرتبہ حضرت رسالت پناہ بالاتر بود

<p>پاے بر فرق عالم و آدم ستر ما زاغ و ما لطف بشنو گفتہ وہم شنیدہ آمد بانہ * * پیش محراب آبر و انش نماز کشش عشق در دو گلیسو داشت ہمتش الرفیق اعلی جوئی راہ اجبریل آب زدہ</p>	<p>برہنہ سادہ ز بہر باغ ارم دو جہاں پیش ہمتش بدو جو باز گردش سوے معراج پروا جسم جاں کردہ در خزانہ راز نہج صدق در دو ابرو داشت عزتش لائبے بعدے گوی قبہ بر فرق آفتاب زدہ</p>
---	--

<p>ایچھین نوبتے بدور کلیم</p>	<p>کے تو ان زد زرو سے محبت ہم</p>
<p>ملکت در بیان وفات حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز نے فرمود ہر پیغمبر سے راوت نقل مخیر میگردند تا وقت نقل حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا در خاطر اینمغنی گذرانید کہ چه خوش است کہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم چند گاہ دیگر در میان اصحاب باثرب و بعالم بقا زد و سوے حضرت رسول اصلی اللہ علیہ وسلم نگریستن گرفت حضرت رسول علیه السلام بر لفظ مبارک راند کہ مع النبیین والصلیقین والشهیدین والصالحین و من فرمود نقل پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم از دار فنا بدار بقا در غمّہ ربيع الاول بود و تانہ روز و فن نکر و نہ ہر نہ حرم رسول جلیبہ السلام طعام دادند و روز دہم حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ چنداں طعام داد کہ تمام خلق مدینہ را رسید منقول است کہ صحابہ کرام در آنجہ خواستند کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم غسل دہند متفکر شدند کہ با جامہ غسل دہند یا بغیر جامہ نخست آوازے شنیدند کہ بے جامہ غسل کنی حضرت امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ گفت توقف کنیہ ثانیا آوازے شنیدند کہ با جامہ غسل کنیہ انگاہ با جامہ غسل دادند و از اول از شیطان بود و دوم از خضر علیہ السلام خواجہ حکیم ثنائی گوید ثنوی۔</p>	
<p>بود مشتاق در گہ حضرت ادعاقبت رفت در پس پند آتش اندر مہ وجود زود رفت بر سق جبرئیل نشست ز ان ہی الرقیق اعسے گفت از دروں سوزو از بول خند</p>	<p>در ترم تبارک اللہ کوی زخمها خورد و زخمها کردہ چون دم از حضرت مشہود زود طوطی جانش چون قفس شکست انگہ پریش خستق زار نہفت تمش بالاں و جانش فخرندہ</p>
<p>ملکت در بیان عقل بظہ مبارک حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیز بنشد دیدہ ام عقل نور فطری پدید بالسمع و الکسب و قال رسول اللہ علیہ السلام</p>	

بیتہ

تصحیح

بیتہ

العقل في القلب الرحمة في الكبد والرافة في الطحال ويدرك الغلام لإربع
عشر سنة وينتهي حلوله لإربع عشرين وعقله لثمان وعشرين وقال ابن
عباس صلى الله عليه وآله يا أبا عبد المؤمن رأيت الرجل يقل قوامه ويكثر زاده ورجل يكثر
قوامه ويقل زاده أيها أحب إليك قال سألت النبي صلى الله عليه وسلم
ما سألتني قال حسن ها عقل الشايط اعقل من أكثر الناس برحم فصاح
الرأعي من هولها وهو لاء يجرها لكسب للرسول لعقل والقلوب سماوية
وملكوتية والنصوص والابدان ارضية وملكية وانك من النور وهذان
من الظلمة والعقل مشتمل على اصليين التقرب الى الله بالطاعة والنور والى
التخلف بالابس قال النبي صلى الله عليه وسلم اللهم جن عقلي قبل موئي ثلثة
ايام قيل لم قال خوف ان تجرى على لساني في ذلك الوقت شئ فيجتهم له
بالشقاوة وان لم يكن لي عقل رُقع عني القلم قال الامام جعفر الصادق
رضي الله عنه من سعادة الرجل ان يكون خصمه عاقلاً ومن خصمي لا عقل
له يعني النفس خواجه حكيم شيناي گوید

خوشه چندان خردمند
در تن مرد عقل سلطانت
عقل غمناز وکینه ور نبود
نفس جز کاف و منافق نیست
عقل هرگز وکیل قاضی نیست
آنکه غمناز و آنکه ناموسی است
و آنکه بی دانه بود العجب است
کز پله مال و جاه و تربیتی است
عقل دین جوئے و پس ارواد با
نا نبرده است بحق را نمکنند

هر چه در زیر چرخ نیک و بداند
عقل هم گوهر است و هم کان است
عقل طرار و حیلہ گر نبود
عقل جز خواجہ محقق نیست
عقل هرگز بکذب راضی نیست
و آنکه راضی بکذب و سالتوسی است
آنکه او آبر و نمان طلب است
انهمه عقله عاریتے است
در گذار این کیاست او باش
عقل دین جز او اعطا نکنند

عقل سلطانت
عقل هرگز وکیل قاضی نیست

دایہ زیریں کہن بنیاد	نیست کس را چو عقل مادر زاد
پدرو مادر و حیات لطیف	نفس گویا شمار عقل شریف
زایں دو جفت شریف طاق مباحث	واندریں سرد وصل عماق مباحث

تکمہ در بیان دنیا و ترک دنیا حضرت سلطان المشائخ قدس لہ سرہ اخیر

مے فرمود یکے صورت و معنا دنیا است و یکے صورت دنیا است و معنا دنیا
 نیست بعدہ بیان فرمود کہ انچہ صورتاً و معنی دنیا است آل زاید از کفایت
 است و انچہ صورتاً و معنی دنیا نیست آل طاعت با خلاص است و انچہ صورتاً
 دنیا نیست و معنی دنیا است طاعت بریاست یعنی برائے دفع مضرت و
 جلب منفعت و انچہ صورت دنیا است و معنی دنیا نیست آل ادا سے حق
 حرم خود است یعنی اہل خود فراہم آید بہ نیت آنکہ حق او بگذارد بعدہ فرمود اصل
 و انامی آنست کہ از دنیا پر سیز کند اگر مردے وصیت کرد کہ ثلث مال من بعد
 از من بمردے دہند کہ او عقل لئناس باشد حکم آں چگونہ است فرمود
 حکم او آنست کہ ثلث مال او یکسے دہند کہ تارک الدنیا باشد یکے از حاضران
 سوال کرد کہ چون تارک دنیا باشد ثلث مال او چگونہ قبول کند فرمود سخن
 در مصرف می رود و حکم این مسئلہ بعد ازاں فرمود دنیا سیم وزر و اسپان و اسپا
 نیست بلکہ تعلق و محبت باہنہاست اگر چند کہ نداشته باشد بعدہ فرمود کہ شکم تو
 دنیا سے تست اگر کمتر خوسی از تارکان دنیا باشی و اگر سیر خوسی نباشی بعدہ
 فرمود بزرگے مصلے بر روے آب انداختہ بود و نماز میکرد و مے گفت خداوند
 خضر کبیرہ از تکاب مے کند اول ازاں توبہ دہ ہمدیں حال خضر حاضر شد
 و گفت اے بزرگ کہ ام کبیرہ است کہ از تکاب مے کنم آں بزرگ گفت
 چون درختے در بیاباں نصب کردہ و در سایہ آں درخت مے نشینی و
 آسایش مے گیری و مے گوی کہ این درخت برائے خدا نشانہ ام خضر در
 حال مستغفر شد بعد ازاں آل بزرگ در ترک دنیا با خضر گفت کہ چچنیں با

کہ من سے ہاشم خضر گفت تو چکو نہ مے باشی و چه میکنی گفت من همچین میباشم اگر
 جملہ دنیا من دہند و گویند کہ قبول کن کہ فردا بر تو حساب نخواہد بود و این ہم
 گوین کہ اگر نخواہی ستر ترا بدوزخ خواہند برد من دوزخ قبول کنم نہ دنیا خضر
 گفت چہر قبول کنی جواب داد کہ دنیا مغضوب حق است چیزیکہ خدا اورا دشمن
 دارد بجایے آن دوزخ قبول کنم نہ آن زیرا کہ دوزخ اولی تر از قبول دنیا و
 مے فرمود کہ از شیخ شیوخ العالم شنیدم کہ ہر کہ ترک دنیا بگیہ و حق جل و علی
 دنیا را بدینا داراں در پایے او در آرد و مے فرمود حق جل و علی چوں
 بندہ را عزیز گرداند دنیا را در نظر او خوار گرداند و ہر کہ را خوار گرداند دنیا را
 در نظر او عزیز گرداند و مے فرمود ترک دنیا آن نیست کہ خود را بر بندہ کند و لنگوٹہ
 بندہ ترک دنیا آنست کہ بخورد و بیوش و بیوشاند و بخواند و منفعتہا
 بردہا سے شکستہ و مستحقاں رساندہ دل خود متعلق دنیا ندارد و ہمت
 یابید کہ بندہ گرداند و از سر شہوت باید خاست بعدہ این مصراع بزباں مبارک
 راند مصراع یک لحظہ ز شہوتے کہ داری بر خیزد بعدہ فرمود کیست کہ از خسیسے
 بر نخاست و بر شریفے اقدام نکر د و مے فرمود ہمہ معاصی در جرحہ است کلیہ او حب
 دنیا است و ہمہ طاعت در جرحہ است کلیہ او محبت فقر است و مے فرمود حساب
 دلے را مال بسیار میراث رسید مناجات کرد الہی من این را نگاہ خواہم داشت
 فاما دل برو سے باید گشت این را بتو میسپارم بشرط آنکہ مرا حاجت شود من
 دہی این بگفت جملہ بدویشاں داد بعدہ بر آن مقدار کہ اورا حاجت بود کہ فرمود
 آن مقدار کہ ہی کہ گوی بحق امانت دادہ است کہ حق تعالی بہنگام طلب امانت
 او میگذارد درین محل محی الدین کاشانی این آیت خواند ربنا مشرق و المغرب
 لا الہ الا هو فتخذه و کیلا یعنی پروردگار جاسے برآں آن کتاب نیست سزاوار
 پرستش مگر او پس بگیہ پید اورا کاروبار سازندہ خود حضرت سلطان المشایخ
 را یعنی خوش آمد تحسین فرمودہ بود مے فرمودے حکیم پیش پسر داجنیز

ہزار ہرگز زہرہ روزے گفت **ع** گفت بابانصیبه من گو کہ گفت اے
 پور درخزانہ ہو کہ قسم توبی وحی وبے انباز کہ من بحق دادم او دہد توبواز کہ
 نہ او بجز کار ساز جان یا نیست کہ بکن ظلم با تو زانہا نیست کہ دے فرمود
 وقتے رسول علیہ السلام بایاراں گفت درویشے را تخیر کردند کہ دنیا و آنچه
 دروست اختیار مے کنی و یا آنچه در عقبی است بر اے تو ہمیا کرده اند او
 ہماں اختیار کرد چوں این حکایت تمام شد حضرت امیر المؤمنین ابو بکر
 صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ پستن گرفت صحابہ پر سید زند کہ حال چیست
 گفت این درویش کہ حضرت محمد مصطفیٰ اصلی اللہ علیہ وسلم ازو خبر داد او مصطفیٰ
 است صلی اللہ علیہ وسلم الخیر ہوا الخیر و مے فرمود اگر کسے روز با بصیام گذارد
 و شب با بصیام گزارد الحرمین باشد اصل این باید کہ دوستی دنیا در دل او نشا
 بعد از ان فرمود ہر کہ دوستی و محبت دنیا در دل باشد او دنیا پرست است مغتوی

<p>بار بسیار بر سر و خسر لنگ منزلت سنگ لائح و توحیراں باد صر تو با و خانہ مکن + باد مسعود پایے منحوس است شمع او راست تابش اندر جمع شکل ابلیس ابلہ و اکلم قبہ بی جسم در آئینہ + ہمہ در پردہ حواس تو اند باش تا با تو در حدیث آید از پے نیچر وزہ راہ گذر کلم کنی ملک و ملک خوشاں را</p>	<p>چکنی بار کا ندریں فرسنگ + خسر لنگ وضعیف بار گراں راہ تاریک و چراغ بے روغن ہر صورت کز جو دطاؤس است ہست نقش ریا چو صورت شمع ہست در نقش و شکلہ گرد و نعم نفس اعجاب ہست در سینہ ہمہ در نفس ناسپاس تو اند باش تا روے بند بکشاید تا کیا نرانا نذہ بر در + اگر میری نامشتہ ایشاں را</p>
---	---

تلمتہ در بیان فقر و غنا و فضیلت فقر و غنا بخط مبارک حضرت سلطان المستیج بن شہید امست

قبل الفقرا لا نمن بالمعدوم والوحشة بالمعلوم الفقير في الدنيا مفتاح باب
 الغناء في الآخرة وفي الحديث من مات ولم يترك درهما ولا دينارا لم يدخل
 في الجنة اعني من قال ابن عباس رضي الله عنه وقف رسول الله
 صلى الله عليه وسلم يوماً على اصحاب الصفة فرأى فقراً منهم وجهه طيب
 قلبهم فقال اشهركم يا اصحاب الصفة فمن بقى منكم على التعب الذي انتم
 عليه اليوم راضياً بما هو فان من رفقائى يوم القيامة ازشيخ شيوخ
 العالم فريد الحق والدين قدس السرور العزيز العلماء اشرف الناس
 والفقراء اشرف الاشراف الفقير بين العلماء كالبيدر بين الكواكب السماء
 ومن فرمود درويش كه عبادت و طاعت مشغول باشد اورا در بيت المال
 حقي نيست درويش زمان از زمين بايد خورد و درينا تا اين ساعت زمين
 مشايخ مني گردد و در وجود من زمين حضرت شيخ شيوخ العالم بگشته و من فرمود
 در فضيلت فقر و غنا ميان علماء اختلاف است خواهر جنيد و ابراهيم خواص
 و اكثر علماء گفته اند الفقير الصابر القايم بشرط طمعه عليه افضل من الغني الشاكر
 القايم ما عليه ابو العباس بن عطاء مخالف اليشان است حجت اد قوله
 تعالى و وجدك عائلاً فاغني باري تعالى بر بنده خود منت نهاد يعني اگر غنا
 افضل بود من منت نهاد من و حجت اليشان اين حديث كه لكل احد خرقه
 و خرقتي الفقير الجهاد من احب لفقراء فقد احبني و من ابغضها فقد
 ابغضني شيخ جنيد بغدادى ابو العباس را دعاه كه در حق او را بگوئى
 مبتلا كرد و مني گفت با اين بلا كه مرا مبتلا كردند دعاه جنيد است بعده انا
 قول رجوع كرد اختلاف در صدر اول بود بنا بر آنكه غالب اسوال خلق حلال
 بود اما در زمان ما غالب اسوال حرام است و شب پيس فقر و غنا افضل شب
 بلا اختلاف و بخط مبارك حضرت سلطان المشايخ بنشته ديده ام الناس
 اربعة طبقات طبقة قارة مجذوبه طال نيا و الآخرة و الطبقات مختلفه اول

ہم سعدؓ علی الاطلاق والثانیۃ ہم الاشقیاء علی الاطلاق والاحزیاء
 اضافیان ونبینا علیہ السلام لقولہ تعالیٰ لولاک لما خلقت الافلاك
 سید الانبیاء والانبیاء من خلقت افضل من سواہ فان قبیل الیس
 الجح بینہما کما تسلیمان علیہ السلام لانہ اطاعتہ الجن والانس والرحم
 ونبینا قال علیہ السلام الفقر فخری وان اللہ خیر قلنا للملک صورۃ
 وحقیقۃ الاستغناء والقدرۃ وهما کانی نبینا علیہ السلام خیر فرد قال
 لولا اللعۃ والقدرۃ احدا لاصبح موسقا اشتکی عن صورۃ الملک
 والجح بینہما علی قسمین احد ہما ان یکون طرف اتہمۃ الرجح علی دنیاہ
 والثانی علی العکس تسلیمان من الثانی ونبینا صلے اللہ علیہ وسلم من
 الاول ما نال تسلیمان علیہ السلام من اللہ نیا کان علی سبیل السعد
 الا ان اللہ خلق اللہ نیا لاجل النبی علیہ السلام فعبّر عنہا بالخیر والحقا
 لقولہ الجح عنہ نکتہ در بیان طبقات حضرت سلطان المشایخ جناب
 المدسہ العزیزے فرمود پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ امت میں بیچ
 طبقہ باشند ہر طبقہ مدت چہل سال الطبقة الأولى طبقہ العلم والمشاهدة
 الطبقة الثانية طبقہ البر والتقوی والطبقة الثالثة طبقہ التوصل و
 الترحم الطبقة الرابعة طبقہ التقاطع والتدبر الطبقة الخامسة طبقہ
 المرجح والحجاج فرمود کہ طبقہ اول طبقہ علم ومشاہدہ است وآں صحابہ
 کرام بودند دوم طبقہ بر وتقوی وآں تابعین بودند سیوم طبقہ توصل و تراحم
 توصل آں باشد کہ بیوں دنیا ایشان لاقدام نماید و اگر آں دنیا میان ایشان
 مشترک باشد طرف دیگر آں سہل و سست گذارند تراحم آں باشد کہ اگر دنیا
 تمام بایشان روسے آرد بے مشارکت غیر ایشان آںرا نفقہ کنند و در راہ
 حق بمصرف رسانند چہارم طبقہ تقاطع و تدبر تقاطع آں باشد کہ اگر دنیا
 روسے برایشان آرد بر سبیل مشارکت لقطع وخصومت برآیند و اگر دنیا

خاص بایشال پیوند ایشان آزا تمام گیرند و پشت بخلق دهند و بچکس را
 نصیب نکنند و بطبقہ پنجم حج و مرج باشد یعنی در گوشت و پوست یکدیگر گفتند
 مدت این پنج طبقہ دوست سال باشد بعد از دوست سال سلخ بر آید
 چون حضرت سلطان المشائخ برین حرف رسید چشم پر آب کرد و فرمود
 این حکم بعد از قول رسول صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم تمام شدہ است این
 زمان خود مردم چگویند نکتہ در بیان نیت حضرت سلطان المشائخ قدس
 سرہ العزیز فرمود اول نیت صالح می باید زیرا کہ نظر خلق بر عمل است
 و نظر حق بر نیت چون نظر خدا بر نیت باشد ترک عمل پسزیدہ است و نیت آن
 نیت کہ مرے درد دل گوید میکنم و یا چنین کار کنم این حدیث نفس است
 نیت آنست کہ از دل چیزے باعث شود و آن چیزے دینی باشد یا دنیاوی
 جاری مجری فتوح است من اللہ تعالی و آل در دل بعضے میسر شود و در دل
 بعضے میسر نشود و ہر کہ دل او سوسہ دنیا مایل شود او را این اختیار نیست
 در خیرات اکثر احوال این معنی میسر نشود مگر بجد بعدہ حکایت فرمود کہ در مسجد
 آدینہ دمشق وقت بسیار است متولی آن مسجد بس قوی حال است
 گوی دوم بادشاہ است تا بغایتی کہ اگر بادشاہ رامالے حاجت باشد از متولی
 قرض کند الغرض در ویشے بطمع آل اوقاف در مسجد دمشق طاعت و عبادت
 آغاز کرد کہ مگر شہرتے یابد و تولیت بدو دهند و مدتے بطاعت مشغول شد
 پنج کس نام او را بر زبان زاندا تا شبے از آن طاعت ریائی پشیمان شد
 یا خدا تعالی عہد کرد کہ ترا خاص برائے تو خواہم پسندینہ بطمع شغل بہاں عبادت
 کہ مے کرد پنج از آن نقصان تکرر و بہ نیت صالح در عبادت مشغول شد ہم در آن
 نزدیکی او را بجهت شغل تولیت طلب کردند او گفت کہ من آزا تارک
 شدہ ام بسیار در طلب آن بودم اکنون چون ترک آن کردم بمن میدہند
 الغرض پچہاں سخن مشغول شد و بر آں شغل آلودہ نگشت نکتہ در بیان

صبر و رضا حضرت سلطان المشایخ قدس المدرسہ الغریب میفرمود کہ صبر
 آنست کہ چون مکر و ہر بد و رسد در آں صبر کند و بجائے نکلند اما رضا
 کہ از اں بلا بچ کر استے بد و زبرد گوئی آں بلا بد و زسیہ است و تکمل
 این معنی را منکر اند چنانچہ در ادعیہ ما ثورہ منقول است از حضرت سلطان
 المشایخ و بخط حضرت سلطان المشایخ بنشستہ دیدہ ام قال النبی صلی اللہ
 علیہ وسلم اکثر ما یقول اللهم انی اسالک الصلوة والامانۃ وحسن الخلق والحجۃ
 و فی قلوب الناس و عنہ من لہتمس رضاء اللہ رضی اللہ عنہ و ارضی الناس
 عنہ من لہتمس رضا الناس منخط اللہ علیہ و اسخط علیہ الناس المؤمنون
 الصالحون فی الکافرین قلیل و الصالحون فی المؤمنین و الضادقون
 فی الصالحین قلیل و الراضون فی الصابریں قلیل فاطلبوہم و اغتتموہا
 صحبتہم سئل ابو عثمان المغربی عن قولہ علیہ السلام اسالک الرضا بعد نقضا
 قال لان الرضا بعد نقضا هو الرضا قال بنی من الانبیاء یا رب کیف رضی
 المساکین عنک قال ابو حامد الבלقاء ربکم لکنی اخرت کیف الرضا
 بفضاء اللہ تعالیٰ حتی یورث یوماً بسبیلک ملح فرأیت اعمی یقول اللهم
 اغفر لمن یاخذ بیدی بلغنی فاخذت بیدہ و قلت لہ این مصداک
 قال بیت اللہ تج بہ فحینئذ عرفت لوزنا بفضا اللہ فنودی فی سہمی ان لم یرض بما
 فعلت فاستعدل من بیق فی جنت بعدی فیلس فی الہوی و اہل النجا
 بہوی و سهل النما یرضی اہیات

۱۰
 شریف
 قول کریم

<p>ہم سمعنا و ہم اطعنا گوی * کہ بزاری شوی دریں رہ مرد تو کئی اندرین میاں بارے گر گریزی از و گریز با و * خواجہ آزادگی مباحش ہمیں بر رو سبیل و رو خانہ ساز</p>	<p>باش در حکم صولجائش گوی برد حق مباحش و در مگرد * نہ بوسے لیک نیست در کارے آن اوئی مکن ستیزہ با و قدرش را بچشم خویش تن ہمیں جان و اسباب خویش تن در باز</p>
---	--

بندگی جسے فکندگی بنو د	چند پرسی کہ بندگی چہ بود
دل ز خوردن چہ راجد مانا	آنکہ دلہاے آشنا داند

تکریم

تکلمہ در بیان خوف و ریاضت حضرت سلطان المشائخ قدس السردہ
 العزیز بن شدیدہ ام اذا قشعر جلد العبد من خشية الله انحطت ذنوبه
 كما انحط عن الشجره الياستہ ورفہا قال اللہ عزوجل یا موسیٰ تخاف من
 غیري قال نعم اخاف ممن لا يخاف منك قال رجل یا رسول اللہ اهو مو
 وقت الذنب قال اهو يخاف اذ انب اذ قال نعم خوفه يدل علی ایمانه
 تسئل شاه الکرمانی ما ثواب الخوف قال ان يخاف المحسنه قیل الذین املیر
 خوف الخوف بعد لدین یسبون قال رجل لعاروف انی اخاف من قلدان
 قال لا تخفہ فان قلت من یخاف بین یروجہ قال جبرئیل میکائیل الخ
 اعجب من هوان اللہ تعالیٰ خلق الخلق وصورہم واعطاهم النعم وهو یصی
 به اعجالہم لم یفقص من ملکہ فلم یعاقبہم قال میکائیل کما قال جبرئیل علیہا السلام
 واز حضرت سلطان المشائخ سوال کردند کہ مرجیان و ناجیان کدام
 اند فرمود ناجی آنرا گویند کہ ہم از ناجیان گویند انگاہ فرمود مرجی بر و نوع
 است مرجی خالص و غیر آن مرجی خالص آنست کہ ہمہ از رحمت گوید
 تکلمہ در بیان ریاضت مبارک حضرت سلطان المشائخ قدس السردہ
 العزیز بن شدیدہ ام الریاء یقبلہ الحق ولا یهدی الخلق قال القصیل کالغیا
 اقبلنا برؤوف الناس بما علی فصاروا لیبی ویرا وون الناس بما لم یعلی
 قال یجئید من خالط الناس دارهم و من دارهم رایاهم در مجلس حضرت
 سلطان المشائخ ذکر کیے افتاد کہ در ایام سابقہ در مسجد جامع دایم شب
 بیدار می بود و ہمہ شب قیام میکرد با مشغول شیخ الاسلامی دریں میان حکایت
 فرمود کہ بقالمے مدت بیست سال صائم می بود و پچس را بر حال او اطلاق
 نبود سے تا فایت اہل اورا معلوم نبود کہ او صائم می باشد اگر در خانہ

تکریم

بے بودی چنان نمود کہ مگر در دوکان چیزے خوردہ است و اگر در دوکان
 بودے چنان نمودے مگر در خانہ چیزے خوردہ باشند نکتہ در بیان توکل
 حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ سرہ العزیزے فرمود کہ اعتقاد بر
 حق باید کرد و نظر بیکس نباید گذاشت بعد ازاں بلفظ مبارک راند کہ ایمان
 کسے تمام نشود تا ہمہ خلق در نزدیکی ہیچ بیکس شتر ننماید بعدہ گفت کہ
 ابراہیم خواص رحمۃ اللہ علیہ در سفر حج رفتہ بود در اثنائے راہ او را با
 کودکے ملاقات شد ابراہیم گفت اسے کودک کجا میروی گفت بکعبہ
 ابراہیم گفت زاد و ولادت تو کو کو دک گفت اسے ابراہیم خداے تعالیٰ بے
 اسباب بندہ را بار دنسے تواند کہ مرا بے زاد و راحلہ بکعبہ رساند فی الجملہ
 چون ابراہیم خواص بکعبہ رسید اں کو دک را دید کہ پیش از وسے در کعبہ
 رسیدہ است و طواف مے کن چون نظر کو دک بر ابراہیم افتاد گفت
 اسے ضعیف یقین تو بہ کردی از آنچه مرا گفتی دریں میاں فرمود کہ وقتے نباشی
 بخدست خواجہ با زبید آمد و ازاں فعل تو بہ کرد و خواجہ از و پرسید کہ تو چند
 مردہ را کفن کشیدی او گفت ہزار کس را باز پرسید از آنجملہ چند کس را
 رو بقبلہ بود و چندیں کس را رو از قبلہ گردانیدہ گفت دو کس رو بقبلہ
 یا قدم و دیگر از رو بقبلہ گردانیدہ حاضر اں از خواجہ پرسید کہ سبب
 توجہ دو کس بقبلہ و چندیں کس را رو بقبلہ محول از قبلہ چہ باشد فرمود اں
 دو کس را اعتماد و برحق بود و دیگر اں را نہ بعدہ فرمود مشایخ رزق را
 چہاں قسم کردہ اند یکے رزق مضمون و رزق مقسوم و رزق مخلوک و رزق
 موجود و رزق مضمون آنست کہ آنچه بد و رسد از طعام و شراب و آنچه او را
 کفایت است آن رزق مضمون گویند یعنی خداے تعالیٰ ضامن آنست
 و ما من دابة فی الارض الا علی اللہ رزقها یعنی از گردندہ بر زمین مگر بر
 اللہ تعالیٰ است رزق اں گردندہ و رزق مقسوم آنست کہ اول قسمت

شدہ است در لوح محفوظ ثبت ہے بہت زد دنیا رزق ما غم خوردن
 آمد پناہ خوردن الا رزق معلوم ہے و رزق مملوک آنست کہ ذخیرہ او باشد
 از درم و دینار و اسباب دیگر و رزق موعود آنست کہ حق تعالیٰ وعہ کرد
 است و من یتق اللہ یجعل لہ رزقاً و یرزقہ من حیث لا یحسب یعنی
 و کسی کہ ترس از خدا بگرداند برائے او خیرے و رزق دہد اور از جانبیکہ نمیدان
 بعد ازاں فرمود توکل در رزق مضمون است نہ در رزقہائے دیگر زیرا کہ آنچه
 مقصود ہے در آن توکل نیست و نہ آید و آنچه مملوک است در توکل نیست و
 نہ آید و آنچه موعود ہے بالقطع خواهد رسید بعدہ فرمود توکل سہ مرتبہ دارد
 مرتبہ اول آنست کہ سیکے بہت دعویٰ و کیل گرفته کہ ہم عالم است آن و کیل
 ہم دوست موکل پس آن موکل ہمین باشد کہ و کیلے دارم کہ ہم در کار جواب
 دانا است دوست من است در صورت ہم توکل باشد ہم سوال چنانکہ گاہ
 گاہ و کیل را ہم گوید کہ در دعویٰ جواب چنیں گوئی کہ آن ہمراہ آخر سانی مرتبہ
 دوم توکل آنست کہ طفلے باش شیر خوارہ مادر او را شیر میداد او را ہم ہمیں توکل
 باشد و سوال نہ باشد طفل نگوید کہ مرا شیر دہ اور در دل وثیقہ باشد بر شفقت
 مادر مرتبہ سوم توکل آنست کہ مردہ باشد در دست غشال آن مردہ را بیج
 تصرف و حرکتے نیست ہرگونہ کہ غشال خواہد میگرددانہ و نہ شوید و این ترقی
 بلند و اعلیٰ است نکتہ در بیان حلم و عفو و غضب و حیا حضرت
 سلطان المشایخ قدس اللہ تعالیٰ سرہ الغیزے فرمود کہ میان
 صحابہ رضی اللہ عنہم حضرت امیر المؤمنین ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ
 مشہور بود تا تجاشی با او چیزے گفت او بیعہ طعنہ کرد ابو بکر گفت اے
 خواجہ از چندان عیب ہا کہ در من است ترا سہل چیزے روشن شد
 است بعد ازاں فرمود امام عاصم کہ صاحب قرأت است دقتے جانب
 صحراے رفتہ بود سیفہ با او سفاہت کردن گرفت و نامنہ امانے گفت

۵۵۲
 ۵۵۲

۵۵۲

امام عاصم بیچ گفت تا انگاه کہ نزدیک شہر رسید آں سفینہ همچنان می گفت
 قرین آں سفاہت مردمان رسیدند عاصم روئے سوئے او کرد و گفت
 نباید کہ درینجا بدگوئی زیرا چہ مراد و ستان و آشنایان بسیار اند بہ بد گفتن
 ترا کہتے رسانند و بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ نوشتہ دیدہ
 العلم عینہ والحلم زینتہ ولہذا قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم اللہم عنی اہل
 قرینہ یا حکم او علیہ ضعیف قال یا کریم انی اتیت الیک وان عاقبتنا فنحن
 اہل لعنۃ وان عفوہ عتافانہ اہل عفو قال قد عفوہ عنک و فی
 روایہ کما قال یوسف لاجوتہ لانثیث علیکم الیوم یغضرا اللہ لکم و یصلو
 ارحم الراحمین قال حکیم اذا غضبت فانظر الی السماء ثم الی الارض ثم
 الی خالقہما زال عنک الغضب عمران الحکیم کما ادرہ صلوات اللہ علیہ
 یکون نبیا قال لا ینسب من بنیک لکن جعل ذلک فرضا لیوم الجزاء قال علیہ
 السلام لا یزید فی الحیاء الا من دار حلیضہ او زینت الحیاء علی ضربین حیاء
 الرب من الکرم و حیاء السائل من النذر و سے فرمود العفو خیر من الکلم یعنی
 اگر عفو نکنی چشم فرو خور و عیج آں باشد کہ در دل جقد بندد و کہینہ دریں محل فرمود
 در عرصہ قیامت حق تعالی فرماں دہد کہ ندا کنی کہ ہر کہ بر ما حقے دار و میاید حق
 خود بستاند جملہ انبیاء سر فرواند از مذو کہ سے را مجال آں نباش کہ دعوی کند
 کہ من حقے دارم بعدہ ندا آید کہ کجا اند آں قوم کہ عفو کردند از زیر دستاں
 و نیز در حدیث است کہ از بندہ ہر روز ہفتاد گناہ عفو کند بعدہ اگر گناہ
 کند او بکند کم سے است کہ ہفتاد گناہ عفو کند بخط مبارک حضرت
 سلطان المشایخ قدس الدسرہ الغریز نوشتہ دیدہ ام قال علیہ
 السلام لا تغضروا اہلکم علی کبیر انکم فان لہا
 آجبالا کاجب الکم حکایت مردے را در جماعت خانہ حضرت
 سلطان المشایخ با کارو گرفتند و اللہ اعلم

ازاں حال حضرت سلطان المشایخ خبر یافت نگذاشت کہ کسے اور الے
 وایائے رساند بعدہ او را پیش خود طلبید و فرمود کہ تو عہد کن کہ بعد ازین کسے را
 ایذائے نرساںم چوں او عہد کرد او را خیرے فرمود کہ دہن بعدہ در باب خصوصیت حضرت
 سلطان المشایخ فرمود کہ جفا را تحمل کند بہتر از آنکہ تحمل کرد مکافات یا بعدہ
 این بیت بر زبان مبارک راند ہر کہ مار را نچندار در احش بسیار یاد و آنکہ
 مارا خوار در ادیز و او را یار یاد ہر کہ او خارسے نہد در راہ من از دشمنی ہر گلے کز
 باغ عمرش پشگاہ بیچار یاد ہر نگاہ فرمود آنکہ کیے در میان راہ خار نہد تو ہم خار
 نہی این خار خرابا شد در اثنا سے این کلمات فرمود میان مردمان ہچنین است
 اما میان درویشاں خچینست کہ درویشاں بانغراں نغزند و بابدان ہم نغزند و کاتب
 حروف از وال خود و والدہم از حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ سرہما العزیز
 این رباعی در معنی سماع وارد رباعی گیرم کہ نماز ما سے بسیار کنی + و روز روزہ
 دہر ہیشمار کنی + تادل نکتی ز غصہ و کینتہ تہی + صد من گل برسریک خاک کنی + و سے
 فرمود کہ آدمی را نفس است و قلب ہر گاہ کہ کسے بنفس پیش آید اینکس باید کہ بقلب
 پیش آید یعنی در نفس ہمہ خصوصیت و ہمہ فتنہ و غوغاست و در قلب ہمہ سکونت
 و ملاحظت و ریاضت پس چوں بنفس پیش آید و این کس بقلب پیش آید نفس او
 مغلوب شود و اگر کسے در مقابلہ نفس بنفس پیش آید خصوصیت و فتنہ زاید انگاہ
 در فضیلت تحمل و حلم این بیت بر زبان مبارک راند بیت زیر یاد سے چو کاہے
 گر تلزی + اگر کوہی بکاہے سے نیز زی + کیے از حاضران تقریر کرد کہ بعضے
 شمارا بر سر منبر و بعضے در موضع دیگر بدے گویند و مانے تو ایم شہین حضرت
 سلطان المشایخ فرمود کہ من آں از ہمہ عفو کردم چہ جا سے آنت کہ کسے
 بعداوت مردم مشغول شود و ہر کہ مراد گفت از و عفو کردم انوں باید کہ شامخو
 کنیہ و این نوع مذاکرہ دیگر بار کنیہ بعد ازاں فرمود چو کہ ساکن اندر پست بود
 بیوستہ مراد گفتے و بدخواستے بد گفتن اندک است اما بدخواستن ازاں بدتر است

الغرض چون او بمرد روز سیوم بر سر گور او فرتم و دعای خیر کردم خداوند ابراهیم
 این شخص در حق من بدگفت و بداندیشیدن از عفو کردم تو نیز بکرم خویش
 بر ابرام زوی همدرین یعنی فرمود اگر میان دو کس از اسے باشد سبیل آنست که کس
 از طرف خود درو نه خود صاف کند چون این کس درو نه خود از عداوت پاک
 کند البته از جانب او هم از ترک شود بینه فرمود مردم ازین بدگفتها چه رنجید چون
 گفته اند که صوفی آنست که مال او سبیل است و خون او مباح است چون آنچه مین
 است از بدگفتن چه پاک است چرا خصومت میباشد که بعد از آن فرمود که
 وقتی ازین پریشاں گویاں آمدند و ناگفتنی با بسیار گفتند من هیچ جواب ندادم
 آنکاه گفت این احتمال شما بعد فرمود معامله خلق بر خلق ستم است قسم
 اول آنست که ازین کس بدیگرے نه منفعت برسد و نه مضرت حکم اینکس
 حکم جما و باشد قسم دوم ازین بهتر که بدیگرے منفعت برسد نه مضرت قسم سوم
 از هر دو خوشتر است که اینکس بدیگرے منفعت رسد و اگر او را مضرت رسانند
 او مکافات نکند و تحمل کند و علم و زرد و این کار صدیقانست بعد فرمود
 بادشاهے بود که او را تارائی گفتند بے مکر او را بغوغا گشتند و این تارائی را
 باشیخ سیف الدین باخرزی عظیم محبت بود بعد از آن که بجای او
 دیگریرا بادشاه کردند پیش آں بادشاه که بجای او نشست ساعتی مقرب شد
 و این ساعتی باشیخ سیف الدین باخرزی رحمة الله علیه خصومت داشت
 مگر این ساعتی پیش او محل سخن یافت با آں بادشاه گفت که اگر تو خواهی که
 این ملک ترا مقرر باشد پس شیخ سیف الدین را از میان بردار که تیرا
 و تحویل ملک ازو شود باو شاه چون این سخن بشنید بهماں ساعتی را گفت
 که هم تو بر و هر گونه که تو دانی شیخ را بیمار مگر اں ساعتی برفت و شیخ را بے ادبانه پیش
 بادشاه برد شاید دستار در گردن کرده یا استحقاق دیگر الغرض چون شیخ در
 آمدیمس که نظر بادشاه بر شیخ افتاد تا او را چه نمودند در حال او از تحت فرود

آمد معذرت دست برپائے شیخ نہاد و بوسید و خدمتے دیگر پیش آورد و
 عذر خواست کہ من بچپنیں نگفتہ بودم فی الجملہ شیخ در خانہ کدوم روزاں پاوشاہ
 ساعی را دست پائے بستہ بخدمت شیخ دستاؤد گفت کہ من حکم کردہ ام
 کہ این ساعی کشتنی است اکنون بر شما فرستادہ ام ہر نوعی کہ باندناؤرا بکشند
 شیخ بچو دیکہ ساعی را دید دست و پائے از بند باز کرد و چاہے خود پوشانید
 و گفت امر و زور برابر من در تانکہ می آک روز و شنبہ بود و عدہ تذکیر شیخ در مسجد
 درآمد و ساعی را برابر خود آورد و آن گاہ بالائے منبر برآمد و این بیت می گفت
 بیت آنہا کہ بجائے مابدی ہاگردند ہاگردست رسد بجز تلوی نکتہ بعدہ
 فرمود ہر فعل کہ از بندہ در وجود می آید از خیر و شر خالق آن خداوند است
 جن و علی انچہ میرسد از آنجا میرسد از کسے چہ باید بخند ملائم انہی حکایت فرمود
 کہ خواجہ ابو سعید را بواخیہ در راہے میرفت سفینے از عقب درآمد و دست
 بر قفائے او فرود آورد شیخ ہر پس کرد و جانب او دید آن سفینے گفت در
 چہ مے بینی نہ شمامے گوید کہ ہر چہ واخیہ مارا مے رسد از آنجا است شیخ فرمود
 بچپنیں است ولیکن مے بینم کہ کد ام بدبخت را نامز و این کار کردہ اند تکتہ
 در بیان صحبت حضرت سلطان المشائخ قدس الدرہ الغریز
 مے فرمود کہ محل صحبت اینست کہ مردم چوں باکسے صاحب شود
 کہ آنکس چہ قرار نثر آرد دریں باب حکایت فرمود کہ شیخ الاسلام
 بہاؤ الدین از کربا قدس الدرہ الغریز در سفر بود در بیابانے درویشے
 را دریافت ازو پرسید کہ مردم شخصے را در یاد کہ زنی صلحا دار و مثلاً
 مخلوق و سجاوہ بردوشن نہ و شعار صلاحیت در تن او تحقیق
 شیطان بودہ باشد بکدام چیز تو اں دانست حقیقت حال او گفت
 آرسے در باطن خود سیرے باید کردن کہ بعد از ملاقات او در باطن خود چہ
 حال یا بدہماں چیز از حقیقت حال او حاکی است بعدہ این بر زبان مبارک

خود را ندبیت باہر کہ شستی و نشد شاد و ملت * و ز تو ز میہ ز حمت آب
و گلگت * با او نشی جان عزیزم ز بہار * زیرا کہ کند جان عزیزان کجالت
و سے فرمود اخوت دوست و اخوت نسبت و اخوت دین اخوت میں قوی
ترست زیرا کہ اگر دو برادر باشند یکے کا فرویکے مسلمان میراث برادر میں
را ز سپس دریں اخوت ضعیف باشد اما اخوت دین قویست زیرا کہ پویند
کہ میان دو برادر دینی باشد در دنیا و آخرت برقرار ماند دریں میاں این آیت
خواندند الاخلاۃ ۶ یومئذین بعضہم لبعض عدل والا للمتقین یعنی دوست
امروز بعضے از ایشان دشمن اندم بعض را مگر برپہیز گاراں و خدا ترساں
بایا رانے کہ دوستی است از پے رستمنی از براسے جاں بعدہ فرمود صحبت
صلحا را اثر سے تمام است بعدہ این حکایت فرمودند کہ چون خلافت باہر ابوہریرہ
حضرت عمر بن الخطاب رسید رضی اللہ تعالیٰ عنہ اور با با و شاہ عراق مصفا
شد بادشاہ عراق گرفتار گشت اور پیش آوردند حضرت امیر ابوہریرہ عمر فرمود
اِنَّمَا الْاِسْلَامُ اِمَّا السَّيْفُ یعنی اسلام قبول کن و الا ترا بکشم حضرت عمر فرمود
تا تیغ بیاوردند و سیاف را بخواندند این بادشاہ عظیم کہیں بود چون حال
معاینہ کر دروے سوے حضرت عمر کرد و گفت من آتش نہ ام بگو تا مرا
آب دہند انگاہ حضرت عمر بکسے فرمود تا آب بیارند در آوند شیشہ کردہ
آوردند نخورد حضرت عمر فرمود خیر بادشاہ بودہ است در آوند ز آب آرد
آوردند نخورد حضرت عمر فرمود در آوند گلین کردہ بیارند در کوزہ گلین
آب بدو دادند اوروے سوے حضرت عمر کرد و گفت کہ من
تشنہ ام بگو تا مرا آب دہند انگاہ حضرت عمر فرمود آب دہند
چون آب پیش آوردند او گفت با من عہد کن تا میں آب
نخورم مرا نکشد حضرت عمر فرمود من عہد کردم
تا تو میں آب نخوری ترا نکشم آن بادشاہ کوزہ بر زمین زدہ و بشکستہ

صاحب
کیاست

و آب بر سخت انگاہ حضرت عمر گفت کہ من این آب نخوردم کہ تو عهد کردہ کنوں
 مرا امان شد حضرت عمر رضی اللہ عنہ از کیا است او متعجب شد و فرمود اماں
 و ادم بعدہ حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ فکر کرد در صحبت او یاری فرمود کہ این
 یار در رعایت صلاحیت بود و بہ دیانت مشہور چون بادشاہ عراق در خانہ کن
 یار شد چند گاہ برآمد صلاح صحبت او اثر کرد پیغام بر امیر المؤمنین فرستاد
 کہ مرا پیش خود بطلب تا ایمان آرم حضرت عمر رضی اللہ عنہ پیش خود طلبید
 و اسلام عرض کرد او مسلمان شد الحمد للہ چون اسلام آورد حضرت عمر فرمود
 کنوں مملکت عراق بتو میدہم بادشاہ گفت مرا ملک عراق کار نمی آید یک
 دیہہ از عراق بدہ کہ در معاش من باشد و کفاف شود حضرت عمر قبول
 کرد کہ بہ ہم آں بادشاہ گفت مراد یہی خراب مے باید داد تا من آباداں کنم
 عمر کساں در ولایت عراق فرستاد بیچ دیہہ خراب نیافتن حضرت عمر رضی
 اللہ عنہ بادشاہ را این حال گفت کہ در عراق بہیچ دیہہ خراب نیست
 یا دشاہ گفت مقصود ازین حرف آنست کہ من عراق آباداں بتو تسلیم
 نمودم اگر کنوں موضع خراب شود عهدہ جواب او فرداے قیامت تو باشی
 حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ تعالیٰ سرہ الغزیز چشم پرآب کرد
 و بگریست و برکیاست و دیانت بادشاہ عراق استحسان بسیار فرمود و مے
 فرمود چون با سلطان قطب الدین مر ملاقات شد این حدیث با او گفتم
 پیغامی صلے اللہ علیہ سلم فرمودہ است ما من صاحب یصحب صاحب صلاحیۃ
 و اوساعۃ من یلیل او نهار الا یسال اللہ عن صلحیۃ هل ادیت فیہا
 حق اللہ اہل افرم از من و تو بر اے این صحبت خواہند پرسید کہ بچہ نیت
 بود و حقوق صحبت چگونه رعایت یافت و مے فرمود شیخ جنید رحمۃ اللہ علیہ
 فرمودہ است وحدت رجبی فی سلاک المدینۃ یعنی حق را در کوچہ ہا کے
 مدینہ یافتم پرسیدند چگونه یافتی گفت موزے در بازار مدینہ میرتم شکستگانے

دیدم از غایت شکستگی که صفت نتوان کرد بر ایشان رحم آموختم که بایشان با
 و موافقت بگیرم در صحبت ایشان بودم پنداشتم که خدا بانشکستگان است
 حق تعالی سے فرمایا ناعند المتکسرة قلوبهم یعنی کہ من نزدیک دل شکستگان
 خواجہ حکیم شنائی گوید

<p>اوست شایسته خداے کریم ہرگز عقل بود کم نشود ہرگز عقل بود ہرگز گنت توجہاں من چنین سرچنگ بے من و تو من و تو خوش باشیم یا مکن یا چو کردی اورا باش رنج بردار و گنج بردارند دوست ناداں بود بیا دوست کہ نگو کار بد شو و زبداں + + کہ چو خود مختصر کند نامت بچو خورشید شب کند غارت فرد باشی خداے باش یا چکنی صحیحی کہ این تقلید پس بیاری کہ از تو بگریزد ہمہ ازیم جاں ہر اسان اند دوستی زان ہمیشہ میرنم</p>	<p>آنکہ خود را شکستہ دل بیند مردم از زیر کاں درم نشود ہر جاہل چو ہر گدازان است تو توئی و منم نزدیک گنت با خودی ہر دو دیو و ش باشم دوستی تا فگندہ اورا باش + دوستان گنج خانہ و ادارند باید آں حکمت از علم امومت تا نباشی حریف بچرداں بیچ صحبت مباد باعامت + برکہ تہاروی کتہ عادت جفت باشی خداے بدہیار گرد تو حید گرد با تفرید ہیدے از تو اندر آویسزد این زماں دوستانہ اینساں من بعالم دروں نے دانم</p>
---	--

مکتبہ در بیان محاسن اخلاق حضرت سلطان المشایخ فرمود قدس سرہ
 سرہ العزیز حسن الخلق ان لای تاثر القلب بخفاء الخلق بمطالعة فعل الحق
 یعنی خلق نیکو آنست کہ متاثر نشود دل بخفای خلق بدین فعل حق

خواجہ حسن بصری از امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ روایت میکند کہ
 حسن الخلق ثلاث احسن الحلال والتوسعة علی العباد و میفرمود حضرت محمد مصطفیٰ
 صلی اللہ علیہ وسلم حضرت امام حسن و حضرت امام حسین را برکتف کرده
 طریق اشتر او از کتباں در صحن خانہ مے گشت حضرت امیر المؤمنین علی رضی
 اللہ عنہ معاینہ کرد گفت زہے حسن خلق و بریشاں گفت نعم الجمل لہما یعنی
 نیک شتر است برائے امام حسن و امام حسین حضرت محمد مصطفیٰ صلی
 اللہ علیہ وسلم فرمود قل لہما نعم الوالکبان انما بگو امی علی حسن و حسین
 انیکو سوار ایند شما ہر دو و میفرمود شیخ ابو سعید ابو الخیر رحمۃ اللہ علیہ
 ابو علی سینتا با ہمدیگر ملاقات کردند و از یکدیگر جدا شدند ابو علی صوفی را
 کہ ملازم شیخ بودند بدراہ کرد کہ چون از خدمت شیخ برگردم انچہ شیخ در حق من
 یگوید بر من بگویی چون ابو علی باز گشت شیخ ابو سعید بیچ ذکر او بر زبان
 نرا ندنہ بہ نیکی و نہ بہ بدی آں صوفی یک روز از شیخ پرسید کہ ابو علی
 سینتا چگونہ مردے است شیخ فرمود حکیم است و طیب است و علم بسیار دارد
 اما مکارم اخلاق ندارد و صوفی صورت حال بر ابو علی بنشت ابو علی بخدیت
 شیخ چینیے دقلم آورد و این یعنی بنشت کہ من چندین کتاب در مکارم اخلاق
 بنشتہ ام و شیخ در باب من میگویند کہ او مکارم اخلاق ندارد شیخ تبسم کرد
 و فرمود من نگفتہ ام کہ ابو علی مکارم اخلاق نمیداند فاما گفتہ ام کہ مکارم
 اخلاق ندارد نکته در بیان قبول نتوح و رد آں حضرت سلطان المشائخ
 قدس الدرہ العزیزے فرمود بعضے مشائخ سیم قبول نے کنند در ستان فرج
 کردن آں شرایط بسیار است و آں اینست کہ آں ستانندہ مے باید کہ
 ہر چہ مے ستانند بحق ستانند در یعنی فرمود یکے سیم پیش یکے مے آرد
 مثلاً آں ستانندہ را علوی مے بیند یا گیسو کردہ بیاں اتحقاد مے آرد کہ آں
 فرزند رسول است علیہ السلام و آں ستانندہ علوی نباشد پس ہر چہ ستانند

نکتہ

حرام بودے باید کہ نخواہند بزباں و نہ با نذیشہ کہ بر چیزے برسد و نگند دریں
 میان حکایت فرمود کہ وقتے حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم بحضرت عمر بن الخطاب
 چیزے میداد حضرت عمر گفت یا رسول اللہ من چیزے دارم این بدیکرے
 بدہ با اہل آن حضرت محمد مصطفیٰ صل اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ترا چیزے بدہ بدیغیر
 خواستہ بخور و صدقہ کن و میفرمود شیخ ابو سعید تبریزی پیر شیخ جلال الدین
 تبریزی قدس اللہ سرہ العزیز از کسی چیزے فتوح نگرفتے بدیں سبب بیشتر
 حال اور او یاراں اور افاقہ بودے بعد دوم فاقہ بخوریزہ و ہندوانہ افطار
 کردی ازین معنی بادشاہ عہد رار روشن شد فتوحے بخدمت شیخ فرستاد شیخ
 آزار د کرد بعدہ آں بادشاہ حاجی کہ کہ فتوح برودہ بود گفت کہ آں سیم بر برو
 بخادم شیخ تسلیم کن چنانکہ شیخ را معلوم نباشد تا خادم از اں وجہ ترتیب طعام
 کند خادم بوقت افطار ترتیب طعام کرد چون شیخ ازین طعام بوقت افطار
 تناول کرد آں شب شیخ بیچ حلاوت عیادت نیافت خادم را طلبید و پرسید
 کہ افطار شبانہ از کہ ام و وجہ بود خادم مخفی داشتن توانست صورت حال
 باز گفت شیخ فرمود آں حاجب کہ سیم آورده بود قدم او کجا ہا رسیدہ
 از انجا گل بکاوند و بیرون اندازند بعدہ آں خادم را از پیش خود دور
 کرد خواجہ ثنائی گوید بعیت میوہ این و آں چو در خان میوہ دار ہ دست
 در کرد درخت خویش دار ہ نکتہ در بیان ہمت حضرت سلطان
 المشایخ مے فرمود ان اللہ یحب معالی الامور ویبغض سفافہا یعنی
 کہ بدستی کہ اللہ تعالیٰ دوست میدارد برترین کار ہا را و دشمن میدارد پست
 ترین کار ہا را آدمی در انسانیت عالی ہمت میداید تا مرد مرتبہ مردی
 رسد و عالم در بدانت علم عالی ہمت مے باید تا بدرجہ حکمت رسد و حقیقت ہمت
 آں ہست کہ ہر ایک روح را کہ تعالیٰ در ذوق اول او خاصیتہ داہلتیے دادہ ہست تا مستعد
 باشد قبول حق خود را و حسب آں ہلیت ہر حقے را از حقوق اواحخاصیتہ تا بطل غایت نرسد

سعادت نیا بدیں چون حق تعالیٰ خواہد کما دمی بغایت منصب خود برسد
استغفار و طلب او مدد کند تا با ثبوت این مدد حرکت کند در طلب غایت خوش
از آن اثر مدد سے چون از حضرت عزت امر بروے صادر شود تو فائق خوانند
و چون در طلب قرار کرد ہمت گویند و ہمت جز راہ سعادت نیست اگر کسی
طالب باشد در عالم دنیا بغایت ولایت برسد و کمال ما بر در حشمت کہ
نعمت و مال بسیار حاصل کند اور ارحم صفا خوانند نہ صاحب ہمت حقیقت
اہل علم و صحابہ عہد راست کہ در حقیقت علم و در مایہ عمل خویش نہایت ہمت
طالب علی بروج مطلوبے از ایزد تعالیٰ عزیز تر نیست پس طالبان جمال و عالمان
وجود از تعالیٰ نفسان مطلق اند و ایشان انبیا اند و بعد از ایشان اولیا اند بعدہ
فرمود ہمت مختلف است بزرگے بود اور پسرے بود و یک غلام و غلام
ار شاد سے تمام بود آن بزرگ ہر دو نفر را بنشانند اول از پسر و پسر سید کہ ہمت
تو در چیست او گفت ہمت من در آن است کہ مرا سباب باشد و بندگا
نیک بعدہ از غلام پرسید کہ ہمت تو در چیست غلام گفت ہمت من در
آنست کہ ہر چند بردہ کہ مرا باشد ازاد کنم و ازادان را بندہ سازم انگاہ فرمود
کہ مردم را ہمہ انواع است یکے را ہمت در آن باشد کہ دنیا طلبد و یکے را ہمت
در آنست کہ دنیا گردا و نگر دد در آن ہر دو قسم آن بہتر کہ اگر ہر چہ برسد مر حبا و اگر
نرسد صبر در برد و حال خوش باشد آنکہ سے گوید کہ مرا سے باید کہ دنیا باشد
این نا بائیت ہم بائیت اوست سے باید کہ بر جو است حق خوش باشد
دریں اثنا عزیزے از فرزند ان مشایخ بخیمت حضرت سلطان المشایخ
ذکر کرد کہ فلاں ہمت بلند دارد و مبلغ دیست تنکہ نقرہ پیش من آورد در
دو سکہ مجلس این ذکر ہم بدیں عبارت کرد حضرت سلطان المشایخ
را در باطن این سخن گراں نمود و بیغنی حکایت فرمود کہ ملکہ بود پس
معظم و اینارے داشت بعد ہر چند روز دعوتے کرد سے جمیع علما و مشایخ

و درویشاں را بطلبی سے و طعامہا سے مکلف گوناگوں خورانیہ سے پیش
 ہر یکے مبلغا و تنگہ مارکہ بستہ بیاوردے چنانچہ درہ ہفتہ دو ستہ بار جمعیت
 دادے روزے حرم آں ملائحت ملک گفت کہ تمامی مشایخ و علما سے
 شہر راضیافت مے کنی و درویشاں از انواع خدمت مے کنی ولیکن یک
 درویشے است کہ سالہا گذشتہ او در جوارشما ساکن است اورا کاہے نئے
 طلبی او و بفقرو فاقہ قانع مے باشد و روزگار خود ہمیشہ در غربت مے گذرانے
 اورا یادنے کنی این معنی کجا روا باشد آں ملک گفت راست میگویی مرا غفلت
 افتاد بعد ازین بطلم چون بریں سبب جمعیت کرد آں درویش را نیز
 طلبید درویش گفت آیں ضعیف را معذور دارید من جانے نمیوم
 آں ملک گفت من خانہ خود بشما بخشیدم آں درویش گفت این ضعیف
 را خانہ بے مطاع و زر و نقرہ بکار نمے آید آں ملک گفت خانہ و مطاع
 و زر و نقرہ آنچه در آں خانہ است تمام بشما بخشیدم آں درویش گفت
 کہ در تملیک قبض شرط است آں ملک گفت خانہ با جمیع املاک و اسباب
 و قبض خود آرید آں درویش در آن خانہ رفت و اسباب و املاک بخشیدہ را در
 قبض آورد ملک و حرم محترم او مجبور از آں خانہ برفت و گفت ہر چه جز
 آں محترمہ ہست در ملک آں درویش است درویش دید کہ حرم
 آں ملک مجبور از خانہ بروں آمد آں درویش برخاست و گفت کہ این
 خانہ با جملگی اسباب و متاع و زر نقرہ و جز آں کہ بمن بخشیدہ اند من بدیں
 حرم بخشیدم این سخن بگفت و از آں خانہ بروں آمد باز در کلبہ درویشی
 درآمد و قرار گرفت بعدہ حضرت سلطان المشایخ روے سوے
 آں عزیز کرد و گفت کہ درویش را بہت بلند مے باید چنانکہ در کونین
 نظر کند تکتہ در بیان عدل و ظلم حضرت سلطان المشایخ میفرمود

است یا فضل ہے اما معاملہ خلق باہم دیگر عدل و فضل و ظلم اگر خلق باہم دیگر
 ظلم کند حق تعالیٰ بالیشان عدل کند بہر کہ خدا سے با او عدل کند او بعد اب
 مانو خدا کرد اگر چه پیغمبر وقت باشد بریں حرف سوال کردند کہ بچنین گویند کہ
 رسول علیہ السلام فرمودہ ہے کہ اگر خدا سے قیامت خدا تعالیٰ مراد برود
 عیسے را علیہ السلام در روز جزا دارد عدل کرده باشد فرمود آرسے ہمہ عالم
 در ملک اوست آنکہ در ملک خود تصرف کند ظالم نباشد ظالم آں باشد کہ
 در ملک غیرے تصرف کرده باشد بعد ازاں فرمود در مذہب شعری پہچان
 کہ روا باشد کہ حق تعالیٰ حضرت موسیٰ علیہ السلام را در روز جزا برود جاوداں بدار
 و کافرے را در بہشت برود جاوداں بدار در حکم این معنی کہ در ملک خود تصرف
 میکند زیرا کہ حق تعالیٰ در قرآن فرمودہ است وانا برابر انا داں نیست و بینا
 برابرنا بینا نیست بچنین چند مثل فرمودہ ہے است کنوں این سخن جب واجب باشد
 کہ مومن را در روز جزا برود لیکن جاوداں نذر زیرا کہ او حکیم ہے کار بر اقصا
 حکمت سے کند چنانچہ باشد بہر چگونہ کہ ہے صرف میکند اما اگر بدار از حکمت
 نباشد بعد ازین فرمود اگر مومنے ہے تو بہ از دنیا برود اینجا احتمال ہے چیز وار
 روا باشد کہ خدا سے تعالیٰ بہرکت ایمان او را بہا مرزد و اگر خواهد در روز جزا
 بہم قدر گناہ او را عذاب کند بعدہ بہشت برود اما جاوداں بدار و نکتہ
 در بیباں روح و نفس حضرت سلطان المشایخ قدس اللہ
 سرہ العزیز سے فرمود کہ روح را بیٹے و صورتے نیست فاما چون
 حق تعالیٰ خواہد کہ بندہ را بنماید و مکاشف روح گرداند این تمثیل
 بر آں بندہ بنماید روح انسان عجایبے است عظیم بہ آدم از روح یافت
 این تعلیم بہ جان پا کاں خزینہ فلک ہے چشم نیکاں انشیمین ملک ہے
 و سے فرمود کہ سے گفتہ است در مبداءے حال جملہ ارواح یکے بودہ است
 بعد از شخاص متعدد شدہ است و سے فرمود نفس را نیز مردے

بر صورت و ہیئت خود مصلے در خانہ نمودن نشسته دید متعجب شد کہ بر شکل من
کیست کہ در خانہ من و بر مصلی من چہ می کند از و پرسید کہ تو کیستی جواب
داد کہ من نفس تو ام باز پرسید کہ اینجا چہ کنی گفت از تو بسیار در رنج بود
ام گفت ترا بخوابم زد گفت زدن من اینچنین نباش زدن من خلاف
من باشد این بگفت و ناپید شد

غذائے جان زخوان یغمانیت
نیست در گل کفن چون تو دیگر
در چنین کنج کنج باد آورده
کرد از عکس روی زلابرود
کہ اسیران کنت اسیران را
گفت خود حالم از جہاں نیست
در خرابہ مقام شکنج بود
برد او را بجای آبادان
او ویر چہ اندر دست پایندہ
پاسبان و کلوخ جاں دارد
جائے جان بہت و جاندار جاک
سر انگشت ماند در دندان
آخر از راه کشتگان دارد
بدر کس ناکشہ حالت او
صدق در راه دین مقالت
گوش و گردن چو گوش و گردن
خنک آنکس کہ کرد و دور جان

نفس میں بخوردن ارزا نیست
بس رسیع بصورت بنگر
چکنی پیش بدرے پڑ درد
کلبہ ہیچو دیوکس نرود
این بود بعد و خلق امیران
این چہ حالے کہ از جہاں بین
کہ عمارت سرائے رنج بود
جائے گنجت موضع ویران
کشورش روز و شب فرزند
ہر چہ در صحر او مکاں دارد
جاں اگر گوئی شمس کہ ستر خدا
اجل از دست آن بلب خداں
مر کبے گو بزیراں دارد
جاں ما و اللہ جلالت او
عشق در کوئے غیب حالت
روح را کردہ از جو ہر نور
ہیست بے رنج راحت دنیا

نکتہ در بیان الہام و موسیہ در بیان خطرہ و عنایت و مجرد بودن متماثل شدن

حضرت سلطان المشایخ قدس الدرہ الغریب نے فرمود کہ میان الہام
دوسوہ کسے فرق نتواند کرد مگر کسے کہ لقمہ او از غیب باشد وے فرمود کہ خناس
دیو بیست و آں بر دل فرزند آدم باشد ہر گاہ فرزند آدم بذکر حق مشغول شود
و سواس را دفع گرداند بعد ازاں فرمود مولانا علاؤ الدین ترمذی ذر نو اور
الاصول نے ارد روزے جو آتہا نشسته بود ابلیس بیاید و خناس را
بیاید و جو آرا گفت این فرزند من است این را پیش خود باری این
بگفت و بر رفت چون مہتر آدم علیہ السلام آمد از جو آ پر سید کہ این کیست
گفت این را ابلیس آورده است کہ فرزند من است پیش خود باری
گفت چرا قبول کردی او مار دشمن است پس آدم خناس را چہار پر کالہ کرد
و پر چہار کوبہ بنہاد ابلیس چون این بشنید آواز داد یا خناس در زمان
بہشتیست اولی بیاید چون ابلیس باز گشت آدم آمد باز خناس را دید
از جو آ پر سید جو آ صورت حال باز گفت آدم خناس را بکشت و سوخت
و در آب رماں کرد چون آدم غائب شد ہا ز ابلیس آمد جو آ را پر سید کہ
خناس چہ شد جو آ صورت حال باز گفت ابلیس باز خناس را آواز داد
خناس پیدا شد او را جو آ سپرد چون آدم آمد خناس را دید کہ پیش جو آ
است این بار آدم خناس را کشت و بریاں کرد و بخورد چون ابلیس آمد آواز
داد خناس از دل آدم آواز داد ابلیس گفت اکنون ہما نجا باش مقصود
من ہمیں بود وے فرمود اول خطرہ است یعنی اول چیزے کہ در دل مردم
بگذرد بعد ازاں غریمت است کہ آں خطرہ را بفعل رساند بعد ازاں فرمود
عوام را تا بفعل مقرون نکنند نگینہ انداما خواص را ہم در خطرہ غریمت است
مواخذ باشند باید کہ مردم بہر حال رو بخدا آورده و از وجود کہ خطرہ و غریمت
ہماں آفریدہ اوست دریں محل سوال کردند کہ مجرب بودن بہتر است یا متاہل
فرمود غریمت تجربید است و خصمت تاہل و اگر کسے نتواند کہ چہاں مشغول

باشد ہیج ازاں احوال در خاطر نگذارد و بہ آئینہ جوارح ہماں اثر کند و چون نیت
 او در گرتوں باشد در جوارح ہماں اثر پیدا آید و بخط مبارک حضرت سلطان
 المشایخ بنشتہ دیدہ ام الخطرۃ الالہامیۃ تقیل لها النفس والشیطان
 طوعاً و کرہاً والقلبیۃ والروحیۃ والملکۃ لا یتغیر بعضہا عن بعض فی
 الابدانۃ والخطرۃ النفسانیۃ یصدیر علی شیئی معین ولا یسکن الا بعد
 استیفاء المقتہی والشیطانی لا یسکن بلا مرادہ شغل اللہ تعالی فاذا
 یس العبد وعن العبد وعن الوسوسۃ کما فی الحدیث و این
 ادعیہ ما ثورہ و اوراد مقبولہ در نکتہ طہارت نیز بنشتہ دیدہ ام بخط مبارک
 حضرت سلطان المشایخ قدس السدرہ العزیز قال اللہ تعالی ما
 یتہا النفس المطنیۃ الایہ صیقل عن الطبع والطبع فیہ حقیقت
 القلبیۃ کانت نفساً فصارت قلباً کلمۃ در بیان فضیلت مکان
 بریکان وزمان بر زمان و حقیقت زمان و مکان حضرت سلطان
 المشایخ مے فرمود قدس السدرہ العزیز ہر روز مے بعضے بقعہ از
 بعضے بزبان حال باز پرسیدند کہ اموز بر تو ذاکر مے و یا ہیج غم نا کے
 گذشتہ اگر گوید گذشتہ آن بقعہ کہ برو گذشتہ باشد شرف کند بر آں
 بقعہ کہ برو نگذشتہ باشد و مناسب این معنی این بیت بخط مبارک حضرت
 سلطان المشایخ بنشتہ دیدہ ام ۵ آسمان سہ پہر پیش زینے کہ بڑ
 یک دو کس بہر خدا یک نفسے نشینند و پچہیں زماں از زماں دیگر اخصاں
 کند چنانکہ روز عید کہ از جملہ روزہ مخصوص است و بسیار مے عام را پچہیں
 مکان مے ہم باشد کہ در و رات مے تو اس یافت کہ در مکان دیگر نباشد فاما در شہ
 چنان باشد کہ از زماں و مکان بیرون آمدہ باشند از ہیج شادی شا
 ماں گرد و نہ از ہیج غمے غمگین گرد و آں کسے باشد کہ از ملک دنیا گذشتہ
 باشد و مے فرمود در آنچہ حضرت شیخ شیوخ العالم شہاب الدین

سہم دردی قدس سرہ در حجاز میرفت در تہ درختے فرود آمد و سر بر بندہ کرد و پرسید
 کہ حکمت چیست فرمود کہ بزرگی در تہ این درخت نشسته بود و نظر او بدین درخت
 افتاد و سر بر بندہ کرد و نشسته و گفت شاید از نظر آن بزرگ مرا نصیب باشد
 عرض میدارد کاتب حروف روزے جملہ یاران حضرت سلطان المشائخ
 قدس المد سرہ العزیز و شہر بدعوت رفتند چون باز گشتند میاں باغ
 ساعتی زیر درخت سایہ داشتند در ایشاں راز و تہ
 پیدا شد و رسلع و رقص شدند بسطے و فرحتے حاصل گشت پچھاں بخدمت
 حضرت سلطان المشائخ رسیدند و انجینی عرض داشتند فرمود کہ وقتے
 صاحب دینے در سایہ آن درخت نشسته باشد پس ہمہ تاثیر است و سبب
 انجینی بیٹے است کہ بر زبان گہر یا حضرت سلطان المشائخ گذشتہ است
 این است **س** و یجنی کل ارض سوا کو نہا کانهم فی بقاع الارض
 امطار یعنی و میوہ میدہ ہر زمینے پوشیدگی بودن آن زمین گویا کہ ایشا
 در مکانہ زمین باراں ہاست یعنی در ویشاں بظہ مبارک حضرت
 سلطان المشائخ قدس المد سرہ العزیز نشسته دیدہ ام الحمل اللہ الذی
 لانہ لکانہ و لاحقین اذمانہ جمع ثنا و صفت و حمد ثابت است مراد را کہ
 نیست المراد مکانے و زمانے قال اللہ تعالی و اذا مالک عبادی فانے
 قریب ونحن اقرب الیہ من جبل الوردی ونحن اقرب الیہ منکم ولاکن لا
 تبصرون یعنی گفتمہ است المد تعالی و قتیکہ سوال کنند ترا اے محمد بندہ ہا
 من از جہے بودن من پس بدستی کہ من نزدیکم بایشاں و من نزدیک
 ترم بسوے آن بندہ از شہرگ آن بندہ و من نزدیکترم بسوے آن بندہ
 از شما یاں ولیکن نے بنیسید شما بہرچہ ہم ہاں رسد و عقل آنرا صحت
 کند و خیال آنرا بگیرد و فہم آنرا در یاد ذات و صفات او ازاں منزہ
 است و با این ہمہ از رگ جہاں تو بتو نزدیک تر است

و او از بینائی و دانائی چشم تو بتوزدیکتره و از شنوائی گوش تو بتوزدیک تر از
 گویائی و دانائی الی آخره و قرب حقیقی قرب حق تعالی است زیرا چه ^{در} صفت
 اوست و صفت او جز حقیقت نباشد قرب حقیقی آن باشد که هیچ حال درو
 بعد نباشد قال الله تعالی وهو معکم ایمنما کذتم ونحن اقرب الیه من جبل لوی ^{بل}
 ما یکون من نجوی ثلثه ای معلوم یعنی حق تعالی با شماست هر جا که باشید
 شما و من نزدیک ترم بسوسے آن بنده از شہ رگ نیست از صاحب راز
 مگر حق تعالی است ظاهر آنست که حق تعالی با ہم در آن موجودات موجود است
 اما معیت او نه چون معیت اجسام است باجسام و نه معیت او چون معیت
 جوهر است با جوهر و نه چون معیت عرض است با عرض معیت روح با جسم معیت
 حق است با کل کائنات نہ خارج قالب است و نہ داخل و نہ متصل و نہ منفصل
 عوارض باجسام جابے نیست با اینہم ہیچ ذرہ قالب نسانی از و خالی نیست
 من عرت نفسہ ہمیں معنی دارد قالب در مکان او در مکانے کہ لایق اوست
 فاما اخبار قال علیہ السلام قال الله تعالی و عزتی و جلالی و وحدنتی
 و حاجتہ خلقی الی و علم عرشہ و ارتفاع مکانہ الی استیجی من عبادی
 و امتی اشیابان فی اسلام ثم اعترها و علی و ثوبان از رسول الله
 صلی الله علیہ وسلم روایت کردند قال موسی علیہ السلام میرا ب
 اقرب انت فانا جیلک امر معید فانا دیک فاتی حسن حسن صوتک
 و لا دیک قابن انت فقال الله تبارک و تعالی خلفک و امامک
 و عن یمینک و عن شمالک انا جلیس عبدی حین یدن کر و انا معہ
 اذا دعانی مکان برستہ قسم است اول مکان جسمانیات و دوم مکان
 روحانیات سیوم مکان سد تعالی اول برستہ قسم است اینست
 مقام جسمانیات کثیف زمین است و سزا حمت
 مضایقت در وظاہر است تا کیے فراتر نشود۔

و دیگرے بیشتر نشود و بجائے او نشیند قرب و بعد در معلوم این نزدیک است
 و او دور درین مکان از جائے بجائے شدن ممکن نبود الا بتقیید دوم مکان
 جسمانیات لطیف مکان باد است درین ہم زحمت است دلیل آنکہ باد کے
 زور زیادہ است تا آنکہ از منفذ سے بیرون نشود باد کے دیگر نتواند آمد اگر در خانہ
 است فہم نشود ابنا راں ہر چہ در آن مکان با ہے تو ان رفت درین مکان بسا
 کر از ہا را ہمچنین فرض کن اما مکان جسمانیات الطف مکان انوار صوبت
 صاف ہا مہتاب در حال بشرق و مغرب نرسد درین حال نور مغرب برسد
 ان ایوں بمکان بود سے جز مدتے مغرب نرسد کہ نور مکان دیگر ندرد و
 بر مکان باد در خانہ برو دے آنکہ بیرون رود نور شمع از خانہ پس معلوم
 شد کہ نور از خانہ مکان لطیف تر از مکان باد دیگر بدانکہ حقیقت آتش
 در وقت و تھامیت ال حراق و آشتہ ضد آنت و اجتماع ضدین مجالس
 بدانکہ درین مکان در آب گرم آتش بہت پس آتش را مکانیست در آن غیر مکان
 آب الہا اجتماع ضدین باشد چون ال دانستی بدانکہ درین مکان فرامحت و
 مضابقتیست دلیل آنکہ اگر شمع را در خانہ در آری نور او در ہمہ دیوار خانہ برسد و اگر
 چند شمع دیگر در آری نور او ہم در یک مکان جمع نشود بے آنکہ نور شمع اول ہیرو
 رود قسم دوم مکان روحانیات ہر چند ایشان لطیف تر مکان شان لطیف
 تر و روحانیات سہ قسم اند و روحانیات ادنی چنانکہ ملائکہ زمین و دوزخ و دریا و
 کوہ ہا و روحانیات اوسط چنانکہ ملائکہ آسمانہا و این ہر دو روحانیات سہ انگشتہ
 از مکان خود بیشتر نشوند و ما منازک و مقام معلوم یعنی نیست از ما ہیج کیے
 مگر کہ او را جائے است معین اما روحانیات اعلیٰ کہ مقربان حضرت اند و ایشانرا
 لطایف ہی است اگر خواہند بر ملائکہ ادنی بگذرند کس ایشان را نہ بیند از غایت
 نفاقت از دیوا ہچنانہا و آئیند کہ از در و در سنگ صخرہ در روند و در ایلیمیست
 ایشان تو عیست از بعد و ایشان را حاجت است اما روح انالی از

ہمہ لطیف تر است حاجت نیست زیرا کہ متصل خارج است نہ داخل نہ سکن
 است و نہ متحرک در لحظہ از عرش تا ثریا برسد و آنکہ اگر روح مبالغت بدولت
 ریاضت قوت گیرد تو آنکہ قالب کثیف را بگذار بجسمانیات لطیف رساند کہ
 یک ساعت دوم ماہی راہ برود و اگر قوتش بیشتر باشد بمکان جسمانیات لطف
 برسد و او اگر در آب رود تر نشود زیرا کہ او در مکان آتش می رود آنجا آتش است
 و بیک نفس او بمشرق و مغرب برود و لے ہنوز از ابلکہ نہ جسمانیات نگذشتہ
 باشد و اگر بمکان روحانیات برسد در آتش نسوزد زیرا چہ در مکان روحانیات
 آتش نیست و آنکہ دوزخ نسوزد این معنی است ہجرتاں اندیشہ تو میان آتش برود
 و برول آید لفظ اسمعت او نادیت حیثاً و لکن لا حیۃ لمن انادی
 بنا و لو نغمت لها اضاءت و لکن کنت نافع فی الوماد و زمان برستہ نوع
 است زمان جسمانیات و زمان روحانیات حق تعالی اول بر دو قسم است
 زمان جسمانیات زمان حق تعالی کہ از حرکات افلاک خیزد چنانچہ دی و امروز
 و فردا درین زمان ماضی و حال و مستقبل است در زمان مضائقہ باشد و
 اجتماع ہر سہ مجال دوم جسمانیات لطیف و ایں زمان بزماں انجہ کار جسمانیات
 کثیف است ہزار سال ایشان را بیک نفس باشند و درین زمان مضائقہ
 نیست و ماضی آن جزا زل نیست و مستقبل ایں جزا بدیہ درین زمان ہزار سال
 گذشتہ با ہزار سال آئندہ برابر است چنانکہ شب و روز فرمود را بے یونس
 بطن الحوت چند ہزار سال بود و فرمود را بے عبد اللہ الرحمن یدخل
 الجنۃ و ایں بعد ہزار سال خواهد بود بزمان رسیده بود کہ ہزار سال آئندہ
 یک حالت او بود بدانکہ روح انسانی را ہزار قالب بزماں جسمانیات
 گذشتہ تا روزے چہ آن کار تو اں کرد و دیگر بے لے خصم
 گیسے را از باغ بکن. این معنی بود گفت یک شب
 ما را از ما بستند و جملہ او را در ما برقت چون باز آمدیم

ہنوز موے روے ما از آب وضو تر بود و از یاران ما کسے نیست کہ
 نیک نفس صد بار فراتر حرف این آیت بر خواند کیے اصحاب جنیب
 در جلد در رفت درے پیدا شد ازاں طرف شدہ پہند و ستاں رفت
 آنجا زن کرد و فرزندان زاد و سالها بماندہ پس خود در آب درآمدہ چون
 سر بر آورد جامہ خود را دید کنارہ نہادہ نکتہ در بیان لطایف حضرت شیخ
 سید سلطان المشائخ قدس سرہ العزیز نے فرمود مر دے بخدمت حضرت
 رسول صلی اللہ علیہ وسلم آمد و اسلام آورد بعدہ پرسید حال پدر من چیسے
 پیغمبر فرمود در آتش دوزخ آں مردنگراں شدے خواست باز گردد اورا
 باز طلبید فرمود ان آئی و ایاک فی النار باستماع این خبر آں مرد بیا امید
 وے فرمود وقتے عبدالمدین عباس و امیر المومنین حضرت علی
 علیہ السلام و یک اصحابی دیگر رضی اللہ عنہم در رہے میرفتند و امیر المومنین
 علی در میان بود و ایشان ہر دو طرف بودند و عبدالمدین و آں اصحابی دیگر
 دراز بالا بودند و امیر المومنین علی کوتاہ بالا دریں میان عبدالمدین و آں اصحابی
 گفتند یا علی انت بیننا کان النون بین لنا یعنی آں علی تو در میان مایاں
 ہستی مانند حرف نون در میان کلمہ لنا بعدہ امیر المومنین علی رضی اللہ
 عنہ در جواب او ایں فرمود لولم یکن النون فی لنا لصار لا یعنی اگر بنا شد
 حرف نون در کلمہ لنا ہر آئینہ گرد آں کلمہ لنا لا وے فرمود شیخ محمد اصل
 سرزی رحمت اللہ علیہ از عترتیں در بلخ آمد و گذشت مولانا برمان الدین
 بلخی در بازار ایستادہ بود در منظر شیخ بدید مر دے دراز بالا
 بمن پشت دست گرفت بیامد مولانا برمان الدین در دل
 گذرانید کہ اولیاسے حق ہم بریں رنگ گوشت و پوست
 باشند چون این خطرہ گذشت بندگی شیخ محمد سرسپاس
 کرد و فرمود میراث پدر خود خریدہ ام کہ چمنیں خریدہ شدہ ام

نکتہ

این سخن چون مولانا برہان الدین شنید پیشتر شد و قد مبسوس کرد
 و بر سر عقیبہ پاک باز آمد و شیخ را دریافت و من فرمود کہ وقتے
 قاضی کبیر الدین و مولانا برہان الدین بلخی و قاضی حمید الدین
 ناگوری بہرستہ بچا میرفتند قاضی حمید الدین براشتہ سوار
 بود و ایشان ہر دو بر اسپان مہیب و پاکیزہ القصبہ قاضی
 حمید الدین را قاضی کبیر الدین گفت اسب شما صغیر است
 ولے ہر از کبیر است بعدہ حضرت سلطان المشائخ فرمود کہ
 بہ بینید چگونہ جواب داد کہ برو بیخ اعتراضے نیامد و منے فرمود
 شمش الملک را رسمے بود اگر شاگردے ناغہ کردے یا دوستے
 از برائے او دیرے آمدے گفتے چہ کردیم کہ نئے آئی و اگر کسے مطالعہ کردے
 گفتے چہ کردیم بگو تا ہماں کنیم و اگر ناغہ شدے و یا بعد از دیرے رفتے
 در خاطر من گذشتے کہ در باب من ہم ازین بابت خواہد گفت با من
 این گفتے ے آخر کم از انکہ گاہ گاہے بہ آئی و بماننی نگاہے بہ بعد از آ
 این بیت چشم بر آب کرد چنانکہ در ہمہ حاضران ذوق آں اثر کردینا بر آنکہ
 حضرت پیش شمس الملک مقامات حریری تلمذ کردہ بود و حقوق آں نگاہ
 برداشت بعدہ فرمود مستوفی الملک ہند وستان شدہ بود تاج
 ریزہ در مدح او این بیت گفتہ است بیت صدر کنوں بکام دل
 دوستان شدی ہستوفی الملک ہند وستان شدی
 عجب لطافتے و طبعے لطیف داشت کہ در شہر مثل او نبود وقتے دوستے نجیب
 شمس الملک حقوہ نوشت بخط معشوش چنانکہ مطالعہ آں بغایت دشوار بود
 بر فور بر طہران رقمہ نوشتہ اتنا فیکہ خطہ کخطہ بطہ فی الشط فلا تکتب لنا
 کاتب حرون عرضیدار و حکایت دانشمندے مذکر از مریدان خوب اعتقاد
 سلطان بود و او خطے معشوش نوشتہ چنانچہ مطالعہ آں بغایت دشوار بود

روزے میں مولانا بظن خود نوشتہ بخد مت حضرت سلطان المشائخ آورد
 حضرت سلطان المشائخ را در مطالعہ آں درنگے شد حضرت سلطان المشائخ
 فرمود مولانا این خط شماست مولانا بعد ازت پیش آمد و گفت آ رہے مجھ پر
 خط بندہ طبعی است حضرت سلطان المشائخ بتسم کرد و گفت زہے طبع وقتے
 جمعے از یاراں بخد مت حضرت سلطان المشائخ نشستہ بعضے را در سایہ جاے
 بنود در آفتاب نشستہ ایشان را ہم فرمود کہ در سایہ بنشینید و دیگر انرا فرمود کہ
 شما اینجا بنشینید تا ایشان را ہم در سایہ جاے باشد کہ ایشان در آفتاب
 نشستہ من سے سوزم حکایت وقتے دو صوفی در خدمت حضرت سلطان
 المشائخ آمدند ایشان را تعلیم کرد پرسید از کجا ہے آئی ایشان گفتنہ از اوچے
 ایم شیخ فرمود شیخ جمال الدین اوچے چون است سلامت ہست گفتنہ آ رہے
 حضرت سلطان المشائخ دانستنہ کہ ایشان پارسی نیند اند بعدہ فرمود امام
 محمد حسن شیبانی رحمۃ اللہ علیہ رحمت پائے داشت فراز کردہ نشستہ بود متعلی
 در آمد سلام کرد امام جواب سلام داد و پایے گرد آوردہ نشستہ او سوال
 کرد ہم در شب چنانچہ اشارت شیخ بود ہمچنان کرد و بر آں سمت شارع بنود
 بیابان و جنگل بود چون بحکم اشارت شیخ رواں شد چند کر وہے برفت کوہے
 بلند پیش آمد بر سر آں کوہے پیرے منور مستقبل قبلہ نشستہ بود چون بدو
 رسیدیم آں پیرہ دو گردہ نان گرم یک کوزہ آب سرد پیش آورد چون آنرا بخوردم
 مرا بجانب کوہے اشارت کرد گفت دریں سمت برو بر آں کوہے رسیدیم
 آنجا نیز پیرے را در یافتیم بانورے تمام او ہم دو گردہ نان گرم و یک کوزہ
 آب سرد پیش آورد چون آنرا تناول کردم اونیز اشارت کرد کہ بکوہے دیگر
 فی الجملہ بچنین کوہے در کوہے میرفتیم و ہر کوہے کہ در آمدے یک پیرے منور
 ترے یافتیم دو گردہ نان گرم و یک کوزہ آب سرد پیش مے آوردند بار ستیم
 بر سر کوہے کہ مردے را در یافتیم آنمزد گفت بر سر آں کوہے صهار بلند کا لیور است

طیبات

بدہ ہفت ماہ باشد کہ سلطان شمس الدین آل قلعہ را گرد گرفته است
 و پوچو جہ فتح نئے شود و او بدین سبب منقض می باشد تو بعد پیش در سرے
 او و بگوے بفرست اشارے در قلاں ماہ و قلاں روز و قلاں وقت این
 فتح خواهد شد مولانا شمس الدین فرمود چون من بر حکم اشارت آل مرد خدا
 پیش در سرے سلطان شمس الدین آمد من این سخن بر دست حجاب گفته
 فرستادم حجاب پیش سلطان گفتند سلطان گفت بسو پرس که از کجا می گوی
 که قلاں روز و قلاں وقت حصار فتح خواهد شد گفت شما را حصار مطلوب است
 تا آنوقت مرا نکا بدارید اگر چنانا نباشد کہ من میگویم پس خون من مباح
 باشد فرمود کہ او را بجا فطت تمام نگا بدارید بچنانا کردند چون و غده فتح رسید
 مرا بر سلطان بردند گفتتم البتہ سوار و پیادہ را فرمائید تا شروع کنند بعد منے
 گفت اینچنین حصارے با استحکام در مملکت ہنہ چگونہ خواهد شکست کہ بطرفہ
 العین فتح شد و ہفصد مقدم گراں سوار از سران و راوتان و میواں پیش
 در گاہ سلطانی بیاست پیوستند سلطان شمس الدین مرا بباں اعزاز
 و اکرام بسیار فرمود و چہار دیہ در بد اول بوجہ انعام مسلم داشت حضرت
 سلطان المشائخ مے فرمود در انچہ شیخ جلال الدین تبریزی در شہر اہر
 خواست کہ از شہر طرف ہندوستان رود مے فرمود چون در شہر درآمد مزر
 صرف خالص بودم و این زمان نقرہ ام بعدہ پیشتر تا چہ خواہم شد باقی
 مناقب شیخ جلال الدین تبریزی و سبب قبض روح شیخ الاسلام شیخ
 نجم الدین صغری در باب ادعیہ ماثورہ و او را مقبولہ در نکتہ صلوات افضل
 تحریر یافته است نکتہ در بیان بزرگی حیدر زاویہ حضرت سلطان
 المشائخ مے فرمود قدس لہ سرہ العزیز کہ سہ کیچہ بود و رویشے صاحب
 بحال و حال بود و در انچہ فرج کفار چنگیز خاں شد کفار رو کجا نب خراسان
 نہادند در آن ایام شیخ حیدر زاویہ روے سوے باران کرد و گفت کہ از

کتاب

حیرت

مغل بگریزید کہ ایشان غالب خواهند ماند پرسیدند چگونه خواهند آمد گفت در روز
 برابر خودی آزند و خود در پناه آل درویش می آیند من در سرازان
 درویش گشتی کرتیم او مرا بر زمین زد اکنون حقیقت حال آنست که او
 غالب خواهد آمد شما بگریزید و خود بر غار سے رفت و ناپید گشت عاقبت
 همچنان شد کہ او گفته بود میر حسن عرض داشت کہ میگویند کہ طوق
 دستکله آهنی بردست او موم می شد فرمود آرسے ولیکن او را حالے
 بود کہ آهن گرم از کوزه آہنگران برے گرفت همچنانکہ گیا ہے و کاہے را حلقہ
 مے کنند طوق مے کرد و در کلو مے پوشید و کاہے دستکله می ساخت و بر دست
 او آهن بر طریق موم مے گشت این طائفہ نسبت باومے کنند طوق و دستکله
 دارند اما آنحال در ایشان کجاست در بیان بزرگی ایشان نکتہ در بیان
 بزرگی بی بی فاطمہ سام رحمۃ اللہ علیہا حضرت سلطان المشایخ مے فرمود
 کہ عورتے بود در اندیت کہ او را بی بی فاطمہ سام مے گفتند در غایت عفت
 و صلاحیت چنانچہ بر لفظ گہر بار حضرت شیخ شینوخ العالم فرید الحق والدین
 قدس اللہ سرہ العزیز رفته بود کہ آل زن مرد است او را بر صورت زن
 فرستادہ اند بعد از آن فرمود درویشاں کہ دعائے کند بجزمت نیک
 زناں و نیک مرداں اول نیکے ناں را یاومے کنند باعتبار آنکہ نیکے ناں
 عزیز تر باشند بعد از آن فرمود کہ شیرے از پیشہ بیرون آید کسے نہ پرسد
 کہ این شیر نراست یا مادہ یعنی مے باید کہ فرزند آدم بجاعت
 و تقوی بیرون آید خواه مرد باشد خواه زن بعد در مناقب
 حضرت بی بی فاطمہ سام غلوف فرمود کہ در غایت جملات
 دگر بسن شدہ بود من او را دیدہ ام بس عزیز عورتے بود و
 او را حضرت شیخ شینوخ العالم شیخ کبیر فرید الحق والدین و خط
 شیخ نجیب الدین متوکل قدس اللہ سرہما العسزیز

نکتہ

برادر خواندگی و خواہر خواندگی بودہ است بیت ما بر حسب حال ہر دین کے
 گفتے چنانکہ میں پہلے سے فرمود من از و یاد دارم ۴ بیت ہم عشق طالب
 کفی و ہم جاں خواہی ۴ ہر دو طلبی و سے میسر نشود ۴ نکتہ در بیان شفقت ہر تہ
 و نیت حضرت سلطان المشائخ قدس سرہ العزیز سے فرمود حضرت امیر المومنین
 عمیر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عورتے را دید کہ گاہوارہ برسہ گرفت
 میرفت ازو پرسید کہ میں گہوارہ کیست و دریں پدیت عورت گفت گہوارہ
 من است و دریں گہوارہ پدر من است برسہ کہ وہ میگردد انم تابعی حق او
 ادا کردہ باشم حضرت امیر المومنین عمر فرمود کہ حق پدر تمام کردہ و حق ماور
 ازاں زیادہ است آن عورت گفت خیر در اعمال نیت است او با من
 خود کردہ پروردہ و در پردش من چنداں کوشش نمودہ بودہ کہ من
 وقتے کہ بہ پیری رسم و عمر را زایم شمار داشت من بواجبی بکن و بہت نسبت
 من ہم در آنست کہ تیمار داشت ماور کنم بر پرہنجناں نیت بلکہ بچنین است
 بارے تاکہ زندہ است حقوق سے گذارم چوں میر و از عہدہ بیرون آمدہ ہا
 میں نیت قریب بدرجہ پیا میری باشہ حضرت امیر المومنین عمر رضی اللہ
 عنہ در عہد خلافت خود یارس را بر ولایت امیر کردہ انیہ بود و نشان
 بنام او در قلم آوردہ بدو تسلیم کردہ او در اثنا سے آن حضرت امیر المومنین
 عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ خورد کے را در کنارہ گرفتہ بود مراعت سے
 کرد و شفقت سے نمود و آن یار رو سے سوئے حضرت عمر رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ کرد و گفت کہ وہ فرزند دارم بچکس اچنیں دست میگیرم کہ دست
 میداری حضرت امیر المومنین عمر رضی اللہ تعالیٰ فرمود مرا مثال بازو
 آن مرد مثال بحضرت امیر المومنین عمر رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ بازو حضرت امیر المومنین رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 عنہ آن کاغذ را از دستہ و در حال پارہ کرد و گفت

تزار خوردگاں چوں شفقت نیست بر بزرگاں کجا خواهد بود بعدہ در باطن ایفہ
 کہ در ستم خراج زیادتی کنن حکایت فرمود کہ در حدود لاهور دیسے بود
 در آں ویہ درویشے ساکن بودہ است و کشت میکاشت زراعت میگرد
 و روزگار خودے گذرانید چنانکہ یکس ازوے چیزے نے ستم تا وقتے کہ آن
 دیہ را شخمے بے ہر نصب شد حصّہ آن کشت طلبیدن گرفت چندین گاہ ہا
 کہ حصّہ ندادہ سبے ہما با غلّہ بردہ یا کرامت بنمایا حصّہ ماہدہ درویش گفت کرا
 چہ باشد چوں درویش دید کہ بغیر این نخواہد گذشت بعد ازاں روے سوے
 شخمہ کرد و گفت چہ کرامت مے طلبی بخواہ قضا لا ہما بخا نزدیک دیدہ آہے
 رواں بود شخمہ گفت اگر ترا کرتے ہست بر روے آں آب بگذر درویش
 فی الحال نظر بر حق کرد و قدم بر روے آب نہاد چنانکہ بر خشکی بروند چنان
 رفت گذار شد بعد ازاں کشتی خواست باز اورا گفتند اے درویش چنانکہ
 رفتہ باز بیا درویش کامل بود و گفت خیر نفس من فریہ شود کہ چیزے شدہ ام
 نکتہ در بیان امر او خلفاے خوب اعتقاد حضرت سلطان المشایخ
 قدس المدبرۃ العزیز فرمود خلیفہ از خلفاے بعد او جوانے را در حبس کرد
 با در آں جواں بیامد پیش خلیفہ زاری و نالہ مے کرد تا پسر او خلاص شود
 خلیفہ گفت کہ من حکم کردہ ام تا نگاہ کہ اولاد من باشد پسر تو چوستہ
 در حبس باشد زال چوں اینچنین سخن ہایل از خلیفہ بشنید آب در دیدہ کرد
 و بعد روے سوے آسمان کرد و گفت خداوند خلیفہ تو این حکم کرد تو چہ
 حکم مے کنی و چہ حکم خواہی کرد خلیفہ این سخن بشنید و لش بگشت و زرم شد فرماں
 داد تا پسر او را خلاص دہند بعد ازاں پسر اسوار کردند و سواراں را جمع کرد
 و گفت در بند او این پسر را گردانید و نہا کنسید کہ ہذا عطا اللہ علی عم
 الخلیفہ یعنی این بخش خدا تعالی است بر خلاف خواست خلیفہ نکتہ در بیان
 مزاج ملوک حضرت سلطان المشایخ قدس المدبرۃ العزیز فرمود کہ یکے از کلا

نکتہ

نکتہ

قد سیر است کہ قلوب الملوک و نواصیحہم بین می یعنی کہ دہلے بادشاہاں
 و موہے سائے سرایشاں بدست من است روایت سے کنند کہ حق تعالیٰ
 نے فرمایا کہ دہلے بادشاہاں بدست من است و من گردانندہ ایشاںم
 کہ ہر گاہ خلق با حق راست باشد دہلے بادشاہاں را ہر باں بر خلق گردنم
 و ہر گاہ کہ خلق با حق راست نباشد من دہلے بادشاہاں را بے ہر گردنم
 بعد ازاں بر لفظ مبارک را ند کہ نظر آنجا باید داشت و ہمہ چیز ہاں از آنجا باید دید
 بعدہ در بیعتی حکایت فرمود و راجحہ قبایحہ ملتان داشت و سلطان
 شمس الدین در دہلی بود میان ایشاں مختصتے ظاہر شد شیخ بہاؤ الدین
 رحمۃ اللہ علیہ و قاضی ملتان ہر دو بجانب سلطان شمس الدین مکتوبات
 نوشتن آں کتابت ہر دو بدست قباچہ افتاد متغیر شد قاضی را کشت
 و شیخ را بدر سراسے طلبید شیخ بہاؤ الدین بدر سراسے رفت چنانکہ بہاؤ
 رفتے بے دہشت بر حکم مہمود بر راست قباچہ نشست قباچہ مکتوب
 بردست او داد شیخ مکتوب مطالعہ کرد و گفت آسے این نامہ من
 بنشتہ ام و خط من است قباچہ گفت چرا بنشتہ شیخ گفت من ہر چہ
 بنشتہ ام از حق بنشتہ ام ہر چہ تو الی بکن تو خود چہ تو الی کرد و بدست
 تو پیوست قباچہ چوں این بشنید در تامل شد اشارت کرد کہ طعام
 بیارید مہمود این بود کہ شیخ در خانہ کسے طعام نخوردے و مقصود قباچہ
 این بود کہ چوں شیخ طعام نخواہد خورد در آں حال آں را مضرت رسالم شیخ
 بضمیمہ یا طن در یافت چوں طعام پیش آوردند شیخ گفت بسم اللہ الرحمن الرحیم
 و دست بطعام برد و خوردن گرفت قباچہ چوں این حالت بدید تمامی خضب
 او فرو نشست و بیچ متوانست کہ گفت شیخ سلامت بمقام خود آمد
 بعدہ فرمود کہ بعضے را مزاج زودتر متغیرے شود و مناسب اینطی و پشیتے
 بر زبان مبارک را ند و فرمود کہ مولانا فخر الدین زراذی را آسے آسے کہ ہم ذرہ

ناخوش گروم و وزیمہ نیم فرہ و لکش گروم و از آب لطیف تر مزاج دارم و دنیا
 مراو گرتہ آتش گروم و بخط مبارک حضرت سلطان المشایخ قدس السیرہ
 العزیز نوشتہ دیدہ ام قیل یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اخبرنی و بحکمہ
 فی نفس اقدام علیہا لعل بین یحییٰ بن یحییٰ بن الشریک فی غنایہ القیل ان الجنت
 للحکیم و روی بالکسر و المصنف من نفس حکمہ السیم کلہما یحکمہ و لعل فی کتاب
 ایں حکایت فرمود کہ بادشاہزادہ بود در غایت حسنا و حسنا کشف روزے در منظر
 نشستہ بود دریں بادشاہزادہ نظر جانب آسمان کرد و سوسے چشم بر آن طرف
 داشت بعد از آن طرف دیگر دید باز نظر جانب بالا کرد و تا دیرے نظر طرف آسمان
 گماشتہ بعد از آن دورتر نظر جانب حرم خود کرد و نگاہ بگزیست حرم او گفت
 ایں چہ بود کہ دیر طرف آسمان دیدی و باز جانب من دیدی و گزشتی شاہزادہ
 گفت ازیں سوال بگذر حرم او چون الحاح بسیار کرد بعد از آن گفت بدال و
 آگاہ باش کہ ایں ساعت نظر من باوج محفوظ بود و آنجا دیدم کہ نام من از زندگاہ
 پاک گردند از لوح دانستم مرا تبتی است باز دیدم کہ بر جاسے من حبشی است و بر
 بارگاہ او خواہا بود و تو در حبالہ او خواہی بود ایں بود کہ دیدم حرم چون نوازش
 گفت کنوں تو چہ حکمے کنی شاہزادہ گفت سن چہ تو اعم کرد حکم ہماں باشد کہ خدا
 تعالیٰ کردہ است آنگاہ بادشاہزادہ حبشی را طلب فرمود جا کہ خود پوشانید
 و وی بچہد خود کرد و طرفے نام زد فرمود آن حبشی بر حکم فرماں لشکر را با امر او
 مالوک و تیغ داراں رواں کرد و پیماناں بہ برکت آن حکم کار با تمام رسانید
 و بخدمت بادشاہ پیوست دوم روز آن بادشاہزادہ وفات یافت
 در آنکہ حبشی بشکر گاہ رفتہ بود چنان با خلق زندگانی خوب
 کرد کہ دلہا رہمہ بچمت او مائل شد چون آن بادشاہزادہ
 نقل کرد آن ملک بر آن حبشی قرار گرفت و حرم مختہم او را
 بر حکم شرع در حبالہ خود آورد و نفس آن بادشاہزادہ

و کار شد تکلمه در بیان مردانی که ایشان مستغرق باشند از خواب و خواب ایشان
 را یاد نباشد سلطان شمس الدین در سنه شصده سی و سه از دار فناء بدار بقا
 رحلت فرمود و در بیست و سه سال حضرت شیخ الاسلام قطب الدین بختیار خانی
 قدس القدره الغزیر وفات یافت گویند بعد از نقل سلطان شمس الدین
 در مدت ده سال چهار فرزند سلطان را بر تخت نشاندند و بعد از گذشتن
 ده سال پادشاهی چهارم فرزند سلطان ناصر الدین پسر خور و
 سلطان شمس الدین را بر تخت نشاندند و این سلطان ناصر الدین
 که طبقات ناصری بنام اوست پادشاه جلم و کریم بود و متعب و بدبخت و بدمشاور
 خود از وجه کتابت مصحف ساخته مدت بیست سال پادشاه بود و درین مدت
 عهده ملک جهان بینی بسطان غیاث الدین بلبن بود و در آن ایام
 او را الغیاث گفتند که بعد از او در شهر سینه آنتی و سینه و سته مایه سلطان
 غیاث الدین بلبن که بنده از بنرگان شمسی بود بر تخت حضرت دلی
 جلوس فرمود و او را دو پسر بود پسر بزرگ او که خان ملتان و والی عهد او
 بود در شهر سینه اربع و شصت و ستمایه در میان لاهور و دیپالپور
 با مثل محاربه کرد و شهید شد و سومی سوار کار آمد در آن حرب شهید است
 یافت و از آن تاریخ خان ملتان را خان شهید بخوانند و امیر خسرو
 در آن حرب اسیر غل شده بود بنوعی از دست ایشان رهایی یافته
 و این خان شهید را یک پسر بود که کنج و نام او پسر دوم سلطان
 غیاث الدین را بغیر خان محمود نام بود ملقب بن ناصر الدین و
 او را یک پسر بود که یقبا و نام ملقب بجز الدین و آنچه از خان شهید
 مانده بود به پسر او کنج و تفویض کرد و کنج سرور را که چهره
 عفتوان شباب بود و در نظر سلطان پرورشش یافت با مراد
 وزراء کارکنان جدید از دلی بملتان فرستاد

وعمر سلطان از ہشتاد گذشتہ بود و بعد از شہادت پسر روز بروز در ملک بلینی
 فتور پیدا مے آمد و از غم پسر شکستہ تر مے شد و صاحب تالیخ فیروز شاہی
 مے گوید کہ من از ثقات عمر شنیدہ ام کہ در عصر بلین چن بزرگ از بقایک
 شمشی مانده بود و وعہد سلطان بلین از ان بزرگان آراستہ شدہ بود چنانکہ
 از سادات کہ بزرگ ترین امت اند سید قطب الدین شیخ اسلام شہر جند
 بزرگوار قاضیان بد اوں و سید منتخب الدین و سید جلال الدین پسر
 سید مبارک و سید عزیز الدین و سید معین الدین بیانہ و سادات کرام جدان
 سید چچو و سادات عظام کیتہل و سادات حجتہ و سادات بیانہ و سادات
 بد اوں و چندین سادات دیگر کہ از حادثہ چنگیز خان ملعون درین دیار آمدہ
 بودند و وصحت نسب و بزرگی عدیم المثال بودند و کمال تقوی و تقدس آراستہ
 ہر ہمہ در قیام حیوۃ بودند و ہم در عصر بادشاہی سلطان بلین چندین علمائے کرام
 از نواد راستادان بودند و بر صد افادت سبق مے گفتند چنانچہ مولانا برٹان
 الدین بلینی و مولانا برٹان الدین بزاز و مولانا نجم الدین دمشقی شاگرد
 مولانا فخر الدین رازی و مولانا سراج الدین سنجر و قاضی شرف
 الدین لوائی و صدر جہاں منہاج الدین جور جانی و قاضی رفیع
 الدین کازرونی و قاضی ہمس الدین درمراجی و قاضی رکن الدین
 سامانہ و قاضی جلال الدین کاشانی پسر قاضی قطب الدین کاشانی
 و قضاة لشکر قاضی سدید الدین و قاضی طہیر الدین و قاضی
 جلال الدین و چند استادان و مفتیان و سرآمدگان و از شاگردان
 و پسران علمائے شمسی و گفتن سبق و نوشتن جواب فتوی متعین
 بودند و از مشائخ کہ مثل ایشان در روزگار مے پیدا آید عہد بلینی زیبا
 و زینتہ گرفتہ بود چنانکہ در اوئل عصر بادشاہی او حضرت شیخ شیوخ
 العالم فرید الحق و الدین مسعود کہ قطب عالم مدار جہاں بود

وایمانی ایس دیار را زیر بار گرفتہ زماں زماں کرامت او ظاہر مے شد
 واز آثار قرب و محاسن انفاس نفیہ او خلقے از بلا ماے دین و دنیا نجات
 مے یافت و قابلاں از ارا دت او بدرجات عالیہ ترقی میگردند و شیخ
 صدرالدین پسر شیخ الاسلام بہاؤالدین زکریا و شیخ بدرالدین غزنوی
 خانیفہ حضرت قطب الاقطاب شیخ الاسلام و المسلمین شیخ قطب الدین
 بختیار کاکی اوشی چشتی و شیخ ملکیار پراں و حضرت بی بی فاطمہ سام
 و سیدمولہ و چندین مشائخ دیگر بودند و میامن و برکات ایشان در عہد
 سلطان بلبن فیض رحمت آسماں متواتر بریں زمین نازل مے شد و چندی
 حکما و اطباء در عہد بلبنی در حکمت و طب نظیر نداشتند مثل حمید الدین مظفر
 و مولانا بدرالدین دمشقی و مولانا حسام الدین ماریکلہ الی غیر ذلک
 از نوادریلوک در آن عصر ملک علاؤالدین کشلیخان برادرزادہ
 سلطان بلبن بود کہ در کثرت بذل و جود گویے سبقت از حاتم طائی
 ربودہ بود و من از بسیارے از اہل اعشار خاص از امیر خسرو شنیدہ
 ام کہ بچو ملک علاؤالدین کشلیخان در بخشش جود و تمیز اندازی و
 گویے بازی و شکار انداختن مادر زاید و ہم در آن ایام بجایے پدر خود
 کشلیخان برادر سلطان بلبن باریک شد و چوں سلطان بلبن از
 واقعہ خاں شہید شکستہ شد و از حزن بسیار رنجو گشت بجز خاں پسر
 خود را از لکھنوتی در وہلی طلبید و او را گفت کہ فراق برادر تو را صاحب
 خراش گردانید اے پسر ایام آن نیست کہ از من دور باشی جز تو پسرے ندانم
 کہ جائے من تو اند داشت و کینخرو و کیتبہا د کہ پسران
 شمایاں اند من ایشانرا پرورش دادہ ام خورد اند گرم و سرد
 روزگار چشیدہ اند کہ اگر بعد از من ملک ایشان رسد از غلبہ عرص و ہوا
 نفس خود باد شاہی نتوانند کرد و باز ملک و سہلی ہچمتاں شود

کہ بعد از سلطان شمس الدین در مدت شدہ بود اگر تو در کهنوتی باشی
 و در تختگاه دہلی دیگرے نشیند ترا پیش او چاکری باید کرد این معنی بیت
 و از پہاوسے سن دو شو و تمنا و رفتن کهنوتی کن بغرا خاں بادشاہے
 بچول بود و دوشہ ماہ کہ در دہلی ماند پد صحت یافت بہانہ انگخت و بے رضاء
 پد جانب کهنوتی مراجعت کرد و کیقبا و پسر بغرا خاں نزد سلطان
 ماند بغرا خاں ہنوز بلکہ ہنوتی نرسیدہ بود کہ سلطان باز بخورش و ارکا
 دولت خود را طلبیدہ وصیت کرد کہ بعد از من کیخسر و را بر تخت
 نشاند اگر چه او خورد سال است و حق جہان داری نتواند گذارد لیکن
 چکنم مجھو کہ از دکارے آید و مردمان از وحشم داشتند کهنوتی رفت تا
 اورا طلبید صد کاسہ بدانگے شدہ است و تخت بادشاہی بر باد خواہد
 شد بعد از وصیت روز سیم بچوار رحمت حق پیوست ہمانروز از برا
 کیخسر و کہ پسر خان شہید بود بکلتان کس فرستادند کیقبا و پسر
 بغرا خاں را سلطان معزالین خطاب دادہ بر تخت ملک دہلی
 نشاند سلطان بلبن را در آخر شب از کوشک لال ہیروں آوردند
 و در درالاماں دفن کردند و سلطان غیاث الدین بلبن مدت
 بیست و شش سال بادشاہی کرد و سلطان معزالین کیقبا و در شہو
 سنہ شمس و ثمانین و ستماہ بر تخت بلبنی دہلی تکیں شد و در آن وقت سفد
 سالہ بود و این سلطان زادہ صاحب مکارم اخلاق و طبع موزوں و خلق
 پسندیدہ و جمال نیکو داشت و آرزو ہائے کامرانی و تمنائے استیفاے
 ہوا و شوق نعم و تلذذ و رسیدن او بجوم آوردہ بود ترک سکونت شہر کردہ
 و از دار السلطنت کوشک لال ہیروں آمد و در کیلو کہری بر کنار
 آب چون کوشکے بس بے نظیر و بے غلگشا بنا فرمود و بالوک و اعراء
 و معین و معارف و کار داراں نزدیک کوشک خانہا ساختند و چون دیدند

که بادشاه بسکونت کلکو کهری راغب است قصر لاویناها و محلها ساختن و مسکن
 هر طایفه از شهر در کلکو کهری رفتند و ساکن شدند و کلکو کهری آبادان و معمور
 گشت القصه سلطان معز الدین لیدا و نهرا و در عیش و عشرت مشغول
 می بود و ملک نظام الدین و اما در برادرزاده ملک الامرا کو توخال در پیش
 تخت سلطان خزید و در ظاهر و ادب یک سلطان و در سربازان ملک شاه
 پرداخت امور عظام ملک داری بدو بازگشت و ملک نظام الدین در
 طلب ملک دندان تیز کرد که پیر می گرگ گفته بود و شخصت سال ملک
 و ملی قبضه کرده بود و اهل مملکت را با انواع ملامت بجان می خود کشیده بود
 بخاطرش رسید که پیر می که قابل جهان داری بود در حیات پادشاه شهید
 شد و بغير احوال در لکنونی فرو مانده سلطان معز الدین از غلبه هوا
 پیستی سر جهان داری ندارد اگر کج میسر و پسر خان شهید را از میان
 بردارم و چند کس دیگر از ملوک قدیم را از سلطان معز الدین دفع کنانم
 ملک و ملی مرا با آسانی بدست آید پس مصلحت اینست که کج می و
 را باید طلبید و در راه او را دفع باید کرد و باین اندیشه بطلب
 کج می و بملکتان کس فرستادند و ملک نظام الدین در حاکم
 مستی از سلطان معز الدین برای قتل کج می و اخصت
 ستد و از درگاه کسان نامزد کرد و در قصبه رسته کج می و
 را بقتل رسانیدند و از قتل کج می و کل سراسر بلندی که ارکان
 و احوان معز الدین گشته بودند از ملک نظام الدین
 خالیف شدند و هر نهمه هراسان گشتند و بعد از مدتی معز الدین
 را بخوار شد و بزحمت فاجح و لقمه در مانده روز بروز بتر می شد
 چون امید مصلحت نمانده بندگان بلندی از ملوک و امرا و معارف
 و سرخیلان و سرهنگان جمع شدند و اتفاق کردند

کہ پسر سلطان معز الدین را با آنکہ خورد سال بود از حرم بیرون آوردند و بخت
 نشانند تا ملک در خاندان بلینی بماند و او را سلطان شمس الدین خطاب
 دادند و سلطان معز الدین را در کوشک ککو کہ ہی تداوی سے گردند و سلطان
 جلال الدین با جماعت ظلمیاں بانوہ قرابتیاں در بہا پور فرود آمد و شخص
 شکر عرض شکر سے کرد و چون اصلے دیگر داشت نہ اورا با ترکاں استواری و نہ
 ترکاں را با او ترکاں اورا پسترا خود میدانستند ایتیم کچھن ایتیم کلہ اتفاق
 کردند کہ چند امر سے بیگانہ سے نمایند از میاں بردارند و تذکرہ بنام ایشان کردند
 و سلسلہ تذکرہ نام سلطان جلال الدین نوشتہ اند سلطان جلال الدین
 خبر یافت و ہوشیار شد و مردم خود را گرد آورد و امر سے خلج را یکجا جمع کرد و
 لشکر گاہ در بہا پور ساختہ و بعضے امر سے بزرگ با او یار شدند و ایتیم کچھن
 با سوار سے چند رفت تاز بہا پور سلطان جلال الدین را بغیرت بیار
 و در سراسر شمشیر کا را و باخر ساند سلطان جلال الدین را حال روشن شدہ
 بود و بموجب آنکہ ایتیم کچھن بار بک بطلب رفت در زماں اورا از اسپ فرود آوردند
 و تیغ در حلق او زدند و پسران سلطان جلال الدین کہ ہر یکے ہمجوشیر نر بودند
 با پنجاہ سوار در بار گاہ سلطان درآمدند و پسر سلطان معز الدین را از تخت
 ر بودند و بہ پدر رسانیدند و ایتیم سر قہ دنبال پسران جلال الدین آمد در میان
 راہ تیز زدند و غلطانیدند و پسران ملک الامر در بہا پور بردند و گردنگاہ داشتند
 در شہر شعب شد و خواص و عوام و خورد و بزرگ شہر از دروازہ منبرت پسر
 سلطان معز الدین بیرون آمدند و راہ بہا پور گرفتند و جملہ شہر را سرداری
 ظلمیاں بغایت دشوار نمود کہ تو ال جمعیت عام را بواسطہ پسران خود
 فرو نشاندہ و مردم شہر را باز گردانیدہ و بسیاری از ملوک و امراکہ از اصل ترکا
 بنودند با سلطان جلال الدین یار شدند و در لشکر گاہ اورا فرستہ فرود آمدند و
 جمعیت انبوہ شد و بعد دو روز از ماجرا سے مذکور ملک لالہ کہ پدرا اورا

بہاؤ الدین زکریا درملتان مستقیم ہو و نہاد و درہمہ عہد علما شیخ رکن الدین
 داد طریقت میداد و تکمیل میداں میگردد و سجادہ پیر را منور میداشت و ہمہ
 انالی دیار سندرہ و ملتان داوچہ وغیر ہم باستانہ مبارک شیخ رکن الدین
 نشستہ بودند در کشف و کرامت شیخ رکن الدین کسے را شبہ بشکے نمازہ
 بود و ماثر آن خاندان بزرگ از وصف بیرون است و شیخ بہاؤ الدین زکریا
 را در میان سالکان و خدا طلباں باز سپید گفتندے اعنی ہر کہ خود را بجماع
 او بند و بجزا رسد و شیخ صدر الدین باوصاف کمال و تکمیل و سخاوتے
 در رعایتے افراط داشت و با آن چنداں مال کہ اورا از میراث پدید رسیدہ
 و از محصول دیہہ نارسیدے از و فوراً عطا بیشتر ایام آں بزرگ در قرض گذشتے
 و در عصر علما شیخ شعراے بودند کہ بعد از ایشان بلکہ پیش از ایشان چشم روزگار
 ندیدد و لایتما امیر خسرو کہ خسرو شاعران سلف و خلف بودہ است و در اختراع
 معانی و کثرت تصنیفات غریبہ نظیر داشت و مع ذلك الفضل و الکمال و الفنون
 دالبلاغ صوفی مستقیم الحال بود و بیشتر عمر او در صیام و قیام و تعبد و عبادت
 گذشتہ است از مریدان خاصہ حضرت سلطان المشائخ شیخ شینوخ العالم
 سید نظام الحق و الدین محمد احمد دباونی البخاری اچشتی قدس السبرہ
 العزیز بود و آپچنان مرید و معتقد من دیگرے را ندیدم و از عشق و محبت نصیبے
 تمام داشت صاحب سماع و وجد و صاحب حال بود و در علم موسیقی کمال
 داشت و ہرچہ نسبت طبع لطیف و موزون کند با ربیتعالی اولاد آں ہنر
 سرآمد گردانیدہ بود و وجودے عدیم المثال آفریدہ و در قرون متاخر از
 نوادراحصار پیدا آورده و دوم شاعرے از شعراے یگانہ عصر علما امیر حسن
 سنجرى بود اورا التفاتے بنظم و تشریح یار است و در سلاست ترکیب و در
 سخن آیتے بود و از بس غزلہاے و جداتی در رعایت روانی گفتے اورا
 سعدی ہندوستان خطاب شدہ بود و امیر حسن مذکور باوصاف و

اخلاق مدنیہ متصف بود و سالہام ابا امیر خسرو و امیر حسن
تو دو و یگانگی بوده است و نہ ایشان بے صحبت من توانستہ بودند
من توانستہ بے مجالست ایشان گذر انج و از غایت اعتقاد کہ امیر
بحضرت شیخ داشت آنچه در مدت ارادت خود در مجلس شیخ از انفق
مستبرکہ شیخ شنیدہ بود عین ملفوظ شیخ راجع کردہ است آنرا
فوائد الفوائد نام نہادہ و او درین ایام دستور صا دقان
ارادت شدہ است و امیر حسن را نیز دیوان است صحیفہ نثر
و ثنویات بسیار است و چہنماں مشیرین مجلس و ظرفیت و خوش
مزاج و مؤدب و مہذب بود کہ راستہ و آئینہ کہ من از مجالست
اوستہ یا فہم در مجالست غیر اوستہ یا فہم بدانکہ مقصود از ارادت مقدمہ
مذکورہ است کہ دل سلطان علاؤ الدین را چہ دل تو اس گفت و او را چہ
بے باک دے بے التفات تصور تو انکر کہ از ہزار دو ہزار فرسنگ مسافر
و طالبان و راز و ملاقات حضرت سلطان نظام الدین سلطان المشایخ
محبوب الہی میرسیدند و او را بیچ بخاطر گذشت کہ بکلازمت شیخ الشیخ محبوب
الہی ایکہ و یا جناب قدس علی را نزد خود طلبد و ملاقات کند و در کدام وہم در
آمد زیرا کہ چون امیر خسرو کہ نادر عالم بود اگر در عہد محمودی و سجری بودے
اورا مکرم و مجمل داشتندے سلطان علاؤ الدین اورا ہزار تنکہ دادہ بود
و تکریم و تجلیل او بجانیا ورودہ و ہرگز حق احترام و احتشام او محافظت نہ کردہ
و انہمہ عجایب در عصر او راستہ بود و حق او مکرو استدراج بود سلطان علاؤ
الدین را زحمت استفاشد و در آں زحمت قات یافت مدت سلطنت
بہت سال بود بعضے گویند کہ ملاک ایب پیش بریدہ ہیں دریدہ کار سلطان را
در حالت غلبہ زحمت تمام کرد و شہد ہوسنہ خمس عشر و سبعمائہ و شرب ششم شوال
آخر شب سلطان علاؤ الدین را از کوشک مسیری بیرون آوردند

بود سجد جمعه در مقبره او برود و دفن کردند و در بیست سال سلطان قطب الدین
 پسر سلطان علاء الدین بر تخت نشست بعد از قتل ملک نایب که بعد
 از سی و پنج روز که از نقل سلطان علاء الدین گذشته بود و در شهر سته
 نشان عشق و سبحاته و بواسطه آنکه دیوگیر از دست رفته بود بجانب دیوگیر
 لشکر کشید و فتح و ظفر از آن لشکر بازگشت چنانچه سلطان علاء الدین
 زلیفته ملک نایب شده بود سلطان قطب الدین فریفته و آشفته
 خسرو خاں شد و آن سر او یک جزا محواری مایون چتر دار و سر در آن لشکر گردید
 و از آن مایون مفعول بر خاتمان و فرزندان او چه گذشت و از جمله بدیها
 سلطان قطب الدین آن بود که با حضرت شیخ سلطان المشایخ
 نظام الدین اولیا که قطب عالم بود از جهت آنکه خضر خاں را
 مرید شیخ میدانست با شیخ عداوت بنیاد نهاده و زبان به بدگفتن
 شیخ بکشد و در بند آن شد که بشیخ کلفت رساند و چنان بدخواه او
 که خود را پیش او نیکوخواه نموده بودند سلطان را در بدخواهی و ایذائی
 شیخ باعث می گشتند و از آن جهت بر آفتادن او نزدیک رسیده
 بود زبان به بدگفتن شیخ بکشد و عداوت ظاهر می کرد و ملوک و وزیران
 معارف در سراے را فرمود که کسی زیارت شیخ در غیبات پور نرود
 و بارها می گفت که هر که سر شیخ بیارد هزار تنکه زر او را بدهم
 و روزی در حطیره شیخ ضعیب الدین رومی سلطان را با حضرت
 شیخ ملاقات شد خدمت شیخ را ملاقات نکرد و سلام شیخ را جواب
 نداد و التفات نفرمود بنیت آنکه با شیخ در اندازد شیخ زاده حسام را که مخفی
 شیخ شده بود مقرب درگاه خود ساخت و شیخ الاسلام رکن الدین
 را از ملتان طلب کرد القصه سلطان قطب الدین را بعد از چهار سال
 خسرو خاں با جمعی اتفاق کرده در بام هزار ستون سر از تن جدا کردند

و تن بے سر سلطان را از بام در صحرانداختند و خلقے آزا بدیدند و گوشه خریدند
 و از جان خود نمیدشدند هر که که گفتنی بود کشتند و در بانا کردند و هم در آن نیم
 شب ملک عین الملک ملتانی ملک حیدالدین قریشی و ملک فخرالدین
 جو ناما یعنی سلطان محمد بن تغلق شاه و خیریم را طلبیدند و بر بالاسے بام
 هزارستون نگاه داشتند تا روز شود چون روز شد خسرو خاں وزیر
 حسیپ خود را ناصر الدین خطاب داد و برادر خود را خان خانال و
 بهر کس خطا بے منصبے تعیین فرمود و از بیچ کس ملاحظه نداشتند مگر از غازی
 ملک یعنی تغلق شاه که در و پیال پور بود تغلق شاه که این خبر شنید
 چون مار بر خود پیچید از براسے آنکه بدست سلطان محمد تغلق نزد سلطان
 قطب الدین قرب تمام داشت از قبل ولی نعمت خود خون مے خورد و دم
 نئے نوانست زد و تغلق شاه شکر کشیده بدلی آمد و خسرو خاں
 جنگ کرد و خسرو خاں را شکست داد و خسرو خاں گریخته
 روز دوم او را گرفته آوردند و گردن زدند و مدت چهار ماه خسرو خاں
 سلطنت دلی داشت و شهور سنه عشرین و سبعمائے سلطان غیاث
 الدین تغلق شاه انار آمد بر مانه در کوشک سیری جلیس فرمود و
 بادشاهی بذات همایوں او زیب و زینت گرفت و در شهور سنه خمس
 و عشرین و سبعمائے سلطان تغلق شاه بر حمت حق پیوست و سلطان
 محمد بن تغلق شاه که ولیعهد او بود بر سر سلطنت دار الملک تغلق آباد
 جلوس فرمود و از بادشاهی او ممالک اسلام آراسته شدند بدانکه سلطان
 محمد شنید که تغلق شاه از لکنوتی جریده امر و زبغ تغلق آباد مے رسد فرمود
 که در لکه کر و سبغے تغلق آباد نزدیک افغان پور کوشکے محقر مے بنا کنند
 که شب پدرا و انجا نزول کند و یگا ه با کوبه بادشاهی در آید
 تغلق شاه وقت نماز دیگر مے در کوشک نورسید

و فرود آمد پسر او و اکابر و اشراف استقبال کردند و پیاپی بس شرف گشتند و آمده خاص طلبند
 و طعام خوردند و ملوک و اماران بجهت دست نشستن بیرون آمدند صاعقه بلا از آسمان
 بر زمین افتاد و سقف خانه بالا بتعلق افتاد و بانج و شش کس دیگر زیر سقف افتادند
 و بجوار رحمت حق پیوستند و سلطان محمد بخت باوشاهی در وهلی جلوس فرمود و مدت
 سلطنت سلطان محمد بن تغلق ششاد بیست هفت سال بود و بدانکه سلطان محمد
 تغلق در شکر مریض شد مرض او مدت دریافت روز یکبار آب برنده نزد یک
 شهید رسید سلطان محمد در جوار رحمت حق پیوست و لشکر شور و شویب بر خاست یک
 که خلق بایکدیگه در افتاد بیست چهارم ماه محرم سنه شصت و هجدهم جمعی با جماع
 و عوام سلطان العبد الزمان فیروز شاه سلطان در لشکر تخت باوشاهی جلوس فرمود
 بدانکه شیخ نصیر الدین محمود و شیخ و ملوک و اماران و معارف و اکابر و حویران و سران
 شریک و باستان عام در سر آمدند و فیروز شاه را گفتند که تو هم ولے عهد و هم وصی
 سلطان محمدی هم برادر زاده اوستی سلطان محمد را پسرے نبود و دیگرے از او در شهر
 و لشکرے چنان نمانده است که قابلیت باوشاهی داشته باشد از براسے خدا تغلق
 در مانده را بلفیادرس و بر تخت جلوس فرما و چندین هزار آدمی و این همه لشکر از دست
 مغل باز خرید فیروز شاه عذرے گفت دست از نو باز نیداشتند و میگفتند که در
 لشکر و جنگگاه و ملی لایق سلطنت نشایان باوشاهی جز سلطان فیروز شاه
 نیست که اگر او بر تخت سلطنت نشیند مغلان را معلوم شود که او بادشاه نشیند
 یکے مارا مغلان همیبال سلامت نگذارند و همه را بقتل رسانند بضرورت بر
 تخت سلطنت جلوس فرمود و مردم از محنت و اندوه آسوده شدند
 تا پنج و فوات سلطان فیروز شاه فوت فیروز است که بفسد
 و بشتاد و نه است و مدت سلطنت اوستی و هفت
 سال بود تم بعونه و هو العالی العظیم

در آخر کتاب منقول عنہ عبارت ذیل مرقوم بود بنا برینکه احوال سعی خود در نقل این
 نسخه متبرکه که محرر ساخته در ذیل منقول نیز بتجریب میرسد تا بر ناظران وضوح پذیرد و آن
 عبارت اینست با تمام سید کتاب مستطاب حضرت سیر الاولیا بر مطالعہ
 فرمایندگان این صحیفہ شریفہ مخفی و محتجب نماند که در شانہ یکبار و یکصد و پنجاه ہجری
 نبوی صلی اللہ علیہ وسلم سنہ بیستم جلوس محمداشاہ بادشاہ سید عبدالعزیز
 نسخہ بخط قدیم بسیار دیرینہ و کہنہ مرقومہ سید محمد حسن بن سید فضل اللہ کہ یکے
 از اجداد ایشانند و بدین طریق بابشاں میرسد سید عبدالعزیز بن سید خیر اللہ
 بن سید نعمت اللہ بن سید محمود بن سید عبدالسمیع بن سید حسن بن سید
 فضل اللہ بن مولانا سید دولت بن محمود سید احمد بن مولانا سید عبدالرشید
 بن مولانا سید کمال الدین بن مولانا خواجہ عزیز الملک والدین بن خواجہ سید
 ابابکر کربلا واسطہ ہمشیرہ زادہ حقیقی حضرت سلطان المشائخ سید نظام الحق
 والشرع والدین محمد احمد بدلاونی قاضی لدرہ الغریزان بن سید عبداللہ
 بن مولانا سید عبدالرحمن بن مولانا سید موسیٰ بخاری بن مولانا سید عبداللہ
 بخاری بن سید حسن بن سید علی بن سید احمد بن سید ابی عبدالعزیز
 سید علی اصغر بن سید جعفر بن امام علی مادی نقی بن امام محمد انجو ادین
 امام علی موسیٰ ضیاء بن امام موسیٰ کاظم بن امام جعفر صادق بن امام محمد باقر
 بن امام زین العابدین بن امام المغارب والمشارق حضرت امام حسین
 شاہ شہیدان بن امام الارض والسما حضرت امیر المؤمنین اسد اللہ الغائب
 علی ابن ابیطالب کرم اللہ وجہہ علیہم السلام بچتہ از کتاب خانہ گم شدہ بود
 بعد از مدتے بسیار بحسب تفاق از بازار بدست آمد تمیناً و تبرکاً بخواہش تمام
 بے تکلم و کلام بہر وجہ کہ کتاب را خواست یعنی کتاب فروش بہر قیمت کہ داد گرفتند
 جوں در دریافت الفاظ احتیاج بسوسے تامل و تفکر بسیار مے افتاد و خواستند
 کہ نسخہ دیگر بخط واضح نویسنند شیخ نور محمد کہ پارہ از محاورہ پارسی نظم و نثر

آشنا و قدر سے تحصیل علم صرف و نحو ہم کردہ و خط نستعلیق خوانا و روشن داشتند
 کمر ہمت بستند کہ نقل این نسخہ بخط جلی نمایند و شروع کردند این بیچ کم از بیچ کفش
 بردار و رویشان و عالماں بلکہ خاک کفش ایشان سہمی بجہتیت اللہ تمنائے آن داشتند
 کہ حق تعالی از کرم و فضل خویش ما بملک عارتیے مالک این نسخہ نشہ ریفہ گردانند بارے نسخہ
 پر خطی بہ خطی از بازار بدست آمد روزے با سیار عبد اللہ جو اتفاق صحبت افتاد
 سخن بریں قرار گرفت کہ مذکورہ این کتاب مستطاب بہت تصحیح و مقابلہ نمایم در ماہ
 مبارک رمضان المبارک سنہ مذکورہ آغاز مقابلہ شد اجتماع نہ نسخہ مختلفہ الملک گردید
 و ہمہ نسخہ ناخیر تصحیح ہم در عبارت عربی و ہم در عبارت فارسی علی الخصوص اشعار عربی کہ
 اکثر جا مصنف آورده و احادیث کہ بتقریب نقل کرده این ضعیف قلیل البصاعت
 بقدر طاقت و قوت خود ہمہ نسخہ ہا را نظر کردہ و دیدہ و نسخہ صحیح و درست نموده و درست
 یک نسخہ میان سید عبد اللہ و دیگر نسخہ خود درست کردہ و این یادگار است از ضعف
 عیاد اللہ الصمد نور محمد بنہ از بندگان بے کینہ و کینہ از کینندگان سلسلہ عالیہ
 نقشبندیہ رحمہ اللہ و عفاہ بطفیہم و کرہم ۵

تمام شد کتاب مستطاب حضرت کسیر الاولیاء فی محبت حق جل و علی تصنیف مخیر و
 خلیفہ حضرت سلطان المشائخ محبوب الہی نظام الحق و الشرع و الملتہ و الدین
 سی محمد احمد بدوئی البخاری اچشتی قدس اللہ سرہ العزیز بتاریخ ہفتم شہر شعبان
 المعظم موافق سنہ چہل و ششم جلوس شہاہ عالم بادشاہ خلد اللہ ملکہ و وسلطانہ
 مطابق سنہ یکہزار و دو صد و بیچدہ ہجری قدسی جناب حضرت رسالت پناہ
 صلی اللہ علیہ وسلم و علی آلہ الامہار و اصحاب الکبار و اولیایہ الابرار و الاخیار النامد ار
 بخط بے ربط ناکارہ نمط خاکپایے اولیایے حیرت اہل بہشت ضوان اللہ تعالیٰ
 علیہم جمعین تریب الاقدام پیران سلسلہ عالیہ قادریہ علیہم السلام خصوصاً عاشقان
 و محبوبان خداے کریم حکیم سلسلہ مکرم معظم حضرت مولانا و سیدنا و سندنا و مادینا و
 سعیدنا و ناصرنا حضرت شیخ الشیوخ فخر العاشقین سراج الکاملین سواہ مکملین

زبدۃ الوصلین حضرت مولانا فخر الملتہ والشرع والدین نظامی حبشی و قادری و
 سہروردی و نقشبندی جملہ شعبہ کے بہر چہار خاندان عظیم الشان دست بیعت
 بخلافت ہفت اقلیم دادہ مسند فیض سانی و کامروائی مشائخین کبار رازینت آرا
 سے فرمودند و خلفائے کرام و یاران عظام جناب مقدس حضرت فخر العالم مولانا
 محمد فخر الدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ دراطراف و کناف عالم فیض بخشی سبکی طرق
 سے فرمایند و محرمیں کتاب مستطاب سہمی شیخ بذر الاسلام کیے از کمترین غلامان
 جناب معلی القاب فخری نظامی است سمت تسطیر و رقم تسوید و تحریر پذیرت جب
 فرمایش برادر دمشقی و طریقتی کہ بصلاح و تقویٰ و ذکر قلبی آراستہ و پیراستہ اندھے
 بمیان جان محمد کہ ان یاران حضرت شاہ علی حکیم صاحب علیہ الرحمۃ و الرضوان
 بن حضرت صاحب زادہ عالم مرشد زادہ سلسلۃ شاہ حامد صاحب صدق
 حضرت شیخ الشیوخ حضرت شاہ کلیم اللہ صاحب کسپیران پر حضرت مولانا فخر
 صاحب محب نبی ہستند علیہم الرحمۃ و الرضوان بکمال خوبیہاے دینی و دنیوی از
 اتم سطور اخلاص اخوت دینی دارند سلسلہ اللہ تعالیٰ و المستعان رجا از ناظران
 صحیفہ شریفہ آنکہ اگرچہ نسخہ منقول عنہ بموجب سہی محرمش بکمال صحت است و ایسی
 عامی نیز بقدر وسع امکان و صحیح نویسی کوشیدہ و جانیکہ در اصل نسخہ سہمی
 نقش ناچار برینہم بعض جا پا از حد اب بیروں نہادہ بدستی ارقام پر و درخت
 بمقتضای اینکہ بیچ نفس بشر خالی از خطا نبود البتہ سہو و خطا بطہور آردہ یا
 ناقلان و ناظران بریں کلام بزرگان کہ الانسان مکرک من الخطاء والنسیان
 نظر فرمودہ طرف سہونگاہ نظر بایند و بذیل عفو و کرم پوشند و باصلاح کوشند و سہل
 والا کرام قاریا بر من مکن تہر و عتاب بہر خطاے رفتہ باشد در کتابنا
 آن خطاے رفتہ را تصحیح کن بہر کرم و اللہ اعلم بالصواب بہر الحکم للہ رب
 العالمین و الصلوٰۃ والسلام علی خیر خلقہ محمد و آلہ واصحابہ اجمعین و اولیاء
 دنا ملکومین بر حمتک یا ارحم الراحمین الہی بمرست حضرات پیران چہشت قادری

سلسله مولانا فخر صاحب علیہم الرحمۃ این کترین میران فخر صاحب عاقبت
برسلامتی ایمان بخیر گردان آمین آمین یا رب العالمین * * * * *

فہما نامہ کتاب سطر لاولیا فارسی

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲	۹	اختیاری	اختیار	۵۵	۲۳	خواب بدم	خواب بدم
۴	۱۴	مسیحی	مسیحی	۵۶	۱۱	ولازاق	ولازاق
۷	۱۴	ترس	ترس	۵۷	۲۳	شننے	شننے
۸	۱۳	چونکہ	خون کہ	۵۹	۱۱	درسیدن	درسیدن
۱۰	۱۵	بزل	بزل	۶۱	۱۵	شمس ترک	شمس ترک
۲۱	۷	در بیان	در بیان	۶۳	۲۰	شما نژادہ	شما نژادہ
۷	۱۴	پیدا آمدن	پیدا آمدن	۶۴	۸	شیخ علی	شیخ علی
۲۲	۱	روشن	روشن	۶۶	۱۱	شے	شے
۲۳	۴	علم	علم	۶۷	۱۴	خج فرمود	خج فرمود
۲۳	۶	ابن خواجہ ابراہیم	ابن خواجہ ابراہیم	۶۸	۷	باز نام	باز نام
		درد و فہ	کیب و فہ	۶۳	۱	بحضرت فریخت خوانند	بحضرت فریخت خوانند
۲۵	۴	تجیر	بتجیر	۷۵	۱۴	الستین	الستین
۲۸	۴	بابل	بابل	۷۶	۱۵	دخم	دخم
۳۱	۸	بخلت	بخلت	۷۷	۱۸	در شتی	در شتی
۳۱	۲	الشکر	الشکر	۷۹	۶	گرد و برگرد	گرد و برگرد
۳۵	۲	بسنده است	بسنده است	۷۹	۱۰	ایں شیخ	ایں شیخ
۷	۷	ایرا لہوین است	ایرا لہوین است	۸۰	۱	کشف المعنی	کشف المعنی
۴۰	۴	در عاقت	در عاقت	۸۱	۱۳	با مذاخت	با مذاخت
۴۲	۱۷	معصیت	معصیت او	۸۲	۱۰	ز بیند	ز بیند
۴۷	۱	اور رفت	اور رفت	۷	۷	چیند	چیند
۴۸	۵	دردندان است	دردندان است	۸۳	۲	رب العالمنا	رب العالمنا
۷	۲۳	خواب داد	خواب داد	۱۰۰	۱۸	محب	محب
۵۲	۵	ملک عزالدین	ملک عزالدین	۱۰۱	۲	کر وہ بود	کر وہ بود
۷	۱۶	نزدیک نزدیک	نزدیک	۱۰۲	۱۶	یلقبنا	یلقبنا
۷	۱۰	تا در تامل	تا در تامل	۱۰۵	۷	آخر حق	آخر حق
۵۴	۱۳	بنشینیم	بنشینیم	۷	۱۰	التواوسی	التواوسی

خط نامہ کتاب سیرالاولیاء و فارسی

صفحہ	سطر	خط	صحیح	صفحہ	سطر	خط	صحیح
۱۰۵	۱۶	سطر از اول	سطر در زمان بستن	۱۶۰	۴	نشند	نشند
"	"	"	در شکل از اول	"	۲۱	کردگار	کردگار
"	۲۰	و بعد بخت	اسما بخت	۱۶۲	۳	خود کے	خود کے
۱۱۳	۱۷	خدا سیم در	خدا سیم نامی روزند	"	۱۰	جهان	جهان
۱۱۴	۱۵	نیک اتفاق	بیک اتفاق	"	۱۱	چیز بد و سیدان شیخ	چیز بد و سیدان شیخ
۱۱۷	۲۳	استند وہ	استند وہ	۱۶۱	۲۱	آب و نہر	آب و نہر
۱۱۹	۱۵	ابوشکور	ابوشکور	۱۶۳	۱۳	تربیت	تربیت
۱۲۷	۲۰	بیز رنگہ	بیز رنگہ	۱۶۷	۹	صحت	صحت
۱۲۸	۱۰	طالع	طالع (میں پرست شہ)	۱۶۹	۱۵	بزرگ زادی	بزرگ زادہ
۱۳۳	۷	چہ خوش	چہ خوش گوید	۱۶۹	۱۷	بی بی شریفہ	بی بی شریفہ
۱۳۴	۸	آرایش	آرایش	۱۶۲	۱۸	آرا نیدہ آید	آرا نیدہ آید
۱۳۶	۴	سبہ را	چہ تہا	۱۶۳	۴	نشاوری	نشاوری
"	۱۲	برد	نہر	"	۵	ب اتفاق	ب اتفاق
"	۱۳	خلیفہ مکا پیرا	خلیفہ مکا پیرا	۱۶۹	۱۶	پاسے پوس	پاسے پوس
۱۴۵	۱۳	دبا بے	ذہبی (میں خانی)	"	۱۶	عادات	عادات
۱۵۱	۳	بہا بنانی	جہا بنانی	۲۰۱	۱	ذوقے	ذوقے
"	۴	بیاریم	بیاریم	۲۰۲	۱	محمد امام برادر	محمد امام برادر
۱۵۶	۶	اسے احمد	ابی احمد	۲۰۶	۲۲	پس خواہر زادہ	پس خواہر زادہ
"	۱۵	بارکنم	بارکنم	۲۱۱	۱۸	انارالد	انارالد
۱۶۰	۱۳	اسحاق لندی	اسحاق لندی	۲۲۲	۳	اور علم	اور علم
۱۶۳	۶	ہر خرد سے پانی	ہر خرد سے بھلا جا، بدلی	۲۱۵	۳	موردیان	موردیان
"	۷	و خود را	و خود را از بیعت خود	۲۱۷	۱۸	ابن سہیرت	ابن سہیرت
"	"	"	با خیر کنی و	۲۱۹	۲۳	سہی	سہی
۱۶۵	۱۶	غائب	غایت	۲۲۲	۱۳	امانت	امانت
۱۶۶	۱۸	چیز	چیز	"	"	مورخ	مورخ
۱۶۷	۱۳	نہا چیم	نہا چیم	۲۲۵	۲۳	نہا شتے	نہا شتے
۱۶۸	۱۶	کنم	کردم	۲۲۸	۵	سلطان محمد	سلطان محمد
"	۲۳	ارباب	در باب	۲۳۸	۱۶	کردی	کردی
۱۶۹	۱۶	تہ خواہد	تہ خواہد	"	۲۳	می کہ دند	می کہ دند

غلط نام کتاب مستطاب سیر الاولیاء فارسی

۳

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۲۲	۳	مستطاب	دستارچہ	۳۲۶	۱۰	تبرک	تبرک
۲۲۶	۱۱	خطہ	خطہ	۳۲۹	۹	ظہار	ظہار
۲۵۵	۶	انوار	ایضاً	۳۵۱	۱۹	دریا بند	دریا بند
۲۶۰	۲۲	حوت	حوت	۳۵۲	۹	ازان	ازان
۲۶۱	۲۰	درویشی	درویشی	۳۵۳	۱۰	بشیاں	بشیاں
۲۶۲	۱۵	گو	گو	۳۵۴	۸	شمس الملک	شمس الملک
۲۶۶	۱۸	برسرک	برسرک	۳۵۶	۹	فرابند	فرابند
۲۶۶	۱۵	روزا	روزہ	۳۵۷	۱۰	اند	اند
۲۶۷	۲۰	فرشتہ	فرشتہ	۳۵۸	۱۸	تجدید	تجدید
۲۶۰	۶	سطلق علیہم	حق علیہم	۳۵۹	۱۸	گلخ	گلخ
۲۶۳	۹	سوائے	سوائے	۳۶۰	۱۸	شمس	شمس
۲۶۳	۹	مزاج آمیز	مزاج آمیز	۳۶۱	۲۰	غلظت	غلظت
۲۶۳	۱۱	حکایت والد	حکایت پیش والد	۳۶۲	۲۱	جوارح	جوارح
۲۸۲	۱۳	بگذشت	بگذشت	۳۶۴	۲۱	استفاذہ	استفاذہ
۲۹۵	۱۶	کیفیت	کیفیت	۳۶۹	۲	یا	یا
۲۹۶	۱۲	مسد	مسد	۳۷۳	۱۸	یسین	یسین
۲۹۹	۶	علوم دینی	علوم دینی	۳۸۲	۱	وسے فرمود	وسے فرمود
۳۰۳	۵	آہنی	آہنی	۳۸۶	۳	ابن	ابن
۳۰۵	۱۲	ترکے	ترکے	۳۸۷	۹	بگردانہ	بگردانہ
۳۱۳	۱۹	ور	ور	۳۸۸	۸	دانشمندے	دانشمندے
۳۱۶	۶	خط	خط	۳۹۰	۱۳	بخوبی	بخوبی
۳۱۶	۸	باد صفا	باد صفا	۳۹۸	۱۳	خیر	خیر
۳۲۶	۶	بخسائید	بخسائید	۴۰۰	۲۳	حلتے	حلتے
۳۲۸	۹	نور	نور	۴۰۱	۱	بیرک	بیرک
۳۳۳	۱۶	بیاید	بیاید	۴۰۵	۵	حال	حال
۳۳۴	۱۸	سردن	سردن	۴۰۹	۶	قرابت	قرابت
۳۳۵	۲۲	نگاہ دارم	نگاہ دارم	۴۱۹	۶	ازکے	ازکے
۳۳۵	۱۸	آرتندہ	آرتندہ	۴۰۶	۸	دیرک	دیرک
۳۳۸	۲۲	فرستے	فرستے	۴۱۲	۱۲	ابدوا	ابدوا
				۴۱۳	۱۶	شوہر	شوہر

شوہر یا شہسوار

غلط نامہ کتاب ستطاب سیرالاولیاء فارسی

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۱۶	۱۱	نہاید کردوے	نہاید کردوے	۱۲	۱۲	ابو موسیٰ	رسول صلعم
	۵	پیش بخوروے	پیش بخوروے	۱۵	۱۵	از توجیہ	ازان ورم
۲۲۵	۱	سکر	سکر	۶	۶	کردی	کردی
۲۲۴	۲	کیاے	کیائی	۱۲	۱۲	شول	سوق
۲۲۹	۲۱	کہ نگار	کہ نہ کار	۱۸	۱۸	حای	حامی
۲۳۴	۱	باین	با این	۱۶	۱۶	شعب	شنب
۲۳۹	۱۲	کہ بہت	کہ بہت بہت	۱۲	۱۲	بالا کتاب	بالا کتاب
۲۴۸	۱۵	در صحیفہ اصغر	در صحیفہ اصغر	۱۲	۱۲	کر	کر
۲۵۴	۶	بجیم	بجیم	۱۹	۱۹	گرویش	گردش
۲۶۰	۱۱	بسیقل	بسیقل	۱۱	۱۱	مستحقان	مستحقان
	۱۴	نہ بینی	نہ بینی	۱	۱	روزہ گفت	روزہ پر گفت
	۱۶	بہندی	بہندی	۲	۲	گو	گو
۲۶۳	۱۵	شعد	متعد	۸	۸	تشریح	تشریح
۲۶۴	۲	قطب	قطب	۱۲	۱۲	استحقاق	استحقاق
	۱۵	نگرے	نگری	۱۵	۱۵	حصر	حصر
۲۶۷	۱۲	گوش	گوش	۲۲	۲۲	ابلیت	ابلیت
۲۶۸	۶	قصبہ	قصبہ	۲۱	۲۱	نزالت گرفت	نزالت گرفت
۲۶۱	۲	احداث	احداث	۲	۲	شمسی	شمسی
۲۸۰	۱۲	رایجہ	رایجہ (یعنی خوشبخت)	۲۲	۲۲	عرص	عرص
۲۸۶	برجائیمہ	مایاران	مایاں را	۲	۲	درمیش	درمیش
۲۹۱	۲	گوی	گوئے	۱۸	۱۸	شعب	شعب
	۱۲	ست	ست	۱۵	۱۵	جلوس	جلوس
	۲۰	کردہ	کردہ	۲۰	۲۰	فردرہت	فردرہت
۲۹۲	۱۴	مصطلح	مصطلح	تمام شد ا غلط نامہ			
۲۹۵	۸	ظواہر	ظواہر				
۲۹۶	۱	سیگر دید	سیگر دید				

اعلان

کتاب موجودہ وزیر طبع مطبع محبت فیض بازار دہلی
کتاب تصوف

(۱) سیر الاولیاء فارسی - بہرہ جوہ تیار و موجود قیمت سیرامپوئی کاغذ ہے، ولایتی کاغذ لومہ محض و برصغیر
کتاب ذیل سو درخو استوں کے آنے پر چھپنی شروع ہوگی

(۲) سیر الاولیاء کا اردو ترجمہ (۳) دیوان عترۃ اللہ مال مصنفہ حضرت امیر خسرو طوطی

(۴) روشنتہ الاقطاب یعنی سوانح عمری حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی قدس سیرہ

کتاب ذیل عنقریب چھپنے والی ہیں

(۵) افضل الفوائد مصنفہ حضرت امیر خسرو طوطی ہندرج رہہ حضرت سلطان المشائخ نظام الیہ

اولیاء قدس سیرہ کا مخطوطہ (۶) رسالہ باحت سماح مصنفہ مولانا فخر الدین تزاری علیہ السلام

حضرت سلطان المشائخ قدس سرہ (۷) رسالہ سوال و جواب شہزادہ دارا شکوہ دہلی بالابال و بیچ

اسکے سوا ہمارے پاس اور بہت سی کتاب تصوف موجود ہیں جو وقتاً فوقتاً کتاب گورہ بالا کے بعد چھپیں گی

کتاب اردو زبان دانی قیمت موجود ہے

(۱) اردو زبان کی تاریخ مصنفہ المشہرہ (۲) رسالہ ہندوستانی ہمدلیاں

حضرت امیر خسرو طوطی ہند و غیرہ (۳) مخزن الحیا و ارات مولفہ المشہرہ جسین ہند

کے ہندوستانی می و کرا اور مظالم میں ہندرج میں عنقریب شایع ہونے والی ہے (۴) ہندوستان کی نسوا و

معروف بہ سکھ سہیلی - عورتوں کی زبان میں نہیں کی تعلیم کے لیے حیاتی کاغذ ہے ولایتی کاغذ امیر خسرو

کتاب علمی - قیمت موجود ہے

(۱) جغرافیہ طبیعی مولفہ لالہ کدرا ناٹھ صاحبہ ایم۔ اے۔ دہلی اکسرسٹنٹ کیشنر لاہور

(۲) مرآة جغرافیہ یعنی جہان کا مختصر جغرافیہ - ۱۲۰ (۳) ریاض جمہان نگیر یعنی رسالہ علم طبیعی

بطور سوال و جواب حصہ اول و دوم - فی ۲۰۰

پچیس نسخوں سو تک ہر ایک کتاب کے لیے بیس روپیہ نیگرہ کمیشن ہے اور سوا سو نوٹوں سے زیادہ

پچیس روپیہ نیگرہ - نقد قیمت آنے پر کتابوں کو روانہ ہو سکتی ہیں اور منظور و کتابت سے ہو سکتے ہیں۔

المش
چترنجی لال مالک ہستم مطبع محبت ہند فیض بازار دہلی تو ہما

U3413
آخری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آٹھ روزہ دیر اند لیا جائے گا۔

کتابخانه

جامعہ اسلامیہ

کتابوں کی خرید و فروخت
کتابوں کی مرمت و تراویح
کتابوں کی کاپی و تصدیق
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ

کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ

کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ

کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ

کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ

کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ

کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ

کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ
کتابوں کی کتب خانہ و کتابخانہ

